

2/2021

Τετράδια

Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνούς Πολιτικής

Τετράδια Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνούς Πολιτικής

Cahiers de Droit International
et de Politique Internationale

Τεύχος 2^ο - Σεπτέμβριος 2021

130
ΧΡΟΝΙΑ
1891 - 2021

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Περιεχόμενα

Η ταυτότητα της έκδοσης

Στέλιος Περράκης [13](#)

I. Επέκεινα των τύπων

Τα παιχνίδια της Εξουσίας με την Ιστορία τιμωρούνται,
δεν λήγουν ισόπαλα
Γιάννης Πανούσης [17](#)

II. Σε προσωπικό τόνο/Carnets de bord

Στέλιος Περράκης [23](#)

III. Συμβολές στη θεωρία και στην πρακτική

1. Σύνορα: Διεθνείς Ευρωπαϊκές και Εθνικές Διαστάσεις
Νίκος Δένδιας [35](#)
2. Η Ελλάδα στην Ευρώπη. 40 χρόνια πορείας
Μηλτιάδης Βαρβιτσιώτης [37](#)
3. Κρίσιμα νομικά ζητήματα ενόψει των διερευνητικών
επαφών Ελλάδας Τουρκίας
Προκόπιος Παυλόπουλος [41](#)
4. Προετοιμασία και διεξαγωγή διαπραγματεύσεων επί
θεμάτων εθνικού ενδιαφέροντος
Γιώργος Σαββαΐδης [63](#)
5. Να είσαι Άνθρωπος στον Νέο Κόσμο που έρχεται
Ευάγγελος Βενιζέλος [68](#)

6. Διεθνές Δίκαιο και Διεθνείς Σχέσεις ως Σπουδές Ειρήνης
Κώστας Χατζηκωνσταντίνου [72](#)
7. Περίμετρος της Ευρασίας και η Ελλάδα: Διαχρονικά
χαρακτηριστικά της στρατηγικής των ναυτικών δυνάμεων
και η προβολή των τάσεων όπως προχωρούμε στον 21° αιώνα
Παναγιώτης Ήφαιστος [79](#)
8. Η έννοια της «πολιτειακής αλληλένδεσης»
στη συμβολή του Αντώνη Μεταξά
Δημήτρης Ν. Χρυσόχοου [100](#)

IV. Σχολιασμοί/Επισημάνσεις

1. Το δικαίωμα στην αλήθεια και μια νέα καμπή στο ζήτημα
των «Αγνοουμένων» (πεσόντων, εκτελεσμένων) του 1974
της Κύπρου: η υπόθεση Βασιλείου κ.ά. κατά Κύπρου στο
Δικαστήριο του Στρασβούργου
Στέλιος Περράκης [105](#)
2. Υπόθεση οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών μεταξύ Σομαλίας
και Κένυας: η χαμένη ευκαιρία του Διεθνούς Δικαστηρίου
Νικόλας Α. Ιωαννίδης [115](#)
3. Το δυναμικό ισχύος ενός έθνους και η περίπτωση του
ελληνικού κράτους
Ευαγόρας Λ. Ευαγόρου [125](#)
4. Η αναβίωση του πυρηνικού ζητήματος μεταξύ κανονιστικών
ρυθμίσεων και στρατηγικών διλημάτων
Χρήστος Ζιώγας [129](#)
5. Η Τουρκία ως αναδυόμενη πυρηνική δύναμη: Μια δυνητική
απειλή για την διεθνή ασφάλεια;
Μιχαήλ Εμμ. Δημάκας [137](#)
6. Γεωοικονομικές ανακατατάξεις στη Βόρεια Αφρική και η
περίπτωση της Λιβύης. Προκλήσεις και ευκαιρίες για την
ελληνική πολυεπίπεδη διπλωματία
Λεωνίδας Γαβριηλίδης [145](#)
7. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας
για την ενταξιακή προοπτική της Αλβανίας στην Ε.Ε.
Ελένη Κουτσουράκη, Ντζίβις Τσάκα [155](#)
8. Η ανακωχή του Μούδρου
Μαρία Παπαπαναγιώτου [167](#)

V. Φάκελος: 200 Χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

1. Επετειακή Ομιλία για τον Πρώτο Κυβερνήτη
Ιωάννη Καποδίστρια
Κατερίνα Σακελλαροπούλου
Πρόεδρος της Δημοκρατίας [171](#)
2. Παιχνίδια της Ιστορίας και της Εξουσίας... οι τρεις
δολοφονίες του Καποδίστρια
Γιάννης Πανούσης [177](#)
3. Ο Καποδίστριας στην Επτάνησο και στη Βιέννη
Αρετή Τούντα-Φεργάδη [184](#)
4. 200 χρόνια του '21: Η Ελλάδα από την Ανεξαρτησία στην
Ενωμένη Ευρώπη
Κυριάκος Δ. Κεντρωτής [202](#)
5. Η Ελληνική Επανάσταση και οι Μεγάλες Δυνάμεις.
Μια διεθνολογική αποτίμηση των γεωπολιτικών και
διπλωματικών διαστάσεων
Διονύσης Τσιριγώτης [207](#)

VI. Φάκελος: Κλιματική αλλαγή και Διεθνές Δίκαιο

1. Η σημασία της στρατηγικής της προσαρμογής για την
αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής μέσα
από τη Διακήρυξη της Αθήνας (17/9/2021) για την Κλιματική
Αλλαγή και το Περιβάλλον στη Μεσόγειο
Γρηγόρης Ι. Τσάλτας [219](#)
2. Κλιματική αλλαγή: Οι επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης
της θάλασσας επί των θαλασσιών ορίων
Αναστασία Στρατή [224](#)
3. Η προσέγγιση της ΕΕ για τα δάση:
Η νέα Δασική Στρατηγική έως το 2030
Χρήστος Αν. Πλιάτσικας [245](#)
4. Βήματα της ΕΕ για την προώθηση πολιτικών σχετικά
με την κλιματική αλλαγή
Χριστίνα Μέρκου [254](#)

VII. Χρονικό Διεθνών Γεγονότων και Καταστάσεων Επισημάνσεις από το περισκόπιο Μάιος-Οκτώβριος 2021

1. Διεθνές Δίκαιο	263
2. Σχέση Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου	270
3. Διεθνείς Οργανισμοί	271
Α. Ηνωμένα Έθνη	271
Β. Οργανισμοί στο ευρύτερο σύστημα των Ην. Εθνών	287
Γ. Περιφερειακές Οργανώσεις	295
i. Συμβούλιο της Ευρώπης	295
ii. Ευρωπαϊκή Ένωση Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Fundamental Rights Agency)	317
iii. Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)	322
iv. Συνεργασία Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης	328
v. NATO	328
vi. ASEAN	331
vii. Αφρικανική Ένωση (ΑΕ)	334
viii. Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ)	341
ix. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας (BSEC)	341
x. Οικονομική Κοινότητα Κρατών Δυτικής Αφρικής ECOWAS	342
xi. Οικονομική Κοινότητα των Κρατών Κεντρικής Αφρικής (ECCAS)	343
xii. Κοινότητα Ανάπτυξης Νοτιοτέρας Αφρικής (SADC) ...	344
xiii. Forum Κρατών Ειρηνικού	344
xiv. Οργανισμός Σαγκάης	345
xv. Συμβούλιο Συνεργασίας Κόλπου	346
4. Δικαιώματα του Ανθρώπου	347
• Υπάτη Αρμοστής ΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου	354
• Συμβατικά Όργανα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	358
5. Διεθνής Δικαιοσύνη	361
• Διεθνές Δικαστήριο (ICJ)	361
• Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη	362

• Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο	362
• Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη - Διάφορα	374
• Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΔΔΔΘ)	379
• Διαιτησία/Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο	380
• Συστήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	380
• Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΔΔΑ)	380
• ΔιΑμερικανική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔιΑΕΔΑ)	389
• ΔιΑμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔιΑΔΔΑ)	390
• Άλλα Διεθνή Δικαστήρια	391
• Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)	391
6. Νομολογία Εθνικών Δικαστηρίων	398
7. Περιφερειακά ζητήματα, εξελίξεις, πρακτική	412
8. Κοινοβουλευτική Διπλωματία	425
• Χρονολόγιο Σημαντικών Δράσεων Ελληνικής Κοινοβουλευτικής Διπλωματίας κατά το 2021 (Ιανουάριος-Οκτώβριος)	425
• Η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη των Προέδρων των Κοινοβουλίων των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Αθήνα Ευάγγελος Παρράς	429
9. Ελλάδα και Διεθνείς Συμφωνίες	439
10. Εκλογές Ελλήνων/Ελληνίδων σε διεθνή όργανα την περίοδο Δεκέμβριος 2020- Οκτώβριος 2021	440
11. Διεθνείς Ημέρες και Εβδομάδες	443

VIII. Νομοθεσία και Νομοθετική Πολιτική

1. Νομοθεσία	447
2. Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+	452

X. Η Βιβλιοθήκη των “Τετραδίων”

1. Βιβλιοπαρουσιάσεις/Βιβλιοκριτικές [455](#)
2. Επιλογή Βιβλιογραφίας & Αρθρογραφίας [467](#)

XI. Νέα από την επιστημονική κίνηση

Συνέδρια/Εκδηλώσεις

1. Διεθνολογικό Συμπόσιο για «τα Σύνορα» της Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων στη
Ρόδο και το Καστελόριζο (11-13 Σεπτεμβρίου 2021) [475](#)
2. Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου
16η Περίοδος, 24-27 Σεπτεμβρίου 2021 [481](#)
3. Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου Χάγης
 - Χειμερινά μαθήματα
(10-28 Ιανουαρίου 2022) [485](#)
 - Θερινά μαθήματα
(11-29 Ιουλίου 2022, 1-19 Αύγουστου 2022) [486](#)

Συμβολές..... [487](#)

Η ταυτότητα της έκδοσης

Διεύθυνση - Επιμέλεια - Σχεδίαση
Στέλιος Περράκης

Ακαδημαϊκή/Επιστημονική Επιτροπή:

Χρήστος Ροζάκης
Κώστας Χατζηκωνσταντίνου
Γρηγόρης Τσάλτας
Χαριτίνη Δίπλα
Κώστας Υφαντής
Πάνος Γρηγορίου

Γραμματεία:

Γιώργος Ανεψιού
Κέλλυ Πισιμίσση
Βαγγέλης Παρράς
Χριστίνα Μέρκου

Η ταυτότητα της έκδοσης

Στέλιος Περράκης

Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου,
Κοσμήτορας Νομικής Σχολής
Νεάπολις Πάφου.
Ομοτ. Καθηγητής και πρώην
Αντιπρύτανης Παντείου
Πανεπιστημίου.
Πρώην Πρέσβης της Ελλάδας
στο Συμβούλιο της Ευρώπης
Πρόεδρος Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου
& Διεθνών Σχέσεων

Τα “Τετράδια”, ως νόημα, περιεχόμενο, λογική και έκφραση με ακολουθούν σε όλη την επιστημονική διαδρομή μου, από τα χρόνια της πρώτης “ανακάλυψης” μιας τέτοιας εκδοτικής δραστηριότητας -πού αλλού;- στη Γαλλία, των σπουδών της μεταπτυχιακής μου περιόδου, μετά το Μάη του ‘68. Με την αίσθηση ότι πρόκειται για ιδιαίτερο εκδοτικό διάβημα, διατύπωση πρόκλησης αναζήτησης/επικοινωνίας/συμβολής. Γι’αυτό και η επιδίωξη πραγματοποίησης ενός τέτοιου/αναλόγου βήματος, με ειδικά χαρακτηριστικά.

Ένα πρώτο σχεδιάσμα “Τετραδίων” –τρισεπίσταντο– με μελέτες μονογραφικού χαρακτήρα, υλοποιήθηκε στην Κομοτηνή, στη δεκαετία του 1980, στο Σπουδαστήριο Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, όπου εμφανίστηκαν και κυκλοφόρησαν *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου, Κοινοτικού Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων*, με ιδιαίτερη επιτυχία επί σειρά ετών.

Το δεύτερο, κατά σειρά, εγχείρημα, διαφορετικό, πιο φιλόδοξο, αφού έπαιρνε τη μορφή μιας περιοδικής έκδοσης με ποικίλη διεθνολογική θεματολογία, πρακτικά μιας περιοδικής ενημέρωσης με έγκυρο επιστημονικό λόγο και στόχευση στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και στην Ανθρωπιστική Δράση. Τα “Τετράδια Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και Ανθρωπιστικής Δράσης” κυκλοφόρησαν για μια περίπου δεκαετία, μέχρι το 2014, δίνοντας βήμα βασικά στην ομάδα των Διδακτορικών και Μεταπτυχιακών Ερευνητών, προσφέροντας μία άλλη ενδιαφέρουσα προσέγγιση στη γνώση ειδικών κλάδων του Διεθνούς Δικαίου. Αποτέλεσαν έναν πρωτότυπο “βραχίονα” του εκπαιδευτικού/ερευνητικού συστήματος προαγωγής

του Διεθνούς Δικαίου, που επιχειρήσα να οργανωθεί και λειτουργήσει στο Διεθνολογικό Τμήμα του Παντείου (Έδρα Jean Monnet “Δημοκρατία και Δικαιώματα του Ανθρώπου στην ΕΕ”, Έδρα UNESCO για την “Δημοκρατία, τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ειρήνη”, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης, Σεμινάριο, Ημερίδες και Διεθνείς Διασκέψεις Διεθνούς Δικαίου Ναυπλίου). Εδώ το προσωπικό στοιχείο συνάντησε το συλλογικό, αφού τα “Τετράδια” κέρδισαν γενναιόδωρα την προσχώρηση διάθεσης και συμβολής πολλών συνεργατών.

Η νέα προσπάθεια, είναι τα **“Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής”** ενός ηλεκτρονικού, πλέον, περιοδικού θεωρίας και πρακτικής πάνω στην επικαιρότητα του Διεθνούς Δικαίου και της Διπλωματίας/Εξωτερικής Πολιτικής. Μια ποικίλη ύλη θεωρίας και εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου, του Ευρωπαϊκού Δικαίου, για ζητήματα Διεθνών Οργανισμών και Διεθνούς Πολιτικής, με κριτικές ματιές στα διεθνή δρώμενα, καθώς και στη νομολογία, στη νομοθεσία και στη νομοθετική πολιτική. Επίσης, με αναφορές στις νέες κυκλοφορίες βιβλίων/μελετών, τη διεθνή επιστημονική κίνηση από διεθνολογική άποψη και άλλα θέματα, που συναντούν το ενδιαφέρον των νέων ερευνητών/διεθνολόγων και όχι μόνο.

Τα “Τετράδια” κυκλοφορούν ηλεκτρονικά, από τον εκδοτικό οίκο Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, τρεις (3) φορές τον χρόνο. Φιλοδοξούν να καλύψουν -έστω μερικώς- ένα χρόνιο διαπιστωμένο κενό σ’ αυτό το πεδίο επιστημονικής ερευνητικής δραστηριότητας. Φιλοξενούν συμβολές με μελέτες, άρθρα, σχόλια, βιβλιοπαρουσιάσεις κ.λπ., ύστερα από

αξιολόγηση από ακαδημαϊκή επιτροπή ειδικών. Δημοσιεύονται, επίσης, και ξενόγλωσσα κείμενα στην γαλλική/αγγλική γλώσσα.

Το παρών 2^ο τεύχος, του Σεπτεμβρίου 2021, καλύπτει και διεθνείς εξελίξεις γεγονότων/καταστάσεων με ενδιαφέρον και σημασία από τη σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Πολιτικής μέχρι και τον Οκτώβριο 2021.

Εκτός από το “Χρονικό” περιλαμβάνει ορισμένες σπουδές θεωρίας και διεθνούς πρακτικής στο πεδίο προσεγγίσεων του περιοδικού. Επίσης, στον “επετειακό” φάκελο για το 1821, φιλοξενεί συμβολές από τις Διεθνολογικές Συναντήσεις του Ναυπλίου του Σεπτεμβρίου 2021.

Η συμμετοχή και στο τεύχος αυτό, νέων/νεότερων επιστημόνων/ερευνητών, είναι ενθαρρυντική και ενισχύει την προσπάθεια για το μακρύ διεθνολογικό ταξίδι του εγχειρήματος.

Μία προσπάθεια ουσιαστικής συμβολής στην ενημέρωση και μελέτη των διεθνών δρώμενων, όπου έρευνα-γνώση-κριτική συναντώνται, αποτυπώνοντας εξελίξεις δικαίου και πολιτικής στη διεθνή δικαιοταξία, στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον Κόσμο.

Ι. Επέκεινα των τύπων

Γιάννης
Πανούσης

Ομότιμος Καθηγητής
ΕΚΠΑ,
πρώην Υπουργός
πρώην Πρύτανης ΔΠΘ

Τα παιχνίδια της Εξουσίας
με την Ιστορία τιμωρούνται,
δεν λήγουν ισόπαλα

*Η Ιστορία δεν μας ανήκει,
εμείς ανήκουμε σε αυτήν*

R.Wolin,
Η γοητεία του ανορθολογισμού

Η Ιστορία δεν είναι αθώα [in+nocens], δηλαδή εξ αρχής μη-υπεύθυνη ως προς τις βλαπτικές για κάποιους ή για πολλούς συνέπειες, ούτε απαλλάσσεται-λόγω της παρόδου του χρόνου- ενοχών και αμαρτημάτων. Από την αρχή της μέχρι το τέλος της [;] θα ταυτίζεται με τα λάθη και τα πάθη των ενεργούντων προσώπων αλλά δεν "θα πληρώνει " η ίδια το τίμημα γι'αυτά. Μη διαθέτοντας άλλη λογική εκτός από τη δική της[την εν πολλοίς άγνωστη σ'εμάς], δεν απελευθερώνει, μήτε αλυσοδένει λαούς και κυρίως δεν δέχεται προστάτες, οι οποίοι συνήθως επιχειρούν να της επιβληθούν κραδαίνοντας, ως φόβητρα, τα φαντάσματα των διαφόρων -ισμών.

Η Ιστορία δεν λειτουργεί με βάση του "τι θα γινόταν αν" κι έτσι δεν μπαίνει στον αυτόματο πιλότο ώστε να παράγει την επόμενη φορά[με τις ίδιες συνθήκες;] καλύτερα για ορισμένους αποτελέσματα. Μπορεί πολλές φορές να γράφεται από το game of thrones αλλά οι ήρωες δεν μένουν για πάντοτε ζωντανοί στο πέρας του χρόνου αν δεν αγαπηθούν από τους λαούς. Άλλωστε η Ιστορία ενός λαού δεν πρέπει να κινείται στο πεδίο της ασάφειας, της διπλής αναγνώσης και της κατά περίπτωση ερμηνείας, ώστε να παράγεται μόνον οργή και πένθος αλλά να εμπνέει σύνεση κι ορθοφροσύνη, που αποδεικνύονται ως αρετές όταν τιμώνται οι πραγματικοί συντελεστές των ιστορικών γεγονότων. Εντέλει η ιστορική μνήμη για τις εθνικές επετείους δεν

διαμορφώνεται, ούτε μεταβιβάζεται με ηλεκτρονικά μηνύματα στα social media, ή με άκαπνες δηλώσεις πολιτικών, γιατί μπορεί ο λαός να χαίρεται με τις σημαίες και τα τραγούδια και οι επίσημοι να εκφωνούν πανηγυρικούς, όμως η Ιστορία γονιμοποιείται με τους αγώνες και τις θυσίες των απλών ανθρώπων.

Συχνά η Εξουσία συχνά παρουσιάζεται σαν τυχαίοτητα χαρισματικών ηγετών[οι οποίοι αρπάζουν την ευκαιρία από τα μαλλιά] κι όχι σαν ιστορικο-πολιτική αναγκαιότητα, ούτε σαν επιβράβευση εξαιρετικών προσόντων. Άλλωστε η ικανότητα διαχείρισης των κοινών δεν αποτελεί *conditio sine qua non* για την κτήση, χρήση ή και κατάχρηση εξουσιών, οπότε' όσοι πιστοί προσέλθετε'. Βέβαια οι εξουσιαστές, όταν καταλαμβάνουν την εξουσία, συνήθως παύουν να ευλογούν τη μοίρα τους ή να είναι ριζοσπάστες και μεταρρυθμιστές, αλλά προτιμούν να επιδίδονται σε μία αδιέξοδη πολιτική αυτο-επιβεβαίωσης και μετατροπής του φόβου απώλειας της ισχύος σε θεσμική θωράκιση των προνομίων τους. Χωρίς αίσθηση προσωπικής ευθύνης [κι ευθύτητας κι ευθιξίας] πολλάκις χρησιμοποιούν τη δύναμη των μηχανισμών κατά των αδύναμων ή των δυνάμει διεκδικητών, καταγγέλοντας-μ'ένα είδος δικής τους ψευδο-αθωότητας-ό, τι κι όποιον διαφωνεί ή απορεί. Χειρίζονται τις αδυναμίες των [αφελών;] ανθρώπων, οι οποίοι δεν μπορούν να ζήσουν αν δεν πιστέψουν σε κάτι ή σε κάποιον και τροφοδοτούν με ψευδαισθήσεις τους 'άπιστους'. Μ'έναν επιθετικό, οιονεί-ιερό λόγο, φοβίζουν όσους δεν πείστηκαν, τρέμοντας και οι ίδιοι την ενδεχόμενη αυτο-ακύρωσή τους από τις απρόβλεπτες στροφές της Ιστορίας [τις ακριβώς αντίστροφες από εκείνες που τους έφεραν στο προσκήνιο].

Δεν είναι ούτε 'επαναστάτες', οι οποίοι στοχοποιούν όλους τους εχθρούς για λόγους 'εξωτερικής πολιτικής ισχύος' και δεν διστάζουν να θυσιάσουν για λόγους σκοπιμότητας αθώους πολίτες, ούτε 'εξεγερμένοι', οι οποίοι, διαθέτοντας 'ηθικά εσωτερικά όρια', δεν εκδικούνται και δεν χύνουν άδικο αίμα. Οι εξουσιαστές κινούνται στο αυτοαναφορικό πλαίσιο του 'ο σκοπός αγιάζει τα μέσα', δίχως ν'απαντούν στο ερώτημα 'ποιός αγιάζει το σκοπό'.

Σπανίως αποκαλύπτουν το "από που έρχονται" για να μη φανερωθεί το "που (θέλουν) να το πάνε".

Σε κάθε περίπτωση οι πραγματικά τολμηροί, αποφασισμένοι, σώφρονες ηγέτες είναι αυτοί που μετριώνονται-ιδίως κινδύνους- με την Ιστορία και δεν αρκούνται, εκστασιαζόμενοι, στο να καταμετράνε ημέρες/νύχτες ευδαιμονίας, πτώματα αντιπάλων ή ψηφολάκια οπαδών.

Αν τα παραπάνω ισχύουν, έστω μερικώς, τότε ίσως να πρέπει να εξετάσουμε ποιές μορφές εξουσίας και ποιά πρότυπα ηγετών μίλησαν με την Ιστορία και ποιοί απλοί διαχειριστές εξουσιών απλώς τις άσκησαν προς ίδιον ή φιλικό, μερικό ή συκυριακό, τοπικό ή κομματικό, συμφέρον. Ας μην ξεχνάμε τέλος ότι η μεν Ιστορία, ενώ μιλάει με το παρελθόν, στην πραγματικότητα υπο-δεικνύει το μέλλον, η δε κοντόφθαλμη, περιστσιακή Εξουσία μιλάει μόνο με το παρόν [και τον κακό εαυτό της].

Επειδή από την άλλη το θέμα της σχέσης *Ιδεολογιών και Ιστορίας* [πόλεμοι, επαναστάσεις, πραξικοπήματα κλπ] είναι ιδιαίτερα περίπλοκο για ν'αναλυθεί από ένα *μη-ειδικό*, θα αρκεστώ σε κάποιες απορίες/επιστημάνσεις εν είδει προβληματισμού:

-*ποιά μαθήματα/διδάγματα έχουν πάρει τόσο οι πολιτικοί, όσο και οι πολί-*

τες, από τις ήττες, αλλά ακόμα κι από τις νίκες, του ελληνικού Έθνους [και του λαού;] κατά τη νεότερη ιστορική περίοδο... και πώς αποδεικνύεται ότι έλαβαν τα μηνύματα;

-*εκτός από τις επετείους*, τις παρελάσεις και τις εθνικές [;] επιτροπές εορτασμού με ποιόν τρόπο έχουν στην ουσία [και βέβαια στην εκπαίδευση των νέων] τιμηθεί οι θυσίες των ηρώων; τα μουντζουρωμένα αγάλματα απο-δεικνύουν ότι ένα μέρος του λαού απορρίπτει τους αγώνες της Πατρίδας [προτιμώντας τους 'αγώνες[sic] του γκρουπούσκουλου' στο οποίο ανήκουν];

-*η ανέστια εθνική συνείδηση* με ποιά ανορθολογικά επιχειρήματα του Αντι-Διαφωτισμού [νομίζει ότι] θα συμβάλει στην ίδρυση του 'κόμματος της Ανθρωπότητας' [sic];

-*εκείνοι που πιστεύουν ότι η Δημοκρατία θέτει εμπόδια στην ιστορική προοπτική της χώρας [;], προωθώντας [εν αγνοία τους;] Νιτσε'ί'κές απόψεις*, όπως π. χ 'φιλοσοφούμε με το σφυρί', ποιό τμήμα της κοινωνίας εκπροσωπούν;

-*οι ηγέτες που εκμεταλλεύονται το φανατισμό*, την οργή, την παράνοια του όχλου καθοδηγούν τη 'μαμή' ή μήπως καθοδηγούνται από αυτήν;

-*οι αυταπάτες* [π. χ ο δεύτερος εμφύλιος, η Μεταπολίτευση, το Δημοψήφισμα του 2015] συνιστούν ιστορικές κινήσεις ή αποδεικνύουν *ιστορική τύφλωση*;

-*διαπιστώνει κάποιος την ύπαρξη μιάς επιχείρησης αλλοίωσης της ταυτότητας του έλληνα*, μέσω της μετα-εθνικής παγκοσμιοποίησης [*imperium*] ή της πολιτισμικής ομογενοποίησης [*dominium*]; κι αν ναι, πώς απαντάει στο ερώτημα αν ταυτιζόμαστε *με* τη Νέα Τάξη πραγμάτων *ως* έλληνες ή ως κάτι aliud[π. χ ως *euro-greeks*];

-*πρέπει να ντρεπόμαστε για το εθνικό μας Εγώ*;

Επειδή στην Ελλάδα δεν οδηγούν οι μονόφθαλμοι τους τυφλούς αλλά οι τυφλωμένοι ιδεοληπτικοί τους μονόφθαλμους οπαδούς, *δύσκολα η Ιστορία θ'ανεχθεί* άλλες ψευδαισθήσεις, άλλους κομπασμούς, άλλους αλληθωρισμούς κι άλλες πονηρές ντρίπλες.

Αναρωτιέμαι εντέλει για το ποιός γράφει την Ιστορία της Ελλάδας. Η κυβέρνηση, τα κόμματα, οι πολιτικές πλειοψηφίες, οι δυναμικές μειοψηφίες, η συγκυρία, η επιστήμη και η τεχνολογία, οι μεγαλοφυείς, ο πολιτισμός, ο [πάντοτε απροσδιόριστος κι αόρατος] εξωτερικός 'παράγοντας' ή μήπως η βία, ως διαχρονική μαμή της; Μερικοί ταυτίζουν το [πολλάκις] σκληρό πρόσωπο της Ιστορίας με τις ιδεοληπτικές φαντασιώσεις τους για το ρόλο τους. Άλλοι πιστεύουν ότι η θρησκεία [ίσως και ο ίδιος ο Θεός] παρεμβαίνουν πάντοτε υπέρ της διάσωσης του περιούσιου λαού, συγχωρώντας σφάλματα και παρεκκλίσεις.

Ορισμένοι υποστηρίζουν έναν ιδιόρρυθμο "κυνικό ιδεαλισμό", μέσω του οποίου συμψηφίζουν τις προσωπικές ενοχές με τα λάθη της εξουσίας. Μολονότι δεν αναγνωρίζεται κάποιο 'δικαίωμα στην ατιμία' [**Ντοστογιέφσκι, Δαιμονισμένοι**] και μολονότι *η υποχρέωση της ντροπής* θα έπρεπε να είναι ηθική σημαία των πολιτικών, οι εκάστοτε κυβερνώντες προτιμούν να 'λιπαίνουν' την Ιστορία άλλοτε με ψέμα κι άλλοτε με αίμα. Τα ψευδο-οράματα και οι δολοφονίες χαρακτήρων καλούνται να ξεγελάσουν το χρόνο και να κρύψουν το φόβο της αποκάλυψης. Αντί να επιλέξουν τη γλώσσα της ειλικρίνειας και τη στάση της εντιμότητας επιχειρούν να καταγραφούν ως εκπρόσωποι του ιστορικού προτοσές[sic]. Κάτι σαν πεπρωμένο δικαίωσης πασών των γενεών.

Η Ιστορία "*είναι πανούργα*", επιση-

μαίνει ο **Κωνσταντίνος Τσουκαλάς** κι έτσι εκείνοι που δηλώνουν αφε-λώς ότι σήμερα βρίσκονται στη σω-στή πλευρά της πολύ γρήγορα ίσως ν'αναγκαστούν να ομολογήσουν ότι έπεσαν έξω [ιδίως αν τα γεγονότα τους έχουν πετάξει εκτός πολιτικού κάδρου]. Επειδή έχει υπογραμμιστεί ότι "η Ιστορία πάντα κόβει τα κεφάλια των προφητικών προβλέψεων" οι πά-σης φύσεως και προέλευσης μάντεις καλά θα κάνουν να προσέχουν τι λένε και τι υπόσχονται σ'ένα λαό, ο οποίος συχνά λειτουργεί και σαν όχλος απέ-ναντι στους παραμυθατζήδες.

Δεν πρέπει βέβαια να ξεχνάμε ότι οι ιστορικές ταυτότητες του Ελληνισμού έχουν αλλοιωθεί τόσο που μόνον η ζελατίνα έχει απομείνει. Οι ευρωπαϊ-κοί πολυμορφισμοί, οι θεωρητικοί μο-νόδρομοι των...-ισμών και οι εθνικοί 'πολυθεϊσμοί' των χαρισματικών ηγε-τών έχουν προκαλέσει άλλοτε ιδεο-λογική αμνησία, άλλοτε πολιτική αδι-αφορία κι άλλοτε εθνικό πολιτι[σμι]κό υβριδισμό [*είμαστε και δεν είμαστε κάτι*]. Το παλαιό υπερτροφικά δοξο-λογημένο παρελθόν και η αποθέωση μιάς πατρογονικής προστασίας[;] του παρόντος, μέσω προφητειών και χρη-σμών, έχασαν τον 'ιερό' για πολλούς χαρακτήρα τους. Οι 'φύλακες των πυ-λών' της ελληνικότητας εγκατέλειψαν τα οχυρά της ελληνολατρίας και με-τακόμισαν στα πεδινά του εθνορομα-ντισμού [*Ν. Σεβαστάκης*].

Από την άλλη η ιστορικά νοηματοδοτη-μένα και θεμελιωμένη θεωρία πολλών κομματικών σχηματισμών απώλεσε το γενικό[μεταστρουκτουραλιστικό; νε-οδομικό; μετανεωτερικό;] προφίλ της και αρκείται πλέον σε μία εργαλεια-κή[αυτοαναφορική] χρήση κάποιων ιστορικών περιπτώσεων, εν είδει case studies. Μικρο-ιστορία των επιμέρους πράξεων κι επεισοδίων από το χθες

δεν συνιστούν όμως μία διεμβολή του παρόντος και του μέλλοντος χρόνου, με ταυτόχρονη ανατροπή της σει-ράς των πραγμάτων. Το πέρασμα από το συμβολικό στο αξιακό κι από εκεί στο θεσμικό δεν υποστασιοποιείται στη χώρα μας με δημόσια παραδοχή ιστορικών λαθών και ανάληψη ευθυ-νών καθώς τα πάντα λογοκρίνονται κι απορροφώνται από τις κομματικές σκοπιμότητες. Η ιστορική συνείδηση της εθνικής μοναδικότητας, η ιστορία της δημιουργίας του πολιτικού έθνους, η διάσταση της ιστορικής κοινότητας σιγά-σιγά εξαφανίζονται.

Οι περισσότερες πολιτικές δυνάμεις προτιμούν να έχουν την ταυτότητα του ενγένει κριτή ή και αρνητή παρά να ταυτίζονται με τα τραύματα της πρό-σφατης ελληνικής ιστορίας. Μοιάζει σαν να πρόκειται για μία παρωδία[ούτε καν τραγωδία] για την οποία ουδείς ευ-θύνεται ή για ένα ασυνεχές του Χάους, ανεξάρτητο από πράξεις και προθέσεις ηγετών και πολιτικών παραγόντων.

Το ερώτημα παραμένει όμως ανοι-κτό: θα ζήσουμε με το όποιο παρελ-θόν, ως [συντηρητικοί] μυθοπλάστες ή λάτρεις φθαρμένων από εμάς τους ίδιους προτύπων [ηρώων και αντιηρώ-ων], με τα παλιά πάθη και τις ετυμη-γορίες της ήττας ή θ'ανακαλύψουμε ένα άλλο [προοδευτικό;] πεπρωμένο για το μέλλον; Και σε κάθε περίπτωση ποιό είναι το πολιτικό υποκείμενο που θα μας οδηγήσει στο Αύριο, με ασφά-λεια, σύνεση κι ενότητα, χωρίς νέες φαντασιώσεις για τα φαντάσματα της Ιστορίας των ενοχών μας;

That's the[historical, political and na- tional] question

ΥΓ. "Πώς να τη μάθεις την ιστορία; είναι καλά κρυμμένη"[**Ελενα Γεωργί- ου**, Τριανταδύο + ένα χαϊκού]

II. Σε προσωπικό τόνο/ Carnets de bord

Στέλιος Περράκης

Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου,
Κοσμήτορας Νομικής Σχολής
Νεάπολις Πάφου.

Ομοτ. Καθηγητής και πρώην
Αντιπρύτανης Παντείου
Πανεπιστημίου.

Πρώην Πρέσβης της Ελλάδας
στο Συμβούλιο της Ευρώπης
Πρόεδρος Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου
& Διεθνών Σχέσεων

Σε προσωπικό τόνο/ Carnets de bord

Πολλές φορές κινούμαστε μεταξύ του “*déjà*” και του “*pas encore*”. Ιδίως όταν η ανησυχία αφορά “*une finalité humaine*” ή μια αξιωματική απαίτηση αρχών νομιμότητας/δικαιοσύνης.

Ο Σεπτέμβρης είναι ο μήνας της επιστροφής, μετά τις θερινές διακοπές, στην ενεργό δράση εθνικών Θεσμών και Δομών, αλλά και των Διεθνών Οργανισμών, με πλέον χαρακτηριστική την έναρξη της Ετήσιας Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που συγκεντρώνει, μάλιστα, μεγάλο αριθμό ηγετών από όλο τον κόσμο. Η διεθνής ζωή γνωρίζει μια επιτάχυνση, έστω και αν η Ιστορία διδάσκει ότι γεγονότα και εξελίξεις δεν σταματούν, βέβαια, λόγω καλοκαιριού.

Μήνας-καμπή ο Σεπτέμβρης, σηματοδοτεί την αλλαγή διαθέσεων στο πέρασμα από την θερινή περίοδο στο φθινόπωρο, αλλά και με καταγραφή στο χρόνο σημαντικών γεγονότων· και είναι πολλά αυτά και βαρυσήμαντα. Στέκομαι, κατά χρονολογική σειρά, ενδεικτικά, σε δύο ημερομηνίες, που παραπέμπουν σε τέτοιες στιγμές. Η μία, μάλιστα, με δύο όψεις και διαφορετικό πρόσημο. Και ο αναγνώστης, ας μου συγχωρέσει την όποια συναισθηματική φόρτιση, που συνοδεύει την αποτύπωσή/καταγραφή τους.

27 Σεπτεμβρίου 1974: Η επιστροφή της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης

Ο Σεπτέμβριος σηματοδοτεί και την επιστροφή της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣοΕ), μετά την 7χρονη δικτατορία και την απουσία/αποκλεισμό της χώρας μας από τις εργασίες του Οργανισμού του Στρασβούργου. Μια επιστροφή που προκάλεσε δυνατό αισθήματα χαράς και εθνικής ικανοποίησης και στους λίγους Έλληνες του Στρασβούργου, ύστερα, μάλιστα, από την συνεπή στάση “αρχών” του Οργανισμού απέναντι στο “καθεστώς των Συνταγματαρχών”, αυτό που καταγράφηκε τυπικά και αντιμετωπίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης ως η “Ελληνική Υπόθεση”. Μια πρωτοφανής -για την μεταπολεμική Ευρώπη τότε- περίπτωση μαζικών παραβιάσεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και δημοκρατικής εκτροπής, που έθετε εκποδών τις βασικές αρχές και αξίες

του Συμβουλίου, όπως αυτές αποτυπώνονται στο Καταστατικό του ΣοΕ (Κατ. ΣοΕ) του 1949 και από τότε διέπουν/καθοδηγούν την πορεία των ευρωπαϊκών χωρών που αποτελούν μέλη του Οργανισμού. Μεγάλη ικανοποίηση υπήρχε και για τον κατεχόμενη Οργανισμό των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που για πρώτη φορά στην ιστορία του -και, μάλλον, δυστυχώς, τελευταία (;) , τουλάχιστον μέχρι σήμερα- άρθηκε στο ύψος των περιστάσεων. Δηλαδή απέδειξε την αξιοπιστία του ως διεθνές σύστημα νομικών αρχών, υποστηρίζοντας τους δοκιμαζόμενους Έλληνες και επιδιώκοντας με κάθε νομικό και πολιτικό μέσο που διέθετε, να θέσει την Ελλάδα ενώπιον των ευθυνών της, εκείνων που απορρέουν από την συμμετοχή στις Διεθνείς Συμβάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και συγκροτούν το σύγχρονο νομικό πολιτισμό της Ευρώπης. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι ήταν Σεπτέμβριος 1967, όταν είχαν αρχίσει οι αμιγώς νομικές διαδικασίες

της “Ελληνικής Υπόθεσης” ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μετά από προσφυγές της Δανίας, Σουηδίας, Νορβηγίας και Ολλανδίας. Οι διαπιστώσεις της για παραβιάσεις σωρείας διατάξεων της ΕυρΣΔΑ και του Πρώτου Πρωτοκόλλου της, καταγράφηκαν σε τετράτομη Έκθεση, που έκανε δεκτή η Επιτροπή Υπουργών -πλην Γαλλίας και Κύπρου- στις 15 Απριλίου 1970, υιοθετώντας την Απόφαση ΔΗ(70)1.

Η Ελλάδα είχε αποχωρήσει από τον Οργανισμό, καταγγέλλοντας το Καταστατικό ΣοΕ και την ίδια την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το ανακοίνωσε ο τότε ΥΠΕΞ Π. Πιπινέλης στην ιστορική Σύνοδο της Επιτροπής Υπουργών της 12ης Δεκεμβρίου 1969, στο Chateau de la Muette, στο Παρίσι -ελάχιστα λεπτά πριν την λήψη καταδικαστικής απόφασης του Υπουργικού Οργάνου- και αποχώρησε. Ακολούθως, η Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε -πλην Κύπρου και Ελλάδας που απουσίαζε- την Απόφαση (69)51, που διαπίστωνε σοβαρές παραβιάσεις του άρθρου 3 ΚατΣοΕ, το οποίο ορίζει τις προϋποθέσεις συμμετοχής στον Οργανισμό του Στρασβούργου (σεβασμός του τρίπτυχου: υπεροχή του δικαίου, δημοκρατία και δικαιώματα του ανθρώπου). Αυθημερόν, ακολούθησε η τυπική καταγγελία από την Ελλάδα των εν λόγω δύο καταστατικών πράξεων του ΣοΕ με τις Ρηματικές Διακοινώσεις 2844 και 2844bis της 12ης Δεκεμβρίου 1969.

Ήταν 27 Σεπτεμβρίου 1974, εκείνο το παγωμένο πρωινό στην αλσατική πρωτεύουσα, που κατέφθασε, για πρώτη φορά ύστερα από 7 χρόνια, ελληνική αποστολή στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού, που συνεχόταν για την φθινοπωρινή Σύνοδό της. Και αυτό, λίγες μόλις μέρες, εβδομάδες μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Αθήνα, με ανοιχτές

πληγές που προκάλεσε ο Αττίλας Ι και ΙΙ στην Κύπρο, με τις ανήσυχες σκέψεις στη Νέα Υόρκη, στο Συμβούλιο Ασφαλείας, στην Γενική Συνέλευση, που αντιμετώπιζαν -πρώτες αντιδράσεις- τα δραματικά γεγονότα της τουρκικής εισβολής στο Νησί. Ένα κλίμα πρωτόγνωρο. Μοναδικές στιγμές έντονης συγκίνησης. Βρέθηκα εκεί, “βουρκωμένος” από χαρά και συγκίνηση, μόνος, στις άδειες Tribunes της Assemblée, να “φουσκώνω” από ικανοποίηση για την μεγάλη επιστροφή της Πατρίδας στην δημοκρατική οικογένεια της Ευρώπης και συνάμα να μετράω ότι τούτη η δημοκρατική επιστροφή οφειλόταν στην Κυπριακή τραγωδία... Αισθάνθηκα συνάμα τυχερός, που μεταπτυχιακός φοιτητής στο Στρασβούργο, μπορούσα να παρακολουθήσω αυτήν την ιστορική επιστροφή. “Είμαστε πλέον πίσω, στη θέση μας”, μονολογούσα.

Η Ολομέλεια της Συνέλευσης, όρθιοι όλοι, αποθέωνε στην κυριολεξία -με παρατεταμένο χειροκρότημα- την Ελληνική Αντιπροσωπεία που μπήκε στο “Ημικύκλιο” του Στρασβούργου, με επικεφαλής τον -τότε- Υπουργό Άμυνας Ευάγγελο Αβέρωφ, αντί του Υπουργού Εξωτερικών Γεωργίου Μαύρου, που ήταν στα Ηνωμένα Έθνη λόγω Κυπριακού. Βρίσκονταν εκεί, στο Κοινοβουλευτικό Όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, που ακούραστα και με ένταση για τρία χρόνια (1967-1969) αντιμετώπισε με ευαισθησία τις εξελίξεις στην Ελλάδα και, τελικά, συνέστησε στο Υπουργικό Όργανο την επιβολή κυρώσεων στην αποκλίνουσα Ελλάδα “των Συνταγματαρχών”. Ήταν μια πρώτη επικοινωνία με τον Οργανισμό του Στρασβούργου, με στόχο να κερδίσει ξανά την εμπιστοσύνη των θεσμών της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και να ξαναφέρει την Ελλάδα γρήγορα και τυπικά στους κόλπους του Οργανισμού.

Η ομιλία του Έλληνα Υπουργού -dans un français impeccable, όπως έγραψε την επαύριο ο έγκυρος Le Monde- κατέγραψε τις εξελίξεις και τα θετικά βήματα που είχαν γίνει στην Ελλάδα, ζητώντας την ταχεία ενσωμάτωση της χώρας στον Οργανισμό (brûler les étapes). Αν η αποκατάσταση της Δημοκρατίας επέβαλε την αστραπιαία επανένταξη της χώρας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς διακυβερνητικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης, η ανάγκη αυτή μεγιστοποιείτο και από τις εξελίξεις στην Κύπρο και την συνακόλουθη κατάσταση.

Το ζεστό καλωσόρισμα των βουλευτών δεν άλλαξε, βέβαια, την νομική/πολιτική θέση του Οργανισμού. Ότι δηλαδή απαιτείται διεξαγωγή δημοκρατικών εκλογών πριν από την επανένταξη στον χώρο του ΣοΕ, κάτι που έγινε λίγο αργότερα, τον Νοέμβριο 1974, και που επέτρεψε, τον Ιανουάριο 1975, να φθάσει στο Στρασβούργο η πρώτη εκλεγμένη -πλέον- Κοινοβουλευτική Αντιπροσωπεία από την Ελληνική Βουλή. Μάλιστα με μια εξαιρετική σύνθεση νεοεκλεγμένων βουλευτών. Η προσεκτική εκ του σύνεγγυς παρακολούθηση αυτής της εξαιρετικής διαδικασίας, οφειλόταν και σε έναν άλλο -προσωπικό- λόγο. Μετά τα τραγικά γεγονότα του καλοκαιριού 1974 -με παραίτηση του Μέντορά μου, Karel Vasak- άλλαξα το θέμα της διπλωματικής εργασίας που εκπονούσα στο Institut des Hautes Etudes Européennes, προκειμένου να ασχοληθώ με αυτό που φάνταζε τότε πρόκληση: *Le retour de la Grèce au Conseil de l'Europe*. Μία διπλωματική που, τελικά, υποστήριξα στις 28 Νοεμβρίου 1974 -αξιώθηκε με mention "Bien"- την ίδια ημέρα -συμπτωματικά;- που η Ελλάδα κατέθετε τα έγγραφα προσχώρησης εκ νέου στο Καταστατικό του Συμβουλίου της Ευρώπης και στην ΕυρΣΔΑ. Η Ελλάδα ήταν πίσω.

Η Ελληνική εξωτερική πολιτική. Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου αιώνα (Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 1999)

14 Σεπτεμβρίου 1999: Γιάννος Κρανιδιώτης. Μια απώλεια, αναίρεση ενός μέλλοντος

Η 14η Σεπτεμβρίου, ημέρα του Σταυρού στην πατρίδα, ορίζει και θυμίζει δύο σημαντικές στιγμές. Ήταν 14 Σεπτεμβρίου 1999, όταν έφυγε αναπάντεχα και άδικα ο Γιάννος Κρανιδιώτης, τότε Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών, σε ένα «δυσνόητο» αεροπορικό ατύχημα του κυβερνητικού Falcon, πηγαίνοντας στο Βουκουρέστι σε περιφερειακή Διάσκεψη. Ένας αληθινά Ευρωπαίος πολιτικός, με

ιδιαίτερες δεξιότητες και μια ξεχωριστά σφαιρική αντίληψη για τα διεθνή δρώμενα στην Ευρώπη και στον κόσμο. Με μια εντυπωσιακή διαδρομή στο ΥΠΕΞ και την ευρωπαϊκή πολιτική από την απαρχή -1981- της κυβερνητικής θητείας του ΠΑΣΟΚ. Επιδέξιος, συναισθηματικός, αποτελεσματικός, διαπραγματευτής, οργανωτικός, κοσμοπολίτης και απλός συνάμα, με μια πολύτιμη εθνική παρακαταθήκη αντιλήψεων και αρχών για τον Ελληνισμό: Ελλαδικό, Κυπριακό, Οικουμενικό. Στάθηκε, από το 1982, πυλώνας σοβαρής/δημιουργικής ευρωπαϊκής πολιτικής για την Ελλάδα, συνεισφέροντας καθοριστικά στην άρθρωση, ήδη από τη δεκαετία του 1980, μιας πιο ισορροπημένης και ευέλικτης σύνθεσης θέσεων σύγκλισης προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα αλλά και προβολής εθνικών προτεραιοτήτων, στα πρώιμα χρόνια της ελληνικής ένταξης και συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, εμπειρία που γονιμοποίησε σταδιακά μια ακόμα καλύτερη συμμετοχή της χώρας στο ευρωπαϊκό εγχείρημα. Μια ισορροπημένη φωνή και δράση σε ένα "αδύναμο" ΥΠΕΞ, χωρίς έμπειρα στελέχη για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις, και μια Ελληνική Διοίκηση που "ψηλαφούσε", χωρίς ιδιαίτερη διάθεση, να διακρίνει τον δρόμο της προσαρμογής και της σύγκλισης προς το κοινοτικό κεκτημένο, πελαγοδρομώντας ανάμεσα στις πολιτικές αιτιάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις πρώτες καταδίκες από το ΔΕΚ. Χαρακτηριστικό των απόψεων του Γιάννου -σφαιρικά- είναι το βιβλίο του *Ελληνική εξωτερική πολιτική. Σκέψεις και προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου αιώνα* (Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 1999). Δίδυμο στο ΥΠΕΞ με τον Θ. Πάγκαλο, έβαλε την σφραγίδα του στην ελληνική εξωτερική πολιτική, με μοναδικό τρόπο. Ήταν ίσως ο πιο Έλληνας από

τους Ελληνοκύπριους που υπηρέτησαν την Μητέρα Πατρίδα, με το νου και την καρδιά στην Κύπρο, της οποίας την ένταξη προώθησε καθοριστικά, έστω και αν δεν πρόλαβε -μοιραία- να δει την πραγματοποίησή της.

Μαζί με τον χαμό του Γιάννου, χάθηκε και η ελπίδα που ο ίδιος εξέφραζε για μια καλύτερη τύχη του Νησιού που τον γέννησε, την Κύπρο. Σε προσωπικό επίπεδο, χάθηκε ένας ακριβός φίλος, αφού κόπηκε το νήμα μιας 26χρονης διαδρομής μιας στενής, πολύπλευρης διαπροσωπικής σχέσης.

14 Σεπτεμβρίου 2011: Η Ελληνική παρέμβαση για τις γερμανικές επανορθώσεις στη Χάγη - "Celui qui viole le Droit International doit réparer."

Πριν από 10 χρόνια, στις 14 Σεπτεμβρίου 2011, στη Χάγη, στο Διεθνές Δικαστήριο έλαβε χώρα η ελληνική παρέμβαση στην προφορική διαδικασία της υπόθεσης *Δικαστικές Ασυλίες του κράτους*,

που η Γερμανία είχε φέρει ενώπιον του Δικαστηρίου κατά της Ιταλίας, με αιτιάσεις ότι οι Ιταλοί δικαστές είχαν παραβιάσει την εθιμική αρχή του Διεθνούς Δικαίου περί δικαστικής ασυλίας του κράτους. Η πρώτη και μόνη -μέχρι σήμερα παρέμβαση- από την πλευρά της Ελλάδας στη λειτουργία του οικουμενικού Δικαστηρίου της Χάγης.

Μια πρόκληση/πρόσκληση για μια νομική αντιπαράθεση δικαϊκών αντιλήψεων και αρχών δικαιοσύνης σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο με επίκεντρο τον άνθρωπο/άτομο ως βασικό υποκείμενο δέκτη και φορέα δικαιωμάτων που προβλέπει το Διεθνές Δίκαιο.

Πριν την προφορική διαδικασία

Το αίτημα παρέμβασης της Αθήνας στη διαφορά Γερμανίας-Ιταλίας κατατέθηκε στις 13 Ιανουαρίου 2011, στην εκπνοή της γραπτής διαδικασίας ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου (ΔΔ). Έγινε ομόφωνα δεκτό στις 4 Ιουλίου 2011, παρόλη την αντίδραση της Γερμανίας -στις γραπτές παρατηρήσεις της επί του αιτήματός μας- που επιχείρησε χωρίς αναστολές δις¹, να αποδυναμώσει το ελληνικό αίτημα. Μάλιστα, το έκανε γνωρίζοντας ότι το αίτημα παρέμβασης τρίτου κράτους κρίνεται αποκλειστικά από το ΔΔ και δεν υπόκειται σε προηγούμενη συναίνεση των διαδίκων, οι οποίοι απλά τυπικά ερωτώνται επ'αυτού. Έγινε δεκτό, σε μια περίοδο μάλιστα, που το Διεθνές Δικαστήριο ήταν εξαιρετικά φειδωλό στην αποδοχή αιτημάτων παρέμβασης σε εκδικαζόμενες υποθέσεις (έχοντας κάνει δεκτές μόνο 3 από τις 9 αιτήσεις παρέμβασης). Η Ιταλία, από την πλευρά της, είχε σχολιάσει και αποδεχθεί θετικά το ελληνικό αίτημα παρέμβασης.

Μια πρώτη και επιτυχημένη ελληνική παρέμβαση -ως non party/μη δικάδικος- σε μια διαφορά σημαντικού νομικού διακυβεύματος, με οικουμενικά χαρακτηριστικά, γύρω από το δικαίωμα ατόμου άμεσης προσφυγής ενώπιον δικαστηρίων (και εθνικών), προκειμένου να διεκδικήσει την επανόρθωση της βλάβης που υπέστη από παράνομες ενέργειες κράτους και, μάλιστα, κατά παράβαση κανόνων *jus cogens*. Μια κίνηση, που στην Ελλάδα πολλοί αμφισβήτησαν -πολιτικά και νομικά- τόσο στο δικονομικό, όσο και στο ουσιαστικό σκέλος -ενώ προέβλεπαν ότι δεν θα είχε καμία τύχη. Κάτι που φάνταζε ουτοπικό και αλλά και επιτακτική (πολιτική) ανάγκη μιας ενέργειας, έστω της τελευταίας στιγμής που θα μπορούσε να μεταβάλει μια νομική κατάσταση. Το πρόβλημα μεγιστοποιείτο, προκαλώντας ερωτηματικά με τις παρεμβάσεις προς την Κυβέρνηση διαφόρων "ειδικών", ατόμων ή σωματείων, ιδίως από μαρτυρικές πόλεις, που "αυθεντικά" εξέφραζαν τις αμφιβολίες τους για την ορθότητα του χειρισμού και του περιεχομένου της παρέμβασης. Μόνο το Συμβούλιο Διεκδίκησης των γερμανικών οφειλών με τον Μανώλη Γλέζο, είχε υποστηρίξει/ζητήσει παρέμβαση στην Χάγη (10/01/2011).

Ήταν μια μοναχική πορεία μηνών, σε ένα περίεργο κλίμα που συνέθεταν τα ερωτηματικά από την εν γένει συμπεριφορά της χώρας έναντι του αιτήματος διεκδίκησης επανορθώσεων -ως όφειλε να πράξει-, τη διστακτική στάση ως προς την εκκίνηση της διεκδίκησης -η αποστολή ρηματικών διακοινώσεων (*notes verbales*), την αρνητική στάση των υπουργών δικαιοσύνης ως προς την εκτέλεση της -επικυρωμένης από τον Άρειο Πάγο-

απόφασης 137/1997 του Πρωτοδικείου Λειβαδιάς, καθώς και τη συντηρητική εν γένει στάση του έλληνα δικαστή, με κορυφαία -νομικά αμφιλεγόμενη- απόφαση 6/2002 του ΑΕΔ που «ανέτρεπε» την απόφαση 11/2000 της ολομέλειας του Αρείου Πάγου.

Η απόφαση του ΔΔ αποδοχής της παρέμβασης μου έδωσε ανείπωτη χαρά και ικανοποίηση και έδειξε ότι πρέπει να αξιοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέτρα. Ταυτόχρονα δυσaréστησε τη γερμανική πλευρά που δεν υπολόγιζε σε μια τέτοια κίνηση και που δεν δίστασε να την εκφράσει -διακριτικά- σε πολιτικό επίπεδο.

Από το ΔΔ δόθηκε περιορισμένος χρόνος για την υποβολή γραπτών παρατηρήσεων, κάτι που έγινε σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες και ατμόσφαιρα, με τυπική/διακριτική συνδρομή από την Κυβέρνηση.

Plaider (pour) la cause...

Με τον προσδιορισμό της προφορικής διαδικασίας (12-16 Σεπτεμβρίου 2011) από το Δικαστήριο, η παρεμβαίνουσα Ελλάδα ορίσθηκε να λάβει το λόγο ακριβώς στο μέσον της διαδικασίας, στις 14 Σεπτεμβρίου, μετά τις αγορεύσεις Γερμανίας και Ιταλίας και πριν τις δευτερολογίες τους. Πράγματι, η προφορική διαδικασία της υπόθεσης άρχισε στις 12 Σεπτεμβρίου 2011, στο "Παλάτι της Ειρήνης", και στις 14 Σεπτεμβρίου ήρθε η σειρά μας.

La Cour! Η αναγγελία από τον κλητήρα, με φάλτσα φωνή, ότι το Δικαστήριο εμφανίζεται -πάντα ακριβώς την προβλεπόμενη ώρα- που κάνει διαδίκους και κοινό να σκάνονται όρθιοι αστραπιαία, ακούστηκε επιτακτική.

Ύστερα σιωπή και παρατήρηση των αργών κινήσεων των δικαστών, που εισέρχονται στην αίθουσα από την πόρτα -στο πλάι της αίθουσας- με ένα ανάλαφρο θρόισμα της τηβέννου τους, κάτω από το εξεταστικό βλέμμα του ακροατηρίου και των νομικών υποστήριξης που παρίστανται για λογαριασμό των διαδίκων. Στο ακροατήριο, και λίγοι Έλληνες, μεταξύ άλλων 3 βουλευτές, δήμαρχοι, εκπρόσωποι σωματείων θυμάτων, Διστομίτες και άλλοι.

Η χορογραφία δεδομένη, μέχρι να καθίσουν όλοι/όλες οι Δικαστές και ο Γραμματέας. Ύστερα ακούστηκε ήσυχα η φωνή του Προέδρου, αφού όλοι έλαβαν τη θέση τους, και που καλεί διαδίκους και το ακροατήριο "*Please, be seated*".

Ορισμένος -από την Κυβέρνηση- Agent/Πληρεξούσιος είχα την συνεργασία των συναδέλφων μου Πανεπιστημιακών, Αντώνη Μπρεδήμα (σύμβουλος και δικηγόρος) και Ντανιέλλας Μαρούδα (σύμβουλος). Στο Διεθνές Δικαστήριο παρέστη ως Αναπληρωτής Πληρεξούσιος και ο Πρέσβυς μας

1. Germany's Response (23/03/2011) and Rejoinder (26/05/2011)

στην Χάγη, Ιωάννης Οικονομίδης. Μία ελληνική αγόρευση 90 λεπτών, που ανέδειξε όλο το εύρος της δυνατής επιχειρηματολογίας, μέσα από τα διδάγματα της επιστήμης, αλλά και ορισμένες παραδοχές της διεθνούς πρακτικής, για εκείνες τις αρχές που πρέπει να διέπουν -διαμορφώνοντας μια νέα νομική κατάσταση- την αντιμετώπιση των βαρύτερων παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και του Δικαίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την τέλεση εγκλημάτων που απαξιώνει η διεθνής κοινότητα πλέον, όπως είναι τα εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και η γενοκτονία.

Η αγόρευση κατέτεινε στο να εξηγήσει/διευκρινίσει -με αφετηρία την πρωτότυπη για τα δεδομένα ελληνική νομολογία- και πέρα από την υπόθεση της “σφαγής του Διστόμου”, την νομική κατάσταση και το ατομικό δικαίωμα για επανόρθωση/αποζημίωση, έχοντας το νου στραμμένο στην οικουμενική αξίωση για απόδοση δικαιοσύνης και την ανάγκη συνεπούς τήρησης της διεθνούς ευθύνης που προκύπτει για ένα κράτος από την ακραία παραβατική συμπεριφορά του και όταν ένας σχετικός δικονομικός κανόνας (κρατική ασυλία) επιχειρεί -και είναι δυνατόν πλέον στις μέρες μας;- να παραμερίσει έναν ουσιαστικό κανόνα υπέρτερης σημασίας/αξίας για τον άνθρωπο, την διεθνή κοινότητα, την ανθρωπότητα (jus cogens). Και μια χώρα που έχει τελέσει και “παράδεχθεί” τέτοια ειδεχθή εγκλήματα σε βάρος της ανθρωπότητας², δεν μπορεί υποκριτικά να αρνείται οποιαδήποτε νομική συζήτηση με τα θύματα της μοναδικά απάνθρωπης συμπεριφοράς της, αλλά και με την χώρα της

οποίας τα θύματα είναι πολίτες, στην λογική της διπλωματικής προστασίας. Στο τέλος μιας τέτοιας αγόρευσης -που ξεκίνησε με αναφορά στην Δικαιοσύνη από τις Ευμενίδες του Αισχύλου και τελείωσε με την ανάγκη της “κάθαρσης” κατά την ελληνική τραγωδία- μιας τέτοιας ημέρας, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα που θα ερχόταν, νιώθει διαφορετικά, έχοντας, μάλιστα, διαδλώσει την προσέγγιση του Έλληνα δικαστή γύρω από το ατομικό δικαίωμα για διεκδίκηση επανόρθωσης κατά το Διεθνές Δίκαιο. Μια προσέγγιση -ακόμα και αν αυτή επιδεχόταν κριτική ή άφηνε ερωτηματικά λόγω ΑΕΔ- την αίτηση μιας κίνησης που μπορεί να αλλάξει/αλλάζει την σκέψη και, άρα, την ερμηνευτική προσέγγιση ενός εθιμικού κανόνα σε μετάβαση. Ή, ενός αναδυόμενου κανόνα -όπως έχει γίνει παραδεκτό από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΑΙ Αδσανί κατά Ην. Βασιλείου, 2001)- που τείνει να διαμορφώσει μια νέα κατάσταση, πλέον συνεπή/συμβατή με τις αρχές της δικαιοσύνης, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της διεθνούς νομιμότητας. Ως νομικός παραστάτης είχα εμπειρία από προσωπικές αγορεύσεις στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και, κυρίως, στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αλλά η αίτηση μπροστά στο Διεθνές Δικαστήριο ήταν διαφορετική. Και, βέβαια, το βάρος της υπόθεσης και, συνακόλουθα, της αποστολής μου. Ένιωθα όμως καλά. Και ταυτόχρονα ένα πείσμα απέναντι στις δυσκολίες της υπόθεσης, ενώ είχα πίστη στα σημεία της ομιλίας που ετοιμάστηκε (plaidoirie) με προσθήκες/διορθώσεις μέχρι την παραμονή το βράδυ για να συνεκτιμηθούν οι αγορεύσεις των δύο διαδίκων. Έτσι, κάποια σημεία

στίξης είχαν ένταση φωνής και περιομένου, ιδίως όταν θύμιζα στον Ιάπωνά Πρόεδρο Hisashi Owada νομολογία ιαπωνικού δικαστηρίου (Κο Οτсу Hei Incidents, 1998) που θύμιζε “Λειβαδιά” και “Δίστομο”, ή όταν αντέκρουα “κορώνες” της Γερμανικής πλευράς, που αλαζονικά είχε υποστηρίξει (R. Kolb) ότι η αναγνώριση ατομικού δικαιώματος στα θύματα για προβολή αγωγής αποζημιώσεων -δηλαδή τα Δικαιώματα του Ανθρώπου- συνιστούσαν “απειλή για την διεθνή έννομη τάξη”. Αλλά ακόμη και την άρνηση της Γερμανίας να έρθει σε συνεννόηση με την ελληνική Κυβέρνηση, στερώντας έτσι παντελώς το θεμελιώδες δικαίωμα δικαστικής προστασίας των θυμάτων³. Σε αυτό το πεδίο αντιλήψεων μιας εξωδικαστικής λογικής, παιζόταν το πολιτικό παιχνίδι των εντυπώσεων: Και τι θα γίνει αν αναγνωριστεί σε όλα τα θύματα του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου ατομικό δικαίωμα προσφυγής για επανόρθωση; Αλλά και γενικότερα για κάθε θύμα κρατικής συμπεριφοράς που παραβίαζε θεμελιώδεις κανόνες και αρχές του Ανθρωπιστικού Δικαίου και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου; Είχα/είχαμε την αίσθηση -χωρίς υπερβολή- ότι εκπληρώσαμε στο ακέραιο την υψηλή αποστολή, με αξιοπρέπεια και νομική επάρκεια, που επιχειρήσε κιόλας να αμβλύνει δικαιοπολιτικές “αδυναμίες” της όλης στάσης της Ελληνικής Πολιτείας. Αυτό φάνηκε να συμμερίζονται και ορισμένοι από όσους παραβρέθηκαν στην διαδικασία

Μετά την ελληνική αγόρευση... “... nous avons la cause... ils ont le dossier...”

Στο cocktail που ακολούθησε -εκείνο το απόγευμα- την ελληνική παρέμβαση- που κατά παράδοση το Δικαστήριο παραθέτει προς τους διαδίκους, πληρεξουσίου, συμβούλους και δικηγόρους, είχαμε την ευκαιρία επαφής και ανταλλαγής απόψεων για την πορεία της δίκης, αλλά και να ακούσουμε δυο λόγια θετικά γι’αυτά που καταθέσαμε. Και αυτό γεννούσε μια κρυφή ικανοποίηση, που “φθάσαμε” εκεί, στο βήμα του Διεθνούς Δικαστηρίου, και εκφράσαμε την “άλλη άποψη”, αυτήν που διεκδικεί μια νέα, αναδυόμενη αντίληψη/θέση στην διεθνή δικαιοταξία. Δεχθήκαμε ακόμα και “συγχαρητήρια” -κατά μία εκδοχή “la courtoisie oblige”- αλλά και τις θετικές εντυπώσεις από ορισμένους δικαστές για το περιεχόμενο της αγόρευσης, που βέβαια δεν σημαίνει και μια θετική έκβαση της υπόθεσης για τις επιδιώξεις μας. Αυτές δεν ήταν άλλες από την παραδοχή ότι η Γερμανία, αν δεν δεχθεί τις ατομικές αγωγές θυμάτων, αναγνωρίζοντας στο άτομο δικαίωμα προσφυγής, θα πρέπει σε διακυβερνητικό επίπεδο πλέον, να έλθει σε συνεννόηση με τις χώρες των οποίων τα θύματα εγείρουν αξιώσεις, εν προκειμένω την Ιταλία. Κάτι που, τελικά, κερδίστηκε⁴.

Μέσα σ’ αυτήν την ατμόσφαιρα, ξεχώρισε μια αποστροφή του Γάλλου Καθηγητή Pierre-Marie Dupuy. Σε

3. “... Il faut douter du propos qu'on a entendu du côté de l'Allemagne quant aux dangers qui menacent l'ordre juridique international, par l'amarrée des réclamations individuelles devant le juge national, s'il y avait changement sur l'immunité juridictionnelle étatique. L'ordre international par contre, est menacé par le comportement des états, qui ne se conforment pas avec les règles de Droit International, qui se méfient des Droits de l'Homme, qui ne s'engagent pas à promouvoir la justice et l'état de droit. Le Droit International risque d'être ébranlé par ce genre des attitudes et non pas par la montée des Droits de l'Homme.” (παρ. 122 της αγόρευσης).

4. CIJ, Immunités juridictionnelles de l'état (Allemagne c. Italie; Grèce (intervenante)), Arrêt

2. Αφού η Γερμανία αποδέχτηκε δια του Πληρεξουσίου της ενώπιον του ΔΔ “...accepted full responsibility (for) the terrible war time events...”

ένα, λοιπόν, από τα “πηγαδάκια” μικτής σύνθεσης, ο Γάλλος Καθηγητής, μέλος της νομικής υπερασπιστικής ομάδας της εγκαλούμενης Ιταλίας -που είχε διακριθεί με την εξαιρετικής ποιότητας αγόρευσή του- εξέφρασε με μια φράση, με μοναδικό ίσως τρόπο, τις διαστάσεις και το διακύβευμα του νομικού αγώνα που δίναμε, αλλά και της δυσκολίας: “... nous avons la cause... ils ont le dossier...”.

Φάνηκε όμως, τελικά, ότι η πρόσληψη της “cause” δεν ήταν ακόμα αρκετή να κερδίσει την πλειοψηφία του Δικασ-

τηρίου στην απόφαση που εκδόθηκε λίγους μήνες αργότερα (03/02/2021). Βέβαια το ΔΔ διευκρίνισε η αναγνώριση «ασυλίας» δεν έρει την διεθνή ευθύνη της Γερμανίας (Judgment par. 100).

Έμεινε, βέβαια, η ισχυρή γνώμη και αντίληψη που αποτυπώθηκε στην αντίστοιχη διιστάμενη άποψη, κυρίως της μειοψηφίας του ΔΔ, των Δικαστών A.A. Cançado Trindade⁵ και A.A. Yusuf, αλλά και του Ιταλού ad hoc δικαστή G. Gaja.

Για τον A.A. Cançado Trindade στην

88σέλιδη διιστάμενη γνώμη του, είναι σαφές “...There is no immunity for crimes against humanity. In cases of international crimes, of delicta imperii, what cannot be waived is the individual's right of access to justice, encompassing the right to reparation for the grave violations of the rights inherent to him as a human being. Without that right, there is no credible legal system at all, at national or international levels...” (Par. 308).

Αλλά και χωρίς να παραγνωρίζονται θετικές σκέψεις γενικότερα διατυπωμένες σε χωριστές γνώμες ορισμένων Δικαστών, οι οποίοι τυπικά ακολούθησαν την πλειοψηφία, όπως ο Δικαστής Koroma⁶ ή ο Δικαστής K. Keith⁷. Από την πλευρά του ο Δικαστής Benouna στην εκτεταμένη χωριστή γνώμη του, συζήτησε όλα τα κρίσιμα σημεία γύρω από το δικαίωμα ασυλίας σε συνδυασμό με το δίκαιο της διεθνούς ευθύνης καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη, σημειώνοντας ότι “...I cannot however, endorse the approach adopted by the Court, or support the logic of its reasoning...”. Και καταλήγοντας ότι “...The well-established pre-eminence of justice, whether criminal or civil, and the rule of law at the international level, also serves to discourage leaders, acting, in the name of their countries, from engaging in violations of peremptory norms of law relating to the prevention and commission of international crimes. Care should be taken to ensure that such dissuasive function is not impaired by a backward-looking ap-

proach to the immunity of the State and its representatives...”⁸

Νύχτωσε στη Χάγη, φύγαμε από το Peace Palace και από την Αθήνα σιωπή. Καμία κίνηση, κανένα τηλεφώνημα από το ΥΠΕΞ. Ούτε πριν, ούτε μετά. Η επίσημη Αθήνα, προσεκτικά και επιδεικτικά, απείχε από οτιδήποτε θα αποτελούσε ένδειξη ενδιαφέροντος για την τύχη της υπόθεσης. Εξάλλου, διακεκριμένα στελέχη της Κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου δεν είχαν υποστηρίξει την ιδέα της παρέμβασης στο Διεθνές Δικαστήριο, ο καθένας για διαφορετικούς λόγους. Για την Ιστορία, είχε προηγηθεί νωρίτερα της αγόρευσης μόνο ένα φιλικό μήνυμα (sms) υποστήριξης και ενθάρρυνσης από την Μάνια Τελαλιάν, της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας: “Καλή επιτυχία. Είμαστε όλοι μαζί σου.”. Αργότερα, έμεινα με την αίσθηση της παλλόμενης φωνής του Μανώλη Γλέζου, που με ενδιαφέρον ρώτησε για την διαδικασία και “πώς πήγαμε”. Μόνος αυτός. “Από τα διάσελα της Ιστορίας...”, όπως έλεγε...

du 3 février 2012, par. 104: “[...] les demandes résultant du traitement des internés militaires italiens mentionnées au paragraphe 99, ainsi que d'autres réclamations de nationaux italiens qui resteraient à régler — qui ont été à l'origine des procédures italiennes —, pourraient faire l'objet de nouvelles négociations impliquant les deux Etats en vue de parvenir à une solution.”

Αυτό έχει προβολή και αντιστοιχία με οποιοδήποτε ανάλογο αίτημα που υπάρχει σε εκκρεμότητα.

5. Η διιστάμενη γνώμη του βραζιλιάνου Δικαστή -ένα εξαιρετικό δοκίμιο δικαιοτικής ανάλυσης και επιχειρηματολογίας- υπέρ του ατόμου/θύματος και του δικαιώματος δικαιοτικής προστασίας, δείχνει πρακτικά τη βάση από πλευράς εξέλιξης του Διεθνούς Δικαίου προσέγγισής μας στη διαδικασία ενώπιον του ΔΔ. Ιδίως ως προς το ατομικό δικαίωμα του θύματος προσφυγή στη δικαιοσύνη.

6. Βλ. Separate opinion, par. 8.

7. Βλ. Separate opinion, par. 20 “...the Judgment in the present case does not in any way deny the responsibility of Germany for the dreadful violations of international law it committed against Italian citizens between 1943 and 1945...”

8. Βλ. Separate opinion, par. 35. Είναι αξιοσημείωτες επίσης οι κριτικές επισημάνσεις στις παραγράφους 14, 25, 27, 29, 30, 31.

III. Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

Σύνορα: Διεθνείς Ευρωπαϊκές και Εθνικές Διαστάσεις

1

Νίκος Δένδιας

Υπουργός Εξωτερικών
της Ελλάδος

Θα ήθελα να συγχαρώ την Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων για την οργάνωση του Συμποσίου Διεθνούς Δικαίου στη Ρόδο και στο Καστελλόριζο. Η θεματική που επιλέξατε είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και επίκαιρη. Με πολλές διαστάσεις, που απαιτούν μια ολοκληρωμένη νομικο-πολιτική θεώρηση.

Η σταθερότητα των συνόρων εξακολουθεί να αποτελεί θεμελιώδη αρχή της οργάνωσης της διεθνούς κοινότητας. Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών επιβάλλει την αποχή από την απειλή ή τη χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας άλλου κράτους. Τα σύνορα έχουν αντικειμενική υπόσταση. Ισχύουν erga omnes. Το Δίκαιο των Συνθηκών αποκλείει την επίκληση ουσιώδους μεταβολής περιστάσεων ως λόγο λήξης συνθηκών που καθορίζουν σύνορα.

Το 2020 και το 2021 υπήρξαν χρονιές-σταθμοί για τα σύνορα της χώρας. Στο διάστημα αυτό, η χώρα μας αύξησε το κυριαρχικό της αποτύπωμα. Κατοχύρωσε τα κυριαρχικά της δικαιώματα και την δικαιοδοσία της. Μέσα σε λίγους μήνες, η Ελλάδα υπέγραψε δυο Συμφωνίες οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών. Με την Ιταλία και την Αίγυπτο. Και επήλθε πολιτική συμφωνία με την Αλβανία για την παραπομπή του ζητήματος αυτού στην Χάγη.

Τον Φεβρουάριο, η χώρα επεξέτεινε την αιγιαλίτιδα ζώνη της στο Ιόνιο, μέχρι και το Ακρωτήριο Ταίναρο, στα 12 ναυτικά μίλια. Επεκτάθηκε ο χώρος εθνικής κυριαρχίας πάνω από 13.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Είναι η πρώτη φορά από το 1947 που το Κοινοβούλιο ψή-

*Χαιρετισμός του
Υπουργού Εξωτερικών
Νίκου Δένδια, μέσω
βιντεοσκοπημένου
μηνύματος, στο
Συμπόσιο της Εταιρείας
Διεθνούς Δικαίου και
Διεθνών Σχέσεων
(Ρόδος/Καστελλόριζο,
11-13 Σεπτεμβρίου 2021)*

preferred
equals
also
theories
liquidity
rate
structure
term
interest
pure habitat
practice
rates
include
three
hypothesis
relevant
differ
future
tations

φισε αύξηση της εθνικής κυριαρχίας. Η Χώρα μας επιφυλάσσεται να ασκήσει το δικαίωμα αυτό. Όποτε κρίνει σκόπιμο για το εθνικό συμφέρον και όπου το διεθνές δίκαιο το επιτρέπει.

Η συμφωνία με την Ιταλία του Ιουνίου 2020 κάνει χρήση του θαλασσιού ορίου που τα δυο κράτη είχαν συμφωνήσει το 1977. Έκλεισε μια εκκρεμότητα που διαρκούσε πολλά χρόνια.

Τον Αύγουστο του 2020 η χώρα μας υπέγραψε με την Αίγυπτο συμφωνία για οριοθέτηση της ΑΟΖ. Στη βάση πάντα του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας. Η Συμφωνία αυτή είχε απτές συνέπειες. Ενάντια στο παράνομο, άκυρο και ανυπόστατο τουρκολιβικό μνημόνιο. Και στις γνωστές θέσεις της Τουρκίας γύρω από τα δικαιώματα των κρατών στην περιοχή.

Κυρίες και Κύριοι,

Οι πρόσφατες εξελίξεις κατέδειξαν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, στον τομέα προστασίας των συνόρων, τα κράτη πρώτης γραμμής. Ιδιαίτερα στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Τον Φεβρουάριο του 2020, η Τουρκία προσπάθησε να εργαλειοποιήσει δεκάδες χιλιάδες μετανάστες και πρόσφυγες. Η Ελλάδα έπραξε τα δέοντα για να αντιμετωπίσει αυτή την άνευ προηγουμένου απόπειρα παραβίασης των ελληνικών συνόρων. Απόπειρα με σαφή προέλευση.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τονίζει την υποχρέωση τα κράτη να προστατεύουν τα σύνορά τους. Με τρόπο που συνάδει με τις εγγυήσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Οι ελληνικές αρχές καταβάλλουν άοκνες προσπάθειες για την προστασία της ανθρωπίνης ζωής. Τόσο στα χερσαία, όσο και στα θαλάσσια σύνορα της χώρας. Κατά την πενταετία 2015-2020 το Λιμενικό διέσωσε 320.000 μετανάστες και πρόσφυγες.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στα γεγονότα στα σύνορα Πολωνίας, Λετονίας και Λιθουανίας με τη Λευκορωσία. Τα γεγονότα αυτά πείθουν για την έκταση της εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού/προσφυγικού. Η Ελλάδα δεν θα επιτρέψει την εκ νέου εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού/προσφυγικού με αφορμή τα γεγονότα στο Αφγανιστάν.

Ολοκληρώνοντας, θέλω να υπογραμμίσω ότι ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής μας πολιτικής. Μόνο έτσι μπορούν να αντιμετωπισθούν οι παραβατικές συμπεριφορές και οι αναθεωρητικές βλέψεις και πρακτικές. Η Χώρα μας προασπίζεται τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα από κάθε κίνδυνο και απειλή, σεβόμενη πάντοτε το διεθνές δίκαιο. Και τούτο, όχι μέσα από μια λογική περιχαράκωσης ή αναδίπλωσης. Αντιθέτως, σε αγαστή συνεργασία με άλλες χώρες της περιοχής μας που ενστερνίζονται τις ίδιες αξίες με εμάς.

Μιλτιάδης Βαρβιτσιώτης

Αναπληρωτής Υπουργός
Εξωτερικών

Βιντεοσκοπημένη
παρέμβαση στην
16η Περίοδο των
"Διεθνολογικών
Συναντήσεων"
Ναυπλίου (23-27
Σεπτεμβρίου 2021)

Η Ελλάδα στην Ευρώπη 40 χρόνια πορείας

2

Φίλες και φίλοι,
καλησπέρα σας.

Δυστυχώς, δεν μπορώ να είμαι με φυσική παρουσία μαζί σας, όμως, έχετε όλες μου τις ευχές για καλή επιτυχία στις συνεδριάσεις σας.

Και, βέβαια, ένα μεγάλο ευχαριστώ στον Στέλιο Περράκη, ο οποίος και για μένα, αλλά νομίζω και για όλους εδώ στο Υπουργείο Εξωτερικών, αποτελεί μία προσωπικότητα που έχει συμβάλει πολλαπλώς στην εμπέδωση αυτού που λέμε «πολυμέρεια» στην ελληνική διπλωματία και σεβασμό στο Κράτος Δικαίου, στη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα μέσα από την παρουσία μας στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Φέτος, γιορτάζουμε δύο επετείους σε μία.

200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, όταν οι πρόγονοί μας αποφάσισαν ότι δε θέλουν να μείνουν με την καθ' ημάς ανατολή, αλλά αποφάσισαν να ασπαστούν τις φιλελεύθερες τάσεις, οι οποίες επικρατούσαν στην Ευρώπη και έστρεψαν την προσοχή τους προς τα εκεί.

Και 40 χρόνια μετά την ολοκλήρωση εκείνης της αρχικής φιλοδοξίας για χειραφέτηση και προσκόλληση στη Δύση, η οποία έρχεται με την ένταξή μας στις Ευρωπαϊκές Οικονομικές Κοινότητες υπό την καθοδήγηση, το πείσμα, την εμμονή και, βέβαια, την προσφορά του Κωνσταντίνου Καραμανλή.

40 χρόνια μετά, η σχέση μας με την Ευρώπη είναι μία σχέση βαθιά, που διαπερνά όλα τα στοιχεία της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής μας ζωής. Και σήμερα, παρά τις κρίσεις που περάσαμε στη σχέση μας με την Ευρώπη, πολλές και διαφορετικές κυβερνή-

σεις και κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες, με τον τρόπο της η καθεμιά, έχουν επιβεβαιώσει αυτή την εμπιστοσύνη μας και αυτή την προσμονή μας απέναντι στο όραμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Δεν είναι τυχαίο και δεν θα ήταν και άκυρο να πω ότι οι Έλληνες πληρώσαμε και πληρώνουμε ακριβά την συμμετοχή μας στον σκληρό πυρήνα της Ευρώπης, αφού μέσα στην οικονομική κρίση τρεις διαφορετικές κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες ψήφισαν σκληρά προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, που, τελικά, μας οδήγησαν να παραμείνουμε στον σκληρό πυρήνα της Ένωσης. Και, βεβαίως, να συνδιαμορφώνουμε τις πολιτικές για την επόμενη μέρα μίας επόμενης κρίσης μετά την κρίση πανδημίας.

Η περσινή χρονιά ήταν μία χρονιά στην οποία θα μπορούσα να πω ότι η Ευρώπη με επιτυχία διαχειρίστηκε όλες τις προκλήσεις που ανοίχτηκαν μπροστά της. Πρώτα η υγειονομική κρίση. Συντονιστήκαμε στην προμήθεια του εξοπλισμού και, στη συνέχεια, η Ευρωπαϊκή Ένωση για πρώτη φορά ανέλαβε την ευθύνη ενός μεγάλου προγράμματος, του προγράμματος ευρωπαϊκού εμβολιασμού. Παράλληλα, δεν ξέχασε τον υπόλοιπο κόσμο και σήμερα μπορούμε να πούμε ότι Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος δότης εμβολίων σε παγκόσμια κλίμακα, αφού πάνω από 650 εκατομμύρια δόσεις εμβολίου έχουν μοιραστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε τρίτες χώρες. Κάτι αντίστοιχο δε συμβαίνει με καμιά άλλη ήπειρο ή δύναμη που παράγει εμβόλιο.

Το δεύτερο έχει να κάνει με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίσαμε τις οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης. Το πακέτο ανάκαμψης των 750 δισεκατομμυρίων όχι μόνο προφύλαξε τη ζώνη του ευρώ από κλυδωνισμούς,

όχι μόνο στήριξε όλες τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους κυρίως αυτή την περίοδο της πανδημίας, αλλά έκανε κάτι ακόμη περισσότερο. Μας έδωσε τη βάση, ώστε σήμερα όλες οι ευρωπαϊκές οικονομίες να έχουν γυρίσει σε ρυθμούς ανάπτυξης και σε ό, τι αφορά στην ελληνική οικονομία, να συζητάμε πλέον για την πιο θεαματική ανάκαμψη που έρχεται μετά από μία δεκαετή κρίση και μία διετή υγειονομική.

Και, βέβαια, παράλληλα με αυτά, είδαμε ότι η Ευρώπη δεν κλείνεται στο καβούκι της. Ανοίγεται στον κόσμο. Ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις με τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία για την διεύρυνση, την ίδια στιγμή που υπέγραφε και ολοκλήρωνε τη διαδικασία του BREXIT μέσα στο πλαίσιο του συντονισμού. Μία χώρα πολύ μεγάλη αποφάσισε να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σήμερα, στα ράφια των σουπερ μάρκετ στη Μεγάλη Βρετανία φαίνονται οι συνέπειες από αυτή την αποχώρηση, Παράλληλα, όμως, για εμάς ήταν πολύ σημαντικό να διασφαλίσουμε τα συμφέροντα της Ένωσης, πράγμα το οποίο καταφέραμε.

Τέλος, η Ευρώπη συντονίστηκε σε θέματα, όπως το άνοιγμα των ταξιδιών και το ψηφιακό πιστοποιητικό, μία πρόταση του Κυριάκου Μητσοτάκη που όχι μόνο υιοθετήθηκε, αλλά αγκαλιάστηκε από τους Ευρωπαίους πολίτες, που φέτος το καλοκαίρι ταξίδεψαν και πολλοί απ' αυτούς ήρθαν και στην χώρα μας.

Σήμερα, όμως, είμαστε μπροστά σε ένα καινούριο σκηνικό, το οποίο απαιτεί από την Ευρώπη να εμβαθύνει την συνεργασία της, για να το αντιμετωπίσει. Γεωπολιτικές εξελίξεις, όπως η αλλαγή που συντελείται αυτή τη στιγμή στον Ειρηνικό Ωκεανό με τη μεταφορά του κέντρου βάρους της αμερι-

κανικής εξωτερικής πολιτικής περισσότερο στον Ειρηνικό από ό, τι στον Ατλαντικό, όπου είχαμε συνηθίσει να στρέφει την προσοχή της όλες τις προηγούμενες δεκαετίες. Η ανάδειξη της Κίνας ως στρατηγικού αντιπάλου πλέον των ΗΠΑ, με την παράλληλη ανάγκη για εμβάθυνση των δημοκρατικών θεσμών και την προστασία της Δημοκρατίας σε χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως η Ρωσία και η Τουρκία, καθιστούν την Ευρώπη ουσιαστικά τον μοναδικό πυλώνα μέσα από τον οποίο μπορούμε να πούμε ότι συλλογικά μπορούμε να εξάγουμε ασφάλεια.

Για να το πετύχουμε αυτό, πρέπει, πρώτα απ' όλα, να θωρακιστούμε οικονομικά απέναντι στις πληθωριστικές τάσεις, να θωρακιστούμε απέναντι στις διακυμάνσεις των τιμών της ενέργειας που έχουν αρχίσει να πλήττουν τα νοικοκυριά και, βέβαια, να αποκτήσουμε αυτό που πολύ σωστά ο Πρόεδρος Μακρόν έχει εκφράσει ως όραμα, την *στρατηγική αυτονομία*. Στρατηγική αυτονομία για την Ευρώπη σημαίνει ότι θα μπορούμε να παράγουμε τα προϊόντα μας, χωρίς να εξαρτώμαστε από άλλους και θα μπορούμε να προσφέρουμε στους πολίτες μας πρόσβαση σε υπηρεσίες και προϊόντα, χωρίς να εξαρτώμαστε από τρίτες χώρες και άλλος παραγωγός. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει πριν απ' όλα να επενδύσουμε πολύ περισσότερο στις νέες τεχνολογίες, να επενδύσουμε στο *digital transformation* της ευρωπαϊκής οικονομίας, ώστε να καταστούμε ανταγωνιστικοί απέναντι στις ΗΠΑ και την Κίνα, οι οποίοι σήμερα έχουν την πρωτοκαθεδρία στην τεχνολογική εξέλιξη. Παράλληλα, επειδή ο στόχος μας είναι να διαφυλάξουμε το περιβάλλον, πρέπει να εμβαθύνουμε στις πράσινες πολιτικές. Ήδη, εδώ από την Αθήνα, την προηγούμενη

Παρασκευή, οι Ευρωπαίοι ηγέτες του νότου των μεσογειακών χωρών στη Σύνοδό τους, για πρώτη φορά διακήρυξαν μέσα σε μία Κοινή Διακήρυξη, την Διακήρυξη των Αθηνών, το όραμά τους για μία πράσινη και καθαρή Μεσόγειο. Η Ευρώπη πρέπει να στρέψει την προσοχή της προς την Μεσόγειο πολύ περισσότερο και αυτό το οποίο είχα την ευκαιρία να συζητήσω αυτές τις μέρες στις Βρυξέλλες, τόσο στο Συμβούλιο των Γενικών Υποθέσεων, όσο και με τον αρμόδιο Επίτροπο Περιβάλλοντος και Αλιείας, ήταν ότι δεν υπάρχει μία πολιτική που μπορεί να αγκαλιάσει όλα τα προβλήματα. Αλλά, η κάθε γεωγραφική ενότητα και ιδιαίτερα της Μεσογείου και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου πρέπει να αντιμετωπιστεί με ιδιαίτερη προσοχή.

Έχουμε μπροστά μας την πρόκληση του προσφυγικού, του μεταναστευτικού ρεύματος, το οποίο δεν έχει ανακοπεί από το 2015, παρότι δεν είμαστε διατεθειμένοι να ξαναζήσουμε τις ίδιες σκηνές σε περίπτωση ενδεχόμενης άφιξης εκατομμυρίων Αφγανών, που θα ζητήσουν προστασία στην Ευρώπη. Είμαστε ξεκάθαροι στο μήνυμα που στέλνουμε: ότι η Ευρώπη πρέπει να παραμείνει ένας χώρος ασφάλειας, ένας χώρος ανθρωπιάς και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που, όμως, δεν μπορεί να γίνει δέκτης όλων των αναταράξεων σε όλες περιοχές του κόσμου. Και υπάρχουν άλλες χώρες, πολύ πιο γειτονικές στο Αφγανιστάν, που πρέπει να τις βοηθήσουμε να αναλάβουν το κόστος της φιλοξενίας όλων των προσφύγων που θα φύγουν από εκεί.

Τέλος, υπάρχει το θέμα του σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου. Για μας, είναι απαραίτητη προϋπόθεση η εμβάθυνση των σχέσεων μας με τα Βαλκάνια, αλλά και η σχέση μας με την Τουρκία να περνούν μέσα από το

σεβασμό των απαράγραπτων αρχών του διεθνούς δικαίου, που σημαίνει όροι καλής γειτονίας, σεβασμός στις Διεθνείς Συνθήκες και, βέβαια, στα κυριαρχικά δικαιώματα των χωρών. Γι' αυτό και ζητάμε πάντοτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση την έκφραση της στήριξης τόσο προς την Ελλάδα, όσο και προς την Κύπρο, όταν δοκιμάζεται η ανεξαρτησία μας και η κυριαρχία μας από την τουρκική επιθετικότητα και προκλητικότητα.

Φίλες και φίλοι,

Έχουμε μπει στην μεγάλη συζήτηση για το Μέλλον της Ευρώπης. Αυτή η συζήτηση δεν μπορεί να γίνει μόνο στα κλειστά γραφεία των Βρυξελλών ούτε σε αίθουσες συνεδριάσεων. Αυτή η συζήτηση πρέπει να γίνει σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε αυτή πρέπει να συμμετάσχουν όλοι πολίτες. Έχουν δικαίωμα και ρόλο να το κάνουν. 200 εκατομμύρια Ευρωπαίοι ψήφισαν στις προηγούμενες ευρωεκλογές και ζήτησαν με την ψήφο τους την εμβάθυνση της Ευρώπης, στέλνοντας σε συντριπτική πλειοψηφία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κόμματα τα οποία υποστηρίζουν την Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Σήμερα, ζητάμε από όλους τη γνώμη τους και θέλουμε μέσα από την πλατφόρμα που έχει ανοίξει και είναι προσβάσιμη στον καθένα και στην καθημέριά σας την δική σας συμμετοχή. Η Ευρώπη δεν είναι εγχείρημα των κυβερνήσεων ούτε της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών. Είναι ένα εγχείρημα που αγκαλιάζει κάθε Ευρωπαίο πολίτη, κάθε Ευρωπαϊκή οικογένεια και, βεβαίως, προσβλέπει στο μέλλον της, στη νέα της γενιά. Κι αν η νέα της γενιά δεν αγκαλιάσει το όραμα για περισσότερη Ευρώπη, τότε δυστυχώς θα γίνει και η Ευρώπη, τελικά, πολύ πιο χαλαρή και ανούσια στον τρόπο

με τον οποίο θα αντιμετωπίζει το μέλλον της.

Γι' αυτό, θέλουμε να κινητοποιήσουμε τους νέους τις νέες μας σε αυτό το διάλογο, ώστε η δικιά τους φωνή να ακουστεί. Και η δικιά τους πρόταση να αποτελέσει οδηγό για την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει η Ευρώπη μας στο μέλλον.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας και για άλλη μια φορά εύχομαι καλή επιτυχία.

Κρίσιμα νομικά ζητήματα εν όψει των διερευνητικών επαφών Ελλάδας - Τουρκίας

3

Προκόπιος Παυλόπουλος

*τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας
Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*

Πρόλογος

Επανεκκίνησαν οι Διερευνητικές Επαφές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, με τον 61° γύρο να διεξάγεται -ο 60^{ος} είχε διεξαχθεί το 2016- την 25^η Ιανουαρίου του 2021, στην Κωνσταντινούπολη. Οι προοπτικές μιας, οπωσδήποτε ευκαταίας, προόδου ως προς το αντικείμενό τους εμφανίζονται μάλλον δυσοίωνες, αν αναλογισθεί κανείς αφενός την όλη, καταδήλως προκλητική, στάση της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου, ιδίως κατά την διάρκεια του 2020, με τις χωρίς ίχνος ενδοιασμού παραβιάσεις, εκ μέρους της, του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Και, αφετέρου, το γεγονός ότι είναι ακριβώς η ως άνω προκλητική στάση της Τουρκίας η οποία γεννά, ευλόγως, την υποψία πως η όψιμη «προθυμία» της να στερήσει σ' επανεκκίνηση των Διερευνητικών Επαφών μάλλον οφείλεται στην «στρατηγική» της ν' αποφύγει τον, ορατό προ πολλού, κίνδυνο κυρώσεων κατά την Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του προσεχούς Μαρτίου και να «κερδίσει χρόνο» βολιδοσκοπήσης της έναντί της πολιτικής του νέου Προέδρου των ΗΠΑ Τζο Μπάιντεν και της κυβέρνησής του.

Α. Την 7^η Δεκεμβρίου 2017, υποδεχόμενος τον Πρόεδρο της Τουρκίας Ταγίπ Ερντογάν κατά την τότε επίσημη επίσκεψή του στην Ελλάδα και στην αρχή, μόλις, των προς αυτόν δηλώσεών μου, του διευκρίνισα ότι εμείς, οι Έλληνες, πιστεύουμε πολύ στην παροιμία, «οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους». Ακολούθως δε κατέστησα σαφές ότι η Ελλάδα απορρίπτει, κατηγορηματικώς, τις «καινοφανείς»

και καταφανώς αστήρικτες, με βάση το Διεθνές Δίκαιο, θέσεις του έναντι της Χώρας μας, ιδίως δε εκείνες περί, δήθεν, ανάγκης «*αναθεώρησης*» της Συνθήκης της Λωζάνης. Την αντιμετώπιση αυτή του Ταγίπ Ερντογάν στην Αθήνα επέβαλε η πλήρης επίγνωση της παραδοσιακής «*τακτικής*» της Τουρκίας να θέτει νέα ζητήματα υπέρ αυτής και εις βάρος της Ελλάδας, με στόχο να «*κερδίζει έδαφος*», έστω και μικρό, στο πεδίο των διαρκώς δι-ογκούμενων, απaráδεκτων έως αδι-ανόητων κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, «*διεκδικήσεών*» της. Η Ιστορία μας έχει διδάξει ότι με την Τουρκία «*ξεκαθαρίζεις το τοπίο*» ευ-θύς μόλις ξεκινά οιασδήποτε μορφής συζήτηση και, πολύ περισσότερο, δι-απραγμάτευση, προσδιορίζοντας μ' ευκρίνεια τις «*κόκκινες γραμμές*», ως προς τις οποίες δεν νοείται ίχνος υπο-χώρησης ή υπαναχώρησης, αναφορι-κά με όσα δικαιούται η Ελλάδα κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο.

Β. Ενόψει των ανωτέρω, την ίδια τα-κτική οφείλει η Ελλάδα να υιοθετήσει και στην αρχή της επανεκκίνησης των τρεχουσών Διερευνητικών Επαφών. Το επιχείρημα αυτό ισχύει *a fortiori*, αν αναλογισθεί κανείς ότι είναι βέ-βαιο πως η Τουρκία θα προσπαθήσει «*να χτίσει*» υπέρ αυτής επιχειρήματα και μόνον από την γενική διατύπωση περί «*Θαλάσσιων Ζωνών*», η οποία προκρίθηκε για να οριοθετήσει το πλαίσιο αυτών των Διερευνητικών Επαφών, όπως θα επεξηγηθεί στην συνέχεια. Με άλλες λέξεις, ήδη από αυτή την φάση των Διερευνητικών Επαφών πρέπει να διευκρινισθεί, μ' εξαιρετική σαφήνεια, μεταξύ άλ-λων, ποια διαφορά υφίσταται μετα-ξύ Ελλάδας και Τουρκίας και, συνα-κόλουθα, τι είναι εκείνο, το οποίο μπορεί ν' αχθεί προς εκδίκαση ιδίως

ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, αν και εφόσον φθάσουμε σε αυτό το σημείο. Στην τεκμηρίωση μιας τέτοιας διευκρίνισης κατατείνει η συνοπτική ανάλυση που ακολουθεί:

Ι. Η μία, και μόνη, διαφο- ρά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Υπό τα δεδομένα αυτά πρέπει, ήδη από το πρώτο στάδιο του νέου κύ-κλου των Διερευνητικών Επαφών, να καταστεί σαφές προς την τουρκική πλευρά ότι με την γενική διατύπωση περί «*Θαλάσσιων Ζωνών*» δεν διαφο-ροποιείται, έστω και κατ' ελάχιστο, η πάγια Εθνική γραμμή μας, σύμφωνα με την οποία μια, και μόνη, διαφορά υφίσταται μεταξύ Ελλάδας και Τουρ-κίας: Η οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας -η έμφαση στον όρο «*νησιωτική*» έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού μόνον η οριοθέτηση αυτής της μορφής υφαλοκρηπίδας αποτελεί αντικείμενο συζήτησης με την Τουρ-κία- και της αντίστοιχης Αποκλειστι-κής Οικονομικής Ζώνης, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Α. Η σταθερή προσήλωση στην δι-ατύπωση της «μίας, και μόνης, διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας».

Η κατά τ' ανωτέρω τοποθέτηση είναι τόσο περισσότερο αναγκαία, ιδίως στην παρούσα φάση των Διερευνη-τικών Επαφών, όσο είναι κάτι παρα-πάνω από βέβαιο ότι η Τουρκία θα επιχειρήσει, εκμεταλλευόμενη τον πληθυντικό του όρου «*Θαλάσσιες Ζώνες*», ν' «*αναβιώσει*» και τις γνω-στές θέσεις της περί ύπαρξης «*δι-αφορών*» της με την Ελλάδα, όπως είχε συμβεί προ του 2004. Διότι

τότε, ύστερα από τους ατυχείς χει-ρισμούς της εξωτερικής μας πολιτι-κής μετά την τραγωδία της κρίσης των Ιμίων, τον Ιανουάριο του 1996, ορισμένες προβληματικώς ασαφείς διατυπώσεις, σε διεθνή και ευρωπαϊ-κά κείμενα, είχαν «*ενθαρρύνει*» την Τουρκία να υιοθετήσει αυτή την τα-κτική. Ειδικότερα:

1. Το «Κοινό Ανακοινωθέν» Ελλάδας - Τουρκίας στην Μαδρίτη, το 1997.

Το πρώτο από τα κείμενα αυτά είναι εκείνο του «*Κοινού Ανακοινωθέντος*» Ελλάδας - Τουρκίας στην Μαδρίτη, την 8^η Ιουλίου 1997. Πρόκειται για το «*Κοινό Ανακοινωθέν*» ή «*Κείμενο Αρ-χών*», το οποίο συμφωνήθηκε μεταξύ των Κώστα Σημίτη και Σουλεϊμάν Ντε-μιρέλ στην Μαδρίτη, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ. Σε αυτό γίνεται λόγος πέραν των άλ-λων και για, δήθεν, «*νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα*» της Τουρκίας στο Αιγαίο, «*τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία της*».

2. Τα συμπεράσματα της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι, το 1999.

Το δεύτερο από τα κείμενα αυτά εί-ναι εκείνο των Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το οποίο συνήλθε στο Ελσίνκι μεταξύ 10^{ης} και 11^{ης} Δεκεμβρίου 1999. Στο συμπέρα-σμα αρ. 4 -και σε όσα άλλα συμπερά-σματα παραπέμπουν σε αυτό- γίνεται, ρητώς, λόγος, με προσφυγή στην δι-ατύπωση ενός νομικώς ασαφούς και κατά τούτο άκρως επικίνδυνου πληθυ-ντικού, περί «*κάθε εκκρεμούς συνο-ριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων*» με την Τουρκία.

Β. Δύο χαρακτηριστικά, προδή-λως αρνητικά, παραδείγματα της στάσης της Τουρκίας ένα-ντι του Διεθνούς Δικαίου και του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Την προμνημονευόμενη επιτακτική ανάγκη άμεσης διευκρίνισης ότι με-ταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υφίσταται μία, και μόνη, διαφορά, αυτή της ορι-οθέτησης της νησιωτικής υφαλοκρη-πίδας και της αντίστοιχης Αποκλειστι-κής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο τεκμη-ριώνουν, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

1. Οι τουρκικές «φαντασιώσεις» περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο.

Πριν απ' όλα, η όλη «*στρατηγική*» της Τουρκίας μετά το Κοινό Ανακοινωθέν της Μαδρίτης, το 1997, και τα Συμπε-ράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, το 1999, όπως προεκτέθη-κε. Ήταν τότε, και ως το 2004 -διότι έκτοτε κατέστη, *urbi et orbi*, σαφής η θέση της Ελλάδας περί της μιας, και μόνης, διαφοράς με την Τουρκία- που η Τουρκία, κατά σαφή καταστρατήγη-ση του Διεθνούς Δικαίου και κυρίως της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923, επιδίωξε να επιβάλει την «*θεωρία*» περί, δήθεν, «*γκρίζων ζωνών*» στο Αι-γαίο, αρχής γενομένης από την ευθεία αμφισβήτηση της Εθνικής μας Κυριαρ-χίας σε συγκεκριμένα νησιά ή βραχο-νησίδες, όπως π.χ. στα Ίμια. Πάνω σε αυτή την «*αναθεωρητική πλατφόρμα*», η Τουρκία επρόκειτο στην συνέχεια να «*χτίσει*» και το «*γραφικό*» πλην όμως εξαιρετικά επικίνδυνο «*δόγμα της Γα-λάζιας Πατρίδας*». Μετά το 2004 και ως σήμερα, ξεκάθαρη υπήρξε, πά-ντοτε, η απάντηση της Ελλάδας προς την Τουρκία: Ουδένα ζήτημα αναθε-

ώρησης, καθ' οιονδήποτε τρόπο, της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923 υφίσταται, συνακόλουθα δεν υπάρχουν «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο.

2. Η ωμή περιφρόνηση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Κατά δεύτερο λόγο, η προκλητική υποχώρηση της Τουρκίας, όταν ετέθη το ζήτημα προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, λίγο μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, το 1974.

α) Συγκεκριμένα, το 1975 συμφωνήθηκε μεταξύ του Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ ότι η μία, και μόνη, διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ήτοι η οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας, έπρεπε ν' αχθεί προς επίλυση ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Μετά την κατάθεση της προσφυγής, και μπροστά στην εμφανή προοπτική δικαίωσης των θέσεων της Ελλάδας κατά το Διεθνές Δίκαιο, η Τουρκία υπαναχώρησε προκλητικώς.

β) Όπως ήταν αναμενόμενο, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης δεν προχώρησε στην ουσία της εκδίκασης της υπόθεσης, πλην όμως η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να επικαλείται, ως νομολογιακό προηγούμενο υπέρ αυτής, τουλάχιστον το σκεπτικό αρ. 29 της Διάταξης (Ordonnance) του Δικαστηρίου τούτου της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 1976, σύμφωνα με το οποίο: «Είναι προφανές ότι μονομερείς παραχωρήσεις από ένα κράτος ή έρευνες που γίνονται μονομερώς από το κράτος αυτό σε αμφισβητούμενες περιοχές, δεν δημιουργούν κανένα νέο δικαίωμα υπέρ αυτού ούτε στερούν το άλλο κράτος από τα κατά το Διεθνές Δίκαιο δικαιώματά του».

II. Η δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Πέραν της κατά τ' ανωτέρω διευκρίνισης περί μίας και μόνης διαφοράς με την Τουρκία, η Ελλάδα, πάντοτε ακόμη και στο παρόν στάδιο των Διερευνητικών Επαφών, πρέπει να καταστήσει εκ νέου σαφές το τι εμπίπτει, κατά την εν προκειμένω ερμηνεία και εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, στην δικαιοδοσία της Διεθνούς Δικαιοδοσίας, και για την ακρίβεια στην δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

A. Η επιλογή του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Και τούτο διότι ναι μεν είναι γνωστό, ότι για την επίλυση των διεθνών διαφορών ως προς την ερμηνεία και εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας του ΟΗΕ (UNCLOS) -όπως κωδικοποιήθηκε από την Σύμβαση του Montego Bay του 1982- το οποίο εφαρμόζεται στην μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας διαφορά, αρμόδιο μπορεί θεωρητικώς να είναι, εκτός από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, τόσο το ειδικό Διεθνές Δικαστήριο για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας στο Αμβούργο όσο και άλλο διεθνές διαιτητικό δικαιοδοτικό όργανο, ύστερα από συμφωνία των μερών.

1. Το χρονικό της επιλογής του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Πλην όμως η Ελλάδα έχει, διαχρονικώς, αποδεχθεί ότι η ως άνω διαφορά θ' αχθεί -εφόσον αχθεί- ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Την επιλογή αυτή διευκρίνισε σαφώς η Ελλάδα και με την Δήλωση της 14^{ης} Ιανουαρίου 2015, για την οποία γίνεται λόγος εκτενέστερα κατωτέρω. Με την

δήλωση αυτή η Ελλάδα δεσμεύθηκε ότι εξαιρεί από την δικαιοδοσία άλλων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων -π.χ. του προαναφερόμενου Διεθνούς Δικαστηρίου του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας- την εκδίκαση διαφορών, σχετικών με την ερμηνεία και εφαρμογή της Σύμβασης του Montego Bay του 1982 και την αναθέτει, αποκλειστικώς, στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, προφανώς λόγω του παγκοσμίως αναγνωρισμένου κύρους του σε θέματα Διεθνούς Δικαίου εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων οριοθέτησης των Θαλάσσιων Ζωνών.

2. Το «συνυποσχετικό» επίλυσης της διαφοράς.

Κατά τις διατάξεις που αφορούν την άσκηση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η προσφυγή για την επίλυση της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προϋποθέτει την σύναψη «συνυποσχετικού». Πρόκειται για ιδιότυπη συμφωνία μεταξύ των προσφευγόντων Κρατών για τον προσδιορισμό του ζητήματος, το οποίο άγεται προς επίλυση ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Σε γενικές γραμμές, το «συνυποσχετικό» αυτό από την μια πλευρά οριοθετεί το αντικείμενο της διαφοράς και, από την άλλη πλευρά, καθορίζει την νομική βάση, πάνω στην οποία θα στηριχθεί για την επίλυση της διαφοράς το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ήτοι το εφαρμοστέο Διεθνές Δίκαιο.

3. Το εφαρμοστέο δίκαιο.

Ως προς το κατά τ' ανωτέρω αντικείμενο της διαφοράς, επισημαίνεται, εκ νέου, ότι η θέση της Ελλάδας πρέπει να είναι απολύτως ξεκάθαρη: Το αντικείμενο αυτό, όπως προεκτέθηκε,

μπορεί να είναι μόνον η οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας και της αντίστοιχης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

α) Ως προς δε το εφαρμοστέο δίκαιο, υπενθυμίζεται ότι, κατά τις διατάξεις του άρθρου 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, το Δικαστήριο αυτό εφαρμόζει το Διεθνές Δίκαιο, γραπτό και εθιμικό, τους γενικώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και, επιβοηθητικώς βεβαίως, εκτός από την νομολογία του και τις γνώμες κορυφαίων διεθνολόγων. Στην προκειμένη περίπτωση της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θ' ασκήσει την δικαιοδοσία του εφαρμόζοντας τις προαναφερόμενες οικείες διατάξεις της Σύμβασης του Montego Bay του 1982 για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Και στο σημείο αυτό πρέπει να καταστεί επίσης σαφές προς την Τουρκία ότι, πέραν των συγκεκριμένων επιμέρους διατάξεων της Σύμβασης του Montego Bay του 1982 που θα εφαρμοσθούν για την επίλυση της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, οφείλει ν' αναγνωρίσει και ν' αποδεχθεί την ισχύ του συνόλου του κατά την Σύμβαση αυτή Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας. Δοθέντος ότι μερική αναγνώριση και αποδοχή της ισχύος του δεν νοείται, αφού συνιστά έμμεση πλην σαφή αμφισβήτηση της Διεθνούς Νομιμότητας εν γένει καθώς και αυτής ταύτης της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

β) Στο γνωστό δε «επιχείρημα» της Τουρκίας ότι δεν έχει επικυρώσει την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, η απάντηση πρέπει να είναι, χωρίς «περιστροφές», η ακόλουθη: Μολονότι δεν έχει προσχωρήσει στην Σύμβαση του Montego Bay του 1982, η

Τουρκία δεσμεύεται από τους κανόνες της. Διότι σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η Σύμβαση του Montego Bay του 1982, κυρίως λόγω του εξαιρετικά μεγάλου αριθμού Κρατών που την έχουν επικυρώσει, ισχύει κατ' ουσίαν έναντι πάντων, είτε λόγω διαισθητικής σχετικών διεθνών εθιμικών κανόνων δικαίου είτε -όπως φαίνεται ορθότερο- διότι πλέον παράγει γενικώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, οι οποίοι, κατά την ίδια την κανονιστική ιδιοσυστασία τους, ισχύουν έναντι πάντων.

Β. Η οριοθέτηση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Ανεξαρτήτως του αν είναι ακόμη πολύ ενωρίς για να συζητηθεί, έστω και σε γενικές γραμμές, μια ενδεχόμενη προσφυγή Ελλάδας και Τουρκίας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την επίλυση της μίας, και μόνης, διαφοράς της οριοθέτησης της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας και της αντίστοιχης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, ήδη κατά το παρόν στάδιο των Διερευνητικών Επαφών πρέπει να καταστούν σαφή, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

1. Η στάση Ελλάδας και Τουρκίας, αντιστοίχως, έναντι της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Η διαφορά της στάσης Ελλάδας και Τουρκίας, αντιστοίχως, έναντι της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης είναι ένα ακόμη δείγμα της μεγάλης απόστασης που χωρίζει τα δύο Κράτη από πλευράς σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου γενικότερα.

Και τούτο, διότι η Ελλάδα έχει αναγνωρίσει -βεβαίως με τα κατωτέρω αναφερόμενα όρια- ως υποχρεωτική την δικαιοδοσία του ως άνω Δικαστηρίου, πράγμα που δεν έχει πράξει η Τουρκία. Και μόνον αυτό αρκεί για να καταδείξει ότι ενώ η Ελλάδα τρέφει την οφειλόμενη, με βάση το διεθνώς αναγνωρισμένο δικαιοδοτικό του κύρος, εμπιστοσύνη στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή εκ μέρους του του Διεθνούς Δικαίου, όλως αντιθέτως η Τουρκία κάνει, διαχρονικώς, ένα είδος προκλητικής επίδειξης έλλειψης εμπιστοσύνης ή και περιφρόνησης προς το Δικαστήριο. Ίσως διότι γνωρίζει καλά πόσο αβάσιμες είναι, από πλευράς Διεθνούς Δικαίου, οι «αξιώσεις» που εγείρει, κατά καιρούς, εις βάρος της Ελλάδας.

2. Τα αυτονόητα όρια της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης από Ελληνικής πλευράς.

Κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 36 παρ. 2 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η Ελλάδα προέβη, το 1994, σε Δήλωση που κατέθεσε ενώπιον του ΟΗΕ, με την οποία αποδέχθηκε ως υποχρεωτική την δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τούτου σε σχέση με όλες τις νομικές διαφορές, που εμπίπτουν στις ως άνω διατάξεις.

α) Η αποδοχή αυτή έγινε μονομερώς, πλην όμως με τον αυτονόητο όρο της αμοιβαιότητας, δηλαδή αποκλειστικώς έναντι εκείνων των Κρατών, τα οποία έχουν προβεί σε αντίστοιχη Δήλωση. Αυτονοήτως επίσης, η Ελλάδα τότε εξαιρέσε από την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ορισμένες διαφορές, οι οποίες συνδέονται, αρρήκτως, με τον

«σκληρό πυρήνα» της Εθνικής Κυριαρχίας, ήτοι τις διαφορές που αφορούν στρατιωτικά μέτρα, τα οποία έχουν ληφθεί για λόγους σχετιζόμενους με την Εθνική Άμυνα. Πρόκειται, προφανώς, για μέτρα που λαμβάνονται με στόχο την αμυντική θωράκιση των Νησιών μας στο Αιγαίο από την απροκάλυπτη -ιδίως μετά την τουρκική εισβολή και κατοχή στην Κύπρο, το 1974, και την μετέπειτα, το 1975 και με έδρα την Σμύρνη, δημιουργία της «Στρατιάς του Αιγαίου»- τουρκική απειλή ή και απειλή χρήσης βίας. Αμυντική θωράκιση, την οποία κατοχυρώνουν υπέρ της Ελλάδας μεταξύ άλλων και οι διατάξεις του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, όπως έχουν παγίως ερμηνευθεί και εφαρμοσθεί και όπως θ' αναλυθεί εκτενέστερα στην συνέχεια.

β) Την 14^η Ιανουαρίου 2015, η Ελλάδα κατέθεσε στον ΟΗΕ νέα, επικαιροποιημένη και συμπληρωμένη, δήλωση ως προς την αποδοχή της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, διευκρινίζοντας επιμελώς τις επ' αυτής εξαιρέσεις. Για την ακρίβεια, η ως άνω δήλωση εξαιρεί από την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης τις ακόλουθες δύο διαφορές, πάνω στην λογική ότι άπτονται ευθέως του «σκληρού πυρήνα» της Εθνικής Κυριαρχίας:

β1) Πρώτον, τις διαφορές που σχετίζονται με στρατιωτικές δραστηριότητες και με μέτρα που λαμβάνονται, από πλευράς Ελλάδας, για την προστασία της Εθνικής Κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας, για σκοπούς Εθνικής Άμυνας και για την προάσπιση της Εθνικής Ασφάλειας. Στην ουσία, το σημείο αυτό της Δήλωσης της 14^{ης} Ιανουαρίου 2015 επικαιροποίησε και συμπλήρωσε την Δήλωση του 1994, ιδίως ως προς τα μέτρα αμυντι-

κής θωράκισης των Νησιών μας στο Αιγαίο, όπως επεξηγήθηκε προηγουμένως.

β2) Δεύτερον, τις διαφορές που σχετίζονται με τα σύνορα της Ελλάδας και την εδαφική Κυριαρχία της, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών ως προς το εύρος και τα όρια της Αιγιαλίτιδας Ζώνης, καθώς και του Εναέριου Χώρου. Πρόκειται για διαφορές που, όπως ήδη τονίσθηκε, ανήκουν κατ' εξοχήν στον «σκληρό πυρήνα» της Εθνικής Κυριαρχίας και οι οποίες είναι αδιανόητο να εξισωθούν με διαφορές νομικού, απλώς, χαρακτήρα, που μπορούν ν' αχθούν ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, ακόμη και με μονομερή πρωτοβουλία τρίτου Κράτους. Είναι δε προφανές ότι η ρητή αναφορά στην Αιγιαλίτιδα Ζώνη και στον Εθνικό Εναέριο Χώρο έγινε -και ορθώς- αφενός για λόγους σαφήνειας, η οποία ουδένα περιθώριο αμφιβολίας αφήνει ως προς το τι περιλαμβάνει ο «σκληρός πυρήνας» της Εθνικής Κυριαρχίας. Και, αφετέρου, επειδή από την 8^η Ιουνίου 1995 υπάρχει το παράνομο «casus belli» της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, δηλαδή αμέσως μετά την θέση σε ισχύ του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, όπως κωδικοποιήθηκε, κατά τα προαναφερόμενα, με την Σύμβαση του Montego Bay του 1982.

γ) Στις κατά τ' ανωτέρω δύο εξαιρέσεις από την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η Δήλωση της 14^{ης} Ιανουαρίου 2015 προσέθεσε και μια τρίτη, διαδικαστικής φύσης, εξαίρεση.

γ1) Πρόκειται για τις περιπτώσεις όπου ένα άλλο Κράτος -π.χ. η Τουρκία- αποδέχεται την υποχρεωτική δικαιοδοσία του ως άνω Δικαστηρίου μόνο για μια φορά ή σε χρόνο μικρότερο των δώδεκα μηνών, από την κατάθεση μιας προσφυγής ενώπιόν

του. Όπως είναι αυτονόητο, η Ελλάδα εισηγάγε αυτή την ρήτρα εξαίρεσης για ν' αποφύγει, ιδίως εκ μέρους της Τουρκίας -η οποία έχει δώσει, διαχρονικώς, «*απτά δείγματα*» αναξιόπιστης διεθνούς συμπεριφοράς- ευκαιριακές ή αιφνιδιαστικές προσφυγές, προσαρμοσμένες στην συγκυρία και στην σκοπιμότητα που, κατά την γνώμη της, την ευνοεί.

γ2) Άρα με βάση την επιφύλαξη αυτή, αν π.χ. ένα Κράτος αποδεχθεί την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης μόνο για μια φορά ή σε χρονικό διάστημα μικρότερο των δώδεκα μηνών προ της αντίστοιχης προσφυγής του σε αυτό, η Ελλάδα επιφυλάσσεται να σταθμίσει το αν τούτο μπορεί να είναι βλαπτικό για τα ζητήματα της Εθνικής μας Κυριαρχίας και, συνακόλουθα, ν' αποσύρει ή και να τροποποιήσει την δήλωσή της περί της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του προαναφερόμενου Δικαστηρίου.

δ) Τέλος, στην Δήλωση της 14^{ης} Ιανουαρίου 2015 προβλέπεται, ρητώς, ότι η Ελλάδα επιφυλάσσεται να υποβάλει ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ακόμη και διαφορές, τις οποίες έχει εξαιρέσει κατά τ' ανωτέρω, στην βάση όμως ειδικού συνυποσχετικού που θα συναφθεί με το αντίδικο Κράτος.

δ1) Παρά το γεγονός ότι η επιφύλαξη αυτή έχει ως προφανή στόχο ν' αναδείξει την προσήλωση της Ελλάδας στην εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, ιδίως στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, είναι αυτονόητο ότι ενέχει πολλούς κινδύνους για την θωράκιση της Εθνικής μας Κυριαρχίας. Γι' αυτό η χρησιμοποίησή της μπορεί να θεωρηθεί αποδεκτή μόνο σε οριακές περιπτώσεις, και μόνον όταν η Ελληνική πλευρά είναι απολύτως βέβαιη ότι η ετυμη-

γορία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης δεν θα δημιουργήσει, έστω και κατ' ελάχιστο, συνθήκες διακινδύνευσης, καθ' οιονδήποτε τρόπο, εις βάρος της Εθνικής μας Κυριαρχίας.

δ2) Και τούτο διότι, παρά το αδιαμφισβήτητο διεθνώς κύρος του, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έχει, δυστυχώς, δώσει κατά το παρελθόν δείγματα -έστω και μεμονωμένα- όχι μόνον αδικαιολόγητων νομολογιακών διακυμάνσεων που πλήττουν την ίδια την ασφάλεια και την κανονιστική ισχύ του Διεθνούς Δικαίου, αλλά και υποχώρησης στο πεδίο της εκ μέρους του ορθής εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου, υπό την πίεση και το βάρος της εκάστοτε διεθνούς συγκυρίας.

III. Βασικές εννοιολογικές παρατηρήσεις ως προς την θεσμική «φυσιογνωμία» των Θαλάσσιων Ζωνών.

Όπως είναι ευνόητο, η προαναφερόμενη θέση της Ελλάδας για την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και τις επιμέρους εξαιρέσεις επ' αυτής θέτουν, μεταξύ άλλων, και το ζήτημα της διευκρίνισης της θεσμικής «*φυσιογνωμίας*» των Θαλάσσιων Ζωνών, ιδίως σε ό,τι αφορά την ιδιομορφία ορισμένων εξ αυτών, από πλευράς Εθνικής Κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων. Με άλλες λέξεις, η κατά τ' ανωτέρω διευκρίνιση επιτρέπει, περαιτέρω, την ανάλυση της σχέσης των Θαλάσσιων Ζωνών αφενός με τον «*σκληρό πυρήνα*» της Εθνικής Κυριαρχίας και, αφετέρου, με άλλες επιμέρους συνέπειες, οι οποίες απορρέουν από αυτήν.

A. Η θεσμική «φυσιογνωμία» της Αιγιαλίδας Ζώνης.

Κατ' αρχάς, πρέπει να τονισθεί ότι κατά το διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας η Κυριαρχία κάθε Κράτους, άρα και της Ελλάδας, είναι πλήρης ιδίως στο Έδαφός της -συμπεριλαμβανομένου, φυσικά, του εδάφους νησιών, νησίδων και βραχονησίδων, χωρίς οιασδήποτε μορφής διάκριση- στην Αιγιαλίτιδα Ζώνη της και στον Εναέριο Χώρο που της αναλογεί.

1. Η άσκηση πλήρους Κυριαρχίας επί της Αιγιαλίδας Ζώνης.

Κατά τούτο, ο καθορισμός της Αιγιαλίδας Ζώνης είναι οιοει «*φυσικό*» -βεβαίως με θεσμικό υπόβαθρο- δικαίωμα κάθε Κράτους, πράγμα που σημαίνει ότι η επέκταση αυτής ως το όριο των 12 ν.μ. γίνεται μονομερώς, από αυτό και μόνο. Χαρακτηριστικές, εν προκειμένω, είναι και οι διατάξεις του άρθρου 3 της Σύμβασης του Montego Bay του 1982 για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, σύμφωνα με τις οποίες «*κάθε Κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίζει το πλάτος της Αιγιαλίδας Ζώνης του μέχρι σημείου που δεν υπερβαίνει τα 12 ν.μ., τα οποία μετρώνται από γραμμές βάσης καθορισμένες σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση*». Όπως λοιπόν εξηγήθηκε προηγουμένως, εντός των ορίων της Αιγιαλίδας Ζώνης -και, a fortiori, εντός των Εσωτερικών Υδάτων- το Κράτος ασκεί πλήρη Κυριαρχία, με μόνο περιορισμό εκείνον της αβλαβούς διέλευσης πλοίων υπό ξένα σημαία κατά το Διεθνές Δίκαιο, για δε τα Εσωτερικά Ύδατα τον ελλιμενισμό και την προσόρμιση τέτοιων πλοίων.

2. Η επέκταση της Αιγιαλίδας Ζώνης ως τα 12 ν.μ.

Όπως είναι γνωστό, η Ελλάδα έχει επιφυλαχθεί ν' ασκήσει παντού το δικαίωμα επέκτασης της Αιγιαλίδας Ζώνης της στα 12 ν.μ. Με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα εκείνο του Αιγαίου, όπου ισχύει ακόμη ο καθορισμός στα 6 ν.μ.

α) Υπό τα δεδομένα της σημερινής συγκυρίας, και ιδίως εκείνα των εν εξελίξει Διερευνητικών Επαφών και της έκβασής τους, επιτακτική καθίσταται η ανάγκη να προσανατολισθούν οι Εθνικές μας στοχεύσεις όχι μόνο στην «*ανατροπή*» του τουρκικού «*casus belli*», αφού κάτι τέτοιο είναι μάλλον μη ρεαλιστικό, ενόψει της συνεχιζόμενης αδιαλλαξίας και προκλητικότητας της Τουρκίας. Αλλά και, πρωτίστως, στον τρόπο ολοκληρωμένης άσκησης του δικαιώματος της Ελλάδας να επεκτείνει την Αιγιαλίτιδα Ζώνη της και στο Αιγαίο, σύμφωνα με όσα ορίζουν οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, κατ' εξοχήν δε του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982. Το ότι η κατά τ' ανωτέρω ανάγκη είναι περισσότερο από ποτέ επιτακτική προκύπτει και εκ του ότι είναι αδιανόητο να υπάρξει οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με καθεστώς της Αιγιαλίδας Ζώνης μας στα 6 ν.μ., αφού μια τέτοια οριοθέτηση -ιδίως αν γίνει μέσω κοινής προσφυγής Ελλάδας και Τουρκίας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, οπότε θα υπάρξει και σχετικό «*δεδικασμένο*»- μπορεί να επιφέρει ένα είδος εξαιρετικά επικίνδυνης και εθνικώς αδιανόητης «*παγίωσης*» του περιορισμού της Αιγιαλίδας Ζώνης στα 6 ν.μ. στο Αιγαίο. Στο σημείο δε αυτό πρέπει να επισημανθεί, ότι δεν φαίνεται να υπάρχει νομολογιακό

προηγούμενο, στο πλαίσιο του οποίου το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έχει εκδικάσει, ανάλογες διαφορές δίχως προηγουμένως τα αντίδικα Κράτη να έχουν επεκτείνει την Αιγιαλίτιδα Ζώνη τους στα 12 ν.μ.

β) Η, έστω και έμμεση, σύνδεση της οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με τα υφιστάμενα όρια της Αιγιαλίτιδας Ζώνης προκύπτει ευθέως από τους εφαρμοστέους εν προκειμένω κανόνες της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, δοθέντος ότι και οι δύο «*αρχίζουν*» -ανεξαρτήτως του ότι μετρώνται από την ακτογραμμή- από εκεί που τελειώνει η Αιγιαλίτιδα Ζώνη. Επιπροσθέτως, τούτο προκύπτει και από τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 156 του ν. 4001/2011 -που αντικατέστησαν τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995- σύμφωνα με τις οποίες: «*1. Το δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που υπάρχουν στις χερσαίες, στις υπολίμνιες και υποθαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Ελληνική Δημοκρατία ασκεί αντιστοίχως κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως κυρώθηκε με το ν. 2321/1995, ανήκει αποκλειστικά στο Δημόσιο και η άσκηση του αφορά πάντοτε τη δημόσια ωφέλεια. Η διαχείριση για λογαριασμό του Δημοσίου των δικαιωμάτων της παραγράφου αυτής ασκείται από την ΕΔΕΥ ΑΕ. Ως "υποθαλάσσιες περιοχές" νοούνται ο βυθός και το υπέδαφος των εσωτερικών υδάτων, της αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) μέχρι την απόσταση των 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης.*

Ελλείψει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή αντικείμενες με τις ελληνικές ακτές, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης».

Β. Η θεσμική «φυσιογνωμία» της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης.

Σε, μερική, αντίθεση προς την Αιγιαλίτιδα Ζώνη, Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη δεν εμπίπτουν πλήρως στον «*σκληρό πυρήνα*» της Εθνικής Κυριαρχίας. Δοθέντος ότι επ' αυτών το οικείο Κράτος δεν ασκεί «*πλήρη*» Κυριαρχία αλλά συγκεκριμένα κυριαρχικά δικαιώματα, καθοριζόμενα από τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου -κυρίως δε από τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982- και από τους εφαρμοστικούς του Δικαίου τούτου κανόνες του εσωτερικού δικαίου.

1. Εννοιολογικές διευκρινίσεις για την Υφαλοκρηπίδα και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη.

Σύμφωνα με τους ως άνω κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, όπως συμπληρώνονται -κυρίως για την Υφαλοκρηπίδα- από επιστημονικές αρχές ιδίως της Γεωλογίας και της Ωκεανογραφίας:

α) Η Υφαλοκρηπίδα, η οποία συνδέεται με τον *latu sensu* παράκτιο βυθό της θάλασσας, είναι ζώνη που αποτελεί την ομαλή προέκταση της ακτής υπό την επιφάνεια της θάλασσας, μέ-

χρι του σημείου όπου αυτή διακόπεται αποτόμως, συγκεκριμένα δε εκεί όπου ο θαλάσσιος βυθός αποκτά απότομη κλίση 30-45 μοιρών. Το τμήμα με την απότομη κλίση ορίζεται ως «*υφαλοπρανές*», στην βάση του οποίου βρίσκεται το «*ηπειρωτικό ανύψωμα*». Υφαλοκρηπίδα, υφαλοπρανές και ηπειρωτικό ανύψωμα, απαρτίζουν το λεγόμενο «*υφαλοπλαίσιο*». Υπό τ' ανωτέρω δεδομένα, και εφόσον δεν υφίσταται ζήτημα απόστασης από το παρακείμενο και ιδίως από το αντικείμενο Κράτος, η Υφαλοκρηπίδα μπορεί να υπερβαίνει ακόμη και το όριο των 200 ν.μ., π.χ. στις ωκεάνιες θάλασσες. Στις λοιπές περιπτώσεις η Υφαλοκρηπίδα φθάνει ως τα 200 ν.μ., που μετρώνται από την ακτογραμμή και «*αρχίζει*», εν πάση περιπτώσει, από εκεί που τελειώνει η Αιγιαλίτιδα Ζώνη.

β) Ως Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη ορίζεται, σε γενικές γραμμές, η θαλάσσια έκταση, εντός της οποίας το οικείο Κράτος έχει δικαίωμα έρευνας και εκμετάλλευσης των θαλάσσιων πόρων. Η εκμετάλλευση έχει εν προκειμένω ευρεία έννοια, συμπεριλαμβάνονται δε σε αυτή π.χ. η παραγωγή ενέργειας από τον άνεμο ή το νερό. Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη εκτείνεται πέραν της Αιγιαλίτιδας Ζώνης και ως το όριο των 200 ν.μ., που μετρώνται από την ακτογραμμή. Η προαναφερόμενη έρευνα και εκμετάλλευση εκ μέρους του οικείου Κράτους δεν θίγει το καθεστώς της επιφάνειας της θάλασσας, εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, ως «*διεθνών υδάτων*».

2. Τα «κυριαρχικά δικαιώματα» επί της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης.

Ακριβώς επειδή Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη δεν εμπίπτουν στον «*σκληρό πυρήνα*» της Κυριαρχίας του οικείου Κράτους, η οριοθέτησή τους δεν μπορεί να γίνει μονομερώς από αυτό, ιδίως όταν η απόσταση μεταξύ τούτου και του αντικείμενου ή παρακείμενου Κράτους δεν υπερβαίνει το διπλάσιο της έκτασης είτε της Υφαλοκρηπίδας είτε της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης.

α) Κατά συνέπεια, η οριοθέτηση τόσο Υφαλοκρηπίδας όσο της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης -η οποία ανοίγει και τον δρόμο της νόμιμης άσκησης επ' αυτών των προαναφερόμενων κυριαρχικών δικαιωμάτων κάθε είδους- γίνεται, με βάση την διαδικασία που καθιερώνουν ιδίως οι διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, κατόπιν συμφωνίας των εμπλεκόμενων Κρατών. Και εφόσον δεν υπάρξει τέτοια συμφωνία, τότε η οριοθέτηση, ύστερα από προσφυγή των Κρατών τούτων και στο πλαίσιο του συμπεφωνημένου συνυποσχετικού, ανατίθεται στην δικαιοδοσία της Διεθνούς Δικαιοσύνης, κατά κανόνα δε είτε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης -όπως έχει επιλέξει π.χ. η Ελλάδα, κατά τα προλεχθέντα- είτε στο ειδικό Διεθνές Δικαστήριο για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας στο Αμβούργο.

β) Εν κατακλείδι, χρήσιμο είναι να γίνουν οι εξής επεξηγήσεις, πάντα σύμφωνα με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982.

β1) Η οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας δεν χρειάζεται προηγούμενη «*κήρυ-*

ξη» από το οικείο Κράτος, λόγω του θεσμικού χαρακτήρα της ως υφιστάμενης «εξ υπαρχής» και «αυτοδικαίως». Όμως το Κράτος αυτό μπορεί, και προ της οριοθέτησης κατά την προμνημονευόμενη διαδικασία, να ορίσει, εφόσον το προκρίνει, «απώτερα-εξωτερικά» όρια της Υφαλοκρηπίδας, τα οποία βεβαίως οριστικοποιούνται μετά την τελική οριοθέτησή της. Όπως ήδη διευκρινίσθηκε, η Ελλάδα έχει κάνει αυτή την επιλογή με βάση τις διατάξεις του άρθρου 156 παρ. 1 του ν. 4001/2011.

β2) Αντιθέτως, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη μπορεί να «κηρυχθεί» είτε πριν είτε μετά την οριοθέτησή της. Και στην περίπτωση της μπορούν να ορισθούν «απώτερα-εξωτερικά» όριά της, τα οποία, φυσικά, οριστικοποιούνται μετά την τελική οριοθέτησή της, γεγονός το οποίο έχει αξιοποιήσει η Ελλάδα, με βάση τις κατά τ' ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 156 παρ. 1 του ν. 4001/2011.

β3) Επισημαίνεται, συμπληρωματικώς, ότι οι προμνημονευόμενες πρωτοβουλίες της Ελλάδας για τα απώτερα εξωτερικά όρια της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, κατά τις διατάξεις του άρθρου 156 παρ. 1 του ν. 4001/2011, στηρίχθηκαν στον κανόνα ίσης απόστασης/μέσης γραμμής και με πλήρη επήρεια των Νησιών μας.

3. Παρατηρήσεις ως προς την «πλήρη επήρεια» των Νησιών μας αναφορικά με την Υφαλοκρηπίδα και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη.

Ως προς την στρατηγική, την οποία πρέπει ν' ακολουθήσει η Ελλάδα για την διασφάλιση της «πλήρους επήρειας» των Νησιών μας ιδίως κατά την οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας

και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, πρέπει να τονισθεί ότι οι «οιωνοί» της διεθνούς νομολογίας εμφανίζονται σήμερα μάλλον ευνοϊκοί υπέρ των Εθνικών μας Θέσεων.

α) Και τούτο διότι παρά τις αρχικές δυσμενείς νομολογιακές διακυμάνσεις -ιδίως με βάση ορισμένες, αμέσως μετά την έναρξη της ισχύος της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, το 1995, αποφάσεις κυρίως του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης- οι οποίες εν πολλοίς οφείλονται και στην οφθαλμοφανή ασάφεια συγκεκριμένων ρυθμίσεων του κατά τ' ανωτέρω Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, η στροφή της αντίστοιχης νομολογίας υπέρ της «πλήρους επήρειας» των νησιών εμπεδώνεται ολοένα και περισσότερο. Άκρως ενδεικτική και αντιπροσωπευτική είναι η πρόσφατη απόφαση -της 12^{ης} Ιουλίου 2016- του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου, το οποίο συγκροτήθηκε και επιλήφθηκε εν προκειμένω κατά τις διατάξεις του Παραρτήματος VII της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, στην υπόθεση μεταξύ Φιλιππίνων και Κίνας για νησιωτικούς σχηματισμούς στην Νότια Σινική Θάλασσα. Ειδικότερα:

β) Μετά από μακροχρόνιες, άκαρπες, διαπραγματεύσεις με την Κίνα, για διαφορές στην Νότια Σινική Θάλασσα επί των πόρων νησιών που περικλείονται από την γνωστή «γραμμή των εννέα σημείων» («nine-dash line»), οι Φιλιππίνες προσέφυγαν, μονομερώς, στο κατά τ' ανωτέρω Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο, το 2013.

β1) Παρά τις απόλυτες αντιρρήσεις της Κίνας, το ως άνω Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο έκρινε ως παραδεκτή την ενώπιόν του προσφυγή των Φιλιππίνων και εκδίκασε την όλη υπόθεση,

με βασικό σκεπτικό το ότι η προαναφερόμενη προσφυγή δεν αφορούσε δικαστική κρίση επί ζητημάτων Κυριαρχίας των δύο Κρατών, ούτε καν ζητήματα οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών, όπως π.χ. της Υφαλοκρηπίδας ή της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, μεταξύ τους.

β2) Αφορούσε, και μάλιστα κατ' εξοχήν, ζητήματα ερμηνείας των διατάξεων του άρθρου 121 του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, ιδίως ως προς την «πλήρη επήρεια» των νησιών εν γένει, για την «παραγωγή» Υφαλοκρηπίδας και Αιγιαλίτιδας Ζώνης στο πλαίσιο νησιωτικών σχηματισμών της Νότιας Σινικής Θάλασσας. Φυσικά, και παρά το περιορισμένο του πεδίου, εντός του οποίου δημιουργήθηκε η επίδικη διαφορά, η απόφαση του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου δημιουργεί νομολογιακό προηγούμενο, το οποίο σαφώς επηρεάζει την προμνημονευόμενη μια, και μόνη, διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, δηλαδή την οριοθέτηση της νησιωτικής Υφαλοκρηπίδας και της αντίστοιχης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως προκύπτει και από τα εξής:

γ) Ιδιαίτερη νομική σημασία έχουν εκείνες οι σκέψεις της απόφασης της 12^{ης} Ιουλίου 2016 του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου διακρίνουν, εμμέσως πλην σαφώς, ως προς τα νησιά την άσκηση «πλήρους Κυριαρχίας» από την άσκηση «κυριαρχικών δικαιωμάτων». Και με τον τρόπο αυτό, πάντοτε δε στο πλαίσιο της ερμηνείας κανόνα-εξαίρεσης κατά τα προαναφερόμενα, οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι από την μια πλευρά όλα τα νησιά, ανεξαιρέτως, «παράγουν» Αιγιαλίτιδα Ζώνη και Συνορεύουσα Ζώνη. Αντιθέτως -και με βάση τις διατάξεις της παρ. 3 του ως άνω άρθρου 121, οι οποίες εισάγουν την

δεν είναι ιδιαίτερος σαφείς. Σπουδαιότερη δε πτυχή είναι εκείνη, η οποία καταδεικνύει, εντός του ρυθμιστικού πεδίου των διατάξεων του κατά τ' ανωτέρω άρθρου 121, ποιος είναι ο κανόνας και ποια είναι η εξαίρεση ως προς την «πλήρη επήρεια» των νησιών για την «παραγωγή» Υφαλοκρηπίδας και Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης. Κάτι που σημαίνει, αυτοθρόως, ότι η εξαίρεση πρέπει να ερμηνεύεται στενώς και, συνακόλουθα, *in dubio*, ως προς την *in concreto* ερμηνεία, πρέπει να επιλέγεται η εφαρμογή των διατάξεων του κανόνα. Συγκεκριμένα, τον κανόνα συνιστούν οι διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 121 της Σύμβασης του Montego Bay του 1982 -οι οποίες ορίζουν ότι νήσος είναι μια διαμορφωμένη περιοχή ξηράς που περιβρέχεται από ύδατα και που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια των υδάτων κατά την μέγιστη πλημμυρίδα- σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παρ. 2 του ίδιου άρθρου, οι οποίες ορίζουν ότι, με την εξαίρεση των διατάξεων της παρ. 3, τα νησιά έχουν Αιγιαλίτιδα Ζώνη, Συνορεύουσα Ζώνη, Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη.

γ2) Στην συνέχεια, οι προμνημονευόμενες σκέψεις της απόφασης της 12^{ης} Ιουλίου 2016 του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου διακρίνουν, εμμέσως πλην σαφώς, ως προς τα νησιά την άσκηση «πλήρους Κυριαρχίας» από την άσκηση «κυριαρχικών δικαιωμάτων». Και με τον τρόπο αυτό, πάντοτε δε στο πλαίσιο της ερμηνείας κανόνα-εξαίρεσης κατά τα προαναφερόμενα, οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι από την μια πλευρά όλα τα νησιά, ανεξαιρέτως, «παράγουν» Αιγιαλίτιδα Ζώνη και Συνορεύουσα Ζώνη. Αντιθέτως -και με βάση τις διατάξεις της παρ. 3 του ως άνω άρθρου 121, οι οποίες εισάγουν την

κατά τ' ανωτέρω εξαίρεση- Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη «*παράγουν*» όλα, ανεξαιρέτως και ανεξαρτήτως μεγέθους, τα νησιά, που έχουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις να συντηρήσουν, αυτοδυνάμως, είτε ανθρώπινη ζωή είτε και απλή οικονομική δραστηριότητα. Φυσικά, και σύμφωνα με την προαναφερόμενη ερμηνεία κανόνα-εξαίρεσης, η εν προκειμένω αυτοδύναμη συντήρηση «*ανθρώπινης ζωής*» ή «*οικονομικής δραστηριότητας*» πρέπει να ερευνάται, με τρόπο που δεν οδηγεί σε μια μορφή τελικής «*εξίσωσης*» των νησιών με βράχους ή βραχονησίδες, δηλαδή σε μια μορφή «*αποστέωσης*» της επήρειας των νησιών για την «*παραγωγή*» Υφαλοκρηπίδας και Αιγιαλιτίδας Ζώνης.

δ) Υπό τ' ανωτέρω δεδομένα είναι προφανής η σημασία της κατά τ' ανωτέρω απόφασης της 12^{ης} Ιουλίου 2016 του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου μεταξύ Φιλιππίνων και Κίνας, ως προς το νομολογιακό προηγούμενο, το οποίο δημιουργεί υπέρ της Ελλάδας αφενός για το ότι Αιγιαλιτίδα Ζώνη και Συνορεύουσα Ζώνη έχουν όλα, ανεξαιρέτως, τα Ελληνικά Νησιά. Και, αφετέρου, Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη «*παράγουν*», κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, όλα, ανεξαιρέτως και ανεξαρτήτως μεγέθους, τα Ελληνικά Νησιά -άρα και στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο- τα οποία μπορούν, υπό τις ως άνω διευκρινίσεις, να συντηρήσουν αυτοδυνάμως είτε ανθρώπινη ζωή είτε και απλή οικονομική δραστηριότητα.

IV. Οι Διερευνητικές Επαφές και η επιτακτική ανάγκη υπενθύμισης προς την Τουρκία των αδιαπραγμάτευτων θέσεων μας επί συγκεκριμένων Εθνικών Θεμάτων.

Παρά το γεγονός ότι οι Διερευνητικές Επαφές βρίσκονται ακόμη, όπως ήδη επισημάνθηκε, σε πρώιμο στάδιο και, φυσικά, απέχουν πολύ από το να καταλήξουν σε μια μορφή ουσιαστικής διαπραγμάτευσης, επιτακτική εμφανίζεται η ανάγκη διαρκούς υπενθύμισης προς την Τουρκία των αδιαπραγμάτευτων θέσεων μας επί ορισμένων, κρίσιμων εν προκειμένω, Εθνικών μας Θεμάτων. Πολλώ μάλλον όταν, όπως επεξηγήθηκε ευθύς εξ αρχής, η Τουρκία, κατά την πάγια τακτική της, θα επιχειρήσει να διαστρέψει την έννοια του όρου «*Θαλάσσιες Ζώνες*», που έχει τεθεί ως πλαίσιο οριοθέτησης του αντικείμενου των Διερευνητικών Επαφών. Πέραν, λοιπόν, της σαφούς προειδοποίησης της Τουρκίας -για την οποία έχει γίνει επανειλημμένως λόγος- ότι ο ως άνω όρος ουδόλως τροποποιεί, καθ' οιονδήποτε τρόπο, την Εθνική μας θέση περί μιας, και μόνης, διαφοράς μεταξύ μας, της οριοθέτησης της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας και της αντίστοιχης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, επιβεβλημένο είναι να καθίστανται διαρκώς σαφείς προς την Τουρκία και οι πάγιες θέσεις μας επί των εξής, τουλάχιστον, Εθνικών μας Θεμάτων:

A. Ως προς το δικαίωμα αμυντικής θωράκισης όλων, ανεξαιρέτως, των Νησιών μας στο Αιγαίο.

Η Ελλάδα έχει το δικαίωμα -αλλά και την υποχρέωση, αφού τούτο αφορά την προστασία της Ελληνικής Επικράτειας- τόσο για δικό της λογαριασμό όσο και απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ως πλήρες Κράτος-Μέλος της, να θωρακίζει αμυντικώς όλα, ανεξαιρέτως, τα Νησιά της στο Αιγαίο, ανεξαρτήτως της έκτασης του εδάφους τους και του αν κατοικούνται ή όχι.

1. Το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

Το δικαίωμα αυτό στηρίζεται κυρίως στις διατάξεις του άρθρου 51 του Καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ, οι οποίες κατοχυρώνουν το δικαίωμα Κράτους-Μέλους του ΟΗΕ περί «*νόμιμης άμυνας*» όχι μόνο σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης εναντίον του, αλλά και σε περίπτωση «*απειλής χρήσης βίας*» ή ακόμη και «*επικείμενης απειλής*», όπως προκύπτει από την πρακτική αυτού τούτου του ΟΗΕ, και όχι μόνο.

α) Και είναι δεδομένο, όπως ήδη τονίσθηκε, ότι η Τουρκία, ιδίως μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974, τον σχηματισμό της «*Στρατιάς το Αιγαίου*» καθώς και μετά το εντελώς αυθαίρετο «*casus belli*» ως προς την επέκταση της Αιγιαλιτίδας Ζώνης, απειλεί διαχρονικώς και ευθέως την Ελλάδα, και με την χρήση βίας -όπως αποδεικνύει, επιπροσθέτως, η πρόσφατη στάση της, μετά την «*σύναψη*» του λεγόμενου «*τουρκολιβυκού μνημονίου*»- παραβιάζοντας ευθέως το Διεθνές Δίκαιο και, κατ' εξοχήν, το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982. Σύμβαση, η οποία δεσμεύει, όπως το-

νίσθηκε, και την Τουρκία, μέσω γενικώς παραδεδεγμένων κανόνων του Διεθνούς Δικαίου.

β) Πέραν τούτων, η Τουρκία ουδόλως και καθ' οιονδήποτε τρόπο μπορεί να επικαλείται την Σύμβαση Ειρήνης των Παρισίων του 1947, δια της οποίας παραχωρήθηκαν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα. Και αυτό επειδή η Τουρκία δεν υπήρξε συμβαλλόμενο μέρος στην ως άνω Συνθήκη, η οποία έχει συναφθεί μεταξύ των Συμμάχων νικητών του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και της Ιταλίας. Α fortiori, η Τουρκία οφείλει να σέβεται, στο ακέραιο, την Συνθήκη Ειρήνης, η οποία συνιστά, έναντι αυτής, «*res inter alios acta*».

2. Το άρθρο 42 παρ. 7 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ).

Το ίδιο δικαίωμα -άρα και την ίδια υποχρέωση- αντλεί η Ελλάδα και με βάση το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό Κεκτημένο, σύμφωνα με τις ακόλουθες διευκρινίσεις:

α) Οι διατάξεις του άρθρου 42 παρ. 7 εδ. α' της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες κατοχυρώνουν τις θεσμικές εγγυήσεις ενεργοποίησης της ρήτρας «*Αμοιβαίας Άμυνας*», όταν απειλείται Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραπέμπουν ευθέως, ως προς τις προϋποθέσεις ενεργοποίησης της ρήτρας αυτής, στις προμνημονευόμενες διατάξεις του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Κατά τούτο, οι ως άνω διατάξεις αποτελούν μέρος του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου, οπότε η Ελλάδα έχει το δικαίωμα αμυντικής θωράκισης των Νησιών του Αιγαίου εναντίον της τουρκικής απειλής και με βάση το θεσμικό πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικαίου και του αντίστοιχου Ευρωπαϊκού Κεκτημένου.

β) Επιπλέον, και ενόψει της κατάφωρης τουρκικής προκλητικότητας και ευθείας απειλής εναντίον της, η Ελλάδα δικαιούται, ανά πάσα στιγμή, να ζητήσει, ως Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την ενεργοποίηση της ρήτρας «Αμοιβαίες Άμυνας», κατά τις διατάξεις του άρθρου 42 παρ. 7 της ΣΕΕ. Προς την κατεύθυνση αυτή η Ελλάδα μπορεί να επικαλεσθεί την πρακτική, η οποία έχει έως τώρα ακολουθηθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την ενεργοποίηση της ως άνω ρήτρας.

Β. Ως προς το ότι δεν υπάρχουν οιασδήποτε μορφής «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο.

Αποτελεί κοινό τόπο, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής και της Διεθνούς Έννομης Τάξης, το γεγονός ότι πρωτίστως οι Συνθήκες της Λωζάνης του 1923 και των Παρισίων του 1947 καθορίζουν, επακριβώς και χωρίς κανένα ερμηνευτικό πρόβλημα, τα σύνορα, το έδαφος και την επ' αυτών κυριαρχία της Ελλάδας, δίχως ν' αφήνουν ίχνος «γκρίζας ζώνης» ιδίως στην θάλασσα, και δίχως να υπόκεινται, από την φύση τους, σε αναθεώρηση ή επικαιροποίηση. Γι' αυτό και το μόνο «ανοιχτό» ζήτημα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας είναι η οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας, κατά τ' ανωτέρω.

1. Τα σύνορα και το έδαφος της Ελλάδας ως σύνορα και έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα σύνορα και το έδαφος της Ελλάδας, υπό τα ως άνω δεδομένα, είναι σύνορα και έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά κύριο λόγο σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2 και 3 και 21 παρ. 2 περ. α) και γ) της ΣΕΕ, των άρθρων 67 παρ. 2 και 77

παρ. 2 περ. δ) και παρ. 4 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και της παρ. III του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Μετανάστευση και το Άσυλο του 2008, όπως όλες οι διατάξεις αυτές έχουν ερμηνευθεί και εφαρμοσθεί από την νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Τις προαναφερόμενες ρυθμίσεις ως προς τα σύνορα και το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έρχεται να ενισχύσει η Ευρωπαϊκή νομοθεσία για το «Δίκτυο NATURA 2000», που αφορά τον επακριβή καθορισμό των εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης περιοχών με προστατευόμενα οικοσυστήματα.

2. Το πρόγραμμα «Δίκτυο NATURA 2000».

Τα στοιχεία ως προς τις περιοχές που περιλαμβάνονται στο «Δίκτυο NATURA 2000» αποδεικνύουν ότι οι περιοχές αυτές -συμπεριλαμβανομένων των κάθε είδους νησίδων και βραχονησίδων, δίχως να έχει οιαδήποτε νομική σημασία το ποια είναι η έκτασή τους και, a fortiori, το αν κατοικούνται ή όχι-βρίσκονται εντός των συνόρων της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

α) Κατά συνέπεια, οι κάθε μορφής «διεκδικήσεις», που κατά καιρούς και κατά το δοκούν εγείρει η Τουρκία, είναι αβάσιμες και αυθαίρετες. Συνακόλουθα δε βρίσκονται σ' ευθεία αντίθεση με το Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Το πόσο δεδομένη είναι η επί των ανωτέρω πραγματικών και θεσμικών δεδομένων στάση των κατά περίπτωση αρμόδιων Ευρωπαϊκών Θεσμών προκύπτει και από το ότι οι Θεσμοί αυτοί έχουν αγνοήσει τις, επίσης αβάσιμες και αυθαίρετες, «ενστάσεις», που η Τουρκία τους έχει απευθύνει, από το 1998 ως σήμερα.

β) Κατά τούτο, λοιπόν, το Ευρωπαϊκό

Δίκαιο και το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό Κεκτημένο προστίθενται στο Διεθνές Δίκαιο -κυρίως δε, όπως προαναφέρθηκε, στις Συνθήκες της Λωζάνης του 1923 και των Παρισίων του 1947- για να καταστεί σαφές αφενός ότι τα σύνορα και το έδαφος της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ουδόλως μπορούν ν' αμφισβητηθούν, καθ' οιονδήποτε τρόπο. Και, αφετέρου, ότι, επιπλέον και συνακόλουθα, δεν υπάρχουν «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο.

Γ. Ως προς το νομικώς ανυπόστατο του λεγόμενου «τουρκολιβικού μνημονίου».

Το «τουρκολιβικό μνημόνιο» της 27.11.2019 στερείται στοιχειώδους νομικού κύρους, τόσο λόγω του τρόπου σύναψής του κατ' ευθεία παράβαση των διατάξεων της Σύμβασης της Βιέννης, όσο και λόγω της κατάφωρης παραβίασης ουσιωδών διατάξεων της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, ως προς την οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης.

1. Οι λόγοι του ανυπόστατου.

Επί των ανωτέρω παρατηρείται περιληπτικώς ότι το «τουρκολιβικό μνημόνιο» έχει συναφθεί κατά παράβαση κανόνων «θεμελιώδους σημασίας» του εσωτερικού Δικαίου της Λιβύης, ήτοι χωρίς την σύμπραξη της Βουλής των Αντιπροσώπων του Κράτους αυτού, ακόμη δε περισσότερο με ρητή δήλωση του Προέδρου της περί μη αναγνώρισης του «μνημονίου» τούτου.

α) Κατά την ορθή δε ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 46 παρ. 1 της Σύμβασης της Βιέννης, σύμφωνα και με την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η ως άνω πλημμέλεια καθιστά το «τουρκολιβικό

μνημόνιο» νομικώς ανυπόστατο και ανίκανο να παραγάγει έννομα αποτελέσματα στο πεδίο της Διεθνούς Κοινότητας, άρα και έναντι της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλώ μάλλον όταν η συνέπεια αυτή απορρέει, έναντι της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και κατ' εφαρμογή της αρχής «*res inter alios acta*» κατά την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

β) Επιπλέον -και κατ' ουσίαν αυτή την φορά- το «τουρκολιβικό μνημόνιο» επιχειρεί οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης παραβιάζοντας τόσο κατάφωρα ουσιώδεις, εν προκειμένω, διατάξεις της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί από την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, ώστε συνιστά πρωτόγνωρο αρνητικό παράδειγμα παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Νομιμότητας. Με την έννοια ότι η ανοχή του και, πολύ περισσότερο, η αναγνώρισή του από την Διεθνή Κοινότητα και τον ΟΗΕ θέτει σε μέγιστο κίνδυνο το κύρος και την αποτελεσματικότητα του Διεθνούς Δικαίου και, στην συγκεκριμένη περίπτωση, του Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982.

2. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από την πλευρά της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει, ευθύς εξ αρχής, καταστεί σαφές ότι το «τουρκολιβικό μνημόνιο», υπό τ' ανωτέρω δεδομένα, είναι νομικώς ανυπόστατο και δεν παράγει έννομα αποτελέσματα.

α) Άκρως χαρακτηριστικά και αντιπροσωπευτικά προς αυτή την κατεύθυνση είναι τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 12ης

Δεκεμβρίου 2019, σύμφωνα με τα οποία το «*τουρκολιβυκό μνημόνιο*» πάσχει από βαρύτατες νομικές πλημμέλειες, αφού παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων Κρατών, δεν συνάδει με το Δίκαιο της Θάλασσας και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να παραγάγει έννομα αποτελέσματα.

β) Η θέση αυτή Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οριστική και αμετάκλητη, πράγμα που σημαίνει ότι το «*τουρκολιβυκό μνημόνιο*» δεν μπορεί, στο ευρύτερο πεδίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, ν' αποτελέσει βάση οιασδήποτε συζήτησης ως προς την οριοθέτηση της Ευρωπαϊκής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, πολύ δε περισσότερο ν' αποτελέσει, αμέσως ή εμμέσως, βάση για οιασδήποτε μορφής διαπραγμάτευση κατά την εκ μέρους της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαδικασία οριοθέτησης -βεβαίως σε συνεργασία με τα κατά περίπτωση ενδιαφερόμενα Κράτη- της Ελληνικής και της Ευρωπαϊκής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στον χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου. Με αυτή την θέση και αυτό τον τρόπο αντίδρασης, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτρέπει αποτελεσματικώς και τον κίνδυνο το «*τουρκολιβυκό μνημόνιο*» να δημιουργήσει άκρως αρνητικό προηγούμενο εφαρμογής του Δικαίου της Θάλασσας για την οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό θαλάσσιο χώρο.

Δ. Ως προς την υποχρέωση σύμπραξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Ελλάδας.

Είναι θεσμικώς αυτονόητο ότι η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη των Κρα-

τών-Μελών είναι και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και υπ' αυτό το πρίσμα τίθεται το νομικό -και, κατ' επέκταση, πολιτικό- ζήτημα της δυνατότητας και της μορφής σύμπραξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην όλη διαδικασία οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης κάθε Κράτους-Μέλους κυρίως με τρίτα προς αυτήν Κράτη, δοθέντος ότι δεν έχει, από πλευράς έννομων συνεπειών, την ίδια νομική σημασία και αξία η σύμπραξη της και στην διαδικασία οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Κρατών-Μελών, όπως συνέβη προσφάτως με την συμφωνία μεταξύ Ελλάδας-Ιταλίας.

1. Το θεσμικό πλαίσιο.

Για ν' αναχθούμε, υπό αυστηρώς νομικούς όρους, στην γενική θεωρία του Δημόσιου Δικαίου, οι μεταξύ των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφωνίες οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης λειτουργούν «*ενδοστρεφώς*», ήτοι εντός του πεδίου της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης και του Διεθνούς Δικαίου -εν προκειμένω της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, που αποτελεί μέρος του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου- οπότε η αυτοτελής σύμπραξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτές παρίσταται, κανονιστικώς, σχεδόν δευτερεύουσα.

α) Πολλώ μάλλον όταν τα επιμέρους αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν, ούτως ή άλλως, υποχρέωση εποπτείας της *lege artis* -δηλαδή σύμφωνα με το σύνολο του Ευρωπαϊκού Δικαίου και του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου- κατάρτισης και εφαρμογής των ως άνω συμφωνιών οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, με αντισυμβαλλόμενα μέρη Κράτη-Μέλη της. Επιπλέον, και

όπως ήδη υπονοήθηκε, η σύμπραξη αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης νοείται στο σύνολο της διαδικασίας οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με τα τρίτα Κράτη, ήτοι από το προκαταρκτικό στάδιο του προσδιορισμού των εκατέρωθεν ακτών ως το κύριο στάδιο, που καταλήγει στην σύναψη της αντίστοιχης συμφωνίας, ύστερα από την χάραξη, αναλόγως, της μέσης γραμμής ή της μέσης απόστασης μεταξύ των Κρατών, από την εξέταση της ιδιομορφίας της *ad hoc* περιοχής και από την εντεύθεν αναζήτηση της, επίσης *ad hoc*, δίκαιης λύσης.

β) Η ανάλυση του ζητήματος μιας τέτοιας σύμπραξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην οριοθέτηση της Ευρωπαϊκής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης καθίσταται εξαιρετικά επίκαιρη κατά την σημερινή κρίσιμη συγκυρία. Τούτο οφείλεται στο ότι πολλαπλασιάζονται, και δη γεωμετρικώς, κυρίως από την πλευρά της Τουρκίας τα «*κρούσματα*» αυθαίρετης ερμηνείας της Σύμβασης του Montego Bay του 1982, δημιουργώντας έναν άκρως ορατό και διαβρωτικό κίνδυνο υπό δύο, μάλιστα, επόψεις, οι οποίες επενεργούν συμπληρωματικώς: Πρώτον, υπό την έποψη του αυθαίρετου περιορισμού της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης Κρατών-Μελών -δηλαδή της Ελλάδας και της Κύπρου- και, συνακόλουθα, της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και, δεύτερον, υπό την έποψη -σε περίπτωση ανοχής έστω και μίας αυθαίρεσίας εν προκειμένω της δημιουργίας αρνητικού προηγούμενου, ικανού να πλήξει την οριοθέτηση της ως άνω Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης σε όλο το φάσμα του θαλάσσιου χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Τα δεδομένα της συγκυρίας.

Υπό την σημερινή εξαιρετικά κρίσιμη συγκυρία, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει ν' αναλάβει απέναντι στην Τουρκία και τις δικές της ευθύνες, όταν η τελευταία παραβιάζει -όπως ήδη επισημάνθηκε- καταφώρως το Διεθνές Δίκαιο και, πρωτίστως, την Σύμβαση του Montego Bay του 1982 ως προς την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης Κρατών-Μελών της.

α) Δηλαδή, εν τέλει, ως προς την οριοθέτηση της Ευρωπαϊκής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης. Το προαναφερόμενο παράδειγμα του παντελώς ανυπόστατου νομικώς -και, εκ τούτου, μη παράγοντος έννομα αποτελέσματα- λεγόμενου «*τουρκολιβυκού μνημονίου*» βεβαιώνει του λόγου το αφαλές: Και γιατί το «*μνημόνιο*» αυτό παραβιάζει, προκλητικώς μάλιστα, την Σύμβαση του Montego Bay του 1982 και γιατί μπορεί να δημιουργήσει, αν εφαρμοσθεί ως έχει, ένα εξαιρετικά αρνητικό προηγούμενο για την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη των Κρατών-Μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε όλο το φάσμα των θαλάσσιων περιοχών του Ευρωπαϊκού χώρου, ιδίως δε στις βόρειες θαλάσσιες περιοχές της, με τις επιπρόσθετες συνέπειες του Brexit.

β) Και, εν κατακλείδι, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να έχει προ οφθαλμών την εξής πραγματικότητα, σχετικά με την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στον θαλάσσιο χώρο της Μεσογείου: Μέσω της πίεσης προς την Ελλάδα και την Κύπρο, ως προς την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης που τους αναλογεί κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982 -άρα ως προς την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης- η Τουρκία επιδιώκει,

στο πλαίσιο των «νεοοθωμανικών» της φαντασιώσεων, να καταστεί ρυθμιστικός «παράγοντας» στην ανατολική Μεσόγειο και στην Μέση Ανατολή, «ισότιμος συνομιλητής» με τις ΗΠΑ, την Ρωσία αλλά και με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

β1) Με άλλες λέξεις, «παράγοντας» ο οποίος, επιχειρώντας να υποβαθμίσει, από πλευράς Διεθνούς Δικαίου, την Ελλάδα και την Κύπρο, «συνομιλεί» ευθέως με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Γεγονός το οποίο, βεβαίως, κάθε άλλο παρά ενισχύει το κύρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την στρατηγική της επιρροή στην όλη περιοχή, κάτι που πρέπει να λάβουν πολύ σοβαρά υπόψη τους και τα ισχυρά Κράτη-Μέλη τα οποία, ως τώρα, δυστυχώς ανέχονται την τουρκική προκλητικότητα.

β2) Ευτυχώς, Ελλάδα και Κύπρος έχουν καταστήσει σαφές, *urbī et orbī*, ότι δεν πρόκειται ν' ανεχθούν, έναντι πάντων και κυρίως έναντι της Τουρκίας, οιαδήποτε «έκπτωση» ως προς τα πλήρη δικαιώματα που τους παρέχει η Σύμβαση του Montego Bay του 1982 για την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, η οποία τους αναλογεί και, εν τέλει, αναλογεί και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επίλογος

Συνοψίζοντας την προηγηθείσα ανάλυση, επισημαίνεται ότι πέρα και έξω από την έκβαση των Διερευνητικών Επαφών, και με δεδομένη την διαχρονική κακοπιστία της Τουρκίας και την συνακόλουθα ασύστολη παραβατικότητα της εις βάρος του Διεθνούς Δικαίου ως προς τις σχέσεις της με την Ελλάδα -ιδίως δε λαμβάνοντας υπόψη τις πρωτοφανείς τουρκικές προκλήσεις, καθ' όλη την διάρκεια του 2020, καθώς και υπό ποιες συνθήκες «σύρθηκε» στο τραπέζι των Διερευνητικών

Επαφών- όσο διαρκούν οι σχετικές συζητήσεις πρέπει η Ελληνική πλευρά να καθιστά, με κάθε τρόπο και με την μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια, ευκρινή και τα εξής:

A. Ο όρος «Θαλάσσιες Ζώνες» ουδόλως διαφοροποιεί την σταθερή, μετά το 2004, στάση της Ελλάδας ότι μία, και μόνη, διαφορά υφίσταται προς επίλυση με την Τουρκία: Η οριοθέτηση της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

1. Οι ατυχείς διατυπώσεις του Κοινού Ανακοινωθέντος της Μαδρίτης, την 8^η Ιουνίου 1997 κατά την Σύνοδο Κορυφής του NATO και ορισμένων Συμπερασμάτων της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι, την 10^η και 11^η Δεκεμβρίου του 1999, που οδήγησαν στις τουρκικές «φαντασιώσεις» περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο αποτελούν για την Ελλάδα, οριστικώς, παρελθόν και ουδεμία συζήτηση χωρεί επ' αυτών. Άλλωστε το Πρόγραμμα «Δίκτυο NATURA 2000» της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αφήνει κανένα περιθώριο αμφισβήτησης ως προς τα σύνορα και το έδαφος της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Επιπλέον, η τουρκική πλευρά οφείλει να γνωρίζει ότι η Ελλάδα έχει το αναφαίρετο δικαίωμα αμυντικής θωράκισης όλων, ανεξαιρέτως, των Νησιών της στο Αιγαίο, κυρίως κατά τις διατάξεις του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, λόγω της συνεχιζόμενης απειλής και της απειλής χρήσης βίας εκ μέρους της Τουρκίας, όσο μάλιστα ισχύει το αυθαίρετο «*casus belli*» και η δράση της «Στρατιάς του Αιγαίου». Ενώ μπορεί, οποτεδήποτε, να ζητήσει και την συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν προκειμένω, κατ' εφαρμογή των διατάξεων

του άρθρου 42 παρ. 7 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση το λεγόμενο «τουρκολιβυκό μνημόνιο» είναι ανυπόστατο και δεν παράγει έννομα αποτελέσματα. Τέλος, η Ελλάδα μπορεί να ζητήσει την ευθεία σύμπραξη, υπέρ αυτής, της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης που της αναλογεί στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

B. Ενόψει των Δηλώσεων του 1994 και του 2015, με βάση τις οποίες η Ελλάδα έχει οριοθετήσει σαφώς και επακριβώς την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, ενδεχόμενη ενώπιον αυτού κοινή προσφυγή Ελλάδας και Τουρκίας, ύστερα από το αναγκαίο κατά το Διεθνές Δίκαιο συνυποσχετικό, μπορεί να νοηθεί μόνον εφόσον τηρηθούν και οι ακόλουθες, μεταξύ άλλων, προϋποθέσεις:

1. Δεν είναι νομικώς δυνατό -αφού αποτελούν μέρος του «σκληρού πυρήνα» της Εθνικής μας Κυριαρχίας -ν' αχθούν προς επίλυση π.χ. ζητήματα σχετικά με το Έδαφος, τον Εναέριο Χώρο και την Αιγιαλίτιδα Ζώνη. Η Ελλάδα διατηρεί, στο ακέραιο, το δικαίωμά της να επεκτείνει, μονομερώς και όποτε το κρίνει σκόπιμο, την Αιγιαλίτιδα Ζώνη της από τα 6 ν.μ. στα 12 ν.μ. Και με βάση την τακτική της Τουρκίας είναι σκόπιμο η Ελλάδα να προσανατολίζεται περισσότερο προς την προοπτική πλήρους άσκησης του ως άνω δικαιώματός της για την ολοκληρωμένη επέκταση της Αιγιαλίτιδας Ζώνης στα 12 ν.μ., παρά ν' αγωνίζεται μόνο για την άρση του παντελώς αυθαίρετου «*casus belli*» της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης της 8^{ης} Ιουνίου 1995, αμέσως μετά την έναρξη ισχύος του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982.

2. Επομένως, κοινή προσφυγή Ελλάδας και Τουρκίας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης είναι νοητή και θεσμικώς επιτρεπτή μόνον ως προς τα κυριαρχικά δικαιώματα -άρα όχι προς την Εθνική Κυριαρχία κατά τ' ανωτέρω- επί της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, με πλήρη επήρεια των Νησιών μας. Στο δε απαιτούμενο σε αυτή την περίπτωση συνυποσχετικό, η Τουρκία οφείλει ν' αναγνωρίσει την ισχύ του συνόλου της προαναφερόμενης Σύμβασης του Montego Bay του 1982. Πολλώ μάλλον όταν και σήμερα δεσμεύεται από την Σύμβαση αυτή, μολονότι δεν την έχει επικυρώσει, αφού παράγει, κατά την πάγια νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, γενικώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, οι οποίοι ισχύουν έναντι πάντων. Και στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινισθεί ότι επειδή η οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης συνδέονται ευθέως με τα όρια της Αιγιαλίτιδας Ζώνης -όχι ως προς την αρχή μέτρησής τους, δηλαδή ως προς την ακτογραμμή, αλλά ως προς την αφετηρία του πεδίου τους, που είναι το τέλος της Αιγιαλίτιδας Ζώνης- η Ελλάδα θα πρέπει να επιλέξει την οδό της επέκτασης της Αιγιαλίτιδας Ζώνης της στα 12 ν.μ. πριν από κάθε προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ή, τουλάχιστον, να διασφαλίσει στο σχετικό συνυποσχετικό, με πλήρη σαφήνεια, ότι το οιοδήποτε δεδουλευμένο που θα προκύψει από την μετά την προσφυγή απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ουδόλως θίγει το δικαίωμά της για επέκταση της Αιγιαλίτιδας Ζώνης της στα 12 ν.μ. Κάτι το οποίο, επιπροσθέτως, είναι οιονεί «φυσική συνέπεια» των προμνημονευόμενων δηλώσεών

της αναφορικά με την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τούτου. Γ. Είναι προφανής η σημασία της απόφασης της 12^{ης} Ιουλίου 2016 του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου μεταξύ Φιλιππίνων και Κίνας, ως προς το νομολογιακό προηγούμενο, το οποίο δημιουργεί υπέρ της Ελλάδας για το ότι αφενός Αιγιαλίτιδα Ζώνη και Συνορεύουσα Ζώνη έχουν όλα, ανεξαιρέτως, τα Ελληνικά Νησιά. Και, αφετέρου, Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη «*παράγουν*», κατά την Σύμβαση του Montego Bay του 1982, όλα, ανεξαιρέτως και ανεξαρτήτως μεγέθους, τα Ελληνικά Νησιά -άρα και στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο- τα οποία μπορούν να συντηρήσουν αυτοδυνάμως είτε ανθρώπινη ζωή είτε και απλή οικονομική δραστηριότητα.

Προετοιμασία και διεξαγωγή διαπραγματεύσεων επί θεμάτων εθνικού ενδιαφέροντος

4

Γιώργος Σαββαΐδης

Πρέσβυς ε.τ.,
πρώην Γενικός
Γραμματέας ΥΠΕΞ

*Παρέμβαση στο
διαδικτυακό
συνέδριο της
Ελληνικής Εταιρείας
Διεθνούς Δικαίου και
Διεθνών Σχέσεων:
«Διεθνείς
Διαπραγματεύσεις
στον καιρό της
πανδημίας.
Διασταυρούμενες
ματιές στις διεθνείς,
ευρωπαϊκές
και εθνικές
διαστάσεις: χθες,
σήμερα, αύριο.»
Αθήνα, 26-27
Φεβρουάριου 2021*

Θέλω να απευθύνω, μαζί με την καλημέρα μου σε όλους τους συμμετέχοντες και ιδιαίτερα στον Συντονιστή και τους συνομιλητές στο panel μου, τις θερμές μου ευχαριστίες για την πρόσκληση συμμετοχής μου στο Συνέδριο αυτό, και στον Πρόεδρο Καθηγητή Στ. Περράκη. Να ευχηθώ κάθε επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου και καρποφόρα συμβολή του στην προώθηση και ευρύτερη κατανόηση της πλούσιας θεματολογίας του.

Εισερχόμενος στην ουσία της σημερινής παρεμβάσεώς μου θέλω να διευκρινίσω εξ αρχής ωρισμένα πράγματα.

- α) Ότι η παρέμβασή μου, τουλάχιστον στο πρώτο τμήμα της, θα κινηθεί σε ένα επίπεδο εισαγωγής και γενικότητας.
- β) Εφόσον, στην συνέχεια υποβληθούν ερωτήματα από τους συμμετέχοντες σε συγκεκριμένα θέματα διαπραγματεύσεων που έχω χειρισθεί, διμερή και πολυμερή, είμαι έτοιμος να τα απαντήσω. Τα σχετικά ζητήματα αναφέρονται στα ελληνοτουρκικά, στις θαλάσσιες ζώνες και τις οριοθετήσεις, στα ελληνοαμερικανικά, στα νατοϊκά, στα βαλκανικά και ειδικά στο Σκοπιανό και το ΔΔΧ κτλ.

Διευκρινίζω ότι όσα θα πω σήμερα, **δεν** συνιστούν σε καμμία περίπτωση προσωπικά μου απομνημονεύματα. **Δεν** συνιστούν όχημα για άσκηση κριτικής, ακόμη και δικαιολογημένης, έναντι οιοδήποτε προσώπου ή ηγεσίας. **Δεν** συνιστούν επίσης κυτίο παραπόνων για ασκηθείσες ή μη ασκηθείσες πολιτικές, και τέλος **δεν** αποτελούν κραυγή αγωνίας για την ελληνική διπλωματία και τον ρόλο της στην διαμόρφωση και την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική αντιμετωπίζει τα τελευταία 40-50 χρόνια μεγάλες προκλήσεις και προβλήματα, τα περισσότερα των οποίων παραμένουν ανοικτά και απαιτούν συγκροτημένα και μελετημένη προσπάθεια για την αντιμετώπισή τους. Τα γεωπολιτικά, γεωστρατηγικά και γεωοικονομικά στοιχεία είναι πανταχού παρόντα στα εν λόγω προβλήματα. Η προσέγγισή τους, ξεκινά από το ιστορικό τους, την συγκυρία, ακόμη και την επικαιρότητά τους, καθώς και την προτεραιοποίησή τους στον κάναβο των διεθνών σχέσεων της χώρας. Όμως η εν γένει προσέγγισή τους απαιτεί συνδυαστική προσπάθεια, δεν αρκεί, με άλλα λόγια, η ιστορική, ακαδημαϊκή ή ακόμη και η νομική προσέγγιση.

Στην χάραξη και άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και του ρόλου του εκτελεστικού της βραχίονος που λέγεται ελληνική διπλωματική υπηρεσία, υπάρχουν και υπήρχαν πάντοτε έννοιες, στόχοι και επιδιώξεις, άλλοτε ευγενείς και σημαντικοί καθ'όλα, και άλλοτε δυσαναπλήρωτοι, αβέβαιοι και εκ πρώτης όψεως ακόμη και αντιφατικοί. Αναφέρω ενδεικτικά μερικούς, όπως η ανάγκη εκπόνησης στρατηγικής για όλα τα μεγάλα αντικείμενα, η προς τούτο δημιουργία δομών, η συνολική προσέγγιση των μεγάλων ανοικτών ζητημάτων, η χάραξη πολιτικής μακράν εσωτερικών πολιτικών στοχεύσεων και πολιτικού κόστους, η συνεχής αναζήτηση διεθνών στηριγμάτων, και πολλά άλλα.

Στον κόσμο που ζούμε, στην περιφέρεια που κινούμαστε, στην πεποίθηση ότι η Ελλάδα απετέλεσε πάντοτε εσχατιά, όχι μόνον γεωγραφικά αλλά και φυλετικά και πολιτισμικά, ενός κόσμου αξιών και ποιότητας, η ελληνική διπλωματία θα κινηθεί τα επόμενα χρόνια αλλά και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, εν μέσω σκοπέλων και συ-

μπληγών. Επιτακτική ανάγκη να υπηρετήσει έντιμα και αποτελεσματικά το καλώς νοούμενο και οριζόμενο εθνικό συμφέρον, μέσα από ανοίγματα, ευκαιρίες, δυνατότητες, αλλά και υφιστάμενους περιορισμούς.

Εννοώ ότι θα πράξει το καθήκον της, εν γνώσει και εν επιγνώσει ότι ο ρόλος και η συμβολή της θα εκτιμηθούν κατ'αξίαν και κατά το αποτέλεσμα. Και το αποτέλεσμα θα είναι καλύτερο υπό δύο συγκεκριμένες προϋποθέσεις:

Πρώτον, ότι οι εντεταλμένοι με την χάραξη και άσκηση διπλωματίας θα διαθέτουν όχι μόνον επαγγελματική επάρκεια, αλλά και επίγνωση και διάθεση ανάληψης ευθυνών για το έργο που αναλαμβάνουν στον ευαίσθητο τομέα των ανοικτών εθνικών προκλήσεων.

Και, **δεύτερον**, ότι πολιτικές και πνευματικές elites θα τους στηρίζουν με ειλικρίνεια στην συνέχεια και μακράν πολιτικού κόστους, στην ενάσκηση της αποστολής τους.

Να επισημάνω επίσης κάτι που ακούγεται κοινότοπο. Εφέτος γιορτάζουμε τα 200 χρόνια του ελεύθερου βίου μας.

Η σύγχρονη Ελλάδα, ένα κράτος διακοσίων λοιπόν ετών, αντιμετωπίζει από συστάσεώς του ζητήματα εθνικής και εδαφικής ολοκλήρωσης, γειτνίασης με κρατικές, εθνικές ή φυλετικές οντότητες κατά κανόνα ισχυρότερες, επικάθεται σε γεωπολιτικά σταυροδρόμια που παράγουν συνθήκες απειλές, αστάθειες, εντάσεις και ανταγωνισμούς, αισθάνεται (και δικαιολογημένα) ότι ιστορικά και πολιτιστικά έχει προσφέρει διαχρονικά σε περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, πολύ περισσότερα αναλογικά με το μέγεθος και το ειδικό πολιτικό της βάρος κτλ.

Τα προαναφερθέντα συνιστούν όχι μόνον πραγματικά δεδομένα αλλά

και προκλήσεις εξωτερικής πολιτικής. Προκλήσεις που δεν αντιμετωπίζονται στο πόδι και με βάση εσωτερικούς ή άλλους υπολογισμούς πολιτικούς ή κόστους δημοσίων σχέσεων. Οι προκλήσεις αυτές, διαχρονικού χαρακτήρος, απαιτούν εις βάθος μελέτη, εισήγηση και χάραξη πολιτικής.

Το έργο αυτό αποτέλεσε πάντοτε το πρωτίστο καθήκον της ελληνικής διπλωματικής υπηρεσίας. Βεβαίως την τελική ευθύνη υιοθέτησε και αξιοποίησέ του, μέσω της εφαρμογής του, είχε και έχει η εκάστοτε νόμιμη Κυβέρνηση της χώρας, δεδομένου ότι η οποιαδήποτε εξωτερική πολιτική δεν παύει να αποτελεί μέρος της ασκούμενης κυβερνητικής πολιτικής. Σε αυτήν (την Κυβέρνηση της χώρας) ανήκει η ευθύνη της εν γένει μεταχείρισης του δυναμικού που λέγεται διπλωματική υπηρεσία, μακράν κομμάτων και μικροπολιτικών υπολογισμών, με βάση πάντοτε τα ευρύτερα και μονιμότερα συμφέροντα της χώρας.

Ας μου επιτραπεί επίσης να επισημάνω ότι η χώρα μας, που δεν είχε ποτέ την πολυτέλεια του απομονωτισμού, αλλά ήταν πάντοτε υποχρεωμένη να συμπεριφέρεται στα διεθνή πράγματα ως ενεργός παίκτης, διαθέτει πείρα διαπραγματεύσεων.

Η διαπραγμάτευση όμως έχει πάντοτε είδος, φύση, εύρος, συνθήκες και ποιότητα. Ανάλογες πρέπει να είναι οι γνώσεις, η επαγγελματική επάρκεια και η ακεραιότητα των εκάστοτε διαπραγματευτών. Οι τελευταίοι πρέπει να έχουν συνείδηση του έργου τους, αλλά και να αισθάνονται ότι διαθέτουν την εμπιστοσύνη των πολιτικών προϊσταμένων τους, καθώς και μιας εθνικής κοινής γνώμης η οποία, μέσω των διαφόρων εκφάνσεων και εκφράσεών της, θα τους κρίνει δίκαια και απροσωπώληπτα, χωρίς αφορισμούς και αβασάνιστες κατηγορίες περί μει-

οδοσίας, ενδοτικότητας και μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων, εσωτερικού κυρίως χαρακτήρος.

Θα ήθελα επίσης, επανερχόμενος στα γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά στοιχεία των διαπραγματεύσεων επί των εθνικών λεγομένων θεμάτων, να επαναλάβω την άποψη που πολλές φορές στο παρελθόν έχω διατυπώσει, ότι δηλ. η χώρα μας διαθέτει στο οπλοστάσιό της γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά εργαλεία που οφείλει να χρησιμοποιεί σε κάθε διαπραγμάτευση του τύπου αυτού. Αυτό δεν είναι ούτε αφορισμός, ούτε χίμαιρα, ιδίως όταν σκεφθεί κανείς τη θέση της χώρας στη διεθνή σκακιέρα διαχρονικά και κυρίως στην περίοδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα εργαλεία αυτά πάντοτε υπήρξαν στην φαρέτρα μας και αξιοποιήθηκαν, στο μέτρο του δυνατού, αναλόγως των συνθηκών και των ιδιαιτεροτήτων των εξωτερικών ζητημάτων της χώρας.

Η αναφορά όμως στα γεωπολιτικά εργαλεία μας από μόνον της είναι ανεπαρκής, εάν μέσω αυτών ευελπιστούμε ότι θα υπερβούμε ή θα παραμερίσουμε την οικονομική και κοινωνική κρίση που βιώσαμε και βιώνουμε. Γεωπολιτικά εργαλεία διαθέτεις και οφείλεις να τα αξιοποιήσεις, όταν,

- *πρώτον*, εμπνέεις εμπιστοσύνη, σοβαρότητα και δέσμευση στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος.

- *δεύτερον*, όταν μέσω αυτών οικοδομείς συμμαχίες, κοινότητα συμφερόντων και συντονισμό πρωτοβουλιών και ενεργειών και,

- *τρίτον*, όταν (και εδώ ακριβώς βρίσκεται η ουσία του γεωπολιτικού όπλου), εξηγείς και πείθεις τους τρίτους ότι τυχόν αποτυχία της Ελλάδος στην αντιμετώπιση παρομοίων προβλημάτων, θα έχει συνέπειες πολύ σοβαρές για τα γενικότερα συμφέροντά τους στο χώρο, είτε αυτά είναι ευρω-

παϊκά (ανάγνωθι βορειοευρωπαϊκά) είτε ευρωπαϊκτικά.

Ολοκληρώνοντας στο σημείο αυτό το γενικό τμήμα της σημερινής παρουσιάσεώς μου, ας περάσω τώρα στις ειδικότερες πτυχές του, δηλ. στις έννοιες, στα πρόσωπα, στα ζητήματα, στην εκτίμηση των συνθηκών στο πλαίσιο της οποίας καλείται να οργανωθεί και να διεξαχθεί μια παρόμοια διαπραγμάτευση κτλ. Ομιλούμε πάντοτε για διαπραγμάτευση ανοικτών θεμάτων εθνικού ενδιαφέροντος. Εξηγούμαι ειδικότερα:

A) Οριοθέτηση του θέματος. Τι εννοούμε με τον όρο «ζητήματα εθνικού ενδιαφέροντος».

Ζητήματα εθνικού ενδιαφέροντος είναι εκείνα τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, τα οποία άπτονται ζωτικών δικαιωμάτων και συμφερόντων της χώρας στο πεδίο της κυριαρχίας, των κυριαρχικών δικαιωμάτων, της εδαφικής ακεραιότητας, της πολιτικής ανεξαρτησίας και της ευημερίας του λαού της.

B) Υπόκεινται τα ζητήματα αυτά σε διαπραγμάτευση;

Εκ πρώτης όψεως όχι διότι τα εξ αυτών απορρέοντα δικαιώματα υφίστανται εξ υπαρχής (ab initio) όπως λέμε και αναγνωρίζονται ως τοιαύτα από το Διεθνές Δίκαιο. Όμως το ίδιο το Διεθνές Δίκαιο θέτει όρια και προϋποθέσεις, τόσο στην ύπαρξη όσο και στην άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εξ ου και προκύπτει η ανάγκη διαπραγματεύσεως σε διμερές, περιφερειακό, ή πολυμερές επίπεδο για την εξειδίκευση και οριοθέτησή τους. Παράδειγμα: Υφαλοκρηπίδα-ΑΟΖ.

Γ) Χαρακτήρας ζητημάτων αυτών:

- α) Σύνθετος (ιστορικός, πολιτικός, στρατιωτικός, οικονομικός, γεωπολιτικός, κτλ.),
- β) Διαχρονικός,
- γ) Πολιτικά βεβαρυμένος,
- δ) Διαπερατικός και διαχεατικός, κατά ορθό ή στρεβλό τρόπο, σε ευρέα στρώματα της πνευματικής elite και της σκεπτόμενης κοινωνίας του τόπου,
- ε) Επιδεκτικός να εμπλέξει τη χώρα σε εντάσεις και κρίσεις με αβέβαιη ή επικίνδυνη εξέλιξη και αποτελέσματα.

Δ) Χειριστές των ζητημάτων αυτών

Θεωρητικά είναι οι αρμόδιοι πολιτικοί ταγοί του τόπου και κατ'εντολήν τους ανώτατοι διπλωματικοί παράγοντες συνεπικουρούμενοι από κατάλληλους ακαδημαϊκούς, νομικούς, στρατιωτικούς και άλλους εμπειρογνώμονες στον χώρο των γνώσεων και εμπειριών εκάστου. Βασικό προσόν όλων ο καλώς νοούμενος επαγγελματισμός και ειδικώς για τον επικεφαλής διπλωμάτη η μελέτη, εκτίμηση και ικανότητα συνολικής προσέγγισης των επί μέρους πτυχών των ζητημάτων της εκάστοτε διαπραγμάτευσης.

E) Εκτίμηση συνθηκών και διεθνούς περιβάλλοντος

Προετοιμασία και διαπραγμάτευση παρομοίων ζητημάτων δεν μπορεί και δεν πρέπει να γίνεται σε συνθήκες εργαστηρίου, αλλά με βαθεία και πλήρη εκτίμηση της εν γένει θέσεως της χώρας από εσωτερικής και εξωτερικής πλευράς, καθώς και του διε-

θνούς γεωπολιτικού περιβάλλοντος. Συχνότατα ανακύπτει ανάγκη επιλογών μεταξύ δεδηλωμένης αδυναμίας, απραξίας, επίδειξης ενός βαθμού κινητικότητας, έστω και επίπλαστης, ή τέλος διεξαγωγής μιας ουσιαστικής διαπραγμάτευσης με αβεβαιότητες και ρίσκα τελικής εκβάσεως και συνεπειών.

ΣΤ) Απαραίτητη η ύπαρξη και εκδήλωση πολιτικής βούλησης και υποστήριξης στο αντικείμενο της διαπραγμάτευσης

Η παράμετρος αυτή δεν συνιστά απλή τυπικότητα (formality), ή προσαιτούμενο. Είναι η ουσία της όλης προσπάθειας. Πρέπει να είναι ειλικρινής, συνεχής και εκπεφρασμένη, τόσο στο εσωτερικό της χώρας και προς πάσα κατεύθυνση, όσο και προς την άλλη πλευρά της διαπραγματευτικής διεγκυστίνδας.

Z) Απαραίτητη η ενημέρωση της κοινής γνώμης

Η έγκαιρη, συνεχής και συστηματική ενημέρωση της κοινής γνώμης αποτελεί επίσης αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχία του όλου δομήματος των διαπραγματεύσεων. Βεβαίως δεν νοείται διαπραγμάτευση μέσω μεγάλων ή δημόσιας ρητορικής. Επιδιωκτέα πάντοτε η εθνική ομοψυχία ή τουλάχιστον συναντίληψη μεταξύ των πολιτικών φορέων του τόπου και η αποφυγή πολιτικής εκμετάλλευσης του τύπου «προδοσία, μειοδοσία, ξεπούλημα κτλ.». Τέλος επίγνωση του γεγονότος ότι πολιτική βούληση της ηγεσίας για διαπραγμάτευση ενός ζητήματος εθνικού ενδιαφέροντος

και οι επικρατούσες αντιλήψεις της κοινής γνώμης επί του ιδίου θέματος, έχουν χαρακτήρα συγκοινωνούντων δοχείων, υπό τη μορφή αλληλοεπηρεασμού.

Θα ήθελα να ολοκληρώσω την σημερινή μου παρέμβαση με μια αναφορά στον παράγοντα χρόνο.

Αισθάνομαι, ζώντας, παρακολουθώντας και κινούμενος μέσα στα ζητήματα αυτά, δηλ. τα ανοικτά ζητήματα εθνικού ενδιαφέροντος, τα άλλως καλούμενα έστω καθ'υπερβολήν, εθνικά ζητήματα, κατά τα τελευταία 50 χρόνια, ότι ο χρόνος δεν είναι ο καλύτερος σύμμαχος των δικαίων μας. Μας χρειάζεται στρατηγική, φαντασία, αλλά και ρεαλισμός. «Οι καιροί ού μενετοί».

Να είσαι Άνθρωπος στον Νέο Κόσμο που έρχεται

5

Ευάγγελος Βενιζέλος

Πρώην Αντιπρόεδρος
της Κυβέρνησης και
Υπουργός Εξωτερικών,
Καθηγητής
Συνταγματικού Δικαίου
Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Ομιλία στην εκδήλωση
«Να είσαι Άνθρωπος
στον Νέο Κόσμο
που έρχεται» που
πραγματοποίησαν οι
εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ,
η Έδρα UNESCO
για τη Δημοκρατία
τα Δικαιώματα του
Ανθρώπου και την
Ειρήνη, στο Πάντειο
Πανεπιστήμιο, η
Ελληνική Εταιρεία
Πολιτικής Επιστήμης και
ο Σύλλογος “Οι φίλοι του
Ευρωπαϊκού Πολιτισμού
Κέντρου Δελφών”, με
αφορμή την Παγκόσμια
ημέρα Δικαιωμάτων
του Ανθρώπου, στις
10.12.2019, στην Αίθουσα
του Φιλολογικού
Συλλόγου Παρνασσός.

Χαίρομαι που βρισκόμαστε σήμερα εδώ, αυτήν την εμβληματική και γιορτινή ημέρα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που είναι και θλιβερή, λόγω των εκτεταμένων προσβολών κατά του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το θέμα της εκδήλωσης είναι μια πρόσκληση για αναστοχασμό σχετικά με τη θεωρία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πρέπει να θέσουμε υπό επανεξέταση ορισμένα αυτονόητα. Αυτή καθεαυτή η οικουμενικότητα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δεν είναι κάτι το οποίο είναι αξιωματικό. Προκύπτει μέσα από τους διεθνείς συσχετισμούς των τελευταίων δεκαετιών. Βεβαίως, υπάρχει μια ακτινοβολία ιδεών, αντιλήψεων, αλλά αν δεν υπήρχε η οικονομική και στρατιωτική ισχύς της Δύσης, ιδίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν θα είχε επικρατήσει η αντίληψη αυτή της οικουμενικότητας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, της οικουμενικότητας του κράτους δικαίου, της οικουμενικότητας της Δημοκρατίας. Όπως δεν θα είχε επικρατήσει, λίγα χρόνια αργότερα, η αντίληψη για την οικουμενικότητα του συστήματος ελέγχου των πυρηνικών όπλων. Διότι και η διάκριση των κρατών μεταξύ αυτών που δικαιούνται να φέρουν πυρηνικά όπλα και αυτών που δεν δικαιούνται, είναι μια διάκριση που απορρέει από λόγους ασφάλειας, που έχει δηλαδή διαμορφωθεί για λόγους συσχετισμού δυνάμεων. Αυτό σημαίνει ότι διαμορφώνεται μια διεθνής νομιμότητα, εντέλει στο επίπεδο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, πιο συγκεκριμένα στο επίπεδο του Συμβουλίου Ασφαλείας που είναι εξορισμού άνησης σύνθεσης όργανο. Δεν επικρατεί κάποια δημοκρατική αντίληψη, κάποια αντίληψη περί ισοτιμίας θεσμικών κρατών μελών της διεθνούς κοινότητας στο επίπεδο του Συμβουλίου Ασφαλείας, υπάρχουν μόνιμα

Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

μέλη με δικαίωμα βέτο, τα εκάστοτε μη μόνιμα μέλη και τα πολλά μέλη της Γενικής Συνέλευσης που δεν μετέχουν στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Άρα, η οικουμενικότητα επιβάλλεται σταδιακά επειδή απορρέει από τον πραγματικό συσχετισμό δυνάμεων αλλά και επειδή το αποφασίζει ή επειδή το ανέχεται το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Είναι και τα δυο ενδεχόμενα, εξίσου σημαντικά. Άρα, δεν μιλάμε για μια οικουμενικότητα αντίστοιχη των οικουμενικών συνόδων ή αντίστοιχη της οικουμενικότητας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δεν μιλάμε για μια οικουμενικότητα θεολογική, μιλάμε για μια οικουμενικότητα η οποία είναι ιδεολογική, πολιτική και εν τέλει νομική, άρα, πρακτική.

Αυτό έχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία γιατί θα κληθούμε να αντιμετωπίσουμε τώρα νέες προκλήσεις. Οι μεταβολές δεν είναι πλέον γεωπολιτικές, οικονομικές, πολιτιστικές, μεταβολές ισχύος, μεταβολές γεωγραφικές λόγω νέων δρόμων, μεταβολές περιβαλλοντικές και κλιματολογικές, θα είναι κάτι πολύ βαθύτερο. Θα είναι μεταβολές ανθρωπολογικές, μεταβολές βιολογικές, θα αμφισβητούν τα θεμελιώδη, τα γενετικά στοιχεία της έννοιας, του είδους και της φύσης του ανθρώπου. Μέσα από τη σύζευξη της βιολογίας και της τεχνολογίας. Από μια πιο σύνθετη βιοτεχνολογική αντίληψη περί ανθρώπου. Δεν εννοώ φυσικά τις προληπτικές και θεραπευτικές προόδους και τα σχετικά επιτεύγματα των ιατροβιολογικών επιστημών σε πεδία όπως τα εμβόλια ή η εξατομικευμένη ιατρική ακρίβειας. Εννοώ τη σχέση του ανθρώπου με τις μηχανές την εποχή της τεχνητής νοημοσύνης και της μηχανικής μάθησης. Αυτός, λοιπόν, είναι ο νέος κόσμος που αλλάζει τις ανθρωπολογικές πα-

ραδοχές. Αυτός ο νέος κόσμος μέσα στο οποίο πρέπει να αγωνιζόμαστε να παραμένουμε άνθρωποι, έχει έρθει εδώ και καιρό. Δεν είναι κάτι που αναμένεται, είναι εδώ. Και όπως συμβαίνει πάντα, σε κάθε σημαντική μεταβολή, η μεταβολή και πάλι δεν είναι γραμμική, δεν επέρχεται μια στιγμή, άπαξ, συντελείται διαρκώς.

Αλλά, αυτός νέος κόσμος εμπεριέχει και τον παλιό ή και το ακόμη παλαιότερο, ο χρόνος δεν κυλάει με το ίδιο ρυθμό σε όλον τον πλανήτη. Αυτό αφορά και τις ιστορικές εποχές, τους βαθμούς ανάπτυξης, τις αντιλήψεις. Το κρισιμότερο είναι ότι με την έλευση του νέου κόσμου οι υφιστάμενες ήδη μεγάλες ανισότητες οξύνονται ακόμα περισσότερο. Οξύνονται μεταξύ περιοχών, μεταξύ ηπείρων, μεταξύ κρατών, στο εσωτερικό των κοινωνιών. Ο νέος κόσμος είναι μετανεωτερίκός και αρχαϊκός ταυτόχρονα.

Αυτό σημαίνει ότι οι κατακτήσεις της νεωτερικότητας, στο όνομα των οποίων μιλάμε για Ανθρώπινα Δικαιώματα, για συστήματα εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς ελέγχου των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τίθενται υπό αμφισβήτηση. Είμαστε συντηρητικοί στο όνομα του μοντερνισμού, δηλαδή εξαιρετικά προοδευτικών κατακτήσεων. Προσπαθούμε να διαφυλάξουμε ένα κεκτημένο το οποίο δεν είναι άχρονο, καλύπτει μια πολύ συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, τη νεωτερικότητα και τα στοιχεία της: Σύγχρονο, διεθνείς συμβάσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ΕΣΔΑ, δημοκρατία, κράτος δικαίου. Αυτή είναι η νεωτερικότητα που πρέπει να αντέξει σε δυο μέτωπα. Αφενός μεν στην πρόκληση της μετανεωτερίκότητας και της αποδόμησης, αφετέρου δε στις αρχαϊκές αντιστάσεις, στα ιδεολογικά κατάλοιπα αλλά και σε αρχαϊκές καταστάσεις που είναι φυσικές,

δεν είναι ανθρωπογενείς. Γιατί αρχαϊκή κατάσταση είναι να έχεις να αντιμετωπίσεις τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, τον τραυματισμό της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση, την ερημποίηση, τις πλημμύρες, τα τσουνάμι, τις επιδημίες, έστω με νέο τρόπο. Άρα δίνεις έναν διπλό αγώνα, κατά των απειλών της μετανεωτερικότητας και κατά των απειλών του αρχαϊσμού που είναι παρών με την πιο ακραία φυσική και υλική μορφή.

Βέβαια αυτό που λέμε «νέος κόσμος», ορίζεται με τα δεδομένα τα δυτικά και τα δεδομένα των οικονομικά ανεπτυγμένων μη δυτικών κρατών. Μια χώρα όπως η Ρωσία είναι δυτική; Είναι πάντως μέσα στο διεθνές σύστημα ισχύος. Δεν συγκροτείται ιστορικά η Δύση παρά μόνο σε αντίστιξη με τη Ρωσία. Η Κίνα, που δεν αποδέχεται τη δυτική αντίληψη ούτε για τα ανθρώπινα δικαιώματα ούτε για τη δημοκρατία, αλλά αναπτύσσει την ιδεολογία της αξιοκρατίας, είναι δυτική; Ή είναι η δική της απώτερη εκδοχή της Ανατολής και ο άλλος πόλος σε σχέση με τη Δύση; Αυτός είναι λοιπόν ο νέος κόσμος. Θα μπορούσαμε συμβατικά να πούμε ότι είναι ο νέος κόσμος της 4ης και αμέσως μετά της 5ης Βιομηχανικής Επανάστασης, της τεχνητής νοημοσύνης, της μηχανικής μάθησης, της επαυξημένης πραγματικότητας, των big data, του 5, 6 και ούτω καθεξής G, του διανοητικού κεφαλαίου, των άυλων αγαθών, της αλλαγής των εργασιακών σχέσεων και της σχέσης κεφαλαίου και εργασίας, της βιοτεχνολογίας. Ένας κόσμος που θέτει νέα προβλήματα βιοηθικής και τεχνολογικής. Και ταυτόχρονα έχει να αντιμετωπίσει την απειλή της κλιματικής αλλαγής. Δηλαδή νέες απειλές καταστροφών και νέες μορφές συγκρούσεων και διακινδυνεύσεων για την επιβίωση, για ενέργεια, για νερό,

για συνθήκες υγιεινής, για διαφύλαξη του πολιτισμού.

Μπροστά σε αυτά, τι μπορεί να κάνει το εθνικό κράτος; Τι μπορούν να κάνουν οι περιφερειακές ολοκληρώσεις όπως η ΕΕ; Καταρρέει η παραδοσιακή, η νεωτερική αντίληψη περί κυριαρχίας. Έχουν προ πολλού εμφανιστεί ιδιωτικές οντότητες, που θέτουν κανόνες στους οποίους δεν μπορούν να αντιταχθούν τα κράτη πλην των πολύ μεγάλων και ισχυρών ή των μεγάλων και αυταρχικών και αυτό με αμφίβολα αποτελέσματα. Τι να σου κάνει η κρατική κυριαρχία όταν πρέπει να αντιμετωπίσεις το διαδίκτυο, τη Google, το Facebook; Το κράτος, ούτως ή άλλως, συμπεριλαμβανομένης και της ΕΕ, ιδιωτικοποιείται, διεθνοποιείται, αποπολιτικοποιείται. Το δημόσιο διεθνές δίκαιο χάνει την ισχύ του μπροστά σε ιδιωτικούς κανόνες, όχι του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, αλλά στην πραγματικότητα του δημοσίου διεθνούς δικαίου, όπως είναι για παράδειγμα οι κανόνες για τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, που είναι όλοι σχεδόν κανόνες ιδιωτικής θέσπισης: Παράγωγα, ISDA, ορισμός και διαπίστωση του default κ.ο.κ. Το Facebook ίδρυσε το δικό του ιδιωτικό διεθνές «δικαστήριο». Και βέβαια όλα αυτά, υπάρχουν ταυτόχρονα με τα αρχαϊκά στοιχεία: νέες γενοκτονίες, νέοι εθνοτικοί και φυλετικοί πόλεμοι- Σουδάν, Υεμένη, Νιγηρία- νέα προσφυγικά και μεταναστευτικά κύματα, νέα μεγάλα προβλήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αρχής γενομένης από τον σεβασμό του δικαιώματος στη ζωή.

Μήπως υπάρχουν λοιπόν, ταυτοχρόνως, στην υφήλιο ένας «νέος κόσμος» καντιανός- ειρηνικός, ανεπτυγμένος, ασφαλής- και ένας άλλος «νέος κόσμος» χομπσιανός, συγκρουσιακός; Μια υφήλιος που εμφανίζει δύο δια-

φορετικούς βαθμούς τήξης; Ένας, ας πούμε, φλοιός στο ένα ημισφαίριο ο οποίος έχει σταθεροποιηθεί, κι ένας άλλος φλοιός της γης στο άλλο ημισφαίριο, στο οποίο έχουμε καταβυθίσεις, ηφαίστεια, σεισμούς, καταποντισμούς; Κι εκεί που νομίζουμε ότι είναι όλα δεδομένα, ήρεμα, υπάρχουν πολύ μεγάλες ανατροπές;

Κατ' αρχάς αμφισβητείται η φιλελεύθερη δημοκρατία. Δηλαδή ο συνδυασμός δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο συνδυασμός δημοκρατίας και κράτους δικαίου. Στην Ευρώπη γίνεται συζήτηση για την illiberal democracy, για την authoritarian democracy, για τη majoritarian democracy, στις σχέσεις ΕΕ- ΗΠΑ- Κίνας γίνεται - όπως αναφέραμε - συζήτηση για τη meritocracy. Κρίση του κράτους δικαίου έχουμε πλέον στο εσωτερικό της ΕΕ. Όχι μόνο στην Ουγγαρία και στην Πολωνία, αλλά στη Σλοβακία, στη Ρουμανία, στη Μάλτα, εμφανίζονται θεμελιώδεις αμφισβητήσεις του κράτους δικαίου.

Άρα τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος στον νέο κόσμο; Να είσαι σε εγρήγορση και, πρώτον, να μπορείς να διαφυλάξεις την ανθρώπινη φύση σου από τις απειλές της τεχνολογίας και της βιοτεχνολογίας, αξιοποιώντας στο έπακρο τις ιατρικές και θεραπευτικές δυνατότητες που προσφέρει η επιστήμη, εάν έχεις χρήματα και πληροφορίες- δεν αρκεί να έχεις οικονομικές δυνατότητες, πρέπει να έχεις οικονομική άνεση και πληροφόρηση. Δεύτερον, να διαφυλάξεις τις αξίες της φιλελεύθερης δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, χωρίς η εξαγωγή των αντιλήψεων να είναι ωμή. Η ανθρωπιστική επέμβαση, η επέμβαση στο όνομα της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου πρέπει να γίνεται με

διορατικότητα, αλλιώς δημιουργούνται ανεξέλεγκτες καταστάσεις, όπως έχουμε δει ότι έγινε με την «αραβική άνοιξη», και με ό,τι έχει αφήσει πίσω της, από πλευράς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αντικαθιστώντας βάρβαρα συστήματα καταπίεσης και προσβολής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με αλλά που μπορεί να είναι εξίσου βάρβαρα. Τρίτον, πρέπει να συμβάλεις αποτελεσματικά στην οργάνωση μιας διεθνούς νομιμότητας, με δυνατότητες εφαρμοσιμότητας, τουλάχιστον εκεί που υπάρχουν ακραίες παραβάσεις, οι οποίες πολύ συχνά αφήνουν ασυγκίνητους τους πάντες. Όλους τους κήρυκες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τέταρτον, να συμβάλεις, ει δυνατόν, στην πηγή, δηλαδή στον περιορισμό των ανισοτήτων και στην καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού. Αυτό δηλαδή που προσπάθησε να κάνει και ο ΟΗΕ με τους περιβόητους στόχους της δεκαετίας, τους 17 στόχους, οι οποίοι βέβαια λένε τα αυτονόητα και τα προφανή, αλλά ως γνωστόν τίποτα δεν είναι πιο επαναστατικό από το αυτονόητο.

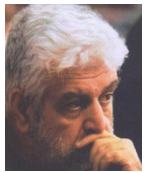
Και πέμπτον, να συμβάλεις στην κατεπείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής. Δηλαδή με λίγα λόγια, είναι εξαιρετικά δύσκολο, όχι να είσαι άνθρωπος στο «νέο κόσμο», αλλά απλώς να είσαι άνθρωπος. -

Διεθνές Δίκαιο και Διεθνείς Σχέσεις ως Σπουδές Ειρήνης¹

6

**Κώστας
Χατζηκωνσταντίνου**

Ομότιμος καθηγητής
Δημοσίου Διεθνούς
Δικαίου, Α.Π.Θ.

Ο χορός στον Κρεσφόντη του Ευρυπίδη τραγουδά: Ειρήνη μου βαθύπλουτη απ' όλους τους μακάριους θεούς η πιο ωραία σε λαχτάρισα, που τόσο αργείς. Οι σχέσεις μεταξύ των κρατών διαμορφώνονται σε καταστάσεις που δημιουργούνται μεταξύ μανιχαϊσμού και ειρηνοφιλίας. Στην πρώτη περίπτωση είναι γεγονός ότι ελάχιστες στιγμές στην Ιστορία μπορεί να χαρακτηριστούν από την αέναν πάλη μεταξύ καλού και κακού. Στον αντίποδα, η αγάπη της ειρήνης και η απέχθεια προς τον πόλεμο και τη βία ουδέποτε υιοθετήθηκε ως επίσημη πολιτική από τα κράτη. Οι Διεθνείς Σχέσεις λοιπόν αρθρώνονται στην γκρίζα περιοχή μεταξύ μανιχαϊσμού και ειρηνοφιλίας, δηλαδή σε καταστάσεις αντιπαράθεσης, ανταγωνισμού και συνεργασίας και στις καταστάσεις αυτές οι συγκρούσεις δεν είναι αναπόφευκτες, αλλά υπάρχουν κανόνες και νόμοι που τις διέπουν.

Η ειρήνη ως όρος των διεθνών σχέσεων μπορεί να σημαίνει τον τερματισμό των εχθροπραξιών (ειρήνη της Βεσταφαλίας, ειρήνη των Βερσαλλιών), την ανυπαρξία εχθροπραξιών, την ενεργό φιλία, την περίοδο μεταξύ δύο πολέμων (Νίκειος ειρήνη, Ανταλκίδειος ειρήνη) ή και ορισμένους θεσμούς που πέτυχαν να διατηρήσουν την τάξη στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, όπως η Pax Romana, η Pax Ecclesiae στον Μεσαίωνα, η Pax Britannica στον 19^ο αιώνα, αλλά και κάποιες περίοδοι επί Κοινωνίας των Εθνών ή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αλλώστε ο Ιερός Αυγουστίνος γράφει στη De Civitas Dei ότι αληθινή ειρήνη δεν είναι απλά η ανυπαρξία εχθροπραξιών,

αλλά η ηρεμία μέσα στην τάξη. Δια της διπλωματίας είναι δυνατόν να οδηγηθούν τα κράτη στον τερματισμό ενός συγκεκριμένου πολέμου ή να διευθετήσουν ειρηνικά διαφορές που μπορούν να οδηγήσουν σε συγκρούση, ενώ μέσα από τους Διεθνείς Οργανισμούς προάγεται η διεθνής συνεργασία και εγκαθιδρύονται θεσμοί για την αποτροπή του πολέμου.

Αντί να αναζητούμε τις αιτίες του πολέμου, θεωρώ πιο αποδοτικό να προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε τις συνθήκες εκείνες που θα κάνουν την ειρήνη πιθανή και διαρκή. Ο Φρόιντ κατέληξε, στην αλληλογραφία του με τον Αϊνστάιν, (*Einstein-Freud Correspondence (1931-1932, στο NATHAN O.-NORDEN H. (ed) (1961 Einstein-Freud Correspondence (1931-1932, In NATHAN O.-NORDEN H. (ed) (196))*: *Einstein on Peace, New York: Schocken Books, pp 186-203*) ότι ο πόλεμος προέρχεται από την έμφυτη καταστροφικότητα του ανθρώπου, απογοητεύοντας ίσως τους οπαδούς του. Έγραφε: «οι συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των ανθρώπων λύνονται κατ' αρχήν με τη χρήση βίας. Αυτό συμβαίνει σε όλο το ζωικό βασίλειο, στο οποίο ανήκει και ο άνθρωπος» και αυτό δεν είναι απλώς μία άποψη αλλά μία λακωνική διαπίστωση ενός γεγονότος. Η ιστορική εμπειρία δεν θα θεωρούσε ίσως τον πόλεμο σαν αφύσικο φαινόμενο και από την άποψη της ψυχιατρικής ο ειρηνιστής, αυτός που θεωρεί την εξαφάνιση του πολέμου σαν μία πιθανή πραγματικότητα, θα μπορούσε να θεωρηθεί νευρωτικός, ονειροπόλος, υποκείμενος σε ευσεβείς πόθους, ένας άνθρωπος που επειδή δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα δραπετεύει στη φαντασία.

Ο Dante στο "De Monarchia" έγραφε "Inter alia bona hominis, potissimum

sit in pace vivere" και η ιδέα αυτή διατρέχει όλες τις μεγάλες Ουτοπίες από την Υτοπία του Τομας Μουρ, την Ωκεάνα του Χάρινγκτον, την Πολιτεία του Ηλίου του Καμπανέλλα ή το «Περί της αιωνίας Ειρήνης» του Καντ.

Ο υποκειμενικός ορισμός της έννοιας οριοθετεί αυτόματα και το ερευνητικό έργο όσων ασχολούνται με την «έρευνα για την ειρήνη» και για πρακτικούς λόγους υιοθετώ τις ευρύτατα αποδεκτές έννοιες της «αρνητικής» και της «θετικής» ειρήνης, (*K. Boulding, 1978, Stable Peace, University of Texas, 3-30*). Η αρνητική ειρήνη εξισώνεται στο διεθνές πολιτικό σύστημα με την απουσία των διακρατικών πολέμων και, εντός των κρατών, με τη μη διεξαγωγή εμφυλιοπολεμικών συγκρούσεων. Επομένως αφήνει εκτός ορισμού κρούσματα πολιτικής και κοινωνικής βίας, όπως η εγκληματικότητα, η τρομοκρατία κ.λ.π. Ο ορισμός της ευρύτερης έννοιας της «θετικής ειρήνης» κάνει ένα ακόμη μεγαλύτερο βήμα, προτείνοντας ότι μια ουσιαστική κατάσταση ειρήνης δεν συνεπάγεται απλά την έλλειψη οργανωμένων βίαιων συγκρούσεων, αλλά και την εδραίωση μιας δίκαιης κοινωνίας, όπου η δικαιοσύνη εξισώνεται με την ισότητα -ποσοτική και ποιοτική- καθώς και την ελευθερία των δρώντων που συνθέτουν την κοινωνία. (*Θ. Κουλουμπής & Κ. Χατζηκωνσταντίνου: (1990), «Η Έρευνα για την ειρήνη» στο Μ. Νικολινάκος & Π. Βαρβαρούσης (επιμ) Επιστήμη και Ειρήνη, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 35-51*).

Στην εποχή μας η ένταση και η βία βρίσκονται σε έξαρση, σε έναν κόσμο επικίνδυνα υπεροπλισμένο και επικίνδυνα υποσιτιζόμενο. Η αναγνώριση αυτής της αλήθειας θέτει το βασικό πρόβλημα της έρευνας για την ειρήνη. Η έρευνα για την ειρήνη είναι η μελέτη της βίαιης σύγκρουσης στο

1. ΕΕΔΔΔΣ- Ετήσιο Συνέδριο, Αθήνα 19-21 Δεκεμβρίου 2019. "Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος: Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική στη σύγχρονη συγκυρία".

κοινωνικό επίπεδο, με σκοπό τη μείωση της βίας (*T.Halvik, 1983, Peace Research and Science, A Discussion paper, Journal of Peace Research, 20 (3), 267*). Είναι μία διανοητική κίνηση, κυρίως εντός των κοινωνικών επιστημών, για την εφαρμογή των μεθόδων της επιστήμης στα προβλήματα της σύγκρουσης, του πολέμου και της ειρήνης, σε μία προσπάθεια βελτίωσης των διαδικασιών που θα αποτρέψουν τον πόλεμο και θα καταστήσουν ελκυστική την ειρήνη.

Ως επιστημονικό αντικείμενο, η έρευνα για την ειρήνη, εξελίσσεται ιστορικά μέσα από από σποραδικές προσπάθειες στη Φιλοσοφία, την Ιστορία και τις μελέτες για τον Πόλεμο και την Ειρήνη, την Κλασική Λογοτεχνία, τη μελέτη του Διεθνούς Δικαίου και της Πολιτικής Φιλοσοφίας. Ως κλάδος, με απαιτήσεις επιστημονικής πειθαρχίας, εμφανίζεται μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με σκαπανείς όπως ο Kenneth Boulding και ο Theodor Lentz (*Το βιβλίο του Toward the Science of Peace (1952) αποτελεί ίσως την πρώτη μελέτη ανθρώπων που αρχίζουν να διαμορφώνουν συγκεκριμένες ιδέες για το πρόβλημα*).

Οι πρώτες προσπάθειες ήταν απλές στο στόχο και μη αμφιλεγόμενες στο περιεχόμενο τους, συμπληρωματικές στα προγράμματα σπουδών της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων. Απεικόνιζαν το διανοητικό κλίμα της δεκαετίας του 1950, αποφεύγοντας να εγείρουν θέματα που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ιδεολογικές συγκρούσεις ή σχίσματα, επιμένοντας σε μη πολιτικές λύσεις και στην ομοφωνία. Η εξέλιξη της κοινωνίας, η όξυνση των κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οικολογία, η πείνα και η ενεργειακή κρίση οδήγησαν σταδιακά την έρευνα σε πεδία διεπιστημονικής

προσέγγισης, ολοκληρωμένα και, φυσικά, πιο αμφιλεγόμενα.

Αν τη γένεση ενός επιστημονικού κλάδου αποτελούν τα περιοδικά, τα πανεπιστημιακά συγγράμματα, οι διεθνείς και εθνικές ενώσεις και τα ερευνητικά κέντρα, τότε μπορούμε με ασφάλεια να υποστηρίξουμε ότι η έρευνα για την ειρήνη ξεκινά στο τέλος της δεκαετίας του 1950 και ωριμάζει στο τέλος της επόμενης δεκαετίας. Η ανάπτυξη της έρευνας αυτής δεν προσφέρθηκε δωρεάν. Υπήρξε αποτέλεσμα της αναγνώρισης ότι η θετική ειρήνη απαιτεί πιο ουσιαστικές προσεγγίσεις του status quo που πρόσφεραν οι διεθνολόγοι στο παρελθόν. Όπως το αίτημα της ειρήνης στον πραγματικό κόσμο τίθεται από πολλές και αλληλοσυγκρουόμενες κατευθύνσεις, έτσι και η έρευνα για την ειρήνη, για να είναι σοβαρή, προϋποθέτει μια διεπιστημονική θεώρηση. Η εξέλιξη αυτή καθίσταται ίσως αναπόφευκτη, αν σκεφτούμε ότι η συστηματική προσέγγιση σε μια παραδοσιακή ειρηνική θεματική, όπως ο αφοπλισμός, μας οδηγεί σε ζωτικές κοινωνικές, πολιτικές, νομικές και οικονομικές προεκτάσεις.

Η πυρηνική εποχή είναι η μόνη από τις ιστορικές περιόδους της ανθρωπίνης ιστορίας για την οποία γνωρίζουμε επακριβώς τη χρονική στιγμή της έναρξης της, χάρι στο ρολόι της Χιροσίμα, που σταμάτησε στις 8 15' και 13' της 6ης Αυγούστου 1945. Στα περισσότερα από τα τρία τέταρτα του αιώνα που πέρασαν από τον τερματισμό του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, κανένα πυρηνικό όπλο δεν εξεράγει στον πλανήτη. Οι περισσότεροι λαοί που ζούσαν κάτω από αποικιακό ζυγό, βρήκαν τον δρόμο προς την ελευθερία και την ανεξαρτησία. Και οι συνθήκες της ζωής βελτιώθηκαν, με διαφορετική δυστυχώς ταχύτητα, σε παγκόσμια κλίμακα. Παρ' όλα

αυτά υπάρχει μία διάχυτη ανησυχία. Οι απλοί άνθρωποι και κυρίως οι νέοι συχνά αμφιβάλλουν για την ικανότητα των κυβερνήσεων τους να τους εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον. Και η ανεργία, η κούρσα των εξοπλισμών, η συνεχής μόλυνση του περιβάλλοντος, η ένταση στις σχέσεις του ανθρώπου με τον άνθρωπο και τη φύση και οι τραγικές συγκρούσεις σε πολλά μέρη του πλανήτη συγχρόνως επιβαρύνουν συνεχώς την κατάσταση. Ακόμη υπάρχει αμφιβολία αν οι κυβερνήσεις είναι ικανές από μόνες τους να δημιουργήσουν τις συνθήκες για να ευοδωθούν ο αφοπλισμός και η ειρήνη. Το υφιστάμενο σύστημα μεγάλων, μεσαίων και μικρών κυριάρχων κρατών αντικατοπτρίζει το σύστημα της κοινωνικής ανισότητας, που παράγει τη δομική βία.

Η διεπιστημονική και πολυπρισματική προσέγγιση πάνω στα προβλήματα της ειρήνης ενέχει τον κίνδυνο της πολυδιάσπασης. Ας μη ξεχνάμε ότι «η απανθρωποποίηση των κοινωνικών επιστημών είναι, κατά ένα μέρος, αποτέλεσμα της πολυδιάσπασης τους». (*R. Preiswerk, 1981, "Could we study International Relations as if people mattered", B.J.Wien (ed) Peace and World Order Studies: A Curriculum Guide, N.Y., Transnational Academic Program, Institute for World Order, 3*). Είναι ανόητο να απομονώνουμε έναν homo economicus ή έναν homo sociologicus και να αρνιόμαστε να συσχετίσουμε τις αναλυτικές αυτές προεκτάσεις με την ολοκληρωμένη ανθρωπινή ύπαρξη. Και οι -ισμοί είναι χρήσιμα ίσως φαντάσματα για την ανάλυση και την εξήγηση των περιπλοκών καταστάσεων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, γίνονται όμως επικίνδυνα αν μαζετούν πολλά μαζί. Το πρόβλημα είναι ανθρωπινό, όχι μόνο μαθηματικό, φυσικό, ιατρικό,

νομικό κ.λ.π., γιατί αγγίζει την ανθρωπινή ύπαρξη και την επιβίωση. Υπάρχει ανάγκη για μια δημιουργική σύνθεση των γνώσεων που αποκτούνται. Το σύνολο είναι όχι μόνον ευρύτερο από το άθροισμα των συστατικών του, αλλά και τα μέρη θα γίνουν πολύ ισχυρότερα, με το σύνδεσμά τους στο σύνολο. Έτσι οι ομάδες έρευνας στο πεδίο της πληθυσμιακής πολιτικής και των φυσικών πόρων, της αναπτυξιακής βοήθειας, της κοινωνικής ευημερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του αφοπλισμού, που αποτελούν μερικά μόνον από τα αντικείμενα της έρευνας για την ειρήνη, αν ενωθούν, επιβεβαιώνοντας την αλληλεξάρτηση των ενδιαφερόντων τους και ενισχύοντας τις νέες κατευθύνσεις στις ανθρωπίνες αξίες, θα αποτελέσουν ένα σημαντικό βήμα στο δύσκολο με δρόμο της προσφοράς ελπίδας για το μέλλον του ανθρώπου και της ανθρωπότητας, που ακόμη αναζητά την ηθική αξία που περιγράφει ο Ντοστογιέφσκι στους Αδελφούς Καραμάζωφ όπου ο καθένας μας είναι υπεύθυνος για όλους ενώπιον όλων - τόσο για τον κόσμο ολόκληρο, όσο και για τον καθένα ξεχωριστά.

Ο διεθνής και διεπιστημονικός χαρακτήρας της έρευνας για την ειρήνη διαπιστώνεται και από την επιμέρους εξειδίκευση των όσων εργάζονται γύρω από τον κλάδο. Μολονότι είναι πολύ δύσκολο να προσδιορίσει κανείς την ιδιότητα του κάθε μελετητή, αφού η έρευνα, από τη φύση της, οδηγεί σε ασαφείς προσεγγίσεις, όπου ο καθένας μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του ερευνητή των προβλημάτων της ειρήνης, υπολογίζεται ότι το 20% αυτών είναι κοινωνιολόγοι, 20% πολιτικοί επιστήμονες, 10% ψυχολόγοι και κοινωνικοί ψυχολόγοι, ενώ το υπόλοιπο 50% αποτελείται από εκπαιδευτικούς, φυσικούς βιολόγους, οικο-

νομολόγους, φιλοσόφους, ιστορικούς, θεολόγους, νομικούς, στρατιωτικούς, ανθρωπολόγους κ.λ.π.

Αξιολογώντας το ερευνητικό έργο αυτών που ασχολούνται με την ειρήνη, μπορούμε να εντοπίσουμε μελέτες που σχετίζονται με την έρευνα για την εξασφάλιση της αρνητικής ειρήνης και μελέτες που επικεντρώνονται στις διαδικασίες για την εξέλιξη της δομικής βίας. Πρόσθετα, η διάκριση μεταξύ ερευνών για την ειρήνη ή για τον πόλεμο είναι πολλαπλά χρήσιμη, αφού προσδιορίζει τα ρευστά όρια μεταξύ των διεθνών σπουδών των στρατηγικών σπουδών, απηχώντας και τις αποκρίσεις των κοινωνικών επιστημών στα ερωτήματα «πως θα νικήσουμε» ή «πως θα αντισταθούμε σε ξένες επιβουλές».

Στο επίπεδο των ερευνητικών προσπαθειών, ο μελετητής αντιμετωπίζει δύο τύπους προβλημάτων. Το πρώτο έχει να κάνει με το μέγεθος των ερευνητικών προσπαθειών. Πρέπει να επισημάνουμε ότι το οξυμένο διεθνές κλίμα οδηγεί τα ερευνητικά κονδύλια προς την κατεύθυνση της στρατηγικής και της ασφάλειας και όχι προς την έρευνα για την ειρήνη. Στο πρόβλημα της χρηματοδότησης πρέπει να προστεθεί και αυτό της γεωγραφικής κατανομής της έρευνας, αφού το σύνολο των ερευνητικών κέντρων βρίσκεται στην Ευρώπη και στη Β. Αμερική. Ο λεγόμενος Τρίτος Κόσμος είναι απών και αυτό προκαλεί καταστάσεις με σοβαρές επιπτώσεις στον προσδιορισμό των πεδίων έρευνας και εξηγεί μερικά από τα ελαττώματα της τελευταίας. Ο δεύτερος τύπος των προβλημάτων που έχει να αντιμετωπίσει ο ερευνητής έντοπιζεται στις διαδικασίες επικοινωνίας. Το ζήτημα δεν είναι ότι έχει παραχθεί λίγη γνώση, αλλά ότι από τη γνώση αυτή πολύ λιγότερη καταναλώθηκε και αφομοιώθηκε.

Ένα από τα σημαντικά προβλήματα της έρευνας για την ειρήνη αφορά στο ακροατήριο στόχο/αποδέκτη των πορισμάτων της. Είναι γεγονός ότι οι πολιτικοί δεν διβάζουν τις ερευνητικές εκθέσεις αλλά μερικές ολιγοσέλιδες περιλήψεις, ενώ το ευρύ κοινό δεν διαβάζει τα πορίσματα, είτε γιατί τα θεωρεί περίπλοκα είτε γιατί δεν πιστεύει στη χρησιμότητά τους. Το θέμα του ακροατηρίου αποδέκτη θέτει από μόνο του το πρόβλημα ύπαρξης προτεραιοτήτων για τον μελετητή, ως προς ποιους πρέπει να απευθύνεται. Το ερώτημα μπορεί να αφορά στην ελίτ, που έχει την ευθύνη της απόφασης ή άλλες ελίτ, όπως οι φοιτητές, ένα φιλικό ή πρόθυμο κοινό, αυτούς που αντιδρούν η ακόμη και στον λαό συνολικά.

Όσον αφορά στις μεθόδους έρευνας μπορούμε να διακρίνουμε την περιγραφική και την καθοδηγητική προσέγγιση. Η πρώτη χρησιμοποιεί την ανάλυση, την επεξήγηση και, σιωπηρά, την αποδοχή ενός συστήματος που προσδιορίζουμε ως ημιναρχικό στην Οργάνωση της Διεθνούς Κοινωνίας. Η δεύτερη προσεγγίζει το πρόβλημα σε μια προσπάθεια επίτευξης μιας ευρείας κοινωνικής αλλαγής, που στοχεύει στην αποφυγή του πολέμου. Στα επίπεδα ανάλυσης, η έρευνα για την ειρήνη πρέπει να προσπαθήσει να συντονίσει και να ενώσει τρεις βασικές επιλόγες. Σε πρώτο επίπεδο, η ανάλυση, αφορά στον πολίτη. Μέσα από τη Ψυχολογία, την Κοινωνιολογία, την Ιστορία, το Δίκαιο, την Ψυχιατρική, την Εγκληματολογία κ.λ.π. πρέπει να οδηγηθούμε στη μελέτη των παραγόντων που καθοδηγούν την ανθρώπινη συμπεριφορά, κάτω από διαφορετικές καταστάσεις πίεσης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, που αφορά στο κράτος, πρέπει με βάση τα τα πορίσματα της Πολιτικής Επιστήμης, της Οικονομίας,

του Δικαίου και της Ιστορίας, να μελετήσουμε την πολιτική διαδικασία λήψης αποφάσεων εντός του κράτους. Τέλος, σε ένα τρίτο επίπεδο, που αφορά στην πλανητική τάξη, η έρευνα για το Διεθνές Δίκαιο, τη Διεθνή Πολιτική Οικονομία, τη Στρατηγική και τις Διεθνείς Σχέσεις θα μας διευκολύνουν στη μελέτη των διεθνών συγκρούσεων και της διεθνούς συνεργασίας και των παραγόντων που επηρεάζουν τόσο στη σύγκρουση όσο και στη συνεργασία.

Ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας των μελετών για την ειρήνη ή της έρευνας για την ειρήνη, δεν σημαίνει ότι πρέπει να θεωρούνται άνευ κοινωνικής σημασίας ή πρακτικής χρησιμότητας, ούτε ότι πρέπει τα θέματα να εξετάζονται σαν να μην έχει ο ερευνητής γνώμη επ' αυτών, καλυπτόμενος πίσω από μια ψευδο-ουδετερότητα, που λανθασμένα αποκαλούμε αντικειμενικότητα. Η έρευνα για την ειρήνη επιδιώκει την κατανόηση των πραγματικών αιτίων της σύγκρουσης και συνεπώς δεν στηρίζεται στη μελέτη της συμπεριφοράς ενός μόνον πρωταγωνιστή. Απαιτεί την κατανόηση των εναλλακτικών απόψεων, ώστε να αποκτήσει τόσο ο ερευνητής όσο και ο αποδέκτης των πορισμάτων την ικανότητα της μετατροπής της τυφλής αντίδρασης σε μια λογική διαλεκτική. Στόχο δεν αποτελεί απλά η διαμόρφωση άποψης αλλά και η ικανότητα της κριτικής της.

Μολονότι η συζήτηση για την ειρήνη μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα και να παράγει τα όσα αποτελέσματα της, η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι αυτή που καλείται να τα αξιοποιήσει σε όλες τις πιθανές περιπτώσεις, μεταδίδοντας τα πορίσματα στο κοινό. Στοχεύοντας στην εξαφάνιση του πολέμου και στη δημιουργία και εφαρμογή αντιμετώπισης των πολιτικών προβλημάτων – γιατί αν δε στο-

χεύει σ' αυτά τότε ουδόλως διαφέρει από τους άλλους τρόπους διδασκαλίας – η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει σκοπό να πληροφορήσει το κοινό για τα περίπλοκα προβλήματα της επιβίωσης, αλλά και να ενεργοποιήσει την ικανότητα του κοινού στη διαμόρφωση καλύτερων αξιών, να συγκεκριμενοποιήσει τη δράση και να εκθέσει τις εναλλακτικές λύσεις.

Τα ερωτήματα που απασχολούν σε πρώτη φάση καλύπτουν τις θέσεις του Rudolf Paunwitz, στο βιβλίο του *Der Friede* (1950), για το τι είναι, τι μπορεί να είναι και τι πρέπει να είναι η ειρήνη, λαμβάνοντας υπόψη τα πορίσματα της έρευνας αναφορικά με το τι μπορούμε να επιλύσουμε και τι πρέπει να επιλυθεί. Η αντιμετώπιση της προσέγγισης του προβλήματος της διδασκαλίας μας οδηγεί σε δύο σχολές σκέψης. Η πρώτη προτείνει τη διδασκαλία για τον πόλεμο, η δεύτερη για την ειρήνη, καλύπτοντας τόσο το γνωστικό τομέα που καλύπτει την εκπαίδευση περί την ειρήνη, όσο και τον συναισθηματικό τομέα της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Το ερώτημα που απασχολεί τις δύο αυτές μορφές διδασκαλίας έγκειται στο τι θέλουμε να διδάξουμε, αν θα ασχοληθούμε με τον πόλεμο γενικά ή με μερικές μόνο μορφές του. Ερωτήματα αυτής της φύσης αγγίζουν τα αιώνια διλήμματα των ειρηνιστών. Αν θέλουμε να εξαλείψουμε τον πόλεμο, τότε αποδεχόμαστε ένα είδος παγκόσμιας κυβέρνησης (πράγμα που μπορεί να αποδειχθεί εξόχως επικίνδυνο), αν θέλουμε να απαγορεύσουμε μερικές μόνο μορφές διεξαγωγής του πολέμου, κάνουμε τον κόσμο μας ασφαλή για τον πόλεμο, ως θεσμό και τρόπο επίλυσης των διαφορών (*F. Dyson, 1985, Weapons and Hope, New York: Harper & Row, 12-13*). Η διδασκαλία για το αδύνατο να υπάρξουν νικητές σε

έναν πυρηνικό πόλεμο, ο ρόλος της άμυνας, που είναι ανέφικτη και ανόητη στον πυρηνικό πόλεμο, τα θέματα των εξοπλιστικών ανταγωνισμών, που μπήκαν στο στάδιο της αυτοδιαίωξης και οι εναλλακτικές λύσεις που είναι πιθανές, αλλά πρέπει να είναι αξιόπιστες όταν προβάλλονται, είναι μερικά μόνον από τα αντικείμενα της διδασκαλίας που μπορούν να πείσουν ότι ούτε οι «ακτιβιστές» ούτε οι μελετητές μπορούν από μόνοι τους να σταματήσουν τους εξοπλισμούς και τον πόλεμο.

Υπάρχουν βασανιστικά ερωτήματα για τον εκπαιδευτικό και ζωτικά για την εκπαίδευση για την ειρήνη, που πρέπει να ενσωματωθούν στα προγράμματα σπουδών : α) πως θα έχουμε ενεργητικά συμμετέχοντες σπουδαστές, β) προς θα προσεγγίσουμε και πως θα αντιμετωπίσουμε τη διδασκαλία για τη συμφορά και τον θάνατο και γ) πως θα ασχοληθούμε με την ανάγκη για πολιτική ανάλυση και αλλαγή. Πρόκειται για ιδιαίτερα δύσκολα ερωτήματα, αν λάβουμε υπόψη ότι η διδασκαλία για την ειρήνη έχει διαφορετική σημασία στις διάφορες κουλτούρες.

Η εκπαίδευση για την ειρήνη στοχεύει στον κοσμοπολίτη, με την έννοια που δίνουν οι στωικοί φιλόσοφοι στον όρο, στοχεύει να βοηθήσει τον σπουδαστή στην εξερεύνηση των ηθικοφιλοσοφικών εννοιών της δικαιοσύνης, της ειρήνης και της παγκόσμιας τάξης, δίνοντας έτσι ώθηση σε ένα ευρύ πεδίο σπουδών, με επίκεντρο τα θέματα αυτά. Στοχεύει στην προαγωγή μιας διεπιστημονικής, πολυεπίπεδης και ολοκληρωμένης προσέγγισης στην ανάλυση της φύσης της σύγκρουσης και των προσωπικών και δομικών αιτίων της βίας. Στοχεύει στην εξέταση της σύγκρουσης μεταξύ ανθρώπων, ομάδων, φυλών,

εθνών, κρατών και ιδεολογιών και στην εξεύρεση, σε διεθνές επίπεδο, των τρόπων, μεθόδων και μοντέλων που οδηγούν σε δίκαιες και ειρηνικές λύσεις. Στοχεύει στην ανάπτυξη των απαραίτητων ικανοτήτων για τη μελέτη θεμάτων αναφορικά με τη μη βίαιη δράση και στην κατανόηση και αποδοχή παραγόντων που συμβάλλουν στην ειρήνη, με δικαιοσύνη και ελευθερία. Στοχεύει στο να καλλιεργήσει στο σπουδαστή, άσχετα από την κύρια επιλογή του, την επαγρύπνηση και την ενσωμάτωση της ειρήνης στις σπουδές του, ώστε να γίνει ικανός να συμβάλει στην ανάπτυξη της ιδέας ότι ο πόλεμος δεν είναι απαραίτητος, αλλά μια μέθοδος δράσης που γεννιέται στο μυαλό των ανθρώπων. Τέλος η εκπαίδευση για την ειρήνη στοχεύει στην ανίχνευση του ποιος τρόπος ζωής και ποια κοινωνία είναι επιθυμητή, σε έναν κόσμο που αλλάζει, σε έναν πλανήτη που κινδυνεύει.

Ο Φιλήμων στον «Πύρο» καταλήγει: Οι φιλόσοφοι ζητούν καθώς ακούω και ξοδεύουν άφθονο καιρό, για να βρουν τ' είναι το αγαθό και κανείς δεν τόβρε. Άλλοι λένε την αρετή, την φρόνηση άλλοι κι όλα μάλλον παρουσιάζουν παρεκτός απ' το αγαθό, Και εγώ, ζώντας στους αγρούς, σκάβοντας τη γη μου, να που τόβρα. Είναι η ειρήνη.

Περίμετρος της ευρασίας και η Ελλάδα Διαχρονικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής των ναυτικών δυνάμεων και η προβολή των τάσεων όπως προχωρούμε στον 21° αιώνα

7

Παναγιώτης Ήφαιστος

Ομότιμος Καθηγητής
Διεθνών Σχέσεων -
Στρατηγικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Πειραιά

1. Εισαγωγή

Ο κρατοκεντρικός κόσμος, οι διεθνείς θεσμοί, η ισχύς και εθνική στρατηγική της Ελλάδας.

Η **γεωπολιτική ανάλυση** βρίσκεται στον πυρήνα της ανάλυσης του διεθνούς συστήματος («θεωρία διεθνούς πολιτικής» ή «πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος») και της στρατηγικής ανάλυσης (στρατηγικής θεωρίας).

Η γεωπολιτική ανάλυση αφορά πρωτίστως **την κατανομή ισχύος στον χώρο, στον τόπο και στον χρόνο**. Εξ ου και η μεγάλη σημασία της γεωπολιτικής ανάλυσης για την κατανόηση των συσχετισμών ισχύος, των στρατηγικών των άλλων κρατών, ιδιαίτερα των ηγεμονικών, και των προεκτάσεων για τα εθνικά συμφέροντα και την επιβίωση κάθε κράτους. Γι' αυτό έστω και συντομογραφικά, είναι χρήσιμο πριν την σκιαγράφηση γεωπολιτικών κριτηρίων και παραγόντων να θιγούν συνοπτικά καίρια ζητήματα της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής που αφορούν την ισχύ, το κράτος και τους διεθνούς θεσμούς.

Ο ρόλος της ισχύος στην διεθνή πολιτική είναι καθοριστικός για τα συμφέροντα και την επιβίωση των κρατών. Η σωστή κατανόηση του ρόλου της ισχύος στην διεθνή πολιτική και η σωστή διάγνωση των αιτιών πολέμου είναι για όλα τα κράτη το σημαντικότερο ίσως ζήτημα. Εξ ου και η θέση ότι η ανάλυση της διεθνούς πολιτικής και η διάγνωση των αιτιών πολέμου είναι το αντίστοιχο της ιατρικής.

Ο αναλυτής του διεθνούς συστήματος είναι, κατά κάποιο τρόπο, «ιατρός της διεθνούς πολιτικής». **Λάθος διάγνωση και λάθος θεραπεία σημαίνει βλάβες** ή και (κρατικό) θάνατο ενώ κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει ότι στον σύγχρονο κρατοκεντρικό κόσμο το κύριο νόμισμα της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους είναι η ισχύς¹.

Εξ ορισμού, **οι διανεμητικές λειτουργίες της ισχύος στην διεθνή πολιτική είναι αθέσπιστες**. Όσο και εάν για μερικούς και συχνά πολλούς αυτό είναι αθέατο, η πραγματικότητα είναι ότι το κρατοκεντρικό διεθνές σύστημα αποτελείται από πολιτικά κυρίαρχα κράτη (Κεφάλαιο I άρθρο 2 του Χάρτη του ΟΗΕ όπου και οι υψηλές αρχές του σύγχρονου καθεστώτος διεθνών σχέσεων).

Αυτό δεν είναι «κακό» ή «καλό» αλλά η δομή του κόσμου όπως πάντα ήταν, όπως είναι και όπως εάν τα έθνη θέλουν να είναι ελεύθερα, δηλαδή εθνικά ανεξάρτητα, ίσως πάντα έτσι θα είναι. Ένας κόσμος ανομοιογενών, ετερογενών και πολιτικά κυρίαρχων / εθνικά ανεξάρτητων κρατών είναι **εξ ορισμού και προγραμματικά άναρχος**. Με δεδομένη αυτή την διαφορο-

ποιημένη κοινωνικοπολιτική δομή του πλανήτη, θέσπιση των διανεμητικών λειτουργιών της ισχύος έχουμε μόνο στην ενδοκρατική τάξη. Οι βαθμίδες αυτής της θέσπισης, βέβαια, είναι ευθέως ανάλογες των βαθμίδων δημοκρατίας που ισχύουν εντός κάθε κράτους.

Ακόμη πιο σημαντικό, **στο διεθνές σύστημα επειδή απουσιάζει μια παγκόσμια κοινωνία και μια παγκόσμια κοινωνικοπολιτική δομή που θα ορίζει μια πλανητική πολιτική ηθική στην διεθνή πολιτική η πολιτική ηθική εξ ορισμού και για εγγενείς λόγους είναι μηδενική**². Επειδή δεν μπορεί να οριστεί μια παγκόσμια πολιτική ηθική απουσιάζει μια νομιμοποιητική παγκόσμια διανεμητική δικαιοσύνη, ως εκ τούτου δεν υπάρχουν παγκόσμιοι νόμοι με την έννοια που κατανοούμε τον όρο νόμος στην ενδοκρατική τάξη και κατά συνέπεια δεν υπάρχει μια παγκόσμια κυβέρνηση, ή κάποια τέλος πάντων νομιμοποιημένη παγκόσμια εξουσία, η οποία θα διασφαλίζει την παγκόσμια τάξη.

Οι διεθνείς θεσμοί δεν διαθέτουν τέτοιες ανεξάρτητες δικαιοδοσίες. Εξαρτώνται από τα κράτη και μάλι-

στα τα ισχυρά. Οι αρμοδιότητές τους αφορούν την διεθνή τάξη, τις συμφωνίες και συμβάσεις μεταξύ κρατών και όσες συναφείς αρχές αναφέρονται στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ. Μεταξύ των διακηρυγμένων αρχών / διακρατικών συμφωνιών και της διεθνούς σταθερότητας, όμως, παρεμβάλλονται τα αίτια πολέμου. Ακόμη δε και όταν προβλέπεται δικαιοδοσία του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την τήρηση της διεθνούς τάξης, απαιτείται ομοφωνία μεταξύ των ηγεμονικών δυνάμεων, κάτι που καταμαρτυρούμενα συμβαίνει πολύ σπάνια.

Η διεθνής τάξη εξάλλου αφορά πρωτίστως την οριοθέτηση των συνόρων μετά τον τελευταίο πόλεμο και όχι κάποια παγκόσμια συμφωνία για το τι είναι δίκαιη οριοθέτηση των συνόρων. Το διεθνές δίκαιο αφορά την διεθνή τάξη και όχι κάποια επιτήρηση και εφαρμογή κάποιας διακρατικής δικαιοσύνης για την οποία θα μπορούσε να διατηρεί, μάλιστα, όπως πολλοί λανθασμένα πρεσβεύουν, αδιατάραχτους και αυτόματους μηχανισμούς διασφάλισής της. Όταν διαταραχθεί η διακρατική τάξη η αποκατάστασή της με συλλογική δράση (Συλλογική Ασφάλεια) απαιτεί ομοφωνία των ηγεμονικών δυνάμεων στο ΣΑ του ΟΗΕ, κάτι που συμβαίνει πολύ σπάνια και όταν αυτό συμβεί είθισται να αφορά ηγεμονικές συναλλαγές (πχ την παράλληλη επέμβαση στην Αϊτή και στην Γεωργία την δεκαετία του 1990).

Όπως με όλα τα ζητήματα των ανθρώπων, των κρατών και του κόσμου, **η ουσία όσον αφορά τον ρόλο της ισχύος στην διεθνή πολιτική κρύβεται στις ειδοποιούς διαφορές**. Η κατανόησή τους, εν τούτοις, προσκρούει στις καλλιεργημένες ψευδαισθήσεις περί ενός πλανήτη ανθρωπολογικά εξομοιωμένου, πολιτικά ενοποιημένου και αδιατάραχτα ειρηνικού. Μια κρίσιμη ειδοποιός διαφορά είναι η διάκριση μεταξύ υψηλών αρχών του διεθνούς δικαίου και κανόνων που θα μπορούσαν αν υπήρχαν (μαζί και οι προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν) να διασφαλίζει την πλανητική τάξη.

Οι υψηλές αρχές του διεθνούς δικαίου είναι αναμφίβολα μεγάλης αξίας, ιδιαιτέρως για τα λιγότερο ισχυρά κράτη, τα οποία λογικό είναι πάντα να τις επικαλούνται. Βρίσκονται στο Κεφάλαιο I του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ και αφορούν, κυρίως και πρωτίστως, α) την διακρατική ισοτιμία, β) την μη επέμβαση και γ) την εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία. Ο υποψιασμένος παρατηρητής θα σκεφτεί αμέσως ότι **είναι διακηρυγμένες αρχές και όχι κανόνες που διασφαλισμένα εφαρμόζονται**. Μόνο η επίκλησή τους, κατά συνέπεια, δεν επαρκεί για την ασφάλεια και την επιβίωση ενός κράτους.

Ο υποψιασμένος παρατηρητής θα συμπεράνει, επίσης, ότι, ως όροι και ως έννοιες αυτό που βασικά κάνουν είναι να ξεκαθαρίσουν ότι **το διεθνές σύστημα –όπως γράψαμε στην πρώτη παράγραφο πιο πάνω– είναι συμπεφωνημένα άναρχο**³. Για να το πούμε

1. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής* (Εκδόσεις Ποιότητα). Η αναφορά για την ανάλυση της διεθνούς πολιτικής ως το αντίστοιχο της ιατρικής είναι επίσης του Waltz. Σημειώνεται ότι όσον αφορά την ανάλυση των κρατοκεντρικών λογικών και την σημασία των δομών ισχύος ο Waltz θεωρείται από πολλούς ως ο σημαντικότερος σύγχρονος διεθνολόγος του οποίου η θεωρία είναι προσεκτικά διατυπωμένη και συμβατή με τα Θουκυδίδεια αξιώματα. Θα δημοσιευτεί ως βελτιωμένο δοκίμιο στο "Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολιτικής Φιλοσοφίας" 2018.

2. Στην εποχή του πολιτικού πολιτισμού πέντε περίπου χιλιετιών δεν υπάρχει ηθική γενικώς αορίστως. Το κάθε άτομο έχει την δική του ατομική ηθική. Ο ρόλος της Πολιτικής είναι ο προσδιορισμός της συλλογικής πολιτικής ηθικής η οποία όσο περισσότερο δημοκρατικό είναι ένα κράτος τόσο περισσότερο αποτελεί την συνισταμένη των ατομικών ηθικών κριτηρίων όπως αυτή (η συνισταμένη) ορίζεται και όπως αλλάζει. Βλ. την εισήγηση συνεδρίου «[ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ](http://wp.me/p3QIPy)», «Η μη θεσπισμένη ισχύς στην διεθνή πολιτική. Πολιτική θεολογία versus πολιτική θεωρία και η σημασία της αξιολογικά ελεύθερης περιγραφής και ερμηνείας των διεθνών φαινομένων» αναρτημένη στην διεύθυνση <http://wp.me/p3QIPy>. Η εισήγηση βελτιωμένη υπό μορφή δοκιμίου δημοσιεύεται στο «Πολιτικός στοχασμός versus πολιτική θεολογία. Οντολογική θεμελίωση του Πολιτικού και ο ρόλος της ισχύος στην αθέσπιστη διεθνή πολιτική» στον συλλογικό τόμο του Συλλόγου Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας «συν Αθηνά» 2018.

3. Σημειώνεται ότι επειδή εδώ αναφερόμαστε στις τυπολογίες και στα αξιώματα του κρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος όπως ήταν την κλασική εποχή και όπως είναι σήμερα δεν συμπεριλαμβάνεται ανάλυση για τα κοσμοσυστήματα και κυρίως για το υποδειγματικό κοσμοσύστημα της Βυζαντινής Οικουμένης το οποίο αναλύει εκτεταμένα και έγκυρα ο Γιώργος Κοντογιώργης (κυρίως στους πολλούς τόμους με τίτλο «Ελληνικό κοσμοσύστημα»). Μονολεκτικά, στο Βυζαντινό κοσμοσύστημα οι Πόλεις και τα Κοινά διατηρούσαν την αυτοτέλειά τους, αυτοθεσπίζονταν και συμμετείχαν με αντιπροσώπους στην διοίκηση της Αυτοκρατορίας στην Σύγκλητο των Πόλεων της Βασιλεύουσας Πόλης. Δεν ήταν μια αν-

διαφορετικά, όλα τα κράτη προσχώρησαν στον ΟΗΕ συμφωνώντας ότι το καθεστώς διεθνών σχέσεων είναι η κρατική κυριαρχία / εθνική ανεξαρτησία και ότι δεν υπάρχει υπερεθνική εξουσία υπεράνω των κρατών.

Η διεθνής αναρχία, υπογραμμίζεται, δεν έχει την ίδια έννοια με την ενδοκρατική αναρχία. Υποδηλώνει το γεγονός της εθνικής ανεξαρτησίας των κρατών, δηλαδή την συλλογική τους ελευθερία. Ακριβώς, α) έχουμε ανισότητα ισχύος μεταξύ των κρατών, β) μεταξύ των διεθνών θεσμών, των συμφωνιών, του διεθνούς δικαίου και της ποθητής σταθερότητας παρεμβάλλονται τα αίτια πολέμου και γ) απουσιάζει παγκόσμια εξουσία.

Ως εκ τούτου για αυτούς και άλλους εγγενείς λόγους «δίκαιο έχει όποιος έχει ίση δύναμη (ισορροπία δυνάμεων) και ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί και προσαρμόζεται (ή εξαφανίζεται), ενώ όσοι είναι ελεύθεροι το χρωστούν στην δύναμή τους». Ακόμη, «η ελπίδα είναι σπάταλη και τίποτα δεν διασώζει» εάν κανείς στηνρίξει την επιβίωσή του σε ψευδαισθήσεις, ευσεβείς πόθους και φλούδες ελπίδες (Θουκυδίδης, στον Διάλογο Μηλίων και Αθηναίων).

Σημαίνων παράγων για την έκβαση των διακρατικών σχέσεων, την εκπλήρωση των εθνικών συμφερόντων, την ασφάλεια, την κρατική επιβίωση, την θέση και τον ρόλο ενός κράτους, είναι **η κατανομή ισχύος** στον τόπο και στον χρόνο. Σημαίνων επίσης παράγων για την στρατηγική ενός κράτους είναι οι ανακατανομές ισχύος που οδηγούν σε ισορροπία ή ανισορροπία.

Ιδιαίτερα ως προς αυτά τα μείζονα ζητήματα, **η γεωπολιτική ανάλυση προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για σταθερές και μεταβλητές που αφορούν τους πόλους ισχύος, την κατανομή ισχύος και τους παράγοντες που προκαλούν ή δυνητικά προκαλούν ανακατανομές ισχύος και ρόλων στην διεθνή πολιτική.**

Η Ελλάδα κατέχει μια κομβική θέση στην Περίμετρο της Ευρασίας. Με ιστορικούς όρους, μάλιστα, είναι είδος συνόρου μεταξύ των Δυτικών και Ανατολικών εθνών, κρατών, πολιτισμών και θρησκειών. Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας είναι ταυτόχρονα πλεονέκτημα και πρόκληση με πολλούς κινδύνους εάν συνεκτιμώνται σωστά οι κρατικές επιλογές τόσο των ηγεμονικών κρατών όσο και των κρατών στην περιφέρειά της η οποία αρχίζει από την Ευρώπη και τα Βαλκάνια και φτάνει στην Ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή.

Ενώ οι προκλήσεις, οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι για ένα κράτος το οποίο κατέχει μια τέτοια γεωπολιτική θέση είναι μεγάλες, απαιτείται να συνεκτιμηθεί δεόντως ότι όσο προχωράμε στον 21^ο αιώνα γίνονται ολοένα και μεγαλύτερες. **Όσο προχωρούμε βαθύτερα στην Μεταψυχροπολεμική εποχή η διεθνής πολιτική πλανητικά και στις περιφέρειες καθίσταται ολοένα και πιο συγκρουσιακή.** Με δεδομένες τις μεγάλες ανακατανομές ισχύος του 1990 και το αναδυόμενο πολυπολικό σύστημα πολλών πλέον μεγάλων δυνάμεων η αναζήτηση νέων ισορροπιών είναι μια αναπόδραστη εξέλιξη.

Ταυτόχρονα, **το προαναφερθέν περιφερειακό υποσύστημα στο οποίο ανήκει η Ελλάδα, για λόγους που**

αφορούν την γεωπολιτική και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους, συνεχίζει να θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα πεδία στρατηγικών αντιπαραθέσεων⁴. Όσο προχωράμε στην Μεταψυχροπολεμική εποχή και όπως καθημερινά καταμαρτυρείται στον άμεσο περιφερειακό περίγυρο της Ελλάδας οι διενέξεις, οι κατεδαφίσεις κρατών, οι αλλαγές συνόρων και εκατομμύρια προσφύγων προκαλούν εντάσεις και απειλές.

Την στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (Μάρτιος 2018), οι αναθεωρητικές Τουρκικές απειλές στην Θράκη, στο Αιγαίο και στην Κύπρο οξύνονται. **Η κατανόηση του Τουρκικού αναθεωρητισμού για να είναι πλήρης απαιτείται να εντάσσεται, ακριβώς, σε μια περιγραφή για το πώς προσανατολίζονται οι συσχετισμοί ισχύος πλανητικά και στις περιφέρειες** και για το πώς, οι όντως καταϊγιστικές στρατηγικές ανακατατάξεις, επηρεάζουν την θέση, τον ρόλο και τις στρατηγικές των γειτονικών κρατών.

Κάτι τέτοιο απαιτεί σωστή αντίληψη για το πώς εξελίχθηκε η διεθνής πολιτική τους τελευταίους αιώνες, κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και την Μεταψυχροπολεμική εποχή μετά

το 1990. Συναφώς, ένα μεγάλο πρόβλημα στην σύγχρονη Ελλάδα, πέραν της επέλασης διεθνιστικών ιδεολογημάτων⁵, είναι ότι **ενώ η διεθνής πολιτική είναι μια άγρια δίνη μέσα στην οποία συμπλέκονται μύριοι παράγοντες και κριτήρια, ακούσθηκαν και συνεχίζουν να ακούγονται γραμμικές και απλουστευτικές απόψεις και γνώμες.** Το αποτέλεσμα είναι να καλλιεργηθούν προσδοκίες περί επερχόμενων έσχατων ανθόσπαρτων τόπων και να δημιουργηθούν βουνά ψευδαισθήσεων πάνω στα οποία πολλοί κάθονται. Το τελευταίο τέταρτο του αιώνα αυτό ισχύει ακόμη και για άτομα με ευθύνη λήψης δύσκολων πολιτικών και στρατηγικών αποφάσεων.

Η Μεταψυχροπολεμική στρατηγική της Ελλάδας εκτιμάται ότι δεν συνεκτίμησε επαρκώς το γεγονός ότι **οι μεγάλες ανακατανομές ισχύος που προκάλεσε η πτώση της ΕΣΣΔ θα οδηγούσαν, αναπόδραστα, σε νέους ηγεμονικούς ανταγωνισμούς** μέχρι και την επίτευξη μιας νέας ισορροπίας⁶, εάν και όταν, βεβαίως, έχουμε μια τέτοια ισορροπία.

Έτσι, η επιστημονική και πολιτική συζήτηση μετά το 1990 αποτύπωσε **δύο**

4. Αναμφίβολα, κυρίως λόγω ανόδου της ισχύος της Κίνας, η Άπω Ανατολή είναι μια ακόμη κρίσιμη περιφέρεια. Η ζώνη από την Ευρώπη μέχρι τον Περσικό κόλπο, εν τούτοις, εξ αντικειμένου παραμένει σημαντική για τις αναδυόμενες δυνάμεις του πολυπολικού διεθνούς συστήματος.

5. Βλ. Π. Ήφαιστος, Εσχατολογικό ιδεολογικό δηλητήριο και πολιτική θεολογία versus Αριστοτελική πολιτική σκέψη <https://wp.me/p3OqMa-1jx> και Προσανατολιστική πολιτική σκέψη Ομηρικών προδιαγραφών. Όμηρος, Θουκυδίδης, Αριστοτέλης, Καβάφης, Ιθάκη, Πατρίδα <https://wp.me/p3OqMa-1qL>.

6. Μια στέρεα θεώρηση εκτίμηση των πάγιων χαρακτηριστικών της διεθνούς πολιτικής είναι του Robert Gilpin: «Ο τερματισμός ενός ηγεμονικού πολέμου είναι η απαρχή ενός ακόμη κύκλου μεγέθυνσης-ανάπτυξης, επέκτασης και τελικής παρακμής. Ο νόμος της άνισης ανάπτυξης συνεχίζει να ανακατανέμει την ισχύ υπονομεύοντας έτσι το status quo που εγκαθιδρύθηκε από τον τελευταίο ηγεμονικό αγώνα. Η ανισορροπία αντικαθιστά την ισορροπία και ο κόσμος κινείται προς ένα νέο γύρο ηγεμονικής σύγκρουσης. Πάντα ήταν και πάντα θα είναι έτσι, μέχρις ότου οι άνθρωποι είτε καταστραφούν είτε μάθουν να αναπτύσσουν ένα αποτελεσματικό μηχανισμό ειρηνικής αλλαγής». *Πόλεμος και Αλλαγή στην διεθνή πολιτική* (Εκδόσεις Ποιότητα), σ. 351.

θρωπολογικά εξομοιωμένη και πολιτικά εξισωμένη δομή όπως αντιλαμβάνονται στις μέρες μας τον (μετακρατικό) κόσμο οι διεθνιστικές θεωρήσεις. Ήταν αντίθετα, μια μετακρατοκεντρική δομή.

κάθετα διαφορετικές θεωρήσεις οι οποίες είναι κατά το πλείστο δημόσιες και δημοσιευμένες. Επειδή αφορούν όχι μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον των στρατηγικών επιλογών της Ελλάδας σε μια κατά τα άλλα γνωστή γεωπολιτική δομή, αξίζει να συνοψίσουμε μερικούς άξονες των δύο διαφορετικών και αντίθετων θεωρήσεων.

Στην μια πλευρά ένας **μεγάλος αριθμός αναλυτών συγγενών ιδεαλιστικών, διεθνιστικών, και μεταψυχροπολεμικής κυρίως παραγωγής κονστρουκτιβιστικών προσεγγίσεων ευσεβοποθιστικά προσδοκούσαν εάν όχι κήρυτταν την έλευση κάποιου είδους αιώνιας ειρήνης**. Ιδιαίτερα μετά το 1990 υποστήριζαν πως η «παγκοσμιοποίηση» άλλαξε τον κόσμο ή και περίπου τον ενοποίησε καθιστώντας την κρατική κυριαρχία περίπου περιττή. Μην κυβερνητικές οργανώσεις θα δημιουργούσαν αλληλεξάρτηση και ωφελιμιστικούς ή και άλλους δεσμούς που θα προκαλούσαν ένα πιο ενοποιημένο και σταθερό κόσμο.

Όπως εξάλλου καταμαρτυρήθηκε πυκνά και έντονα στα πεδία της Ελληνικής πολιτικής απέναντι στην Τουρκία, **αισθητικά και συναισθηματικά κριτήρια θεωρούνταν επαρκής προϋπόθεση κατευνασμού ή και τερματισμού του Τουρκικού αναθεωρητισμού** (και κατά πολλούς ανύπαρκτου «εξ Ανατολών κινδύνου»). Ακόμη και πολιτικοί επιστήμονες, συμπλέοντες με ξεκά-

θαρα νομικίστικες απόψεις, υποστήριζαν ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις, πλέον, θα συνεργάζονταν και ότι θα είχαμε κάποιου είδους υπερεθνικό διεθνές δίκαιο που θα μείωνε τις συγκρούσεις, θα έφερνε αδιατάρακτη συνεργασία στις οικονομικές συναλλαγές, συμφωνίες για ζητήματα περιβάλλοντος ή και ότι θα έφερνε την πολυπόθητη πλανητική και περιφερειακή ειρήνη και σταθερότητα⁷.

Βέβαια, «**παγκοσμιοποίηση**» –ένας κατά τα άλλα ιδεολογικός όρος που έβλεπε την ανάδειξη μιας (κατά τα άλλα παντελώς ανύπαρκτης) παγκόσμιας κοινωνίας– ποτέ δεν είχαμε. Πρόκειται για ιδιόμορφη ιδεολογική μετάφραση του όρου «globalization» ως «παγκοσμιοποίηση». Όπως πολύ σωστά υπογράμμισε ο Παναγιώτης Κονδύλης, **πλανητικοποίηση είχαμε και συνεχίζουμε να έχουμε, και μάλιστα στο πλαίσιο ενός όπως πάντοτε αθέσπιστου πλανητικού διεθνούς συστήματος**⁸. Όπως ίσχυε πάντοτε, μάλιστα, υπό περιστάσεις πολλών κυρίαρχων κρατών άνισης ισχύος, άνισου μεγέθους και άνισης ανάπτυξης. Αποτελούσε, πρέπει να υπογραμμιστεί emphaticά, μεγάλη και επικίνδυνη ψευδαίσθηση η πολύ διαδεδομένη νεοελληνική αντίληψη του κόσμου όταν Μεταψυχροπολεμικά ουκ ολίγοι έβλεπαν να επέρχεται μια ταχύρρυθμη ανάδειξη μιας παγκόσμιας κοινωνίας ή ενός παγκόσμιου μετά-εθνικού⁹ κοινωνικοπολιτικού συστήματος.

7. Για κριτική και αναφορές βλ. μεταξύ άλλων το Π. Ήφαιστος, «Ισχύς και δίκαιο στην διεθνή πολιτική: Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1974-2004», στο Κ. Αρβανιτόπουλος, Μ. Κοππά (επιμ.), 30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004 (Εκδόσεις Πατάκη).

8. Βλ. Π. Ήφαιστος, «πλανητικοποίηση και το ζήτημα της διεθνούς και ευρωπαϊκής διακυβέρνησης», στο Π. Σιούσουρας και Κ. Χαζάκης (επιμ.), *Παγκοσμιοποίηση, Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα* (Εκδόσεις Ποιότητα).

9. Το 2002-2004 συχνά υποστηρίχθηκε ότι οι Έλληνες θα έπρεπε να αποδεχθούν το αντιδημοκρατικό και φιλελεύθερο σχέδιο Ανάν επειδή η κυριαρχία δεν έχει σημασία επειδή, κατά την άποψη πολλών, εισήλθαμε στην μετά-εθνική εποχή. Επειδή το κυπριακό ζήτημα είναι και θα είναι πάντα κρίσιμο για την στρατηγική του Ελληνικού κράτους, όσον αφορά το σχέδιο Ανάν, βλ. την Έκθεση διεθνούς πάνελ επιστημόνων, «Πλαίσιο Αρχών για μια

Στην διεθνή πολιτική όπως ήταν, όπως είναι και όπως εξελίσσεται, όπως ήδη υπογραμμίσαμε, εξ ορισμού δεν υπάρχει θέσπιση των διανεμητικών λειτουργιών της ισχύος¹⁰. Ο ισχυρότερος επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί και προσαρμόζεται ή και εξαφανίζεται όπως έπαθαν οι αιθεροβάμονες Μήλιοι.

Στην άλλη πλευρά των θεωρήσεων και των αναλύσεων της διεθνούς πολιτικής, των περιφερειακών προβλημάτων και των απειλών κατά της Ελληνικής Εθνικής Ασφάλειας, **μερικοί αναλυτές της Θουκυδίδειας παράδοσης ακολουθώντας τα αξιώματα αυτής της παράδοσης υποστήριξαν το αυτονόητο, επιστημονικά υποχρεωτικό και τελικά απόλυτα επαληθευμένο**. Για να το πούμε διαφορετικά, όταν κανείς εδράζει τις αναλύσεις του και τις εκτιμήσεις του στα αξιώματα οι πιθανότητες να είναι λανθασμένες είναι λίγες ή καθόλου.

Υποστηρίχθηκε, μεταξύ άλλων, ότι η μεγάλη ανακατανομή ισχύος που έφερε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η πτώση της Σοβιετικής υπερδύναμης, σε συνδυασμό με το ραγδαία αναδυόμενο πολυπολικό διεθνές σύστημα, αναπόδραστα θα προκαλούσε μεγάλες περιφερειακές συγκρούσεις, ανακατανομές σφαιρών επιρροής, περιφερειακές εξισορροπήσεις αλλήλων μεταξύ των νέων ηγεμονικών δυνάμεων, κατεδαφίσεις κρατών, αλλαγές συνόρων και μετακινήσεις πληθυσμών¹¹.

Στην διεθνή βιβλιογραφία σημαίνοντες αναλυτές της περιγραφικής θεωρίας προσκολλημένοι στα αξιώματα της Θουκυδίδειας παράδοσης –όπως οι Kenneth Waltz, Robert Gilpin, Joseph Grieco, John Mearsheimer et al– προχώρησαν σε κλασικών προδιαγραφών και επιστημονικά έξοχες αποτυπώσεις της Μεταψυχροπολεμικής πραγματικότητας¹².

Καταλήγοντας σε αυτή την εισαγω-

Δίκαιη και Βιώσιμη λύση του Κυπριακού μες γνώμονα το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο» <http://wp.me/p3OIpy-Ic>.

10. Υπήρχε ακόμη και σύγχυση γύρω από τον όρο «διεθνής κοινότητα». Διεθνής κοινότητα δεν υπάρχει. Υπάρχει μόνο διεθνής κοινότητα κρατών και αυτό σε βαθμό και έκταση που γίνονται σεβαστές οι υψηλές αρχές του διεθνούς δικαίου, οι πρόνοιες των διεθνών θεσμών, οι Συμβάσεις και ειρηνική επίλυση των διαφορών. Για την διεθνή κοινότητα ή κοινωνία κρατών βλ. τον εξέχοντα στοχαστή της Αγγλικής σχολής Hedley Bull, *Η άναρχη Κοινωνία* (Εκδόσεις Ποιότητα).

11. Σε όλα τα κείμενα του υποφαινόμενου μετά το 1990 βασισμένος στα αξιώματα της Θουκυδίδειας παράδοσης υποστηρίχθηκαν αυτές οι θέσεις. Το ίδιο και για την Ευρώπη ως προ της οποίας η έμφαση δόθηκε στα μεγάλα κράτη. Βλ. για παράδειγμα το *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο* (Εκδόσεις Ποιότητα). Στο βιβλίο αυτό δόθηκε έμφαση στα διλήμματα ασφαλείας, εξετάστηκαν οι όροι ίδρυσης της ΟΝΕ και προβλήθηκαν οι τάσεις ανάδειξης της Γερμανικής ισχύος εκ του γεγονότος ότι οι διανεμητικές λειτουργίες των νομισματικών και οικονομικών αποφάσεων ούτε θεσπίστηκαν πολιτικά ούτε και θα μπορούσαν να θεσπιστούν στο ορατό μέλλον εξ ου και οι επιφυλάξεις για την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ. Βλ. «ΟΝΕ: Ο μηχανισμός της καταστροφής και έγκαιρες προειδοποιήσεις <http://wp.me/p3OIpy-CS>». Για το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα υπό το πρίσμα της Θουκυδίδειας παράδοσης βλ. επίσης Αθ, Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική προσέγγιση* (Εκδ. Παπαζήση).

12. Ακαδημαϊκοί της Θουκυδίδειας Παράδοσης, μάλιστα, τότε υπηρετούντες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, διοργάνωσαν το 1991 την πρώτη διεθνή επιστημονική συνάντηση στην οποία συμμετείχαν κορυφαίοι επιστήμονες της Ρεαλιστικής θεωρίας και της «νεοφιλελεύθερης» θεώρησης. Τα κείμενα δημοσιεύτηκαν το 1991 σε συλλογικό τόμο του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων. Τα πλείστα βιβλία των ξένων συγγραφέων που αναφέρονται με φροντί-

γή, αξίζει να γίνει αναφορά στην **εμβληματική ανάλυση του John Mearsheimer** *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων* την οποία πολλοί θεωρούμε, μαζί με το βιβλίο του Παναγιώτη Κονδύλη «από τον 20 στον 21 αιώνα» εκτιμάται ότι είναι πολύτιμη για σωστή κατανόηση και σωστές αποφάσεις του αναδυόμενου πολυπολικού διεθνούς συστήματος του 21^{ου} αιώνα.

Συνοψίζουμε τις πρακτικές των ηγεμονικών δυνάμεων οι οποίες ενόψει της ανάδυσης ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος αναπόδραστα θα οξύνονται και εντείνονται. Κανένα κράτος που θέλει να επιβιώσει δεν έχει την πολυτέλεια να μην εκτιμήσει δεόντως την τυπολογία των δομικών καταναγκασμών που αφενός επηρεάζουν την γεωστρατηγική των ηγεμονικών δυνάμεων και αφετέρου προκαλεί διενέξεις και ανακατατάξεις στις περιφέρειες. Αυτός είναι ολοφάνερα ο Μεταψυχροπολεμικός πλανήτης και όχι κάποιος άλλος φανταστικός ανθόσπαρτος παγκόσμιος πλανήτης όπως πολλοί στην Ελλάδα πίστεψαν¹³. Η τυπολογία του Mearsheimer αναφέρεται πρωτίστως στις στρατηγικές των ηγεμονικών δυνάμεων και με πολύ ορατό τρόπο επαληθεύεται εμπράγματα την εν εξελίξει διεθνή πολιτική του 21^{ου} αιώνα:

1. Μεταφορά βαρών: προσπάθεια ανάληψης αναχαίτισης από τρίτον όχι κατ' ανάγκη «σύμμαχο», ενώ το ίδιο παραμένει θεατής Ενθάρρυνση, υποκίνηση, μυστικές μεθοδεύσεις κτλ. Το βλέπουμε καθημερινά στην ευρεία ασταθή ζώνη από την Λιβύη μέχρι το Αφγανιστάν.

2. Εξισορρόπηση: Δέσμευση αναχαίτισης επιτιθέμενου αντιπάλου κατόπιν τυπικής ή άτυπης διακρατικής συμμαχίας και εμπράκτων μέτρων και δεσμεύσεων. Στην Συρία εδώ και χρόνια είναι ολοφάνερα και συχνά αθέατα καθημερινή πρακτική.

3. Εκβιασμός: απειλή χρήσης βίας (μπλόφα ή μέτρα για κόστος κατά λιγότερο ισχυρών κρατών, μικρών κρατών και αδυνάμων). Κάθε θέση προς άλλο δρώντα με την οποία θέτεις κόστος εάν δεν συμμορφωθεί είναι διακρατικός εκβιασμός συχνά χωρίς την παραμικρή παρεμβολή διεθνών θεσμών.

4. Πρόκληση πολέμου για κατατριβή τρίτων: Μέριμνα ούτως ώστε εμπλοκή κάποιου αντιπάλου σε πόλεμο θα οδηγήσει σε μακροχρόνια κατατριβή και αποδυνάμωση. Πρόκληση έτσι εξασθένισης και αποδυνάμωσης «εχθρών» και/ή «φίλων» με πρόκληση μακροχρόνιων συρράξεων και πολέμων. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση ήταν ο δεκαετής πόλεμος Ιράν-Ιράκ. Μετά το “Irangate” μάθαμε ότι τόσο οι ΗΠΑ όσο και το Ισραήλ μεριμνούσαν αμφότερα τα κράτη, το Ιράν και το Ιράκ, να έχουν αμφότεροι ισχύ για να κατατρίβονται σε ένα μακροχρόνιο πόλεμο.

5. Παρεμπόδιση άλλων μεγάλων δυνάμεων να έχουν πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους. Αυτό επιτυγχάνεται όταν ασκείται γεωπολιτικός και πολιτικός έλεγχος επί των κρατών μιας περιφέρειας. Κανείς μπορεί να δει αυτή την πτυχή στην πολυετή πλέον συζήτηση για την διέλευση των

αγωγών ενέργειας της Ανατολικής Μεσογείου προς την Ευρώπη, τον ρόλο της Τουρκίας και την σχέση της με την Ρωσία και την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από την Ρωσία, κυρίως της Γερμανίας.

6. Απόκτηση ισχύος με πόλεμο έχουμε όταν αφού κατακτηθεί ή ελεγχθεί ένας κράτος ελέγχονται οι πλουτοπαραγωγικοί πόροι και οι τιμές τους.

7. «Soft power». Διευκόλυνση διείσδυσης με αποδυνάμωση του φρονήματος άλλων κοινωνιών και της πίστης τους στην κυριαρχία του κράτους τους. Αυτή είναι εδώ και δεκαετίες μια κύρια τακτική στο πλαίσιο των στρατηγικών κυρίως των μεγάλων και κύρια επιδίωξη είναι η εκπλήρωση σκοπών με το λιγότερο δυνατό κόστος μέσο επηρεασμού των αποφάσεων άλλων κρατών (ακόμη και συμμαχικών).

8. Προσωρινή παραχώρηση ισχύος σε αυριανούς εχθρούς για να ρυθμιστεί η κατανομή ισχύος. Για παράδειγμα, η βοήθεια ΕΣΣΔ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά ενδεχομένως αυτά που λαμβάνουν χώρα στην Συρία εδώ και χρόνια τα αίτια των οποίων θα γίνουν γνωστά μετά από πολλά χρόνια.

Εάν σταθούμε στην πυρηνική ισχύ, επειδή μπορεί να είναι μόνο αποτρεπτική είναι ένα κρίσιμο και ευαίσθητο ζήτημα και αφορά ζωτικά την στρατηγική της ισχυρότερης δύναμης του 21ου αιώνα, δηλαδή τις ΗΠΑ. Εάν για ένα αριθμό λόγων αποφασίσει ή υποχρεωθεί από άλλες δυνάμεις να συνεχίσει την παρεμβατική πολιτική

όπως την γνωρίσαμε επί ένα τέταρτο του αιώνα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, ο στρατηγικός ορθολογισμός επιτάσσει επιδίωξη νέων ισορροπιών και ένα νέο πλανητικό status quo.

Όπως προχωρούμε η αντιμετώπιση των στρατηγικών απειλών και προκλήσεων απαιτεί επαρκή γνώση όρων και εννοιών, γνώση των προσανατολισμών των γεωπολιτικών συσχετισμών και κυρίως επαρκή κατανόηση της ανελέητης διαπάλης μεταξύ ναυτικών και ηπειρωτικών δυνάμεων. **Το τελευταίο προσδιορίζει και τα όρια της Ρωσικής προέλασης νότια και τις προϋποθέσεις χάραξης και εφαρμογής στρατηγικής ενός Βαλκανικού κράτους όπως η Ελλάδα.**

2. Βασικοί ορισμοί

Πολιτική θεωρία του διεθνούς συστήματος, κρατική θεωρία, στρατηγική θεωρία και γεωπολιτική / γεωστρατηγική

Η γεωπολιτική / γεωστρατηγική δεν είναι ένας ανεξάρτητος επιστημονικός κλάδος. Το πεδίο είναι η ανάλυση των διεθνών σχέσεων. Εναλλακτικοί όροι είναι «Διεθνής Πολιτική» ή ακόμη καλύτερα και πιο περιεκτικά «Πολιτική Θεωρία του Διεθνούς Συστήματος», μια δηλαδή ολιστική θεώρηση που επιχειρεί να συνδέσει βάσιμα τα τρία επίπεδα ανάλυσης: Του Ανθρώπου, του Κράτους και του Διεθνούς Συστήματος¹⁴. Μια περιεκτική και μη ιδεολογικά προσανατολισμένη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής απαιτείται να είναι συμβατή με τα αξιώματα του (Θουκυδίδειου) Παραδείγματος¹⁵ και

δα πολλών διεθνολόγων μεταφράστηκαν στα Ελληνικά, ιδιαίτερα των Watzl, Mearsheimer, Gilpin.

13. Βλ. John Mearsheimer *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (Εκδόσεις Ποιότητα).

14. Ανάλυση για τα τρία επίπεδα ανάλυσης αλλά και το πώς συνδέονται βάσιμα προσφέρεται στο εμβληματικό βιβλίο του Kenneth Waltz, *Ανθρώπος, Κράτος, Πόλεμος* (Εκδόσεις Ποιότητα). Εκτιμάται ότι βάσιμη σύνδεση των τριών επιπέδων γίνεται από τους Έλληνες αναλυτές Γιώργο Κοντογιώργη, Θεόδωρο Ζιάκα και Παναγιώτη Κονδύλη.

15. Βλ. το δοκίμιο «[ΤΟ ΘΟΥΚΥΔΙΔΕΙΟ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ»](#) της επιστημονικής μελέτης της δι-

να συνδέει βάσιμα τα προαναφερθέντα τρία επίπεδα ανάλυσης.

Ακόμη πιο σημαντικό, η πολιτική σκέψη απαιτείται να διαθέτει οντολογική αναφορά. Σε αντίθετη περίπτωση εμπίπτει στα πεδία των κατασκευαστικών ιδεολογικοπολιτικών εκλογικεύσεων και της επικοινωνιακά χρήσιμης προπαγάνδας των κρατών (και πρωτίστως των ηγεμονικών δυνάμεων) και στα πεδία της πολιτικής θεολογίας¹⁶. Τα οικουμενικίστικα ιδεολογικά δόγματα δεν είναι επιστήμη και δεν σχετίζονται με την παρελθούσα ή παρούσα πραγματικότητα ή κάποια υποθετική μελλοντική. Είναι πάντα είτε πολιτική θεολογία είτε μεταμφίεση ηγεμονικών αξιώσεων ισχύος¹⁷.

Η στρατηγική θεωρία η οποία σχεδόν πάντοτε χρησιμοποιεί γεωπολιτικές αναλύσεις, είναι σημαντικό πεδίο της θεωρίας διεθνών σχέσεων. Κύριος επιστημονικός σκοπός της στρατηγικής θεωρίας είναι η ανάλυση τρόπων και προσεγγίσεων εκπλήρωσης των εθνικών ή συμμαχικών συμφερόντων. Επίσης, αφορά κάθε συνεπαγόμενο ζήτημα που συναρτά την κρατική θεωρία, τους κρατικούς σκοπούς (εθνικά συμφέροντα), την διεθνή πολιτική και το φαινόμενο του πολέμου.

Κάθε κράτος διαθέτει ή πρέπει να διαθέτει μια κρατική θεωρία που προσδιορίζει προσανατολισμούς, σκοπούς και ιεραρχήσεις των εθνικών συμφερόντων. Η κρατική θεωρία ως θεμελιώδες ζήτημα που αφορά ζωτικά την ύπαρξη και την επιβίωση ενός κράτους και της κοινωνίας του αναλύεται σε εκτενέστερες δημοσιεύσεις¹⁸.

Οπωσδήποτε μια κρατική θεωρία είναι ελλειμματική ή και αχρείαστη εάν δεν συνεκτιμά μεταβλητές και σταθερές που αφορούν πολιτικοανθρωπολογικούς παράγοντες, κοινωνικοοντολογικά γεγονότα και πολιτικές παραδόσεις. Τουτέστιν, τόσο πνευματικά και αισθητά κριτήρια και παράγοντες, καθώς επίσης και τη δυναμική σύμμεξή τους και μέθεξή τους μέσα στην πολιτειακή-πολιτική δίνη, όπως ακατάπαυστα επηρεάζεται τόσο από ενδογενείς όσο και εξωγενείς παράγοντες και κριτήρια.

Επειδή ο ακριβής προσδιορισμός των πολλών μεταβλητών εξ αντικειμένου είναι δύσκολος, η ανάλυσή τους εντάσσεται σε μια λογική αναζήτησης του προσανατολισμού των πραγμάτων και των προϋποθέσεων εντός αυτού του προσανατολισμού για τον τρόπο που συμπλέκονται, τους κανόνες και τις εξαιρέσεις, τα ελλείμματα ή τα λάθη των εμπλεκομένων, τις ενδυναμώσεις και την ανοδική ή κατηφορική φορά κίνησης¹⁹.

Κρατική θεωρία και στρατηγική θεωρία είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος: Προσδιορίζονται τα εθνικά συμφέροντα και οι ιεραρχήσεις τους και επιδιώκεται η εκπλήρωσή τους. Το ίδιο ισχύει για τις συμμαχίες μεταξύ κρατών. Στρατηγική, συντομογραφικά, είναι η χρησιμοποίηση των μέσων για την εκπλήρωση των (εθνικών-πολιτικών ή συμμαχικών) σκοπών.

Η γεωπολιτική / γεωστρατηγική ανάλυση είναι λοιπόν μείζον κλάδος της στρατηγικής θεωρίας εάν όχι ο πυρήνας της, ιδιαίτερα όταν η στρατηγική ανάλυση προχωρεί στην εξέταση της

δομής, των ιεραρχήσεων και των προσανατολισμών των συσχετισμών ισχύος και των στρατηγικών επιλογών των κρατών.

Στο σύγχρονο άναρχο κρατοκεντρικό διεθνές σύστημα τα κύρια ζητήματα που αφορούν την στρατηγική ενός κράτους ή μιας συμμαχίας είναι, μεταξύ άλλων, η κατανομή ισχύος, η κατοχή ισχύος, οι συνεπαγόμενες ιεραρχίες θέσης και ρόλων των κρατικών δρώντων, σταθερά κριτήρια εκτίμησης της σημασίας των πόλων ισχύος πλανητικά και περιφερειακά, η χρήση της ισχύος για την εκπλήρωση συγκεκριμένων κρατικών ή συμμαχικών σκοπών και τα ρευστά κριτήρια και παράγοντες που επηρεάζουν κάθε στρατηγικό σχεδιασμό²⁰.

Η γεωπολιτική ανάλυση περιγράφει πρωτίστως τους σταθερούς παράγοντες και καταγράφει τους προσανατολισμούς προς τους οποίους κινούνται οι μεταβλητές που τους επηρεάζουν μεταβάλλοντας έτσι τους συσχετισμούς ισχύος και δημιουργώντας κινδύνους ή ευκαιρίες πλανητικής ή

περιφερειακής αλλαγής των υφιστάμενων ισορροπιών.

Με αφετηρία τις περιγραφές της γεωπολιτικής ανάλυσης **η γεωστρατηγική ανάλυση προχωρά σε στάθμιση και εκτίμηση** των σταθερών και μεταβλητών κριτηρίων και παραγόντων που διαμορφώνουν την στρατηγική ενός κράτους ή μιας συμμαχίας και σχεδιάζει και εφαρμόζει στρατηγικά σχέδια εκπλήρωσης των εθνικών ή συμμαχικών σκοπών²¹.

Με βάση τα πιο πάνω, η γεωπολιτική ανάλυση έχει ως κύριο σκοπό την κατανόηση της δομής ισχύος σε αναφορά με σταθερά και μεταβλητά χαρακτηριστικά του γεωγραφικού χώρου. Οι μεταβλητές είναι πολλές, οι συνδυασμοί τους άπειροι και οι εκτιμήσεις πάντα υψηλού ρίσκου²²:

Οροσειρές, θάλασσες, συνοριακές γραμμές, εγγύτητα στους πλουτοπαραγωγικούς πόρους, στενά, διώρυγες, ηπειρωτικά ή νησιώτικα χαρακτηριστικά, προσβάσεις, στρατιωτικό βάθος, οικονομικοί παράγοντες, τεχνολογία, πολιτισμός, μορφωτικό επίπεδο, θρη-

20. Γεωπολιτική και γεωστρατηγική ανάλυση του γράφοντος βρίσκεται στις ξένες δημοσιεύσεις, πρωτίστως στο P. Ifestos, *Nuclear Strategy and European Security Dilemmas* (Gower). Σε Ελληνικές μονογραφίες βλ. Κ. Αρβανιτόπουλος / Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές σχέσεις* (Εκδόσεις Ποιότητα), κεφ. 1. Επίσης στο Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων (Εκδόσεις Ποιότητα) ιδ. κεφ. 4.

21. Γεωπολιτική και γεωστρατηγική ανάλυση αναπτύσσεται σε αναρίθμητα κείμενα. Πέραν εμβληματικών έργων όπως των Mahan, Mackinder, Spykman et al, συνιστώνται ως έγκυρα και αξιόπιστα, καθώς επίσης και ως αναλύσεις υπό το πρίσμα της θεωρίας διεθνούς πολιτικής, τα βιβλία των Raymond Aron, Ad. Celerier και Colin Gray. Το «Πόλεμος και ειρήνη μεταξύ των εθνών» του Raymond Aron υπάρχει και σε παλαιότερη μετάφραση των Ε.Δ. Στην Ελληνική βιβλιογραφία ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αναζητήσει πολλά βιβλία και άρθρα του Πάνη Μάζη, καθώς και κείμενα σημαντικών γεωπολιτικών αναλυτών που επιμελήθηκε την κυκλοφορία στην Ελληνική γλώσσα. Ο Γιάννης Μάζης πέραν των περιγραφών προχωρεί στην στάθμιση και εκτίμηση των τάσεων με ποσοτικές και μαθηματικές μεθόδους και με τρόπο που φωτίζει περισσότερο τάσεις και προϋποθέσεις. Βλ. ιδ. Ι. Μάζης (et al), «Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως: η περίπτωση της Συρίας», *Civitas Gentium - Special Issue - 5:2* (2017) 9-78, και 2) Ε. Δωματιώτη, *Civitas Gentium - Special Issue - 5:3* (2017) 9-60, «ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΤΗΣ «ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ» ΣΤΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΡΚΤΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ».

22. Οι περιγραφές και ορισμοί στο παρόν αντλούν από το Ifestos, *Nuclear Strategy*, στα κεφάλαια όπου και συνοψίστηκε το μείζον της σχετικής επιστημονικής συζήτησης.

εθνούς πολιτικής και οι «επιστημονικές επαναστάσεις» <http://wp.me/p3OIPy-Lb>

16. Βλ. «**ΗΘΙΚΗ και ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ...**», ό.π.

17. Θεμελιωμένο άψογα και υπό διαχρονικό πρίσμα στο Edward H., Carr, *Η Εικοσαετής κρίση* (Εκδόσεις Ποιότητα).

18. Βλ. *Κοσμοθεωρία των Εθνών, συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και το κόσμου* (Εκδόσεις Ποιότητα)

19. Βλ. «ΤΟ ΘΟΥΚΥΔΙΔΕΙΟ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ» ό.π.

σκείες, κοινωνική συνοχή, ιστορικά προβλήματα μεταξύ εθνών, φυλετικά χαρακτηριστικά, ιστορικά χαρακτηριστικά, νομικά συστήματα, πολιτική οργάνωση, στρατηγική κουλτούρα, ποσότητα, θέση και ποιότητα πλουτο-παραγωγικών πηγών, καταναλωτικές συνήθειες, βαθμός εκβιομηχάνισης, αγροτική οικονομία, ενεργειακή κατάσταση και οτιδήποτε άλλο βοηθά στην κατανόηση της δομής και της κατανομής ισχύος στον τόπο και στον χρόνο. Αναζητούνται οι σταθερές, η φορά κίνησης προς την οποία προσανατολίζονται τα πράγματα και οι προϋποθέσεις εντός αυτών των προσανατολισμών που επηρεάζουν τις στρατηγικές αποφάσεις και τακτικές κινήσεις.

Ένα σύνθημα λάθος είναι η αποσπασματική και ασύνδετη εκτίμηση ενός ή μερικών μόνο παραγόντων όπως η οικονομία, η βιομηχανία και η ενέργεια χωρίς να γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθούν και συνδεθούν όσες μεταβλητές επηρεάζουν την ισχύ και τα συμπεριφέροντα. Ο πρώην Πρωθυπουργός της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου πρωτοτύπησε όταν συμπεριέλαβε ακόμη μεγαλύτερες και κυμαινόμενες μεταβλητές όπως «γεωπολιτισμός», «γεωθρησκεία» κτλ²³. Βέβαια, μια τέτοια διεύρυνση σε περισσότερες μεταβλητές ακόμη μεγαλύτερης κύμανσης καθιστά τις εκτιμήσεις ακόμη πιο δύσκολες εάν όχι μια πολύ μεγάλη πρόκληση με πολλούς κινδύνους²⁴.

Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται πως έστω και εάν έχουμε «μετρήσιμα στοιχεία» όπως αριθμός κατοίκων, ποσοτήτες πλουτοπαραγωγικών πόρων κτλ, οι κυμάνσεις των μεταβλητών των γεωπολιτικών στοιχείων είναι μεγάλων

τιμών, εξ ου και εκτιμούμε πως μια προσέγγιση πρακτικά χρήσιμη και δεν παραπλανητική απαιτείται να είναι «προσανατολιστική» σύμφωνα με τον ορισμό που δώσαμε πιο πάνω. Εντός αυτού του προσανατολισμού υπάρχουν πλήθος ζητημάτων των οποίων λεπτομερέστερες μελέτες ή ακόμη και μετρήσεις φωτίζουν σημαντικές πτυχές της γεωπολιτικής δομής.

Η γεωπολιτική ανάλυση, επειδή εξετάζει την σχέση ισχύος-γεωγραφικών κριτηρίων και παραγόντων, **χρησιμοποιεί στην κατανόηση των προβλημάτων ασφάλειας του κράτους με γεωγραφικούς όρους** και με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να συναχθούν συμπεράσματα τα οποία ανά πάσα στιγμή θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία που σχεδιάζει, χαράζει και εκπληρώνει την εθνική στρατηγική.

Η γεωστρατηγική ανάλυση επειδή συνδέει τους γεωπολιτικούς παράγοντες με την εθνική στρατηγική μιας χώρας ή μιας συμμαχίας κρατών απαιτείται να εδράζεται ή να γίνεται σε αναφορά με τους θεμελιακούς σκοπούς του κράτους ή της συμμαχίας και να περιγράφει τα εναλλακτικά διλήμματα και προβλήματα σε σχέση με συγκεκριμένες εναλλακτικές επιλογές, αποφάσεις και ενέργειες τόσο τακτικής όσο και στρατηγικής υφής

Η Γεωπολιτική ανάλυση, λοιπόν είναι, τρόπος στάθμισης και εκτίμησης των προσανατολισμών των συσχετισμών ισχύος στον τόπο και στον χρόνο. Η γεωστρατηγική ανάλυση, ως η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, είναι η δυναμική στάθμιση και εκτίμηση

των πραγμάτων και η σύνδεσή τους με τα εθνικά συμφέροντα για να διαμορφώσουν την εθνική στρατηγική μακροπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και βραχυχρόνια. Χωρίς μια τέτοια γνώση και επίγνωση των διεθνών συσχετισμών κρατική στρατηγική δεν μπορεί να υπάρξει ή θα είναι ελλειμματική.

3. 16^{ος} αι. – 21^{ος} αι.

Σύστημα ισορροπίας δυνάμεων κρατοκεντρικού διεθνούς συστήματος. Τρεις ιστορικές φάσεις ενός εκκρεμούς με πολλές αποχρώσεις και ειδοποιούς διαφορές

Εκτιμήσεις για τα γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά δεδομένα όπως και κάθε ζητήματος εθνικής στρατηγικής στο ανελέητα ανταγωνιστική διεθνή πολιτική απαιτείται να είναι **ολοκληρωτικά στερημένα συναισθηματισμού**, να εκτιμά δεόντως τις ιστορικές δομές και τις διαμορφωτικές δυνάμεις που τις συγκρότησαν και να προχωρεί χωρίς διάθεση ριψοκίνδυνων προβλέψεων στην προβολή των παρελθουσών και παρόντων τάσεων.

Εάν εκτιμήσουμε σωστά τα γεγονότα όλου του γνωστού ιστορικού γίνεσθαι πέντε περίπου χιλιετιών, απαιτείται να λαμβάνεται επαρκώς υπόψη ότι **οι βαθύτερες διαμορφωτικές δυνάμεις της ιστορίας ήταν πάντα τα ηγεμονικά κράτη**²⁵. Αν και λίγο πολύ το ίδιο ίσχυε καθ' όλη την διάρκεια της γνωστής ιστορίας, τα πεδία ηγεμονικής αντιπαράθεσης των τελευταίων αιώνων βρίσκονταν στην ζώνη

που εκτείνεται από την Ευρώπη, στα Βαλκάνια και στην Μέση Ανατολή μέχρι την Ινδική Χερσόνησο, την Κίνα και την Ιαπωνία (περίμετρος της Ευρασίας).

Η αντιπαράθεση πάνω σε αυτή την ζώνη γίνεται, βασικά, μεταξύ των ναυτικών δυνάμεων (μέχρι το 1945 κυρίαρχη ήταν η Μεγάλη Βρετανία και μεταπολεμικά μέχρι και σήμερα οι ΗΠΑ) και των Ηπειρωτικών δυνάμεων (ιστορικά, βασικά, αφορούσε τόσο την Γερμανία όσο και την Ρωσία, στην συνέχεια την ΕΣΣΔ και μετά την πτώση της τελευταίας ξανά την Ρωσία, ενώ το ζήτημα της Γερμανίας παραμένει ανοικτό²⁶).

Ιδιαίτερα όσον αφορά τα λιγότερο ισχυρά κράτη και με γνώμονα την επιβίωση τους και την αδιάκοπη εκπλήρωση των εθνικών τους συμφερόντων, απαιτείται να γίνονται ορθολογιστικές εκτιμήσεις των δομών ισχύος, των σκοπών των άλλων δρώντων ιδιαίτερα των μεγάλων ναυτικών και ηπειρωτικών δυνάμεων και των τρόπων που προσανατολίζονται και εξελίσσονται. Συναισθηματισμός και ιδεολογήματα, επαναλαμβάνεται, δεν επιτρέπουν να εκτιμηθούν σωστά αυτά τα ζητήματα. Επιπλέον, **το λιγότερο ισχυρό κράτος δεν μπορεί να είναι απαθές εν μέσω γεγονότων που εξελίσσονται ταχύρρυθμα**. Αντίστροφα όταν **κάνει στρατηγικές επιλογές απαιτείται να είναι πολύ προσεκτικές** ούτως ώστε να μην εισέρχεται άσκοπα και αλόγιστα σε **Συμπληγάδες ηγεμονικών συγκρούσεων** που αναπόδραστα προκαλούν μεγάλες ζημιές ή και κρατικό θάνατο

Κύριες πτυχές ηγεμονικών ανταγωνι-

25. Δύο εξαιρετικά κείμενα είναι του Adam Watson, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας* (Εκδόσεις Ποιότητα) και JFC Fuller, *Οι μεγάλες μάχες της ιστορίας* (Εκδόσεις Ποιότητα), τόμοι Α και Β.

26. Αυτό αποτελεί κεντρικό ερώτημα επερχόμενης μονογραφίας με τίτλο «Γερμανικό ζήτημα» 2018.

23. Βλ. *Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας* (Εκδόσεις Ποιότητα)

24. Τα μηδενικά προβλήματα του Αχμέτ Νταβούτογλου που εξελίχθηκαν σε μύρια προβλήματα είναι συναφής. Βλ. ό.π., ιδιαίτερα τις συνεισφορές των Ηλία Κουσκούβελν και Γιάννη Μάζη.

σμών πάνω στις γεωπολιτικές ζώνες της Ευρασίας²⁷ μπορεί να αναφερθεί ότι είναι η σχεδόν μόνιμη διαπάλη τους κυρίως πάνω στην Περίμετρο της Ευρασίας για τον έλεγχο της κατανομής ισχύος, ο ανταγωνισμός για τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πόρων, οι εξισορροπητικές ενέργειες για τον έλεγχο κρίσιμων προσβάσεων, χωρών και περιφερειών και οι δράσεις που αποβλέπουν στην παρεμπόδιση κυριαρχίας άλλων δυνάμεων. Ήδη πιο πάνω στην πρώτη εισαγωγική ενότητα, δώσαμε περισσότερα στοιχεία σε αναφορά με το εμβληματικό και πολύτιμο έργο του John Mearsheimer *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*²⁸. Από την περίληψη που παραθέσαμε συγκρατούμε ότι **καμιά ηγεμονική δύναμη δεν θέλει μια περιφερειακή δύναμη να εξελιχθεί σε περιφερει-**

ακό ηγεμόνα. Αυτό αφορά τόσο την Ρωσία όσο και την Τουρκία όπως είχε καταδειχθεί ότι επιθυμούσαν οι νέο-Οθωμανοί υπό τον Ταγίβ Ερντογάν και όπως το περιέγραψε ο Αχμέτ Νταβούτογλου στο βιβλίο του *Το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας*²⁹.

Η υπεροχή των Ναυτικών δυνάμεων πάνω στην Περίμετρο της Ευρασίας τον 21 αιώνα με επικεφαλής τις ΗΠΑ είναι συντριπτική³⁰. Εξ ου και η εκτίμηση ότι ενώ οι άλλες μεγάλες δυνάμεις του πολυπολικού διεθνούς συστήματος θα επιχειρούν να διεισδύσουν σύμφωνα με τις πάγιες πρακτικές που αναφέρθηκαν πιο πάνω (John Mearsheimer), οι ναυτικές δυνάμεις με επικεφαλής τις ΗΠΑ διαθέτουν και θα συνεχίσουν για κάποιο μεγάλο χρονικό διάστημα να διαθέτουν στρατηγικό πλεονέκτημα³¹.

Το ερώτημα κατά πόσο το πολυπολι-

27. Κύρια και κλασικά βιβλία διαχρονικής αξίας για αυτή την αναμέτρηση είναι οι κατά την εκτίμησή μας συμπληρωματικές αναλύσεις των Mackinder (1904 και 1943-4) και Spykman (1944). Απλοποιώντας θα λέγαμε ότι του πρώτου, ιδιαίτερα του 1904 περιγράφει την Βρετανική στρατηγική αιώνων και το άρθρο του 1944 ορίζει με ακρίβεια την Ατλαντική Συμμαχία. Ο δεύτερος όρισε, βασικά, την παρεμβατική στρατηγική των ΗΠΑ μετά το 1947, όπως αυτή προσδιορίστηκε πιο πρακτικά από τον George Kennan με το δόγμα της ανάσχεσης (των ηπειρωτικών δυνάμεων για να μην «κατέβουν στα θερμά νερά»).

28. Βλ. John Mearsheimer *ό.π.*

29. *Ό.π.*

30. Για μια πρόσφατη ανάλυση υπό γεωπολιτικό πρίσμα, με έμφαση τα ενεργειακά και τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις βλ. Yiannos Charalambides, *Energy Turf War* (ελεύθερη μετάφραση, οι πόλεμοι των πετρελαίων), Λευκωσία. Το βιβλίο περιέχει πολύ χρήσιμους πίνακες και χάρτες όπου παραστατικά περιγράφονται οι συσχετισμοί.

31. Σε δικές μας σύντομες παρεμβάσεις που μπορούν να αναζητηθούν στο διαδίκτυο και ιδιαίτερα στο www.ifestos.edu.gr και www.piotita.gr, είναι ότι ενώ οι Αμερικανοί πρόεδροι μετά το 1990 επιχείρησαν να εισχωρήσουν στα κενά ισχύος λόγω ανακατανομών που προκάλεσε η πτώση της ΕΣΣΔ, ο νέος Πρόεδρος Τραμπ που εξελέγη το 2016-7 αναμένεται να αναζητήσει ένα νέο πλανητικό *modus vivendi* στο πλαίσιο μιας νέας ισορροπίας. Αυτό αφενός γιατί τα όρια της όντως δυναμικής διεύρυνσης της επιρροής των ΗΠΑ εξαντλήθηκαν και αφετέρου γιατί όσο οι νέες περιφερειακές δυνάμεις θα εδραιώνονται συγκροτώντας το πολυπολικό διεθνές σύστημα (οι πλείστες είναι και πυρηνικές δυνάμεις) θα αυξάνεται ο κίνδυνος για ένα καταστροφικό για όλους πυρηνικός πόλεμος. Οι ηγεμονικές διενέξεις, βέβαια, δεν αναμένεται να μετριαστούν πλην θα προσανατολίζονται προς μια νέα πολυπολική ισορροπία δυνάμεων. Το εάν αυτό θα εκπληρωθεί δεν μπορεί να προβλεφθεί. Μπορεί εν τούτοις να διατυπωθεί η εκτίμηση ότι οι ακροβατισμοί και οι σχοινοβασίες της Τουρκίας μετά την αποτυχία της στρατηγικής της και τις εσωτερικές της διαιρέσεις θα οδηγούν την χώρα αυτή σε ολοένα και βαρύτερα προβλήματα. Για μια κριτική ανάλυση πολλών συγγραφέων για την στρατηγική των νέο-Οθωμανών σε ανα-

κό διεθνές σύστημα σε αναφορά με την εντατικοποίηση των ηγεμονικών ανταγωνισμών πάνω στην Περίμετρο της Ευρασίας θα ρέπει προς **αυτοσυγκράτηση ή αστάθεια** δεν απαντάται εύκολα. Σίγουρα είναι επικίνδυνο για όλους αν χαθεί ο έλεγχος των συμβατικών εξισορροπητικών στάσεων και αποφάσεων και εκραγεί πυρηνικός πόλεμος. Σίγουρα, όπως τόσο ο Kenneth Waltz όσο και ο John Mearsheimer υποστηρίζουν, εκτιμάται ότι η πυρηνική ισχύς είναι «όπλο μη πολέμου». Ένας πυρηνικός πόλεμος οδηγεί σχεδόν σίγουρα σε καταστροφή όχι μόνο των εμπλεκόμενων πυρηνικών δυνάμεων αλλά και ευρύτερα του πλανήτη³².

Τα κύρια ερωτήματα τα οποία θα τυγχάνουν απάντησης όσο προχωρούμε είναι, μεταξύ άλλων, τα εξής: Πως και πόσο θα επηρεαστεί ο προσδιορισμός των παραδοσιακών πόλων ισχύος πλανητικά; Το κέντρο της Ευρώπης και οι ισορροπίες Δύσης - Ρωσίας στο κεντρικό ευρωπαϊκό μέτωπο θα συνεχίσουν να έχουν προτεραιότητα για τις ΗΠΑ ή μήπως οι ανακατανομές ισχύος και κυρίως η άνοδος της Κινεζικής ισχύος θα προκαλέσουν μετατόπιση του κέντρου βάρους της Αμερικανικής στρατηγικής; Πως θα επηρεαστεί η εξέλιξη των ηγεμονικών ανταγωνισμών λόγω νέων τεχνολογιών και ιδιαίτερα των μέσων που αναπτύσσονται στο διάστημα³³. Πως θα προσανατολίζονται τα περιφερειακά υποσυστήματα και κυρίως η ζώνη από την Ευρώπη μέχρι την Άπω Ανατολή που συμπεριλαμβάνει την Ελ-

λάδα, την Τουρκία και την Κυπριακή Δημοκρατία; Πως θα επηρεάσει τόσο την ηγεμονική διαπάλη όσο και τα περιφερειακά κράτη η ανακάλυψη νέων πλουτοπαραγωγικών πόρων εκ των οποίων σημαντικοί βρίσκονται στην Ανατολική Μεσόγειο και στο Αιγαίο; **Στο σημείο αυτό καλό είναι να υπογραμμιστεί ότι στην στρατηγική θεωρία δεν υπάρχει τίποτα το συνωμοτικό ή μοιραίο.** Έχουμε μια διαρκή ταλάντωση του εκκρεμούς της στρατηγικής των κρατών στην διεθνή πολιτική σε αναφορά με διαχρονικά κριτήρια κατανομής ισχύος, πόρων και ρόλων. Ο βαθύτερος διαμορφωτικός ρόλος των μεγάλων δυνάμεων θα συνεχιστεί όπως και η ευαισθησία τους για τους σταθερούς και μεταβλητούς συντελεστές.

Όλα τα κράτη αλλά ιδιαίτερα κράτη όπως η Ελλάδα που βρίσκεται σε ένα από τα κρίσιμότερα γεωπολιτικά σημεία του πλανήτη, απαιτείται αφενός να έχουν πλήρη γνώση και επίγνωση των στρατηγικών των άλλων κρατών και αφετέρου ενώ υποχρεωτικά σχοινοβατούν να αποφεύγουν να εισέρχονται στις Συμπληγάδες των ηγεμονικών διενέξεων. Τέτοιες Συμπληγάδες δημιουργούνται, για παράδειγμα, σε κάθε εγχείρημα της μεγάλης ηπειρωτικής δύναμης, της Ρωσίας, να διεισδύσει στην Ευρώπη, στα Βαλκάνια και στην Μέση Ανατολή. Η ιστορική πείρα αλλά και τα στρατηγικά δόγματα των ναυτικών δυνάμεων ακαριαία αναπτύσσονται αποφάσεις ανάσχεσης (containment). Στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Μέση Ανατολή (κυρίως στην Τουρ-

φορά με το βιβλίο του Νταβούτογλου *Το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας* *ό.π.* βλ. Η. Κουσκουβέλης, Σ. Λίτσας (επιμ.), *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία* (Εκδόσεις Ποιότητα).

32. Το ζήτημα αυτό εξετάζεται εκτενώς στο P. Ifestos, *Nuclear Strategy ...* *ό.π.* όπου και περιγραφή του «πυρηνικού χειμώνα» σε μελέτη του Πανεπιστημίου της Μασσαχουσέτης που επηρέασε αποφασιστικά τα στρατηγικά δόγματα των μεγάλων πυρηνικών δυνάμεων. Επίσης, στο κεφ.34 του Π. Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του* (Εκδόσεις Ποιότητα).

33. Στο Yiannos Charalampides *ό.π.* υπάρχει εκτενής ανάλυση για το ζήτημα αυτό.

κία και στην Συρία και ίσως στο Ιράν) εδώ και χρόνια υπάρχουν ενδείξεις για μια τέτοια απόπειρα και Αμερικανικές στρατηγικές ανάσχεσής της.

4. Γεωπολιτικές δομές και στρατηγικές στο παρελθόν και στο παρόν και η προβολή των τάσεων. Η σημασία για την Ελλάδα.

Εάν η ανάλυση που προηγήθηκε για την συνέχιση και όξυνση των ηγεμονικών ανταγωνισμών είναι βάσιμη **οι προεκτάσεις για την Ελλάδα είναι βαθύτατες**. Οι καταιγιστικές στρατηγικές ανακατατάξεις στην περιφέρειά της σημαίνει ανακατανομές ρόλων, θέσης και συνόρων. Αυτό γιατί όσο το διεθνές σύστημα θα γίνεται πιο ανταγωνιστικό τόσο περισσότερες στρατηγικές Συμπληγάδες θα δημιουργούνται και τόσο περισσότερες αναθεωρητικές απειλές θα αναφύονται.

Οι Τουρκικές αναθεωρητικές απειλές εδώ και δεκαετίες μέχρι και τις μέρες

μας είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα πλην απαιτείται να τονιστεί πως σε μια ολόένα και πιο συγκρουσιακή περιφερειακή δίνη μικρότερες αναθεωρητικές απειλές ενδέχεται να δημιουργήσουν νέες λογικές, νέες ισορροπίες και ανακατατάξεις συνόρων (αναφέρομαι πρωτίστως στα Σκόπια, την Αλβανία και ενδεχομένως την Βουλγαρία).

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον μόνο τα κράτη που διαθέτουν αξιόπιστη εθνική στρατηγική επιβιώνουν χωρίς μεγάλες ζημιές. Ήδη αφηρητικά υπαινιχθήκαμε ότι μια ορθή ανάλυση των τάσεων αρχές της δεκαετίας του 1990 έπρεπε να προκαλέσει μια κρατική και στρατηγική ανασύνταξη της Ελλάδας ούτως ώστε να την καταστήσει σημαίνον περιφερειακό στρατηγικό δρώντα και αξιόπιστο συνομιλητή των μεγάλων δυνάμεων³⁴.

Μια εθνική στρατηγική, βέβαια, σημαίνει πολλά. Μεταξύ άλλων, επιτελική θεσμική συγκρότηση, επαρκή κοινωνικοπολιτική στήριξη των σαφώς προσδιορισμένων και ιεραρχημένων εθνικών συμφερόντων και εξωτερική πολιτική η οποία ενώ θα θέτει απα-

34. Το ζήτημα της Ελληνικής εθνικής στρατηγικής υπό ένα διαχρονικό πρίσμα και σε αναφορά με πάγια αξιώματα της στρατηγικής θεωρίας έχει αναλυθεί ήδη από το 1991 στο Π. Ήφαιστος, «Αποτρεπτική Στρατηγική και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Π. Ήφαιστος, Αθ. Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική* (Παπαζήσης). Το δικό μου μέρος επανεκδίδεται συμπληρωμένο και βελτιωμένο το 2018. Επίσης, με αφορμή την όξυνση των Τουρκικών αναθεωρητικών απειλών το 2017 και το 2018 επιχειρήθηκαν παρεμβάσεις μερικές εκ των οποίων εκτενείς, όπου γίνονται και μερικές επανεκτιμήσεις των πραγμάτων υπό το φως των γεγονότων όπως προχωρούμε βαθύτερα στον 21 αιώνα. Βλ. τα εξής: Στο ιστολόγιο OnAlert (www.onalert.gr) «Τουρκία-Ελλάδα: Η λογική των ακροβασιών του Ερντογάν και η Κλίση του Προκρούστη των Στρατηγικών παιγνίων. Βραχυχρόνιοι, μεσοπρόθεσμοι και μακροχρόνιοι στρατηγικοί σχεδιασμοί και μεταβλητές μεγάλης κύμανσης». Αποτελείται από τέσσερα μέρη αναρτημένα ως ενιαίο κείμενο στο <http://wp.me/p3OIPy-IAE>. Τα τέσσερα αυτά κείμενα είναι «Ποιες οι πιθανότητες τουρκικής στρατιωτικής πρόκλησης το 2017» (<http://www.onalert.gr/stories/poies-pi8anohtes-tourkikh-stratiwtikhshs-proklhshts-2017/56145>). «Η επιβίωση της Τουρκίας στην κόψη του Ξυραφιού - Ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα» (<http://www.onalert.gr/stories/epibiwsh-tourkias-kopsh-xyrafiou-rolos-an8rwpinou-paragonta/56171>). «Οι εξελίξεις στην Τουρκία και η θέση της Ελλάδας - Πώς δημιουργούνται καταστάσεις υψηλού κινδύνου» (<http://www.onalert.gr/stories/e3eli3ei-tourkia-8esh-elladas-pws-dhmiourgountai-katastaseis-ypshlou-kindynou/56188>) και «Η Τουρκία μετά το πραξικόπημα: Η «απέραντη» Τουρκική απειλή» (<http://www.onalert.gr/stories/tourkia-meta-pra3ikophma-aperanth-tourkikh-apeilh/56200>). Επίσης το «Τουρκική απειλή: Αποτρεπτική στρατηγική και η σχέση απειλών χαμηλής

ραβιάστες κόκκινες γραμμές κατά αναθεωρητικών απειλών θα κινείται ευέλικτα και εξεζητημένα στα περιθώρια των αναμετρήσεων ισχύος χωρίς όμως να εισέρχεται στις Συμπληγάδες των ηγεμονικών διενέξεων.

Υπό αυτό το πρίσμα, υπογραμμίζουμε ξανά ότι **απαιτείται σωστή γνώση και επίγνωση του τρόπου διαμορφώθηκαν οι γεωπολιτικές δομές, το πώς είναι οι Μεταψυχροπολεμικές τάσεις και το πώς προβάλλονται στον 21° αιώνα**. Πιο συγκεκριμένα, η διαχρονία του σύγχρονου πολυπολικού διεθνούς συστήματος η οποία αποκρυστάλλωσε τις γεωπολιτικές δομές και η οποία συνεχίζει να τις επηρεάζει είναι η εξής:

Πρώτη φάση: Πολυπολικό διεθνές σύστημα μετά την Συνθήκη της Βετφαλίας του 1648 μέχρι και το 1945. Η παρεμπόδιση κυριαρχίας μιας δύναμης ή μιας συμμαχίας δυνάμεων στο κέντρο της Ευρασίας («καρδιά της Γης») εκτελείτο από την ναυτική υπερδύναμη του Ηνωμένου Βασιλείου. Δύο ήταν οι στρατηγικές του: Ναυτική στρατηγική: Έλεγχος της Περιμέ-

τρου της Ευρασίας και παρεμπόδιση καθόδου των Ηπειρωτικών δυνάμεων νότια. Ηπειρωτική στρατηγική: Διαίρει και βασίλευε στην Ηπειρωτική Ευρώπη με ναυτικούς αποκλεισμούς και με παρέμβαση όταν χρειάστηκε να ηττηθεί ο Ναπολέων³⁵.

Η δεύτερη φάση είναι μετά το 1945 μέχρι και το 1990 όταν πλέον οι ΗΠΑ πήραν την σκυτάλη της πλανητικής ναυτικής δύναμης από το ΗΒ. Το ΗΒ κατόρθωσε, βέβαια, να είναι και μετά το 1945 κύριος στρατηγικός σύμβουλος και εταίρος των ΗΠΑ³⁶.

Στην συνέχεια ιδρύθηκε η Ατλαντική Συμμαχία (βασικά το «ευρωατλαντικό βάθρο ισχύος» του Mackinder³⁷) και οι ΗΠΑ εδραίωσαν την παρουσίας τους πάνω στην Περίμετρο με συμμαχίες (CENTO, ASEAN), με στρατιωτικές βάσεις και με εξισορροπητικές επεμβάσεις. Βασικά, η στρατηγική παρουσία των ΗΠΑ ως η μεγάλη ναυτική δύναμη συνεχίστηκε και μετά το 1990 μέχρι τις μέρες μας. Ενώ αυτή είναι η δομή και οι στρατηγικοί συσχετισμοί το αναδυόμενο πολυπολικό διεθνές

έντασης - μεγάλης πολεμικής σύρραξης» <http://wp.me/p3OIPy-1rT> και «Η Τουρκία αναμένει να διαπραξήσει το μοιραίο λάθος - Ανάλυση» - <http://www.onalert.gr/stories/panagiwthsh-hfaistos-tourkia-anamenei-diaprazoume-moiraio-la8os/54404>. Τι κερδίζει η Τουρκία από κρίσεις «χαμηλής έντασης» <https://wp.me/p3OIPy-1ML> και <http://www.onalert.gr/stories/ti-kerdizeih-tourkia-apo-kriseis-xamhlhs-entashs-analysh/63263>. «Διαχείριση κρίσεων χαμηλής έντασης, η κλιμάκωση και η αποτρεπτική στρατηγική» <https://slpress.gr/idees/i-tourkia-kerdizei-ton-polemo-choris-machi/>.

Στο Huffingtonpost τρία κείμενα, τα εξής: «Η Τουρκική απειλή και η Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική» http://www.huffingtonpost.gr/entry/e-toerkike-apeile-kai-e-ellenike-apotreptike-strategyike-gr_5a8ebb62e4b077f5bfebe4ac. «Αποτρεπτική αξιοπιστία και Ελληνική Στρατηγική» http://www.huffingtonpost.gr/entry/mathemata-apotreptikes-strategyikes-tes-toerkikes-apeiles-yia-ellada-kai-kepro-gr_5a8fe963e4b01e9e56ba669b?utm_hp_ref=gr-homepage. «Αποτρεπτική Στρατηγική, κρίσεις χαμηλής έντασης, κλιμάκωση και γενικευμένος πόλεμος» http://www.huffingtonpost.gr/entry/proepotheseis-yia-mia-apotreptike-strategyike-tes-toerkikes-apeiles-gr_5a913488e4b03b55731c7e9f?utm_hp_ref=gr-homepage. Αναρτημένο όλα σε ένα ενιαίο κείμενο στο «Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική: Η Τουρκική απειλή, «μικρές κρίσεις»-σωρευτικά αποτελέσματα, αποτρεπτική αξιοπιστία» <https://wp.me/p3OIPy-1OV>.

35. Βλ. το κεφάλαιο 3 του *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων* ο.π.

36. Το ζήτημα αυτό εξετάζεται εκτεταμένα στο *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων* ο.π.

37. Βλ. Κ. Αρβανιτόπουλος, Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές σχέσεις* ο.π. κεφ. 1.

σύστημα στο οποίο αναφερθήκαμε, τίθενται πολλά ερωτήματα που θα απαντώνται και αυτά όπως προχωρούμε στον 21^ο αιώνα.

Για παράδειγμα, **λόγω ραγδαίας ανόδου της Κινεζικής ισχύος, ποιες θα μπορούσαν να είναι οι εξισορροπτικές συμμαχίες των ΗΠΑ;** Μια πιθανή απάντηση είναι ότι ανάλογα με το ποιος θα κατέτεινε να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας οι υπόλοιπες θα συμμαχούν εξισορροπτικά με τις ΗΠΑ. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει μια πιο σύνθετη δομή. Πιο συγκεκριμένα, ενώ για παράδειγμα οι ΗΠΑ θα εξισορροπούν την Ρωσία στο φάσμα στρατηγικών σχέσεων από την Ευρώπη μέχρι την Άπω Ανατολή, θα μπορούσαν ταυτόχρονα άτυπα ή και με συνεννοήσεις μέσα στα «μαύρα διπλωματικά κουτιά» να συμμαχούν μαζί της για εξισορρόπηση της Κίνας³⁸.

Σημαντικό συναφές ζήτημα, όπως ήδη υπαινιχθήκαμε, είναι και η Γερμανία ή καλύτερα οι σχέσεις Γερμανίας - Ρωσίας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ η Γερμανία όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα μετά την υιοθέτηση της ΟΝΕ είναι ήδη μια μεγάλη περιφερειακή δύναμη, η μετατροπή της σε περιφερειακή ηγεμόνα δυσχεραίνεται επειδή οι άλλες τρεις ευρωπαϊκές δυνάμεις (Ρωσία, Γαλλία, Βρετανία) είναι πυρηνικές δυνάμεις και η Γερμανία όχι. Το πιο σημαντικό ζήτημα είναι πάντως το πώς θα δουν την Γερμανία οι ΗΠΑ τα επόμενα χρόνια σε συνδυασμό με την πιθανότητα εξισορρόπησης της Ρωσίας (και πυρηνικοποίησης της Γερμανίας) ή αντίστροφα κατευνα-

σμού της Ρωσίας από την Βόννη κάτι που ιστορικά ήταν πάντα μεγάλο πρόβλημα για τις ναυτικές δυνάμεις³⁹.

Γενικότερα, όπως ήδη υπαινιχθήκαμε, **με όρους ιστορικής εμπειρίας το κέντρο βάρους της Αμερικανικής στρατηγικής θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη των ισορροπιών Γερμανίας-Ρωσίας και την πιθανή προσπάθεια περιφερειακής ηγεμονίας άλλων δυνάμεων σε άλλες περιοχές της περιμέτρου.** Όσο προχωρούμε στον 21^ο αι. δύο μεγάλα στρατηγικά ζητήματα της δεσπόζουσας ναυτικής δύναμης είναι τα εξής: 1ον Θα «αποτολμηθούν» διεισδύσεις ή και επικυριαρχία νέων ναυτικών δυνάμεων πάνω στην περίμετρο της Ευρασίας και ενδεχομένως παράλληλες τάσεις ανάδειξης περιφερειακών ηγεμονιών;

2ον Θα υπάρξουν περιφερειακές αποσταθεροποιήσεις οι οποίες ενδέχεται να μην μπορούν να ελεγχθούν μέσω υπερπόντιων εξισορροπήσεων από την δεσπόζουσα ναυτική δύναμη; **Αυτά τα ερωτήματα προκαλούν ακόμη μεγαλύτερες προκλήσεις για την στρατηγική ανάλυση και τις γεωπολιτικές εκτιμήσεις:** Θα έχουμε «αυτονομήσεις» (και ενδεχομένως πυρηνικοποίηση) μεσαίων περιφερειακών δυνάμεων στην περίμετρο της Ευρασίας; (Τουρκία, Ιράν, ...). Είναι πιθανή μια ανεξέλεγκτη αστάθεια μεγάλης κλίμακας στην ζωτική ζώνη της περιμέτρου από την Δυτική Ευρώπη διαμέσου Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής μέχρι την Ινδία; Υπό ποιες προϋποθέσεις η Ρωσία θα εκτιμούσε ότι διαθέτει παράθυρο ευκαιρίας να διαπεράσει τον

ανασχετικό κλοιό Ευρώπη-Βαλκάνια-Μέση Ανατολή-Μείζονα Μέση Ανατολή και ενδεχομένως προσπάθεια να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας; *Η Ρωσία, πάντως, για τις ισορροπίες πάνω στην Περίμετρο είναι μια κρίσιμη περιφερειακή δύναμη και η ανάμειξη της στην Συρία δημιουργεί ερώτημα κατά πόσο γίνεται για κατατριβή της* (βλ. πιο πάνω την τυπολογία του John Mearsheimer) ή πρόκειται για «συμπεφωνημένη» και περιορισμένη ανάμειξη ως προάγγελος ρωσοαμερικανικών μελλοντικών συγκλίσεων (ενόψει ανάδυσης νέων δυνάμεων σε πρωτεύοντα ρόλο, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας;).

Όπως διαπιστώνεται, **ενώ αναπτύσσεται ένας προβληματισμός, δεν δίνονται απαντήσεις. Τα κράτη τα οποία δι-αθέτουν στρατηγική, τα επιτελεία των Ενόπλων Δυνάμεων και των Διπλωματικών υπηρεσιών ολοκληρώνουν πολύ περισσότερα στοιχεία (άγνωστα συνήθως στους αναλυτές αλλά γνωστά σε κράτη με διπλωματικές σχέσεις και με δυνατότητες απόκτησης πληροφοριών) μέσα σε ένα πλαίσιο εναλλακτικών εκτιμήσεων ανάλογα και αντίστοιχα με το πώς εξελίσσονται τα πράγματα.** Τι ισχύει για την Ελλάδα; **Η Ελλάδα εάν θέλει να μην γίνεται ουραγός,** να μην εισέρχεται σε Συμπληγάδες ηγεμονικών συγκρούσεων και να συναλλάσσεται συμμετρικά με τις δυτικές συμμάχους της, απαιτείται να έχει γνώση της τυπολογίας των συγκρούσεων των ηγεμονικών δυνάμεων πάνω στην Περίμετρο της Ευρασίας και επίγνωση του πώς εξελίσσονται.

Οι εναλλαγές συμμαχιών γίνονται σε βάθος χρόνου και σχεδόν μοναδικό κριτήριο είναι οι ανακατανομές ισχύος, η δημιουργία ανισορροπιών και το συμφέρον επιβίωσης των εμπλεκόμενων δυνάμεων. Ανάλογα με τις ανακατανομές ισχύος και την ισχύ των νέων μεγάλων δυνάμεων του πολυπολικού συστήματος, οι ΗΠΑ ως η ισχυρότερη ναυτική δύναμη δεν μπορεί παρά να αναμένουμε να εμπλέκονται σε νέες και κατά βάση μονομερείς εξισορροπήσεις σε πλανητικό επίπεδο στην βάση του παραδοσιακού τους ρόλου ως κυρίαρχης ναυτικής δύναμης.

Εν τούτοις, ανάλογα και αντίστοιχα με το πώς εξελίσσεται η ισχύς των άλλων και ιδιαίτερα της Κίνας οι εξισορροπτικές συμμαχίες θα είναι μέρος του στρατηγικού της οπλοστασίου. Αναμφίβολα η μετά-Σοβιετική Ρωσία έχει επίγνωση τόσο των περιορισμών της να καταστεί περιφερειακή ηγεμόνας όσο και να κατέβει στα «θερμά νερά», δηλαδή νότια των Βαλκανίων, της Τουρκίας και της Μέσης Ανατολής⁴⁰. Ενώ τα πιο πάνω εντάσσονται σε μια πολύ γνωστή τυπολογία λήψης αποφάσεων των μεγάλων δυνάμεων - contingency plans (εναλλακτικά σε-νάρια αποφάσεων ανάλογα με το πώς εξελίσσονται τα πράγματα) που διακλαδώνονται ενίοτε αθέατα σε βραχυχρόνια, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σχέδια και αποφάσεις⁴¹, **η Ελλάδα απαιτείται να έχει πλήρη γνώση και επίγνωση κάποιων σταθερών οι οποίες εάν παραβιαστούν θα έχουμε γεωπολιτική κοσμογονία.**

Για παράδειγμα **η δυνατότητα της**

38. Εδώ αναμφίβολα καίρια και διαρκώς επαληθευμένη είναι η ανελέητη θέση του Παναγιώτη Κονδύλη: «Η έσχατη πραγματικότητα συνίσταται από υπάρξεις, άτομα ή ομάδες που αγωνίζονται για την αυτοσυντήρησή τους και μαζί αναγκαστικά, για τη διεύρυνση της ισχύος τους. Γι' αυτό συναντώνται ως φίλοι ή ως εχθροί και αλλάζουν φίλους και εχθρούς ανάλογα με τις ανάγκες του αγώνα για την αυτοσυντήρησή τους και τη διεύρυνση της ισχύος τους», *Ισχύς και απόφαση* (Εκδόσεις Στιγμή) σ. 213.

39. «Το Γερμανικό ζήτημα τον 21 αιώνα» (2018), επερχόμενη μονογραφία.

40. Στο σημείο χρήζει να υπογραμμιστεί ότι οι συμμαχικές συγκλίσεις Ρωσίας - Τουρκίας και η αγορά οπλικών συστημάτων από την Ρωσία δεν μπορεί παρά να εγείρουν πολλούς κινδύνους για την νέο-Οθωμανική Τουρκία.

41. Βλ. ιδιαίτερα το σχήμα για την λήψη αποφάσεων στις ΗΠΑ στο «Τουρκία-Ελλάδα: Η λογική των ακροβασίων του Ερντογάν και η Κλίση του Προκρούστη των Στρατηγικών παιγνίων. Βραχυχρόνιοι, μεσοπρόθεσμοι και μακροχρόνιοι στρατηγικοί σχεδιασμοί και μεταβλητές μεγάλης κύμανσης», ό.π. στην διεύθυνση <http://wp.me/p3OIPy-1AE>.

Ρωσίας να ελέγξει την ζώνη από την Ευρώπη μέχρι την Ινδική Χερσόνησο. Ανεξαρτήτως αισθημάτων, συναισθημάτων, φιλίας ή άλλων συναφών κριτηρίων, μέσα στον ανελέητο κρατοκεντρικό κόσμο, απαιτείται πλήρης κατανόηση δύο παραγόντων που ήδη υπαινιχθήκαμε και που αξίζει να επαναλάβουμε:

Πρώτον, **τα λιγότερο ισχυρά κράτη δεν εισέρχονται σε Συμπληγάδες** αλλά με πολύ αυστηρό τρόπο εμμένουν σε αποφάσεις που χαρακτηρίζονται από πολιτικοστρατηγικό ορθολογισμό. Αυτό με πιο απλά λόγια σημαίνει ότι δεν υιοθετείται καμιά απόφαση εάν εκτιμηθεί ότι θα προκαλέσει περισσότερο κόστος παρά όφελος. Μέσα δε στις Συμπληγάδες των ηγεμονικών δυνάμεων το κόστος για τα λιγότερο ισχυρά κράτη είναι πάντα πολύ μεγάλο.

Δεύτερον, **η δυνατότητα της Ελλάδας να συναλλάσσεται επωφελώς με τους Δυτικούς συμμάχους της** –στους οποίους δεν «ανήκει» παρά μόνο για πασιδηλους στρατηγικούς λόγους είναι ενταγμένη στους συμμαχικούς σχηματισμούς των ναυτικών δυνάμεων» –, εξαρτάται, αφενός από την αποτελεσματική αποτροπή των εναντίον της απειλών (και κυρίως την αποτροπή των τουρκικών αναθεωρητικών απειλών), και αφετέρου, από την ικανότητά της ως το ισχυρότερο Βαλκανικό κράτος να ασκεί επαρκή στρατηγική εποπτεία στην περιφέρειά της.

Όπως προχωρούμε στον 21ο αιώνα **θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ότι η στρατηγική θέση της Ελλάδας ροκανίζεται λόγω αποφάσεων, θέσε-**

ων και απόψεων μετά το 1974 που δημιουργήσαν τάσεις οι οποίες εάν δεν αντιστραφούν οι κίνδυνοι είναι πολλοί. Πιο συγκεκριμένα, απουσίαζε μια εδραία κρατική θεωρία εθνικής ανεξαρτησίας που θα συσπείρωνε την συντριπτική πλειονότητα της Ελληνικής κοινωνίας και λήφθηκαν αποφάσεις οι οποίες ισοδυναμούσαν με άσκοπη οικονομική αυτοκτονία⁴².

Ιδιαίτερα τις δεκαετίες του 1990 και 2000 όχι μόνο η Ελλάδα δεν ασκούσε περιφερειακή στρατηγική εποπτεία ούτως ώστε να θεωρείται από τις ΗΠΑ αξιόπιστος συνομιλητής αλλά δόθηκε έμφαση σε αισθητικά κριτήρια και φλούδες ελπίδες κάθε είδους που στα μάτια των στρατηγιστών μιας μεγάλης δύναμης την καθιστούν αναξιόπιστο κρατικό παίκτη εάν όχι υποψήφιο κράτος για να τοποθετηθεί πάνω στην Κλίνη του Προκρούστη των στρατηγικών παιγνίων.

Αμέλησε την σημαντικότερη διπλωματική προσέγγιση των λιγότερο ισχυρών κρατών, δηλαδή τις πελατειακές σχέσεις με τις δυτικές δυνάμεις⁴³, ενώ όταν έγιναν ολοφάνερες οι δυσμενείς συνέπειες της άκαιρης, απροετοίμαστης και άσκοπης ένταξης στην ΟΝΕ δεν υπήρξε μέριμνα για να υπάρξει οικονομικός εξορθολογισμός που θα καθιστούσε την Ελλάδα ανταγωνιστική, θα δημιουργούσαν κοινωνική συνοχή και θα συντηρούσε τις προϋποθέσεις ισχυρών Ένοπλων Δυνάμεων. Τα δυσμενή αποτελέσματα της δεκαετίας του 2010 είναι ακόμη μπροστά μας.

Σε ένα στρατηγικά δομημένο και στρατηγικά προσανατολισμένο Με-

ταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα γεμάτο Συμπληγάδες ηγεμονικών διενέξεων ένα μικρό ή μεσαίο κράτος ποτέ δεν κάνει απότομες συμμαχικές στροφές ενώ μεριμνά για την ισχύ του και τις συμμαχίες του. Η στρατηγική του υπόσταση είναι συνάρτηση μιας αξιόπιστη αποτρεπτικής στρατηγικής που το διασφαλίζει κατά απειλών και ισχυρή στρατηγική παρουσία στην περιφέρεια στην οποία ανήκει, ενώ τους διεθνείς θεσμούς συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ, τους βλέπει ως πεδία ευκαιριών αύξησης της επιρροής της και όχι ως πεδία συγκώνευσής της και αιώνας επανάστασής της.

Στο ίδιο πλαίσιο, η Ελλάδα παγιδεύτηκε στην Ανατολική Μεσόγειο στην βάση δύο απίστευτα αναξιόπιστων θέσεων για το Κυπριακό: «Η Κύπρος είναι μακριά» και «οι αποφάσεις για το είδος της λύσης του Κυπριακού μετά το 1974 ανήκουν στους Κύπριους». Δηλαδή η μικρή και ανίσχυρη Κυπριακή Δημοκρατία στην οποία εισέβαλε η Τουρκία μετά το πραξικόπημα της χούντας δημιουργώντας παράνομα τετελεσμένα, με το πιστόλι στον κρόταφο αποφασίζει να αυτοκτονήσει κρατικά (συνομοσπονδία) και να ενταχθεί έτσι στα Τουρκικά πεδία επικυριαρχίας και η Ελλάδα θεωρεί μια τέτοια εξέλιξη που θα την παγιδεύσει στρατηγικά ως υπόθεση των κυπρίων.

Με πάγια κριτήρια στρατηγικής ανάλυσης αυτές οι δύο θέσεις που θεωρούν αναλώσιμους εκατοντάδες χιλιάδες

Έλληνες της Κύπρου και που δείχνουν αδιαφορία για την μεγίστης σημασίας γεωπολιτική θέση του νησιού καθιστούν από μόνες τους το Ελληνικό κράτος στρατηγικά αναξιόπιστο. Αυτό ήταν το σκεπτικό στην βάση του οποίου έγιναν αναλύσεις και προτάσεις δημιουργίας του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας-Κύπρου.

Καταληκτικά, ένα αξιόπιστο κράτος σε μια τόσο ευαίσθητη γεωπολιτική θέση εν μέσω πολλών απειλών και με ραγδαίες στρατηγικές ανακατατάξεις που συντελούνται μεριμνά για κάποιες αναγκαίες και μη εξαιρετέες προϋποθέσεις που ήδη υπαινιχθήκαμε: **Κρατική ισχύς, κοινωνική συνοχή, οικονομική ισχύς, επιτυχείς συμμαχίες και αταλάντευτη εμμονή όσον αφορά τα ερείσματά της που είναι μάλιστα συμβατά με την διεθνή νομιμότητα. Πρωτίστως, την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου στο Αιγαίο και την στρατηγική κάλυψη της Κυπριακής Δημοκρατίας⁴⁴.**

44. Επειδή δεν είναι του παρόντος παραπέμπω σε δύο δοκίμια για το σκεπτικό του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου και την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ. Π. Ήφαιστος, «Ελληνική Εθνική Στρατηγική: Η τριπλή στρατηγική». Έννοια σκοποί προϋποθέσεις επιτυχούς εκπλήρωσης: η περίπτωση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου <http://wp.me/p3OIPy-Ff> και Π. Ήφαιστος, «In Memoriam Γιάννου Κρανιδιώτη. Ειρηνική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών και ο Γιάννος Κρανιδιώτης» <http://wp.me/p3OIPy-i2>. Βλ. επίσης «ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΡΧΩΝ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΜΕ ΓΝΩΜΟΝΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ...» <http://wp.me/p3OIPy-lc> και Π. Ήφαιστος, «ΚΥΠΡΙΑΚΟ: ΔΙΑΦΘΕΙΡΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΘΕΣΜΟΥΣ, ΑΥΤΟΚΤΟΝΟΥΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΑ / ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΡΟΝΟΥΜΕ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ». <http://wp.me/p3OqMa-17D>

42. Βλ. «ΟΝΕ: Ο μηχανισμός της καταστροφής, τρεις έγκαιρες προειδοποιήσεις», ό.π.

43. Βλ. το «Πελατειακές σχέσεις» (patron-client relations) μεταξύ ισχυρών και λιγότερο ισχυρών κρατών στο σύγχρονο... <http://wp.me/p3OIPy-wB>. Η παρέμβαση αυτή περιέχει και εκτενές απόσπασμα από το βιβλίο *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων*, κεφ. 6 όπου γίνονται περιπτωσιολογικές μελέτες για τις «πελατειακές σχέσεις» Ευρώπης-ΗΠΑ. Περιέχει επίσης αγγλικό δοκίμιο για την κρίση του Κουβέϊτ και τις συναλλαγές των ΗΠΑ με τα κράτη της περιφέρειάς μας.

Η έννοια της «πολιτειακής αλληλένθεσης» στη συμβολή του Αντώνη Μεταξά

8

Δημήτρης Ν.
Χρυσόχοου

Καθηγητής Θεωρίας
και Θεσμών
της Ευρωπαϊκής
Ολοκλήρωσης,
Τμήμα Πολιτικής
Επιστήμης και Δημόσιας
Διοίκησης του Εθνικού και
Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Στο πλαίσιο της διαδικτυακής εκδήλωσης των Εκδόσεων Σάκκουλα, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2021 υπό τον τίτλο «Η Ευρώπη σε αμφισβήτηση;» με αφορμή το έργο του Αντώνη Μεταξά, *Η Ποιοτική Ιδιαιτερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τάξης: Αλληλένθεση, Κρίση, Εξαίρεση*, είχα τη χαρά και την τιμή ενός σύντομου σχολιασμού. Αντλώντας από αυτόν, ας μου επιτραπεί η παράθεση τριών σκέψεων πάνω σε κάποιες από τις πολλές αρετές του πονήματος, εκκινώντας από τον λόγο του συγγραφέα: «Εν όψει της πολλαπλότητας των πηγών δικαίου, της συνύπαρξης πλειόνων εννόμων τάξεων, της συμβίωσης δικαιικών συστημάτων, αλλά και της εν γένει μετάλλαξης του εξουσιαστικού φαινομένου προς κατευθύνσεις δυσχερώς προσπελάσιμες από την παραδοσιακή πολιτειολογική θεώρηση, η νομική επιστήμη οφείλει να επαναπροσεγγίσει ερμηνευτικά θεμελιακές έννοιες, στη βάση των οποίων συγκροτούσε την αυτοκατανόησή της, να εντοπίσει το ποιοτικώς διαφοροποιημένο πλέον εννοιολογικό τους περιεχόμενο και να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της αναφορικά με αυτό».¹

Η πρώτη σκέψη εγγράφεται στη διάθεση του συγγραφέα να φιλοτεχνήσει, με την διανοητική αξιοπρέπεια της αναγκαίας προσφυγής στη σχετικότητα, δίχως δογματισμούς και οριστικότητες, την εικόνα μιας πολυλογικής μα συντεταγμένης συγκρότησης, που εδράζεται σε συζευκτικές, μη ολιστικές, σημάνσεις και συναρτήσεις. Και προσφέρει μια θεωρία,

1. Α. Μεταξάς, *Η Ποιοτική Ιδιαιτερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τάξης: Αλληλένθεση, Κρίση, Εξαίρεση*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σ. 18.

Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

μια θέαση ως θέση και αντιστρόφως, των απαιτήσεων του βίου της ένωσης υπό το πρίσμα αυτού που, με έμμετρη εννοιοθετική ακρίβεια, αποκαλεί «πολιτειακή αλληλένθεση»:² τη δομική σύμπλεξη αλληλοσυναρτώμενων εννόμων τάξεων, μέσα από τη οποία διασφαλίζεται ένα κοινό μέλλον.

Η δεύτερη σκέψη εγγράφεται στον πρωτότυπο λογισμό του συγγραφέα, που δύναται να «διεννοηθεί» ως μεταθεσμική συνθήκη, γονιμοποιώντας αξιώσεις «πολιτειακής συνεξέλιξης»³ ανάμεσα σε «συμβιούντες» με την κατά Althusius έννοια: «συμμέτοχοι ή εταίροι σε μια κοινή ζωή».⁴ Συνθήκη, που ανάγεται υπό το φως της συνεξελικτικής φύσης της ενοποίησης σε άσκηση συμμετοχικής εξοικείωσης: ροπής προς «ένωση», που μετεγγράφει τα μέρη σε συντεταγμένη δημόσια κοινότητα, την οποία ο συγγραφέας προσεγγίζει μέσα από τις συχνά αδιόρατες, αλλά –ευτυχώς– υπαρκτές συναρμογές δικαίου και πολιτικής: δικαίου, υπό την έννοια της έννομης υποστασιοποίησης της (αρχιτεκτονικής της) δημόσιας συμβίωσης, και πολιτικής, υπό την έννοια της ενεργού ένταξης στον βίο των άλλων, άρα στον κοινό. Εξού και μια άσκηση «φιλαλληλίας» ή «*caritas*» προς άλλους ως «μοίρασμα μελημάτων» με «φαντασία», την οποία ο Καστοριάδης ορίζει ως «ικανότητα του θέτειν νέες μορ-

φές».⁵ Είναι κι αυτό μια «τέχνη» που, όπως αυτή για την οποία κάνει λόγο ο Comte-Sponville, «η ανθρωπότητα γίνεται αντικείμενο των στοχασμών της ενώ στοχάζεται, διερωτάται ενώ ρωτά, αναγνωρίζει τον εαυτό της ενώ επιδίδεται στη γνώση».⁶ ή όπως η «μεγάλη τέχνη» που εξυμνεί ο Ελύτης, «βρίσκεται οπουδήποτε ο άνθρωπος κατορθώνει ν' αναγνωρίζει τον εαυτό του και να τον εκφράζει με πληρότητα μες στο ελάχιστο».⁷ Αυτό το «μοίρασμα» συνέχει τον κοινό μας δεσμό σε δημόσιο γίγνεσθαι. Κι όσο αυτός θα υπάρχει, με άλλους κι εμείς θα (τον) μοιραζόμαστε. Κι αν μακρινός κάποτε φαντάζει, ας θυμηθούμε ξανά τον Ελύτη: «Αν κανένας δεν ανεβαίνει στον Όλυμπο, δε σημαίνει ότι ο Όλυμπος παύει να υπάρχει».⁸ Μοιραζόμενοι, μοιραζόμαστε ό,τι δύναται να το(ν) διαβούμε.

Η τρίτη σκέψη εγγράφεται στην απάντηση που εισηγείται ο συγγραφέας στο δίλημμα, όπως ως τέτοιο ενίοτε προβάλλεται, «δημοκρατία ή κράτος δικαίου;» Σε αυτό αντιτάσσει τους αρμούς που συνέχουν το ενέργημα της «αλληλένθεσης» σε κοινή πολιτειακή εστία και χαρακτηρίζει «την προοπτική εμπέδωσης μιας “διαρκώς στενότερης ένωσης” (“*immer engere Union*”), σ’ ένα πλαίσιο συγκροτημένης δημοκρατικής πολιτειακής αλληλένθεσης των ευρωπαϊκών εθνών και κρα-

2. Ibid, σ. XIV.

3. Βλ. Δ. Ν. Χρυσόχοου, *Πολιτειολογία των ενώσεων*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2020.

4. J. Althusius (*Politica: Abridged Translation of Politics Methodically Set Forth and Illustrated with Sacred and Profane Examples*, επιμέλεια-μετάφραση: F. S. Carney, Indianapolis, IN: Liberty Fund, 1995 [1603, 2η έκδοση, 1614], σ. 19.

5. Κ. Καστοριάδης, *Η άνοδος της ασημαντότητας* (μετάφραση: Κ. Κουρεμένος, Αθήνα: Ύψιλον, 2000, σ. 149, όπως παρατίθεται στο Γ. Ν. Πολίτης *et al.* (επιμ.), *Έννοιες και Όροι του Κορνήλιου Καστοριάδη*, Αθήνα: Βιβλιοπέλαγος, 2013, σ. 180.

6. A. Comte-Sponville στο *Καθρέφτες Φιλοσοφίας*, μετάφραση: Μ. Φιλίππου, Αθήνα: Κέδρος, 2003, σ. 123.

7. Ο. Ελύτης, *Η Μαγεία του Παπαδιαμάντη*, Αθήνα: Γνώση, 1989, σ. 66.

8. Μεταξάς, *Η Ποιοτική Ιδιαιτερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τάξης*, σ. 15.

τών, στρατηγικό διακύβευμα για την Ευρώπη και τη χώρα μας».⁹ Προτάσει το «ανήσυχ» δημοκρατικό, όπως πάντοτε οφείλει να είναι, πνεύμα ως αντίδοτο στα όσα «ανησυχητικά» παρατηρούμε σε διάφορες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες,¹⁰ που στερούν από την Ευρώπη, κατ' ουσίαν στερούνται οι ίδιες από τις ίδιες, την «ποιοτική ιδιαιτερότητα» του δημόσιου πολιτισμού της: δημοκρατία και κράτος δικαίου είναι συστατικά της ίδιας πολιτειακής μήτρας, ενώ η επίκληση και μόνον του διλήμματος αρκεί για να επιτρέψει στο «ανησυχητικό» να κατισχύσει έναντι του «ανήσυχου». Και τα δύο εντυπώνονται στην εικόνα που φιλοτεχνεί ο Glasgow στο «Γράμμα από το Βερολίνο»: «Περπατώντας στο Βερολίνο αυτή την εβδομάδα, με εξέπληξε η ύπαρξη μιας όμορφης ροής πολυπολιτισμικότητας – τόσο πολλοί διαφορετικοί άνθρωποι, κουζίνες, γλώσσες. Με κάποιον τρόπο δουλεύει. Αυτό μου δίνει ελπίδα».¹¹

Ο συγγραφέας εξετάζει συστηματικά, ζητήματα που αφορούν, μεταξύ άλλων, την αρχή της υπεροχής του ευρωπαϊκού δικαίου, τον ευρωπαϊκό συνταγματισμό, και την απόφαση Weiss του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, και γράφει πως «ο λόγος για την Ένωση οφείλει σήμερα να είναι και συναισθηματικός. Χωρίς συναισθηματικές συνεπαγωγές, συμβολισμούς και δια-

συνδετικές αναφορές δεν προάγεται αυτό που έχει ανυπερθέτως ανάγκη η Ευρώπη: ταυτοτικές συζεύξεις με τους πολίτες».¹² Μια τέτοια προτροπή συναρτάται προς τις απαιτήσεις του ευρωπαϊκού «δήμου» –όπου «δήμος» σημαίνει, με όρους Kraus, «το “εμείς” της δημοκρατίας»¹³–, την ικανότητα των μελών του να μεταβιβάζουν τα δημοκρατικά τους αιτήματα προς, και από, τους κεντρικούς θεσμούς, ανάγοντας την κοινή ένωση σε «πολιτεία». Από τον Κωνσταντίνο Τσάτσο: «Ο απομονωμένος άνθρωπος δεν είναι παρά αφαίρεση της σκέψης μας. Στην πραγματικότητα ο άνθρωπος μόνος δεν έχει ύπαρξη, γιατί δεν έχει αυτάρκεια. Το άτομο είναι παροδικό· είναι ένα απόσπασμα ζωής, και ολοκληρώνεται μόνον εκεί όπου υπάρχει μια κοινωνία ανθρώπων που αμοιβαία συμπληρώνουν τις ατέλειες της φυσικής της ύπαρξης. Όπως στη γνώση το ατομικό της αίσθησης σώζεται μέσα στη γενικότητα του λόγου, έτσι σώζεται και το άτομο μέσα στη ζωή του γένους, στην ανθρώπινη κοινότητα, που στην πιο άρτια μορφή, γίνεται πολιτεία».¹⁴ Η οποία, όπως μας θυμίζει η Honohan, «δεν είναι απλώς μια μορφή διακυβέρνησης ανάμεσα σε άλλες, αλλά η μόνη νομιμοποιημένη».¹⁵

Ένα προσωρινό πόρισμα, μια εγγραφή και μια ερμηνεία. Το πρώτο: η Ευρώπη, υπό το φως της «πολιτειακής

αλληλένθεσης» που εισηγείται ο συγγραφέας, σηματοδοτεί το πέρασμα σε πολιτικές μορφές, που ανακατευθύνουν τα μέλη προς τη συντεταγμένη τους συνεξέλιξη. Η δεύτερη: η καταστατική αξίωση για «διαρκώς στενότερη ένωση» εγγράφεται σε μια άλλη εστία αυτονομίας: σε μια εστία «πληθυντική», αλλά «μοιραζόμενη» στη συγχρονία πολιτειών και πολιτείας, που συνέχει το βαθύτερο νόημα της πρόσδεσης του ενός στον άλλον. Η τρίτη: η συμβολή του Αντώνη Μεταξά νοείται και ως «μαθητεία» σε συνοδοιπορίες, όπου νοήματα, έθνη και βηματισμοί, ως ελεύθερες συνεπιλογές, «συνιδρύουν» έναν κοινό βίο. Κι αν μια τέτοια «συνίδρυση» δοκιμάζεται σήμερα στην Ευρώπη, ας θυμηθούμε ξανά τον Τσάτσο: «Απάνω σε βράχους χτίζονται οι φάροι».¹⁶ Άλλωστε, στα ίδια μελήματα, στις ίδιες σπονδές, μοιραζόμαστε.

16. Κ. Τσάτσο, *Αποχαιρετισμός*, Αθήνα: Αστrolάβος/Ευθύνη, 1988, σ. 32.

9. Ibid, σ. XIV.

10. Bl. R. Eatwell και M. Goodwin, *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*, London: Pelican, 2018.

11. G. Glasgow, 'Letter from Berlin: German Shame and the Rise of the Far Right', *The Independent*, 27 Σεπτεμβρίου 2017, στο <https://independent.org/2017/09/letter-from-berlin-german-shame-and-the-rise-of-the-far-right/> (πρόσβαση: 17 Σεπτεμβρίου 2019).

12. Μεταξάς, *Η Ποιοτική Ιδιαιτερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σσ. XV-XVI.

13. P. A. Kraus, *A Union of Diversity: Language, Identity and Polity-Building in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, σ. 31.

14. Κ. Τσάτσο, *Η Κοινωνική Φιλοσοφία των Αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα: Εστία, 1993, σ. 131.

15. I. Honohan στο *Civic Republicanism*, London and New York: Routledge, 2002, σ. 32.

IV. Σχολιασμοί/ Επισημάνσεις

Το δικαίωμα στην αλήθεια και μια νέα
καμπή στο ζήτημα των «Αγνοουμένων»
(πεσόντων, εκτελεσμένων) του 1974
της Κύπρου: η υπόθεση *Βασιλείου*
κ.ά. κατά Κύπρου στο Δικαστήριο του
Στρασβούργου

1

Στέλιος Περράκης

Καθηγητής
Διεθνούς Δικαίου,
Κοσμήτορας Νομικής
Σχολής Νεάπολις Πάφου.
Ομοτ. Καθηγητής και
πρώην Αντιπρύτανης
Παντείου Πανεπιστημίου.
Πρώην Πρέσβης της
Ελλάδας στο Συμβούλιο
της Ευρώπης
Πρόεδρος Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς
Δικαίου
& Διεθνών Σχέσεων

1. Το ζήτημα των αγνοουμένων και η
δοκιμασία του δικαιώματος στην
αλήθεια

1. Η υπόθεση *Βασιλείου και άλλοι κατά Κύπρου* (προ-
σφυγή 58699/15) αποτελεί μία «νέα», εξαιρετικά
ενδιαφέρουσα πτυχή του πολύπαθου και με διακυ-
μάνσεις ζητήματος των «Αγνοουμένων» της Κύπρου,
που διαδραματίζεται από την τουρκική εισβολή του
1974 μέχρι τις μέρες μας¹.

Ή, από μία άλλη άποψη, η εν λόγω απόφαση του Ευρ-
ΔΔΑ της 31^{ης} Αυγούστου 2021 φωτίζει μια νέα διά-
σταση του δικαιώματος στην αλήθεια, το οποίο *par*
excellence εφαρμόζεται και λειτουργεί στην περίπτω-
ση των «Αγνοουμένων»². Ένα σύνθετο ανθρωπιστικό

1. Για μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και πολύπλευρη
προσέγγιση του ζητήματος των αγνοουμένων, με μεγάλη
καταγραφή τεκμηρίων και πληροφοριών για τις διαστάσεις
του ζητήματος, βλ. Σεργίδης Ν., *Φάκελος "Αγνοούμενοι της
Κύπρου"*, Λευκωσία, 2016.
2. Έστω και αν το ΕυρΔΔΑ δεν αναφέρεται *ρητά* σε *δικαίωμα*
στην αλήθεια, αυτό υπονοείται σε όλο το σκεπτικό της
επιχειρηματολογίας της απόφασης σε σχέση με τις αιτιάσεις
των προσφευγόντων. Για το δικαίωμα στην αλήθεια βλ.
ενδεικτικά Klinkner M. & Davis H., *The Right to The Truth*
in International Law: Victims' Rights in Human Rights and
International Criminal Law, Abingdon, New York, Routledge,
2021. Perrakis S., *La protection internationale au profit des*
personnes vulnérables en droit international des droits de
l'homme, Recueil des Cours, volume 420, Académie de Droit
International, Boston, Leiden, Brill|Nijhoff, 2021, pp. 389-
393. Aktypis S., *Des personnes disparues aux disparitions*

δράμα -ανοικτή πληγή- ακόμη μετά από 47 χρόνια μετά από τα δραματικά γεγονότα του 1974. Αγνοούμενοι/νεκροί, με ταυτότητα, αναζητούν την δικαίωση της ανάπαυσης και ενώ η μνήμη τους δεν ξεθωριάζει, τονίζοντας τις υποχρεώσεις μιας Πολιτείας -της Τουρκίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας- να πράξει κατά τρόπο συμβατό με το ουσιαστικό μέρος/σκέλος ευθυνών που απορρέουν -κατά λόγον αρμοδιότητας- από το άρθρο 2 -και όχι μόνο- ΕυρΣΔΑ³.

2. Η εξέλιξη αυτή έρχεται αρκετά χρόνια μετά την «κλασική» για τους αγνοούμενους του 1974 απόφαση του ΕυρΔΔΑ στην υπόθεση *Βαρνάβας και άλλοι κατά Τουρκίας* (αρ. 16064/90 και 8 άλλες, 10 Ιανουαρίου 2008, Τμήμα Ευρείας Σύμβασης), που αποτελεί καμπή στην νομολογία του ΕυρΔΔΑ, καθώς και στις προηγηθείσες συναφείς διαπιστώσεις (ως προς τους αγνο-

ούμενους) της τέταρτης διακρατικής προσφυγής *Κύπρος κατά Τουρκίας* (αρ. 25781/94, Απόφαση 10 Μαΐου 2001, Τμήμα Ευρείας Σύμβασης)⁴. Σε αυτές, μεταξύ άλλων, εξετάστηκε η ευθύνη κράτους υπό την ΕυρΣΔΑ και την ειδικότερη υποχρέωση έρευνας για την ταυτοποίηση σορού ή τις συνθήκες θανάτου προσώπου, λαμβάνοντας, μάλιστα, υπόψη το γενικότερο πλαίσιο της υποχρέωσης αποτελεσματικής διερεύνησης αγνοουμένων σε συνθήκες ένοπλης εισβολής και ύπαρξης μεγάλου αριθμού «αγνοουμένων», όπως ήταν η περίπτωση των γεγονότων του 1974⁵.

Μάλιστα, για την πρόοδο της διαδικασίας εξέτασης της συμμόρφωσης προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου ενώπιον της Επιτροπής Υπουργών σε σύνθεση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (CM-DH) υπάρχει περισσός σκεπτικισμός, όπως αποτυπώνεται και από

forcées à Chypre: d'un comité sui generis au système de protection du Conseil de l'Europe, dans *Mélanges en l'honneur du Professeur Emmanuel Decaux*, Paris, Pedone, 2017, pp. 323-336. Μπαλαφούτα Β., *Το Δικαίωμα στην αλήθεια: Εκφάνσεις και εφαρμογές στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2018.

3. Η Τουρκία συστηματικά εξακολουθεί να αφίσταται των υποχρεώσεων της, όπως προκύπτει τα τελευταία χρόνια από τις Συνεδριάσεις της Επιτροπής Υπουργών/Μονίμων Αντιπροσώπων (CM-DH). Ιδίως ως προς τις μετακινήσεις εκταφής σορών προς άλλες τοποθεσίες (relocation) ή τα εμπόδια για τις λεγόμενες/θεωρούμενες στρατιωτικές ζώνες στις οποίες είχαν εντοπιστεί δεκάδες τόποι ταφής. Σε ορισμένες από αυτές έγιναν εξαφές. Εκπρόσωπος της ΔΕΑ/CMP παρουσιάστηκε στην CM-DH στο Στρασβούργο και ενημέρωσε για τις εξελίξεις. Βλ. doc. DH-DD (2016) 133, 02/02/2016, Communication of the CMP answers to the questions asked by delegations. Στο ίδιο πλαίσιο αρνητικής στάσης πρέπει να σημειωθεί και η μη συνδρομή των δυνάμεων ασφαλείας της Τουρκίας. Επίσης να σημειωθεί ότι στη συνεδρίαση αριθμ. 1273 της CM-DH (6-8/12/2016) η ελληνική ΜΑ Στρασβούργου υπέβαλε με Memorandum on behalf of the Hellenic Republic in the cases Cyprus v. Turkey and Varnava and others v. Turkey (missing persons) με επίκληση του διακιώματος στην αλήθεια στο πεδίο των άρθρων 2 και 3 ΕυρΣΔΑ.

4. Σε συνέχεια αυτών των διαπιστώσεων και την αναγνώριση της ευθύνης της Τουρκίας για τις τελεσθείσες μαζικές παραβιάσεις της ΕυρΣΔΑ, το ΕυρΔΔΑ αποφάνθηκε το 2014 και για το ζήτημα της δίκαιης ικανοποίησης. Επιδικάσθηκαν σε βάρος της Τουρκίας συνολικά 90 εκατ. €, ενώ ειδικά για τους συγγενείς των αγνοουμένων επιδικάσθηκαν 30 εκατ. € για ηθική βλάβη.

5. Με τον χρόνο καταγράφηκαν 1619 περιπτώσεις ελληνοκύπριων και Ελλαδιτών αγνοουμένων, πρακτικά πεσόντων/εκτελεσθέντων. Υπήρχαν και από την άλλη πλευρά περιπτώσεις τουρκοκύπριων αγνοουμένων. Αναφέρονται 581 περιπτώσεις σχετιζόμενες, όμως, στα γεγονότα του 1974, αλλά και του 1963 και μεταγενέστερα. Βλ. και Βαρνίκος Ι., *Οι 1619 αγνοούμενοι του 1974*, Πελασγός, 1996.

τις θέσεις της Επιτροπής Υπουργών, ήδη στο Ενδιάμεσο Ψήφισμα (Interim Resolution) της 7ης Ιουνίου 2005, όπου ζητήθηκε emphaticά η λήψη αποτελεσματικών μέτρων, έστω και αν τελικά, εκ του αποτελέσματος φαίνονται μάλλον ανώδυνες οι ανησυχίες και οι εκκλήσεις προς την κατέχουσα δύναμη, Τουρκία. Μέχρι σήμερα δεν έχει εξάλλου καταβάλει τις προβλεπόμενες αποζημιώσεις, που επιδίκασε το ΕυρΔΔΑ για το κεφάλαιο των αγνοουμένων στην απόφαση *Κύπρος κατά Τουρκίας IV*. Και τούτο παρόλο τον χαρακτήρα *Inconditional* της υποχρέωσης.

Χαρακτηριστική είναι η νέα Ενδιάμεση Απόφαση CM/ResDH(2021)201 της 16ης Σεπτεμβρίου 2021, σχετικά με την μη καταβολή της δίκαιης ικανοποίησης⁶.

Ίδια αρνητική στάση ακολουθεί η Τουρκία και για την υπόθεση *Βαρνάβας κ.ά.* Κάτι που θα πρέπει να ενεργοποιήσει τη διάταξη του άρθρου 46 παρ. 4 (προσφυγή στο ΕυρΔΔΑ).

3. Στα τυπικά και ουσιαστικά στοιχεία του δράματος των αγνοουμένων, που

πολλές φορές στο παρελθόν γνώρισε, ως διαδικασία, αδιέξοδα, καταγράφονται πολλά αναπάντητα ερωτήματα, παρεμβάσεις διεθνών ανθρωπιστικών οργανώσεων -λιγότερο της αρμόδιας, ωστόσο, ICRC- αλλά και τρίτων Κυβερνήσεων (πχ. ΗΠΑ), κινήσεις ή/και ακινησία της Διερευνητικής Επιτροπής Αγνοουμένων (ΔΕΑ)⁷, με δυστροφίες και άρνηση από τη μη συνεργασία της τουρκικής πλευράς. Αλλά, ακόμη, και την ανεξήγητη -με σκιές- συμπεριφορά της Κυπριακής Δημοκρατίας, που -περιέργως- κρατούσε στοιχεία για τους άτυχους πεσόντες του 1974, της ΕΛΔΥΚ ή της Εθνικής Φρουράς ή και άμαχους πολίτες, στο περιθώριο της αλήθειας -όπως λέχθηκε- για «πολιτικούς λόγους». Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρονται εξελικτικά, συχνά χωρίς σαφήνεια, κρατούμενοι/αιχμάλωτοι/νεκροί, μαχητές και άμαχοι πολίτες, αυθαίρετες εκτελέσεις, βίαιες εξαφανίσεις, παραλείψεις και λάθη σε κρίσιμες διαδικασίες διακρίβωσης περιστατικών βίαιου θανάτου. Κορύφωση σε αυτή τη δυσνόητη στάση, αποτέλεσε η «κατα-

6. [CM/ResDH\(2021\)201](#), 16 September 2021. Η Επιτροπή Υπουργών, υπό το άρθρο 46 παρ.2 ΕυρΣΔΑ, αφού υπενθυμίσει τις σχετικές υποχρεώσεις της Τουρκίας, «[...] EXPRESSED PROFOUND CONCERN that the just satisfaction awarded by the Court has not yet been paid despite its repeated appeals and that prolonged delays in fulfilling this obligation not only deprive the individual victims from receiving compensation for the damages suffered by them, but also is in flagrant disrespect of the unconditional obligation under Article 46, paragraph 1, of the Convention to pay the just satisfaction awarded by the Court; FIRMLY REITERATED its insistence on the unconditional obligation under Article 46, paragraph 1, of the Convention to pay the just satisfaction awarded by the Court; STRONGLY URGED the Turkish authorities to abide by this obligation and pay the just satisfaction, together with the default interest accrued, without further delay, DECIDED TO RESUME CONSIDERATION of this issue at the next examination of the case of Cyprus v. Turkey.»

7. Η ΔΕΑ, τριμελής διακοινοτική Επιτροπή με συμμετοχή ως τρίτου μέλους εκπροσώπου της ICRC, συστάθηκε το 1981 (βλ. και Ψηφίσματα 36/164, 16 Δεκεμβρίου 1981, και 37/181, 17 Φεβρουαρίου 1982, της Γενικής Συνέλευσης ΗΕ). Τον Ιούλιο 1997, ο Πρόεδρος Κληρίδης και ο τουρκοκύπριος ηγέτης Ντενκτάς συμφώνησαν για το ζήτημα των αγνοουμένων και το δικαίωμα των συγγενών να πληροφορηθούν την τύχη των οικείων τους, καθώς και να προχωρήσουν σχετικά σε ανταλλαγή πληροφοριών. Οι προσπάθειες της ΔΕΑ ταυτοποίησης αγνοουμένων απέδωσαν ορισμένα αποτελέσματα (αναφέρονταν 569 ελληνοκύπριοι και 184 τουρκοκύπριοι).

πλάκωση» του αεροπλάνου Noratlas -που καταρρίφθηκε πάνω από το αεροδρόμιο της Λευκωσίας από φίλια πυρά- μαζί με τις σορούς Ελλήνων καταδρομέων, που έπεσαν άδικα, στις 22 Ιουλίου 1974, πριν προλάβουν καν να υπερασπισθούν την κυπριακή γη⁸. Ένα ιδιαίτερα δύσκολο/σύνθετο πρόβλημα αποτέλεσε και η μεταφορά στην Τουρκία εκατοντάδων αιχμαλώτων και κρατουμένων και η προσωρινή κράτησή τους σε φυλακές και άλλους χώρους. Η εν λόγω κίνηση άφησε ερωτηματικά, ενώ προκάλεσε και μια ανεδαφική φιλολογία για την τύχη ορισμένων αιχμαλώτων, Ελλήνων ή Κυπρίων, χωρίς ποτέ να αποδεχθεί το βάσιμο αυτών των εκτιμήσεων.

II. Δοκιμάζοντας τη στάση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ζητήματα/πτυχές και αξιολογήσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου

4. Της προσφυγής στο Στρασβούργο προηγήθηκε μακρύς δικαστικός αγώνας ενώπιον των Κυπριακών Δικαστηρίων, μεταξύ της οικογένειας του «αγνοούμενου» Χριστοφή Ππασιά Βασιλείου και της Κυπριακής Κυβέρνησης, την οποία οι οικείοι κατηγορούσαν ότι μέχρι το 1999 παρέληψε να προβεί σε αποτελεσματική διερεύνηση της τύχης του Ππασιά ενώ αμέλησε να ενημερώ-

σει την οικογένεια για τις έρευνες που διεξάγονταν/διεξήχθησαν και ότι ήταν (ενδεχομένως) νεκρός και όχι αγνοούμενος. Μια δικαστική διένεξη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις.

Σε μία πρώτη πράξη της δικαστικής διαμάχης, το Επαρχιακό Δικαστήριο της Λευκωσίας που επιλήφθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 2002 αγωγής αποζημίωσης, με επίκληση παραβιάσεων των άρθρων 2 (απουσία έρευνας για την τύχη του αγνοούμενου), 3 (ψυχική οδύνη των συγγενών), 8 και 9 (ταφή χωρίς απαραίτητο τελετουργικό) ΕυρΣΔΑ. Το Δικαστήριο της Λευκωσίας δικάωσε τους αιτούντες, αναγνωρίζοντας την σχετική υποχρέωση και ευθύνη της Κυπριακής Δημοκρατίας, προκαλώντας μια «αναταραχή» στον τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος.

5. Η τελευταία, ωστόσο, εφεσίβαλε την εν λόγω απόφαση -μία κίνηση που κατακρίθηκε έντονα- και, τελικά, το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου ανέτρεψε, ομόφωνα, την απόφαση του πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου της Λευκωσίας, γεγονός που οδήγησε την υπόθεση πλέον ενώπιον του ΕυρΔΔΑ. Ουσιαστικά, η συζήτηση αφορούσε την ύπαρξη «θετικής υποχρέωσης» εκ μέρους της Κυπριακής Δημοκρατίας σε σχέση με την ιδιωτική/οικογενειακή ζωή των συγγενών αγνοούμενου να ενημερωθούν/πληροφορηθούν για την πρόοδο της έρευνας σχετικά με την πιθανότητα θανάτου, τις συνθήκες

θανάτου, τον τόπο ταφής της σορού ή και ταφής του λειψάνου σε κοινό τάφο, το ρόλο και το έργο της «ΔΕΑ».

Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε στην απόφασή του, στις 26 Μαΐου 2015, ότι η Διοίκηση της χώρας βρισκόταν σε ένα «χάος» μετά το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου και την τουρκική εισβολή και κατοχή που ακολούθησε. Το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάνθηκε, επίσης, καταληκτικά, «εν είδει παρηγορίας», ότι η Κυπριακή Δημοκρατία «φρόντισε με τα μέσα που διέθετε την οικογένεια του αγνοούμενου, χωρίς όμως να αναπληρώσει το κενό».

6. Η προσφυγή που ασκήθηκε στις 20 Απριλίου 2015, εφερε την διένεξη και τις αιτιάσεις της οικογένειας του αγνοούμενου ενώπιον του ΕυρΔΔΑ (τρίτο Τμήμα), το οποίο, στην απόφαση της 31^{ης} Αυγούστου 2021, αντιμετώπισε δύο βασικές και μία επικουρική αιτιάσεις των προσφευγόντων. Η πρώτη, στο πεδίο του άρθρου 2, λόγω παράλειψης του εγκαλούμενου κράτους να προχωρήσει σε αποτελεσματική έρευνα για την τύχη του αγνοούμενου. Η εμπειρία επίσης, είχε δείξει ότι εκταφή λειψάνου (remains) μπορεί να οδηγήσει και σε λαθεμένη «κατανομή» οστών ή θραυσμάτων οστών, που ανήκαν σε διαφορετικά πρόσωπα⁹. Κάτι, βέβαια, εξαιρετικά οδυνηρό για τους συγγενείς, όταν, μάλιστα, ο θάνατος προσώπου δεν ήταν βέβαιος (παρ. 59).

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην σημαντική υπόθεση *Τζιβιλάκη* -που, αν μη τι άλλο, κινητοποίησε διαφορετικά τις Αρχές- συγγενείς Ελλαδίτων αγνοουμένων/νεκρών εγκάλεσαν την Κυπριακή Δημοκρατία για το ότι -αρχικά δεν ανεσκάφη ο Τύμβος της Μακεδονίτισσας και ότι με την εκταφή έγινε μετακίνηση οστών διαφορετικών ατόμων. Δεν ήταν, επομένως, χωρίς σημασία ότι παραδόθηκαν σε συγγενείς «αγνοουμένων» ξύλινες λειψανοθήκες πεσόντων με λάθος οστά/θραύσματα οστών, που ανήκαν σε άλλους πεσόντες στρατιώτες.

Αυτές οι ενέργειες, γενικότερα, οδήγησαν και σε άσκηση έντονης κριτικής, ακόμα και με ακραίους χαρακτηρισμούς, όπως «εργαλειοποίηση» του ζητήματος και «εξαπάτηση» των συγγενών. Τα λάθη της Κυπριακής Δημοκρατίας διορθώθηκαν μερικώς μεταγενέστερα, χάρη στην προχωρημένη μέθοδο ανθρωπολογικής/γενετικής εξέτασης των λειψάνων με το DNA¹⁰ και αφού ξεπεράστηκαν οι δυσκολίες με συγγενείς/οικείους που έπρεπε να επιστρέψουν τη λανθασμένη οστεοθήκη, με τον επαναπατρισμό το 2016, 16 λειψάνων πεσόντων, ενώ στις 25 Νοεμβρίου 2021, έγινε επαναπατρισμός 7 ακόμα πεσόντων.

7. Πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά το Δικαστήριο του Στρασβούργου -όπως έχει κάνει δεκτό ήδη στην απόφαση *Κύπρος κατά Τουρκίας* IV (παρ.

9. Βλ. και υπόθεση *Τζιβιλάκη και άλλοι κατά Κύπρου*, προσφυγή αρ. 23082/07, Απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 2014. Η απόφαση του ΕυρΔΔΑ ήταν απορριπτική μεν, αλλά η υπόθεση «άνοιξε» το θέμα της στάσης της Κυπριακής Κυβέρνησης.

10. Η Κυπριακή Κυβέρνηση υποστήριξε ότι έπρεπε να περιμένει, προκειμένου να εμφανιστεί η κατάλληλη μέθοδος ταυτοποίησης και ότι η παρέλευση 26 ετών ανάμεσα στην εξαφάνιση και στην ταυτοποίηση δεν αποτελεί απόδειξη αναποτελεσματικής έρευνας (παρ. 62). Όμως, η ταυτοποίηση με DNA δεν ήταν η μόνη διαθέσιμη μέθοδος, όπως είχε χρησιμοποιηθεί για ταυτοποίηση Ελλήνων στρατιωτικών της ΕΛΔΥΚ (π.χ. οδοντοστοιχιές). Πάντως να σημειωθεί ότι οι μέθοδοι εξέτασης του DNA αναπτύχθηκαν σταδιακά αρκετά χρόνια μετά την επέλευση των γεγονότων του 1974, κάτι που επέτρεψε την βελτίωση της διαδικασίας ταυτοποίησης.

131-132)- την ευθύνη έρευνας αγνοούμενου προσώπου/αγνοούμενου σε κράτηση φέρει παγίως το κράτος στον έλεγχο του οποίου βρέθηκε/βρίσκotan ο αγνοούμενος κατά την εξαφάνισή του¹¹. Συνεπώς, το Ευρ ΔΔΑ θεώρησε ότι η ευθύνη της Τουρκίας άρχιζε από την εξαφάνιση του Ππασιά (παρ. 82).

Ήταν σαφές και βέβαιο ότι, τον Αύγουστο 1974, η μονάδα του Ππασιά βρέθηκε να μάχεται στην ευρύτερη περιοχή του αεροδρομίου της Λευκωσίας, απέναντι από τις θέσεις της ΤΟΥΡΔΥΚ. Το φυλάκιο του Αγίου Παύλου, όπου βρισκόταν, κατελήφθη από τους Τούρκους και ο ίδιος θεάθηκε να αιχμαλωτίζεται. Θεωρήθηκε έτσι αγνοούμενος, ενημέρωσαν την οικογένεια ότι αγνοείται. Το 2000, δημοσιεύτηκε επίσημος κατάλογος αγνοουμένων, που περιελάμβανε τον Ππασιά.

8. Το ίδιο το Δικαστήριο του Στρασβούργου στην απόφασή του καταγράφει και εκθέτει ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία για την τύχη του Ππασιά. Και αυτό, φυσικά, έχει την δική του σημασία¹². Έτσι, στις 14 Αυγούστου 1974, ο τότε 29χρονος Έφεδρος Εθνοφρουρός Χριστοφής Βασιλείου Ππασιάς, με άλλους τρεις συναδέλφους της μονάδας του, συνελήφθησαν, βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν από τον τουρκικό στρατό (παρ. 32). Φάνηκε γενικότερα στην πορεία των ερευνών των λειψάνων και έχει ιδιαίτερη σημασία η εργαστηριακή διαπίστωση

ότι υπήρξε κακοποίηση και εκτέλεση των αιχμαλώτων από τις τουρκικές δυνάμεις. Έγινε περισυλλογή των νεκρών στη διάρκεια εκχειρίδας στις 17 Αυγούστου 1974, από την εποπτεία των Ην. Εθνών. Στο σημείο εκείνο έπεσαν 18 άνδρες της μονάδας που μαχόταν. Να σημειωθεί ότι η σορός έφερε ρολόι και σταυρό που του είχε αποστείλει η σύζυγός του. Μεταφέρθηκε στο στρατιωτικό νεκροταφείο της Λακατάμια, περιοχή ελεγχόμενη από την Κυπριακή Κυβέρνηση. Η ταφή έγινε σε ομαδικό τάφο χωρίς σήμανση, χωρίς προσπάθεια αναγνώρισης της σορού, λόγω της λανθασμένης αντίληψης ότι είχαν προηγηθεί ήδη σχετικές ενέργειες. Σημειώθηκε δέ στα αρχεία ως «άγνωστος». Στη Λακατάμια τάφηκαν επίσης πεσόντες στις εκθροπραξίες της ΕΛΔΥΚ¹³.

9. Είναι σαφές ότι, κατά την Κυπριακή Δημοκρατία και το Ανώτατο Δικαστήριο της, η υποχρέωση διερεύνησης (διαδικαστικό σκέλος) αρχίζει από την ανεύρεση του τόπου ταφής, της εκσκαφής και εκταφής λειψάνου, και ταυτοποίησης με DNA, διακρίνοντας τον χρόνο ευθύνης της Τουρκίας -αυτόν της «εξαφάνισης».

10. Να σημειωθεί ότι οι πρώτες εκταφές Ελλήνων πεσόντων στο στρατιωτικό κοιμητήριο της Λακατάμια έγιναν το 1979. Επιστράφηκαν στην Ελλάδα οστά, που ανήκαν όμως σε διαφορετικά άτομα, με αποτέλεσμα όχι μόνο προβλήματα στην ταυτοποίηση, αλλά

και σημαντικότερο, στην ψυχική οδύνη των οικείων. Εξάλλου, μία μυστική έρευνα/έκθεση, που διεξήχθη το 1993, κατέληξε ότι στην Λακατάμια έπρεπε να αναζητηθούν τα λείψανα πεσόντων στην μάχη του Αγίου Παύλου, που θεωρούνταν «αγνοούμενοι». Δεν ενημερώθηκαν, ωστόσο, οι προσφεύγοντες γι' αυτήν την έκθεση.

Τον Ιούλιο 2000, όπως προαναφέρθηκε, δημοσιοποιήθηκε κατάλογος αγνοουμένων που περιελάμβανε και τον Ππασιά. Στις 13 Σεπτεμβρίου 2000, ταυτοποιήθηκε το λείψανο του Ππασιά και αργότερα ενημερώθηκε η οικογένειά του. Στις 15 Οκτωβρίου 2000, επιστράφηκαν στην οικογένεια τα προσωπικά είδη του Ππασιά που είχαν βρεθεί (ρολόι και βαπτιστικός σταυρός του γιου του).

11. Κατά το ΕυρΔΔΑ, μετά τις πληροφορίες ότι ο Ππασιάς είχε ταφεί στη Λακατάμια, η Κυπριακή Δημοκρατία έπρεπε να λάβει *θετικά μέτρα* για ταυτοποίηση του λειψάνου και διερεύνηση των συνθηκών θανάτου. Δηλαδή, από τα υπάρχοντα στοιχεία, από το 1989, όταν η Κυπριακή Δημοκρατία επιχείρησε και συνέλεξε πληροφορίες και μαρτυρίες ως προς την σορό του αγνοούμενου και θα μπορούσε να ταυτοποιήσει το λείψανο. Από την άλλη, λόγω του όλου πλαισίου/κατάστασης της εισβολής, η Κυπριακή Δημοκρατία αντιμετώπισε δυσκολίες με μεγάλο αριθμό αγνοουμένων¹⁴.

Το ΕυρΔΔΑ θεώρησε (παρ. 84) ότι η Κυπριακή Δημοκρατία ανταποκρίθηκε στις θετικές υποχρεώσεις της. Έτσι, και συνεκτιμώντας όλα τα στοιχεία, θεώρησε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 ΕυρΣΔΑ.

12. Το ΕυρΔΔΑ επικεντρώθηκε κυρίως στις αιτιάσεις στο πεδίο του άρθρου 8 (δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή). Κατά τους προσφεύγοντες, το κράτος για πολλά χρόνια έδινε την εντύπωση ότι ο Ππασιάς ήταν «αιχμάλωτος» των Τούρκων, ενώ στη συνέχεια τον έφερε ως αγνοούμενο. Όπως emphaticά σημείωσε γενικότερα η Ε. Χαραλαμπίδου, Πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Κυπριακής Βουλής, οι συγγενείς των αγνοουμένων γενικότερα «εγκλωβίστηκαν μια ολόκληρη ζωή στην άγνοια για την τύχη των αγαπημένων τους προσώπων».

Το ΕυρΔΔΑ θεώρησε ότι υπάρχει μία θετική υποχρέωση των Αρχών στο πλαίσιο του άρθρου 8 (παρ. 95), να γνωρίζουν οι συγγενείς ότι μπορούν να προχωρήσουν σε μια κανονική ταφή¹⁵. Επιπλέον, έκρινε ότι η άρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας να γνωστοποιήσει στην οικογένεια ότι ο Ππασιάς ήταν νεκρός, ήταν ανακόλουθη με την γνώση που προέκυπτε από τις εργασίες της ΔΕΑ. Όταν, μάλιστα, σε μυστική Έκθεση του 1993 αναφερόταν ότι «αγνοούμενοι πρέπει να αναζητηθούν από το κοιμητήριο Λακατάμια, όπου προφανώς ετάφησαν» (παρ. 24).

Κατά το ΕυρΔΔΑ, η Κυπριακή Δημοκρατία διέθετε μεν σχετικά ένα περιθώριο εκτίμησης (παρ. 97), που όμως το ξεπέρασε (παρ. 98) με την εκταφή πολλών άλλων σορών/λειψάνων, για να βρεθεί ο Ππασιάς, καθώς και με την αποστροφή του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου για «πολιτικές διαστάσεις» για την δικαιολόγηση της καθυστέρησης της εκταφής (παρ. 49,

11. Πρβλ. και υπόθεση *Emin κατά Κύπρου, Ελλάδας και Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. 59623/08, και άλλες 6 προσφυγές, 3 Ιουνίου 2010, παρ. 82.

12. Πολλά στοιχεία, ασφαλώς, δίνουν και τα εσωτερικά δικαστήρια της Κύπρου, που επιλήφθηκαν της υπόθεσης. Ακόμα και η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, που δικαιώνει την Κυπριακή Δημοκρατία, συνεισφέρει στην όλη εικόνα της κατάστασης μέσα από πολλές μαρτυρίες και τεκμήρια. Βλ. την εν λόγω απόφαση στην ιστοσελίδα του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου.

13. Οι ανθρωπίνες απώλειες της ΕΛΔΥΚ ανήλθαν συνολικά σε 47 νεκρούς και 58 αγνοούμενους. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η Ελλάδα αναγνώρισε τυπικά ότι στην Κύπρο έλαβαν χώρα πολεμικές επιχειρήσεις με το Ν. 2641/1998, δηλαδή 24 χρόνια μετά από τα γεγονότα της εισβολής.

14. Πρβλ. τις ανάλογες σκέψεις του ΕυρΔΔΑ, απόφαση *Palić κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης*, προσφυγή αρ. 4704/04, 15 Φεβρουαρίου 2011, παρ. 64.

15. Πρβλ. και υπόθεση *Lozonγγε κατά Ρωσίας*, απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, παρ. 26, 34-38.

100). Συνεπώς, οι παραπάνω δραστηριότητες δεν ήταν σύμφωνες με τις θετικές υποχρεώσεις της και, συνακόλουθα, υπήρχε παραβίαση του άρθρου 8 ΕυρΣΔΑ. Πρέπει να σημειωθεί στην προσέγγιση του ΕυρΔΔΑ, ότι η υποχρέωση συμπεριφοράς και όχι αποτελέσματος.

13. Σε ένα άλλο επίπεδο προσέγγισης, στο πεδίο του άρθρου 13 ΕυρΣΔΑ, το Δικαστήριο του Στρασβούργου θεώρησε ότι υπήρχε για τους προσφεύγοντες αποτελεσματική ένδικη προστασία, εξετάζοντας την εικαζόμενη παραβίαση σε σχέση με το άρθρο 8. Εκτίμησε, όμως, ότι δεν υπήρξε τελικά παραβίαση, αφού τα διαθέσιμα εσωτερικά ένδικα μέσα της Κυπριακής Δημοκρατίας κινήθηκαν και εξέτασαν τις αιτιάσεις των προσφευγόντων, ενώ δεν υφίστανται εγγυήσεις ένδικου μέσου έναντι απόφασης του εθνικού ανωτάτου δικαστηρίου (παρ. 111 in fine).

14. Το ΕυρΔΔΑ, τέλος, έχοντας διαπιστώσει παραβιάσεις της ΕυρΣΔΑ, αποφάνθηκε και ως προς την δίκαιη ικανοποίηση (άρθρο 41 ΕυρΣΔΑ). Επιδέχθηκε για την σύζυγο και τα τρία παιδιά 18.000 και 27.000€ για βλάβη και ηθική βλάβη, ενώ επιδέχθηκε σε βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας δικαστική δαπάνη 14.356€.

15. Είναι αξιοσημείωτο ότι με αφετηρία την απόφαση του ΕυρΔΔΑ, ο δικηγόρος Α. Δημητριάδης, νομικός παραστάτης των προσφευγόντων, επανέφερε μια παλαιότερη πρόταση -και του ιδίου- για την συγκρότηση μιας Επιτροπής Αληθείας, που θα μπορούσε να συλλέξει πληροφορίες για την

διακρίβωση της τύχης των αγνοουμένων του 1974, έστω και αν αυτή θα λειτουργούσε μόνο με την ελληνοκυπριακή πλευρά¹⁶. Μια ενδιαφέρουσα πρόταση μπροστά σε μια δύσκολα διανοημένη κατάσταση.

III. Σε αναζήτηση της Αντιγόνης...

16. Με ανοικτή πάντα την συζήτηση στο Στρασβούργο για την εκτέλεση εκ μέρους της Τουρκίας των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ γύρω από την Κύπρο (4η διακρατική και ατομικές προσφυγές) και τις δυσκολίες μιας αποτελεσματικής νομικής διεξόδου, αλλά και την ένταση στο πολιτικό πεδίο στην Κύπρο, διερωτάται κανείς εύλογα αν μια/η σκέψη του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου ενώπιον της διαμάχης γύρω από την αλήθεια του «αγνοούμενου» Ππασιά έχει βάση -όχι, βέβαια, νομικής δικαίωσης. Δηλαδή αν πρέπει να κυριαρχήσει η αποστροφή «ας αφήσουμε τους νεκρούς να αναπαυθούν, τιμώντας την μνήμη τους»; Ναι, ασφαλώς. Ας ακολουθηθεί η παρότρυνση αυτή. Αλλά μένει, όμως, το ερώτημα αν αυτή η οφειλόμενη τιμή στους νεκρούς αποδίδεται με τον δέοντα τρόπο. Άραγε η μνήμη των νεκρών ηρώων/μαρτύρων, ή όπως η κάθε πλευρά βλέπει την ανθρωπινή απώλεια προσφιλούς προσώπου, είναι ο αυθεντικός σεβασμός της αλήθειας για τον νεκρό και την ανάπαυσή του; Που, όμως, δεν φάνηκε να αποκαλύπτεται στους συγγενείς του αγνοούμενου επί χρόνια. Όχι μόνο από την γενικότερα εγκαλούμενη Τουρκία, που δεν συμβάλλει ουδαμώς με πληρο-

φορίες/συνέργεια στον εντοπισμό ταφής αγνοουμένων/πεσόντων και ενώ οι συνθήκες στο πεδίο μεταβάλλονται και οι μαρτυρίες εκλείπουν, μαζί με τους μάρτυρες που φεύγουν από τη ζωή. Αλλά και από την δοκιμαζόμενη από την τουρκική στρατιωτική κατοχή Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία κάποια χρονική στιγμή φαίνεται να προχωρήσει σε «πολιτική αντιμετώπιση» του ευαίσθητου θέματος των αγνοουμένων, με θλιβερά αποτελέσματα.

17. Και υπό το φως της εμπειρίας της CM-DH στο Στρασβούργο και την εκεί προκλητική στάση της Τουρκίας, είχα υποστηρίξει στη Λευκωσία, αρχικά, σε Εκδήλωση για τους Αγνοούμενους και κατόπιν σε Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, τον Νοέμβριο 2019, ότι το ζήτημα των αγνοουμένων, για να αποκτήσει ουσιαστική νομική κινητικότητα, απαιτεί ίσως μία νέα δικρατική προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας¹⁷. Μετά την απόφαση του ΕυρΔΔΑ στην υπόθεση *Βασιλείου κ.ά. κατά Κύπρου* γεννιέται ένας προβληματισμός ως προς αυτό. Όταν ένα ανθρωπιστικό θέμα μετατρέπεται σε πολιτικό, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, *quid?* Τελικά, αδιέξοδο ακινησίας ή φυγή προς τα εμπρός για την οδυνηρή αλήθεια; Και με ποιο μέσο; Και άρα, αν θα απέδιδε μια τέτοια ενδεχόμενη προσφυγή ενόψει της προηγούμενης στάσης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δύσκολο ζήτημα. Μάλιστα, στην ιδιαίτερα σύνθετη πολιτική κατάσταση για το Κυπριακό και ενόψει της συνο-

λικής στάσης της Τουρκίας απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία. Και ποιά η αντίδραση του ΕυρΔΔΑ;

18. Με αφορμή την υπόθεση *Βασιλείου κ.ά. κατά Κύπρου*, παραμένει, επίσης, η απορία για την ελληνική -αυτοτελώς- στάση έναντι του ζητήματος γενικότερα, αλλά και ιδίως ορώμενο από την σκοπιά των Ελλήνων/Ελλαδιτών πεσόντων/εκτελεσμένων/αγνοουμένων στην Κύπρο, των οποίων οι συγγενείς δοκιμάστηκαν επί δεκαετίες ανάμεσα στην αλήθεια της τετελεσμένης πραγματικότητας του νεκρού που έπεσε για την πατρίδα, και το «ψέμα» των αγνοούμενων γενναίων/ηρώων και αυτών που χάθηκαν, με την προσμονή της επιστροφής (;)¹⁸.

Η Ελλάδα στο ζήτημα αυτό επέλεξε μια εφεκτική στάση, με αποφυγή οχλήσεων απέναντι στο πρόβλημα, που ασφαλώς παρουσιαζόταν ιδιαίτερα σύνθετο για την κατάσταση που προέκυψε από τα γεγονότα του 1974. Ούτε διακρατική προσφυγή σε βάρος της Τουρκίας, ούτε άσκηση πιέσεων για την αναζήτηση της αλήθειας και εδώ κάτω από το βάρος «πολιτικών εκτιμήσεων» (;) για ένα ευαίσθητο ζήτημα -ταμπού θα έλεγε κάποιος- που αποτελεί το όλο πλαίσιο του κυπριακού δράματος του Ιουλίου-Αυγούστου 1974. Το χρέος στους νεκρούς όμως απαιτεί ένα συνολικό στοχασμό.

19. Από την άλλη, η συγγνώμη για τα λάθη και τις παραλείψεις της Κυπριακής Δημοκρατίας που εκφράστηκαν τόσο από τον Επίτροπο Προεδρίας για τα ανθρωπιστικά θέματα Φ. Φω-

17. Φυσικά, ιδίως σε αυτό το πεδίο, δεν περνά απαρατήρητη η απουσία -επί τόσα χρόνια μετά το 1974- ενέργειας εκ μέρους της Ελλάδας, κάτι που προσλαμβάνει ιδιαίτερες διαστάσεις από το γεγονός της παρουσίας στον κατάλογο των αγνοουμένων αρκετών Ελλαδιτών, που έπεσαν προασπιζόμενοι την κυπριακή γη. Οι απώλειες της ΕΛΔΥΚ στις εκθροπραξίες του 1974 ανήλθαν σε 46 νεκρούς και 59 αγνοούμενους.

18. Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ως στοιχείο σύγκρισης ότι οι ΗΠΑ προχώρησαν σε συγκεκριμένες ενέργειες προκειμένου να υπάρξουν πληροφορίες και αποτελεσματική διερεύνηση περιπτώσεων πέντε Κυπρίων αγνοουμένων με αμερικανική υπηκοότητα.

16. Βλ. γι'αυτό του *ιδίου*, Missing persons, human rights, justice and truth, in S. Perrakis & M.D. Marouda (eds), *Human dignity in periods of conflicts and crises. Human rights and humanitarian law at crossroads, Proceedings of the International Conference*, Nafplion, 26-27 May 2017, Athens, I. Sideris Publications, 2019, pp. 103-107.

τίου, όσο και από τον Πρόεδρο Ν. Αναστασιάδη, ήταν μια ελάχιστη κίνηση αναγνώρισης της ευθύνης, χωρίς να αλλάξει, όμως, τα δεδομένα για τις εκκρεμότητες με τα «ψεκασμένα» οστά, την λανθασμένη αποστολή στην Ελλάδα οστών που δεν ανήκαν σε Ελλαδίτες, αλλά και εν γνώση της αλήθειας να φέρεται ένας νεκρός ως αγνοούμενος κ.λπ. Απαιτείται, λοιπόν, μια αυθεντική «κάθαρση» προς το πέρας μιας τραγωδίας. Και ίσως, πράγματι, η/μία Επιτροπή Αληθείας να ήταν μια θετική εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση. Κι εδώ είναι, αξιοσημείωτος ο ορισμός της 29ης Οκτωβρίου ως Ημέρας των Αγνοουμένων, ένα επιπλέον βήμα τιμής και μνήμης εκείνων που χάθηκαν. Από την άλλη, η Κυπριακή Βουλή, στην οποία παρατηρείται σχετική κινητικότητα, θα μπορούσε -χωρίς δισταγμούς- να διερευνήσει την όλη υπόθεση των αγνοουμένων και την αντιμετώπιση των οικείων τους. Αυτοτελώς ή στη λογική μιας Επιτροπής Αληθείας.

Η εξέλιξη με την απόφαση του Ευρ-ΔΔΑ, αποτελεί μία ακόμα απόδειξη από την μια των νομικών δυνατοτήτων που διαθέτει σήμερα το ευάλωτο θύμα παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου/ανθρωπιστικού δικαίου στην αναζήτηση της αλήθειας και της απονομής δικαιοσύνης. Και από την άλλη, το όριο της πολιτικής διαχείρισης υπό το πρίσμα του «εθνικού συμφέροντος» και των υποχρεώσεων που επιβάλλει το Διεθνές Δίκαιο. Μπροστά στο ηθικό ανθρωπιστικό πρόταγμα δικαίωσης, απαιτείται ευαισθησία, αλλά και ευελιξία για την εκπλήρωση του χρέους. Και, βέβαια, μια κουλτούρα ανθρωπισμού και αντιλήψεων με υπερκείμενες αρχές και αξίες. Το δίδαξε ο Σοφοκλής και το ανέδειξε η Αντιγόνη ήδη από την ελληνική Αρχαιότητα.

Υπόθεση οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών μεταξύ Σομαλίας και Κένυας: η χαμένη ευκαιρία του Διεθνούς Δικαστηρίου

2

Νικόλας Α. Ιωαννίδης

*Διδάσκων,
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας/
Ελληνικό Ανοικτό
Πανεπιστήμιο*

Εισαγωγή - ιστορικό υπόθεσης

Στις 12 Οκτωβρίου 2021, το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης (ΔΔΔ ή το Δικαστήριο) εξέδωσε την απόφασή του επί της ουσίας της προσφυγής της Σομαλίας κατά της Κένυας σε σχέση με την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών των δύο κρατών. Η Σομαλία ζητούσε από το Δικαστήριο να οριοθετήσει τη χωρική θάλασσα, υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα πέραν των 200 ναυτικών μιλίων (ν.μ.) μεταξύ των διαδίκων. Επιπλέον, η Σομαλία ισχυριζόταν πως οι δραστηριότητες (σεισμικές έρευνες, γεωτρήσεις) της Κένυας στη διαφιλονικούμενη περιοχή εκκρεμούσης της διαφοράς συνιστούσαν παραβίαση της κυριαρχίας, κυριαρχικών δικαιωμάτων και δικαιοδοσίας της πρώτης. Ταυτόχρονα, η Σομαλία αιτήθηκε όπως το Δικαστήριο εξετάσει ενδεχόμενη παραβίαση των υποχρεώσεων της Κένυας δυνάμει των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΟΗΕ για το Δίκαιο Θάλασσας 1982 (Σύμβαση ΔΘ), που συνεπάγεται διεθνή ευθύνη του αδικοπράγουντος κράτους.

Αρχικά, σημειώνεται ότι Κένυα και Σομαλία είχαν συνομολογήσει Μνημόνιο Συναντίληψης το 2009, σύμφωνα με το οποίο τα δύο κράτη θα οριοθετούσαν τις θαλάσσιες ζώνες τους μέσω διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, το κοινοβούλιο της Σομαλίας απέρριψε τη συγκεκριμένη διευθέτηση και η Κένυα παραχώρησε άδειες εξερεύνησης για οκτώ θαλασσοτεμάχια σε διεθνείς πετρελαϊκές εταιρείες, μεταξύ των οποίων η Eni και η Total.

Αντιδρώντας στην πιο πάνω ενέργεια, η Σομαλία προσέφυγε στο ΔΔΔ το 2014. Η Κένυα προέβαλε ένσταση αναρμοδιότητας, η οποία στηρίχθηκε σε επιφύλα-

ξη που είχε καταθέσει σε σχέση με τη δήλωσή της για αποδοχή της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου. Η ρηθείσα επιφύλαξη προέβλεπε ότι διαφορές για την επίλυση των οποίων υπάρχει συμφωνία για παραπομπή σε άλλη μέθοδο δεν θα άγονται ενώπιον του Δικαστηρίου. Εν τέλει, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν υπήρχε κάποια συμφωνία μεταξύ των μερών για επίλυση της διαφοράς με άλλη μέθοδο, άρα η υπόθεση μπορούσε να εκδικαστεί ενώπιον του ΔΔΔ.¹

Εκδικάζοντας την ουσία της διαφοράς, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε τη μέθοδο των τριών σταδίων (three-stage approach) και όρισε ως θαλάσσιο σύνορο μεταξύ των διαδίκων μια ελαφρώς τροποποιημένη γραμμή ίσης απόστασης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Δικαστήριο οριοθέτησε την υφαλοκρηπίδα πέραν των 200 ν.μ. χωρίς κάποιο από τα δύο διάδικα κράτη να έχει λάβει συστάσεις από την Επιτροπή για τα Όρια της Υφαλοκρηπίδας (η Επιτροπή) που να επιβεβαιώνει τις αξιώσεις ενός εκάστου για ύπαρξη εκτεταμένης υφαλοκρηπίδας και δικαιωμάτων επ' αυτής. Περιπλέον, το Δικαστήριο θεώρησε ότι οι πρότερες μονομερείς ενέργειες της Κένυας στην περιοχή που αργότερα δόθηκε στη Σομαλία δεν αποτελούν παραβίαση της κυριαρχίας/κυριαρχικών δικαιωμάτων/δικαιοδοσίας της τελευταίας. Τέλος, σημαντικό είναι το εύρημα του Δικαστηρίου ότι οι γεωτρήσεις που οδηγούν σε μόνιμη φυσική βλάβη του βυθού δύνανται να θέσουν σε κίνδυνο ή να παρεμποδίσουν την επίτευξη τελικής συμφωνίας, κατά παράβαση των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ.

Εκείνο που προκαλεί απογοήτευση είναι το γεγονός ότι το Δικαστήριο, αν και είχε μια πρώτη τάξης ευκαιρία να το πράξει, εντούτοις δεν ενέκυψε σε ακανθώδη ζητήματα για τα οποία απαιτείται η νομολογιακή του καθοδήγηση. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο θα μπορούσε να διορθώσει τη στρεβλή προσέγγιση της απόφασης *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού* σχετικά με τη μη ύπαρξη κυριαρχικών δικαιωμάτων πριν την οριοθέτηση θαλασσίου συνόρου. Παρομοίως, εφόσον για πρώτη φορά είχε υποβληθεί ενώπιόν του διαφορά σε σχέση με την ερμηνεία και εφαρμογή των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ, δημιουργήθηκαν προσδοκίες για ενδελεχή και επισταμένη ανάλυση των ρηθισών διατάξεων κάτι που δεν έγινε. Επιπλέον, προβληματισμό προκαλούν τα ευρήματα του Δικαστηρίου αναφορικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ. πριν την έκδοση συστάσεων από την Επιτροπή. Υπό το φως των ανωτέρω, υποβάλλεται ότι η προσέγγιση του Δικαστηρίου όχι μόνο δεν συνεισέφερε στην προσπάθεια για προβλεψιμότητα της νομολογίας και καλύτερη κατανόηση ορισμένων κανόνων, αλλά φαίνεται ότι έχει επιτείνει τη σύγχυση γύρω από τα ζητήματα αυτά.

Κύρια σημεία απόφασης

Ως προς το θέμα της οριοθέτησης, η Σομαλία επεδίωκε τη χάραξη γραμμής ίσης απόστασης, ενώ η Κένυα ισχυριζόταν πως προϋπήρχε συμφωνημένο θαλάσσιο σύνορο μεταξύ των δύο κρατών, το οποίο ακολουθεί τον παράλληλο που τέμνει το χερσαίο μεταξύ

τους σύνορο.² Η Κένυα επικαλέστηκε την πρακτική των δύο κρατών με σκοπό να πείσει το ΔΔΔ ότι η Σομαλία είχε υπόρρητα συναινέσει στην ύπαρξη θαλασσίου συνόρου με βάση τον παράλληλο. Εξετάζοντας τα δεδομένα που είχε στη διάθεσή του, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το κατώφλι για να διαπιστωθεί η ύπαρξη σιωπηρής συμφωνίας οριοθέτησης είναι αρκετά υψηλό, όπως έχει κριθεί σε αρκετές περιπτώσεις στη διεθνή νομολογία. Εν τέλει, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η συμπεριφορά της Σομαλίας δεν οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι είχε αποδεχθεί άρρητα οποιαδήποτε οριοθέτηση. Προσέτι, το ΔΔΔ απέρριψε τα επιχειρήματα της Κένυας αναφορικά με το ότι μια σειρά από δραστηριότητες (θαλάσσιες περιπολίες, αλιεία, θαλάσσια επιστημονική έρευνα, αδειοδοτήσεις για πετρελαιοδραστηριότητες) ήταν ικανές να αποδείξουν συναντίληψη των μερών σχετικά με την ύπαρξη *de facto* θαλασσίου συνόρου.³

Αφού διαπίστωσε ότι δεν είχε προηγουμένως συμφωνηθεί κάποιο θαλάσσιο σύνορο μεταξύ των μερών, το Δικαστήριο προχώρησε στη διαδικασία οριοθέτησης. Εν πρώτοις, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι η αφετηρία του θαλασσίου συνόρου έπρεπε να είναι ένα σημείο στην κατώτατη ρηχία (low-water line), το οποίο συνδεόταν με μια ευθεία γραμμή με το σημείο PB29 που βρίσκεται βαθύτερα στο χερσαίο έδαφος.⁴ Όσον αφορά στη χωρική θάλασσα, το Δικαστήριο τοποθέτησε σημεία βάσης για τη μέτρηση του πλάτους αυτής μόνο σε χερσαίο

έδαφος (όχι σε νησίδες και σκοπέλους) και προχώρησε στη χάραξη της γραμμής ίσης απόστασης, κατ' επιταγή του Άρθρου 15 Σύμβασης ΔΘ.⁵

Προχωρώντας στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε τη συνήθη, πλέον, μέθοδο των τριών σταδίων, η οποία συνίσταται σε α) χάραξη προσωρινής μέσης γραμμής/γραμμής ίσης απόστασης β) εξέταση πιθανών σχετικών περιστάσεων που να καθιστούν αναγκαία την τροποποίηση της αρχικώς χαραχθείσας γραμμής και γ) τελικό έλεγχο για να διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχει δυσαναλογία ανάμεσα στο μήκος των σχετικών ακτών και της θαλάσσιας περιοχής που έχει αποδοθεί σε κάθε κράτος με την οριοθέτηση.⁶ Προτού σχεδιαστεί η προσωρινή γραμμή ίσης απόστασης, το ΔΔΔ έπρεπε να καταδείξει τις σχετικές ακτές και τη σχετική θαλάσσια περιοχή για την οριοθέτηση. Ακολουθώντας προηγούμενη νομολογία του, το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι σχετικές ακτές είναι εκείνες των οποίων οι προβολές αλληλεπικαλύπτονται. Το Δικαστήριο ανέφερε ότι οι σχετικές για την οριοθέτηση ακτές της Σομαλίας έχουν μήκος 733 χιλιόμετρα, ενώ αυτές της Κένυας 511 χιλιόμετρα.⁷ Καθορίζοντας τη σχετική θαλάσσια περιοχή, το ΔΔΔ σημείωσε ότι αυτή είναι μια περιοχή όπου υπάρχει αλληλεπικάλυψη μεταξύ των πιθανών δικαιωμάτων των μερών.⁸

Ακολουθώντας, το Δικαστήριο όρισε τα σημεία βάσης για τη χάραξη της προσωρινής γραμμής ίσης απόστασης για την οποία αφετηρία μέτρησης ήταν

2. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Judgment) [2021] παρ. 35.

3. *Ibid.*, παρ. 37-88.

4. *Ibid.*, παρ. 98.

5. *Ibid.*, παρ. 114, 117.

6. *Ibid.*, παρ. 122-125.

7. *Ibid.*, παρ. 132, 137.

8. *Ibid.*, παρ. 140-141.

1. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Preliminary Objections) [2017] ICJ Rep 3. Η ορθότερη ερμηνεία φαίνεται να είναι ότι η επιφύλαξη της Κένυας σχετικά με τη δικαιοδοσία του ΔΔΔ θα σήμαινε την παραπομπή της υπόθεσης στους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών του Μέρους XV Σύμβασης ΔΘ.

το εξωτερικό όριο της ήδη οριοθετηθείσας χωρικής θάλασσας.⁹ Στη συνέχεια, το ΔΔΔ πέρασε στην εξέταση των σχετικών περιστάσεων για να διαπιστώσει αν απαιτείται μεταβολή της προσωρινής γραμμής ίσης απόστασης. Η Κένυα επικαλέστηκε μη γεωγραφικούς παράγοντες (θέματα ασφαλείας, αλιεία, συμπεριφορά των μερών που καταδεικνύει την ύπαρξη *de facto* οριοθέτησης) ως σχετικές περιστάσεις που να υπαγορεύουν τροποποίηση της προσωρινής γραμμής, ούτως ώστε η οριοθέτηση να γίνει με βάση τον παράλληλο. Παρ' όλα αυτά, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε τους ισχυρισμούς της Κένυας, καθώς κάτι τέτοιο θα είχε ως αποτέλεσμα μια ριζική μεταβολή της προσωρινής γραμμής και δεν θα οδηγούσε σε ευθύδικο αποτέλεσμα.¹⁰

Η επόμενη σχετική περίπτωση που αξιολόγησε το Δικαστήριο ήταν η καμψυλότητα της ακτής (*concavity*) και η πιθανή αποκοπή της προβολής των ακτών της Κένυας στον σχετικό θαλάσσιο χώρο (*cut-off effect*). Το Δικαστήριο αντιμετώπισε τις ακτές της Σομαλίας, της Κένυας και της Τανζανίας ως ενιαίο σύνολο και έκρινε ότι η καμψυλότητα αυτής της μεγάλης περιοχής είναι σοβαρή και απαιτεί τροποποίηση της προσωρινής γραμμής. Συνεπεία τούτου, το Δικαστήριο μετακίνησε την προσωρινή γραμμή ίσης απόστασης προς τον βορρά, χωρίς, όμως, να ικανοποιεί το αίτημα της Κένυας για οριοθέτηση με βάση τον παράλληλο.¹¹ Στο τελευταίο στάδιο της οριοθέτησης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η αναλογία των σχετικών ακτών είναι 1 προς 1.43 υπέρ της Σομαλίας και η αναλογία του θαλασσιού χώρου μετά

την οριοθέτηση 1 προς 1.30 υπέρ της Κένυας. Με βάση τα δεδομένα αυτά, δεν θεωρήθηκε ότι το αποτέλεσμα της οριοθέτησης είναι δυσανάλογο.¹²

Περνώντας στην οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ., το Δικαστήριο παρατήρησε ότι και τα δύο διάδικα κράτη έχουν καταθέσει αίτηση στην Επιτροπή, αλλά δεν έχουν λάβει συστάσεις. Παρά το ότι το ΔΔΔ τόνισε τη σημασία του γεωλογικού κριτηρίου για να διαπιστωθεί αν τα μέρη έχουν δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ., εντούτοις προχώρησε σε οριοθέτηση χωρίς συστάσεις από την Επιτροπή που να επιβεβαιώνουν τα γεωλογικά δεδομένα που κατέθεσαν τα μέρη. Η οριοθετική γραμμή πέραν των 200 ν.μ. ακολούθησε την πορεία της τροποποιηθείσας γραμμής που χρησιμοποιήθηκε για την υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ. Όπως παραδέχθηκε το Δικαστήριο, χωρίς να επεκταθεί περισσότερο, η οριοθέτηση αυτή ενδέχεται να δημιουργήσει μια «γκρίζα περιοχή», η οποία θα βρίσκεται στην πλευρά της Κένυας, αλλά πέραν των 200 ν.μ. από τις ακτές της Κένυας και εντός των 200 ν.μ. της Σομαλίας.¹³

Τέλος, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μονομερείς ενέργειες στις οποίες προέβη η Κένυα σε τμήμα της διαφιλονικούμενης περιοχής, το οποίο μετά την οριοθέτηση αποδόθηκε στη Σομαλία, δεν συνιστούν παραβίαση της κυριαρχίας/κυριαρχικών δικαιωμάτων/δικαιοδοσίας της τελευταίας, γιατί έλαβαν χώρα πριν την οριοθέτηση και οι αξιώσεις της Κένυας προβλήθηκαν με καλή πίστη. Παράλληλα, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η παραχώρηση θαλασσοτεμαχίων και οι

σεισμικές έρευνες δεν παραβιάζουν την υποχρέωση για μη διακινδύνευση ή μη παρεμπόδιση της τελικής συμφωνίας οριοθέτησης, η οποία προβλέπεται στα Άρθρα 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ. Αντίθετα, οι γεωτρήσεις που προκαλούν μόνιμη βλάβη στον βυθό δύνανται να συνιστούν παραβίαση, καίτοι στην προκειμένη περίπτωση δεν θεμελιώθηκε τέτοια παράνομη συμπεριφορά, ένεκα ανεπαρκών στοιχείων.¹⁴

Σχολιασμός

Αναντίλεκτα, κάθε απόφαση του ΔΔΔ αποτελεί κορυφαία στιγμή για τη διεθνή δικαιοταξία, καθώς επιλύεται (ή θα πρέπει να επιλύεται) ειρηνικά μια διακρατική διαφορά υπό την αιγίδα του διεθνούς δικαίου. Εν προκειμένω, η οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών Σομαλίας και Κένυας διευθετεί μια σημαντική διαφορά σε μια ιδιαίτερα ταραγμένη περιοχή της υψηλίου. Ειδικότερα, η υπό συζήτηση απόφαση παγιώνει έτι περαιτέρω τη μέθοδο των τριών σταδίων για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ ενισχύοντας την ασφάλεια δικαίου, την προβλεψιμότητα και τη σταθερότητα της νομολογίας του Δικαστηρίου στον τομέα αυτό. Παρ' όλα αυτά, όπως αναλύεται κατωτέρω, η προσέγγιση του Δικαστηρίου έναντι ορισμένων ζητημάτων προκαλεί προβληματισμό.

Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι, αν και η Κένυα είχε συμμετάσχει στην ανταλλαγή υπομνημάτων κατά τη διαδικασία για τις προδικαστικές ενστάσεις, στη συνέχεια αρνήθηκε να λάβει μέρος στην ακροαματική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου. Ωστόσο, η

Κένυα δεν αδιαφόρησε εντελώς για την υπόθεση, καθώς ζήτησε όπως κατά τη διάρκεια της ακρόασης προβεί σε προφορική δήλωση ενώπιον του Δικαστηρίου και καταθέσει γραπτό υπόμνημα.¹⁵ Η συμπεριφορά της Κένυας ενισχύει την άποψη ότι τα κράτη δεν μπορούν/δεν επιθυμούν να αγνοούν τις διεθνείς δικαστικές διαδικασίες, έστω και αν δημόσια δηλώνουν το αντίθετο. Η προσπάθεια της Κίνας να επηρεάσει την κοινή γνώμη δημοσιεύοντας εξωδικαστικά υπόμνημα με τις θέσεις της στο πλαίσιο της διαφοράς με τις Φιλιππίνες και η συμμετοχή της Ρωσίας στις προσπάθως σε βάρος της κινηθείσας διαδικασίες από την Ουκρανία (μετά την ερημοδικία στην υπόθεση *Arctic Sunrise*) καταδεικνύουν του λόγου το αφαλές. Περιπλέον, η επιλογή των σημείων βάσης από το Δικαστήριο για οριοθέτηση της χωρικής θάλασσας κρίνεται μη ικανοποιητική, για ακόμη μια φορά, αφού δεν τοποθετήθηκαν σημεία βάσης σε περιοχές όπου απαιτούνταν κάτι τέτοιο σύμφωνα με αντικειμενικά γεωμετρικά κριτήρια. Ως εκ τούτου, η γραμμή ίσης απόστασης που χαράχθηκε δεν ήταν η αυστηρά αντικειμενική γραμμή που θα προέκυπτε, αν χρησιμοποιούνταν όλα τα απαραίτητα σημεία βάσης.¹⁶

Ένα ακόμη σημείο που χρήζει προσοχής είναι η επιλογή του Δικαστηρίου να λάβει υπ' όψιν την καμψυλότητα της ευρύτερης ακτής στην περιοχή, τμήμα της οποίας δεν ανήκει στις ακτές που είχε καταδείξει προηγουμένως το ίδιο ως σχετικές για την οριοθέτηση. Δηλαδή, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε καμψυλότητα που θα απέκοπτε την προβολή των ακτών της Κένυας στον σχε-

9. Ibid., παρ. 146.

10. Ibid., παρ. 156-160.

11. Ibid., παρ. 162-174.

12. Ibid., παρ. 176.

13. Ibid., παρ. 188-197.

14. Ibid., παρ. 203-212.

15. Ωστόσο, στο τέλος κάτι τέτοιο δεν έγινε. Ibid., παρ. 19-20.

16. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Judgment) [2021], Separate Opinion of Judge Yusuf, παρ. 19.

τικό θαλάσσιο χώρο συνυπολογίζοντας ακτές που δεν είχαν κάποια σύνδεση με τη συγκεκριμένη οριοθέτηση. Αυτή η ανεδαφική θέση, η οποία οδήγησε σε μεταβολή της προσωρινής γραμμής ίσης απόστασης σε βάρος της Σομαλίας, προσκρούει στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου και γι' αυτό έτυχε κριτικής από τους Δικαστές Abraham, Yusuf και Robinson. Εξάλλου, το ίδιο το Δικαστήριο παραδέχθηκε ότι η καμπυλότητα των σχετικών ακτών Σομαλίας και Κένυας δεν είναι ευδιάκριτη. Υποστηρίζεται, λοιπόν, ότι ίσως το Δικαστήριο, επικαλούμενο τη συγκεκριμένη σχετική περίπτωση, να ενήργησε στη βάση μη νομικών κριτηρίων για να δικαιολογήσει την τροποποίηση της γραμμής ίσης απόστασης, εφόσον δεν προέκυπτε κάποιος άλλος λόγος για κάτι τέτοιο. Άλλωστε, ήταν ο μόνος τρόπος για να δοθεί μέρος της διαφιλονικούμενης περιοχής στην Κένυα, γιατί, σύμφωνα με τα γεωγραφικά δεδομένα, η τελική οριοθέτηση έπρεπε να γίνει με βάση γραμμή ίσης απόστασης.

Ο ρόλος των μη γεωγραφικών παραγόντων

Ως γνωστόν, στη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων σε υποθέσεις θαλάσσιας οριοθέτησης κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι γεωγραφικοί παράγοντες (π.χ. μήκος ακτογραμμής, καμπυλότητα ακτής, παρουσία νήσων). Καθώς τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα επιδιώκουν την ικανοποίηση του κριτηρίου της προβλεψιμότητας αναφορικά με τη νομολογία τους, οι μη γεωγραφικοί παράγοντες, κυρίως οι οικονομικοί, δεν καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη νομολογία. Αυτή

η προσέγγιση δεν συνάδει με το γεγονός ότι οι έννοιες της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ αναπτύχθηκαν, εν πολλοίς, για να εξυπηρετήσουν τα οικονομικά συμφέροντα των κρατών.

Ως προελέχθη, η Κένυα επικαλέστηκε σειρά μη γεωγραφικών παραγόντων για να υποστηρίξει α) την αξίωσή της για ύπαρξη συμφωνημένου *de facto* θαλασσίου ορίου β) την αξίωση για τροποποίηση της προσωρινής γραμμής ίσης απόστασης κατά το δεύτερο στάδιο της οριοθέτησης, εφόσον, σύμφωνα με τον ισχυρισμό της, τα θέματα ασφαλείας και η γενικότερη συμπεριφορά των μερών που κατεδείκνυε την ύπαρξη *de facto* ορίου έπρεπε να θεωρηθούν σχετικές περιστάσεις. Κατά τη συζήτηση επί των σχετικών περιστάσεων, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι οι γεωγραφικοί παράγοντες έχουν πρωταρχικό ρόλο, αλλά σημείωσε ότι ο κατάλογος των σχετικών περιστάσεων δεν είναι εξαντλητικός.¹⁷ Η αναφορά αυτή αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο συνυπολογισμού και μη γεωγραφικών παραγόντων ως σχετικών περιστάσεων σε μελλοντικές υποθέσεις. Τη θέση αυτή υποστήριξε και η Δικαστής Χυε, η οποία επέκρινε την αποκλειστική χρήση γεωγραφικών παραγόντων στο δεύτερο στάδιο της οριοθέτησης.¹⁸

Σαφώς, το ζήτημα αυτό απαιτεί προσεκτική αντιμετώπιση, ούτως ώστε να μη διευρυνθεί αδικαιολόγητα ο κατάλογος των σχετικών περιστάσεων και να βρεθούμε ενώπιον αυθαίρετων δικαστικών αποφάσεων. Η επιδίωξη, όμως, ενός ευθύδικου αποτελέσματος καθιστά απαραίτητη τη συμπερίληψη και μη γεωγραφικών παραγόντων στον δικανικό συλλογισμό κατά την αξιολόγηση των σχετικών περιστάσεων.

Με σκοπό την εξισορρόπηση τόσο του κριτηρίου της προβλεψιμότητας όσο και της αναγκαιότητας να ληφθούν υπ' όψιν ζωτικά συμφέροντα των κρατών, θα μπορούσε να εξετάζεται από τα δικαστήρια η έννοια του «δεσπόζοντος συμφέροντος» (*predominant interest*). Εν ολίγοις, η έννοια αυτή προβλέπει ότι αντί κάθε μη γεωγραφικός παράγοντας να αξιολογείται ξεχωριστά με κίνδυνο να διαβρωθεί η οριοθετική διαδικασία και η προβλεψιμότητα των αποφάσεων, είναι προτιμότερο τα δικαστήρια να λαμβάνουν υπ' όψιν συνολικά εκείνους τους μη γεωγραφικούς παράγοντες που καταδεικνύουν την ύπαρξη ζωτικών συμφερόντων και φανερώνουν την παρουσία «δεσπόζοντος συμφέροντος» για το κράτος που το επικαλείται. Αυτό συνεπάγεται ότι μια συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή είναι ζωτικής σημασίας για το παράκτιο κράτος και δεν πρέπει να την αποστερηθεί κατά την οριοθέτηση. Για την αποφυγή μαξιμαλιστικών θέσεων, όμως, η έννοια του «δεσπόζοντος συμφέροντος» διαλαμβάνει μόνο αξιώσεις που υποβάλλονται σε συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο, με καλή πίστη και δεν υπερβαίνουν τη μέση γραμμή.¹⁹

Οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ.

Ενώ διαχρονικά το ΔΔΔ ήταν πιο επιφυλακτικό σε σχέση με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200

ν.μ., εντούτοις η πιο τολμηρή στάση των διαιτητικών δικαστηρίων και του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο Θάλασσας (ΔΔΔΘ) φαίνεται ότι «παρέσυρε» το Δικαστήριο σε -μη επαρκώς αιτιολογημένη- διαφοροποίηση της νομολογίας του. Το Δικαστήριο ασχολήθηκε για πρώτη φορά με το ζήτημα αυτό στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά Ονδούρας* και έκρινε ότι, αφ' ης στιγμής δεν υπήρχαν συστάσεις από την Επιτροπή που να επιβεβαιώνουν τις αξιώσεις επί της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ., δεν είχε αρμοδιότητα να προχωρήσει σε οριοθέτηση.²⁰ Η διαφοροποίηση άρχισε στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά Κολομβίας*, όταν το Δικαστήριο έκρινε εαυτόν αναρμόδιο να οριοθετήσει, όχι γιατί δεν είχαν εκδοθεί συστάσεις, αλλά γιατί η Νικαράγουα δεν είχε καταθέσει αίτηση στην Επιτροπή για τη λήψη συστάσεων.²¹ Πολύ πιθανόν η αλλαγή αυτή να οφείλεται στο γεγονός ότι λίγους μήνες πριν το ΔΔΔΘ είχε προχωρήσει σε οριοθέτηση πέραν των 200 ν.μ. στην υπόθεση *Μπαγκλαντές/Μυανμάρ*. Βέβαια, το ΔΔΔΘ είχε τονίσει την ιδιαιτερότητα της γεωλογικής σύνθεσης του βυθού του Κόλπου της Βεγγάλης, καθώς ήδη υπήρχαν ακράδαντα επισημονικά δεδομένα σχετικά με την ύπαρξη υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ. Στο ίδιο σκεπτικό βάσισε την απόφασή του και το διαιτητικό δικαστήριο στην υπόθεση *Μπαγκλαντές κατά Ινδίας*.²² Η διαφορετική αυτή

19. Malcolm D Evans, *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation* (Clarendon Press 1989) 208-216; N A Ioannides, 'The "Predominant Interest Concept" in Maritime Delimitation' (2020) 51(3) ODIL 217.

20. *Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v Honduras)* (Judgment) [2007] ICJ Rep 659, παρ. 319.

21. *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v Colombia)* (Judgment) [2012] ICJ Rep 624, παρ. 126-131.

22. *Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar)*, Judgment, ITLOS Reports 2012, p. 4, παρ. 444-446. *Bangladesh v India Arbitration* (Award on the Merits) [2014], παρ. 79-82, 456-475.

17. Ibid., παρ. 124.

18. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Judgment) [2021], Declaration of Judge Xue, παρ. 13-14.

προσέγγιση συνεχίστηκε στην υπόθεση *Νικαράγουα κατά Κολομβίας* του 2016, όπου το Δικαστήριο απεφάνθη ότι είχε αρμοδιότητα να οριοθετήσει την υφαλοκρηπίδα πέραν των 200 ν.μ., αφού η Νικαράγουα είχε πλέον καταθέσει αίτηση στην Επιτροπή (χωρίς να έχει λάβει συστάσεις).²³ Υπάρχει, επίσης, η απόφαση του Ειδικού Τμήματος του ΔΔΔΘ στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού*, όπου έγινε οριοθέτηση πέραν των 200 ν.μ. μολονότι μόνο η Γκάνα είχε λάβει συστάσεις από την Επιτροπή.²⁴ Ωστόσο, και αυτή η προσέγγιση κρίνεται επισφαλής, καθώς έγινε οριοθέτηση χωρίς να επιβεβαιωθούν τα γεωλογικά δεδομένα που αφορούσαν στην υφαλοκρηπίδα της Ακτής Ελεφαντοστού, γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα σε σχέση με το θαλάσσιο σύνορο, αν η γεωλογική προέκταση δεν συμβαδίζει με τη χάραξή του συνόρου.²⁵

Κατά συνέπεια, η πρόσφατη απόφαση του ΔΔΔ καθιστά πρόδηλο πως το Δικαστήριο ικανοποιείται, πλέον, μόνο με την απλή κατάθεση αίτησης από τα κράτη στην Επιτροπή, καίτοι, αρχικά, θεωρούσε απαραίτητη την έκδοση συστάσεων από την Επιτροπή για να προχωρήσει σε οριοθέτηση. Από τη στιγμή που οι δύο αποφάσεις που αφορούσαν στον Κόλπο της Βεγγάλης έχουν

ιδιαίτερο χαρακτήρα και δεν πρέπει να θεωρούνται γενικό νομολογιακό προηγούμενο ως προς το θέμα της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ., ενώ και το σκεπτικό του Ειδικού Τμήματος στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού* δεν θεμελιώνεται επαρκώς, η στάση του Δικαστηρίου κρίνεται προβληματική. Είναι, δηλαδή, δύσκολο να γίνει αντιληπτό πώς η απλή κατάθεση αίτησης στην Επιτροπή μπορεί να θεωρηθεί επαρκής ένδειξη τόσο για την ύπαρξη όσο και για τη μορφολογία της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ., αλλά και για την έκταση των δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων κρατών επ' αυτής. Συναφώς, η Πρόεδρος Donoghue εξέφρασε τις αμφιβολίες της για την πρακτική αυτή και ο Δικαστής Robinson άσκησε κριτική στην απόφαση για το συγκεκριμένο σημείο.²⁶

Μονομερείς δραστηριότητες σε διαφιλονικούμενες περιοχές

Το τελευταίο σημείο που ανέλυσε η απόφαση ήταν οι συνέπειες των μονομερών δραστηριοτήτων της Κένυας στη διαφιλονικούμενη περιοχή (σεισμικές έρευνες και γεωτρήσεις). Η Σομαλία υποστήριξε ότι οι ενέργειες αυτές καταστρατήγησαν την κυρι-

αρχία/κυριαρχικά δικαιώματα/δικαιοδοσία της. Επιπρόσθετα, η Σομαλία προέβαλε τον ισχυρισμό ότι οι πιο πάνω δραστηριότητες, ανεξαρτήτως του αν παραβίασαν ή όχι τα κυριαρχικά της δικαιώματα, αντιβαίνουν στις υποχρεώσεις των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ περί της υποχρέωσης για μη διακινδύνευση ή παρεμπόδιση σύναψης τελικής συμφωνίας. Αξίζει να αναφερθεί ότι αυτή ήταν η πρώτη υπόθεση όπου το ΔΔΔ εκλήθη να ερμηνεύσει τις ρηθείσες διατάξεις (είχαν προηγηθεί οι αποφάσεις του διαιτητικού δικαστηρίου στην υπόθεση *Γουιάνα κατά Σουρινάμ* και του Ειδικού Τμήματος ΔΔΔΘ στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού*).

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι οι μονομερείς ενέργειες της Κένυας σε τμήμα της διαφιλονικούμενης περιοχής, το οποίο, μετά την οριοθέτηση, δόθηκε στη Σομαλία, δεν συνιστούσαν παραβίαση της κυριαρχίας/κυριαρχικών δικαιωμάτων/δικαιοδοσίας της τελευταίας, επειδή πραγματοποιήθηκαν πριν την οριοθέτηση. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο ακολούθησε την προβληματική θέση της απόφασης *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού*, όπου το Ειδικό Τμήμα υποστήριξε ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών δημιουργούνται μετά την οριοθέτηση. Προφανώς, αυτή η άποψη βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση με το βασικό αξίωμα ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα των παράκτιων κρατών επί της υφαλοκρηπίδας είναι εγγενή, δηλαδή ανήκουν σε αυτά αυτοδικαίως και εξ υπαρχής (ipso facto et ab initio) και είναι σύμφυτα με την κυριαρχία τους.²⁷ Θα πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού* διεφάνη μετά την οριοθέτηση ότι όλες οι σεισμικές έρευνες/γεωτρήσεις της Γκάνας εκτελέστηκαν σε τμήμα της

διαφιλονικούμενης περιοχής που στο τέλος δόθηκε στην ίδια και έτσι δεν ετίθετο θέμα παραβίασης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ακτής Ελεφαντοστού. Αντίθετα, στην υπόθεση *Σομαλία κατά Κένυας* είχαμε ενέργειες της τελευταίας σε περιοχές που μεταγενέστερα αναγνωρίστηκαν ως μέρος των θαλασσιών ζωνών της Σομαλίας. Άρα, αφ' ης στιγμής το εύρημα του Ειδικού Τμήματος στην υπόθεση *Γκάνα/Ακτή Ελεφαντοστού* είχε προκύψει σε ένα διαφορετικό πλαίσιο, το Δικαστήριο εσφαλμένα το χρησιμοποίησε μηχανικά στην υπό κρίση απόφαση.

Επιπλέον, το Δικαστήριο ανέφερε ότι δεν είχε επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η Κένυα έδρασε με κακή πίστη. Το συγκεκριμένο εύρημα δεν κρίνεται ικανοποιητικό, καθώς θα αναμενόταν από το Δικαστήριο να αναλύσει περισσότερο και να παράσχει καθοδήγηση σε σχέση με την, ούτως ή άλλως, αόριστη έννοια της καλής πίστης. Εξάλλου, προκαλεί απορία το πώς είναι δυνατόν να μη θεωρούνται ενδείξεις κακής πίστης η χάραξη θαλασσοτεμαχίων που καλύπτουν ολόκληρη τη διαφιλονικούμενη περιοχή, με κάποια εξ αυτών να βρίσκονται πολύ πέραν της προσωρινής γραμμής ίσης απόστασης, όπως και οι μονομερείς σεισμικές έρευνες/γεωτρήσεις που αγνοούν τις νόμιμες αξιώσεις του άλλου κράτους.

Όσον αφορά στην παραβίαση των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το Δικαστήριο υιοθέτησε το εύρημα του διαιτητικού δικαστηρίου στην υπόθεση *Γουιάνα κατά Σουρινάμ*, αναφέροντας ότι οι γεωτρήσεις σε μη οριοθετημένες περιοχές που επιφέρουν μόνιμη βλάβη στον βυθό δύναται να θέσουν σε κίνδυνο τις προσπάθειες για σύναψη συμ-

23. *Question of the Delimitation of the Continental Shelf between Nicaragua and Colombia beyond 200 Nautical Miles from the Nicaraguan Coast (Nicaragua v Colombia)* (Preliminary Objections) [2016] ICJ Rep 100, παρ. 105-114. Αξίζει να σημειωθεί ότι επτά δικαστές διαφώνησαν με την προσέγγιση αυτή σημειώνοντας ότι είναι απαραίτητο να έχουν προηγουμένως εκδοθεί συστάσεις από την Επιτροπή. Joint Dissenting Opinion of Vice-President Yusuf, Judges Cançado Trindade, Xue, Gaja, Bhandari, Robinson and Judge ad hoc Brower, παρ. 56.

24. *Delimitation of the Maritime Boundary in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)*, Judgment, ITLOS Reports 2017, p. 4, παρ. 482-519.

25. Nicholas A Ioannides, 'A Commentary on the Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Ghana and Côte d'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)' (2017) 3 *Maritime Safety and Security Law Journal* 48.

26. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Judgment) [2021], Separate Opinion of President Donoghue, παρ. 4, 8. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v Kenya)* (Judgment) [2021], Individual Opinion, partly concurring and partly dissenting, of Judge Robinson, παρ. 9-21.

27. *North Sea Continental Shelf Cases* (Judgment) [1969] ICJ Rep 3, παρ. 18-20.

φωνίας οριοθέτησης, κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων. Ωστόσο, το Δικαστήριο ανέφερε ότι δεν είχε επαρκή στοιχεία για να κρίνει κατά πόσο υπήρχε μόνιμη βλάβη του βυθού και, άρα, παραβίαση των ρηθισών υποχρεώσεων από πλευράς Κένυας. Εφόσον αυτή ήταν η πρώτη υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου όπου απαιτήθηκε ερμηνεία των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ, αναμενόταν ότι το τελευταίο θα εκμεταλλευόταν την ευκαιρία και θα προέβαινε σε εκτεταμένη ανάλυση με σκοπό την αποσαφήνιση των αμφισβητούμενων διατάξεων. Δυστυχώς, αυτό δεν έγινε. Η χαλαρή ερμηνεία και εφαρμογή των συγκεκριμένων διατάξεων εμπερικλείει τον κίνδυνο επίτασης των διακρατικών διαφορών σε σχέση με μη οριοθετημένες/διαφιλονικούμενες διαφορές. Σύμφωνα με τον Δικαστή Paik, η ανοχή έναντι σοβαρών μονομερών ενεργειών σε διαφιλονικούμενες περιοχές θα στείλει το λάθος μήνυμα στα κράτη που μελετούν τις επόμενες κινήσεις τους σε μια άλλη διαφιλονικούμενη περιοχή.²⁸ Για να αποφευχθούν τέτοιες αρνητικές συνέπειες στο μέλλον, η νομολογία θα πρέπει να επιδείξει περισσότερη αποφασιστικότητα σε περιπτώσεις μονομερών ενεργειών σε διαφιλονικούμενες περιοχές.

Επίλογος

Εν κατακλείδι, στα θετικά της απόφασης καταγράφεται η περαιτέρω παγι-

ωση της μεθόδου οριοθέτησης τριών σταδίων και η επιβεβαίωση της άποψης ότι οι μονομερείς γεωτρήσεις που προκαλούν μόνιμη βλάβη στον βυθό σε διαφιλονικούμενες περιοχές δύνανται να συνιστούν παραβίαση των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ. Παρά ταύτα, η γενική εντύπωση που δίδει η απόφαση είναι προβληματική, καθώς δημιουργούνται αμφιβολίες για την προσέγγιση του Δικαστηρίου σε σχέση με την επιλογή σημείων βάσης, τον συνυπολογισμό της καμπυλότητας ακτής που βρίσκεται εκτός των σχετικών ακτών, την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 ν.μ. χωρίς συστάσεις από την Επιτροπή. Προβληματισμό, επίσης, προκαλεί η υιοθέτηση της άποψης ότι η οριοθέτηση είναι η γενεσιουργός αιτία των κυριαρχικών δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών, όπως και η ελλιπής ανάλυση των Άρθρων 74§3 και 83§3 Σύμβασης ΔΘ. Το Δικαστήριο, λοιπόν, έχασε μια μεγάλη ευκαιρία να διασαφηνίσει σωρεία ερωτημάτων για τα ανωτέρω θέματα που είχαν προκύψει από τη νομολογία των διαιτητικών δικαστηρίων και του ΔΔΔΘ. Αναπόδραστα, οι ολοένα αυξανόμενες δραστηριότητες στον θαλάσσιο χώρο θα δώσουν σύνομα στο Δικαστήριο την ευκαιρία να ασχοληθεί ξανά με τα ζητήματα αυτά, με την ελπίδα οι επόμενες αποφάσεις να συμβάλουν στην ορθή ερμηνεία των σχετικών κανόνων και την επίτευξη συνοχής στη νομολογία.

28. *Delimitation of the Maritime Boundary in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)*, Judgment, ITLOS Reports 2017, p. 4, Separate Opinion of Judge Paik, παρ. 19. Για την κριτική που ασκήθηκε στην απόφαση του Ειδικού Τμήματος βλ. N Bankes, 'ITLOS Judgment in the Maritime Boundary Dispute between Ghana and Côte d'Ivoire' (The NCLOS Blog, 27 October 2017) <<https://site.uit.no/nclos/2017/10/27/itlos-judgment-in-the-maritime-boundary-dispute-between-ghana-and-cote-divoire/>>. 'N Ermolina and C Yiallourides, State responsibility for unilateral hydrocarbon activities in disputed maritime areas: The case of Ghana and Côte d'Ivoire and its implications' (The NCLOS Blog, 23 November 2017) <<https://site.uit.no/nclos/2017/11/23/state-responsibility-for-unilateral-hydrocarbon-activities-in-disputed-maritime-areas-the-case-of-ghana-and-cote-divoire-and-its-implications/>>.

Το δυναμικό ισχύος ενός έθνους και η περίπτωση του ελληνικού κράτους

3

Ευαγόρας Λ. Ευαγόρου

Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Διεθνών
και Ευρωπαϊκών
Σπουδών
Σχολή Οικονομικών,
Επιχειρηματικών και
Διεθνών Σπουδών
Πανεπιστήμιο
Πειραιώς

Ο Henry L. Bretton (1916-2018), Γερμανός που σε ηλικία 22 ετών μετανάστευσε στις ΗΠΑ, στο βιβλίο του *Stresemann and the Revision of Versailles* (Εκδόσεις Stanford University Press, 1953), με αναφορά στον Γερμανό Υπουργό Εξωτερικών επί της Δημοκρατίας της Βαϊμάρη μεταξύ 1924 και 1929 και στο τι πίστευε για την εξωτερική πολιτική, αναφέρει ότι «...η *Machtpolitik* ήταν ο μοναδικός προσδιοριστικός παράγοντας στις διεθνείς σχέσεις και ότι μόνο το δυναμικό ισχύος ενός έθνους μπορούσε να καθορίσει τη θέση του στο κόσμο». Για την υπόθεση αυτή ελάχιστα χρειάζονται να αναφερθούν για τη διαρκή επαλήθευσή της από το διεθνολογικό εμπειρικό γεγονός. Είτε το ενστερνίζεται κάποιος είτε όχι οι εξελίξεις στις διακρατικές σχέσεις το επαληθεύουν διαρκώς.

Πέραν όμως από την αποδοχή της υπόθεσης αυτής τα ζητούμενα σε μια διεθνολογική ανάλυση είναι να προσδιοριστούν πρώτο, οι παράγοντες που διαμορφώνουν το δυναμικό ισχύος ενός έθνους-κράτους και δεύτερο, οι τρόποι ενίσχυσης αυτών των παραγόντων. Το πρώτο δείχνει σχετικά εύκολο, καθώς ανταποκρίνεται στη διαδικασία προσδιορισμού των συντελεστών ισχύος που δημιουργεί και διαθέτει ένα κράτος. Το δεύτερο είναι δυσκολότερο αλλά όχι ακατόρθωτο να πραγματοποιηθεί από μία ενδελεχή έρευνα και ανάλυση. Το συγκεκριμένο αποτελεί την πιο σημαντική συνεισφορά στην αναλυτική ακολουθία η οποία, σύμφωνα με την υπόθεση του Stresemann, καταλήγει στον προσδιορισμό του ποια είναι η θέση ενός έθνους-κράτους στον κόσμο.

Οι πιο πάνω θεωρητικές επισημάνσεις αφορούν και στην περιπτώσιολογική μελέτη της Ελλάδας. Έτσι, η συζήτηση που αφορά στις διακρατικές σχέσεις της

Ελλάδας με άλλα κράτη θα πρέπει να επικεντρώνεται και να δίνει βαρύτητα στο πώς μπορεί η Ελλάδα να ενισχύσει τους παράγοντες ισχύος της για να αποκομίσει τα βέλτιστα δυνατά αποτελέσματα στις σχέσεις αυτές. Δηλαδή η συζήτηση να επιδιώκει να προσδιορίσει τους τρόπους αύξησης των παραγόντων ισχύος του ελληνικού κράτους. Η κατάληξη της συζήτησης για το πώς επιτυγχάνεται η ενίσχυση των παραγόντων ισχύος του ελληνικού κράτους οδηγεί στον καθορισμό της θέσης της Ελλάδας στη γειτονιά της, στην περιφέρεια της και στον κόσμο ολόκληρο. Άρα και στον προσδιορισμό του χαρακτήρα των σχέσεων της με τα άλλα κράτη.

Επί παραδείγματι, στη δημόσια συζήτηση για τα ελληνοτουρκικά, η αναζήτηση απαντήσεων στα ερωτήματα ποιες είναι οι προθέσεις και οι επιδιώξεις της Τουρκίας αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τι μπορεί να επιτύχει από αυτές, με ποιο τρόπο μπορεί η Ελλάδα να την αντιμετωπίσει και ποιους κινδύνους αυτό ενέχει για το ελληνικό κράτος μπορεί να διευκολυνθεί, αν σε αυτήν προσδιοριστούν και προταθούν τρόποι αύξησης του δυναμικού ισχύος του ελληνικού κράτους. Οι προτάσεις για τους τρόπους ενίσχυσης του ελληνικού δυναμικού ισχύος δεν είναι μια εύκολη διαδικασία καθώς απαιτεί στέρεη και πλήρη, κατά το εφικτό, γνώση των πραγματικών συνθηκών της κατάστασης του κράτους. Δηλαδή, της πολιτικής, στρατιωτικής, οικονομικής, ενεργειακής και διπλωματικής κατάστασής του. Ακολούθως και αφού οριστικοποιηθούν οι προτάσεις για την ενίσχυση του δυναμικού ισχύος της Ελλάδας πρέπει να ερευνηθεί και να προσδιοριστεί το κατά πόσο το ελληνικό κράτος έχει τη βούληση αλλά και μπορεί να υλοποιήσει τις προτάσεις αυτές.

Στα υπό αναφορά ζητήματα της προηγούμενης παραγράφου έγκειται ίσως το δυσκολότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ελληνική πραγματικότητα σήμερα: Υπάρχουν, από διάφορους αναλυτές, πολλές προτάσεις ενίσχυσης του ελληνικού δυναμικού ισχύος αλλά οι προτάσεις αυτές πάσχουν από την έλλειψη στέρεης και πλήρους γνώσης των πραγματικών συνθηκών της κατάστασης του κράτους, λόγω κυρίως του ότι δεν είναι οι τελικοί διαχειριστές των ζητημάτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Από την άλλη, υφίσταται η αδυναμία των τελικών διαχειριστών των ζητημάτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ευρύτερης στρατηγικής να κατανοήσουν τις προτάσεις για την ενίσχυση του δυναμικού ισχύος της Ελλάδας, αλλά και η έλλειψη βούλησης να τις υλοποιήσουν, λόγω κυρίως της μη εξοικείωσής του με το θεωρητικό κεκτημένο των διεθνών σχέσεων. Ιδιαίτερα, για την περίπτωση των πολιτικών που είναι επιφορτισμένοι να λαμβάνουν τις αποφάσεις για τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής και στρατηγικής του κράτους, σημειώνεται η ανάγκη κατανόησης της σημασίας της φυσικής επιβίωσης του κράτους αλλά και της προσπάθειας (η οποία είναι διαρκής) για την επίτευξή της. Αναφορικά με την στρατηγική για την επιβίωση του πολιτικού υποκειμένου του οποίου ηγείται κάποιος (στη περίπτωση του σύγχρονου διεθνοπολιτικού γεγονότος η πολιτική ηγεσία ενός κράτους και ειδικότερα στην περιπτώσιολογική μας αναφορά η Ελλάδα) υπάρχουν δύο κρίσιμοι παράγοντες για την επιτυχή διαμόρφωση και αναδίπλωσή της. Ο πρώτος είναι η πολιτική ηγεσία να γνωρίζει τη θεωρία αναφορικά με το πώς επιτυχώς διαμορφώνεται και υλοποιείται η στρατηγική επιβίωσης. Ο δεύτερος είναι η «λεπταισθησία της

κρίσης» των μελών της πολιτικής ηγεσίας, όρος του Παναγιώτη Κονδύλη στο έργο «*Θεωρία Πολέμου*» (Εκδόσεις Θεμέλιο, 1999, σελ. 382), δηλαδή η προσωπική ικανότητα του πολιτικού ηγέτη να σκέφτεται και να κρίνει για την υλοποίηση της υπό αναφορά στρατηγικής υπό συγκεκριμένες περιστάσεις και όρους (να είναι δηλαδή πολιτικό-στρατηγικά οξυδερκής). Αν η πολιτική ηγεσία ενός κράτους είναι κατοχυρωμένη και με τα δύο, δηλαδή γνωρίζει και τη θεωρία και έχει τη λεπταισθησία της πολιτικής κρίσης, τότε το πολιτικό υποκείμενο (κράτος) μετά βεβαιότητας επιτυγχάνει την επιβίωσή του. Αν αυτή είναι κατοχυρωμένη μόνο με το πρώτο, δηλαδή γνωρίζει τη θεωρία αλλά δεν έχει τη λεπταισθησία της πολιτικής κρίσης, τότε οριακά μπορεί να επιτευχθεί η επιβίωση του πολιτικού υποκειμένου. Αν αυτή είναι κατοχυρωμένη μόνο με το δεύτερο, δηλαδή έχει τη λεπταισθησία της πολιτικής κρίσης αλλά δεν γνωρίζει τη θεωρία, τότε είναι πολύ δύσκολο έως ακατόρθωτο να επιτευχθεί η επιβίωση. Δεν χρήζει αναφοράς το αποτέλεσμα στην περίπτωση που δεν είναι κατοχυρωμένη η πολιτική ηγεσία με κανένα από τα δύο.

Κατά συνέπεια των πιο πάνω διαπιστώσεων είναι αδήριτη η ανάγκη για το ελληνικό εθνικό συμφέρον να υπάρχει μια ώσμωση μεταξύ διεθνολόγων αναλυτών και πολιτικών που λαμβάνουν τις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής και στρατηγικής. Οι μεν πρώτοι θα ενδυναμώνουν την γνώση τους για την πραγματική κατάσταση του κράτους οι δε δεύτεροι θα κατανοούν τις προτάσεις που γίνονται στη βάση των διεθνολογικών (θεωρητικών και εμπειρικών) αναλύσεων.

Από την άλλη, όσο αφορά στις προτάσεις που γίνονται στις συζητήσεις για

την ενδυνάμωση των εθνικών συντελεστών ισχύος με άξονα την επιβίωση του ελληνικού κράτους, αυτές έχουν τη δυνατότητα να απλοποιούν και να γενικεύουν τα πράγματα, με αποτέλεσμα να αναδεικνύουν με μια σχετική ευκολία τρόπους αύξησης του δυναμικού ισχύος. Παραδείγματος χάρη, μια κοινή διατύπωση είναι ότι ένα κράτος θέλει μια ισχυρή οικονομία που παράγει πλούτο, καθώς ο οικονομικός πλούτος με την σειρά του τροφοδοτεί το στρατιωτικό δυναμικό ισχύος. Αυτό ως μία γενική πρόταση απλουστευτικού χαρακτήρα είναι ορθή. Αλλά στην πράξη ποιοι είναι οι τρόποι, ποιος ο χρόνος που απαιτείται και τι παραμερισμό άλλων πραγμάτων μια πολιτική ηγεσία πρέπει να κάνει για να δημιουργηθεί μια ισχυρή οικονομία που θα παράγει πλούτο και θα τροφοδοτεί το στρατιωτικό δυναμικό ισχύος; Αυτά τα γνωρίζουν οι ασκούντες την εκτελεστική εξουσία και πιο συγκεκριμένα αυτοί που είναι επιφορτισμένοι με την εθνική ασφάλεια και άμυνα του κράτους. Ένα άλλο παράδειγμα γενικής πρότασης που διατυπώνεται είναι ότι η ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος εκπληρώνει τον στόχο της επιβίωσης. Αλλά στην πράξη ποιοι είναι οι τρόποι στρατιωτικής ενίσχυσης, ποια και τι είδους στρατιωτική ενίσχυση (οπλικά συστήματα), ποια τα όρια των οικονομικών μεγεθών του κράτους για την στρατιωτική ενίσχυση; Επίσης τις απαντήσεις στα συγκεκριμένα ερωτήματα τις γνωρίζουν οι υπεύθυνοι σχεδιασμού της εθνικής ασφάλειας και άμυνας.

Είναι κοινώς ομολογούμενη η διαπίστωση ότι στη συζήτηση για τα ελληνοτουρκικά, αναδεικνύεται και προτείνεται πληθώρα τρόπων για την αύξηση του δυναμικού της ισχύος του ελληνικού κράτους, με τις αδυναμίες βέβαια που έχουν οι προτάσεις αυτές

όπως προσδιορίστηκαν στη προηγούμενη παράγραφο. Πέραν όμως αυτού, κρίνω ότι πιο σημαντικό ζήτημα, από τις δημόσιες προτάσεις τρόπων αύξησης του δυναμικού ισχύος του ελληνικού κράτους, είναι το ίδιο το κράτος και οι λήπτες των αποφάσεων για την εξωτερική του πολιτική (ως οι φορείς σχεδίασης και υλοποίησης της στρατηγικής επιβίωσης του) να επιδιώκουν να αυξάνουν το δυναμικό της ισχύος του. Επιδίωξη η οποία πρέπει να είναι διαρκής και να χαρακτηρίζεται από καινοτομία. Και να αφορά σε όλους του τομείς, πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό, διπλωματικό και ενεργειακό πεδίο. Βέβαια είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι αυτό δεν είναι μια εύκολη διαδικασία, γιατί οι κρατικές δομές ελλείπει πόρων και δομών, αδυναμιών σχεδιασμού και εφευρετικότητας καθώς και δυσλειτουργιών του κρατικού μηχανισμού αδυνατούν να προχωρήσουν σε διάφορους τομείς και τελικώς να αποτυγχάνουν να αυξήσουν κατά το μέγιστο δυνατό το δυναμικό ισχύος του ελληνικού κράτους. Επίσης, μια άλλη ανάγκη της πολιτικής ηγεσίας του ελληνικού κράτους, για την καλύτερη δράση της στα υπό αναφορά ζητήματα, όπως αυτή επισημάνθηκε και πιο πάνω, είναι η κατοχύρωσή της με γνώση που αφορά σε παραδοχές της διεθνολογικής ανάλυσης. Μια κρίσιμη παραδοχή είναι ότι θα πρέπει η ελληνική πολιτική ηγεσία να σκέφτεται στη βάση του ότι τα άλλα κράτη συμπεριφέρονται στο ελληνικό κράτος ανάλογα με το μέγεθος του δυναμικού ισχύος που αυτό διαθέτει αλλά και δοκιμάζοντας τις δυνατότητές του να το αξιοποιήσει. Άρα όσο πιο ισχυρό και αποφασισμένο βρίσκουν τα άλλα κράτη το ελληνικό κράτος και την πολιτική του ηγεσία, τόσο πιο σοβαρά το λαμβάνουν υπόψη στις μεταξύ τους σχέσεις. Κατά συνέπεια

και πάλι αναδεικνύεται η ανάγκη να μεριμνούν διαρκώς για το δυναμικό ισχύος του ελληνικού κράτους. Και αυτό με τη σειρά του θα καθορίζει τη θέση της Ελλάδας στη γειτονιά της, στη περιφέρεια της και στον κόσμο. Ο Hans Morgenthau (1094-1980), ένας άλλος γερμανός ακαδημαϊκός των διεθνών σχέσεων, που επίσης μετανάστευσε στις ΗΠΑ σε ηλικία 33 ετών, σημειώνει στο βιβλίο του «Politics Among Nations» (Εκδόσεις McGraw-Hill, 1948): «...ο πολιτικός πρέπει να ρωτά πώς επηρεάζει μια πολιτική του απόφαση τη δύναμη και τα συμφέροντα του έθνους» και ότι «μια καλή εξωτερική πολιτική ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και μεγιστοποιεί τα οφέλη».

Η αναβίωση του πυρηνικού ζητήματος μεταξύ κανονιστικών ρυθμίσεων και στρατηγικών διλημμάτων

4

Την 7η Ιουλίου του 2017 εγκρίθηκε, από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με τη θετική ψήφο 122 χωρών, η Συνθήκη για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων, ενώ την 22η Ιανουαρίου 2021 επικυρώθηκε από την 50η συμβαλλόμενη χώρα και έκτοτε τέθηκε σε ισχύ.¹

Χρήστος Ζιώγας

Διδάσκων
Διεθνείς Σχέσεις
Τμήμα
Μεσογειακών Σπουδών
Παν/μιου Αιγαίου
εντεταλμένος Λέκτορας
στη Στρατιωτική Σχολή
Ευελπίδων.

Η εν λόγω Συνθήκη απαγορεύει στις χώρες που την υπέγραψαν την ανάπτυξη, δοκιμή, παραγωγή, απόκτηση, διάθεση, αποθήκευση, χρήση ή απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων.² Επίσης το κείμενο συμπεριλαμβάνει διατάξεις ανθρωπιστικής χροιάς σχετικά με την αντιμετώπιση των συνεπειών από τη χρήση και τις δοκιμές των πυρηνικών όπλων.³ Εντούτοις, τα κράτη που διατηρούν πυρηνικά οπλοστάσια δεν υπέγραψαν την Συνθήκη, περιορίζοντας νομικά το πεδίο δεσμευτικής εφαρμογής της και σχετικοποιώντας την επιρροή της, ως προς την ευόδωση της επιθυμίας των περισσοτέρων δρώντων της διεθνούς κοινότητας, για την επίτευξη πυρηνικού αφοπλισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Όσον αφορά το ζήτημα της χρήσης πυρηνικών όπλων, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος τερματίστηκε στην Ασία τον Αύγουστο του 1945 με τη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, όταν η αμερικανική αεροπορία έπληξε με πυρηνικές βόμβες τις δύο ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκαασάκι.⁴ Μεταπολεμικά, στα πλαίσια του

1. Επισκόπηση της Treaty on the prohibition of nuclear weapons (TPNW). <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/tpnw/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021).
2. Πλήρες κείμενο της TPNW. <https://undocs.org/A/CONF.229/2017/8> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)
3. Προόμιο της TPNW, Ibid.
4. Τζέημς, Κλ., Η στρατηγική της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στον πόλεμο του Ειρηνικού. Στο:

Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, υπήρξαν αποτυχημένες προσπάθειες πυρηνικού αφοπλισμού, περιορισμού ή κοινής διαχείρισής τους, όπως καταμαρτυρούν τα διαδοχικά σχέδια Baruch, Eden και Rapacki, τα οποία κατατέθηκαν αντιστοίχως το 1946, το 1955 και 1957.⁵ Συν τω χρόνω, η αμερικανο-σοβιετική αντιπαράθεση αποτέλεσε βασικό γνώρισμα της ψυχροπολεμικής περιόδου, ο δε ανταγωνισμός τους και σε επίπεδο πυρηνικών εξοπλισμών ήταν αδιάλειπτος και βασική πτυχή των διμερών τους σχέσεων, προσδιοριστικός επίσης της διεθνούς τάξης της περιόδου.⁶ Σταδιακά, και ως απόρροια της συνειδητοποίησης του βαθμού καταστρεπτικότητας των πυρηνικών τους οπλοστασίων, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Σοβιετική Ένωση και το Ηνωμένο Βασίλειο, επιδίωξαν να διατηρήσουν το προνόμιο κατοχής του πυρηνικού όπλου, δημιουργώντας ένα σύνθετο κανονιστικό πλέγμα για την αποφυγή της διασποράς των όπλων μαζικής καταστροφής.⁷ Κανονιστική απόλξη της εν λόγω διττής επιθυμίας υπήρξε η Συνθήκη μη -Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων (NPT), η οποία από την 5η Μαρτίου

του 1970 που τέθηκε σε ισχύ συνιστά την κορωνίδα της διαδικασίας ελέγχου των πυρηνικών και της γενικότερης προσπάθειας ώστε να επέλθει πυρηνικός αφοπλισμός.⁸ Το 1995 η ισχύς της συνθήκης επεκτάθηκε επ' αόριστον και σήμερα 191 συμβαλλόμενα κράτη έχουν προσχωρήσει σε αυτήν, στηριζόμενη ως προς την επίτευξη των στόχων της σε τρεις πυλώνες. Τον πρώτο που αφορά τη μη-διάδοση των πυρηνικών όπλων⁹, το δεύτερο που προβλέπει τη διαδικασία ειρηνικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας¹⁰ και τον τρίτο που θέτει ως απώτερο σκοπό τον πυρηνικό αφοπλισμό.¹¹ Σύμφωνα λοιπόν με το Άρθρο 1 της NPT, τα πυρηνικά κράτη¹² αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μη μεταφέρουν πυρηνικά όπλα ή άλλες πυρηνικές εκρηκτικές συσκευές και να μη βοηθήσουν, ενθαρρύνουν, παρακινήσουν ένα μη πυρηνικό κράτος να αποκτήσει ή να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα. Ακολουθώντας στο Άρθρο 2, τα μη-πυρηνικά κράτη, που έχουν υπογράψει τη συνθήκη, αναλαμβάνουν τη δέσμευση να μην αποδεχτούν, κατασκευάσουν, ή αποκτήσουν πυρηνικά όπλα. Είναι γεγονός πως η NPT κά-

νει μία σαφή διάκριση, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται μέχρι σήμερα, μεταξύ πυρηνικών και μη-πυρηνικών κρατών, διαχωρισμός που γίνεται αποδεκτός μόνο στο πλαίσιο των προβλέψεων και του σκοπού της NPT και δεν συνάδει εν γένει με την αρχή της κυρίαρχης ισότητας των μελών του ΟΗΕ.¹³ Εν συνεχεία, στο Άρθρο 6 της Συνθήκης αναφέρεται ρητώς, αλλά μη δεσμευτικά ως προς τον χρονικό ορίζοντα υλοποίησής του, ότι: «όλα τα μέλη θα συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις, με καλή πίστη, έτσι ώστε σε σύντομο χρόνο να επιτευχθεί πυρηνικός αφοπλισμός και γενικότερα πλήρης αφοπλισμός». Είναι γεγονός ότι ο συγκεκριμένος στόχος δεν έχει επιτευχθεί αλλά η NPT έως σήμερα έχει συμβάλλει σημαντικά ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος μίας ανεξέλεγκτης διασποράς, εξ αιτίας των διλημάτων ασφαλείας των κρατών, κατάσταση που αναμφίβολα θα οδηγούσε σε μία περαιτέρω «πυρηνικοποίηση» των διεθνών σχέσεων.¹⁴ Στην πρακτική της εφαρμογή, η παρεχόμενη από την NPT δυνατότητα για ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας συνδέθηκε ευθύγραμμα και με την υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να παρέχουν στην Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας απρόσκοπτη πρόσβαση για έλεγχο στις εγκαταστάσεις τους, ώστε να πιστοποιείται ότι αυτές χρησιμοποι-

ούνται αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς.¹⁵ Η πολλή σημαντική, ως προς την εφαρμογή της Συνθήκης, δέσμευση δεν είναι πάντα ανέφελη, όπως καταμαρτυρά και η περίπτωση του προβληματικού ελέγχου του αμφιλεγόμενου πυρηνικού προγράμματος του Ιράν.¹⁶ Τέλος, στο Άρθρο 10 προβλέπεται ότι: «κάθε μέρος στη βάση της άσκησης της εθνικής του κυριαρχίας έχει το δικαίωμα να αποσυρθεί από τη συνθήκη, αν κρίνει ότι εξαιρετικά περιστάσεις, σχετικά με το αντικείμενο της συνθήκης, απειλούν τα (ζωτικά) συμφέροντα της χώρας του». Το εν λόγω άρθρο επικαλέστηκε η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας και την 10^η Απριλίου του 2003 αποχώρησε από την NPT, αποκτώντας, παρά τις έντονες αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας ένα περιοριζόμενο ποσοτικά και ποιοτικά πυρηνικό οπλοστάσιο, και δημιουργώντας έκτοτε σοβαρά ζητήματα για την περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια.¹⁷

Μεταψυχροπολεμικά, η άμβλυνση των στρατηγικών ανταγωνισμών και η σταδιακή μείωση των πυρηνικών οπλοστασίων της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των Ηνωμένων Πολιτειών ανατροφοδότησαν τις προσδοκίες σημαντικού μέρους της διεθνούς κοινότητας, σύμφωνα με τις οποίες οι πυρηνικές στρατηγικές και τα αντίστοιχα εξοπλιστικά προγράμματα συνιστούσαν ψυχροπολεμικές και εν πολλοίς ξεπερα-

13. Άρθρο 2, §1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

14. Potter, C. W., "The NPT & the Sources of Nuclear Restraint," Daedalus (Winter 2010), pp. 68-81. https://www.amacad.org/sites/default/files/daedalus/downloads/Wi2010_On-the-Global-Nuclear-Future-Vol-2.pdf (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

15. Άρθρο 8 της NPT.

16. UN News. Additional effort and patience' needed to revive Iran nuclear deal. 14 December 2021 <https://news.un.org/en/story/2021/12/1107922> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

17. Jean du Preez and William Potter, North Korea's Withdrawal From the NPT: A Reality Check. Middlebury Institute of International Studies at Monterey. April 8, 2003. <https://nonproliferation.org/north-koreas-withdrawal-from-the-npt-a-reality-check/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

Paret, P. (επιμ.) Οι δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής: Από τον Μακκιαβέλλι έως την πυρηνική εποχή, Εκδόσεις Τουρίκης, Αθήνα, 2004, σελ. 864.

5. Calvocoressi, P., Η Διεθνής Πολιτική 1945- 2000, Εκδόσεις Τουρίκης, Αθήνα, 2000, σελ. 70-4.

6. Φρήντμαν, Λ., Οι δύο πρώτες γενιές των στρατηγιστών της πυρηνικής εποχής. Στο: Paret, P. (επιμ.), ό.π., σελ. 864.

7. Calvocoressi, P., ό.π., σελ. 81-3.

8. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

9. Άρθρα 1-3 της NPT.

10. Άρθρα 4 και 5 της NPT.

11. Άρθρο 6 της NPT.

12. Η NPT κάνει διάκριση μεταξύ των κρατών που διαθέτουν πυρηνικά όπλα (nuclear-weapons states) και των κρατών που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα (non-nuclear-weapons states). Όταν υπογράφηκε η συνθήκη το 1968 τα NWS μέλη της ήταν: οι ΗΠΑ, η ΕΣΣΔ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σήμερα είναι τα ΝWS πέντε, η Γαλλία και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας υπέγραψαν την συνθήκη το 1992 μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Center for Arms Control and Non-Proliferation. April 14, 2017. <https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-nuclear-non-proliferation-treaty-npt/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

σμένες διακρατικές πρακτικές.¹⁸ Παρά τις κατά καιρούς ρωσο-αμερικανικές αντεγκλήσεις για διάφορα θέματα, είναι γεγονός ότι η διατήρηση της πυρηνικής ισορροπίας -σημαντικότερο στοιχείο της μεταπολεμικής διεθνούς τάξης- εξακολουθεί να αποτελεί κοινό τόπο για Ουάσιγκτον και Μόσχα, κατάσταση που αποτυπώθηκε μεταψυχροπολεμικά μέσω διμερών συμφωνιών¹⁹ και πρόσφατα με την επέκταση της Συνθήκης START.²⁰ Κι αν οι δύο σημαντικότερες πυρηνικές δυνάμεις δεν επιθυμούν άμεσα να ενισχύουν τα οπλοστάσιά τους, τον Μάρτιο του 2021 το Ηνωμένο Βασίλειο ανακοίνωσε ότι θα αυξήσει το ανώτατο όριο του αποθέματος των πυρηνικών κεφαλών του περισσότερο από 40 τοις εκατό. Η συγκεκριμένη δήλωση του Λονδίνου συνιστά σημαντική απόκλιση από τη προηγούμενη δέσμευση και πρακτική του, ενημερώνοντας ταυτόχρονα τη διεθνή κοινότητα ότι δεν θα δημοσιεύει πλέον πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών που διατηρεί σε επιχειρησιακή κατάσταση.²¹ Η Γαλλία, η έτερη δυτικοευρωπαϊκή και

μοναδική πλέον χώρα-μέλος της ΕΕ, πυρηνική δύναμη, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου μείωσε σημαντικά το οπλοστάσιό της, ουδέποτε έθεσε θέμα αναθεώρησης του ανεξάρτητου πυρηνικού της δόγματος, διατηρώντας σημαντικότερες δυνατότητες πυρηνικής κρούσης και την επιλογή πρώτου πλήγματος, όταν τα ζωτικά της συμφέροντα το επιτάσσουν.²²

Ακολουθώντας, την 3η Νοεμβρίου 2021 το Υπουργείο Άμυνας των Ηνωμένων Πολιτειών δημοσίευσε επίσημα Έκθεση για τις στρατιωτικές δυνατότητες της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας.²³ Στην εν λόγω Έκθεση, μεταξύ άλλων εκτιμάται ότι η Κίνα επιταχύνει και διευρύνει το πυρηνικό της πρόγραμμα, με σκοπό την αύξηση του αριθμού των πυρηνικών κεφαλών σε επτάκοιες έως το 2027 και σε χίλιες έως το 2030.²⁴ Διατρέχοντας την Έκθεση εύκολα διαπιστώνονται οι αμερικανικές ανησυχίες σχετικά με τις μελλοντικές πυρηνικές ικανότητες της Κίνας. Πιο συγκεκριμένα, σε αρκετά της σημεία αναφέρεται ότι το Πεκίνο αυξάνει τις κατά θάλασσα, ξηρά και αέρα

πλατφόρμες εκτόξευσης πυρηνικών όπλων, βελτιώνει παράλληλα τη δυνατότητα παραγωγής εμπλουτισμένου πλουτωνίου και έχει ήδη υιοθετήσει τη στρατηγική «πυρηνικής τριάδας».²⁵ Σύμφωνα με την Έκθεση, οι εξελίξεις κατά το 2020 καταδεικνύουν ότι η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας αυξάνει την ετοιμότητα των πυρηνικών της δυνάμεων κατά την περίοδο της ειρήνης, υιοθετώντας στρατηγική «επαυξημένης εγρήγορσης» ως προς τη χρήση πυρηνικών όπλων.²⁶ Ακόμη κι αν οι συντάκτες της Έκθεσης υπερβάλλουν ως προς τον χρονικό ορίζοντα υλοποίησης καθώς και τους αριθμούς πυρηνικών όπλων τους οποίους η Κίνα σκοπεύει να αναπτύξει την τρέχουσα δεκαετία, είναι προφανής η επιθυμία της να καλύψει το χάσμα των πυρηνικών της ικανοτήτων, εν σχέσει με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία. Υπό αυτό το πρίσμα, θεωρείται αναμενόμενη η επιδίωξη της Ουάσιγκτον και της Μόσχας να διατηρήσουν την σχετική τους υπεροχή, ακολουθώντας μια αντίστοιχα προσαρμοστική διεύρυνση των πυρηνικών τους οπλοστασίων. Μολοντί έως σήμερα δεν έχουν προκύψει ζητήματα πυρηνικού ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων στην ένταση και τον βαθμό της ψυχροπολεμικής περιόδου διαφαίνονται τάσεις ενίσχυσης των πυρηνικών οπλο-

στασίων των πυρηνικών κρατών.²⁷ Ως γνωστόν, η πυρηνική αποτροπή μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης συνέβαλε αποφασιστικά στην αποφυγή του πολέμου και το ειρηνικό τέλος της ψυχροπολεμικής περιόδου. Η απόφαση της Κίνας να ενισχύσει δραστικά το πυρηνικό της οπλοστάσιο, αναμφίβολα θα αναθεωρήσει τις αμερικανικές και ρωσικές αποφάσεις για περεταίρω περιορισμό των πυρηνικών τους οπλοστασίων. Πιθανόν, η βρετανική απόφαση για αύξηση των επιχειρησιακών πυρηνικών κεφαλών κατά 40 τοις εκατό να σχετίζεται με τις αμερικανικές ανησυχίες σχετικά με την περαιτέρω ανάπτυξη του κινεζικού πυρηνικού προγράμματος. Ένας ακόμη παράγοντας που δυνητικά μπορεί να θέσει εν αμφιβολή την πυρηνική ισορροπία είναι η τεχνολογική εξέλιξη, στο βαθμό που θα προσδώσει σε κάποιο πυρηνικό κράτος αδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα²⁸· προοπτική εξόχως αρνητική για τη διεθνή τάξη. Προχωρώντας από τις στρατηγικές των μεγάλων πυρηνικών δυνάμεων στην προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να απαγορεύσει τα πυρηνικά όπλα, διαπιστώνουμε ότι το ζήτημα της μη-διάδοσης τους εξακολουθεί να δημιουργεί εντάσεις ανάμεσα στα πυρηνικά, στα μη-πυρηνικά και τα δυνάμει πυρηνικά κράτη.²⁹ Η Ινδία, το Πακιστάν³⁰ και το

18. UN Office for Disarmament Affairs. Η Γαλλία και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας υπέγραψαν την συνθήκη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το 1992. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

19. Daryl Kimball, and Kingston Reif. U.S.-Russian Nuclear Arms Control Agreements at a Glance. Arms Control Association. April 2020. <https://www.armscontrol.org/factsheets/USRussiaNuclearAgreements>

20. The White House, U.S.-Russia Presidential Joint Statement on Strategic Stability. 16 June 2021 <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/16/u-s-russia-presidential-joint-statement-on-strategic-stability/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

21. Kingston Reif and Shannon Bugos. UK to Increase Cap on Nuclear Warhead Stockpile. Arms Control Association. April 2021. <https://www.armscontrol.org/act/2021-04/news/uk-increase-cap-nuclear-warhead-stockpile> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

22. Fact Sheet: France's Nuclear Inventory. Center for Arms Control and Non-Proliferation. March 27, 2020. <https://armscontrolcenter.org/fact-sheet-frances-nuclear-arsenal/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

23. Annual Report to Congress. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2021. Office of the Secretary of Defense. <https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

24. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China. Nuclear Capabilities, Ibid, p.VIII.

25. Στο κείμενο επαναλαμβάνεται διαρκώς η κινεζική αναφερόμενη ικανότητα «πυρηνικής τριάδας». Military and Security Developments Involving the People's Republic of China. Nuclear Capabilities, ibid, p. VI, VII, 55, 56, 57, 62, 90, 91.

26. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China. Nuclear Capabilities, Ibid, Readiness, pp.91.

27. Helene Cooper. China could have 1,000 warheads by 2030 Pentagon says, The New York Times, 3 November 2021. <https://www.nytimes.com/2021/11/03/us/politics/china-military-nuclear.html> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

28. Κράιγκ, Α.Γκ., και Γκίλπερτ, Φ., Σκέψεις για τη στρατηγική σήμερα και στο μέλλον. Στο: Paret, P. (επιμ.), ό.π., σελ. 1025-7.

29. Κίσινγκερ, Χεν., Παγκόσμια Τάξη. Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2014, σελ. 470-77.

30. India and Pakistan. Center for Arms Control and Non-Proliferation. <https://armscontrol-center.org/countries/india-and-pakistan/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

Ισραήλ³¹ είναι τα κράτη που απέκτησαν πυρηνικά όπλα, μη έχοντας όμως υπογράψει την NPT, κατάσταση που δεν συνιστά άμεση παραβίασή της, αλλά πλήττει τόσο την οικουμενικότητα ως προς την εφαρμογή της, όσο και τον καθολικό της χαρακτήρα. Τέλος, χαρακτηριστικό παραδείγματα κρατών που έχουν αναπτύξει ή επιθυμούν να αναπτύξουν τα πυρηνικά τους οπλοστάσια, αποτελούν το Ιράν και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας, δημιουργώντας προβλήματα περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας.³²

Διαπιστώνουμε επομένως ότι, παρά τις κατά περίπτωση δυσκολίες εφαρμογής και άρνησης υπογραφής της NPT, η ανάπτυξη και παραγωγή πυρηνικών και ατομικών όπλων από μία χώρα, ακόμη κι αν δεν την έχει υπογράψει και δεν δεσμεύεται συμβατικά, έχει αυξημένο διπλωματικό, οικονομικό και γεωπολιτικό κόστος. Εμφερούμενη από τις υπάρχουσες νομικές δεσμεύσεις και πιθανόν προσδοκώντας να προκαλέσει διπλωματικό κόστος, η Δημοκρατία των Νήσων Μάρσαλ προσέφυγε τον Απρίλιο του 2014 στο Διεθνές Δικαστήριο στη Χάγη εναντίον των εννέα πυρηνικών κρατών, κατηγορώντας τα για παραβί-

αση των υποχρεώσεών τους σχετικά με τον τερματισμό της κούρσας πυρηνικών εξοπλισμών και της δέσμευσής τους για πυρηνικό αφοπλισμό.³³ Από τα εννέα κράτη, τα τρία -Ινδία, Πακιστάν και Ηνωμένο Βασίλειο- έχουν αναγνωρίσει την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Τα υπόλοιπα έξι πυρηνικά κράτη προσκλήθηκαν να δεχθούν ad hoc τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για την συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά αυτά είτε αρνήθηκαν ρητώς (Κίνα) ή αγνόησαν την προσφυγή (ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, Ισραήλ και Λ.Δ. της Κορέας).³⁴ Σχετικά με την προσφυγή κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, το ενάγον κράτος ισχυρίστηκε ότι το εναγόμενο παραβίαζε το Άρθρο 6 της NPT.³⁵ Εν τέλει το Διεθνές Δικαστήριο έκρινε, με την ελάχιστη δυνατή πλειοψηφία 8-8 -με υπερσχύουσα την ψήφο του Προέδρου-, ότι δεν διαπιστώνει νομική διαφορά μεταξύ των Νήσων Μάρσαλ και του Ηνωμένου Βασιλείου.³⁶ Όσον αφορά τις προσφυγές κατά της Ινδίας και του Πακιστάν, αμφότερα τα κράτη δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη NPT, το Διεθνές Δικαστήριο αποδέχθηκε το επιχείρημα της Ινδίας, με ψήφους 9 έναντι 7, ότι δεν είχε δικαιοδοσία για να προχωρή-

σει στην εκδίκαση της προσφυγής των Νήσων Μάρσαλ.³⁷ Η κρίση το Δικαστηρίου είχε το ίδιο αποτέλεσμα, με παρόμοια επιχειρήματα και συλλογιστική και για τις δύο προσφυγές. Σημειώνεται ότι αν και το 1996 το Δικαστήριο είχε γνωμοδοτήσει σχετικά με τη νομιμότητα της απειλής ή της χρήσης πυρηνικών όπλων, αναγνωρίζοντας τη σημασία του Άρθρου 6 της NPT κι από το οποίο προέκυπτε «υποχρέωση επίτευξης ακριβούς αποτελέσματος - πυρηνικού αφοπλισμού σε όλες τις πτυχές του», στην περίπτωση των πρόσφατων προσφυγών των Νήσων Μάρσαλ απέφυγε να επανακαθορίσει διασταλτικότερα «τη θέση του για τα πυρηνικά όπλα».³⁸

Καταληκτικά, προσπαθώντας να συγκεράσουμε κανονιστικές δεσμεύσεις και στρατηγικές επιλογές στην παρούσα συγκυρία, διαπιστώνουμε, ότι τα στρατηγικά ζητήματα επανακάμπουν στο διεθνές γίνεσθαι και ακολούθως αυτά επηρεάσουν ήδη τις πυρηνικές στρατηγικές των κρατών και δη των ισχυρότερων, ανατροφοδοτώντας ξανά το πυρηνικό ζήτημα. Μία νέα κούρσα πυρηνικών εξοπλισμών ακόμη κι αν περιοριστεί μεταξύ των ήδη προσδιορισμένων, από την NPT, ως πυρηνικών κρατών θα λειτουργήσει αποσταθεροποιητικά και θα απομακρύνει περαιτέρω τον στόχο του πυρηνικού αφοπλισμού. Είναι οξύμωρο, αλλά πάντως όχι ανεξήγητο, ότι το 2021, έτος που τέθηκε σε ισχύ η νέα Συνθήκη για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων, οι πυρηνικές δυνάμεις αποφάσιζαν να ανατάξουν τα πυρηνικά τους οπλοστάσια. Εφ' όσον στο

ορατό μέλλον δεν είναι πολύ πιθανός ένας πυρηνικός αφοπλισμός, ίσως η πιο σημαντική παράμετρος του ζητήματος να συνίσταται στη διατήρηση του αποτρεπτικού χαρακτήρα των πυρηνικών όπλων. Πιο συγκεκριμένα: οι τεχνολογικές εξελίξεις να μην θέσουν εν αμφιβόλω την βεβαιότητα της αμοιβαίας καταστροφής ενός πυρηνικού πολέμου. Ακολούθως και προς την κατεύθυνση της αποσταθεροποίησης θα λειτουργήσει μία αλυσιδωτή «πυρηνικοποίηση» αναδυόμενων και ανταγωνιστικών μεταξύ τους κρατών, η οποία ενδεχομένως να οδηγήσει σε γενικευμένη αμφισβήτηση του κανονιστικού πλαισίου της Συνθήκης Μη-Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων (NPT).

Εν γένει, οι μεταπολεμικές συνθήκες ελέγχου των όπλων μαζικής καταστροφής εξέφρασαν την οικουμενική αναγκαιότητα να τεθούν όρια στην ανάπτυξη και διάδοση των πυρηνικών και την επιθυμία σημαντικού μέρους της διεθνούς κοινότητας για τον απώτερο στόχο εξάλειψής τους. Η μεταπολεμική στρατηγική σκέψη³⁹ προσαρμόστηκε στην πιθανότητα χρήσης των πυρηνικών και μετά από αρκετές στρατηγικές αναζητήσεις, τελικά παρείχε στις πολιτικές ηγεσίες τη δυνατότητα να κατανοήσουν το αδιέξοδο ενός πυρηνικού πολέμου. Αμφότερες οι διαδικασίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ψυχροπολεμικής τάξης και το ειρηνικό τέλος της. Στην παρούσα συγκυρία τα στρατηγικά ζητήματα και οι πυρηνικές πτυχές τους φαίνεται να επανακάμπουν, προκαλώντας εύλογους προβληματισμούς για τη διεθνή τάξη. Τα κανο-

31. Israel. Center for Arms Control and Non-Proliferation. <https://armscontrolcenter.org/countries/israel/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

32. Κίσινγκερ, Χέν., ό.π., σελ. 227-42, 472.

33. Προσφυγή των Νήσων Μάρσαλ κατά της Ινδίας, του Πακιστάν και της Βρετανίας για τη χρήση πυρηνικών όπλων. Lawspot. 6 Φεβρουαρίου 2016. <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/prosfygi-ton-nison-marsal-kata-tis-indias-toy-pakistan-kai-tis-vretanias-gia-ti-hrisi> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

34. Οι Νήσοι Μάρσαλ στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης: Παρουσίαση. Pressenza. 11 Μαρτίου 2016. <https://www.pressenza.com/el/2016/03/oi-nisoi-marshall-sto-diethnes-dikastirio-tis-xagis-parousiasi/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

35. Σύμφωνα με το άρθρο 6 της NPT «όλα τα μέλη θα συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις, με καλή πίστη, έτσι ώστε σε σύντομο χρόνο να επιτευχθεί πυρηνικός αφοπλισμός και γενικότερα πλήρης αφοπλισμός». Βλ. υποσ. 8.

36. Maitê de Souza Schmitz. Decision of the International Court of Justice in the Nuclear Arms Race Case, Harvard International Law Journal. <https://harvardilj.org/2016/11/decision-of-the-international-court-of-justice-in-the-nuclear-arms-race-case/> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

37. Devirupa Mitra. World Court Rejects Marshall Islands Case on Nuclear Disarmament Against India, Pakistan, UK. The Wire. 05 October 2016. <https://thewire.in/diplomacy/icj-world-court-marshall-islands-india-nuclear-disarmament> (Ανακτήθηκε: 24/12/2021)

38. Maitê de Souza Schmitz. *ibid*.

39. Aron, R., The Great Debate: Theories of Nuclear Strategy, University Press of America Revised edition, NY, pp. 30-65.

νιστικά πλαίσια είναι αναγκαία για να διατηρηθούν τα καθεστώτα ελέγχου, να αποτραπεί μια αλυσιδωτή διάδοση των Όπλων Μαζικής Καταστροφής και να παραμείνει, έστω και δυσεπίτευκτος, ο στόχος του αφοπλισμού. Παράλληλα, ο ρόλος της στρατηγικής σκέψης ανατιμάται, ώστε να «φωτίσει» ξανά τους λήπτες των αποφάσεων όλων των κρατών για να δρομολογήσουν τις κατάλληλες πολιτικές για να διατηρήσουν τα πυρηνικά όπλα τον αποτρεπτικό τους χαρακτήρα.

Η Τουρκία ως Αναδυόμενη Πυρηνική Δύναμη: Μία Δυνητική Απειλή για τη Διεθνή Ασφάλεια;

5

Μιχαήλ
Εμμανουήλ
Δημάκας

Υποψήφιος
διδάκτωρ Παντείου
Πανεπιστημίου.
Δόκιμος ερευνητής
Ε.Κε.Π.Ε.Κ..

Η ανάπτυξη της πυρηνικής τεχνολογίας και η χρήση της για ειρηνικούς σκοπούς αναγνωρίζεται διεθνώς ως μία αποκλειστικά εθνική επιλογή. Πυρηνικοί αντιδραστήρες μεγάλης ισχύος που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος εντοπίζονται σε 30 χώρες και καλύπτουν περίπου το 11% της παγκόσμιας ηλεκτρικής κατανάλωσης, ενώ σε 57 χώρες υπάρχουν και λειτουργούν πυρηνικοί αντιδραστήρες που εξυπηρετούν αμιγώς ερευνητικούς σκοπούς. Αντίθετα, η χρήση της πυρηνικής ενέργειας για στρατιωτικούς σκοπούς είναι μία ενέργεια διεθνώς απαγορευμένη.

Σήμερα οι χώρες που κατέχουν πυρηνικά όπλα¹ είναι εννέα,² ενώ υπάρχει ένας μικρός αριθμός χωρών που φιλοξενεί σε ειδικές εγκαταστάσεις πυρηνικά όπλα των πυρηνικών δυνάμεων. Μεταξύ των χωρών αυτών είναι και η Τουρκία, η οποία ως κράτος-μέλος του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) φιλοξενεί στην αεροπορική βάση του Incirlik 50 βαρυτικές βόμβες

1. Ως πυρηνικά όπλα ορίζονται τα όπλα που χρησιμοποιούν την πυρηνική σχάση (ατομικές βόμβες) ή την πυρηνική σύντηξη (βόμβες υδρογόνου) με στόχο την καταστροφή των εχθρικών στόχων, μέσα από την έκρηξή τους και την έκχυση θερμότητας και ακτινοβολίας. Βλ. Andrew Heywood, *Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*, μτφ.-επιμ.: Χρήστος Φραγκονικολόπουλος-Φίλιππος Προέδρου, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2013, σελ. 448.
2. Παρατίθενται κατά αύξουσα σειρά οι εννέα πυρηνικές δυνάμεις με βάση τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών που διαθέτουν: 1) Ρωσία (6.257), 2) Η.Π.Α. (5.550), 3) Γαλλία (290), 4) Κίνα (350), 5) Ηνωμένο Βασίλειο (225), 6) Πακιστάν (165), 7) Ινδία (160), 8) Ισραήλ (90), 9) Βόρεια Κορέα (45). Βλ. *Federation of American Scientists (Status of World Nuclear Forces)*, διαθέσιμο στο: fas.org.

υδρογόνου των Η.Π.Α.³ Υπάρχουν επίσης άλλες 25 χώρες⁴ που ανήκουν στον Ο.Η.Ε., οι οποίες επικαλούμενες λόγους ασφαλείας στηρίζονται στα πυρηνικά όπλα των Η.Π.Α.. Πέραν των πυρηνικών όπλων που κατέχουν οι προαναφερθείσες πυρηνικές δυνάμεις, υπάρχουν ανά τον κόσμο σε διάφορες εγκαταστάσεις μεγάλες ποσότητες πυρηνικών υλικών (π.χ. ουράνιο και πλουτώνιο) από τις οποίες μπορεί να κατασκευαστεί μεγάλος αριθμός πυρηνικών βομβών. Οι ποσότητες αυτές βρίσκονται υπό τον συνεχή έλεγχο των επιθεωρητών της ΙΑΕΑ⁵ διότι χαρακτηρίζονται ως «υλικά για ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας». Όσα δε εξ αυτών των υλικών βρίσκονται στην κατοχή των εννέα πυρηνικών δυνάμεων υπόκεινται σε περιορισμένο εθελοντικό διεθνή έλεγχο σύμφωνα με τους ισχύοντες διεθνείς θεσμούς. Γενικά ανά την υφήλιο υπάρχουν πάμπολλες ραδιενεργές πηγές που χρησιμοποιούνται για ειρηνικούς σκοπούς, όπως στη βιομηχανία, στην ιατρική, στη γεωργία και στην επιστημονική έρευνα.⁶

Το Ισχύον Διεθνές Νομικό Πλαίσιο για την Πυρηνική Ενέργεια

Η κατασκευή πυρηνικών εγκαταστάσεων διέπεται από ένα σύνολο οργανισμών και δεσμευτικών συνθηκών που αποσκοπούν στον έλεγχο τυχόν αυθαιρεσιών ως προς τη χρήση και την περαιτέρω διασπορά της πυρηνικής ενέργειας. Τον Ιούλιο του 1957 με αφορμή την ομιλία του Αμερικανού Προέδρου Dwight Eisenhower στην Ολομέλεια του Ο.Η.Ε. ιδρύθηκε η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ), η οποία αποτελεί ένα παγκόσμιο κέντρο συνεργασίας για την πυρηνική ενέργεια και αριθμεί 173 κράτη-μέλη.⁷ Μία άλλη συνθήκη, η οποία θέτει φραγμούς στη διάδοση των πυρηνικών όπλων είναι η ΝΡΤ.⁸ Η τελευταία αυτή ενεκρίθηκε το 1968 από την Ολομέλεια του Ο.Η.Ε. και ετέθη σε ισχύ τον Μάρτιο του 1970 μετά την απαιτούμενη επικύρωσή της από 40 κράτη. Στην ΝΡΤ έχουν ενταχθεί 191 κράτη, ενώ προς το παρόν απέχουν η Ινδία, το Πακιστάν, η Βόρεια Κορέα, το Ισραήλ και το Νότιο Σουδάν. Σκοπός της εν λόγω συνθήκης είναι αφενός

μεν η μη απόκτηση πυρηνικών όπλων, αφετέρου δε η ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας και ο πυρηνικός αφοπλισμός. Στη βάση της εν λόγω συνθήκης, από τις συμβαλλόμενες χώρες δημιουργήθηκαν πέντε Ελεύθερες Ζώνες⁹ από Πυρηνικά Όπλα (NWFZ)¹⁰ που συμβάλλουν στην προσπάθεια για τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας. Ένα άλλο θεσμικό όργανο το οποίο ιδρύθηκε το 1996 και λειτουργεί ως εμπόδιο στη διάδοση των πυρηνικών όπλων είναι η Συνεκτική Συνθήκη Απαγόρευσης Πυρηνικών Δοκιμών (CTBT).¹¹ Η εν λόγω συνθήκη δεν έχει τεθεί μέχρι στιγμής σε ισχύ λόγω του ότι δεν έχει συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός υπογραφών από τις χώρες που απαιτείται να την υπογράψουν. Στα παραπάνω θεσμικά όργανα εντάσσεται και μία εθελοντική οργάνωση αποτελούμενη από 48 κράτη, η λεγόμενη «Ομάδα Πυρηνικών Προμηθευτών» (NSG)¹², στην οποία μετέχει και η Ελλάδα. Σκοπός της συγκεκριμένης ομάδας -η οποία ειρήσθω εν

παρόδω έχει τη δυνατότητα μεταφοράς ειρηνικής πυρηνικής τεχνολογίας- είναι η συμβολή της στη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Το ισχύον διεθνές νομικό πλαίσιο για την εφαρμογή του καθεστώτος των πυρηνικών διασφαλίσεων, της πυρηνικής ασφάλειας και της πυρηνικής προστασίας συμπληρώνεται από μία σειρά διεθνών κειμένων που αποτελείται από νομικά δεσμευτικές συνθήκες, συμβάσεις, συμφωνίες και ψηφίσματα. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα από τα σημαντικότερα «νομικά εξαρτήματα»¹³ που συνεισφέρουν στη διασφάλιση της πυρηνικής προστασίας: i) Οι Συμφωνίες Πυρηνικών Διασφαλίσεων (Safeguards Agreements), ii) Οι Διεθνείς Συμβάσεις για την Έγκαιρη Κοινοποίηση Πυρηνικών Ατυχημάτων (CENNA),¹⁴ iii) Παροχή Βοήθειας σε περίπτωση Πυρηνικού Ατυχήματος ή Ραδιολογικής Έκτακτης Ανάγκης (CACNARE),¹⁵ iv) Η Κοινή Σύμβαση για την Ασφαλή Διαχείριση Αναλωθέντων Πυρηνικών Καυσίμων και Ραδιενεργών Αποβλήτων

9. Τη βάση των Ελευθέρων Ζωνών από Πυρηνικά Όπλα αποτέλεσαν οι εξής συνθήκες: α) Συνθήκη για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων στη Λατινική Αμερική και στην Καραϊβική (Συνθήκη του Tlatelolco-1967), β) Συνθήκη για Ελεύθερη Ζώνη από Πυρηνικά στο Νότιο Ειρηνικό (Συνθήκη της Rarotonga-1985), γ) Συνθήκη για Ελεύθερη Ζώνη από Πυρηνικά Όπλα στη Νοτιοανατολική Ασία (Συνθήκη της Bangkok-1995), δ) Συνθήκη για Ελεύθερη Ζώνη από Πυρηνικά Όπλα στην Αφρική (Συνθήκη της Pelindaba-1996) και ε) Συνθήκη για Ελεύθερη Ζώνη από Πυρηνικά Όπλα στην Κεντρική Ασία (Συνθήκη του Semipalatinsk-2006). Βλ. *Nuclear-Weapon-Free Zones*, διαθέσιμο στο: www.un.org.
10. Nuclear Weapon Free Zones.
11. Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (1996).
12. Nuclear Suppliers Group. Η συγκεκριμένη ομάδα ιδρύθηκε το 1974.
13. Μετά τον Σεπτέμβριο του 2001 στα ανωτέρω αναφερόμενα «νομικά εξαρτήματα» προστέθηκαν: i) Το Ψήφισμα 1540/2004 του UNSC (United Nations Security Council), ii) Το Ψήφισμα 59/290/2005 του UNGA (United Nations General Assembly), iii) Η Σύμβαση ICSANT (International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism) του 2005, iv) Η τροποποίηση της CPPNM και v) Μία σειρά οδηγιών, συστάσεων, βασικών αρχών και προτύπων του ΙΑΕΑ. Βλ. Παντελής Φ. Οικονόμου, ό.π., σελ. 52.
14. Convention on Early Notification of a Nuclear Accident (1986).
15. Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency (1986).

3. Στην αεροπορική βάση του Incirlik έχουν εγκατασταθεί 50 πυρηνικές βόμβες τύπου B61. Βλ. Hans Kristensen, "Urgent: Move US Nuclear Weapons Out of Turkey", October 16, 2019, διαθέσιμο στο: fas.org.
4. Αναφερόμαστε στις: Αλβανία, Αυστραλία, Βουλγαρία, Δανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ιαπωνία, Ισλανδία, Ισπανία, Καναδάς, Κροατία, Λετονία, Λευκορωσία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μαυροβούνιο, Νορβηγία, Νότια Κορέα, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία. Βλ. *Federation of American Scientists (FAS Nuclear Notebook)*, διαθέσιμο στο: www.fas.org.
5. International Atomic Energy Agency. Η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας είναι ένας αυτόνομος διεθνής διακρατικός οργανισμός συνδεδεμένος με τον Ο.Η.Ε. που έχει ως στόχο την προώθηση της ειρηνικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας. Για περαιτέρω πληροφορίες βλέπε *IAEA International Atomic Energy Agency*, διαθέσιμο στο: www.iaea.org.
6. Βλ. Παντελής Φ. Οικονόμου, *Παγκόσμια Πυρηνική Απειλή, Η Ελλάδα, οι Εννιά και οι Μνηστήρες, Η Καταγραφή Ενός Πυρηνικού Επιθεωρητή*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2019, σελ. 37-41.
7. Σύμφωνα με στοιχεία της 7^{ης} Απριλίου του 2021. Βλ. *IAEA International Atomic Energy Agency (List of Member States)*, διαθέσιμο στο: www.iaea.org.
8. Nuclear non-Proliferation Treaty.

(JCSFF&RWM),¹⁶ ν) Η Σύμβαση Πυρηνικής Ασφάλειας του 1994 (CNS),¹⁷ vi) Η Σύμβαση Φυσικής Προστασίας Πυρηνικών Υλικών του 1979 (CPPNM)¹⁸ και vii) Η Δήλωση για Μέτρα Εξάλειψης της Διεθνούς Τρομοκρατίας του 1994¹⁹ και η Συμπληρωματική Δήλωσή της του 1996.²⁰

Η Πυρηνική Προοπτική της Τουρκίας

Η Τουρκία είναι μία χώρα που στερείται ενεργειακών πηγών και για την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών προσφεύγει στην εισαγωγή ενέργειας από το εξωτερικό, και κυρίως από χώρες όπως η Ρωσία και το Ιράν από τις οποίες υπολογίζεται ότι καλύπτεται το 70% των εισαγωγών της. Είναι μέλος της IAEA από το έτος ιδρύσεώς της (1957),²¹ ενώ το 1979 υπέγραψε

τη Συμφωνία μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων και υπόκειται στο καθεστώς διεθνών επιθεωρήσεων της «Συνεκτικής Συμφωνίας Πυρηνικών Διασφαλίσεων» που προβλέπονται από τις σχετικές διατάξεις της IAEA.²² Το 2007 ψηφίστηκε από το Τουρκικό Κοινοβούλιο σχετικός νόμος που αφορά στην περιοχή του Akkuyu και το 2010 υπεγράφη η συμφωνία με τη ρωσική ROSATOM²³ για την κατασκευή των τεσσάρων πυρηνικών αντιδραστήρων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας συνολικής ισχύος 4.800 MWe.²⁴ Η εν λόγω συμφωνία, βάσει της οποίας η ROSATOM κατέχει σχεδόν το 100% των μετοχικών μεριδίων²⁵ και αναλαμβάνει τη λειτουργία του αντιδραστήρα για 49 έτη,²⁶ αν και λειτουργεί κατά τα πρότυπα BOO²⁷ με συγκεκριμένες δεσμεύσεις έναντι της κατασκευαστικής εταιρεί-

ας, δεν αναφέρει ως υποχρέωση της Ρωσίας «τον τελικό επαναπατρισμό των αναλωθέντων ραδιενεργών καυσίμων». Πρόκειται για μία «υποχρέωση» του κατασκευαστή σύμφωνα με την υπάρχουσα «κοινή σύμβαση για την ασφαλή διαχείριση αναλωθέντων πυρηνικών καυσίμων και ραδιενεργών αποβλήτων»²⁸, δεδομένου ότι τα αναλωθέντα καύσιμα του χαμηλού εμπλουτισμού ουρανίου εμπεριέχουν ως προϊόν της πυρηνικής καύσης το πλουτώνιο, υλικό που υπό προϋποθέσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή πυρηνικού όπλου.²⁹

Από τεχνικής απόψεως και δυνατότητα παραγωγής, το συγκεκριμένο έργο του οποίου ο χρόνος ζωής προβλέπεται να φθάσει τα 60 έτη, θα παράγει 35 δισεκατομμύρια κιλοβατώρες (KWh)³⁰ το χρόνο, ήτοι το 7% της ετήσιας εθνικής ενεργειακής κατανάλωσης, καλύπτοντας έτσι τις ανάγκες περίπου 13 εκατομμυρίων ανθρώπων σε ηλεκτρισμό.

Παρά το γεγονός ότι, όπως προαναφέρθηκε, η χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς αποτελεί αποκλειστική εθνική επιλογή, η κατασκευή πυρηνικού αντιδραστήρα στην περιοχή του Akkuyu έχει πολλαπλές προβληματικές πτυχές. Πέραν της έντονης σεισμικότητας του εδάφους, αποτελεί απειλή ασφαλείας για τα γειτονικά κράτη (Κύπρος, Ελλάδα, Ισραήλ) και δυνητικό κίνδυνο πρόκλησης

τρομοκρατικών και πυραυλικών επιθέσεων σε μία «καυτή» γεωπολιτική περιοχή, όπως είναι η Ανατολική Μεσόγειος. Επίσης, προκαλεί βάσιμες υποψίες για ενδεχόμενη δημιουργία πυρηνικού οπλοστασίου, καθώς η Τουρκία μέσω της δημιουργίας μονάδων παραγωγής πυρηνικής ενέργειας αποκτά τεχνολογία και πρόσβαση στα λεγόμενα «διττά» υλικά, δηλαδή πρώτες ύλες και εξοπλισμό που προορίζονται όχι μόνο για ειρηνική αλλά ταυτόχρονα και για στρατιωτική χρήση. Η παραπάνω εκδοχή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ο ίδιος ο Τούρκος Πρόεδρος Recep Tayyip Erdoğan είχε εκφράσει τον Σεπτέμβριο του 2019 σε ομιλία του από το βήμα της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. την επιθυμία του για μετατροπή της Τουρκίας σε πυρηνική δύναμη λέγοντας ότι: «Κάποιες χώρες διαθέτουν πυραύλους με πυρηνικές κεφαλές, αλλά μας λένε ότι εμείς δεν μπορούμε να αποκτήσουμε. Αυτό δεν μπορώ να το δεχτώ»,³¹ ενώ παράλληλα σε άκρως προκλητικό ύφος είχε υποστηρίξει ότι: «Η κατοχή πυρηνικών κεφαλών είτε θα πρέπει να απαγορευθεί σε όλους είτε θα πρέπει να επιτραπεί σε όλους».³²

Οι πυρηνικές φιλοδοξίες του Erdoğan θα πρέπει να συνδεθούν και με το τουρκικό διπλωματικό άνοιγμα σε αφρικανικές χώρες που διαθέτουν πλούσια κοιτάσματα ουρανίου, όπως ο Νίγηρας και το Τσαντ.³³ Επιπροσθέτως, Έλληνες και ξένοι αναλυτές

28. Η Τουρκία μέχρι σήμερα δεν έχει προσχωρήσει στην ανωτέρω σύμβαση.

29. Βλ. Παντελής Φ. Οικονόμου, ό.π., σελ. 155-166.

30. Kilowatt-hour.

31. Βλ. David E. Sanger, William J. Broad, "Erdoğan's Ambitions Go Beyond Syria. He Says He Wants Nuclear Weapons", *The New York Times*, October 20, 2019, διαθέσιμο στο: www.nytimes.com.

32. Βλ. David E. Sanger-William J. Broad, ό.π..

33. Την τελευταία τετραετία η Τουρκία επιδίδεται σε προσπάθειες επέκτασης της γεωπολιτικής της επιρροής τόσο στην περιοχή του Σαχέλ όσο και στη Δυτική Αφρική. Για το λόγο αυτό Τούρκοι αξιωματούχοι πραγματοποιούν συχνές επισκέψεις σε χώρες όπως το Τσαντ, το Σουδάν, η Μαυριτανία, η Σενεγάλη, το Μάλι, ο Νίγηρας, η Ισημερινή Γουινέα, η Νιγηρία, η Γκάμπια και η Ακτή Ελεφαντοστού. Βλ. Ahmed Askar, "Turkey's Expansion in the Sahel,

16. Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management (1997). Βλ. IAEA International Atomic Energy Agency (*Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management*), διαθέσιμο στο: www.iaea.org.

17. Convention on Nuclear Safety.

18. Convention on the Physical Protection of Nuclear Material.

19. Ψήφισμα 49/60/1994. Βλ. General Assembly, A/RES/49/60, 17 February 1995, διαθέσιμο στο: documents-dds-ny.un.org.

20. Ψήφισμα 51/210/1996. Βλ. General Assembly, A/RES/51/210, 16 January 1997, διαθέσιμο στο: undocs.org.

21. Όπως και η Ελλάδα. Βλ. IAEA International Atomic Energy Agency (*List of Member States*), ό.π..

22. Βλ. Boden Law, "Nuclear Power and Turkey: An Overview of Nuclear Legislation and Policy", July 25, 2011, διαθέσιμο στο: www.mondaq.com.

23. Συγκεκριμένα, η συμφωνία υπεγράφη στις 12 Μαΐου του 2010, ενεκρίθη από το Τουρκικό Κοινοβούλιο στις 15 Ιουλίου 2010 και δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Τουρκικής Δημοκρατίας (Άρθρο 16) στις 6 Οκτωβρίου του 2010 (Αρ. Φύλλου 27721). Βλ. Boden Law, ό.π..

24. Megawatt Electrical.

25. Για την ακρίβεια κατέχει το 99,2% των μετοχών. Βλ. *Akkuyu NPP Construction Project*, διαθέσιμο στο: www.akkunpp.com.

26. Βλ. Ηλίας Γ. Χατζηκουμής, «Πυρηνική Ενέργεια και Τουρκία», *Η Καθημερινή*, 5 Σεπτεμβρίου 2021, Αρ. Φύλλου 30.812.

27. Built-Own-Operate. Μχανισμός υλοποίησης έργων (project) βάσει του οποίου μία κυβερνητική οντότητα πωλεί σε ένα μέρος του ιδιωτικού τομέα το δικαίωμα κατασκευής ενός έργου σύμφωνα με τις συμπεφωνημένες προδιαγραφές σχεδιασμού και λειτουργίας του για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Βλ. *Build-Own-Operate (BOO)*, διαθέσιμο στο: www.uk.practicallaw.thomsonreuters.com.

εντάσσουν στις προσπάθειες ανάδειξης της Τουρκίας σε πυρηνική δύναμη και τις στενές επαφές που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ Τούρκων αξιωματούχων και στελεχών της κυβέρνησης και των Ενόπλων Δυνάμεων του Πακιστάν, οι οποίες αφορούσαν στην υπογραφή συμφωνιών για παροχή τεχνολογίας σε θέματα κατασκευής πυρηνικών όπλων και πυραύλων μεγάλου βεληνικού.

Η «πυρηνική εμμονή» της Τουρκίας χαρακτηρίζεται επικίνδυνη και από την ανάλυση του ερευνητή του Πορτογαλικού Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (IPRI)³⁴ του Πανεπιστημίου NOVA της Λισαβώνας³⁵ José Pedro Teixeira Fernandes, ο οποίος αναφερόμενος στο πυρηνικό πρόγραμμα που αναπτύσσει η Τουρκία, το χαρακτηρίζει ως μία «απειλή στις πύλες της Ευρώπης». Εν συνεχεία, προβαίνει στην αποδόμηση των τουρκικών επιχειρημάτων περί «μείωσης της ενεργειακής εξάρτησης» και «οικονομικών επενδύσεων» υποστηρίζοντας ότι «πρωταρχική επιδίωξη της Τουρκίας είναι η απόκτηση πυρηνικών όπλων με τους συνεπακόλουθους κινδύνους τόσο για το περιβάλλον όσο και για την ασφάλεια της περιοχής».³⁶

Συμπεράσματα

Η Τουρκία ως αυτοπροβαλλόμενη περιφερειακή δύναμη επιθυμεί να διευρύνει την προβολή της ισχύος της

αποκτώντας πυρηνικές δυνατότητες. Γι' αυτό έχει θέσει ως στόχο μέχρι το 2030 την κατασκευή και λειτουργία τριών πυρηνικών συγκροτημάτων (NPP)³⁷ που θα περιλαμβάνουν δώδεκα πυρηνικούς αντιδραστήρες συνολικής ηλεκτροπαραγωγικής ισχύος περίπου 14.000 MWe. Κορωνίδα του πυρηνικού προγράμματός της είναι ο πυρηνικός σταθμός του Akkuyu, του οποίου ο πρώτος πυρηνικός αντιδραστήρας αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία το 2023 με τη συμπλήρωση των 100 ετών από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας.³⁸ Οι τουρκικές επιδιώξεις για ολοκλήρωση του πυρηνικού προγράμματος έτυχαν διεθνούς υποστήριξης μετά τη διενέργεια ελέγχου από το κλιμάκιο εμπειρογνομόνων της ΙΑΕΑ, το οποίο διαπίστωσε πολλές ορθές πρακτικές και συνέστησε περαιτέρω βελτιώσεις. Αντίθετα, οι όποιες ανησυχίες που διατυπώθηκαν σε διεθνές επίπεδο, κυρίως λόγω της μεγάλης σεισμικότητας της περιοχής της Μερσίνης όπου κατασκευάζεται ο πυρηνικός σταθμός του Akkuyu αλλά και του ενδεχομένου πρόκλησης πυρηνικού ατυχήματος, δεν στάθηκαν αρκετές για να αποτρέψουν τη συνέχιση του έργου.

Ο ειρηνικός χαρακτήρας του τουρκικού πυρηνικού προγράμματος αμφισβητείται έντονα τόσο από την έκθεση του Αμερικανικού Κογκρέσου του 2008 που προέβλεπε τη στρατιωτική πυρηνικοποίηση της Τουρκίας σε βά-

θος δεκαετίας όσο και από αντίστοιχες εκθέσεις Ισραηλινών αξιωματούχων. Οι φόβοι για έναν πυρηνικό μετασχηματισμό της Τουρκίας ενισχύονται έτι περαιτέρω αν ληφθούν υπ' όψιν το ιστορικό προηγούμενο εκτροπής ενός ελεγχόμενου προγράμματος ειρηνικών εφαρμογών της πυρηνικής ενέργειας από την πλευρά της Βόρειας Κορέας το 2003, αλλά και το πολιτικό άλλοθι το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιο κράτος ως αιτιολογία για απόκτηση πυρηνικών όπλων λόγω της μη τηρηθείσας υποχρέωσης των πέντε πυρηνικών δυνάμεων³⁹ για γενικό και πλήρη πυρηνικό αφοπλισμό. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ως «δικαιολογητική βάση» για τον πυρηνικό εξοπλισμό της Τουρκίας μπορεί να λειτουργήσει η προσφάτως συναφθείσα τριμερής συμφωνία μεταξύ των Η.Π.Α., του Ηνωμένου Βασιλείου και της Αυστραλίας, βάσει της οποίας προβλέπεται η παροχή πυρηνικής βοήθειας προς την τελευταία με σκοπό την εδραίωση της στρατιωτικής παρουσίας της Δύσης στον Ειρηνικό Ωκεανό.⁴⁰

Το ερώτημα όμως που τίθεται είναι κατά πόσο δικαιολογείται η «πυρηνική ανησυχία» για το ενδεχόμενο μετατροπής του ειρηνικού πυρηνικού προγράμματος της Τουρκίας σε στρατιωτικό. Καθίσταται γνωστό ότι η δυνατότητα στρατιωτικής πυρηνικοποίησης μίας χώρας μπορεί να πραγμα-

τοποιηθεί με τους εξής δύο τρόπους: α) με την εκτροπή του ελεγχόμενου πυρηνικού προγράμματος (break-out) και β) με την απόκρυψη των δραστηριοτήτων ανάπτυξης πυρηνικού οπλισμού (sneak-out). Σε ό,τι αφορά στην περίπτωση του break-out, με τα μέχρι σήμερα ισχύοντα δεδομένα η Τουρκία δεν διαθέτει τη δυνατότητα εμπλουτισμού ουρανίου και παραγωγής πλουτωνίου. Αντίστοιχα, η περίπτωση του sneak-out καλύπτεται από την αυστηρή εφαρμογή του Επιπρόσθετου Πρωτοκόλλου (AP)⁴¹ των πυρηνικών διασφαλίσεων της ΙΑΕΑ.

Επιπλέον, η ύπαρξη των αμερικανικών πυρηνικών όπλων στην αεροπορική βάση του Incirlik αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την απόκτηση ή τη χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον της Τουρκίας από γειτονικές χώρες. Με αυτό το δεδομένο μοναδική περίπτωση ανάπτυξης πυρηνικών όπλων από τη γείτονα θα μπορούσε να αποτελέσει η εγκατάλειψη των αμερικανικών δεσμεύσεων προς αυτή για παροχή πυρηνικής προστασίας. Επίσης, σύμφωνα με την ΙΑΕΑ όλα τα πυρηνικά υλικά που κατέχει η Τουρκία καλύπτονται από τις πυρηνικές διασφαλίσεις (nuclear safeguards) και χρησιμοποιούνται μόνο για ειρηνικούς σκοπούς, ενώ δεν διαθέτει ούτε κρυφές πυρηνικές εγκαταστάσεις ούτε έχει διεξάγει μέχρι στιγμής κάποια αδήλωτη πυρηνική δραστηριότητα.⁴² Τέλος, δεν

the Sahara and West Africa: Motivations and Ramifications", August 24, 2020, διαθέσιμο στο: epc.ae.

34. Instituto Português de Relações Internacionais.

35. Universidade NOVA de Lisboa.

36. Βλ. José Pedro Teixeira Fernandes, "A Perigosa Obsessão Nuclear da Turquia", 12 de Julho de 2021, διαθέσιμο στο: www.publico.pt.

37. Nuclear Power Plant. Αναφερόμαστε στους πυρηνικούς σταθμούς του Akkuyu, της Σινώπης και του İğneada.

38. Η Τουρκική Δημοκρατία ιδρύθηκε στις 29 Οκτωβρίου του 1923. Βλ. Βασίλης Νέδος, Γιάννης Σουλιάτης, «Το Πυρηνικό Εργοστάσιο της Τουρκίας-Απειλή για την Ασφάλεια;», 8 Σεπτεμβρίου 2021, διαθέσιμο στο: www.kathimerini.gr.

39. Εννοούμε τις Ρωσία, Κίνα, Η.Π.Α., Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο. Οι χώρες αυτές αποκαλούνται «πυρηνικές δυνάμεις», διότι πραγματοποίησαν πυρηνικές δοκιμές πριν από την 1η Ιανουαρίου του 1967 όταν και ετέθη σε ισχύ η ΝΠΤ. Βλ. "Nuclear Weapons: Which Countries Have Them and How Many Are There?", January 14, 2020, διαθέσιμο στο: www.bbc.com.

40. Αναφερόμαστε στη συμφωνία AUKUS (ακρωνύμιο των λέξεων Australia, United Kingdom, United States) που υπεγράφη στις 15 Σεπτεμβρίου του 2021. Βλ. *Australian Government Department of Defence*, "Australia To Pursue Nuclear-Powered Submarines Through New Trilateral Enhanced Security Partnership", September 16, 2021, διαθέσιμο στο: www.pm.gov.au.

41. Additional Protocol for Verification of Nuclear Safeguards.

42. Βλ. Mark Hibbs, "The IAEA's Conclusion About Turkey", *Carnegie Endowment for Inter-*

θα μπορούσε να παραβλεφθεί η γεω-πολιτική ρευστότητα της περιοχής της Μέσης Ανατολής, η οποία μελλοντικά ενδέχεται να επιφέρει τριγμούς στις σχέσεις Τουρκίας και Ρωσίας και να οδηγήσει την τελευταία στην αποχώρηση από το πυρηνικό project του Ακ-κου. Όπως γίνεται αντιληπτό, μία τέτοια εξέλιξη θα έθετε σοβαρά εμπόδια στην πορεία της Τουρκίας προς την πυρηνικοποίηση.⁴³

⁴³. Βλ. Παντελής Φ. Οικονόμου, ό.π., σελ. 170-176.
national Peace, April 16, 2015, διαθέσιμο στο: carnegieendowment.org.

Γεωοικονομικές ανακατατάξεις στη Βόρεια Αφρική και η περίπτωση της Λιβύης. Προκλήσεις και ευκαιρίες για την ελληνική πολυεπίπεδη διπλωματία

6

Λεωνίδας Γαβριηλίδης

Απόφοιτος ΠΜΣ
"Διεθνής Διερεύνηση
& Πολιτική" ΕΚΠΑ

Στη βόρεια πλευρά της Αφρικής αναπτύσσεται, από τις αρχές της δεκαετίας του 2010, μια κατάσταση ιδιότυπου ανταγωνισμού μεταξύ διεθνών κρατικών και μη δρώντων. Αυτή αφορά κυρίως τον έλεγχο και την εκμετάλλευση των εμπορικών διασυνδέσεων με τις ευρωπαϊκές και περιφερειακές αγορές, καθώς και τη διασφάλιση της προνομιακής πρόσβασης σε ενεργειακούς πόρους, ειδικά σε χώρες όπως η Λιβύη, η Αλγερία και η Αίγυπτος, οι οποίες βίωσαν έντονα τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που επέφερε η Αραβική Άνοιξη και αποτελούν παραγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου που επηρεάζουν τη διεθνή αγορά ενέργειας.

Στη μεταπανδημική εποχή, οι εξελίξεις στην παραπάνω περιοχή λαμβάνουν ειδικό γεωοικονομικό βάρος κατά τη διασύνδεση των ευρωπαϊκών κρατών με χώρες όπως η Λιβύη, λόγω της διαχρονικής εξάρτησης της ΕΕ από τις εισαγωγές ενέργειας¹. Μια συνθήκη που εσχάτως επιβαρύνεται ακόμη περισσότερο λόγω και της έντασης της [πρόσφατης παγκοσμίων διαστάσεων ενεργειακής κρίσης](#), που οδηγεί στην ανάγκη διαφοροποίησης των εισαγωγών για την επίτευξη της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού, ειδικά για τις χώρες της Ευρώπης.

Την ίδια περίοδο, οι σημειούμενες προκλήσεις σε παγκόσμια μάλιστα κλίμακα, που προέρχονται από τις [δι-](#)

1. Επισημαίνεται ότι, η ΕΕ εμφανίζει υψηλά ποσοστά ενεργειακής εξάρτησης από τρίτες χώρες, που παραμένουν σταθερά μετά το 2000 μεγαλύτερα του 50% της συνολικής κατανάλωσης. Ενδεικτικά το 2019 ο δείκτης εξάρτησης στις εισαγωγές ενέργειας άγγιξε το 60,7% στην ΕΕ-27 και το 65,3% στα κράτη της Ευρωζώνης (πηγή: [Eurostat: Energy imports dependency](http://Eurostat))

αταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα λόγω της πανδημίας, δίνουν την ευκαιρία στα αναπτυσσόμενα κράτη της Αφρικής να υποκαταστήσουν ή έστω να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τα εφοδιαστικά κέντρα της Ανατολικής Ασίας, λόγω και της εγγύτητας με τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές αγορές. Τα περιθώρια ανάπτυξης που συνεπάγεται η παραπάνω προοπτική για τα αφρικανικά κράτη, αποτελούν πόλο έλξης για το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον. Στο παραπάνω πλαίσιο, η προοπτική επιστροφής της Λιβύης στην πολιτική κανονικότητα μετά τον πολυετή εμφύλιο πόλεμο, αποτελεί ένα σημείο αναφοράς που μπορεί να αλλάξει τις ισορροπίες ισχύος σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Κατά συνέπεια, η δυναμική εξέλιξης μιας τέτοιας προσδοκίας προσελκύει το ενδιαφέρον τόσο των ισχυρών δρώντων του διεθνούς περιβάλλοντος, όσο και των κρατών που βρίσκονται σε γεωγραφική εγγύτητα με τη Λιβύη, όπως η Ελλάδα, για διαφορετικούς, αλλά ενίοτε αλληλένδετους λόγους.

1. Ο δρόμος προς τις εκλογές στη Λιβύη στις 24 Δεκεμβρίου 2021

Η χώρα της βόρειας Αφρικής, μετά τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός που επιτεύχθηκε στις 23 Οκτωβρίου 2020, αποφάσισε να γράψει μια νέα σελίδα στην ιστορία της, εννέα χρόνια μετά την εξέγερση που οδήγησε στην ανα-

τροπή του Καντάφι το 2011. Μέσα από τη διαδικασία του Φόρουμ Πολιτικού Διαλόγου της Λιβύης που εκκίνησε ο ΟΗΕ βάσει των συμπερασμάτων της πρώτης Διάσκεψης του Βερολίνου, η οποία έλαβε χώρα στις 19 Ιανουαρίου 2020 και του Ψηφίσματος 2510 (2020) του Συμβουλίου Ασφαλείας, σχηματίστηκε η μεταβατική κυβέρνηση Ντμπεϊμπά με στόχο να επαναφέρει την πολιτική σταθερότητα στη Λιβύη και να διοργανώσει αδιάβλητες προεδρικές και κοινοβουλευτικές εκλογές στις 24 Δεκεμβρίου 2021.

Παρά την επιτυχή κατάπαυση πυρός, υφίστανται αμφιβολίες για την ομαλή πορεία προς τις εκλογές στο εσωτερικό επίπεδο, στοιχείο που υποδηλώνει και η πρόταση δυσπιστίας της Βουλής των Αντιπροσώπων έναντι της Κυβέρνησης, στις 21 Σεπτεμβρίου 2021. Επιπρόσθετα, παρατηρείται μια επιδείνωση, μετά τον Αύγουστο 2021, στην κατάσταση εσωτερικής ασφάλειας, ιδίως στο δυτικό τμήμα της Λιβύης, καθώς φαίνεται ότι οι υφιστάμενες πολιτικές αντιπαραθέσεις συνεχίζουν να επιλύονται με χρήση βίας ενόψει των επερχόμενων εκλογών (Dorda, Crowley και Moshashai, 2021, 16-17). Στον αντίποδα, θεωρείται σημαντική κίνηση για την επιστροφή στην πολιτική/κρατική κανονικότητα η συμφωνία των κομμάτων της Λιβύης στο ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης που διαμόρφωσε η Μεικτή Στρατιωτική Επιτροπή (5+5), το οποίο στοχεύει στην πλήρη απόσυρση των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων και μισθοφόρων έως το 2023.

2. Εκπρόσωποι όλων των λιβυκών παρατάξεων ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 2020 στην Τυνησία απευθείας συνομιλίες, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, για τον σχηματισμό μιας νέας, ενωτικής κυβέρνησης και τη διοργάνωση εκλογών. Η εκλογή του Προέδρου του Συμβουλίου της Προεδρίας Μοχάμεντ Μένφι, των μελών του και του Πρωθυπουργού Ντμπεϊμπά έγινε από το Φόρουμ Πολιτικού Διαλόγου της Λιβύης στις 5 Φεβρουαρίου 2021 και χαιρετίστηκε από τις κυβερνήσεις της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Γερμανίας, του ΗΒ και των ΗΠΑ (<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/libya/news/2021/article/libya-statement-by-spokespersons-of-the-foreign-ministries-of-france-germany>).

Υπενθυμίζεται ότι η λιβυκή σύγκρουση ήταν πρωτίστως ταυτοτήτων και προέκυψε από την κατάρρευση του καθεστώτος Καντάφι που αποτέλεσε επί δεκαετίες τον συνδετικό (αν και αυταρχικό) κρίκο μεταξύ των διακριτών υπό-εθνοτικών ομάδων της χώρας³. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του λιβυκού εμφυλίου διετέλεσε η παρέμβαση ξένων δυνάμεων που συντάχθηκαν με τα δύο αντιμαχόμενα στρατόπεδα⁴, γεγονός που οδήγησε στη δραστηριοποίηση μισθοφορικών δυνάμεων, όπως η ρωσικής προέλευσης ομάδα Wagner. Επιπρόσθετα, υπήρχαν καταγγελίες για μεταφορά τζιχαντιστών από τη Συρία στην αφρικανική χώρα από δρώντες που ενεπλάκησαν ενεργά στον λιβυκό εμφύλιο, όπως η Τουρκία. Χαρακτηριστική είναι η Ρηματική Διακοίνωση προς το ΣΑ του ΟΗΕ, στις 10 Μαρτίου 2020, από πλευράς Αιγύπτου, όπου σημειώνεται ότι μετά την εισβολή της Τουρκίας στη βορειοανατολική Συρία, τον Οκτώβριο του 2019, η Τουρκική Μυστική Υπηρεσία μετέφερε στη Λιβύη μαχητές που συνδέονται με το Ισλαμικό Κράτος ISIL/DAESH, οι οποίοι μέχρι τότε βρίσκονταν σε κέντρα κράτησης στο συριακό έδαφος. Το διακύβευμα της ομαλής πολιτικής μετάβασης και της εκλογής μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας ή έστω

ικανής (με δημοκρατικούς όρους) πολιτικής αποδοχής είναι υψηλό. Ειδικά δε με όρους ασφάλειας, καθώς όπως επισήμανε και ο Υπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας Ζοζέπ Μπορέλ (2020), στην περίπτωση της πολιτικής αστάθειας υφίσταται ο κίνδυνος να παραμείνουν χωρίς έλεγχο μεγάλες γεωγραφικές περιοχές στη λιβυκή επικράτεια και να αποτελέσουν «ασφαλείς παραδείσους» για διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις, καθώς και για το οργανωμένο έγκλημα.

II. Ευκαιρίες και προκλήσεις από την πολιτική ομαλότητα στη Λιβύη

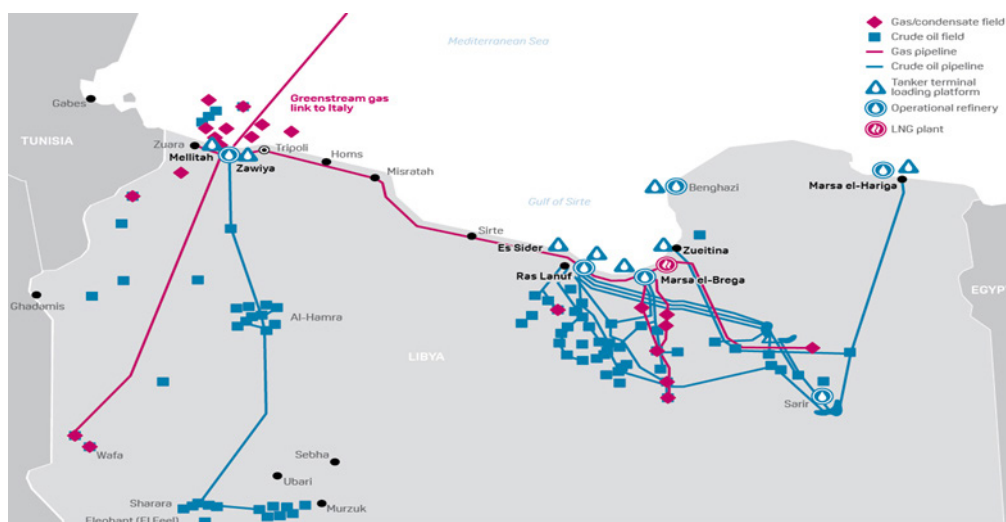
Η Λιβύη αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους παραγωγούς πετρελαίου της Αφρικής με δυναμική που άγγιζε τα 1,2 εκατ. βαρέλια ημερησίως το 2019, καθώς και σημαντικό προμηθευτή φυσικού αερίου, κυρίως προς την ιταλική αγορά διαμέσου του αγωγού Greenstream. Ο εμφύλιος πόλεμος οδήγησε σε διακοπές στην παραγωγή ενέργειας, επιφέροντας σημαντικό οικονομικό κόστος για τη χώρα, που στηρίζει σχεδόν το 60% του ΑΕΠ στις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου⁵. Επο-

3. Στη Λιβύη κατοικούν περισσότερες από επτά διαφορετικές εθνοτικές ομάδες και υφίστανται σχεδόν εκατό διαφορετικές φυλές και υπο-φυλές, εκ των οποίων οι τριάντα θεωρούνται σημαντικοί δρώντες στο εσωτερικό επίπεδο (Al-Shadeedi και Ezzeddine 2019, 2).
4. Η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA) με έδρα την Τρίπολη υποστηρίχθηκε στρατιωτικά από την Τουρκία, ενώ οι δυνάμεις του Εθνικού Στρατού της Λιβύης (LNA) υπο τον στρατάρχη Χαλίφα Χάφταρ, ο οποίος υποστηριζόταν από το εκλεγμένο κοινοβούλιο και τον πρόεδρό του Αγκίλα Σάλεχ, είχε τη στήριξη των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, της Ρωσίας και της Αιγύπτου. Η Γαλλία αν και προσπάθησε να διατηρήσει ουδέτερο και διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, κατηγορήθηκε για την εύνοια που έδειξε στην πλευρά Χάφταρ. Βλ. σχετικά στο: <https://www.politico.eu/article/frances-double-game-in-libya-nato-un-khalifa-haftar/>.
5. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Αφρικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης το πραγματικό ΑΕΠ της Λιβύης συρρικνώθηκε κατά 60.3% το 2020, από τη συνδυαστική επίδραση της μείωσης της ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο και της πτώσης των διεθνών τιμών

μένως, η επιστροφή στην ομαλότητα αναμένεται [να αναθερμάνει το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον](#) για τον εγχώριο ενεργειακό τομέα, αλλά και για την κατασκευή των υποδομών που απαιτούνται για την περαιτέρω ανάπτυξη του.

εταιρίας ENI, που δραστηριοποιείται στη Λιβύη από το 1959, εισήχθησαν στην ιταλική αγορά 4,44 bcm φυσικού αερίου το 2020 ([ENI 2020, 68](#)), που αντιστοιχούν σχεδόν στο 12% των συνολικών πωλήσεων της εταιρίας στην Ιταλία (έναντι 15% το 2019). Επομένως,

Εικόνα-1: Ενεργειακός Χάρτης Λιβύης

Πηγή: Gupta, Eklavya (2020) "Map: Libya's oil and gas infrastructure", διαθέσιμο στο: <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/blogs/oil/012920-map-libyas-oil-and-gas-infrastructure>.

Ειδικότερα στην περίπτωση της Ιταλίας, η διασφάλιση των εισαγωγών φυσικού αερίου από τη δυτική Λιβύη, που ελεγχόταν μέχρι πρότινος από την φιλοτουρκική Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας του Φάγιεζ αλ Σάρατζ, αποτελεί παράγοντα ενεργειακής ασφάλειας τόσο για την Ιταλία, όσο και ευρύτερα σε περιφερειακό/Ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέσω της κρατικά ελεγχόμενης

η τήρηση της εκκευρίας και η συνεπακόλουθη αποφυγή διακοπών ανεφοδιασμού λόγω αναθέρμανσης της εμφύλιας σύρραξης, αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα για την ιταλική κυβέρνηση, γεγονός που [υπογραμμίστηκε](#) και κατά την επίσκεψη του Ιταλού πρωθυπουργού Μάριο Ντράγκι στη Λιβύη, τον περασμένο Απρίλιο⁶. Η επαναφορά στην ομαλότητα αναμέ-

νεται να επιδράσει θετικά στην ανάπτυξη της Λιβύης σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο. Σύμφωνα με [προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας](#) το εγχώριο ΑΕΠ θα αυξηθεί κατά 78,2% το 2021 και το ισοζύγιο πληρωμών αναμένεται να είναι πλεονασματικό, στο επίπεδο του 19,7% του ΑΕΠ, ειδικά εάν οι διεθνείς τιμές πετρελαίου διατηρηθούν πλησίον των US\$70/βαρέλι. Επομένως, εκτιμάται ότι θα υπάρχει το απαραίτητο περιθώριο για την εφαρμογή επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών από τη νέα λιβυκή κυβέρνηση στο προσεχές μέλλον, γεγονός που αναμένεται να ανατροφοδοτήσει θετικά την αναπτυξιακή πορεία της χώρας, η οποία είδε το εγχώριο ΑΕΠ να συρρικνώνεται λόγω του εμφυλίου από τα US\$87,1 δις το 2008 στα περίπου US\$26 δις το 2020.

Σύμφωνα με μελέτη της [Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τη Δυτική Ασία \(2020\)](#), τα οφέλη από την επαναφορά στην κανονικότητα της Λιβύης θα αγγίζουν συνολικά τα US\$162 δις. για τα γειτονικά της κράτη μέχρι το 2025. Επίσης, σημαντικά κέρδη αναμένεται να έχουν και οι κύριοι εμπορικοί της εταίροι, όπως η Ιταλία και η Γαλλία, που εκτιμάται ότι θα επωφεληθούν κατά US\$13 και US\$6 δις. αντίστοιχα, από την ενίσχυση του διμερούς εμπορίου που θα επιφέρει η επιστροφή στην ομαλότητα.

Επιπρόσθετα, η ενεργοποίηση από τις αρχές του 2021 της Αφρικανικής Ηπειρωτικής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών⁷ εκτιμάται ότι θα ενισχύσει σημαντικά το ενδοπεριφερειακό εμπόριο μελλοντικά, καθώς και τη διασύνδεση των αφρικανικών χωρών με

τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, ενώ αναμένεται να προκαλέσει συστημικές επιδράσεις από την ανακατανομή (οικονομικής) ισχύος που θα επιφέρει η πλήρης εφαρμογή της. Ενδεικτικά αναφέρεται η [εκτίμηση της Παγκόσμιας Τράπεζας \(2020\)](#) για αύξηση κατά 81% του ενδοπεριφερειακού εμπορίου μεταξύ των συμβαλλόμενων χωρών, καθώς και η αύξηση κατά 19% των εξαγωγών μέχρι το 2035. Το παραπάνω βήμα αφρικανικού «περιφερισμού» αναδεικνύει το γεωγραφικό χαρακτηριστικό (που λειτουργεί άλλες φορές ως πλεονέκτημα και άλλες φορές αντίθετα) που διαθέτει η Λιβύη ως κόμβος διαμετακόμισης αγαθών, αλλά και προσώπων (βλέπε μεταναστευτικές - προσφυγικές ροές όχι μόνον από περιοχές του Σαχέλ, αλλά και ευρύτερα) προς τις ανεπτυγμένες αγορές και ειδικά της ΕΕ.

Η σταθερότητα στη Λιβύη αποτελεί επίσης σημαντική πρόκληση ασφάλειας για την ΕΕ, καθώς η εξερχόμενη από την εμφύλια σύρραξη χώρα έχει κρίσιμο ρόλο στη διαχείριση των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών κυρίως από την Υποσαχάρια Αφρική ([Μελέτης 2021](#)). Τα πορώδη σύνορα της, ειδικά σε μη-ελεγχόμενες περιοχές όπως η επαρχία Φεζάν στη νοτιοδυτική Λιβύη, επιτρέπουν την ανεξέλεγκτη ροή μεταναστών προς τα βόρεια ([Zucconi 2019](#)), ανάγοντας τη χώρα σε σημαντική μεταναστευτική πύλη κυρίως προς την Ιταλία. Επομένως, ο μετασχηματισμός της Λιβύης από μια ζώνη αστάθειας και σύγκρουσης σε μια λειτουργική κρατική οντότητα δυνάμενη να ασκήσει επαρκώς τις λειτουργικές και άλλες κυριαρχικές αρμοδιότητες εντός της

του πετρελαίου, που επέφερε η πανδημία, καθώς και της μείωσης της εγχώριας παραγωγής πετρελαίου την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2020 (που κυμάνθηκε στα 0,3 εκατ. βαρέλια την ημέρα), λόγω του εμπάργκο που επέβαλε η πλευρά Χάφταρ.

6. Επισημαίνεται ότι, η επίσημη επίσκεψη του Ιταλού πρωθυπουργού στη Λιβύη είχε ιδιαίτερο συμβολισμό καθώς ήταν και η πρώτη επίσκεψη σε ξένη χώρα από την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 13 Φεβρουαρίου 2021.

7. Η Αφρικανική Ηπειρωτική Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών ([African Continental Free Trade Area, AfCFTA](#)) ιδρύθηκε το 2018 και περιλαμβάνει 54 από τα 55 κράτη της Αφρικανικής Ένωσης. Η Λιβύη έχει υπογράψει αλλά δεν έχει επικυρώσει την εν λόγω συμφωνία.

επικράτειάς της εξυπηρετεί παράλληλα και τα ευρύτερα ευρωπαϊκά στρατηγικά συμφέροντα, ειδικά σε μια περίοδο που τα κράτη-μέλη της ΕΕ [επιθυμούν μια αυστηρότερη μεταναστευτική πολιτική](#) και τον περιορισμό των ανεξέλεγκτων ροών προς την Ευρωπαϊκή ενδοχώρα.

Το τέλος της εμφύλιας σύγκρουσης και η επιστροφή της Λιβύης στην ομαλότητα συνεπάγεται και τη μετατόπιση του ειδικού βάρους κατά τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής από τις πεποιθήσεις της εγχώριας ηγεσίας, στο νομικό και κανονιστικό πλαίσιο που διαμορφώνουν οι ενδοκρατικοί θεσμοί, όπως για παράδειγμα η Βουλή των Αντιπροσώπων. Η παραπάνω μετατόπιση αναδεικνύεται σε σύγχρονες θεωρήσεις των διεθνών σχέσεων, όπως ο νεοκλασικός ρεαλισμός, που αποδίδουν αιτιώδη ισχύ σε ζητήματα *innenpolitik*, δηλαδή σε παράγοντες και δυναμικές που αναπτύσσονται στο εσωτερικό επίπεδο των κρατών και τελικά διαφοροποιούν σημαντικά τον τρόπο αντίδρασης, υπό παρόμοια συστημικά κίνητρα, στην εξωτερική πολιτική⁸.

Ειδικότερα, οι [Ripsman, Taliaferro και Lobell \(2016, 91\)](#) επισημαίνουν ότι, με δεδομένες κατανομές διεθνούς ισχύος και επιπέδου πληροφόρησης των συστημικών δρώντων, η διεθνής πο-

ρεία ενός κράτους σε περιόδους κρίσης, όπου υπάρχει η πίεση για άμεση δράση, διαμορφώνεται κυρίως από την εκάστοτε εγχώρια ηγεσία, συνήθως με *ad hoc* αποφάσεις. Η παραπάνω διαπίστωση τεκμηριώνεται εμπειρικά στην περίπτωση της υπογραφής των τούρκο-λιβυκών μνημονίων από την κυβέρνηση Σάρατζ⁹, υπό το φάσμα της στρατιωτικής ήττας από τις δυνάμεις του Εθνικού Στρατού της Λιβύης υπο τον στρατάρχη Χαλίφα Χάφταρ, το 2019.

Στον αντίποδα, σε περιόδους ομαλότητας οι εγχώριοι θεσμοί, ειδικά αυτοί που αποκρυσταλλώνουν τους ευρύτερους δεσμούς κράτους και κοινωνίας και συνιστούν ελεγκτικούς και περιοριστικούς μηχανισμούς στη δράση των κυβερνήσεων, διαμορφώνουν σημαντικά την εθνική στρατηγική προσαρμογή στις αλλαγές του διεθνούς περιβάλλοντος¹⁰. Η παραπάνω ειδική αξία του θεσμικού πλαισίου στη διαμόρφωση της εκάστοτε εξωτερικής πολιτικής, αναμένεται να αποτελέσει σημείο ειδικού ενδιαφέροντος για την ελληνική διπλωματία, κατά την επιχειρούμενη επιστροφή της στη Λιβύη.

III. Ευκαιρίες για την ελληνική πολυεπίπεδη διπλωματία στη Λιβύη

Η Λιβύη είναι μια από τις οκτώ χώρες με τις οποίες έχει σύνορα η Ελλάδα και συνιστά χώρα, αλλά και (γεωπολιτικό) χώρο ιδιαίτερης σημασίας για τα ελληνικά συμφέροντα. Πάραυτα, τα τελευταία χρόνια η παρουσία της Ελλάδας ήταν μάλλον υποτονική στα τεκταινόμενα στη Λιβύη, καθώς δεν ανέλαβε επί της ουσίας ούτε και συμμετείχε ουσιαστικά σε καμία σημαντική διπλωματική ή στρατιωτική ενέργεια για την επίλυση της εμφύλιας διένεξης και κυρίως για τη δρομολόγηση γεωπολιτικών και γεωοικονομικών εξελίξεων την επόμενη ημέρα μετά το πέρας των εχθροπραξιών. Επιπρόσθετα, οι διμερείς ελληνολιβυκές σχέσεις με την Κυβέρνηση Σάρατζ, οδηγήθηκαν σε σημαντική ρήξη μετά τον Δεκέμβριο του 2019 και την υπογραφή των τ/λ μνημονίων.

Για την ελληνική διπλωματία αποτελεί βασική στόχευση η λήψη απόφασης εκ μέρους της νέας λιβυκής ηγεσίας προς την κατεύθυνση της ακύρωσης του τ/λ Μνημονίου που αφορά την οριοθέτηση θαλασσιών περιοχών ή εναλλακτικά στον εξαναγκασμό στη μη-εφαρμογή του¹¹. Επίσης, συνιστά βέλτιστη στρατηγική η «κοινωνικο-

ποίηση» των βασικών δρώντων της Λιβύης στο *status quo* που προσπαθεί να δημιουργήσει η συντονισμένη ευρωπαϊκή παρέμβαση, η οποία θέτει [την άμεση και πλήρη αποχώρηση ξένων στρατευμάτων από το έδαφος της Λιβύης](#), ως προϋπόθεση για την ανοικοδόμηση της βορειοαφρικανικής χώρας και κατ' επέκτασιν για τη μελλοντική συνεργασία της με την ΕΕ. Στο παραπάνω πλαίσιο είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι καμιά πλευρά στη σημερινή Λιβύη δεν επιθυμεί την πλήρη ρήξη των σχέσεων με την Τουρκία, ούτε η τρέχουσα μεταβατική κυβέρνηση θέλει να φορτωθεί την πολιτική ευθύνη για την ακύρωση μιας έστω και παράνομης συμφωνίας. Η προοπτική απόρριψης των τ/λ Μνημονίων στο εσωτερικό επίπεδο της Λιβύης, χωρίς την πρόσληψη κάποιας μορφής αντισταθμίματος δεν θεωρείται ρεαλιστική και επομένως η οικονομική και ειδικά η ενεργειακή συνεργασία που υπόσχεται η ελληνική πλευρά από την ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων δύναται να λάβει ειδική διαπραγματευτική αξία.

Ενδεικτικό παράδειγμα της ενεργειακής συνεργασίας, που αποτέλεσε και σημείο συζήτησης κατά την πρόσφατη επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού¹², είναι η κατασκευή της μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στο Τομπρούκ από τον [ελληνικό όμιλο Μυ-](#)

8. Αναφορικά με τη θεώρηση του νεοκλασικού ρεαλισμού και την επίδραση των ενδοκρατικών παραγόντων στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής βλ. περισσότερα στο [Ripsman, Taliaferro και Lobell \(2009\)](#), στο [Schweller \(2018, 26-30\)](#) και στο [Foulon και Meibauer \(2020\)](#).
9. Στις 27 Νοεμβρίου 2019 υπεγράφησαν δύο Μνημόνια Κατανόησης (στο εξής τ/λ Μνημόνια) μεταξύ της Τουρκικής Κυβέρνησης και του Προέδρου του Προεδρικού Συμβουλίου της Λιβύης, Φάγιεζ αλ Σάρατζ. Το Μνημόνιο Στρατιωτικής Συνεργασίας και το Μνημόνιο για την Οριοθέτηση των Περιοχών Θαλάσσιας Δικαιοδοσίας στη Μεσόγειο. Η Ελλάδα αντέδρασε στο περιεχόμενο του δεύτερου Μνημονίου και απέστειλε επιστολές διαμαρτυρίας στον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας και στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ. Βλ σχετικά με το περιεχόμενο της διαμαρτυρίας στο [Letter dated 9 December 2019 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General \(A/74/706\)](#).
10. Βλ. περισσότερα στο [Ripsman, Taliaferro και Lobell \(2016, 75-79\)](#).
11. Ειδικό βάρος στην προσπάθεια ακύρωσης των τ/λ μνημονίων λαμβάνει ο δίαυλος επικοινωνίας της ελληνικής διπλωματίας με τον πρόεδρο της λιβυκής Βουλής των αντιπροσώπων, Ακίλα Σάλεχ, ο οποίος διαδραματίζει κομβικό ρόλο στη νέα πορεία της Λιβύης. Σημειώνεται ότι, ο κ. Σάλεχ κατά την επίσημη επίσκεψη του στην Αθήνα, στις 12 Δεκεμβρίου 2019 και αργότερα στη συνάντησή του με τον Νίκο Δένδια στο Τομπρούκ, στις 1 Ιουλίου 2021, είχε ταχθεί υπέρ της κατάρτησης και των δυο τ/λ Μνημονίων, καθώς εκτός των άλλων δεν είχε τηρηθεί και η νόμιμη διαδικασία της έγκρισης τους από τη βουλή, που προβλεπόταν στο [Άρθρο 8f της πολιτικής συμφωνίας](#) που υπεγράφη στο Skhirat το 2015.
12. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη Λιβύη στις 6 Απριλίου 2021 και συναντήθηκε με τον πρωθυπουργό της Μεταβατικής Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, Αμπντούλ Χαμίτ Ντμπεϊμπί. Η επίσκεψη συνδυάστηκε με την επαναλειτουργία της ελληνικής πρεσβείας στην Τρίπολη και την επανασύσταση του Γενικού Προξενείου στη Βεγγάζη.

τιλνναίος. Το έργο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ενεργειακή ασφάλεια του ανατολικού τμήματος της Λιβύης, όπου έχουν την έδρα τους οι περισσότεροι φίλοι για την Ελλάδα λίβυοι δρώντες και επομένως συνιστά σημαντικό αντισταθμιστικό όφελος για την υποστήριξη τους στις πάγιες ελληνικές θέσεις, ειδικά την επόμενη ημέρα των εκλογών¹³.

Σημείο εστίασης της πρόσφατης ελληνικής πολυεπίπεδης διπλωματίας αποτελεί η ευρύτερη οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, μέσω της ανάπτυξης ενός δικτύου θεσμικών σχέσεων που θα διευκολύνει την περεταίρω προσέγγιση. Στο πλαίσιο αυτό διοργανώθηκε επιχειρηματικό ελληνο-λιβυκό φόρουμ και υπεγράφη Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ του Enterprise Greece και του Οργανισμού Επενδύσεων της Λιβύης (Libyan Investment Authority) κατά την επίσημη **επίσκεψη ελληνικής αντιπροσωπείας**, στις 3 και 4 Οκτωβρίου 2021, που αποτέλεσε και την πρώτη ευρωπαϊκή επιχειρηματική αποστολή στην υπό ανασυγκρότηση Λιβύη. Επιπρόσθετα, η Λιβύη βρίσκεται γεωγραφικά σε σημείο τομής της ζωής στρατηγικού ενδιαφέροντος της Γαλλίας, που επεκτείνεται έως την πε-

ριοχή του Σαχέλ και του πεδίου ανάπτυξης των ελληνικών συμφερόντων στην Ανατολική Μεσόγειο. Υπό το πρίσμα της πρόσφατα συναφθείσας ελληνογαλλικής **συμφωνίας εγκαθίδρυσης στρατηγικής εταιρικής σχέσης**, που συνιστά σύναψη σχέσεων αμυντικο-στρατιωτικής συνεργασίας αυξημένου χαρακτήρα, έως και τύπου ειδικότερης «συμμαχίας» τύπου «*αλυσιδωτής πρόσδεσης*» (**Λαμπρόπουλος 2021**) και της υφιστάμενης στρατηγικής διασύνδεσης της Ελλάδας με την Αίγυπτο και τα ΗΑΕ, δύο χώρες που διαθέτουν ειδικό ρόλο στις εξελίξεις στη Λιβύη¹⁴, διαφαίνεται η ευκαιρία διαμόρφωσης μιας διαπεριφερειακής αρχιτεκτονικής ασφάλειας και σταθερότητας, σύμφωνα με τις ελληνικές προτιμήσεις. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, αποτύπωση του νέου και ενεργού ρόλου που καλείται να λάβει η Ελλάδα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί η συμμετοχή, με το καθεστώς της χώρας-παρατηρητή, στην υπουργική Σύνοδο για τη Σταθεροποίηση της Λιβύης (Libya Stabilization Initiative) που διεξήχθη στις 21 Οκτωβρίου 2021. Η Σύνοδος, όπως **δήλωσε ο Υπουργός Εξωτερικών της Λιβύης Νάιλα Μοχάμεντ αλ-Μανγκούς**¹⁵, αποσκοπούσε στην αξιολόγηση των μηχανισμών για

την εφαρμογή των αποφάσεων των Ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας 2570 και 2571, καθώς και των Συμπερασμάτων των δυο Διασκέψεων του Βερολίνου, στις οποίες σημειώνεται ότι η Ελλάδα δεν είχε προσκλήθηκε να συμμετάσχει από τη διοργανώτρια γερμανική πλευρά.

Σημαντική εξέλιξη συνιστά επίσης η συμμετοχή της Ελλάδας στη Διεθνή Διάσκεψη για τη Λιβύη, που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι στις 12 Νοεμβρίου κατόπιν γαλλικής πρωτοβουλίας, ενόψει των επερχόμενων εκλογών. Στη Διάσκεψη που συμπροέδρευσαν η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία τέθηκε ως στόχος, **σύμφωνα με τον Γάλλο υπουργό Εξωτερικών Ζαν Ιβ Λε Ντριάν**, να αναδειχθεί η περιφερειακή διάσταση της κρίσης στην αφρικανική χώρα και να εξετασθούν ζητήματα όπως η πλήρης εφαρμογή της συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός. Επισημαίνεται ότι, στο πεδίο (5) της **κοινής διακήρυξης** που υιοθετήθηκε κατά τη Διάσκεψη γίνεται ρητή αναφορά για επιβολή κυρώσεων, βάσει των προβλέψεων του **Ψηφίσματος 2571 (2021)** του Συμβουλίου Ασφαλείας, κατά οποιουδήποτε επιχειρήσει να εμποδίσει την ομαλή διαδικασία πολιτικής μετάβασης και ειδικότερα τις προσεχείς εκλογές στη Λιβύη.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω προκύπτει ότι, η διπλωματική επαναφορά της Ελλάδας στα τεκταινόμενα της Λιβύης λαμβάνει χώρα όχι μόνο στο διμερές, αλλά και στο πολυμερές επίπεδο με τη διαμεσολάβηση κυρίως της Γαλλίας, καθώς και ότι περιλαμβάνει μια σημαντική οικονομική/ενερ-

γιακή διάσταση, επιτρέποντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ανάπτυξη ενός ισχυρού πλέγματος διακρατικών σχέσεων και επιχειρηματικών διασυνδέσεων, που συνιστούν ευκαιρία για την προώθηση των ευρύτερων ελληνικών συμφερόντων στη Λιβύη.

IV. Συμπερασματικές σκέψεις

Για την ΕΕ συνολικά, η ενεργή εμπλοκή στα τεκταινόμενα της Λιβύης αναδύεται ως απολύτως σκόπιμη και αναγκαία πλέον βέλτιστη στρατηγική, από τη στιγμή που η εν λόγω αφρικανική χώρα τοποθετείται γεωγραφικά στο μαλακό υπογάστριο της Ευρώπης και δύναται να αποτελέσει σημαντικό εμπορικό και μεταναστευτικό κόμβο για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Ειδικότερα για τις φιλόδοξες ευρωπαϊκές δυνάμεις, όπως η Ιταλία και η Γαλλία, η ευνοϊκή τοποθέτηση στην επόμενη μέρα της Λιβύης δημιουργεί οικονομικές ευκαιρίες και υπόσχεται γεωπολιτικά οφέλη, από την επιστροφή της αφρικανικής χώρας στην (κρατική) κανονικότητα και τη διασύνδεση της με το οικονομικό *modus vivendi* που διαμορφώνεται στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής.

Στο παραπάνω πλαίσιο, αναμένεται βραχυπρόθεσμα να ενισχυθούν οι ανταγωνισμοί μεταξύ των κρατών που έχουν στρατηγικά συμφέροντα στη Λιβύη, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η Τουρκία¹⁶, η οποία μάλιστα διαμόρφωσε δια αντιπροσώπων την τε-

13. Επισημαίνεται ότι, το έργο στο Τομπρούκ είναι η τρίτη μονάδα ηλεκτρικής ενέργειας που βρίσκεται υπό κατασκευή την τρέχουσα περίοδο στη Λιβύη. Οι άλλες δυο μονάδες κατασκευάζονται από την **κοινοπραξία της τουρκικής ENKA και της γερμανικής SIEMENS** στην Τρίπολη και στη Μισράτα (πόλη καταγωγής του πρωθυπουργού της Μεταβατικής Κυβέρνησης Ντμπεϊμπα).

14. Για τον ρόλο της Αιγύπτου στη Λιβύη δες και Al-Anani, Khalil (2021) Egypt's Changing policy in Libya: Opportunities and Challenges, στο: <https://arabcenterdc.org/resource/egypts-changing-policy-in-libya-opportunities-and-challenges/>. Αντίστοιχα για τον ρόλο των ΗΑΕ δες Aydıntaşbaş, Asli και Bianco, Cinzia (2021), «Useful enemies: How the Turkey-UAE rivalry is remaking the Middle East», στο: <https://ecfr.eu/publication/useful-enemies-how-the-turkey-uae-rivalry-is-remaking-the-middle-east/>.

15. Σημειώνεται ότι, στις 6 Νοεμβρίου 2021 η Αλ-Μανγκούς, η οποία πίεζε για την απομάκρυνση όλων των ξένων δυνάμεων και των μισθοφόρων από τη χώρα της και θεωρείται προσκείμενη στην πλευρά Χάφταρ, απαλλάχθηκε των καθηκόντων της κατόπιν κατηγοριών πως έλαβε αποφάσεις για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής χωρίς να έχει συμβουλευτεί το Προεδρικό Συμβούλιο (**nnvή Reuters**). Η μεταβατική κυβέρνηση Ντμπεϊμπα απέρριψε την

απόφαση απομάκρυνσης της Υπουργού Εξωτερικών, λόγω της μη δικαιοδοσίας του Προεδρικού Συμβουλίου σε ζητήματα που αφορούν τον διορισμό και την παύση των μελών της κυβέρνησης.

16. Αναφορικά με τις στρατηγικές και οικονομικές επιδιώξεις της Τουρκίας στη Λιβύη βλέπε σχετικό άρθρο της γερμανικής Deutsche Welle **"Turkey's strategic play in Libya to help reap economic gains"**.

λική έκβαση στον πρόσφατο εμφύλιο, ακριβώς για τη διασφάλιση του πλεονεκτήματος την επόμενη ημέρα των εκλογών. Συναφώς, αναμένεται η περεταίρω σύμπλευση των ιταλικών και γαλλικών στρατηγικών στο πλαίσιο εξισορρόπησης των ανταγωνιστικών συμφερόντων, στοιχείο που αποτυπώνεται ήδη σε διαφορετικά πεδία δράσεων, που εκτείνονται από την από κοινού προεδρεία της Διάσκεψης του Παρισιού, έως και την ενεργειακή συνεργασία που επισημαίνει ο [Tanchum \(2020\)](#) μεταξύ ENI και TOTAL στη Λιβύη.

Υπό το πρίσμα της ευρύτερης τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο, που είναι δύσκολο να χαλιναγωγηθεί αποκλειστικά μέσω της διαμόρφωσης μιας θετικής ατζέντας σε διμερές επίπεδο, είναι σημαντική ευκαιρία για τα ελληνικά συμφέροντα να αδρανοποιηθούν τα δευτερεύοντα πεδία έντασης στην περιοχή. Επιπρόσθετα, η οικονομική/ενεργειακή συνεργασία με τη νέα λιβυκή κυβέρνηση δύναται να αποτελέσει το κλειδί για τη *de facto* ακύρωση εγγράφων όπως το τ/λ Μνημόνιο, που εμφανίζονται ως «διεθνείς συμφωνίες» αμφισβητούμενη όμως νομιμότητας και τα οποία δεν διαθέτουν την απαιτούμενη διεθνή αποδοχή και αναγνώριση, ειδικά από κρατικούς δρώντες της περιοχής.

Η πρόσφατη ελληνική προσπάθεια διπλωματικής επαναπροσέγγισης με τη Λιβύη δύναται να ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο στις σχέσεις των δύο χωρών και να εξυπηρετήσει τα στρατηγικά συμφέροντα της χώρας. Επιπρόσθετα, η Αθήνα καλείται να διαδραματίσει ένα περισσότερο ενεργό ρόλο στις ευρύτερες γεωοικονομικές εξελίξεις στην περιοχή και να εκμεταλλευτεί την αναπτυσσόμενη ευρωπαϊκή στρατηγική, όχι μόνο για να επιτύχει τον

περιορισμό της τουρκικής επιρροής στην αφρικανική χώρα, αλλά και για να αποτελέσει συν-διαμορφωτή των περιφερειακών εξελίξεων που έχουν άμεση επιρροή στα ελληνικά συμφέροντα, στο μέτρο των διευρυμένων δυνατοτήτων που της επιδίδουν οι στρατηγικές συμμαχίες που ανέπτυξε ορθά κατά το πρόσφατο διάστημα με τα ομονοούντα κράτη της περιοχής.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας για την ενταξιακή προοπτική της Αλβανίας στην Ε.Ε.

7

Ελένη Κουτσουράκη

Δικηγόρος Δ.Ν.,
Ερευνήτρια
ΕΚΕΚΔΑΑΔ

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τη σημασία του σεβασμού των δικαιωμάτων της ελληνικής εθνικής μειονότητας (ΕΕΜ) σε σχέση με την ενταξιακή προοπτική της Αλβανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ζήτημα αναλύεται αρχικά υπό το πρίσμα των διμερών σχέσεων Ελλάδας – Αλβανίας, με συνοπτική καταγραφή των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ελληνική μειονότητα και συγκεκριμένες αναφορές στις πρόσφατες εθνικές νομοθετικές διατάξεις σχετικά με την προστασία των μειονοτήτων. Στη συνέχεια εξετάζονται οι διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης Πλαϊσίου για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων κατά τη διάρκεια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Ντέιβις Τσάκα

Διεθνολόγος, ΜΔΕ
“Διεθνές Δίκαιο
και Διπλωματικές
Σπουδές” Παντείου
Πανεπιστημίου

1. Η ενταξιακή πορεία της Αλβανίας και ο σεβασμός της ΕΕΜ στο πλαίσιο των ελληνοαλβανικών σχέσεων

Το 2009 η Αλβανία υπέβαλλε επίσημη αίτηση προσχώρησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα χρόνο αργότερα, το 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή γνωμοδότησε υπογραμμίζοντας ότι, εφόσον η Αλβανία επιθυμεί να ξεκινήσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις, πρέπει να πετύχει τον απαιτούμενο βαθμό συμμόρφωσης σύμφωνα με τα κριτήρια προσχώρησης (Κριτήρια Κοπεγχάγης)¹. Σε συνέχεια της παρακολούθησης

1. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει τους όρους (άρθρο 49) και τις αρχές (άρθρο 6 παρ. 1) με τις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται κάθε χώρα που επιθυμεί να γίνει

και αξιολόγησης της χώρας σχετικά με την πλήρωση αυτών των κριτηρίων, η Επιτροπή παρουσιάζει κάθε χρόνο έκθεση αξιολόγησης της προόδου σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, καθώς και σε ό,τι αφορά την σύγκλιση της με το κεκτημένο της Ένωσης.

Στις ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής παρουσιάζονται λεπτομερώς οι προσπάθειες της Αλβανίας να προσεγγίσει το ευρωπαϊκό κεκτημένο και να εκσυγχρονιστεί πολιτικά και οικονομικά, εωσότου κριθεί από το Συμβούλιο ότι μπορούν να ξεκινήσουν οι επίσημες ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Οι εν λόγω εκθέσεις αποτελούν τον καθρέφτη προόδου της χώρας. Μέσα από αυτές μπορεί να παρατηρηθεί η εξέλιξη και οι προσπάθειες που έχουν καταβληθεί προκειμένου να προσεγγίσει τα ευρωπαϊκά πολιτικά και οικονομικά ιδεώδη, επιδιόχου σε σειρά μεταρρυθμίσεων, ελπίζοντας πως θα λάβει σύντομα το «πράσινο φως» για την έναρξη των διαπραγματεύσεων καθώς και για την πλήρη ένταξή της στην Ένωση.

Οι εκθέσεις της Επιτροπής λειτουργούν συμβουλευτικά προς το Συμβούλιο, το οποίο λαμβάνει την απόφαση έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, αποτελώντας ουσιαστικά τον «οδικό χάρτη» της χώρας για την ένταξη της στον οργανισμό. Στη σχετική έκθεση του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε την αναγνώριση της Αλβανίας ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας και το Συμβούλιο απο-

δέχτηκε να αποδώσει αυτό το καθεστώς το 2014. Τα επόμενα χρόνια η Αλβανία ενέτεινε τις προσπάθειες της ώστε να καταφέρει να πείσει τα ευρωπαϊκά όργανα ότι είναι έτοιμη για την εκκίνηση των επίσημων ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Αυτή η στιγμή φάνηκε να είχε φτάσει τον Ιούνιο του 2018, αφού η Επιτροπή σημείωνε στην έκθεση του 2016 ότι η Αλβανία συνέχισε να ευθυγραμμίζει τη νομοθεσία της με τις απαιτήσεις της ΕΕ σε αρκετά πεδία, αυξάνοντας την ικανότητά της να αναλάβει τις υποχρεώσεις κράτους - μέλους². Μολαταύτα, η λήψη απόφασης από το Συμβούλιο μετατέθηκε για τον Ιούνιο του 2019³, για να αναβληθεί εκ νέου για τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Στις αρχές του 2020 το Συμβούλιο έδωσε τελικά το πράσινο φως για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Αλβανία, στην πράξη όμως, σχεδόν δυο χρόνια μετά, οι διαπραγματεύσεις δεν έχουν ακόμα ξεκινήσει καθώς δεν έχει ληφθεί απόφαση σύγκλησης της πρώτης διακυβερνητικής διάσκεψης.

Η Ελλάδα στηρίζει και προωθεί την προσπάθεια ένταξης της Αλβανίας στους «δυτικούς» θεσμούς εδώ και δεκαετίες. Έχει κάνει την στρατηγική επιλογή να συνδράμει σε αυτήν την προσπάθεια, έχοντας την πεποίθηση ότι ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO θα είναι πιο συνεργάσιμος (καθώς και ελεγχόμενος) γείτονας απ' ότι εκτός αυτών. Όντας η πρώτη χώρα των Βαλκανίων

που έγινε μέλος τόσο της ευρωπαϊκής οικογένειας όσο και της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, βρέθηκε σε πλεονεκτική θέση έναντι των γειτόνων της τις προηγούμενες δεκαετίες, έχοντας την δυνατότητα να λειτουργήσει ως «γέφυρα» ανάμεσα σε αυτούς και τους δυτικούς θεσμούς.

Υπό αυτό το πρίσμα η Ελλάδα προωθεί την προστασία των συμφερόντων της και ιδίως την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία. Η ελληνική μειονότητα ήταν εξάλλου η μόνη που αναγνωριζόταν ως εθνική πριν από μερικά χρόνια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της λογικής είναι το πρόγραμμα «Interreg Ελλάδα-Αλβανία»⁴, το οποίο με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση και υπό την αιγίδα της Ένωσης προωθεί την περιβαλλοντική και οικονομική συνεργασία των δύο χωρών. Πρέπει μάλιστα να σημειωθεί ότι στις περιοχές που έχουν επιλεγεί για να εφαρμοστεί το πρόγραμμα βρίσκεται μεγάλο μέρος της ελληνικής μειονότητας, όπως η Αυλώνα και το Αργυρόκαστρο.

Επιπλέον, η Ελλάδα έκρινε ότι σε αυτό το πλαίσιο θα ελέγχεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της μειονότητας από τις αλβανικές κυβερνήσεις, καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν σημαντικό πεδίο αναφοράς για την Ένωση και ένα εκ των βασικών κριτηρίων των περιοδικών αξιολογήσεων της Αλβανίας. Θεωρήθηκε δηλαδή πως οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα αποτελούσαν ένα ισχυρό εργαλείο

για την προστασία της ελληνικής μειονότητας και τον κατευνασμο πρακτικών καταπάτησης των δικαιωμάτων της, οι οποίες είχαν παρατηρηθεί τις προηγούμενες δεκαετίες. Επιπροσθέτως, έχοντας γνώση της ισχυρής επιθυμίας της Αλβανίας να ενταχθεί πλήρως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα είχε και συνεχίζει να διατηρεί ένα πολύ ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί στις διμερείς της σχέσεις με την Αλβανία. Χωρίς την συναίνεση της πρώτης, η δεύτερη δεν θα μπορέσει να προσχωρήσει.

Πέρα όμως από τις δυνατότητες που δίνει στην Ελλάδα η θέση της εντός της Ένωσης, υπάρχουν πάντα και οι αμιγώς διμερείς σχέσεις των χωρών στις οποίες η κάθε μια προωθεί τη δική της ατζέντα. Εντός και αυτού του πλαισίου, η σημασία της ελληνικής μειονότητας για τις ελληνοαλβανικές σχέσεις έχει αποτυπωθεί τόσο συμβατικά όσο και δηλωτικά. Πιο συγκεκριμένα, το 1996 υπογράφηκε ανάμεσα στις δύο χώρες το «Σύμφωνο, Φιλίας, Συνεργασίας, Καλής Γειτονίας και Ασφαλείας» στο οποίο καταγράφεται ρητά πως αναγνωρίζεται «ότι η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία συνέβαλε και εξακολουθεί να συμβάλλει σημαντικά στη ζωή της κοινωνίας της Αλβανίας και αποτελεί παράγοντα για την ανάπτυξη της φιλίας μεταξύ των δύο χωρών»⁵. Σε δηλωτικό επίπεδο δεν είναι λίγες οι φορές όπου κυβερνητικοί αξιωματούχοι και των δύο χωρών κάνουν σαφή αναφορά στη μειονότητα⁶.

μέλος της Ένωσης. Πρέπει να πληρούνται ορισμένα κριτήρια για την εισδοχή. Αυτά τα κριτήρια (γνωστά ως κριτήρια της Κοπεγχάγης) καθιερώθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και ενισχύθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995.

2. "[...] Albania continued aligning its legislation to EU requirements in a number of areas, enhancing its ability to take on the obligations of membership [...]"

3. Η έκθεση της Επιτροπής για το 2019 είναι διαθέσιμη στο <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-albania-report.pdf> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

4. Επίσημη ιστοσελίδα του προγράμματος διαθέσιμη στο <https://greece-albania.eu/> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

5. Το πλήρες κείμενο του Συμφώνου είναι διαθέσιμο στο https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/202903/nomos-2568-1998 [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

6. Βλ. π.χ. την αναφορά σε κοινή συνέντευξη τύπου των δύο πρώην υπουργών εξωτερικών Κοτζιά και Μπουσάτι το 2015, όπου ο πρώτος σημείωσε ότι «Η Ελλάδα και η Αλβανία έχουν δύο ισχυρές γέφυρες φιλίας. Αυτές είναι οι Αλβανοί μετανάστες και βέβαια η μεγάλη παλαιά γηγενής ελληνική μειονότητα στην Αλβανία. Μαζί μ' αυτές η διπλωματία και τα κοινά

Εν ολίγοις, η σταθερή προσπάθεια της Αλβανίας τις τελευταίες δεκαετίες να επιτύχει την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει δώσει στην Ελλάδα τη δυνατότητα να προωθήσει την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, ενώ παράλληλα το ζήτημα της μειονότητας παραμένει αναπόσπαστο στοιχείο αναφοράς στις συζητήσεις των δύο χωρών.

2. Τα προβλήματα της ΕΕΜ και ο Νόμος 96/2017 για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων

Η παρουσία της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία αποτελεί επί δεκαετίες το σημαντικότερο πεδίο σύγκλισης αλλά και τριβής στις σχέσεις των δύο χωρών. Η στάση των αλβανικών κυβερνήσεων έναντι της μειονότητας είναι καθοριστικής σημασίας ώστε να ορίζεται ως θετικό ή αρνητικό το κλίμα ανάμεσα στις δύο χώρες και να δημιουργήσει εντάσεις ή προοπτικές συνεργασίας. Πρακτικές οι οποίες φαίνονταν να θίγουν τα συμφέροντα της μειονότητας παρατηρούνται από την εποχή του καθεστώτος του Ενβέρ Χότζα. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων μόνο σε όσους μειονοτικούς διαβιούσαν στις επισήμως αναγνωρισμένες ως μειονοτικές περιοχές της χώρας, ο πολύ μικρός αριθμός των μελών της μειονότητας

που αναγνωριζόταν από την αλβανική κυβέρνηση, η απόδοση τίτλων ιδιοκτησίας σε αλβανικής καταγωγής πολίτες εντός των μειονοτικών περιοχών με σκοπό τη δημογραφική τους αλλοίωση κ.α.⁷ Στην αμέσως επόμενη περίοδο, μετά την κατάρρευση του κοτζικού καθεστώτος, η κυβέρνηση επιχείρησε να αντιμετωπίσει την ελληνική μειονότητα με γνώμονα μια κατευναστική ή συναινετική πολιτική, καθώς και μια άλλου τύπου αφομοιωτική πολιτική. Επιδιώχθηκε δηλαδή αρχικά ο κατευνασμός της μειονότητας και στη συνέχεια η ενσωμάτωσή της⁸.

Φτάνοντας στην σύγχρονη εποχή και παρά τη σαφή μείωση του αριθμού των μελών της μειονότητας που συνεχίζουν να ζουν στη χώρα, αυτή παραμένει όχι μόνο η μεγαλύτερη αριθμητικά αλλά και η σημαντικότερη, λαμβάνοντας υπόψιν τόσο τους κοινωνικούς δεσμούς και τις δραστηριότητες που αναπτύσσει, όσο και την πολιτική εκπροσώπησή της σε τοπικό και σε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Παρ'όλαυτά, τα προβλήματα της μειονότητας παραμένουν στο προσκήνιο ενώ μερικά από αυτά φαίνεται να παίρνουν και μια πιο σύγχρονη μορφή. Η πιο πρόσφατη καταγραφή τους έγινε από τους εκπροσώπους της μειονότητας, την «Δημοκρατική Ένωση της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας» ΔΕΕΕΜ-ΟΜΟΝΟΙΑ, στην έκθεση που υπέβαλε στον Ο.Η.Ε. στο πλαίσιο του Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου.

Στην παραπάνω έκθεσή⁹, η Ομόνοια έχει συνοψίσει τα κυριότερα και σοβαρότερα προβλήματα που δείχνει να αντιμετωπίζει η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία. Το πρώτο μεγάλο ζήτημα σχετίζεται με το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού, το οποίο παραβιάζεται λόγω πρόβλεψης επιβολής προστίμου για εσφαλμένες δηλώσεις κατά την απογραφή του πληθυσμού. Σημειώνεται ότι μια απάντηση θεωρείται ως «εσφαλμένη» αν δεν αντιστοιχεί στα στοιχεία που αναγράφονται στο Δημοτολόγιο. Επιπροσθέτως, η άσκηση του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού εξαρτάται από τα στοιχεία περί της εθνικής καταγωγής, που έχει στην κατοχή του το Γραφείο Αστικής Κατάστασης και από τη νομοθεσία περί Απογραφής που προαναφέρθηκε. Ένα ακόμη μεγάλο πρόβλημα για την μειονότητα είναι η δυνατότητα εκπαίδευσης των μελών της στην ελληνική γλώσσα, καθώς οι προϋποθέσεις που τίθενται από την αλβανική νομοθεσία για την παροχή του δικαιώματος αυτού είναι ιδιαιτέρως αυστηρές. Η απαίτηση ύπαρξης ποσοστού μειονοτικού πληθυσμού τουλάχιστον 20% στις διοικητικές περιφέρειες καθιστά την άσκηση του δικαιώματος πολύ δύσκολη, ιδίως μετά την μεγάλη διοικητική μεταρρύθμιση του 2014 που άλλαξε τα όρια των περιφερειών και δημιούργησε νέες πολυπληθέστερες. Οι ίδιοι μάλιστα λόγοι καθιστούν και το δικαίωμα χρήσης της μειονοτικής γλώσσας στις σχέσεις με τα κρατικά και τοπικά όργανα ιδιαιτέρως δυσχερές. Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ελληνική μειονότητα αφορά την προστασία του

δικαιώματος στην ιδιοκτησία. Στην έκθεση της Ομόνοιας αναφέρεται χαρακτηριστικά ως «ζωτική σημασία για την επιβίωσή της στην Αλβανία». Τα συγκεκριμένα προβλήματα προέρχονται από την κοτζική εποχή αλλά έχουν λάβει μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς υιοθετήθηκαν νομοθεσίες που προβλέπουν απαλλοτριώσεις ιδιοκτησιών υπέρ «στρατηγικών» επενδυτών, όταν δεν καταφέρνουν να έρθουν σε συμφωνία με τους νόμιμους ιδιοκτήτες εντός 90 ημερών¹⁰. Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι οι προβλεπόμενες αποζημιώσεις είναι εξαιρετικά χαμηλές. Άλλη όψη του ίδιου προβλήματος αποτελεί και το ζήτημα άρνησης εγγραφής των τίτλων ιδιοκτησίας από τα κατά τόπους αρμόδια κτηματολογικά γραφεία. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η μειονότητα δεν εξαντλούνται σε όσα αναφέρει η εν λόγω έκθεση.

Το 2017 η Αλβανία επιχείρησε να διευθετήσει το σύνολο των ζητημάτων που απασχολούσε όλες τις μειονότητες στη χώρα. Με τον Νόμο 96/2017 για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, η Αλβανία προσπάθησε να εναρμονιστεί με τις επιταγές της Σύμβασης Πλαισίου του Συμβουλίου της Ευρώπης, επικοινωνώντας παράλληλα το μήνυμα ότι κάνει βήματα για να προσεγγίσει το κεκτημένο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ στις νομοπροπαρασκευαστικές διαβουλεύσεις συμμετείχε και η Ομόνοια, οι εκπρόσωποί της διαπίστωσαν ότι στο τελικό κείμενο του Νόμου φαίνεται

μας συμφέροντα οικοδομούν πάρα πολλές γέφυρες». Αναλυτικά οι κοινές δηλώσεις στο <https://www.mfa.gr/epikairota/proto-thema/koines-deloseis-upeks-kotzia-kai-upeks-albanias-nt-mpousati-kata-te-diarkeia-tes-sunenteuxes-tupou-tirana-1572015.html> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

7. Βλ. συμβολή Α. Συρίγου στο Α. Μαλλιάρ (επιμ.), Ελλάδα και Αλβανία, Φυγή στο Μέλλον ή Επιστροφή στο Παρελθόν, Σιδέρης, 2017.

8. Βλ. Μ. Κοπά, Πολιτική Εξουσία και Μειονότητες στα Βαλκάνια στη Μετακομμουνιστική Εποχή, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, Οκτώβριος 1994, σελ. 78-83.

9. Το πλήρες κείμενο της Έκθεσης είναι διαθέσιμο στο https://deem-omonoia.org/media/filer_public/5a/d7/5ad71837-6226-4a54-bee5-51bccbb2958d/ekthese_oe_e_ellenika.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

10. Νόμος περί στρατηγικών επενδύσεων.

να μην έχει αποτυπωθεί καμία από τις θέσεις τους. Επιπλέον, ενώ ο Νόμος προέβλεπε ότι σε διάστημα έξι μηνών από την έναρξη ισχύος του θα έπρεπε να είχαν υιοθετηθεί οι εφαρμοστικοί νόμοι που θα τον καθιστούσαν λειτουργικό επί της ουσίας, η σταδιακή τους υιοθέτηση ξεκίνησε δύο χρόνια αργότερα¹¹. Παραμένουν ωστόσο ανεργές σημαντικές διατάξεις και συγκεκριμένα αυτές που σχετίζονται με την χρήση των μειονοτικών γλωσσών και το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού¹². Εν ολίγοις, εκτός των επιμέρους ζητημάτων που προκύπτουν από τις προβλέψεις του νόμου, η εφαρμογή του στην πράξη παραμένει προβληματική. Όσον αφορά τις ουσιαστικές διατάξεις του Νόμου 96/2017, σημειώνεται ότι αναγνωρίζει για πρώτη φορά στην ιστορία της Αλβανίας ως εθνικές όλες τις μειονότητες¹³ που ζουν εκεί, ενώ προηγουμένως η μόνη μειονότητα που αναγνωριζόταν ως εθνική ήταν η ελληνική. Στο Νόμο υπάρχουν ακόμη προβλέψεις που σχετίζονται εκτός των άλλων και με την άσκηση των μειονοτικών δικαιωμάτων, τα περιουσιακά δικαιώματα, την απαγόρευση των διακρίσεων, τη θρησκευτική ελευθερία, την ελευθερία έκφρασης κ.α. Εκ πρώτης όψεως λοιπόν, μπορεί να φαίνεται πως με τον συγκεκριμένο νόμο η Αλβανία εκσυγχρόνισε το νομοθετικό της πλαίσιο σχετικά με την προστασία των μειονοτήτων, στην πραγματικότητα όμως παραμένουν προβληματισμοί για τον

τρόπο εφαρμογής του και το πως αυτός θα επηρεάσει ζωή των μελών των μειονοτήτων. Οι σχετικοί προβληματισμοί καταγράφονται αναλυτικά στην τελευταία έκθεση της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης Πλαισίου για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων που εξετάζεται παρακάτω.

3. Η κατάσταση των δικαιωμάτων της ΕΕΜ μέσα από τις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιεύει σε ετήσια βάση την Έκθεσή της σχετικά με την πρόοδο της Αλβανίας σε συγκεκριμένους τομείς. Οι εκθέσεις αυτές αποτελούν επί της ουσίας τον οδικό χάρτη για την ενταξιακή πορεία της χώρας, εξετάζοντας κατά πόσο καταφέρνει, χρόνο με τον χρόνο, να προσεγγίζει την πλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης¹⁴. Τα κριτήρια αυτά είναι πολιτικά (θεσμική σταθερότητα, ανθρώπινα δικαιώματα, δημοκρατία, σεβασμός μειονοτήτων), οικονομικά (οικονομία της αγοράς) και σχετικά με το κεκτημένο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι εκθέσεις μέχρι πρόσφατα χωρίζονταν σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος εξετάζονταν εκτός από τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προστασία των μειονοτήτων, ενώ το τρίτο αφορούσε το κεκτημένο της Ένωσης

και εξέταζε τα θεμελιώδη δικαιώματα στο 23^ο κεφάλαιο. Το 2020 η Επιτροπή υιοθέτησε μια νέα μεθοδολογία βάσει της οποίας τα 33 διαπραγματευτικά κεφάλαια ομαδοποιούνται σε 6 θεματικές ενότητες¹⁵. Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία, οι τελευταίες εκθέσεις της Επιτροπής εντάσσουν τα ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου στην πρώτη ενότητα που είναι σχετική με τα θεμελιώδη ζητήματα της διαδικασίας προσχώρησης. Εστιάζοντας στις τελευταίες εκθέσεις της Επιτροπής, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα τμήματα που αφορούν άμεσα την ελληνική μειονότητα στην Αλβανία. Η καταγραφή ή μη των προβλημάτων που αντιμετωπίζει και η εξέταση του σεβασμού των δικαιωμάτων της έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς οι εκθέσεις αποτελούν τον «καθρέφτη» της Αλβανίας. Επομένως, το περιεχόμενό τους έχει τη δυνατότητα λειτουργήσει ως κίνητρο για την ενίσχυση της προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων ή, αντίθετα, να οδηγήσει σε εφησυχασμό.

Η πιο δυσμενής κριτική διαπιστώνεται στις εκθέσεις του 2011¹⁶ και 2012, όπου αναφέρεται χαρακτηριστικά -μεταξύ άλλων- ότι έχει γίνει ελάχιστη πρόοδος στον τομέα της προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων και έχει επιδεινωθεί το κλίμα για τις μειονότητες εξαιτίας της αμφιλεγόμενης απογραφής του πληθυσμού το 2011¹⁷. Επιπροσθέτως, καταγράφεται προβληματισμός για το ζήτημα των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων¹⁸, ενώ γίνεται ειδική αναφορά και στην υπόθεση θανάτου του Έλληνα μειονοτικού Α. Γκούμα¹⁹. Η Έκθεση του 2012²⁰ είναι η δεύτερη έκθεση της Επιτροπής στην οποία γίνεται σαφής αναφορά σε ζήτημα αποκλειστικά σχετικό με την ελληνική μειονότητα. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην αντίθεση της ελληνικής μειονότητας στην απόφαση του Αλβανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου να κρίνει αντισυνταγματική την συμπερίληψη του όρου «εθνικότητα» στα ληξιαρχικά έγγραφα²¹. Οι επόμενες εκθέσεις της Επιτροπής υιοθετούν πιο ήπιο λεξιλόγιο, αποφεύγοντας σαφείς και συ-

15. Βλ. και European Western Balkans, *New enlargement methodology officially endorsed by the Member States*, 27/3/2016 διαθέσιμο στο <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/27/new-enlargement-methodology-officially-endorsed-by-the-member-states/#:~:text=BRUSSELS%20E2%80%9320Council%20of%20the%20European%20Union%20officially,Albania%2C%20in%20its%20conclusions%20of%2025%20March%202020> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].

16. Το πλήρες κείμενο της Έκθεσης του 2011 είναι διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2011/package/al_rapport_2011_en.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].

17. "There has been very limited progress in the field of protection of minorities", «[...] there has been some deterioration in the climate for minorities, which can be linked to the preparations for the upcoming population census, which will include optional questions on ethnic origin and religious affiliation."

18. "Overall, progress in the field of human rights and respect for and protection of minorities has been uneven. Property rights remain an issue of serious concern."

19. "After a first trial and sentencing, the case of the death of a Greek-speaking Albanian citizen in Himara in 2010 is now on appeal"

20. Η Έκθεση του 2012 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2012/package/al_rapport_2012_en.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

21. "insufficient clarity over the scope of application of fines for refusal to declare or false declarations included in the census law resulted in calls for boycott on the part of some

11. Η Αλβανία υιοθέτησε σταδιακά 8 από τους 12 εφαρμοστικούς νόμους που προβλέπει ο Νόμος Πλαίσιο. Αναλυτικά τα διατάγματα και το περιεχόμενό τους στην 5η Έκθεση της Αλβανίας στην Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την επιτήρηση εφαρμογής της Σύμβασης Πλαίσιο για την Προστασία των εθνικών Μειονοτήτων, διαθέσιμη στο <https://rm.coe.int/5th-sr-albania-en/1680a2614c> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

12. Βλ. και έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2021, διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2021_en [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

13. Σύμφωνα με το Άρθρο 3 παρ. 2 του νόμου αυτές είναι «η ελληνική, η μακεδονική, οι ρομά, οι αιγυπτιακή, η βλάχικη, η μαυροβουνιακή, η βουλγαρική, η βοσνιακή και η σερβική».

14. Κάθε χώρα που επιθυμεί να προσχωρήσει στην Ένωση οφείλει να πληροί ορισμένα κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά καθιερώθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κοπεγχάγης το 1993.

γκεκριμένες αναφορές στην ελληνική μειονότητα. Στην έκθεση του 2014²² σημειώνεται η έλλειψη πλήρους νομοθετικού προστατευτικού πλαισίου για τις μειονότητες, το 2015²³ επιβεβαιώνεται η ανάγκη βελτιώσεων σε νομοθετικό και πολιτικό επίπεδο, ενώ το 2016²⁴ διαπιστώνονται τα πρώτα θετικά βήματα. Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκε και η έκθεση του 2018²⁵, η οποία θέτει ωστόσο το ζήτημα των περιουσιακών δικαιωμάτων.

Το 2018, ενώ η Αλβανία ανέμενε τον ορισμό ημερομηνίας έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, το

Συμβούλιο της Ε.Ε. απεφάνθη πως έπρεπε να μετατεθεί για τον Ιούνιο του 2019. Στο ίδιο κείμενο²⁶ του Συμβουλίου καταγράφεται συγκεκριμένα ότι υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης του νομοθετικού πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, με σαφείς αναφορές στο ζήτημα των περιουσιακών δικαιωμάτων²⁷. Στην πιο πρόσφατη έκθεση του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβεβαίωσε εκ νέου την πρόοδο της χώρας και κάλεσε για άλλη μια φορά το Συμβούλιο να εκκινήσει της ενταξιακές διαπραγματεύ-

σεις με την Αλβανία²⁸. Επιπροσθέτως, στο κείμενο αξιολόγησης²⁹ της Αλβανίας για το έτος 2018-2019 καταγράφεται ότι η χώρα συμμορφώνεται σε γενικές γραμμές με τα διεθνή πρότυπα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα καλείται να υιοθετήσει το παράγωγο δίκαιο που θα καταστήσει λειτουργικό τον Νόμο 96/2017. Σε κάθε περίπτωση παρατηρείται ότι μετά από αρκετά χρόνια η Επιτροπή ασχολείται και πάλι με συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν την ελληνική μειονότητα, αναφέροντας τα περιουσιακά προβλήματα που εντοπίζονται στην νότια ακτογραμμή³⁰ αλλά και τον θάνατο του Έλληνα μειονοτικού από αστυνομικά πυρά στις Βουλιαράτες στις 30/10/2018³¹.

Η έκθεση της Επιτροπής του 2020³², καθώς και η πιο πρόσφατη του 2021³³, υπογραμμίζουν την ανάγκη υιοθέτησης όλων των εφαρμοστικών νόμων που προβλέπει ο Νόμος 96/2017 και ενίσχυσης της Επιτροπής Εθνικών Μειονοτήτων της Αλβανίας. Γίνεται επίσης ξεκάθαρη αναφορά στις ανησυχίες της ελληνικής μειονότητας για την επικείμενη απογραφή πληθυσμού και τον τρόπο διεξαγωγής της, καθώς και στο

ζήτημα των περιουσιών της μειονότητας το οποίο παραμένει σημείο τριβής για τις σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας.

Οι εκθέσεις της Επιτροπής και τα συμπεράσματα του Συμβουλίου, εκτός του ότι αποτελούν τον οδικό χάρτη στις σχέσεις Αλβανίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρησιμοποιούνται και για την χάραξη της πολιτικής ατζέντας των κυβερνήσεων Ελλάδας και Αλβανίας. Σε ότι αφορά όμως στην ελληνική μειονότητα, παρατηρείται πως οι εκθέσεις των τελευταίων δυο χρόνων κάνουν ρητή αναφορά στις αιτιάσεις της ελληνικής μειονότητας και τις ανησυχίες της. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός πως η Αλβανία αργά μεν, αλλά σταθερά, υιοθετεί όλο και περισσότερους εφαρμοστικούς νόμους σχετικούς και εντείνει την προσπάθειά της να προσεγγίσει το ευρωπαϊκό κεκτημένο, φαίνεται να έχουν πείσει την Επιτροπή για την δυνατότητα άμεσης έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και την σύγκληση της πρώτης διακυβερνητικής διάσκεψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι δηλώσεις του Επίτροπου Ο. Varhelyi που δήλωσε πως στόχος του ήταν αυτό να γίνει πριν το τέλος του 2021³⁴.

minority organizations, which, according to preliminary data, were not widely followed. In December 2011, the Constitutional Court issued an explanatory report on its decision on unconstitutionality of the inclusion of 'nationality' (ethnicity) in the civil registry, focusing on the constitutional principles of non-obligation to declare ethnicity and of protection of sensitive personal data. This decision was criticized by representatives of the Greek minority who have called for full respect for the principle of self-identification."

22. Η Έκθεση του 2014 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2014/20141008-albania-progress-report_en.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]. *"comprehensive legislation on minorities has not been adopted and the legal framework for the protection of minorities remains fragmented"*.
23. Η Έκθεση του 2015 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_report_albania.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021] *"the legal and policy framework still needs improving"*.
24. Η Έκθεση του 2016 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_albania.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]. *"The legal framework for the protection of human rights is broadly in line with European standards and Albania has ratified most international human rights conventions. However, enforcement of human rights remains to be strengthened ... As regards respect for and protection of minorities, some steps were taken to improve the legal framework. The Ministry of Foreign Affairs established a working group to draft a comprehensive law for the protection of minorities"*
25. Η Έκθεση του 2018 είναι διαθέσιμη στο <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-albania-report.pdf> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021] *"further consolidate the entrenchment of property rights, notably by advancing the revision of property deeds, implementation of the compensation scheme, and make the necessary progress on the digitalizing and mapping of property"*.
26. Το κείμενο συμπερασμάτων του Συμβουλίου του 2018 είναι διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/media/35863/st10555-en18.pdf> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]
27. *"The Council reiterates the need for effective legislative and policy measures to reinforce the protection of human rights and anti-discrimination policies, including the equal treatment of all minorities and access to rights for persons belonging to them throughout Albania, and to ensure consistent implementation of the framework law by addressing in relevant bylaws all outstanding issues, including the right to free self-identification. The Council also reiterates the need for efficient implementation of property rights."*

28. Το κείμενο της Έκθεσης για την πολιτική διεύρυνσης της Ε.Ε. είναι διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-communication-on-eu-enlargement-policy_en.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]. Χαρακτηριστικά μάλιστα σημείωσε προς τα άλλα όργανα της Ένωσης "[...] the Commission recommends that the Council now opens accession negotiations with Albania".
29. Η Έκθεση του 2019 είναι διαθέσιμη στο <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-albania-report.pdf> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].
30. *"Concerns have been raised by the Greek minority in relation to property rights in the southern coastal area"*.
31. Επιλέγεται μια ασαφής και γενική καταγραφή ("an incident in the ethnic Greek village of Bularat").
32. Η Έκθεση του 2019 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/albania_report_2020.pdf [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].
33. Η Έκθεση του 2021 είναι διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/albania-report-2021_en [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].
34. European Western Balkans, *Varhelyi: EC proposes the opening talks with Skopje and Tirana, clusters with Belgrade*, 19/10/2021 διαθέσιμο στο <https://europeanwesternbalkans.com/2021/10/19/varhelyi-ec-proposes-the-opening-talks-with-skopje-and-tirana-clusters-with-belgrade/> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021]

4. Η αξιολόγηση της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης Πλαισίου για την προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων

Η Αλβανία έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1995 και το ίδιο έτος υπέγραψε τη Σύμβαση Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων³⁵. Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 2000 και έκτοτε πραγματοποιούνται περιοδικές αξιολογήσεις της συμμόρφωσης της χώρας με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή, στο πλαίσιο του μηχανισμού ελέγχου της. Η πιο πρόσφατη γνωμοδότηση της Συμβουλευτικής Επιτροπής για τη Σύμβαση-Πλαίσιο δημοσιεύτηκε στις 19 Μαρτίου 2019³⁶. Το περιεχόμενό της παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αναλύονται λεπτομερώς η νομοθεσία και η πρακτική της Αλβανίας απέναντι στις μειονότητες και ιδίως στην ελληνική. Σε αυτό το πλαίσιο απευθύνονται συστάσεις προς την αλβανική κυβέρνηση, κυρίως για ζητήματα που σχετίζονται με τον Νόμο 96/2017. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές από τις διαπιστώσεις της Συμβουλευτικής Επιτροπής συμπίπτουν με τις θέσεις των εκπροσώπων της ελληνικής μειονότητας, όπως καταγράφονται στην

πρόσφατη έκθεση που υποβλήθηκε στον ΟΗΕ.

Ήδη από το προοίμιο της γνωμοδότησης αναφέρεται ότι ο Νόμος 96/2017 είναι γενικής και προγραμματικής φύσης, ενώ σημειώνεται ότι αν και έπρεπε εντός εξαμήνου από την υιοθέτησή του να θεσπιστούν εφαρμοστικοί νόμοι που θα τον καθιστούσαν λειτουργικό, αυτό δεν έχει συμβεί, παρά το γεγονός ότι έχει ήδη περάσει σχεδόν 1,5 έτος. Στη συνέχεια, εξετάζοντας τα πεδία της έκθεσης που αναφέρονται στα σημαντικότερα άρθρα του Νόμου και την πρακτική εφαρμογή τους, διαπιστώνεται αφενός ότι υπάρχουν προβληματικές διατάξεις που χρήζουν βελτίωσης και αφετέρου, ότι η πρακτική των Αλβανικών αρχών δεν συμβαδίζει με τις νομοθετικές προβλέψεις. Για παράδειγμα, ενώ το άρθρο 10³⁷ κατοχυρώνει το δικαίωμα στην θρησκευτική ελευθερία και στην ελευθερία συνείδησης, η Επιτροπή αναφέρεται στα περιστατικά καταστροφών χριστιανικών εκκλησιών στις περιοχές όπου διαβιεί μεγάλο μέρος της ελληνικής μειονότητας είτε λόγω κατεδάφσεων, είτε εξαιτίας ζητημάτων παραβίασης περιουσιακών δικαιωμάτων που οδήγησαν στην κατάρρευση ναών.

Σε άλλο σημείο της γνωμοδότησης αναλύεται το άρθρο 15 του εθνικού νόμου για τη χρήση της γλώσσας και συγκεκριμένα η τέταρτη παράγρα-

φος³⁸, η οποία προβλέπει τη χρήση των μειονοτικών γλωσσών υπό προϋποθέσεις, σε περιοχές όπου διαμένουν ιστορικά μειονοτικοί πληθυσμοί, ή, όπου αποτελούν το 20% του συνολικού πληθυσμού. Το πρόβλημα στη συγκεκριμένη πρόβλεψη έγκειται στο γεγονός ότι είναι άμεσα συνυφασμένη με τη διοικητική μεταρρύθμιση που έλαβε χώρα στην Αλβανία το 2014, κατά την οποία οι 369 διοικητικές περιφέρειες μειώθηκαν σε 71. Πλέον όμως, εξαιτίας του τρόπου που έγινε η κατανομή των περιοχών, μόνο σε δύο από αυτές μπορεί να είναι προσβάσιμο το συγκεκριμένο δικαίωμα. Συνεπώς η Επιτροπή καλεί την Αλβανία να εφαρμόσει το όριο αυτό στις «τοπικές γειτονιές»³⁹ και όχι στις διοικητικές περιφέρειες, όπως προβλέπεται από τον νόμο.

Αναφερόμενη στο άρθρο 13⁴⁰ του Νόμου και στο δικαίωμα στην εκπαίδευση στη μειονοτική γλώσσα, η Επιτροπή σημείωσε ότι προβλέπεται η δυνατότητα εκπαίδευσης στη μειονοτική γλώσσα, αλλά με κριτήρια όμως που θα αποφασίζονται από το Υπουργικό Συμβούλιο κατόπιν πρότασης του Υπουργού Εκπαίδευσης. Την ίδια ώρα διατηρεί επιφυλάξεις σχετικά με την

πρόταση που ανακοίνωσε το Υπουργικό Συμβούλιο να ορίσει ως αριθμητικό κριτήριο, μεταξύ άλλων, την ύπαρξη τουλάχιστον 15 ενδιαφερόμενων μαθητών. Γι' αυτόν τον λόγο η Επιτροπή καλεί την αλβανική κυβέρνηση να επιδείξει μεγαλύτερη ευελιξία, ενώ σημειώνει και το ζήτημα που υπάρχει στην επαλήθευση της μειονοτικής ταυτότητας των μαθητών. Στο τέλος της Έκθεσης η Επιτροπή προχωρεί σε συστάσεις για άμεση εφαρμογή. Αυτές αναφέρονται στην ανάγκη υιοθέτησης εφαρμοστικών νόμων ώστε να τεθεί ο νόμος πλαίσιο σε λειτουργία, να γίνει επανεξέταση των αποτελεσμάτων που έφερε η διοικητική μεταρρύθμιση του 2014 από κοινού με εκπροσώπους των μειονοτήτων, να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβαση των μελών των μειονοτήτων στην εκπαίδευση, καθώς και να γίνει σεβαστό το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού, αποκλείοντας προβλέψεις όπως το πρόστιμο για «λανθασμένες» απαντήσεις που ίσχυε στη γενική απογραφή πληθυσμού το 2011.

Τον Μάιο του 2021, στο πλαίσιο του πέμπτου κύκλου ελέγχου εφαρμογής της Σύμβασης, η Αλβανία κατέθεσε στην Επιτροπή την έκθεσή⁴¹ της στην

38. Άρθρο 15 παρ. 4, Use of the language: In local government units traditionally inhabited by persons belonging to a national minority or where they compose more than 20 percent of the general number of the population of this unit, based on their request, the local government organs shall create the conditions, where appropriate, for the use of the minority language in relations among persons belonging to the minorities and these organs.

39. Αποτελούν πρόβλεψη του αλβανικού νόμου του 2014 με τον οποίο συντελέστηκε η μεταρρύθμιση, ως υποκατηγορία των νέων μεγάλων διοικητικών περιφερειών.

40. Άρθρο 13 παρ. 1 και 2, The right to education in the minority language: In local government units inhabited traditionally or in substantial numbers by persons belonging to national minorities, if there is adequate request, persons belonging to national minorities shall be ensured possibilities to learn or be taught in the minority language, in accordance to the respective legislation in the education area. Criteria to define the local government unit, the substantial number and adequate request are established by a decision of the Council of Ministers, upon the proposal of the Ministers responsible for education and local issues.

41. Διαθέσιμη στο <https://rm.coe.int/5th-sr-albania-en/1680a2614c> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].

35. Η Σύμβαση είναι διαθέσιμη στα Ελληνικά στο <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1303> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].

36. Η Έκθεση είναι διαθέσιμη στο <https://rm.coe.int/4th-op-albania-en-/168093903b> [τελευταία επίσκεψη 28/12/2021].

37. Freedom of conscience and religion: Persons belonging to national minorities are guaranteed the right to conscience and religion and have the right to manifest, individually or in community with others, their religion or belief. Persons belonging to a national minority have the right to create their religious organizations and associations, in accordance to the respective legislation in force.

οποία αναφέρει τα μέτρα που έλαβε για να συμμορφωθεί με τις τελευταίες οδηγίες της Επιτροπής και κάθε νέα εξέλιξη στο πλαίσιο εφαρμογής του νόμου 96/217. Ειδικότερα αναφέρονται οι ρυθμιστικοί νόμοι που υιοθετήθηκαν καθώς και οι νομοπαρασκευαστικές διαδικασίες που ακολουθούνται για τους εναπομείναντες. Στην προσπάθεια της να απαντήσει σε συγκεκριμένα ζητήματα που περιέχονται στην γνωμοδότηση της Επιτροπής του 2019, η Αλβανία αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι η δήλωση της εθνικής καταγωγής και της θρησκείας κατά την απογραφή του πληθυσμού είναι προαιρετική ώστε να μην υφίσταται λόγος να «παραποιήσει κάποιος την αλήθεια με το να απαντήσει ή όχι στις σχετικές ερωτήσεις». Σχετικά με το όριο των 15 μαθητών για την δημιουργία τάξης διδασκαλίας στην μειονοτική γλώσσα, σημειώνει πως υπάρχει η δυνατότητα, με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, αυτό το όριο να μειωθεί. Σχετικά με όριο του 20% μειονοτικού πληθυσμού που πρέπει να κατοικεί σε μια περιοχή για να αποκτήσει πρόσβαση σε μειονοτικά δικαιώματα η Αλβανία απαντάει πως το ποσοστό αυτό είναι γενικώς αποδεκτό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ενώ ακόμη και το Συμβούλιο της Ευρώπης το προτείνει μέσω των συστάσεων του. Με ενδιαφέρον αναμένεται πλέον η γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Ευρώπης στους επόμενους μήνες και ενώ η επόμενη απογραφή πληθυσμού έχει δρομολογηθεί για το 2022.

Συμπεράσματα

Παρά τα όσα εκτέθηκαν αναλυτικά παραπάνω, η κατάσταση της ελλη-

νικής μειονότητα στην Αλβανία δε φαίνεται να είναι ζήτημα το οποίο θα μπορούσε να επηρεάσει από μόνο του τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις σε ενωσιακό επίπεδο. Η απόφαση των κρατών μελών θα εξαρτηθεί από άλλα κριτήρια, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένα από αυτά εμφανίζονται πλέον αρκετά επιφυλακτικά απέναντι σε νέα διεύρυνση της Ένωσης. Οικονομικοί παράγοντες, η ανατροπή των ισορροπιών που επέφερε το Brexit, ο φόβος της διευκόλυνσης της μετανάστευσης των πολιτών των υποψήφίων χωρών καθώς και οι διμερείς σχέσεις των υποψήφίων κρατών είναι κάποιες από τις παραμέτρους που θα διαμορφώσουν την ενταξιακή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων συνολικά. Την ίδια στιγμή, η ευνοϊκή στάση της Ελλάδας ως προς την ένταξη της Αλβανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δε φαίνεται πιθανό να μεταβληθεί, καθώς αποτελεί στρατηγική επιλογή για λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η Ελλάδα, ως κράτος μέλος της Ένωσης, δεν έχει παρά να αξιοποιήσει τόσο σε διμερές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο το σημαντικό διαπραγματευτικό εργαλείο που διαθέτει για την προώθηση του σεβασμού των δικαιωμάτων της μειονότητας σύμφωνα με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Σε αυτό το πλαίσιο αποτιμάται θετικά ότι η Αλβανία έχει ήδη αναλάβει περισσότερες συμβατικές υποχρεώσεις για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων ακόμα και από κράτη μέλη της Ε.Ε., καθώς και η προσαρμογή της εθνικής της νομοθεσίας⁴².

42. Βλ. έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2021 "Albania complies overall with international human rights instruments and has ratified most international conventions related to the protection of fundamental rights".

Η ανακωχή του Μούδρου

8

Μαρία Παπαπαναγιώτου

Καθηγήτρια,
Διευθύντρια
Γυμνασίου Μούδρου

Το φθινόπωρο του 1918, μετά τη διάρρηξη του Μακεδονικού μετώπου και την υποχώρηση της Βουλγαρίας στους υπαγορευμένους από την Entente όρους, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος δείχνει να οδεύει προς τη λήξη του με ήττα των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, αλλά και με ανταγωνισμούς που κορυφώνονται στο εσωτερικό της "Εγκάρδιας Συνεννόησης". Ήδη οι πολιτικές των Άγγλων και των Γάλλων στο Μακεδονικό Μέτωπο κάνουν φανερό τη διένεξη μεταξύ τους, καθώς στις 5 Οκτωβρίου 1918, στη διασυμμαχική διάσκεψη του Παρισιού, ο Clemenceau προτείνει την προέλαση των γαλλικών στρατευμάτων προς την Κωνσταντινούπολη, βρίσκει, όμως, τη σθεναρή αντίδραση των Άγγλων που αντιπροτείνουν μια ναυτική επιχείρηση υπό το γενικό πρόσταγμά τους. Οι Σύμμαχοι και, όπως όλα δείχνουν, θριαμβευτές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μεταθέτουν πλέον το ενδιαφέρον τους από τα στρατιωτικά γεγονότα στο επίπεδο των οικονομικών και πολιτικών επιρροών.

Τον "συμβιβασμό" των Βουλγάρων ακολουθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία αναγκάζεται, μετά από ανακατατάξεις και στην εσωτερική πολιτική της, να συνθηκολογήσει. Η νέα κυβέρνηση του μετριοπαθούς Χαλίλ Μπέν, που αντικατέστησε την κυβέρνηση των Νεότουρκων του Ταλαάτ, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες του τελευταίου να ωραιοποιήσει τα ειδικά εγκλήματα που είχαν διαπραχθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου¹, προσπαθεί

1. Ο Μεχμέτ Ταλαάτ Πασάς, Μέγας Βεζίρης και ηγετικό μέλος του Κομιτάτου "Ένωση και Πρόοδος", απέστειλε διαβήματα στις πολιτικές προσωπικότητες της εποχής, συμπεριλαμβανομένου και του Αμερικανού Προέδρου Ουίλσον, γνωστού εκφραστή της αυτοδιάθεσης των λαών, προσπαθώντας να

μάταια να αντιστρέψει το αρνητικό κλίμα που έχει διαμορφωθεί ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Έτσι, στις 17 Οκτωβρίου 1918 αναγκάζεται να υπογράψει την Ανακωχή του Μούδρου, στο ομώνυμο φυσικό λιμάνι της Λήμνου, που από το 1915 και τα γεγονότα της Καλλίπολης² αποτελεί ναυτική βάση του Συμμαχικού στόλου. Η Συνθήκη υπογράφεται πάνω στο βρετανικό θωρηκτό “Αγαμέμνων” με όρους που υπαγορεύονται από τον Βρετανό Αντιναύαρχο Arthur Calthorpe, εκπρόσωπο της Entente (χωρίς εκπροσώπηση από τη Γαλλία και την Ιταλία) και τον Υπουργό Ναυτικών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Χουσεϊν Ραούφ. Η υπογραφή της Ανακωχής σε αγγλικό πλοίο, άρα σε αγγλικό έδαφος και όχι σε οθωμανικό, αποτέλεσε προσβολή για τους ηττημένους και θρίαμβο της αγγλικής πολιτικής σε βάρος των Συμμάχων.

Το περιεχόμενο της Συνθήκης αποτελεί ουσιαστικά μια άνευ όρων παράδοση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με ταπεινωτικούς όρους που ουσιαστικά προβλέπουν την κατάλυση της κυριαρχίας της πάνω στα εδάφη που ως τότε κατείχε και που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν εξουθενωτικοί. Στην ουσία, η ανακωχή του Μούδρου επιβάλλει στις Οθωμανικές Ένοπλες Δυνάμεις αποστράτευση και γενικό αφοπλισμό, με εξαίρεση κάποιες δυνάμεις αστυνόμευσης που ρόλο τους

θα είχαν την καταστολή ταραχών και εξεγέρσεων στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επίσης, η συμμετοχή στον οθωμανικό στρατό Γερμανών και Αυστριακών αξιωματικών τερματίζεται με παράδοση αυτών που βρίσκονται στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και διακόπτεται κάθε σχέση με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Ο Οθωμανικός πολεμικός στόλος παραδίδεται στους Συμμάχους, καθώς και ο έλεγχος των Οθωμανικών φρουρίων και εκκωρείται στα πλοία της Entente ελεύθερη πρόσβαση στα Δαρδανέλια, στην Κωνσταντινούπολη και στον Εύξεινο Πόντο. Οι Σύμμαχοι αναλαμβάνουν, επίσης, την επιτήρηση των Μέσων Επικοινωνίας και Μεταφοράς. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναλαμβάνει, εξάλλου, την υποχρέωση δωρεάν εφοδιασμού των δυνάμεων κατοχής τόσο σε τρόφιμα, όσο και σε καύσιμες ύλες, και τα συμμαχικά στρατεύματα αποκτούν δικαίωμα στάθμευσης στις πετρελαιοφόρες περιοχές στο Βατούμ και τη Μοσούλη και διατηρούν το δικαίωμα να καταλάβουν οποιοδήποτε στρατηγικό σημείο της Αυτοκρατορίας κρίνουν αυτοί σκόπιμο. Τέλος, οι Τούρκοι οφείλουν άμεσα να εκκενώσουν στρατιωτικά τις περιοχές της Μεσοποταμίας, Κιλικίας, Παλαιστίνης, Συρίας και Αρμενίας (εδάφη που είχαν διανεμηθεί ήδη μεταξύ Άγγλων και Γάλλων με την περιβόητη μυστική συμφωνία Sykes-Picot³ το 1916).

αποφύγει τον κατακερματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τον οποίο ήταν φανερό πως οι Σύμμαχοι είχαν ήδη αποφασίσει. Την αποτυχία των διαβημάτων του ακολούθησε η παραίτησή του στις 25 Σεπτεμβρίου 1918.

2. Πολεμική επιχείρηση της Entente, από τις 25 Απριλίου 1915 μέχρι τις 9 Ιανουαρίου 1916, για την κατάληψη της χερσονήσου της Καλλίπολης, τμήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που είχε πρόσφατα ενταχθεί στις Κεντρικές Δυνάμεις. Η επιχείρηση κατέληξε σε αποτυχία, καθώς οι Σύμμαχοι απέτυχαν να καταλάβουν τα στενά των Δαρδανελίων, ώστε να αποκαταστήσουν τη θαλάσσια τροφοδοσία της Ρωσικής Αυτοκρατορίας.
3. Μυστικό σύμφωνο που συνυπογράφηκε τον Μάιο του 1916 ανάμεσα στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία με τη συναίνεση της Ρωσίας, σύμφωνα με το οποίο εδάφη της Οθωμανικής

Ενώ η ανακωχή του Μούδρου φαίνεται να είναι η χαρακτηριστική βοή της Entente ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ο σκοπός της εξουθένωσής της φαίνεται να επιτυγχάνεται θριαμβευτικά, τα αντιμαχόμενα συμφέροντα των Συμμάχων και η ολοφάνερη προσπάθεια των Άγγλων να κατισχύσουν στην περιοχή, δεν επέτρεψε την πλήρη εφαρμογή των όρων της. Η Γαλλία και η Ιταλία, παραμερισμένες ήδη κατά τις διαπραγματεύσεις, προσπαθούν να κερδίσουν το χαμένο για εκείνες έδαφος με διαπραγματεύσεις με την Οθωμανική ηγεσία, ώστε να χρησιμοποιηθεί ο τουρκικός εθνικισμός ως μέσο ανάσχεσης της αγγλικής επιρροής στην περιοχή. Η Αγγλία μόνη της ήταν αδύνατο να ελέγξει τις περιοχές που διεκδικούσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, καθώς τα στρατεύματά της δεν επαρκούσαν και οικονομικά ήταν τραυματισμένη. Έτσι, περιορίζονται στη νευραλγική σημασίας περιοχή των Στενών και την Κωνσταντινούπολη. Η Κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης, εξάλλου, παρά τις πιέσεις που δέχεται από τους Ύπατους Αρμοστές των Συμμάχων για την μη τήρηση των όρων της ανακωχής, την καταλήστευση των σφραγισμένων πολεμικών αποθηκών από άτακτα σώματα στρατού και την άρνηση οργανωμένων σωμάτων τακτικού στρατού να υπακούσουν στους όρους και να διαλυθούν, μοιάζει ανίσχυρη, καθώς έχει χάσει τη στήριξη του λαού και του στρατού. Οι Άγγλοι, στην προσπάθειά τους να ανατρέψουν αυτή την αρνητική εξέ-

λιξη των πραγμάτων, που μετατρέπει την ανακωχή του Μούδρου σε πύρρειο νίκη τους, και θέλοντας να ανασχέσουν την πορεία των Ιταλών προς τη Σμύρνη, θα χρησιμοποιήσουν τον Ελληνικό στρατό και θα επιτρέψουν την απόβασή του στην περιοχή, εμπλέκοντας, τελικά, την Ελλάδα σε μια εκστρατεία που πολύ σύντομα θα αποβεί καταστροφική για τη χώρα.

Βιβλιογραφία

- Συλλογικό Έργο, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.34 Νεότερος Ελληνισμός από 1913 έως 1941*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 2015, σσ. 103-105
- Fromkin D., *A Peace to end all Peace*, New York: Henry Holt and Company, 2001, σσ. 363-383
- Κοραντής, Α. (1968-1981), *Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης 1919 - 1955*, τομ.4 Αθήναι, τομ.1ος, σσ.138-142
- Νικολάου Χ., *Διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Φλώρος, 1996, σσ.257-258. Σακελλαρόπουλος Κ., *Η σκιά της Δύσεως*, Αθήναι, 1960, σσ.61-67, και 84-92
- Shaw S.J. & Shaw E.K., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey Vol. II Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey 1808-1975*, New York: Cambridge University Press, 1977, σσ. 327-334

Αυτοκρατορίας μοιράζονταν σε σφαίρες επιρροής και ελέγχου της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Συγκεκριμένα, το σύμφωνο αφορούσε στα εδάφη της Μέσης Ανατολής, του Ιράκ και της Συρίας. Η ονομασία του συμφώνου προέρχεται από τα ονόματα των Marc Sykes και François Georges-Picot, που ήταν οι διπλωμάτες της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας αντίστοιχα και οι οποίοι διαμόρφωσαν τους όρους του. Το μυστικό σύμφωνο έγινε γνωστό από τους Μπολσεβίκους, με δημοσίευσή του στις 23 Νοεμβρίου 1917 στις εφημερίδες Izvestia και Pravda.

Ν. Φάκελος: 200 Χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

Επετειακή Ομιλία
για τον Πρώτο Κυβερνήτη
Ιωάννη Καποδίστρια¹

1

Κατερίνα
Σακελλαροπούλου

Πρόεδρος
της Δημοκρατίας

Η επέτειος των 200 ετών από την Επανάσταση του 1821 είναι μια αφορμή για να επανέλθουμε στα θέματα και τις καταβολές του σύγχρονου ελληνικού Κράτους. Να επισκεφτούμε ξανά τις ένδοξες σελίδες της ιστορίας μας. Μιας συναρπαστικής και συγκινητικής ιστορίας, ιδεών και προσώπων, μορφών και γεγονότων ηρωικών, που σήμερα ανακαλούμε με δέος στη μνήμη μας. Όχι μόνο για να τους αποδώσουμε τη δέουσα τιμή, αλλά για να κατανοήσουμε την Επανάσταση, ως τη δική μας γενέθλια στιγμή. Στην αφήγηση του 1821, 200 χρόνια μετά, όπως μπορούμε να την προσεγγίσουμε με τα ερμηνευτικά μας εργαλεία, με ακρίβεια και δίχως ιστορικούς αναχρονισμούς, ανακύπτουν κρίσιμα ερωτήματα για το πώς δομήθηκε το ελληνικό Κράτος, πώς συμβάδισαν ο ελληνικός κοινοτισμός με το νεωτερικό και ευρωπαϊκό πνεύμα, πώς, εν τέλει, σφυρηλατήθηκε η εθνική μας ταυτότητα και διαδρομή.

Η Επανάσταση δεν υπήρξε μόνο πράξη αυταπάρνης και ολομέτωπης μάχης για την ανεξαρτησία. Ήταν την ίδια στιγμή ένας ανυπέρβλητος αγώνας για τη συνταγματική συγκρότηση και τον πολιτικό μας

Εκδηλώσεις
Μνήμης και Τιμής
του Δήμου Ναυπλίου
Βουλευτικό (Ναύπλιο,
27 Σεπτεμβρίου 2021)

1. Με την Επετειακή Ομιλία της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας έκλεισαν τόσο οι ετήσιες εκδηλώσεις Μνήμης και Τιμής για τον Ιωάννη Καποδίστρια, του Δήμου Ναυπλίων, όσο και η 16η Περίοδος των Διεθνολογικών Συναντήσεων Ναυπλίου (24-27 Σεπτεμβρίου 2021).

αυτοπροσδιορισμό. Η ανεξαρτησία του ελληνικού έθνους δεν νοείται χωριστά από την πολιτική του ελευθερία και προϋποθέτει την αναδιοργάνωση της κοινωνίας σε βάθος, ώστε αυτή να ανταποκριθεί αρμονικά στους θεσμούς. Η ενασχόλησή μας με το 1821 είναι στην πραγματικότητα πολυεπίπεδη και διεπιστημονική: αφορά πρωτίστως την ιστορία, τα μικρά και τα μεγάλα γεγονότα της εποχής και την εξήγησή της, αλλά εκτείνεται και στην πολιτική, το δίκαιο, την κοινωνιολογία, τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Ελλήνων. Πρόκειται για μια άσκηση με ολιστικό χαρακτήρα, ερευνητική και διανοητική, που περικλείει τα θεμελιώδη στοιχεία της νεοελληνικής μας ταυτότητας. Και όπως επισημαίνει ο Πασχάλης Κιτρομηλίδης, με την αφορμή των εορτασμών των 200 ετών, «είναι ουσιαστικά η πρώτη φορά που η επέτειος μπορεί να εορταστεί ελεύθερα, χωρίς τη σκιά ποικίλων καταναγκασμών, ιδεολογικών και άλλων, και συνεπώς εμφανίζεται ως η κατάλληλη στιγμή μιας απροκατάληπτης εορτής, για να τιμήσουμε, να αναστοχαστούμε κριτικά, αλλά, γιατί όχι, και να χαρούμε τον συλλογικό μας εαυτό, την εθνική μας κληρονομιά και τη θέση μας στην κοινωνία των ελεύθερων λαών».

Ο Καποδίστριας ανήκει στις προσωπικότητες που άφησαν το ανεξίτηλο ίχνος τους στην ελληνική και την ευρωπαϊκή ιστορία. Γεννήθηκε στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα το 1776 και ήταν το έκτο παιδί του Αντωνίου-Μαρία Καποδίστρια, δικηγόρου, και της Αδαμαντίας Γονέμη, κόρης αριστοκρατικής οικογένειας με καταγωγή από την Κύπρο. Έζησε στην Κέρκυρα το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, μέχρι το 1808 που έφυγε για τη Ρωσία, στα 32 του χρόνια, εκτός από

ένα τριετές διάλειμμα απουσίας στην Ιταλία για σπουδές. Απέκτησε το διδακτορικό του στην Ιατρική, στο φημισμένο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, στο οποίο φοίτησε επίσης ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ξεκίνησε την πολιτική του σταδιοδρομία στην Ιόνιο Πολιτεία και στη συνέχεια εισήλθε στη ρωσική διπλωματία. Συνέβαλε προσωπικά στη διαμόρφωση της σύγχρονης Ελβετίας και διετέλεσε δεύτερος υπουργός εξωτερικών του Τσάρου. Θέση που διατήρησε έως το 1822, όταν, εξαιτίας της διαφωνίας του για το ελληνικό ζήτημα με τον Αλέξανδρο Α΄, μετέβη στην Ελβετία. Την άνοιξη του 1827, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων στην Τροιζήνα ανέθεσε στον Ιωάννη Καποδίστρια τη διακυβέρνηση της ελληνικής Πολιτείας. Σύμφωνα με τον Θάνο Βερέμη, η επιλογή του Ιωάννη Καποδίστρια, με αυξημένη θητεία επτά ετών και ενισχυμένη εκτελεστική εξουσία, οφειλόταν στην αποτυχία των δύο πρώτων Εθνοσυνελεύσεων και των εμφύλιων πολέμων που προέκυψαν από τις αδυναμίες τους. Ο Κυβερνήτης εξέφραζε το αίτημα της εθνικής ολοκλήρωσης και της θεμελίωσης, κοινωνικά και θεσμικά, του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους.

Ο Καποδίστριας δεν δέχθηκε την ηγεσία της Φιλικής Εταιρείας και προσπάθησε να αποτρέψει το ξέσπασμα της Επανάστασης, την οποία θεωρούσε άκαιρη. Αφιέρωσε ωστόσο όλες του τις δυνάμεις στο ελληνικό ζήτημα, ασκώντας, πριν ακόμη ορισθεί Κυβερνήτης, όση πολιτική επιρροή διέθετε στη διεθνή κοινότητα, ιδίως βέβαια στη Ρωσία. Επτανήσιος κοσμοπολίτης, με καλή γνώση της ευρωπαϊκής πραγματικότητας και της ιστορικής συγκυρίας, ο Καποδίστριας δεν δίστασε να αναλάβει, με τμήμα

την ίδια του τη ζωή, την ευθύνη της συγκρότησης του Κράτους και την αποκατάσταση της τραυματισμένης από τις εσωτερικές διαμάχες εθνικής ενότητας. Ύστερα από σειρά διαβουλεύσεων και διπλωματικών επαφών με τις μεγάλες δυνάμεις, έγινε δεκτός με ενθουσιασμό στο Ναύπλιο, στις 7 Ιανουαρίου του 1828. Η πρώτη εικόνα της χώρας ήταν για αυτόν απογοητευτική, καθώς οι συγκρούσεις μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων δεν είχαν αμβλυνθεί και η οικονομία βρισκόταν υπό πτώχευση. Ο πρώτος Κυβερνήτης της χώρας είχε διπλό μέτωπο να αντιμετωπίσει: στο εξωτερικό την ένταση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και τη δυσπιστία της Μεγάλης Βρετανίας και μετέπειτα της Γαλλίας στο πρόσωπό του. Στο εσωτερικό, τις αντιθέσεις ανάμεσα στις τοπικές φατρίες των Ελλήνων, που μόλις είχαν ψηφίσει το Σύνταγμα της Τροιζήνας, και την κατάσταση της πατρίδας, το «απέραντο ερείπιο», κατά την έκφρασή του.

Παρότι κάποιοι δεν εντάσσουν αυστηρά την περίοδο του Καποδίστρια στον Αγώνα, θεωρώντας ως ορόσημο της Επανάστασης τη ναυμαχία του Ναυαρίνου, δεν πρέπει να υποτιμάται το γεγονός ότι οι μάχες Ελλήνων και Οθωμανών διήρκεσαν μέχρι το 1829. Τότε υπεγράφη από τον Σουλτάνο η συνθήκη της Αδριανούπολης και επικράτησε η βούληση των μεγάλων δυνάμεων για αυτόνομο ελληνικό κράτος. Η Ελλάδα ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο Κράτος τον Φεβρουάριο του 1830 και μέχρι την έλευση του Όθωνα το 1832 και τη διεύρυνση των συνόρων μας μεσολάβησε η θητεία του Καποδίστρια, η αντιπολίτευση, η δολοφονία του και ο εμφύλιος πόλεμος. Η κατανόηση της περιόδου αυτής προϋποθέτει την ένταξή της στα

ευρύτερα συμφραζόμενα της Επανάστασης, καθώς και μια κρίσιμη ερευνητική απόσταση. Ο βίος και το έργο του Κυβερνήτη δεν μπορεί να υπαχθεί σε μια διαιρετική και διχαστική ανάγνωση που ακόμα και σήμερα μας εμποδίζει να τον τοποθετήσουμε στην εποχή του, με τις ιδιαίτερες ιστορικές και στρατηγικές δεσμεύσεις της.

Ο Καποδίστριας είναι άνθρωπος της εποχής του, του 19ου αιώνα. Μιας εποχής με πολλές και αντιφατικές όψεις. Τα δημοκρατικά και φιλελεύθερα μηνύματα του καιρού του, τα φώτα της γαλλικής επανάστασης, έχουν ως αποδέκτη μια ρευστή και άναρχη διεθνή κοινότητα και έναν αβέβαιο συσχετισμό δυνάμεων που επιδρά καθοριστικά στην ελληνική Επανάσταση και στους πρωταγωνιστές της. Οι ιδεολογικές και πολιτικές αναφορές του Καποδίστρια δεν ανάγονται στη δημοκρατική πλευρά της γαλλικής επανάστασης. Διαπνέονται, όμως, από την αστείρευτη πίστη στην εθνική ανεξαρτησία και την πεφωτισμένη δεσποτεία, ενώ από τον φιλελευθερισμό της εποχής -καθώς και τη δική του θητεία στην ιατρική- ο Κυβερνήτης συγκρατεί το ανθρωπιστικό κερκτημένο. Ο πατριωτισμός του Καποδίστρια συμπίπτει με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών και ο ίδιος αντιλαμβάνεται πλήρως την αλλαγή παραδείγματος και την ανάδυση του νέου κυρίαρχου έθνους-Κράτους. Αυτό, εξάλλου, θα γίνει και το προσωπικό του βίωμα και στοίχημα, με αφορμή, καταρχάς, την Επτάνησο Πολιτεία και, κατά μείζονα λόγο, την επαναστατημένη Ελλάδα.

Οι μεταρρυθμίσεις του Καποδίστρια είναι εντυπωσιακής ευρύτητας, καινοτόμες και οριζόντιες. Στην καποδιστριακή περίοδο ιδρύεται το πρώτο

πρότυπο σχολείο, η πρώτη γεωργική σχολή, το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο και το πρώτο ορφανοτροφείο της χώρας στην Αίγινα, το οποίο στέγαζε τα ορφανά του αγώνα της ανεξαρτησίας. Ο Καποδίστριας οργάνωσε τακτικό στρατό και ίδρυσε τη Σχολή Ευελπίδων. Πατάχθηκε το φαινόμενο της πειρατείας στο Αιγαίο και περιορίστηκε η ληστεία. Ρυθμίστηκε το νομισματικό σύστημα, καθιερώθηκε ως εθνική νομισματική μονάδα ο Φοίνικας και ιδρύθηκε το Εθνικό Νομισματοκοπείο. Οργανώθηκε επίσης η πρώτη ταχυδρομική υπηρεσία και η στατιστική υπηρεσία που διενήργησε και την πρώτη απογραφή. Έχοντας συνείδηση της σημασίας που έχει σε μια πολιτεία η απονομή της δικαιοσύνης, ο Καποδίστριας μερίμνησε για τη δημιουργία δικαστηρίων και τη στελέχωσή τους. Στην εμπνευσμένη μεταρρυθμιστική δυναμική του Κυβερνήτη αποτυπώνεται η πηγαία βούληση και αντοχή του να προωθήσει το αίτημα του πολιτικού εκσυγχρονισμού της εποχής του.

Κεντρικός άξονας και στόχος των μεταρρυθμίσεων του Καποδίστρια ήταν η δημιουργία, εκ του μηδενός, ενός συγκεντρωτικού και αποτελεσματικού Κράτους, με δυτικά χαρακτηριστικά οργάνωσης και λειτουργίας και ενιαίο διοικητικό σύστημα, αντί για τα τοπικά και ισχυρά φέουδα και τον κατακερματισμό του προ-νεωτεरिकού ελληνικού κοινοτισμού. Ως δυτικού τύπου Κράτος, ο Νίκος Αλιβιζάτος ορίζει το «ενιαίο κράτος που έχει κεντρική πολιτειακή έκφραση και συνταγματική οργάνωση πυραμιδωτού τύπου, το οποίο ανέχεται τις τοπικές εξουσίες μόνον όσο αυτές δεν απειλούν την πολιτική ενότητά του». Με την έλευση του Κυβερνήτη τίθεται το μείζον ερώτημα για την

πολιτική συγκρότηση του έθνους μας, δηλαδή η συμβατότητα των τοπικών πολιτευμάτων, που, παρότι διεκδικούσαν αυτοδιάθεση, δεν είχαν δημοκρατική ωριμότητα, με τους θεσμούς ενός σύγχρονου και συγκεντρωτικού κράτους, που διέπονται από τη νεωτερική ορθολογικότητα. Για τον Καποδίστρια, οι τοπικές κοινότητες, αν και φορείς παράδοσης και ιστορίας που έδωσαν πνοή στην Επανάσταση, ήταν μάλλον αδύνατο να υπαχθούν ομόθυμα στη γενική κατηγορία του δημοσίου συμφέροντος και να προσαρμοστούν σε πολιτειακές δομές που προϋποθέτουν την απόσταση από τις επιμέρους ταυτότητες. Με δυο λόγια, η ανεξαρτησία του ελληνικού Κράτους δεν ήταν εφικτή μέσα από τη διατήρηση ξεχωριστών και ισχυρών κοινοτήτων. Προϋπέθετε την πλήρη ενότητα των Ελλήνων, μακριά από τους ανταγωνισμούς και τα αντικρουόμενα συμφέροντα, που είχαν τις ρίζες τους όχι μόνο στην επαναστατική, αλλά και στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Ο Καποδίστριας είχε την πεποίθηση ότι το 1828 η χώρα δεν ήταν έτοιμη για ένα προοδευτικό ή μετριοπαθές Σύνταγμα. Προτεραιότητα είχε η ανεξαρτησία και η αναγνώριση του ελληνικού Κράτους και η βελτίωση αφενός των συνόρων του, αφετέρου της οικονομικής και πνευματικής κατάστασης του πληθυσμού, με έμφαση στους ακτήμονες. Στο σχέδιο του Καποδίστρια, οι υλικοί αυτοί όροι ως προς την παραγωγή, όπως και η εγγύηση των μεγάλων δυνάμεων, είναι απαραίτητοι για τη βιωσιμότητα του νέου Κράτους και προηγούνται των συνταγματικών ρυθμίσεων. Εξού και η διάκριση που φαίνεται να κάνει ο Καποδίστριας ανάμεσα στο προσωρινό και αναγκαίο πολίτευμα, αυτό της συγκεντρωτικής και προσωποπαγούς άσκησης της εξουσίας, με στόχο την

προστασία του έθνους, από το μελλοντικό πολίτευμα, που θα εγκαθιστούσε σε συνθήκες πιο ώριμες για τον πολιτειακό αυτοπροσδιορισμό. Με άλλα λόγια, ο Καποδίστριας, ως ρεαλιστής και πραγματιστής, αντιλαμβανόταν τη θεσμική ωρίμανση της Πολιτείας ως την κατάληξη και όχι την αφετηρία της πορείας της.

Στο Ψήφισμα της Γ' Εθνοσυνέλευσης, με το οποίο η Βουλή αυτοκαταργήθηκε και η εξουσία ανατέθηκε στον Ιωάννη Καποδίστρια, οι αντιπρόσωποι αναγνωρίζουν, σε συνεννόηση με τον Κυβερνήτη, ότι «αι δεινά της πατρίδος περιστάσεις και η διάρκεια του πολέμου δεν εσυγχώρησαν ούτε συχωρούσι την ενέργειαν του εν Τροιζήνι επικυρωθέντος και εκδοθέντος Πολιτικού Συντάγματος καθ'όλην αυτού την έκτασιν», ενώ «η σωτηρία του Έθνους είναι ο υπέρτατος πάντων των νόμων» και «η Βουλή ανεδέχθη παρά του λαού την πρόνοιαν της εαυτού σωτηρίας». Για τους λόγους αυτούς έγινε δεκτή, σαν μια ιδιόμορφη κατάσταση εξαίρεσης, η εντολή του Καποδίστρια να ανασταλεί επ' αόριστον η εφαρμογή του δημοκρατικού και φιλελεύθερου Συντάγματος της Τροιζήνας. Ενός Συντάγματος που είχε συνταχθεί για τον ίδιο τον Καποδίστρια από μια Συνέλευση που τον είχε εκλέξει ομόφωνα στο αξίωμα. Στην ανοικτή αυτή παρέκκλιση από τη συνταγματική νομιμότητα και την απόρριψη ενός Συντάγματος που επιχειρούσε να μεταφέρει στην Ελλάδα μια παραλλαγή του αμερικανικού προεδρικού συστήματος, αποτυπώνεται η ισχυρή επιθυμία του Καποδίστρια να αποφύγει την ακυβερνησία και το αδιέξοδο στην περίπτωση της σύγκρουσης νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Στην πολιτική και θεσμική συνείδηση του Κυβερνήτη δεν

χωρούν αντίβαρα στον κυρίαρχο, ούτε και η αυστηρή διάκριση των εξουσιών, η οποία συναρτάται με τη συναινετική λογική στην άσκηση της εξουσίας. Ενδεχόμενη ασυνεννοησία μεταξύ του Κυβερνήτη και της Βουλής θα είχε ως αποτέλεσμα την παράλυση του Κράτους και μάλιστα σε συνθήκες εξαιρετικά κρίσιμες για την επιτυχία του εθνικού σκοπού της ανεξαρτησίας. Ως εκ τούτου στο νέο προσωρινό πολίτευμα δίπλα στον Κυβερνήτη θα λειτουργούσε ως συμβουλευτικό όργανο το Πανελλήνιο, αποτελούμενο από 27 μέλη που ο ίδιος θα επέλεγε. Με το Β' Ψήφισμα της Δ' Εθνικής Συνελεύσεως της 22ας Ιουνίου 1829, γνωστό και ως «Ψήφισμα της Γερουσίας», το Πανελλήνιο διαδέχθηκε η Γερουσία, όργανο επίσης συμβουλευτικού χαρακτήρα. Η Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους, το 1829, επικύρωσε τις αποφάσεις του Κυβερνήτη, ο οποίος ρητά είχε ξεκαθαρίσει εξαρχής ότι η διακυβέρνηση της χώρας «δεν θέλει είναι δυνατόν να κανονισθί διά συνταγματικών και μονίμων νόμων, ειμή όταν η τύχη της Ελλάδος αποφασισθί οριστικώς».

Ο Καποδίστριας δεν αποσκοπούσε στη μονιμότητα της συνταγματικής αυτής παρέκβασης, ούτε την επιβολή καθεστώτος δίχως νομιμοποίηση και έρεισμα στους συνταγματικούς κανόνες. Εγκατέστησε ένα δίκαιο της ανάγκης, πολύ πριν αυτό εισαχθεί στο σώμα του Συντάγματος μας ως κατάσταση πολιορκίας, και μάλλον απέβλεπε, με την επίτευξη της ανεξαρτησίας, την υιοθέτηση ενός πολιτεύματος πιο κοντά στη συνταγματική μοναρχία. Άλλωστε, ο ίδιος ο Καποδίστριας είχε δεχθεί την επιλογή του Λεοπόλδου για τον ελληνικό θρόνο. Από την άλλη, δεν υποτιμούσε τη σπουδαία δύναμη της νομιμοποίησης,

την ανάγκη με άλλα λόγια να υπάρχει αποδοχή του πολитеύματος από τον λαό και τους αντιπροσώπους του. Όμως, για τον Κυβερνήτη, οι συνταγματικοί κανόνες έπρεπε να θεμελιωθούν σε ένα στέρεο έδαφος, κοινωνικά, οικονομικά, ακόμη και στρατιωτικά. Διαφορετικά, θα λειτουργούσαν υπονομευτικά για το ίδιο το έθνος. Όπως χαρακτηριστικά έγραφε ο ίδιος σε επιστολή του στην Γ' Εθνοσυνέλευση, στις 17 Ιανουαρίου 1828, το Σύνταγμα του 1827 «δεν σας εφοδίασε με τας αποχρώσας δυνάμεις διά να έχετε την εξουσία να κυρώσετε την κατάστασιν της Προσωρινής Κυβερνήσεως, ήτις μόνη με φαίνεται ότι δύναται να προφυλάξη την πατρίδα από τους επικείμενους κινδύνους». Η επαναστατημένη Ελλάδα προχώρησε μέσα σε μια ρευστή και συγκρουσιακή ισορροπία, ανάμεσα στον ευρωπαϊκό και μοντέρνο συγκεντρωτισμό και τον τοπικισμό του παλαιού καθεστώτος. Αυτή η διαίρεση είναι που γέννησε στην καποδιστριακή περίοδο όλες τις εντάσεις και τις συγκρούσεις, με αποκορύφωμα τη δολοφονία του Κυβερνήτη από μέλη της οικογένειας Μαυρομιχάλη το 1831 στον Άγιο Σπυρίδωνα του Ναυπλίου.

Για κάποιους, ο έντονος συγκεντρωτισμός του Καποδίστρια, όπως και η αναστολή του Συντάγματος της Τροιζήνας, υπήρξαν σαφή δείγματα μιας αυταρχικής πολιτικής, ενάντια στη δημοκρατική αρχή που είχε παγιωθεί στη συνείδηση των επαναστατών ως προς την πολιτειακή μορφή του νεότευκτου Κράτους. Στην εποχή της, όμως, ήταν μια ευφυής στρατηγική της ανάγκης και του ρεαλισμού, δεδομένων των δυσμενών συνθηκών της επαναστατημένης Ελλάδας, αλλά και των ιδεολογικών καταβολών του Κυβερνήτη. Κανείς δεν μπορεί να

αμφισβητήσει την απaráμιλλη φιλοπατρία του Καποδίστρια και την ατλαντευτη προσήλωσή του στον υπαρκτικό εθνικό σκοπό, της δημιουργίας, σε στέρεες και ανθεκτικές βάσεις, του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους. Χάρη στη μεθοδικότητα και τις αδιάκοπες διπλωματικές του προσπάθειες, η Ελλάδα κατάφερε να κερδίσει την ανεξαρτησία της το 1830 και να διευρύνει τα σύνορά της. Χάρη στη διακυβέρνησή του και τις μεταρρυθμίσεις του, που μνημονεύουμε ακόμη και σήμερα, η χώρα μας κατόρθωσε να σταθεί όρθια μετά από τέσσερις αιώνες οθωμανικής κατοχής και σχεδόν μια δεκαετία πολέμου και κακουχιών. Στα μοναδικά επιτεύγματα και τη χαρισματική προσωπικότητα του Ιωάννη Καποδίστρια, αναγνωρίζουμε με σεβασμό και τιμάμε τον αρχιτέκτονα της ανεξαρτησίας μας, τον ιδρυτή και θεμελιωτή του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους, έναν λαμπρό Έλληνα και πολιτικό άνδρα της ιστορίας μας.

Παιχνίδια της Ιστορίας και της Εξουσίας...οι τρεις δολοφονίες του Καποδίστρια

2

Γιάννης Πανούσης

Ομότιμος
Καθηγητής ΕΚΠΑ,
πρώην Υπουργός

Πώς να τη μάθεις την Ιστορία;
Είναι καλά κρυμμένη

Έλενα Γεωργίου
Τριανταδύο +ένα χα'κού

Η Ιστορία δεν είναι αθώα[in+nocens], δηλαδή εξ αρχής μη-υπεύθυνη ως προς τις βλαπτικές για κάποιους ή για πολλούς συνέπειες, ούτε απαλλάσσεται λόγω της παρόδου του χρόνου- ενοχών και αμαρτημάτων. Από την αρχή της μέχρι το τέλος της[;]θα ταυτίζεται με τα λάθη και τα πάθη των ενεργούντων προσώπων αλλά δεν "θα πληρώνει" η ίδια το τίμημα γι'αυτά. Μη διαθέτοντας άλλη λογική εκτός από τη δική της[την εν πολλοίς άγνωστη σ'εμάς], δεν απελευθερώνει, μήτε αλυσοδένει λαούς και κυρίως δεν δέχεται προστάτες, οι οποίοι συνήθως επιχειρούν να της επιβληθούν κραδαίνοντας, ως φόβητρα, τα φαντάσματα των διαφόρων -ισμών.

Η Ιστορία δεν λειτουργεί με βάση του "τί θα γινόταν αν" κι έτσι δεν μπαίνει στον αυτόματο πιλότο ώστε να παράγει την επόμενη φορά[με τις ίδιες συνθήκες;] καλύτερα για ορισμένους αποτελέσματα. Μπορεί πολλές φορές να γράφεται από το game of thrones αλλά οι ήρωες δεν μένουν για πάντοτε ζωντανοί στο πέρας του χρόνου αν δεν αγαπηθούν από τους λαούς. Άλλωστε η Ιστορία ενός λαού δεν πρέπει να κινείται στο πεδίο της ασάφειας, της διπλής αναγνώσης και της κατά περίπτωση ερμηνείας, ώστε να παράγεται μόνον οργή και πένθος αλλά να εμπνέει σύνεση κι ορθοφροσύνη, που αποδεικνύονται ως αρετές όταν τιμώνται οι πραγματικοί συντελεστές

των ιστορικών γεγονότων. Εντέλει η ιστορική μνήμη για τις εθνικές επετείους δεν διαμορφώνεται, ούτε μεταβιβάζεται με ηλεκτρονικά μηνύματα στα social media, ή με άκαπνες δηλώσεις πολιτικών, γιατί μπορεί ο λαός να χαίρεται με τις σημαίες και τα τραγούδια και οι επίσημοι να εκφωνούν πανηγυρικούς, όμως η Ιστορία γονιμοποιείται με τους αγώνες και τις θυσίες των απλών ανθρώπων.

Από την άλλη πλευρά η Εξουσία συχνά παρουσιάζεται σαν τυχαioτητα χαρισματικών ηγετών [οι οποίοι αρπάζουν την ευκαιρία από τα μαλλιά] κι όχι σαν ιστορικοπολιτική αναγκαιότητα, ούτε σαν επιβράβευση εξαιρετικών προσόντων. Άλλωστε η ικανότητα διαχείρισης των κοινών δεν αποτελεί *conditio sine qua non* για την κτήση, χρήση ή και κατάχρηση εξουσιών, οπότε' όσοι πιστοί προσέλθετε'. Βέβαια οι εξουσιαστές, όταν καταλαμβάνουν την εξουσία, συνήθως παύουν να ευλογούν τη μοίρα τους ή να είναι ριζοσπάστες και μεταρρυθμιστές, αλλά προτιμούν να επιδίδονται σε μία αδιέξοδη πολιτική αυτο-επιβεβαίωσης και μετατροπής του φόβου απώλειας της ισχύος σε θεσμική θωράκιση των προνομίων τους. Χωρίς αίσθηση προσωπικής ευθύνης [κι ευθύτητας κι ευθιξίας] πολλάκις χρησιμοποιούν τη δύναμη των μηχανισμών κατά των αδύναμων ή των δυνάμει διεκδικητών, καταγγέλοντας-μ'ένα είδος δικής τους ψευδο-αθωότητας-ό,τι κι όποιον διαφωνεί ή απορεί. Χειρίζονται τις αδυναμίες των [αφελών;] ανθρώπων, οι οποίοι δεν μπορούν να ζήσουν αν δεν πιστέψουν σε κάτι ή σε κάποιον και τροφοδοτούν με ψευδαισθήσεις τους 'άπιστους'. Μ'έναν επιθετικό, οιονεί-ιερό λόγο, φοβίζουν όσους δεν πείστηκαν, τρέμοντας και οι ίδιοι την ενδεχόμενη αυτο-ακύρωσή τους από τις απρόβλεπτες στροφές της Ιστορίας [τις ακριβώς αντίστροφες

από εκείνες που τους έφεραν στο προσκήνιο].

Δεν είναι ούτε 'επαναστάτες', οι οποίοι στοχοποιούν όλους τους εχθρούς για λόγους 'εξωτερικής πολιτικής ισχύος' και δεν διστάζουν να θυσιάσουν για λόγους σκοπιμότητας αθώους πολίτες, ούτε 'εξεγερμένοι', οι οποίοι, διαθέτοντας 'ηθικά εσωτερικά όρια', δεν εκδικούνται και δεν χύνουν άδικο αίμα. Οι εξουσιαστές κινούνται στο αυτοαναφορικό πλαίσιο του 'ο σκοπός αγιάζει τα μέσα', δίχως ν'απαντούν στο ερώτημα 'ποιός αγιάζει το σκοπό'.

Σπανίως αποκαλύπτουν το "από που έρχονται" για να μη φανερωθεί το "που (θέλουν) να το πάνε".

Σε κάθε περίπτωση οι πραγματικά τολμηροί, αποφασισμένοι, σώφρονες ηγέτες είναι αυτοί που μετριώνται -ιδίως- κινδύνους- με την Ιστορία και δεν αρκούνται, εκστασιαζόμενοι, στο να καταμετράνε ημέρες/νύχτες ευδαιμονίας, πτώματα αντιπάλων ή ψηφάκια οπαδών.

Αν τα παραπάνω ισχύουν, έστω μερικώς, τότε ίσως να πρέπει να εξετάσουμε ποιές μορφές εξουσίας και ποιά πρότυπα ηγετών μίλησαν με την Ιστορία και ποιοί απλοί διαχειριστές εξουσιών απλώς τις άσκησαν προς ίδιον ή φιλικό, μερικό ή συκυριακό, τοπικό ή κομματικό, συμφέρον. Ας μην ξεχνάμε τέλος ότι η μεν Ιστορία, ενώ μιλάει με το παρελθόν, στην πραγματικότητα υπο-δεικνύει το μέλλον, η δε κοντόφθαλμη, περιστασιακή Εξουσία μιλάει μόνο με το παρόν [και τον κακό εαυτό της].

Για τους παραπάνω λόγους η χωρίς πάθος και θαρρετή -από έγκυρους ειδικούς- καταγραφή των σχέσεων Ιστορίας κι Εξουσίας [ή καλύτερα Εξουσιών] μπορεί να καταλήξει σε μία ορθή κατανόηση των ιστορικών γεγονότων του 1821 [ενόψει των εορτασμών για

τα 200 χρόνια], σε μία έντιμη αποτίμηση πράξεων ηρωισμού και θυσίας καθώς και σε μία αναγνώριση της εθνικής/κοινωνικής δράσης προσώπων που οι μετέπειτα ηγεσίες [κι όχι βέβαια η ίδια η Ιστορία] θεώρησαν σκόπιμο ν'αποκρύψουν ή να 'αναθεωρήσουν'.

Θα επιχειρήσω να προσεγγίσω τη δολοφονία του Καποδίστρια όχι βεβαίως ως ιστορικός ή πολιτικός (ιδιότητες που δεν έχω) αλλά ως εγκληματολόγος.

Η Εγκληματολογία δεν είναι μια αξιολογικά ουδέτερη επιστήμη (*value-free*), έχει όμως το «δικό της τρόπο» να βλέπει τα εγκλήματα.

A. Ιστορικά

Η ίδρυση ενός Κράτους από ένα μόνον άνθρωπο, και μάλιστα μέσα σε συνθήκες εσωτερικού χάους και εξωτερικών παρεμβάσεων, δεν μπορεί να έχει ούτε απόλυτη αποδοχή ούτε απόλυτη συνέπεια.

Η πορεία από την Ψωροκώσταινα στο Εθνικό Κράτος δυτικού τύπου, η πίεση όλων να ικανοποιηθούν «εδώ και τώρα» (σε γη, αξιώματα, δικαιώματα), η ταυτόχρονη άνθιση της «κλεφτουριάς» και της «πειρατείας», οι φόροι και τόσα άλλα πίεζαν τον Καποδίστρια από όλες τις πλευρές της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής πραγματικότητας της μετεπαναστατικής Ελλάδας. Τα όργανα του Κράτους δεν υπηρετούσαν τον Κυβερνήτη ή το δημόσιο συμφέρον αλλά τους ισχυρούς (έλληνες και ξένους), οι οποίοι συνωμοτούσαν εναντίον οποιουδήποτε έθιγε τα κεκτημένα τους. Χωρίς χρήμα, στρατό, διοίκηση και εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορούσε να στηθεί ανεξάρτητο και βιώσιμο Κράτος αφού κανείς δεν ήθελε να συμμορφωθεί

στους επιβαλλόμενους κανόνες δικαίου, προτιμώντας την αταξία ή την ατομική χρήση βίας και καταναγκασμού. Πολλοί εκλάμβαναν την οργάνωση του Κράτους σαν «δεύτερη δουλεία». Ο έλεγχος του Τύπου, η πάταξη της αναρχίας και ασυδοσίας, ο περιορισμός της αυτονομίας ορισμένων περιοχών και των κοτζαμπάσδων, προσέκρουαν στις αντιλήψεις και πρακτικές πολλών ηρωικών οικογενειών του αγώνα για την απελευθέρωση (όπως αυτή των Μαυρομιχαλαίων).

Οι τοπικές συνήθειες περί τιμής και καθήκοντος όπλισε τελικά τα χέρια των δολοφόνων του Καποδίστρια, ο δε Γιώργης Μαυρομιχάλης την ώρα που τον εκτελούσαν για την αποτροπαια πράξη του φώναξε «πεθαίνω γενναίως και αδικώς».

Μανιάτικες συνήθειες, τουρκικό δίκαιο και εθιμικό δίκαιο συνυπήρχαν με το δίκαιο του ισχυρότερου (και οπλισμένου).

Αξίες, νοήματα και σύμβολα αντί να συνεκτώνουν στην πραγματικότητα διάβρωναν τη διαδικασία οργάνωσης της κοινωνίας. Βολικές ερμηνείες και παρερμηνείες μεταρρυθμιστικών ενεργειών θόλωναν κίνητρα και αποτελέσματα.

Οι αντιφατικές ιδεολογικές θέσεις του Καποδίστρια δεν δικαιώνουν τις συγκρούσεις συμφερόντων στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας και της αναζήτησης εθνικής ταυτότητας χωρίς απεμπόληση των μέχρι τότε «κεκτημένων».

Ο Καποδίστριας κατηγορείτο για «αντεθνικόν δεσποτισμόν» καθώς δεν πίστευε στις επαναστατικές και ανατρεπτικές λογικές, ότι καθιέρωσε την αστυνομοκρατία, ότι θεωρούσε την πατρίδα εισέτι «απολίτιστον» και ανώριμον, αλλά και διότι επεχείρησε να αλλάξει τη διάρθρωση της αναπτυξιακής διαδικασίας και τις παρα-

γωγικές σχέσεις (με ανα-διανομή της γης).

Ο Καποδίστριας ήθελε να επιβάλλει την έννομη τάξη και ν' απαλλάξει τον τόπο από τους πάσης φύσεως οπλοφόρους.

Εφοβείτο περισσότερο τον εμφύλιο, την αναρχία, το διχασμό, τα φιλαρχικά πάθη και τη διαφθορά από τις επιπτώσεις ενός συγκεντρωτικού Κράτους. Ήθελε να βρει λύσεις και όχι ισορροπίες πολιτικάντικες. Είχε μαζί του τον λαό αλλά όχι τους προύχοντες.

Β. Εγκληματο-ποινικά

Η τυραννοκτονία διαφέρει της εξόντωσης των πολιτικών αντιπάλων αφού τη χρωματίζει η τάση για ελευθερία του λαού και όχι το προσωπικό μίσος ή ο φόβος μπροστά στις μεταρρυθμίσεις ή φιλοδοξίες επενδεδυμένες δημοκρατικά ιδεώδη.

Η «οργή του Έθνους» και η δίκαιη τιμωρία του τύραννου όταν τελείται χωρίς λαϊκή συναίνεση μεταστρέφεται σε θυσία και καθιστά το θύμα «μάρτυρα» ή και «μύθο».

Γι' αυτό και ο Αδ. Κοραής πίστευε πως οι *τυραννιδοκτόνοι* που απαλλάσσουν το λαό από το αυταρχικό πολίτευμα αξίζουν θαυμασμού και όχι οι *τυραννοκτόνοι* που δολοφονούν (συχνά και με προσωπικά κίνητρα) τον όποιον «τύραννο» (Χρ. Κουλούρη, Χρ. Λούκος, σ. 23).

Η έννοια και το περιεχόμενο του πολιτικού εγκλήματος συζητείται συνήθως σε περιόδους πολιτικών κρίσεων, καθώς σε τέτοιες περιόδους αναδιατάσσονται οι σχέσεις Δικαίου και Πολιτικής. Αντιθέτως η θεωρία για τον πολιτικό εγκληματία αναδεικνύεται μόνο σε περιόδους πολιτικής ομαλότητας.

Σε κάθε περίπτωση το *ποιοι ορίζονται* πολιτικοί εγκληματίες για *ποια εγκλήματα* συναρτάται απόλυτα από το *ποιοι*

ορίζουν και *με ποια κριτήρια* (διακριτική ευχέρεια πολιτικής εξουσίας).

Υπενθυμίζω δε ότι πολιτικός εγκληματίας δεν είναι μόνο αυτός που θέλει να ανατρέψει το καθεστώς, αλλά και αυτός που υπερασπίζεται το καθεστώς. Άρα το ζητούμενο δεν είναι με «ποιανού το μέρος είσαι», αλλά αν το διακύβευμα είναι πολιτικό.

Οι πολιτικές αντιλήψεις και η κρατούσα έννομη τάξη του χρόνου και του χώρου τέλεσης ενός «πολιτικού εγκλήματος» παίζουν τον πλέον κρίσιμο ρόλο και όχι μόνο η αντικειμενικο-υποκειμενική του φύση.

Ο πολιτικός εγκληματίας αρνείται τη συγκεκριμένη πολιτική και ιστορική πραγματικότητα, καθώς έχει την πεποίθηση ότι μπορεί και οφείλει να επιβάλλει ένα νέο, δικαιότερο σύστημα. Κι αυτή του η πεποίθηση έγινε το κίνητρο των πράξεών του, διαμόρφωσε δηλαδή ηθικά τη βούλησή του.

Ο βαθμός της έντασης ως προς την πολιτική του ένταξη αποτελεί ένα γνώρισμα όχι μόνο του παρτιζάνου αλλά και του πολιτικού εγκληματία ή του πολιτικού τρομοκράτη, οι οποίοι δεν αμφισβητούν καθόλου την «επαναστατική τους πίστη».

Η πεποίθηση ως συνείδηση αλήθειας και δικαίου πρέπει να είναι ειλικρινής και στέρεη, ώστε να βιώνεται ως εσωτερικό καθήκον και ν' αποτελεί το ηθικό-συνειδητό κίνητρο της πράξης.

Η γνησιότητα του πολιτικού εγκλήματος (από υποκειμενική σκοπιά) αναδεικνύεται (ίσως και ν' αποδεικνύεται) από την εχθρότητα προς το πολίτευμα σε βαθμό που να μην αφήνει περιθώρια για αισθήματα ενοχής (ίσως λόγω του ταξικού μίσους).

Η παθογένεια μιας ομάδας που θεωρεί ότι η επιβολή της βίας είναι η μόνη διέξοδος (πολλές φορές και από τα δικά της αδιέξοδα) για την έκρηξη/επανάσταση του αδρανούντος λαού

και ότι η προσήλωση των αμέριμων (και αθώων;) πολιτών σε ένα απάνθρωπο σύστημα αξιών συνιστά παραβίαση ηθικού νόμου δεν αναιρεί τον πολιτικό σκοπό της χρήσης βίας.

Πώς άλλωστε να ξεχωρίσεις τον πολιτικό εγκληματία από το πολιτικό έγκλημα που διαπράττει; Η *πολιτικότητα* της οργάνωσης στην οποία ανήκει ο δράστης χρωματίζει και την πολιτικότητα του ίδιου και την πολιτικότητα της πράξης του;

Αν όμως η έκπτωση της πολιτικής επιφέρει και συρρίκνωση του πολιτικού εγκλήματος και περαιτέρω απαξίωση του πολιτικού εγκληματία, γιατί ο πολιτικός εγκληματίας πιστεύει ότι η άσκηση πολιτικής μέσα από την κάννη του όπλου μπορεί να επαναφέρει το λαό ή τους καταπιεσμένους ή το δίκιο στο προσκήνιο;

Οι καταστάσεις εξέγερσης, η εξέγερση ή οι εξεγερμένοι άνθρωποι (και πόσοι;) είναι το κρίσιμο κριτήριο για να αξιολογηθεί μια δράση ως πολιτική;

Αντικειμενικά ή υποκειμενικά, λογικά ή βιωματικά στοιχεία συνυπάρχουν και διαμορφώνουν «αυθεντικές καταστάσεις ανθρώπινης εξέγερσης». Οι εσωτερικοί αυτοί πόλεμοι έχουν ως πολιτικό υποκείμενο, ως πρωταγωνιστές, ολιγάριθμες ομάδες προσώπων που διαμεσολαβούν ανάμεσα στο λαό και στην εξουσία (αρνούμενοι το παρόν χωρίς υποχρεωτικά να έχουν σχέδιο για το μέλλον). Η αναγκαία πολιτική αντι-βία προσδιορίζεται συχνά από τις μορφές διεξαγωγής και την ηθική της δικαίωση (που συχνά εξαρτάται κι από την ηθική των μέσων της πολιτικής πάλης ή και από το στρατηγικό νόημα που δίνουν στην πράξη τους). Μέσα από τα μάτια των εχθρών (through our enemies' eyes) και όχι μέσα από ψευδεπίγραφες «κοινές αξίες» επιβεβαιώνεται η ορθότητα

της πεποίθησης των αντιφρονούντων (κατά τους ίδιους, βέβαια).

Αναρωτιώνται πολλοί σε τι διαφέρει η υποκειμενική θεωρία για το πολιτικό έγκλημα από τη θεωρία για τον πολιτικό εγκληματία.

Βούληση εναντίον πεποίθησης; Μοναχική πράξη κατά οργανωμένης ομάδας; Πάθος «τιμωρίας» απέναντι σε πολιτικό πρόγραμμα; Ανομικό κλίμα διαμόρφωσης θέσης ή ιδεολογικού παράφρονες;

Αναρωτιούνται, τέλος, αν το πολιτικό έγκλημα πρέπει να 'ναι συλλογικό, ως, π.χ. η Γαλλική Επανάσταση. Να αφορά μόνο την εσωτερική τάξη/ ασφάλεια του Κράτους ή και τη θεμελιακή πολιτική κατάσταση;

Η πολιτική πεποίθηση ή ο πολιτικός σκοπός χαρακτηρίζουν το πολιτικό έγκλημα; Υπάρχει τρομοκρατία εξ ιδεολογίας ή όλα εντάσσονται σε μια στρατηγική εγκληματικής πολιτικής δράσης; Μήπως οι τρομοκράτες είναι ιδεολόγοι της βίας ως τυφλά φανατικοί ή μήπως επιταχύνουν την ιστορία με τις πράξεις τους;

Γ. Επι-καλύψεις

Ο Κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας δολοφονήθηκε τρεις τουλάχιστον φορές:

Μια από τους «προσβληθέντες» Μαυρομιχαλαίους (σε συνεργασία ή μη με ξένες δυνάμεις)

Μια από την ιδεολογική σύγχυση για το τί είναι τύραννος, τί τυραννοκτονία, τί πολιτική δολοφονία, τί εσωτερικός εχθρός και

Μια από την πολιτική εκμετάλλευση Αριστεράς - Δεξιάς (ως προς την αγιογράφηση ή αποκαθήλωση της εικόνας του).

Ας μην ξεχνάμε ότι ο Γ. Κορδάτος αναφέρεται σε «Καποδιστριακή δικτατορία» και σε Καποδίστρια που φερόταν «σαν Τσάρος» (σ. 601 επ., 638)

ή για άλλους ως πεφωτισμένος δεσπότης, ο Γ. Ζεύγος και το ΚΚΕ μιλάει (ακόμα) για «αντιδραστική, αντιλαϊκή δικτατορία» (Χρ. Κουλούρη, Χρ. Λούκος, οπ. π., σ. 117), ο Ι. Καποδίστρια, η μετεμφυλιακή Ελλάδα τον αποκατέστησε, η Χούντα τον ύμνησε και μετά την Μεταπολίτευση θεωρήθηκε «πρότυπο ηγέτη» (Χρ. Κουλούρη, Χρ. Λούκος, οπ. π., σ. 143-146).

Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι ορισμένοι θεωρούν ότι τον δολοφόνησαν «ξένες δυνάμεις» (Δ. Κοκκινάκης), άλλοι ότι η δολοφονία του σήμανε την επικράτηση των Άγγλων και των Κοτσαμπάσηδων (Χρ. Κουλούρη, Χρ. Λούκος, οπ. π., σ. 154) ή και ότι ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης -αδελφός και πατέρας των δολοφόνων- στα βαθιά του γεράματα (φέρεται να) δήλωσε: «*Ανάθεμα τους Άγγλο - Γάλλους που ήταν η αιτία και εγώ να χάσω τους δικούς μου ανθρώπους και το Έθνος να χάσει έναν κυβερνήτη που δεν θα ματαβρεί. Το αίμα του με παιδεύει έως σήμερα*» (Ι. Μπένος).

Τέλος πολλοί πιστεύουν ότι ο συγκεντρωτισμός του Καποδίστρια συνιστούσε αμυντική λύση απέναντι στην ολιγαρχία και τον πολιτικό ρεαλισμό της εξάρτησης από τις Μεγάλες Δυνάμεις (Χρ. Κουλούρη, Χρ. Λούκος, οπ. π., σ. 158-160).

Δ. Επι-μυθιακά

Για ν' απαντήσει η Εγκληματολογία που θα κατέτασσε τη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια και κυρίως πως θα χαρακτήριζε τους δράστες (προ)απαιτούνται κάποιες απαντήσεις πολιτικής υφής στα παρακάτω ερωτήματα:

Στις έκτακτες συνθήκες υπέρτατος νόμος είναι η σωτηρία της Πατρίδας ή της Δημοκρατίας;

Οι (όποιοι) αντιφρονούντες σ' ένα συγκεντρωτικό κράτος είναι πάντοτε φορείς φιλελεύθερων ιδεών; Αντιπολίτευση και ένοπλη εξέγερση ταυτίζονται;

Που συναντιέται το Κράτος με το μη-Κράτος (παρακράτος) ή με ανεξέλεγκτα «πολιτικά» μορφώματα;

Πότε τα κίνητρα μιας «πολιτικής» δολοφονίας είναι προσωπικά και πότε πολιτικά; Πότε έχουμε εκδίκηση προσών και πότε λαϊκή αγανάκτηση;

Ποιοι οι υποκρυπτόμενοι ηθικοί αυτουργοί και ποια τα ελατήριά τους; Ποιοι συνεργούν, συνεργάζονται και γιατί;

Πόσο επηρεάζουν οι δολοφονίες ηγετών την εξέλιξη των πραγμάτων στο πεδίο των ελευθεριών;

Προκειμένου ν' απαντήσουμε στο αν πατριώτης είναι ο φονιάς ή το θύμα καλά θα ήταν να καθιερωνόταν μια *Ημέρα Περισυλλογής για τις πολιτικές δολοφονίες* στην Ελλάδα μήπως και αποφασίσουμε να συνομιλήσουμε ειλικρινά μεταξύ μας αλλά και με την Ιστορία.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Ασπρέας, Γ. Πολιτική Ιστορία της Νεότερας Ελλάδας, τ. Α', 1821-1855, Σιδέρης 1930, σ. 70 επ.

Βουρνάς, Τ. Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας 1821-1909, Τολίδης, x.χρ., σ. 211-214

Δερτιλής, Γ.Β. Ιστορία του Ελληνικού Κράτους 1830-1920, Α' + Β' τόμοι, γ' εκδ., Εστία 2005, σ. 13, 107-108, 121-123, 147, 153, 165, 219, 365, 669, 685, 699, 710, 759

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα, τ. 32, 1988/96, λήμμα: Ι. Καποδίστριας, σ. 48 επ.

Ζεύγος, Γ. Σύνοψη Μελέτη της Νεοελληνικής Ιστορίας, εκδ. Νέα Βιβλία, μέρος Α', 1945, σ. 103

Ιστορικά Ελευθεροτυπίας, 8/1/04, 15/1/04, 22/1/04, 27/1/05, 15/5/04

Καποδίστρια, Ι. Επιστολαί, Αθήνα 1841, τ. Α', σ. 300 επ.

Κοκκινάκης, Δ. Ποιοι δολοφόνησαν τον Καποδίστρια, τ. Α', Συμμετρία, 2007

Κορδάτος, Γ. Ιστορία της Ελλάδας, Νεώτερη Β', 1821-1832, εκδ. 20^{ου} αιώνα, 1957, σ. 591 επ., 638 επ.

Κουλούρη, Χρ. - Λούκος, Χρ. Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, Πορεία 1996

Κρεμμυδάς, Β. Ένας αντικαποδιστριακός συνωμότης, σε «Μια μέρα...», Εταιρεία Σπουδών Σχολής Μωραΐτη, 1988, σ. 259-271

Λούκος, Χρ. Ιωάννης Καποδίστριας. Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας. ΤΑ ΝΕΑ. Ιστορική Βιβλιοθήκη 2009

Μάουερ, Γκ. Λ. Ο ελληνικός λαός, Αφοί Τολίδη 1976, σ. 361

Μπένος, Ι. Ιωάννης Καποδίστριας, www.apodimos.com

Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «Ηλίου», τ. Ι., x.χρ., λήμμα: Ι. Καποδίστριας, σ. 260 επ.

Πανούσης, Γ. Η Δημοκρατία στα ακραία όριά της, Α.Α. Λιβάνης, 2007

Παπαϊωάννου, Κ. Μάζα και Ιστορία, Εναλλακτικές εκδόσεις, 2003, σ. 172

Σβορώνος, Ν. Επισκόπηση της ελληνικής ιστορίας, Θεμέλιο, β' εκδ., 1976, σ. 72-73, 79.

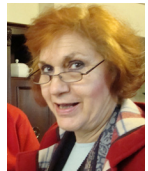
Σταματοπούλου, Τ. Ο εσωτερικός αγώνας, Δ', Κάλβος 1975, σ. 384 επ., 451 επ.

Ο Καποδίστριας στην Επτάνησο και στη Βιέννη*

3

Αρετή Τούντα-Φεργάδη

Ομότιμη Καθηγήτρια
Ελληνικής Διπλωματικής
Ιστορίας
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Είναι γεγονός πως ο «εκπληκτικός»¹ Ιωάννης Καποδίστριας ήταν και είναι μια προσωπικότητα αδιαμφισβήτητης αξίας και μεγέθους. Εκατό ενενήντα χρόνια συμπληρώνονται φέτος από τη δολοφονία του και η ιστορία δεν τον έχει ξεχάσει².

Το έργο του, υπήρξε τεράστιο, όχι μόνο επειδή διέθετε σπάνια χαρίσματα, όπως κατέγραφε στο ημερολόγιό του τη γνώμη του για τον Καποδίστρια, ο βαρόνος von und zum Stein, μέλος της ρωσικής αποστολής στο Συνέδριο της Βιέννης, τα οποία εντόπιζε στη «διορατικότητα, λεπτότητα, μετριοπάθεια, ηρεμία», στο «καλλιεργημένο πνεύμα, ηθικότατο χαρακτήρα, ευχάριστη εξωτερική εμφάνιση»³ αλλά και διότι έδρασε σε μια εποχή, όπου οι ιστορικές συγκυρίες και εξελίξεις ήσαν πυκνές και πολυεπίπεδες.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχει αρχίσει να αποδυναμώνεται στρατιωτικά, οι Μεγάλες ευρωπαϊκές Δυνάμεις έχουν κατορθώσει μέσω των Διομολογήσεων, με πρώτη τη Γαλλία, να διεισδύσουν οικονομικά αλλά και πολιτικά στο εσωτερικό της πεδίο και έρχονται σε αντιπαράθεση εξαιτίας των αντικρουόμενων ανταγωνιστικών τους συμφερόντων ως προς τη διανομή

της λείας του Σουλτάνου, γεγονός το οποίο απαγορεύει τη διάλυση της αυτοκρατορίας. Ωστόσο, οι δύο πόλεμοι Ρωσίας-Τουρκίας, του 1768-1774 και του 1787-1792, οι οποίοι τερματίζονται με την ήττα της δεύτερης θέτουν επί τάπητος το Ανατολικό Ζήτημα και επιτρέπουν στην Ρωσία να ισχυροποιηθεί ακόμα περισσότερο στην ευρύτερη περιοχή⁴.

Ιδιαίτεροι σταθμοί στην πολιτική διαδρομή του Καποδίστρια αποτελούν η περίοδος κατά την οποία έδρασε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Επτάνησο, αλλά και η συμμετοχή του στο Συνέδριο της Βιέννης, όπου ως μέλος της ρωσικής αποστολής, αρχικώς και ως υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας από τα τέλη Σεπτεμβρίου 1815⁵ εργάστηκε αόκνως και συνέβαλε ουσιαστικώς στη σχεδίαση και διαμόρφωση του πολιτικού και εδαφικού χάρτη της Ευρώπης. Σκοπός του Συνεδρίου, οι εργασίες του οποίου ξεκίνησαν τον Σεπτέμβριο του 1814, ήταν η αποκατάσταση του status quo ante bellum, το οποίο είχε ανατραπεί άρδην από τους ναπολεόντειους πολέμους και η επαναφορά του κόσμου στην τροχιά της ειρήνης, όπως οι ίδιες οι Μεγάλες Δυνάμεις την αντιλαμβάνονταν, επιδιώκοντας να μοιράσουν την κληρονομιά του Ναπολέοντα, στηριζόμενες σε δύο αρχές: της νομιμότητας και της

ισορροπίας δυνάμεων, που σήμαινε την αποτροπή επικράτησης μιας μόνο Δύναμης στον ευρωπαϊκό χάρτη.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, γεννιέται στην Κέρκυρα, στις 10 Φεβρουαρίου 1776. Η οικογένειά του ανήκε στις επιφανείς οικογένειες του νησιού, προερχόταν από την πόλη Capo D' Istria και είχε μεταβεί στην Κέρκυρα τον 14^ο αιώνα⁶. Γεννήθηκε δύο χρόνια ύστερα από τη λήξη του πρώτου Ρώσο-τουρκικού πολέμου του 1768-1774 και δολοφονείται τον Σεπτέμβριο του 1831, όταν πια η Ελλάδα έχει αποκτήσει την ανεξαρτησία της, δέκα χρόνια ύστερα από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. Ο ίδιος αισθανόταν, καθ' όλη τη διάρκεια του βίου του, βαθιά δημοκράτης, συνδυάζοντας «στο ιδεολογικό πεδίο» του «δύο αντιφατικές καταστάσεις: τις φιλελεύθερες αρχές του Διαφωτισμού, και την υπηρεσία στον απολυταρχικό ηγεμόνα της Ρωσίας»⁷.

Τον Μάιο του 1795, ο νεαρός Καποδίστριας εγγράφηκε στο Πανεπιστήμιο της Πάντοβας, της Ιταλίας, όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην ιατρική, στην οποία οραματιζόταν «ν' αφιερώσει τον εαυτό το και την επιστήμη του στην ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου», γεγονός που πραγματοποιήθηκε για μικρό χρονικό διάστημα στην γενέτειρά του, την Κέρκυρα⁸. Παράλληλα, εντρυφήσε στη φιλοσοφία και

*Εισήγηση στην
Ειδική Εκδήλωση
για τον Κυβερνήτη:
Ο Ιωάννης Καποδίστριας
ως υπόσχεση για το
μέλλον, Διεθνολογικές
Συναντήσεις Ναυπλίου
24-27 Σεπτεμβρίου 2021
(προδημοσίευση
από τα Πρακτικά)

1. Εμμανουήλ Ρούκουνα, «Η διπλωματία στην υπηρεσία της Πατρίδος», στο: *Πανηγυρική Συνεδρία της 23^{ης} Μαρτίου 2021 για τον εορτασμό της Επετείου της 25^{ης} Μαρτίου 1821*, Εν Αθήναις 2021, Ανάτυπον εκτός εμπορίου εκ των Πρακτικών της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 96, 2021, σ. 41-70.
2. Για μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση, Χριστίνα Κουλούρη, «Ο Καποδίστριας ως εθνικός ήρωας: Οι αντιφάσεις της μνήμης και της ιστορίας», στο: Γεώργιος Γεωργής, (επιμ.), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2015, σ. 88-107.
3. Γρηγόριος Δαφνής, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας. Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα, Εκδόσεις Κάκτος, 2018², σ. 288.

4. Αντώνης Κλάψης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι». *Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης 1821-1923*, Αθήνα, Πεδίο, 2019, σ.15-16. Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Μετάφραση: Αικατερίνη Ασδραχά, Ιστορική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, Θεμέλιο, 1976, σ. 60. Σπυρίδων Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Τόμος Α΄. Από την Οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων μέχρι τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1354-1918)*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 2009, κυρίως, σ. 95-99.
5. Σύμφωνα με τον Grunwald, ο Καποδίστριας, «εχάραξε [...] εις την εξωτερικήν πολιτικήν της Ρωσίας δρόμον, τον οποίον ηκολούθησεν αυτή επί έναν αιώνα». Constantin de Grunwald, *Trois siècles de diplomatie Russe*, Paris, 1945, p. 170.
6. Εμμανουήλ Πρωτοψάλτης, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τεύχος Β΄, Παραδόσεις, Αθήναι, Εκδότης Χριστοφ. Κοσμάδης, 1970, σ. 64-65.
7. Ρούκουνα, ό. π., σ. 45, για τα παραθέματα.
8. Αρετή Τούντα-Φεργάδη, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως διπλωμάτης*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2010, σ. 9, όπου παραπέμπουμε και για ορισμένα αποσπάσματα. Της ίδιας, «Ιωάννης Καποδίστριας: Ο θεμελιωτής των Διεθνών Σχέσεων», στο: *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδος*

την νομική επιστήμη. Η ενασχόλησή του με τρεις επιστημονικούς κλάδους οφειλόταν στο ότι η πολιτεία της Βενετίας δεν είχε επιτρέψει, καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησής της, την ίδρυση δημόσιων σχολείων στα Επτάνησα και οι πολίτες, όσοι ήθελαν να μορφωθούν, έπρεπε να μεταβούν στην πρωτεύουσά της, στην Πάντοβα. Στο Υπόμνημα, που ο Καποδίστριας υπέβαλε, στις 10/22 Νοεμβρίου 1815, στον Κάσληρ, και αφορούσε στην εσωτερική κατάσταση των νησιών, σημειώνεται πως οι φοιτητές «μέσα από ένα μακιαβελικό προνόμιο μπορούσαν να αποκτήσουν διπλώματα της επιστήμης του Δικαίου και σε όλες τις Σχολές δίχως να είναι υποχρεωμένοι να διατρέξουν προηγούμενα κανονικές σπουδές στις ακαδημίες». Επρόκειτο για ένα είδος δεσποτισμού, που ίσχυε για όλους τους κλάδους της διακυβέρνησης, γεγονός που καταδί-

καζε τους νησιώτες «στην εξουσία της αδυναμίας και της άγνοιας»⁹.

Η Επτανήσος, στην οποία ανήκε και η Κέρκυρα, αποτελούσε, επί αιώνες, τμήμα της Βενετικής Πολιτείας¹⁰, η οποία «κυβερνούσε τα Επτάνησα με το σύστημα της διαφθοράς», όπως επισήμαινε ο Καποδίστριας στο προαναφερόμενο Υπόμνημά του¹¹. Από το φθινόπωρο, όμως, του 1797, που υπογράφηκε η Συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο, ανάμεσα στη Γαλλία και την Ενετική Δημοκρατία γνώρισε τον Γάλλο κατακτητή επί είκοσι μήνες. Είναι η εποχή, κατά την οποία ο Ναπολέων Βοναπάρτης, έχοντας αποκτήσει, από το 1795, τον πλήρη έλεγχο της Επανάστασης, που έχει ξεσπάσει στη Γαλλία από το 1789, έχει αντιληφθεί τη γεωστρατηγική σπουδαιότητα των νησιών του Ιονίου πελάγους¹². Τις απόψεις του επί του συγκριμένου θέματος τις γνωστοποιούσε, στις 16 Αυγούστου 1797,

στο Διευθυντήριο, τονίζοντας πως «Τα νησιά της Κέρκυρας, της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς είναι πιο ενδιαφέροντα για εμάς παρά ολόκληρη η Ιταλία. [...]». Η εκτενής Οθωμανική Αυτοκρατορία [η οποία αποδυναμώνεται] μας υποχρεώνει να σκεφτούμε από νωρίς να λάβουμε τα μέσα για να διατηρήσουμε το εμπόριό μας της Ανατολής»¹³.

Σ' αυτή την μαξιμαλιστική πολιτική του Γάλλου στρατηλάτη εντάσσεται και η εκστρατεία του στην Αίγυπτο, ενέργεια η οποία πλήττει τα τουρκικά συμφέροντα. Ευρισκόμενη η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενώπιον ενός διαφαινόμενου κινδύνου, στρέφεται προς τη Ρωσία αποβλέποντας στη βοήθειά της για την εκδίωξη των Γάλλων από τη Μεσόγειο. Η Ρωσία, έχοντας εντάξει στους στόχους της εξωτερικής της πολιτικής τη ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την υπεράσπιση και την καλυτέρευση της θέσης των υπόδουλων σ' αυτή λαών και την έξοδο προς τη Μεσόγειο δέχεται τη συνεργασία με τον Οθωμανική Αυτοκρατορία, συνεργασία η οποία αποτυπώνεται στην υπογραφή της μεταξύ τους Συνθήκης Συμμαχίας, τον Ιούλιο του 1798 (η επίσημη Συνθήκη Συμμαχίας συνομολογήθηκε στις 3 Ιανουαρίου 1799), με την οποία ο ρωσικός στόλος νομιμοποιείται πλέον να εισέλθει στον Εύξεινο Πόντο και στον

Βόσπορο. Ρωσικά και τουρκικά πλοία διαπλέουν τα Δαρδανέλια, πλέουν στο Αιγαίο, εξέρχονται στη Μεσόγειο και φθάνουν στα Επτάνησα¹⁴.

Το εξαιρετικής ιστορικής σπουδαιότητας συγκεκριμένο γεγονός ήρθε ως επακόλουθο της συνθηκολόγησης Ρωσίας-Τουρκίας-Γαλλίας, της 4^{ης} Μαρτίου 1799. Η ρωσο-τουρκική κατοχή της Επτανήσου σηματοδοτεί και την πολιτική ανεξαρτησία αυτού του περιορισμένου τμήματος του Ελληνισμού, διότι ο ανταγωνισμός των συμμάχων δυνάμεων οδηγεί στην ίδρυση του πρώτου, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, ανεξάρτητου ελληνικού κράτους ή αυτόνομου, όπως το έχει χαρακτηρίσει ο Μιχαήλ Λάσκαρις¹⁵ ή ημιαυτόνομου, κατά τον Νίκο Σβορώνο¹⁶, ή ημικυρίαρχο, υποτελές στην Υψηλή Πύλη, όπως το αναφέρει ο Αλιβιζάτος¹⁷. Έτσι, στις 21 Μαρτίου/2 Απριλίου 1800, Ρωσία και Τουρκία υπογράφουν τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, την οποία αποδέχεται και η Μεγάλη Βρετανία. Η γεωστρατηγική θέση των νησιών ήταν, σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης, μια από τις αιτίες για την οποία θα αποτελούσαν ενιαίο κράτος. Ως πρότυπο για το νέο κράτος εκλαμβάνονταν «ένα καθεστώς αριστοκρατικής δημοκρατίας», όπως ήταν η Ραγούζα, θα τελούσε υπό την επικυριαρχία της Πύλης και την εγγύηση της Ρωσίας, η

στην εποχή του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, Ναύπλιο, 25&26.6.2010, 23, Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011, σελ. 99-142. Πιο εξειδικευμένα, Ελένη Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας - Ρωξάνδρα Σπούρτζα. Μια ανεκπλήρωτη Αγάπη*. Ιστορική Βιογραφία, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997, σ. 32-52, 46 για το παράθεμα.

9. Παύλος Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή Πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια*, Αθήνα, Εκδ. Αφών Τολίδη, 1988, σ. 152.
10. Η κατάκτηση της Επτανήσου από τους Βενετούς ολοκληρώθηκε το 1500, μετά από, περιορισμένης διάρκειας, τουρκική κατοχή. Η δε ονομασία «Ιόνιοι Νήσοι» προέρχεται από τον όρο «Ιονικά Νήσοι», που φαίνεται να απαντάται, για πρώτη φορά, στην προκήρυξη του Θεόδωρου Ουτσακόφ, ναυάρχου της Ρωσίας, το 1799. Δ. Ζακυθινός, «Αι ιστορικά τύχαι της Επτανήσου και η διαμόρφωσις του Επτανησιακού Πολιτισμού», στο: *Πρακτικά Τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου*, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965, Τ. Β', Αθήναι, 1969, σ. 355-380, στις σ. 359, 361.
11. Πετρίδης, ό. π., σ.151-159.
12. Νίκος Μοσχονάς, «Τα Ιόνια Νησιά κατά την περίοδο 1797-1821», στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', Αθήναι, Εκδοτική Αθηνών, 1975, σ. 382-402. Για την όλη ιστορική πορεία της Επτανήσου, από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, τους διπλωματικούς χειρισμούς του Καποδίστρια στη Βιέννη, τις μετέπειτα εξελίξεις και ως την ενσωμάτωσή τους στον κορμό του ελληνικού κράτους, το 1864, Μιχαήλ Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα, 1800-1923*, Τ. Α', Θεσσαλονίκη, 1948, σ. 63-73. Λένα Διβάνη, *Η Εδαφική Ολοκλήρωση της Ελλάδας (1830-1947). (Απόπειρα Πατριδογνωσίας)*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη, 2001², σ. 143-186. Ελένη Κούκου, *Ιστορία των Επτανήσων από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία*, Αθήνα, Εκδ. Παπαδήμα, 1983, η αναλυτική εξιστόρηση φθάνει, κυρίως, ως το Συνέδριο της Βιέννης. Αξιομνημόνευτο είναι πως οι Τούρκοι δεν κατέλαβαν ποτέ τα Επτάνησα, εκτός από την περίοδο της ρωσο-τουρκικής συγκυριαρχίας. Ίσως, σ' αυτό το γεγονός να οφείλεται και η πρώιμη ανεξαρτησία των νησιών, έστω και περιορισμένη.

13. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν*, ό. π., σ. 163, υποσ. 1. Για την Γαλλοκρατία στα Επτάνησα, αυτή τη συγκεκριμένη περίοδο, Δημήτρης Αρβανιτάκης, *Η αγωγή του πολίτη. Η γαλλική παρουσία στο Ιόνιο (1797-1799) και το έθνος των Ελλήνων*, Κρήτη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2020.
14. Σπυρίδων Σφέτας, «Η παρουσία των Ρώσων στα Επτάνησα (1779-1807). Όψεις της βαλκανικής πολιτικής της Ρωσίας από τη άφιξη του Ούζακον στα Επτάνησα μέχρι τη συνθήκη του Tilsit (1807)», στο: *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τεύχος 11, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ, 1999-2000, σ. 103-130. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν*, ό. π., σ. 25-26 και υποσ. 1. A.L. Macfie, *The Straits Question 1908-1936*, 236, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1993, p. 20-22.
15. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν*, ό. π., σ. 13.
16. Σβορώνος, ό. π., σ. 62.
17. Νίκος Αλιβιζάτος, *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία, 1800-2010*, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις, 2011, σ. 38.

δε ονομασία του θα ήταν «Πολιτεία των Επτά Ενωμένων Νήσων». Οι ηπειρωτικές περιοχές (Πάργα, Πρέβεζα, Βουθρωτό, Βόνιτσα), που βρίσκονταν απέναντι και ήταν εξαρτήματα των νησιών, θα ενσωματώνονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, στη πραγματικότητα, όμως, υπάγονταν στην εξουσία του Αλή Πασά¹⁸.

Εκπρόσωποι της Ιονίου Γερουσίας στην Κωνσταντινούπολη, μεταξύ αυτών και ο κόμης Αντώνιος Καποδίστριας, συντάσσουν ένα σχέδιο Συντάγματος για την Επτάνησο Πολιτεία, το οποίο υποβάλλεται στην Πύλη και επικυρώνεται. Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο βασιλιάς της Βρετανίας αναγνώρισε την Επτάνησο Πολιτεία¹⁹. Το Σύνταγμα του 1800 έχει μείνει γνωστό και ως «Βυζαντινόν πολίτευμα». Το κάθε ένα από τα νησιά απολάμβανε ιδιαίτερου καθεστώτος, θα κυβερνάτο από τα «Μεγάλα Συμβούλια», όπου συμμετείχαν ευγενείς, οι οποίοι ως το 1799 περιλαμβάνονταν στο *libro d'oro*. Στο έργο των Συμβουλίων εντασσόταν η εκλογή Γερουσίας της Επτανήσου Πολιτείας, η οποία θα ψήφιζε τους νόμους²⁰.

Οι αρμόδιοι της Ιονίου Γερουσίας επιστρέφουν από την Κωνσταντινούπολη στην Κέρκυρα, με την ιδιότητα του «Αυτοκρατορικού Επιτρόπου» και επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του Συντάγματος. Η εφαρμογή του, όμως, όξυνε τις κοινωνικές αντιθέσεις,

επειδή πριμοδοτούσε την κοινωνική ανισότητα, μια και επανέφερε στους Επτανήσιους τις ταξικές διαφορές, οι οποίες είχαν καταργηθεί την περίοδο της γαλλικής κατοχής. Οι ιθύνοντες έπρεπε να επισκεφθούν τα νησιά, ώστε να αμβλυνθούν οι εντάσεις. Τα προβλήματα ήταν περισσότερο έντονα στην Κεφαλλονιά, κυρίως στις δύο κύριες πόλεις, το Ληξούρι και το Αργοστόλι. Η συνταγματική κυβέρνηση, η οποία είχε αναλάβει την εξουσία από την προσωρινή κυβέρνηση, στις 25 Απριλίου 1801, ανέθεσε στη γερουσία το έργο της ειρήνευσης του νησιού. Η γερουσία με τη σειρά της προσκάλεσε τους δυο αυτοκρατορικούς επιτρόπους, τον Αντώνιο Καποδίστρια και τον Δεσύλλα και στις 21 Απριλίου 1801, τους ανέθεσε την εφαρμογή του καινούργιου συντάγματος. Ο Αντώνιος Καποδίστριας μεταβίβασε στον γιό του Ιωάννη Καποδίστρια τις αρμοδιότητές του, ο οποίος ήταν τότε 25 χρονών και υπηρετούσε στη Κέρκυρα ως γιατρός ο κερκυραϊκός λαός τον γνώριζε και τον εκτιμούσε. Ο πατέρας του πίστευε πως η μεγάλη αγάπη, που έτρεφε ο λαός στο πρόσωπο του νεαρού γιατρού, θα βοηθούσε στην εξομάλυνση των κοινωνικών αντιπαράθεσεων²¹.

Αυτό ήταν και το σημείο καμψής στην πολιτική ζωή του Καποδίστρια, την οποία περιέγραφε ο ίδιος στην αυτοβιογραφία του με τα ακόλουθα λόγια:

18. Για τη συμμαχία Ρωσίας - Τουρκίας βλ. Boris Mouravieff, *L'alliance russo-turque au milieu des Guerres Napoléoniennes*, Neuchâtel, Éditions de la Baconnière, 1954. Σπυρίδων Σφέτας, ό. π., σελ. 107-108. Μοσχονάς Ν., ό. π., κυρίως σελ. 385-397. Πρωτοψάλτης Εμμ., «Πολιτικά Διαπραγματεύσεις και Συνθήκες μεταξύ Επτανήσου Πολιτείας και Αλή Πασά (1800-1807)», στο: *Πρακτικά Τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965, Τ.Α' (Αθήναι, 1967), σ. 329-352.

19. Μοσχονάς, ό. π., σ. 385-397. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό. π., σ. 46-49.

20. Νίκος Αλιβιζάτος, *Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία, 1800-2010*, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις, 2011, σ. 38-40.

21. Μοσχονάς, ό. π., σ. 385-397. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό. π., σ. 46-49.

«έκτακτος επίτροπος της κυβερνήσεως εν ταις νήσοις, μετά ταύτα ως υπουργός της εκτελεστικής εξουσίας καθ' όλους τους κλάδους της διοικήσεως και τέλος ως γραμματέας της επικρατείας επί των Εξωτερικών, των ναυτικών και του εμπορίου»²². Η σταδιοδρομία του, επομένως, ξεκινά στα περιορισμένα όρια της πατρίδας του, της Επτανήσου και «αποτελέσε την απαρχή της πολιτικής σταδιοδρομίας» του, καθόρισε δε «για πάντα την πορεία της ζωής του, ως το θάνατό του». Όπως έχει επισημάνει η αείμνηστη Ελένη Κούκου, η «διπλωματική και πολιτική του ιδιοφυΐα δοκιμάστηκε και αποκαλύφθηκε για πρώτη φορά στα στενά όρια του πρώτου ελεύθερου ελληνικού κράτους. Εκεί έδωσε τις πρώτες πολιτικές και διπλωματικές εξετάσεις. Και κρίθηκαν άριστες από τη μαρτυρία των ίδιων των γεγονότων»²³.

Τα προβλήματα, ωστόσο και οι αναταραχές συνεχίζονταν στα νησιά με αποτέλεσμα οι Δυνάμεις, στηριζόμενες στη Συνθήκη της Αμιένης, του 1802, να στείλουν τον Γ. Μοντσενίγο, ως πληρεξούσιο του τσάρου, μια και η Επτάνησος είχε μετατραπεί σε ρωσικό προτεκτοράτο έργο του θα ήταν η καταστολή του λαϊκού αναβρασμού με τη συνδρομή ρωσικού στρατού. Ο Μοντσενίγος ήταν εκείνος, ο οποίος έχρισε τον Καποδίστρια γραμματέα της Επτανήσου Πολιτείας και ο οποίος μετά τον θάνατο του Γεωργίου Θεοτόκη, προέδρου της Γερουσίας, ανέλαβε ουσιαστικά, κυβερνητικά καθήκοντα²⁴. Στην ουσία, την 1^η Απριλίου 1803, η

Γερουσία τον εξέλεγε, ομοφώνως, Γενικό Γραμματέα της Επτανήσου Πολιτείας²⁵. Στα νέα του καθήκοντα περιλαμβάνονταν και η διεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής του νέου κρατιδίου. Μετά την ανάληψη των καθηκόντων του προχώρησε στη σύνταξη του νέου Συντάγματος, το οποίο ψηφίστηκε στις 5 Δεκεμβρίου από τη Συντακτική Συνέλευση. Ένα Σύνταγμα, το οποίο στο πρώτο του άρθρο ανέφερε την Επτάνησο Πολιτεία ως «Δημοκρατία [...] ενιαία και αριστοκρατική», φιλελεύθερο, προοδευτικό, κατά τα πρότυπα εκείνης της περιόδου. Η τάξη των ευγενών είχε διευρυνθεί και περιλάμβανε και όσους είχαν συγκεκριμένα αξιώματα, θα εξέλεγε Εθνοσυνέλευση, έργο της οποίας θα ήταν και η ανάδειξη του αρχηγού του κράτους και των άλλων προβλεπόμενων από το Σύνταγμα αρχών. Κατοχυρώνονταν τα ατομικά δικαιώματα, στα οποία περιλαμβάνονταν διάταξη για την προστασία των προνομίων των εβραίων, κατοίκων των νησιών, η ελληνορθόδοξη θρησκεία εκλαμβάνονταν ως η «επικρατούσα», προέβλεπε, δε, τη διάκριση των εξουσιών²⁶.

Ήταν το πρώτο Σύνταγμα, μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, που ψηφίστηκε με την ελεύθερη βούληση των Ελλήνων της Επτανήσου. Ωστόσο, η Επτάνησος Πολιτεία δεν έπαυε να ελέγχεται από τη Ρωσία. Το Σύνταγμα αντικαθίσταται, το 1806, από ένα άλλο, λιγότερο φιλελεύθερο, και συμβάλλει στην απώλεια της αυτονομίας του κρατιδίου, εφόσον αναγνώριζε στη Ρωσία το δικαίωμα να

22. Διβάνη, ό. π., σ. 160, υποσ. 40. Μιχαήλ Λάσκαρις, *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια*, Μετάφραση του υπομνήματος του Ιωάννου Καποδίστρια προς τον τσάρο Νικόλαο, «*Aperçu de ma carrière publique depuis 1798 jusqu' à 1822*, Genève, 1826, Αθήναι, 1940)².

23. Κούκου, *Ιστορία*, ό. π., σ. 94.

24. Διβάνη, ό. π., σ. 161.

25. Δαφνής σ. 164-183.

26. Αλιβιζάτος, ό. π., σ. 38-39.

επεμβαίνει στην εσωτερική και εξωτερική του πολιτική²⁷. Ας σημειωθεί πως ο Καποδίστριας, ως Γραμματέας της Επικρατείας επί των Εξωτερικών υποθέσεων της Επτανήσου Πολιτείας, έλαβε μέτρα για να αποφύγει σύγκρουση με τον Αλή Πασά, ο οποίος την επιδίωκε²⁸.

Ο βίος της Επτανήσου Πολιτείας ήταν σύντομος. Ο Ναπολέων είχε φτάσει στο απόγειο της δόξας του (το 1804 είχε στεφθεί Αυτοκράτωρ) και των κατακτήσεών του, στον ευρωπαϊκό, κυρίως, χώρο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επιβολή στους Ρώσους της Συνθήκης του Τιλσίτ, της 8^{ης} Ιουλίου 1807, με την οποία η Γαλλία έπαιρνε πίσω τα Ιόνια νησιά²⁹. Η δεύτερη αυτή γαλλική κατοχή των Επτανήσων διήρκεσε απρόσκοπτα δύο χρόνια, διότι από το 1809 οι Βρετανοί άρχισαν να τα διεκδικούν, αφού τα κατέλαβαν σταδιακά, οπότε το 1814 κυρίευσαν την Κέρκυρα, όταν

έφυγαν οριστικώς οι Γάλλοι. Η γαλλική κυριαρχία στην Κέρκυρα παρακάμφθηκε με την πρώτη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, της 30ής Μαΐου 1814, με την οποία οι συνασπισμένες Δυνάμεις επέβαλαν την ειρήνη στη Γαλλία. Έτσι, η αναβίωση της Επτανησιακής Δημοκρατίας κατέστη, πολιτικώς, μια ουτοπία.

Στη διάρκεια των προαναφερθέντων χρόνων, ο Καποδίστριας δεν συνέπλευσε με τους Γάλλους, αν και το είχαν ζητήσει αντιθέτως, η συνεργασία του με τους Ρώσους υπήρξε εποικοδομητική, γεγονός που οδήγησε τον τσάρο Αλέξανδρο Α΄ να τιμήσει, στα τέλη Μαΐου 1808, τον κόμη Καποδίστρια για τις υπηρεσίες, που είχε προσφέρει στα Επτάνησα, απονέμοντάς του παράσημο, ονομάζοντας αυτόν Ιππότη του Τάγματος της Αγίας Άννης Β΄ Τάξεως και προσκαλώντας τον στην Πετρούπολη³⁰. Η αποδοχή, εκ μέρους του Καποδίστρια, της

27. Μοσχονάς, ό.π., σ. 385-397. Ο Αλιβιζάτος, αναφερόμενος στα επτανησιακά Συντάγματα, κάνει λόγο για τρία Συντάγματα: του 1800, του 1803 και του 1817, όταν πια η Επτανήσος είχε περάσει στα χέρια των Άγγλων. Δεν μιλάει για Σύνταγμα του 1806. Αλιβιζάτος, ό.π., σ. 38. Ο Γρηγόριος Δαφνής, αναφέρεται σε περισσότερα Συντάγματα. Δαφνής, ό.π., σ. 150-155, 191-198, ενδεικτικά.

28. Εμμανουήλ Πρωτοψάλτης, «Πολιτικά Διαπραγματεύσεις και Συνθήκες μεταξύ Επτανήσου Πολιτείας και Αλή Πασά (1800-1807)», στο: *Πρακτικά Τρίτου Πανιωνίου Συνεδρίου*, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965, Τ.Α΄, Αθήναι, 1967, σ. 329-352. Διβάνη, ό.π., σ. 62, υποσ. 45.

29. Μοσχονάς, ό.π., σ. 399-401. Σφέτας, ό.π., κυρίως σ. 111-112, 128. Η παραχώρηση της προστασίας της Επτανήσου Πολιτείας στο Γάλλο στρατηλάτη έγινε με μυστικό άρθρο της Συνθήκης του Τιλσίτ. Αξίζει να αναφερθεί, ότι οι δύο μονάρχες, ο Αλέξανδρος ο Α΄ και ο Ναπολέων, σχεδίαζαν να προβούν στη διάλυση της Τουρκίας. Η Ρωσία θα προσαρτούσε τη Μολδοβλαχία, τη Βεσσαραβία καθώς και τη Βουλγαρία έως τον Αίμο, η Γαλλία τη Θεσσαλία, την Πελοπόννησο, την Κρήτη αλλά και την Αλβανία. Τα σχέδιά τους και τα όνειρά τους, βεβαίως, παρέμειναν ανεκπλήρωτα διότι, όπως εξιστορούσε, αργότερα, ο Ναπολέων όταν βρισκόταν στην Αγία Ελένη, ο διαμελισμός του τουρκικού κράτους απεφεύχθη λόγω της Κωνσταντινούπολης, η οποία «πάντοτε διέσωσεν αυτό». «Η πρωτεύουσα αυτή ήτο το μεγαλύτερον εμπόδιον, αληθής πέτρα σκανδάλου. Η μεν Ρωσία ήθελεν αυτήν, εγώ δε δεν ηδυνάμην να την παραχωρήσω. Είναι κλεις πολυτιμοτάτη, και αυτή μόνη αξίζει μίαν αυτοκρατορίαν. Ο κατέχων την Κωνσταντινούπολιν δύναται να κυβερνήσῃ τον κόσμον». Η μαρτυρία αυτή προέρχεται από το κλασικό έργο του Κ. Ν. Σάθα, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς, 1453-1821*, το οποίο δημοσιεύτηκε περί τα τέλη του 19ου αιώνα αλλά το 1962 επανακυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κ. Καμαρινόπουλος και Θ. Φυτράκης, με προλογικό σημείωμα του Κωνσταντίνου Τσάτσου. Για την αναφορά στα παραθέματα, τις σ. 604-605.

30. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό.π., σ. 53. G. L. Arch, «Capodistria à Corfou en 1819», στο: *Les relations entre les peuples de l' URSS et les Grecs. Fin du*

πρόσκλησης του Τσάρου, του άνοιξε καινούριους ορίζοντες, χαράσσοντας και σφραγίζοντας ταυτοχρόνως την πορεία της διπλωματικής του σταδιοδρομίας και, μαζί μ' αυτή, και της διπλωματικής ιστορίας της Ευρώπης, των ΗΠΑ, αλλά και της Ελλάδας.

Κατόπιν, τοποθετείται στη ρωσική πρεσβεία της Βιέννης, ενώ αργότερα εκπονεί υπομνήματα, αφορώντα το Ανατολικό ζήτημα και τη γενικότερη κατάσταση των Ελλήνων. Το υπόμνημά του για τους Έλληνες προκάλεσε επαινετικά σχόλια και άριστες εντυπώσεις. Το Μάιο του 1812, αναλαμβάνει τη θέση του διευθυντή του διπλωματικού γραφείου του Γενικού Διοικητή της Στρατιάς του Δούναβη, ναυάρχου Τσιτσαγκώφ. Συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις, που προηγήθηκαν της Ρωσο-τουρκικής Συνθήκης του Βουκουρεστίου, του 1812 και γνωρίζει από κοντά τις μεθόδους της τουρκικής διπλωματίας, γνώση που αργότερα θα του φανεί πολύτιμη. Η δεξιότητά του και οι ικανότητές του, στα θέματα της Βαλκανικής, εξέπληξαν την τσαρική αυλή³¹.

Η όλη του πολιτεία και η ευφυία του εκτιμήθηκαν θετικά από τον τσάρο, ο οποίος του ανέθεσε ειδική αποστολή στην Ελβετία. Οι Δυνάμεις επιδίωκαν την προσέλευση των επαρχιών, που τελούσαν υπό γαλλική κατοχή, στον Συνασπισμό εναντίον του Ναπολέοντα. Τούτο θα επιτυγχανόταν αν οι Ελβετοί ιθύνοντες ζητούσαν ουδετε-

ρότητα στον πόλεμο που διεξαγόταν. Στην Ελβετία, ο Καποδίστριας ενδιαφέρθηκε για τη διευθέτηση των περιπλοκών ζητημάτων της, εργάστηκε με ζήλο και αόκνως για την επίλυσή τους, αποτρέποντας έτσι τον εμφύλιο σπαραγμό, που φάνταζε επικείμενος, συμβιβάζοντας τις διαφορές, που υπήρχαν ανάμεσα στα Καντόνια, προσπαθώντας να αποδώσει με δημοκρατικότερο τρόπο τα συντάγματα, που είχαν σχεδιασθεί, να συμβάλει στη βελτίωση των συνόρων. Στην Ελβετία συνεργάστηκε με τους αντιπροσώπους και άλλων συμμάχων κρατών και η εκεί αποστολή του θεωρείται «ο πρώτος Ευρωπαϊκός θρίαμβός» του³². Η συμβολή του Καποδίστρια στην ίδρυση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας υπήρξε θεμελιώδης.

Ο Ρώσος μονάρχης, αναγνωρίζει τις αδιαμφισβήτητες ικανότητές του, που αναδείχθηκαν στη διάρκεια της δραστηριότητάς του στην Ελβετία, και του δηλώνει: «Τελειώστε μου γρήγορα τις ελβετικές υποθέσεις γιατί πρέπει να με βοηθήσετε σε σπουδαιότερο έργο»³³. Ο ίδιος, δε, ο Αλέξανδρος, μιλώντας αργότερα για τον Καποδίστρια και το έργο του στην Ελβετία, έλεγε στην Ρωξάνδρα Στούρτζα: «Είχα ανάγκη να στείλω στην Ελβετία έναν ικανό διπλωμάτη, με ορθές και αγνές προθέσεις και ευρείες αντιλήψεις. Ο Καποδίστριας υπερέβη όλες τις προσδοκίες μου και είμαι αποφασισμένος να αξιοποιήσω τις τόσες ικανότητές

XVIIIème siècle-début du XXème s., 229, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1992, p. 13-26, ειδικότερα, p.13-15.

31. Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *Ρήγας-Υψηλάντης-Καποδίστριας*, Αθήναι, 1965, σ.177-181. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό.π., σ. 95-112. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό.π., σ. 50.

32. Πρωτοψάλτης, *Πολιτική*, ό.π., σ. 69-70. Bridget Dommen, *Jean Capodistria, artisan de la neutralité Suisse, père de l'indépendance grecque*, Édition Cabédita, 2018. Δαφνής, ό.π., σ. 272-275.

33. Δαφνής, σ. 285.

του προς όφελος των μελλοντικών αναγκών της χώρας μου»³⁴.

Το σπουδαιότερο έργο, στο οποίο αναφερόταν ο τσάρος, ήταν η συμπερίληψη του Κερκυραίου πολιτικού στα μέλη της διπλωματικής αποστολής, που θα εκπροσωπούσε την τσαρική Ρωσία στο Συνέδριο της Βιέννης, η σύγκληση του οποίου είχε προβλεφθεί από το άρθρο 32 της πρώτης Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων, της 30 Μαΐου 1814. Σκοπός του Συνεδρίου, οι εργασίες του οποίου ξεκίνησαν τον Σεπτέμβριο του 1814, ήταν η αποκατάσταση του status quo ante bellum³⁵, το οποίο είχε ανατραπεί άρδην από τους ναπολεόντειους πολέμους και η επαναφορά του κόσμου στην τροχιά της ειρήνης, όπως οι ίδιες οι Μεγάλες Δυνάμεις την αντιλαμβάνονταν, επιδιώκοντας να μοιράσουν την κληρονομιά του Ναπολέοντα, στηριζόμενες σε δύο αρχές: της νομιμότητας και της ισορροπίας των δυνάμεων. Με άλλα λόγια, να επιστρέψουν οι ηγεμόνες στις θέσεις τους και να αποτραπεί η επικράτηση μιας μόνο Δύναμης στον ευρωπαϊκό χάρτη, κυρίως, διαφυλάσσοντας έτσι τα κεκτημένα τους.

Οι αντιπροσωπείες των τεσσάρων Δυνάμεων, της Ρωσίας, της Αυστρίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Πρωσίας, έφτασαν στην αυστριακή πρωτεύουσα στις 13 Σεπτεμβρίου 1814

και στις 15 ξεκίνησαν ανεπίσημες συναντήσεις και συνομιλίες. Πολύ σύντομα έλαβαν μια σοβαρή απόφαση: το μοίρασμα των εδαφών, που δεν ανήκαν πλέον στους Γάλλους, αφού είχαν απελευθερωθεί, θα αποφασιζόταν αποκλειστικά από τους τέσσερεις, οι οποίοι θα ρύθμιζαν και όλα τα εκκρεμή προβλήματα. Ας σημειωθεί πως με μυστική συνθήκη, η οποία υπογράφηκε στις 12 Ιανουαρίου 1815, ύστερα από ενέργειες του Ταλλεϋράνδου, αποφασίστηκε να προστεθεί και η Γαλλία στην επιτροπή των τεσσάρων, που είχε συγκροτηθεί βάσει του πρωτοκόλλου της 22ας Σεπτεμβρίου³⁶. Παρόντες ήταν και ο Αυτοκράτορας της Αυστρίας, Φραγκίσκος ο 1^{ος}, ο βασιλιάς της Πρωσίας, Φρειδερίκος-Γουλιέλμος ο Γ', ο τσάρος Αλέξανδρος ο Α'. Επίσης, ο Κλέμενς φον Μέττερνιχ, ο σύμβουλος του, Φρειδερίκος φον Γκεντς³⁷.

Ο Καποδίστριας έφτασε στη Βιέννη τον Οκτώβριο του 1814, ως μέλος της ρωσικής αντιπροσωπείας, μαζί με τον Nesselrode, τον Ραζουμόβσκι και τον von Stackelberg, οι οποίοι ήταν τα κύρια μέλη της³⁸. Το άστρο του Καποδίστρια άρχισε να ανεβαίνει τις τελευταίες μέρες του 1814. Ήταν η περίοδος, που ο τσάρος αποφάσισε να αναθέσει σ' εκείνον και τον Ραζουμόβσκι, την εκπροσώπηση της Ρωσίας στις

συνεδριάσεις της επιτροπής των πέντε, που είχαν επίσημο χαρακτήρα³⁹. Από τα μέσα Φεβρουαρίου του 1815, έχρισε τον Κποδίστρια, όπως και τον Νέσσελροντ και τον Anstedt σύμβουλο επί των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής⁴⁰. Σχηματίστηκαν υποεπιτροπές η αρμοδιότητα των οποίων ήταν να συζητήσουν και να ετοιμάσουν τις Συμφωνίες. Αξιοσημείωτο είναι πως το Συνέδριο δεν συνήλθε ποτέ στην ολομέλειά του⁴¹.

Ωστόσο, η αποστολή του Καποδίστρια, στην Ελβετία, δεν είχε ολοκληρωθεί. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβανόταν και η ανάμιξη του στη σύνταξη του σχεδίου του νέου Συντάγματος, το οποίο ψηφίστηκε από τη Δίαιτα της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης. Στις 20 Μαρτίου 1815, μετά από επίπονες συζητήσεις, όσοι συμμετείχαν στο Συνέδριο της Βιέννης υπέγραψαν μια διακήρυξη, η οποία αφορούσε στη ρύθμιση των ελβετικών πραγμάτων. Η διακήρυξη αυτή υιοθετήθηκε από την ελβετική Δίαιτα, στις 27 Μαΐου, και πριν κλείσουν είκοσι μέρες από την Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης, η οποία υπεγράφη στις 9 Ιουνίου 1815. Ωστόσο, η απόδραση του Ναπολέοντα από τη νήσο Έλβα, στις 26 Φεβρουαρίου 1815, και οι εκατό μέρες, που ακολούθησαν, ως την οριστική απομάκρυνσή του, δεν καθυστέρησε μεν τις εργασίες του Συνε-

δρίου, αλλά άφησε ανολοκλήρωτο το έργο της ελβετικής ουδετερότητας⁴². Η τελική απόφαση για τα της Ελβετίας πράγματα ελήφθη τον Νοέμβριο του 1815, όπως αναφέρεται πιο κάτω.

Εκτός από τα ζητήματα της Ελβετίας, ο Καποδίστριας αναμείχθηκε σε πολλά θέματα, όπως τα αφορώντα τη Γερμανική Αυτοκρατορία, τα πολωνο-σαξονικά προβλήματα, εκείνα που σχετιζόνταν με την Ισπανία⁴³ και άλλα. Στη διάρκεια των πρώτων συνεδριάσεων ήρθε σε ρήξη με τον Μέττερνιχ, ο οποίος ευελπιστούσε πως η Αυστρία θα είχε ηγετικό ρόλο στα της Γερμανίας πράγματα, ώστε να μπορέσει να ανακόψει ή και ν' αποτρέψει τις φιλελεύθερες κινήσεις. Στα τέλη Ιανουαρίου 1815, ο Κερκυραίος άνδρας υπέβαλε στους Συνέδρους, μετά από εξουσιοδότηση του Αλέξανδρου, υπόμνημα, που έφερε τον τίτλο «Πολιτικές εκτιμήσεις για το μέλλον της Γερμανικής Αυτοκρατορίας», υποστηρίζοντας ευνοϊκή λύση για την Αυστρία. Η πρότασή του δεν ήταν άμοιρη, απώτερων σκέψεών του, συνυφασμένων με το μέλλον της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Επτανήσου: η παγίωση της αυστριακής πρωτοκαθεδρίας στη Γερμανία θα απέτρεπε τον Μέττερνιχ από την προσπάθεια να αναγνωρισθεί η χώρα του ως προστάτιδα των Ιόνιων Νησιών.

Στην τελική Πράξη της Βιέννης περιε-

34. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας- Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό. π., σ. 167.

35. Για τη διπλωματική δραστηριότητα του Καποδίστρια στο Συνέδριο της Βιέννης, Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό. π., γενικά. Ελένη Κούκου, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Ενωμένη Ευρώπη*, Αθήναι, 1991. Δαφνής, ό. π., σ. 280-284. Για το Συνέδριο της Βιέννης γενικότερα βλ. Harold Nicolson, *The Congress of Vienna*, London, 1947. Henry Kissinger, *A World Restored. Castlereagh, Metternich and the Restoration of Peace*, Boston, 1957. René-Albrecht Carrié, *A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna*, London, Methuen & Co LTD, 1961, pp. 9-16. Για τη Ρωσία, ειδικότερα, Barbara Jelavich, *A Century of Russian Foreign Policy, 1814-1914*, Philadelphia, PA: Lippincott, 1964.

36. Δαφνής, 280-282. Carrié R.A., *A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna*, London, 1961, pp. 9-16.

37. Jacques Droz, *Histoire diplomatique de 1648 à 1919*, Paris, Daloz, 1972, 276-278.

38. Δαφνής, σ. 287-288.

39. Στο ίδιο.

40. Δαφνής, ό. π., σ. 289-290.

41. Droz, ό. π., σ. 276-281.

42. Για τις ενέργειες του τις σχετικές με την Ελβετική Ουδετερότητα βλ. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό. π., σ. 74-88. Πρωτοψάλτης, *Πολιτική*, τ. Β', ό. π., σ. 69 για το παράθεμα. Droz, ό. π., p. 278. Το έργο του στην Ελβετία αναγνωρίστηκε από τους ίδιους τους Ελβετούς. Μάλιστα, όπως ο ίδιος σημείωνε σε επιστολή του προς τον πατέρα του, στις 13 Ιουνίου 1814, «η Ελβετική Συνέλευση έστειλε στον αυτοκράτορα Αλέξανδρο επιστολή, με ειδική αντιπροσωπεία, στην οποία του εξέφραζε την ικανοποίηση και την ευγνωμοσύνη όλου του ελβετικού λαού για το έργο που είχε επιτελέσει» ο απεσταλμένος του. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας- Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό. π., σ. 153.

43. Ζαχαρία Τσιρπανλή, «Υπομνήματα και εκθέσεις του Ιωάννη Καποδίστρια (1809-1822), (προβλήματα και έρευνα)», *«Δωδώνη»*, τ. ΣΤ', 1977, σ. 99-134, 115-116.

λήφθη διάταξη σύμφωνα με την οποία τα τριακόσια προναπολεόντεια γερμανικά κρατίδια ενώνονταν σε τριάντα εννιά και σχημάτισαν μια καινούργια κρατική οντότητα, υπό την επωνυμία «Γερμανική Συνομοσπονδία». Η Αυστρία θα είχε την πρώτη θέση στη γερμανική εθνοσυνέλευση. Σκοπός της Συνομοσπονδίας ήταν, μεταξύ άλλων, να προασπίσει και να διαφυλάξει τους θρόνους των Γερμανών ηγεμόνων πριγκίπων και μοναρχών και να αποτρέψει την πιθανότητα επανεμφάνισης της γαλλικής επιθετικότητας. Ακόμα, η καινούργια Συνομοσπονδία θα συνιστούσε έναν ισχυρό φραγμό για την επέκταση της Ρωσίας στην κεντρική Ευρώπη, στόχος ο οποίος είχε καταστεί πρόδηλος από το 1813, όταν οι ρωσικές στρατιές προήλυναν προς αυτή. Η Αυστρία, στην οποία αναγνωριζόταν η πρωτοκαθεδρία στη γερμανική εθνοσυνέλευση, αλλά και η Πρωσία θα είχαν τη δυνατότητα να συνεργαστούν, ώστε να αποτραπεί μια παρόμοια πιθανότητα⁴⁴.

Επομένως, η συμβολή του Καποδίστρια στη μορφή, που έλαβε η Γερμανική Συνομοσπονδία, ήταν καθοριστική [αξιοπρόσεκτη] αν αναλογιστούμε πως στο έγγραφο της 28 Ιαν./9 Φεβρ. 1815, που είχε συντάξει ο ίδιος, σε χρόνο δηλαδή, που διεξαγόταν στη Βιέννη το ομώνυμο Συνέδριο και αφορούσε στην «Επισκόπηση των Ύποθέσεων» της Γερμανικής Αυτοκρατορίας», σημείωνε πως «το πρόβλημα της ανασυγκρότησης της Γερμανίας» εντοπιζόταν στο πιο κάτω δίλημμα: «Εί-

ναι σύμφωνο με τα συμφέροντα της Γερμανίας και εκείνα της Ευρώπης να προσδώσουμε στο γερμανικό κράτος ομοσπονδιακή ισχύ, σταθερή συγκροτημένη και διαρκή ή θα είναι επωφέλεστο να επιτευχθεί η ανασυγκρότηση κατά τρόπο που, έπειτα από μια σειρά γεγονότων και νέων επιλογών, να υλοποιηθούν οι (τελικές) αλλαγές και μεταρρυθμίσεις[;]»⁴⁵.

Στη Βιέννη, ο Καποδίστριας εργάστηκε με ιδιαίτερο ζήλο για την υπόθεση των Ιόνιων νησιών. Οι πρώτες συζητήσεις θα διεξαχθούν πριν από την υπογραφή της πρώτης Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων. Με βάση την προκαταρκτική Συνθήκη των Παρισίων και των πρακτικών, που υπογράφηκαν από τα Μεγάλες Δυνάμεις, η Αγγλία αποκτούσε το δικαίωμα να κατέχει στρατιωτικά την Επτανήσο. Η απογοήτευσή του ήταν μεγάλη και την εξέφρασε στον τσάρο, λέγοντας πως «οι αποφάσεις της Συμβάσεως» του Παρισιού είχαν ληφθεί δίκως να παρίστανται αντιπρόσωποι των νησιών και πόρρω απείχαν από τις ελπίδες των συμπατριωτών του, των Επτανησίων. Ο τσάρος αντέτεινε πως οι σοβαρές διαβουλεύσεις, που αφορούσαν στην ιδιαίτερη πατρίδα του, θα λάβαιναν χώρα στο Συνέδριο της Βιέννης⁴⁶. Στις προσπάθειες του, τις σχετικές με την Επτανήσο, εντάσσεται και η Εισήγηση, την οποία απηύθυνε προς τον Αλέξανδρο, με ημερομηνία 23 Σεπτεμβρίου/5 Οκτωβρίου 1814, προτείνοντάς του να μην υιοθετήσει την ιδέα, που συζητείτο τότε, για εγκατά-

σταση, στην Επτανήσο, του Τάγματος των Ιπποτών της Μάλτας και να επαναφέρει σε ισχύ το Σύνταγμα της Ιόνιας Πολιτείας, του 1803, στη σύνταξη του οποίου είχε, όπως προαναφέρθηκε, συμμετάσχει ο ίδιος, σχεδόν αμέσως μετά την εκλογή του ως Γενικός Γραμματέας της Επτανήσου Πολιτείας και είχε φροντίσει για την ψήφισή του από τη Συντακτική Συνέλευση⁴⁷. Ο Καποδίστριας, κέρδισε την απόλυτη εύνοια του τσάρου και κατόρθωσε να διαχειριστεί κατ' αποκλειστικότητα το Επτανησιακό από τα τέλη Απριλίου 1815 κι ύστερα, όταν ο Ρώσος αυτοκράτορας του ανέθεσε αυτή την αποστολή⁴⁸.

Την περίοδο εκείνη, Απρίλιο του 1815, ο Καποδίστριας, είχε στείλει και επιστολή στον Κλάνκαρτ, ο οποίος εκπροσωπούσε τη βρετανική εξωτερική πολιτική, με την οποία τον καθιστούσε κοινωνό ορισμένων σκέψεών του, αναφορικά με την τύχη της πατρώας γης. Τον ενημέρωνε πως ο στρατηγός Κάμπελ, στρατιωτικός διοικητής της Επτανήσου, δεν είχε επιτρέψει τη συμμετοχή στη Βιέννη ανθρώπου, που θα αντιπροσώπευε τα νησιά και υπογράμμιζε πως η παρουσία Βρετανών στην Επτανήσο είχε εκληφθεί ως «νίκη της Δημοκρατίας». Η θέση του αυτή ήταν απόλυτα συνυφασμένη με απόρριψη «αυστριακής» λύσης. Πίστευε ακραδάντως πως «παραχωρώντας την κυριαρχία ή επικυριαρχία των Νησιών στην Αυστρία, θα συντελούσαμε αδικαιολόγητα στη δυστυχία τους και θα παραχωρούσαμε στη Δύναμη αυτή μεγάλη ισχύ στην Ανατολή, που δεν συμπίπτει ούτε με το

γενικότερο πολιτικό σύστημα μήτε με την ισορροπία υπέρ της οποίας φερόμαστε αποφασισμένοι να θυσιάσουμε όλα τα επιμέρους συμφέροντα». Πίστευε, ακόμα, πως η παραχώρηση της κυριαρχίας της Επτανήσου στη Βρετανία θα διαφύλαττε τον Επτανησιακό λαό από τον «κίνδυνο του εκφυλισμού», ενώ οι φιλελεύθερες ιδέες και το εμπόριό της θα επιδρούσαν θετικά στην ανάπτυξή των νησιών⁴⁹. Την ίδια περίοδο είχε υπογραφεί η διμερής Συνθήκη της 29^{ης} Απριλίου 1815, μεταξύ της Αυστρίας και του βασιλιά των δύο Σικελιών, γεγονός που είχε ενισχύσει την πεποίθηση του Μέττερνιχ πως η Αυστρία, ως διάδοχο κράτος της Ενετικής Δημοκρατίας θα έπρεπε να έχει την απόλυτη κυριαρχία της Επτανήσου. Σ' αυτό φαινόταν να συμφωνεί και ο Κλάνκαρτ⁵⁰.

Όμως, στα τέλη Μαΐου έστειλε μια επιστολή στον Κλάνκαρτ, όπου διατύπωνε δύο άρθρα, σχετικά με το πως έπρεπε να διευθετηθεί το φλέγον, για τον ίδιο, ζήτημα της ιδιαίτερης πατρίδας του. Στο πρώτο άρθρο αναφέρονταν τα εξής: «Τα Ιόνια νησιά, δηλαδή, τα Κύθηρα, η Ζάκυνθος, η Κεφαλληνία, η Ιθάκη, η Λευκάδα, οι Παξοί, η Κέρκυρα και οι «προσθήκες» τους τόσο στη θάλασσα όσο και στην παρακείμενη παραλία, καθώς και η Πάργα και τα άλλα «διαμερίσματα», αποκαθίστανται σε ελεύθερο, ανεξάρτητο και ουδέτερο κράτος, υπό την επωνυμία «Επτανησιακή Ιόνια Δημοκρατία». Στο δεύτερο άρθρο, αναγράφονταν τα ακόλουθα: «Τα στρατεύματα της βρετανικής μεγαλειότητας, έχοντας απελευθερώσει, το 1809, τα έξη από

44. Για το σαξο-πολωνικό ζήτημα, Carrié, ό. π., σ. 13. Για τα της Γερμανίας πράγματα, Παύλος Πετρίδης, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Γερμανική Ομοσπονδία», *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, 11, 1974, σ. 37-54. Henry Kissinger, *Διπλωματία*, Αθήνα, 1995, σελ. 92. Για τα σχετικά με την Αυστρία και την Πρωσία, Θεόδωρος Χριστοδουλίδης, *Διπλωματική Ιστορία τριών αιώνων*, τόμος δεύτερος, Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες 1815-1919, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1997, σ. 21-28, 23.

45. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, σ. 135-140, στη σ. 136 το παράθεμα.

46. Κούκου, *Ιωάννης Καποδίστριας-Ρωξάνδρα Στούρτζα*, ό. π., σ. 152.

47. Εμμανουήλ Πρωτοψάλτης, «Η προσπάθεια του Τάγματος της Μάλτας προς εγκατάστασιν εν Επτανήσω και η αντίδρασις του Καποδοστρίου εν τω Συνεδρίω της Βιέννης», στο: *Γέρας Αντωνίου Κεραμοπούλου*, Αθήναι, 1953, σελ. 283-293.

48. Δαφνής, ό. π., σ. 300.

49. *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, τόμος Ε', Κέρκυρα, 1984 (=ΑΙΚ, τ. Ε'), έγγραφο 3, σ. 17-21.

50. ΑΙΚ, τ. Ε', σελ. 23, υποσ. 2.

τα προαναφερθέντα νησιά και την Κέρκυρα, παρακάμπτοντας έτσι τη γαλλική κυριαρχία δια της συνθήκης των Παρισίων, καθώς και οι Δυνάμεις που συνυπέγραψαν τη συνθήκη του Σωμόν (συγκεκριμένα: η Μεγάλη Βρετανία, η Αυστρία, η Ρωσία και η Πρωσία) επιφυλάσσονται ν' αποφασίσουν, στο τέλος του παρόντος πολέμου, με κοινή συμφωνία, τα καταλληλότερα μέτρα για την εξασφάλιση στην προαναφερόμενη Δημοκρατία της εσωτερικής γαλήνης και της προστασίας και εγγύησης της ελευθερίας και ανεξαρτησίας της»⁵¹.

Όπως σημείωνε, ο Καποδίστριας σε επιστολή του προς τον παλιό του προϋστάμενο, τον Τσιτσαγκώφ, στις αρχές Ιουνίου, του είχε γίνει πρόταση να ανακηρυχθεί η Επτάνησος «κράτος ελεύθερο και ανεξάρτητο», υπό τη προστασία της Αυστρίας. Όμως, την πρόταση την είχε απορρίψει «ασυζητητί», διότι οι συμπατριώτες του επιθυμούσαν να είναι «ελεύθεροι και ανεξάρτητοι», μόνο υπό την προστασία της Βρετανίας⁵².

Ο Καποδίστριας έφυγε από τη Βιέννη πριν από την υπογραφή της Τελικής Πράξης, στις αρχές Ιουνίου και πριν από την τελική μάχη, στο Βατερλό, που σήμανε και την οριστική συντριβή του Ναπολέοντα. Φεύγοντας από εκεί, «την υπόθεση της καρδιάς και του μυαλού» του, την υπόθεση από τα Ιόνια νησιά τη συζητούσαν συνέχεια, όπως έγραφε στον Stein, στις 12 Ιουνίου. Και σημείωνε πως είχε επιδώσει «μια συλλογή από άρθρα [συνθήκης], το ένα πιο σύντομο από το άλλο, για να διαλέξουν εκείνο που

θα μπορούσε να συγκεντρώσει την ομοφωνία». Εκείνο, που ζητούσε ήταν «ό,τι κάθε έντιμος άνθρωπος οφείλει να ζητήσει για την πατρίδα του». Έφευγε ήσυχος διότι ο τσάρος είχε επιδοκιμάσει όλες του τις προτάσεις⁵³. Όμως, «η υπόθεση της καρδιάς» του δεν διευθετήθηκε στη Βιέννη. Χρειάστηκαν κάποιοι μήνες ακόμα.

Κάποιες συζητήσεις με την Αυστρία δεν είχαν ευοδωθεί, δεδομένου ότι ο αυτοκράτορας Φραγκίσκος δεν φαινόταν διατεθειμένος να παραχωρήσει συνταγματικές ελευθερίες. Σε συνομιλία του, ο Καποδίστριας, με τον Βρετανό υπουργό Εξωτερικών, Κασλρη, το καλοκαίρι του 1815, πρότεινε να συμπεριληφθεί στη Συνθήκη άρθρο, το οποίο θα όριζε πως «τα Επτά νησιά θ' αποτελούσαν ένα ενιαίο (unique), ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος με το όνομα 'Ηνωμένες Πολιτείες των Ιονίων Νήσων'». Ορισμένες θέσεις του αποκρυσταλλώθηκαν στις διατάξεις της Συνθήκης, που υπεγράφη στις 5 Νοεμβρίου 1815⁵⁴.

Το περιεχόμενο της Συνθήκης το ανακοίνωσε στον πατέρα του σε μια επιστολή, με τα ακόλουθα λόγια: «Ιδού αι βάσεις αυτής : Τα Επτάνησα και αι νήσοι αι συμπεριλαμβανόμεναι εις αυτά, ως καθωρίσθησαν δια της μεταξύ Ρωσίας και Πύλης συνθήκης του 1800, θα αποτελέσουν, ως και πρότερον, ένα κράτος ελεύθερον και ανεξάρτητον υπό την ονομασίαν Ηνωμένων Κράτος των Ιονίων Νήσων. Θα ευρίσκεται υπό την προστασίαν της Μεγάλης Βρετανίας. Εις αρμοστής της δυνάμεως αυτής θα εποπτεύη την οργάνωσιν του κράτους τούτου. Το

Σύνταγμα, το οποίον θα προκύψη θα τεθή υπ' όψιν του Βασιλέως της Αγγλίας και θα επικυρωθή υπ' αυτού».

σημαία μας θα ανυψωθή και πάλιν και θα έχη αυτή ως σημείον της Βρετανικής προστασίας μίαν προσθήκην των όπλων, εκείνην, την οποίαν ο Βασιλεύς της Αγγλίας θα θελήσῃ να παραχωρήσῃ υμίν. Εις την θέσιν της Εγίρας, όθεν, θα υπάρχῃ κάποιο άλλο έμβλημα, ειλημμένον εκ της Αγγλικής σημαίας. Αι δυνάμεις αίτινες απετέλεσαν το Συνέδριον της Βιέννης, ο Βασιλεύς των Δύο Σικελιών και η Οθωμανική Πύλη θα κληθούν να αναγνωρίσουν την δημιουργίαν του Επτανησιακού κράτους»⁵⁵. Σε επιστολή προς τον πατέρα του έγραφε ενθουσιασμένος: «Εκείνη [η Συνθήκη] περί των Νήσων [υπεγράφη] κατά την 5/17, κατά το νέον ημερολόγιον. Είναι η πρώτη πράξις, την οποίαν υπέγραψα εγώ ως Πληρεξούσιος και είναι ευχάριστον δι' εμέ να γνωρίζω ότι αυτή έχει σχέσιν προς τα συμφέροντα της γενεθλίου γης»⁵⁶.

Όντως, ο τσάρος Αλέξανδρος Α', εκτιμώντας τις διπλωματικές δεξιότητες, που είχε επιδείξει ο Ιωάννης Καποδίστριας στο Συνέδριο της Βιέννης, τον είχε διορίσει στη θέση του Γραμματέα της Επικρατείας, δηλ. του υπουργού των Εξωτερικών. Στην αντίδραση του Καποδίστρια πως χρέος του ήταν να βοηθήσει τη γενέτειρά του, ο τσάρος είχε απαντήσει: «Ουδέν δικαιώτερον και ωφελιμώτερον τού να έχωσιν οι Έλληνες εν τω προσώπῳ σας τον συνήγορόν των»⁵⁷. Τον διορ-

σμό του αυτόν, τον είχε ανακοινώσει στον πατέρα του, ενθουσιασμένος, με τα ακόλουθα λόγια: «Ο Αυτοκράτωρ νυδόκπεν όπως ονομάση εμέ Υπουργόν Του επί των Εξωτερικών και Πληρεξούσιόν Του διά να περατώσω τας διαπραγματεύσεις των Παρισίων»⁵⁸.

Οι εν λόγω διαπραγματεύσεις, αφορούσαν στο ζήτημα της Γαλλίας, κυρίως, για το οποίο έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και το οποίο διευθετήθηκε, τελικώς, με τη δεύτερη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων. Στο Υπόμνημά του, της 18/30 Ιουλίου 1815, όταν είχε υπογραφεί η Τελική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης και είχε ηττηθεί ο Ναπολέων ολοκληρωτικά, πλέον, στο Βατερλό, σημείωνε ανάμεσα σε άλλα σημαντικά πως «ο ουσιωδέστερος σκοπός της συμμαχίας και του πολέμου πραγματοποιήθηκε» και απέμενε να υλοποιηθεί ο δεύτερος, δηλαδή να παρθούν «μέτρα ισχυρά και αποτελεσματικά», ώστε να επικρατήσει η γαλήνη «στη Γαλλία και συνεπώς στην Ευρώπη»⁵⁹. Σε άλλο του Σημείωμα προς τον τσάρο, εκείνο της 20 Σεπτεμβρίου/2 Οκτωβρίου 1815, κατέγραφε την αντίθεσή του στην παραμονή των συμμαχικών στρατευμάτων στη Γαλλία, την οποία ζητούσαν οι συνασπισμένες Δυνάμεις έως ότου υπογραφούν όλες οι συνθήκες, ιδιαίτερα δε εκείνη που θα καθόριζε τον τρόπο αποπληρωμής των αποζημιώσεων. «Οι Πρώσοι και οι Άγγλοι» έγραφε συγκεκριμένα μοιάζουν αποφασισμένοι στο να παραμείνουν όλα τα στρατεύ-

55. *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστριας*, τόμος Γ', Κέρκυρα, 1980 (=ΑΙΚ, τ. Γ), έγγραφο 115, σ. 314-316.

56. *ΑΙΚ*, τ. Γ', έγγραφο 116, σ. 316-318.

57. Τούντα-Φεργάδης, 2010, ό. π., σ. 19.

58. *ΑΙΚ*, τ. Γ', έγγραφο 113, σ. 308-310.

59. Υπόμνημα γύρω από το «καθεστώς» των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στις σύμμαχες Δυνάμεις και τη Γαλλία (Παρίσι 18/30 Ιουλ. 1815), στο: *ΑΙΚ*, τ. Ε', έγγραφο 8, σ. 31-45. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό. π., σ. 141.

51. *ΑΙΚ*, τ. Ε', έγγραφο 4, σ. 21-23.

52. *ΑΙΚ*, τ. Ε', έγγραφο 5, σ. 23-26.

53. Δαφνής, ό. π., σ. 290. Πιθανόν, να αναφερόταν στα μνημονευόμενα άρθρα. Ο Δαφνής από τον οποίο αντλούμε τα στοιχεία για την επιστολή προς τον Stein, δεν δίνει περισσότερες πληροφορίες.

54. Δαφνής, ό. π., σ. 300-302.

ματα στη Γαλλία έως την υπογραφή όλων των πράξεων και ιδίως, εκείνης που αφορά στον τρόπο αποπληρωμής των συνεισφορών». Κάτι τέτοιο θα ήταν καταστροφικό για τη Γαλλία⁶⁰. Οι διαβουλεύσεις και οι συζητήσεις εκείνες οδήγησαν στην υπογραφή της δεύτερης Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων, της υπογραφείσας στις 8/20 Νοεμβρίου 1815.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να συγκρίνουμε τη στάση του Καποδίστρια με εκείνη, την οποία επέδειξε ο Βρετανός οικονομολόγος, Κέυνς, στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων του 1919, όταν υποστήριξε πως η επιβολή υπερβολικών οικονομικών κυρώσεων, των γνωστών επανορθώσεων, στην Γερμανία θα κινδύνευε να αποσταθεροποιήσει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα⁶¹ η θέση του αυτή είχε ως αποτέλεσμα να αποχωρήσει από τα μέλη της βρετανικής αποστολής, που εκπροσωπούσε την Βρετανία στις διεξαγόμενες διαβουλεύσεις για την αποκατάσταση της ειρήνης.

Ο Επτανήσιος διπλωμάτης αναμείχθηκε και σε άλλα τρία συμβατικά κείμενα, τα οποία υπογράφηκαν τότε, τον Σεπτέμβριο και τον Νοέμβριο του 1815. Το πρώτο αφορούσε στη Συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας, η οποία υπογράφηκε στις 26ης Σεπτεμβρίου 1815. Ο Αλέξανδρος παρουσίασε στον Καποδίστρια ένα σχέδιο συνθήκης, στο οποίο εμπεριείχονταν θρησκευτικές αρχές και ζήτησε τη γνώμη του. Είναι αξιόλογα τα όσα σημείωσε ο Καποδίστριας. «Ο αυτοκράτωρ διέτύπωσε το σχέδιον δια μολυβιδίδος. Εγχειρίζω μοι τούτο, με διέταξε να σκεφθώ επ’

αυτού και να υποβάλω τας παρατηρήσεις μου. Την επαύριον έλαβον το θάρρος να είπω αυτό, ότι τα χρονικά της διπλωματίας δεν παρουσιάζουν παρόμοιον έγγραφον» και «η Αυτού Μεγαλειότης, συμφώνως με τας αρχάς της», είχε τη δυνατότητα να εκθέσει τις βασικές του θέσεις όχι σε συνθήκη αλλά «εν διακοινώσει ή διαγγέλματι». Και συνεχίζει ο Καποδίστριας: «Ο τσάρος όμως ήτο ανένδοτος. Επέτυχε να προσυπογράψουν ο Αυτοκράτωρ της Αυστρίας και ο βασιλεύς της Πρωσίας την 2^ν Σεπτεμβρίου 1815, κατόπιν δε, εζήτησεν από τους εκπροσώπους της ρωσικής διπλωματίας όπως επιτύχουν συμμετοχήν πάντων των χριστιανών ηγεμόνων»⁶¹.

Παρά την αντίθεσή του στην πρωτοβουλία του τσάρου, ο Καποδίστριας, μαζί με τον Ραζουμόφσκυ, έστειλαν στις 7/19 Νοεμβρίου 1815, Υπόμνημα στον πρωθυπουργό και υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας, τον Ρισελιέ, τον οποίο ενημέρωναν για την υπογραφή της Συνθήκης της Ιεράς Συμμαχίας, επισημαίνοντας πως ο τσάρος ενδιαφέρθηκε για «να ενώσει όλους τους χριστιανικούς λαούς με δεσμούς [...] εμπιστοσύνης και φιλίας», ώστε να αποφευχθούν οι διαιρέσεις και να επιβεβαιωθεί «έτσι η ειρήνη πάνω στις ακλόνητες βάσεις των ηθών και της θρησκείας»⁶².

Οι ηγέτες των τριών Δυνάμεων (Ρωσία, Αυστρία, Πρωσία), που υπέγραψαν το κείμενο επικαλούνταν τις αρχές της χριστιανικής θρησκείας, διατρέφονταν την επιθυμία τους να διατηρήσουν καλές και αγαθές τις μεταξύ τους σχέσεις. Ο απώτερος,

όμως, στόχος του τσάρου, όπως διαπιστώθηκε αρκετά χρόνια αργότερα, ήταν να συγκροτηθεί μια συμμαχία, η οποία θα φρόντιζε για τη διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος, έχοντας ως πρόταγμα τη διατήρηση των συνόρων, αλλά και του πολιτικού καθεστώτος, αποτρέποντας και αποκλείοντας την παροχή συνταγματικών ελευθεριών⁶³.

Ενδιαφέρουσα, όμως, είναι και η άποψη του Ακαδημαϊκού Εμμανουήλ Ρούκουνα, ο οποίος αναφέρει πως η Ιερά Συμμαχία μπορεί να ερμηνευθεί με δύο έννοιες, μια στενή και μία ευρεία. Η πρώτη, αφορά στην καθ’ εαυτή Συνθήκη, η άλλη είναι «η προκύψασα εκ σειράς συμβατικών κειμένων, αρχής γινομένης εκ της συνθήκης του Chaumont (Μάρτιος 1814) και εξικνουμένων μέχρι της μυστικής συνθήκης της 20ής Νοεμβρίου 1815»⁶⁴.

Τα άλλα δύο συμβατικά κείμενα αφορούσαν στη δεύτερη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, τη υπογραφείσα από τη Ρωσία, την Αυστρία, την Πρωσία και την Αγγλία και στην, αρχικώς, μυστική Συνθήκη της Τετραρχίας από τα ίδια κράτη, τις οποίες, ως υπουργός Εξωτερικών, πλέον της Ρωσίας, υποχρεώθηκε να τις υπογράψει. Και οι δύο συνυπολογίστηκαν στις 8/20 Νοεμβρίου 1815. Βάσει της δεύτερης, της Συνθήκης της Τετραρχίας, καθιερωνόταν, για πρώτη φορά επισήμως, η αρχή της επέμβασης, που αποσκοπούσε στην καταστολή των φιλελεύθερων επαναστάσεων, οι οποίες συγκλόνιζαν τότε τον ευρωπαϊκό, κυρίως, χώρο. Με το

άρθρο 6, το οποίο προστέθηκε κατόπιν εισήγησης του Κάσλρη, εγκαινιάζοταν ο θεσμός των περιοδικών Συνδιασκέψεων, όπου θα συζητούνταν οι σχέσεις των Δυνάμεων με τη Γαλλία⁶⁵ οι ίδιες Δυνάμεις συναποφάσιζαν πως θα ακολουθούσαν μια κοινή γραμμή πλεύσης, ώστε να συμφωνήσουν στον τρόπο με τον οποίο θα διαχειρίζονταν τα προβλήματα εκείνα, που απειλούσαν την ευρωπαϊκή ειρήνη⁶⁵.

Ο Καποδίστριας δεν συμφωνούσε με την αρχή της επέμβασης. Η αντίθεσή του φάνηκε ξεκάθαρα, αργότερα, στο Συνέδριο της Αιξ λα Σαπέλ, το 1818, όπου ο Μέττερνιχ στην προσπάθειά του να εξισορροπήσει τις αντίθετες απόψεις Ρωσίας-Αγγλίας, ως προς τη σύνθεσή του -η Ρωσία επέμενε στο να προσκληθούν όλοι οι αρχηγοί των ευρωπαϊκών Δυνάμεων, ενώ η Αγγλία μόνο στη συμμετοχή των Δυνάμεων της Τετραρχίας- πρότεινε να συμπεριληφθεί και η Γαλλία, «οπότε η τετραπλή συμμαχία μετατρέπεται εις πενταπλήν. Το διευρυνθέν Διευθυντήριο των μεγάλων δυνάμεων θα αποκληθῇ Ευρωπαϊκή ‘Συναυλία’ (Concert Européen)»⁶⁶.

Στο Συνέδριο, ο Καποδίστριας, τάχθηκε υπέρ μιας «υπερεθνικής συμμαχίας», η οποία θα ήταν το αποτέλεσμα της «αλληλέγγυας συμμαχίας», που είχε προτείνει στο Υπόμνημά του, της 14 Οκτωβρίου 1818, «στο πλαίσιο της οποίας όλα τα ευρωπαϊκά κράτη θα εγγυόνταν την υφιστάμενη εδαφική τους υπόσταση και την ισχύουσα μορφή διακυβέρνησης, ενώ προβλεπόταν

63. Χριστοδουλίδης, ό. π., σ. 31-39.

64. Εμμανουήλ Ρούκουνας, *Διπλωματική Ιστορία 19^{ος} αιώνα*, Αθήναι, 1975, σ. 42.

65. Χριστοδουλίδης, σ. 33-39. Ρούκουνας, *Διπλωματική*, ό. π., σ. 41-42. Carrié, ό. π., σ. 23-26. Droz, ό. π., p. 283-287.

66. Ρούκουνας, *Διπλωματική*, ό. π., σ. 42. Ως προς τον ρόλο του Μέττερνιχ, ο Droz, σημειώνει: «Το διεθνές σύστημα, το οποίο γεννήθηκε στο Συνέδριο της Aix-la-Chapelle πήγαινε, μέσα από τα χέρια του Μέττερνιχ, να γίνει ένα εργαλείο κατευθυνόμενο εναντίον της χειραφέτησης των λαών». Droz, ό. π., p. 288-290, 290.

60. Σημείωμα προς τον τσάρο της Ρωσίας Αλέξανδρο Ι (Πάρισι 20 Σεπτ. /2 Οκτ. 1815), στο: *ΑΙΚ*, τ. Ε', έγγραφο 16, σ. 55-56. Γενικότερα, για το ρόλο του στις διευθετήσεις, σχετικά με τη Γαλλία, S. Laskaris, «Le compte Capodistria et la France au lendemain de Waterloo», *L'Acropole* 6, 1931, σ. 129-136.

61. Ρούκουνας, *Διπλωματική*, ό. π., σ. 39-40.

62. *ΑΙΚ*, τ. Ε', έγγραφο 30, σ. 91-92.

κοινή συναίνεση για τη ρύθμιση των ευρωπαϊκών υποθέσεων»⁶⁷.

Η ως άνω θέση του ήταν συναφής με τα όσα είχε τονίσει τον Ιούλιο του 1818, σε άλλο Υπόμνημα προς τον Τσάρο: «δεν δεχτήκαμε ποτέ την ύπαρξη του δικαιώματος των συμβαλλομένων Δυνάμεων να παρεμβαίνουν στις σχέσεις που αφορούν τα άλλα κράτη, ακόμη λιγότερο στις σχέσεις εκείνες που δεν προσδιορίζονται από συνθήκες». Είναι προφανές πως δεν παραδεχόταν την πρωτοκαθεδρία των Μεγάλων Δυνάμεων. Εξάλλου, όπως είχε ξεκαθαρίσει νωρίτερα τη θέση του, δεν πίστευε στην επιβολή δυσβάσταχτων όρων στη Γαλλία, όπως αναφέρθηκε ήδη. Αυτές του οι πεποιθήσεις, πιστεύουμε, ότι δεν προέρχονταν μόνο από τις φιλελεύθερες ιδέες του και τη φιλογαλλική του θέση. Ήταν συνυφασμένες με τη ρωσική εξωτερική πολιτική. Μια ισχυρή Γαλλία θα μπορούσε να συμπαταχθεί με τη Ρωσία και να τη συνδράμει περισσότερο στον ανταγωνισμό της με την Αυστρία⁶⁸.

Αξιωματικόν είναι, επίσης, πως στη δεύτερη Συνδιάσκεψη των Παρισίων, υιοθετήθηκε, στις 20 Νοεμβρίου 1815, η Διακήρυξη, η οποία έφερε τον τίτλο «Διακήρυξη των Δυνάμεων για τη αναγνώριση και την εγγύηση της μόνιμης ουδετερότητας της Ελβετίας και

του απαραβίαστου του εδάφους της». Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίστηκε η ουδετερότητα και η ανεξαρτησία της Ελβετίας, που συνιστούσαν απαραίτητες προϋποθέσεις για την προστασία της «έναντι οποιασδήποτε κυριαρχικής επιρροής της Γαλλίας ή άλλου όμορου κράτους», όπως υπογραμμίζονταν στις οδηγίες, που παρείχε η Ομοσπονδιακή Βουλή στον Charles Pictet de Rochemont, εκπρόσωπο της Δημοκρατίας της Γενεύης, η συνεργασία του οποίου με τον Καποδίστρια επί των ζητημάτων της Ελβετίας, στη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου της Βιέννης, υπήρξε άψογη σε σημείο, που να του επιτρέπει να τον εξυμνεί, διερωτώμενος: «Πως θα μπορούσαμε ποτέ να ανταποδώσουμε αυτά, που οφείλουμε σ' αυτόν τον υπέροχο Καποδίστρια; Έχει τόσο ευγενικά αισθήματα που θα άξιζε να είναι δικός μας» και να τον αποκαλεί «φοίνικα(ς) της διπλωματίας»⁶⁹. Όντως, η συμβολή του Καποδίστρια στην ίδρυση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας και στην καθιέρωση του καθεστώτος της διπνεκούς ουδετερότητάς της, ένα καθεστώς που ισχύει ως σήμερα, υπήρξε τεράστια όπως, τεράστια ήταν και η συμβολή του στην εμπέδωση της ειρήνης εκείνη την περίοδο και κατ' επέκταση στη ρύθμιση των γενικότερων ευρωπαϊκών συμφερόντων, αν

αναλογιστούμε την όλη του πολιτεία και την ενεργό συμμετοχή του στο Συνέδριο της Βιέννης⁷⁰.

Τελειώνοντας, αξίζει να διευκρινίσουμε πως ο Charles Pictet de Rochemont, σημείωνε τον Οκτώβριο του 1815, «Χωρίς αυτόν [τον Καποδίστρια], το Συνέδριο της Βιέννης και οι λοιπές διαβουλεύσεις θα ήσαν αξιοθρήνητα [...]»⁷¹. Σύμφωνα, δε, με τον Φρίντριχ φον Γκεντς, καρδιακό φίλο και συνεργάτη του Μεττερνιχ, ο ίδιος και ο Καποδίστριας «υπήρξαν [...] οι συντάκται της τελικής πράξεως του Συνεδρίου ήτις, [...] περιλαμβάνει τας οριστικές αποφάσεις εις ας κατέληξαν αι διαπραγματεύσεις τώσων μηνών», όπως μας έχει πληροφορήσει ο Σταμάτης Λάσκαρις⁷².

Απ' όσα αναφέραμε, ελάχιστα σε σχέση με το μέγεθος του ανδρός, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας ήταν ένας σπουδαίος Έλληνας, τον οποίο επαξίως η ιστορία έχει κατατάξει στις μεγάλες μορφές, που την υπηρέτησαν. Για το τραγικό του τέλος παραπέμπουμε στη ρήση του Κωνσταντίνου Καβάφη, όπως την είχε αποτυπώσει εδώ και πολλά χρόνια ο αείμνηστος καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου, Γεώργιος Τενεκίδης: «Αυτή η ορθότης, πιθανόν, είν' η αιτία της μομφής»⁷³.

67. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό. π., σ. 106-118. Χάρης Καραμπαρμπούνης, «Ο Ευρωπαίος Καποδίστριας: Η "Αλληλέγγυα Συμμαχία"», στο: *Ιωάννης Καποδίστριας. Διεθνείς Θεσμικές και Πολιτικές Προσεγγίσεις (1800-1831)*, Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών, Αθήνα, εκδ. Κασταλία, 2021, σ. 247-252.

68. Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή*, ό. π., σ. 106-118, 123-124, για το παράθεμα.

69. Lorenzo Amberg, «Ο Καποδίστριας, πρωταγωνιστής με κομβικό ρόλο στην ιστορία της Ελβετίας (1813-1815)», στο: Γιώργιος Γεωργιάς, (επιμ.), ό. π., σ. 162-176, στη σ. 171. Σύμφωνα με το έγγραφο: «Capo d' Istria regarde ma rédaction comme adoptée. Je n'ose encore le croire. Que pourrions-nous jamais faire pour cet excellent Capo d' Istria? Il est si noble dans ses sentiments qu'il serait digne de nous appartenir. C'est le phénix de la diplomatie. Sans lui, le congrès de Vienne et compagnie auraient été encore bien autrement pitoyable». Lucien Cramer, *Correspondance diplomatique de Pictet de Rochemont et de François d'Ivernois*, Paris, Vienne, Turin 1814-1816, publiée pour la Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève, tome II, Genève, 1914, p. 169-171.

70. Patricia Kennedy-Grimstead, "Capodistria and a "New order", for restoration Europe: The "Liberal Ideas" of a Russian foreign Minister, 1814-1822», *The Journal of Modern History*, vol. 40, Chicago, 1968, p. 166-192.

71. Lucien Cramer, ό. π., p. 169-171.

72. Σ. Λάσκαρις, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως Ρώσος Διπλωμάτης και υπουργός Εξωτερικών», στο: *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος*, Αθήνα, 1932, σ. 97-118, στη σ. 107.

73. Τούντα-Φεργάδη, 2010, ό. π., σ. 43-44, υποσ. 61.

200 χρόνια του '21: Η Ελλάδα από την Ανεξαρτησία στην Ενωμένη Ευρώπη*

4

Κυριάκος Κεντρωτής

Καθηγητής,
Τμήμα Βαλκανικών,
Σλαβικών και Ανατολικών
Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Μια εκδήλωση τιμής και μνήμης σε ένα κοσμοϊστορικό γεγονός, όπως η Επανάσταση του '21, εκφράζει τη βούληση μιας κοινωνίας να μελετά τα βήματά της κατά το παρελθόν, να κρίνει τις πράξεις της στο παρόν και να γίνεται, τέλος, ωριμότερη για το μέλλον της. Το ιστορικό πνεύμα του τόπου στο Ναύπλιο μας βοηθάει όλους σε αυτό το ταξίδι αναστοχασμού σε τρεις αιώνες από το παρελθόν και την επέτειο που τιμούμε, στο παρόν που ζούμε και στο μέλλον που προσδοκούμε.

Μέσα από νίκες και ήττες, από την ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου το 1826 μέχρι τη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια το 1831 στο Ναύπλιο ξεδιπλώνεται σε μικρογραφία όλος ο 19^{ος} αιώνας με την οικοδόμηση και επέκταση του ελληνικού έθνους-κράτους στο κυρίαρχο σχήμα των λίγων τότε εθνικών κρατών και των μετρημένων Μεγάλων Δυνάμεων. Η Ελληνική Επανάσταση αλλάζει τα σύνορα της Ευρώπης και αυτές οι αλλαγές θα διαρκέσουν ένα αιώνα περίπου. Το δικαίωμα της ελευθερίας των λαών διακηρύχθηκε στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης και οι αρχές της έγιναν κτήμα των καταπιεζομένων λαών. Οι λαοί άρχισαν να επαναστατούν και οι Μοναρχίες βρέθηκαν σε αδυναμία να καταστείλουν τα λαϊκά κινήματα, που άλλα απέβλεπαν στην επικράτηση της Δημοκρατίας και άλλα στην απελευθέρωση από τους ξένους δυνάστες. Στην Ελλάδα έτυχε η τιμή να καταφέρει το πρώτο χτύπημα στο καθεστώς της Βιέννης (1815) και την πολιτική της Ιεράς Συμμαχίας, με την επανάσταση του 1821 και την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της.

Η κατακερματισμένη για αιώνες ελληνική ταυτότητα αναζητά τότε απαντήσεις μέσα από την παγίωση και την υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας. Στο πλαίσιο

αυτό, οι διαρκείς και πολυεπίπεδες εμφύλιες συγκρούσεις θα καταστούν ενδημικό στοιχείο και κανόνας αυτής της αναζήτησης. Η κατάσταση του εμφυλίου, δηλαδή ένας «πόλεμος στην οικία, στην οικογένεια» είναι σύμφυτος και με την πόλη, είναι αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής ζωής των Ελλήνων σύμφωνα με την κλασική αρχαιότητα και όπως το πιστοποιούν σύγχρονοι μελετητές¹.

Αυτή η κατάσταση εξακολουθεί να συνοδεύει την εθνική πορεία στις μεγάλες επιλογές της με ακόμη μεγαλύτερη ένταση και καταστροφικές συνέπειες που επηρεάζουν τις επόμενες γενιές. Έτσι θα προχωρήσει το ελληνικό κράτος και στον 20^ο αιώνα στο παγιωμένο παγκοσμίως σχήμα των εθνικών κρατών μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προσπαθώντας να τραβήξει μια διαχωριστική γραμμή με την αναζήτηση ένταξης στις κοινοτικές δομές στη δεκαετία του '60 και την είσοδο στην ΕΟΚ το 1981. Από τότε και μέχρι σήμερα στον 21ο αιώνα, η μεταπολεμική Ελλάδα είναι πλήρως εξαρτημένη από την ευρωπαϊκή της επιλογή και δέσμευση. 200 χρόνια από το 1821 και 40 χρόνια από την είσοδο της Ελλάδας στην κοινοτική δομή πιστοποιούν τύποις και ουσία τον αγώνα για εθνική επιβίωση μέσα από συγκρούσεις και συμφιλιώσεις. Στην πρώτη φάση της παγίωσης της εθνικής και κρατικής κυριαρχίας, οι ένδοξες νίκες της Επανάστασης δεν φτάνουν για αντίστοιχες νίκες στην οικοδόμηση του νεοσύστατου κράτους. Οι προθέσεις είναι καλές και αγαθές και περισσεύουν οι μεγάλοι

στομες διατάξεις στα επαναστατικά Συντάγματα, αλλά ο καθένας έβλεπε τον εαυτό σαν τον μοναδικό πατέρα του νεογέννητου παιδιού. Ο κλειστός και δύσβατος τόπος επαυξάνει και τη δυσπιστία απέναντι σε γείτονες και πατριώτες καθιστώντας ακόμη πιο δύσκολο το πρώτο συντεταγμένο άνοιγμα του νεοσύστατου κράτους προς τους λευτερωμένους Έλληνες και τον υπόλοιπο κόσμο².

Η δολοφονία του Καποδίστρια οδήγησε σε μια περίοδο εμφύλιων συγκρούσεων μεταξύ φατριών που μάχονταν για θέσεις. Ο Κυβερνήτης πίστευε στην πεφωτισμένη, μα όχι απαραίτητα και σε μια δημοκρατική διακυβέρνηση. Ο «λαός» της εποχής δεν ήταν το θεσμοθετημένο όργανο της συνταγματικής Πολιτείας των μεταγενέστερων χρόνων. Κατά τον επιφανή πρόκριτο, Κανέλλο Δεληγιάννη, ο «λαός ουδέποτε εσυλλογίσθη περί ελευθερίας, μητ' αισθάνεται τι εστί πατριωτισμός (...) οι εγκριτώτεροι και νοημονέστεροι είναι εκείνοι οίτινες έχοντες επιρροήν, πλούτη και άλλα πλεονεκτήματα{...} αυτούς ακολουθούν πάντες.»³

Η φατριαστική αντίληψη της πολιτικής θα αποτελέσει παγιωμένη κατάσταση, με ελάχιστα διαλείμματα, και στη δεύτερη φάση της εθνικής πορείας της στον 20^ο αιώνα. Στην πολιτική σκηνή θα κυριαρχήσουν κατά κύριο λόγο οι ηγετικές προσωπικότητες (όπως οι Ε. Βενιζέλος, Κ. Καραμανλής, Α. Παπανδρέου), αλλά και ο διχασμός και ο εμφύλιος πόλεμος κάθε είδους. Ο λαός λατρεύει αυτές τις προσωπικότητες, αλλά τις

1. Βλ. Giorgio Agamben (2016). *Στάσις. Ο εμφύλιος πόλεμος ως πολιτικό παράδειγμα*, μτφρ. Παναγιώτης Καλαμαράς, Αθήνα: Εκδόσεις Κουκίδα. Nicole Loraux (2001). *Η διχασμένη πόλη: Η λήθη στη μνήμη της Αθήνας*, μτφρ. Μπάμπης Λυκούδης, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
2. Βλ. Α. Σβώλος (1998). *Τα Ελληνικά Συντάγματα 1822-1975/1986*. Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστής.
3. Κανέλλος Δεληγιάννης (2005). *Απομνημονεύματα* [τ.1], Αθήνα: Εκδόσεις Πελεκάνος, σελ. 99, 173.

*Εισήγηση στις
Διεθνολογικές
Συναντήσεις Ναυπλίου
24-27 Σεπτεμβρίου
2021
(Προδημοσίευση από
τα Πρακτικά)

στέλνει με ευκολία στο ανάθεμα και στο πυρ το εξώτερον. Η συνέχεια ενός προγράμματος οικοδόμησης και ανασυγκρότησης θαυμάζεται στις Πολιτείες του εξωτερικού, αλλά δεν είναι ο κανόνας στην ελληνική Πολιτεία.

Στα ερείπια της κατεστραμμένης Ευρώπης από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτού του εμφυλίου πολέμου που ξέσπασε παγκοσμίως κατά την Hannah Arendt⁴, άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά η ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης με τη σημερινή μορφή του οικονομικού και πολιτικού οργανισμού. Οι ολοκληρωτικοί πόλεμοι του 20^{ου} αιώνα επιτάχυναν τις συμβατικές διαδικασίες ίδρυσης των Ευρωπαϊκών Οικονομικών Κοινοτήτων, που ως ιδέα είχαν ξεκινήσει αρκετούς αιώνες νωρίτερα, στα χρόνια της ανακάλυψης του Νέου Κόσμου, στις σκέψεις και τα οράματα μεγάλων φιλοσόφων, στοχαστών, στρατηγών και πολιτικών⁵. Η Ευρώπη επιδιώκει να συμφιλιωθεί με τις διαχρονικές συγκρούσεις της δηλώνοντας μέσα από παλινωδίες ενωμένα στην πολυμορφία και τα όποια κοινά στοιχεία αναζητούνται, και αν δεν υπάρχουν, προγραμματίζονται και θεσμοθετούνται.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα θεωρείται ως μια από τις σημαντικότερες στιγμές της ιστορικής διαδρομής της. Η νεοσύστατη ελληνική δημοκρατία έπρεπε να θωρακισθεί. Οι τραγικές μνήμες της επτάχρονης δικτατορίας των Συ-

νταγματαρχών ήσαν ακόμη νωπές και ήταν βαθιά η ανάγκη για την εδραίωση ενός ουσιαστικού δημοκρατικού καθεστώτος. Ένα άλλο ισχυρό κίνητρο για την ένταξη ήταν ότι η ΕΟΚ δημιουργούσε μια αξιολύβαστη οικονομική προοπτική.

Ο μέσος όρος της εντύπωσης από τη διασύνδεση της Ελλάδας με την κοινοτική υπερδομή είναι ότι η Ελλάδα σπατάλησε άσκοπα πολλά χρόνια υπηρετώντας ένα είδος πολιτικής στραμμένης περισσότερο προς το εσωτερικό της χώρας, προκειμένου να καθορίζεται από το λεγόμενο πολιτικό κόστος, και λιγότερο αποτελεσματικής στις διεθνείς σχέσεις της. Η στάση της Ελλάδας αφήνει την εντύπωση ενός αμφιλεγόμενου και αυτοαναιρούμενου μείγματος, που συντίθεται από τα «ελληνικά δίκαια», «την ελληνική υπερηφάνεια για το ένδοξο παρελθόν», «την οικονομική υπεροχή έναντι των γειτόνων της» και τη «μη αναγνώριση της αξίας και των δικαίων της χώρας από εταίρους και γείτονες»⁶.

Διαχρονικά, η Ελλάδα κινείται σε έναν άξονα που είχε ως αφετηρία τον χαρακτηρισμό της εξωτικής χώρας στην Κοινότητα των ευρωπαίων εταίρων, ακολουθώντας εν συνεχεία είτε τον δρόμο της αμφισβήτησης των κεκτημένων των υπολοίπων είτε περιθωριοποιούμενη στη βαλκανική περιφέρεια και καταλήγοντας σήμερα να θεωρείται, αλλά και να αναμένεται να είναι σταθεροποιητικός παράγοντας

για την Ε.Ε. στον ευαίσθητο χώρο της Ν.Α. Ευρώπης.

Μετά από μισό και πλέον αιώνα προσπαθειών, όλα στην Ε.Ε. μοιάζουν σαν να θέλουν να πουν κάτι, σαν να θέλουν να περιγράψουν μια κατάσταση που θυμίζει κάτι γνωστό, αλλά που εντέλει παραμένει άλλοτε ρευστό και άνευρο, άλλοτε υπό εκκόλαψη, υπερεκτιμημένο ή υποτιμημένο, περίπλοκο και γραφειοκρατικό. Κουβαλώντας εντός της όλα εκείνα τα στοιχεία του εμφυλίου με την παρουσία και την απουσία των παραδοσιακών δρώντων και στοιχείων οργάνωσης μιας Πολιτείας κατά τον «κλασικό» μοντεσκιανό διαχωρισμό των εξουσιών, όλα φαίνονται, εντούτοις, στην Ε.Ε. να λειτουργούν σαν να μην λείπει κανένα από αυτά τα στοιχεία και να λειτουργούν ειρηνικά.

Στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα, η Ε.Ε. εξακολουθεί να μην αφήνει στην άκρη τα όρια της λεγόμενης «εμπορικής» ένωσης για να στρέψει όλες τις ενέργειες προς την καθιέρωσή της ως «πολιτικής» δύναμης. Η Ένωση, αφού κατάφερε να είναι «παραγωγός και έμπορος των οικονομικών της προϊόντων», ουσιαστικά να συνδυάζει ταυτόχρονα τις ιδιότητες του παραγωγού, του καταναλωτή και του εμπόρου της οικονομικής της ευημερίας, επιδιώκει, μετά τις αλλαγές της δεκαετίας του '90, να αυτοσυστήνεται ως μια νέα δύναμη ειρήνης, ευημερίας και δημοκρατίας στον κόσμο. Αλλά αυτή η Ε.Ε. έχει τρομάξει πολλές φορές με εσωτερικές και εξωτερικές κρίσεις υπερασπιζόμενη γραφειοκρατικά αντανάκλαστικά που κρατούν αλώβη-

τη την εικόνα της, αλλά υπονομεύουν διαρκώς και ουσιαστικά την εσωτερική της υπόσταση. Τα εθνικά κράτη εντός της ευρωπαϊκής οικογένειας δεν αντισταθούν στην πράξη με κείμενα και αποφάσεις και δεν εμπιστεύονται πλέον το μοναδικό δημιουργήμα τους⁷.

Το ίδιο ακριβώς «τρόμαξε τότε η μικρή Ευρώπη το 1822. Ζωγράφοι, ποιητές και δημοσιογράφοι βρήκαν κάποια χρώματα και λέξεις για την καταστροφή της Χίου. Τα φρικτά νέα άγγιξαν κάποιων τις καρδιές. Ο πολύς ο κόσμος δεν έμαθε τίποτα. Πόσοι ήξεραν τότε να διαβάζουν; Πόσοι αγόραζαν εφημερίδα; Ποιοι έβλεπαν τα έργα των ζωγράφων; Στον τότε μικρόκοσμο της Ευρώπης της μυστικής διπλωματίας έπεσε ο σπόρος της αλληλεγγύης για να πάρουν οι ευρωπαϊκοί λαοί την τύχη τους στα χέρια τους.

Από τότε η Ευρώπη έμαθε για πολλές άλλες καταστροφές. Φώναζε ποτέ ξανά και βρέθηκε αμέτρητες φορές να μετράει πληγές και συμφορές μετά. Πάντοτε είχε τον εγωισμό για συνοδό της. Η Ευρώπη είχε απαχθεί από τα έθνη-κράτη που τη γλέντησαν εγωιστικά. Το τίμημα ήταν πολύ βαρύ: κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση την έπλασαν από την αρχή δίνοντάς της την ελπίδα για μια νέα κοινή ζωή. Και όσο περνούσαν πάλι καλά, γινόταν η ελπίδα μια σκέτη μηχανή και όλοι δούλευαν γι' αυτή.

Στον μικρό κύκλο της Ευρώπης του 1822, λίγοι μπορούσαν και λίγοι γνώριζαν. Στο μεγάλο κύκλο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το όραμα του κοι-

4. Βλ. Hannah Arendt (2006). *Για την επανάσταση*, μτφρ. Αγγελική Στουπάκη, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

5. Βλ. Andrew Glencross (2015). *Η πολιτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, επιμ.-μτφρ. Χρήστος Φραγκονικολόπουλος, Νικόλαος Παπαναστασόπουλος, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, σελ. 55-71.

6. Κυριάκος Κεντρωτής (2007). «Αναζητώντας την ευρωπαϊκή πιστοποίηση. Η ελληνική εξωτερική πολιτική στις αναλύσεις της γερμανικής επιστημονικής κοινότητας», *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, 27(2), Θεσσαλονίκη: Κέντρο Διεθνούς & Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 303-322.

7. Βλ. Κυριάκος Κεντρωτής (2010). *Εξωτερική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Ένας νέος «Προμηθέας Δεσμώτης»*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση. Kyriakos Kentrotis (2017). 60 years after Messina: the "double life" of European Integration, in *Liber Amicorum Stelios Perrakis*, edited by Jean-Paul Jacqué, Florence Benoît-Rohmer, Panagiotis Grigoriou, and Maria Daniella Marouda, Athens: I. Sideris Publications, pp.241-250.

νού σπιτιού είχε απλώσει για χρόνια τα φτερά του μοιράζοντας και μπόλικη χαρά και μπόλικο παρά. Και όταν άρχισαν τα προβλήματα και φάνηκε πως για τούτο το κοινό σπίτι δεν υπήρχε έξοδος κινδύνου πουθενά, το όραμα κρύφθηκε για τα καλά. Ήρθε η οικονομική κρίση και όχι μόνο και γέμισε η Ευρώπη τέρατα που ζήλευαν τη μηχανή να καταπίνει τους άλλους που αναζητούσαν ακόμη την ελπίδα μιας καλύτερης κοινής ζωής.

Τώρα τα φρικτά νέα κατακλύζουν την Ευρώπη-φρούριο για τη ζωή που χάνεται καθημερινά στα νερά του Αιγαίου και στις υποδομές του ευρωπαϊκού ονείρου. Τώρα όλοι γνωρίζουν και διαβάζουν και φωνάζουν. Ο ευρωπαϊκός κύκλος γίνεται πάλι μικρός. Η Ευρώπη και οι Ευρωπαίοι μένουν σε πλειστηριασμούς φιλανθρωπίας, ενώ τα κράτη στη σειρά πετάνε μεταξύ τους τη θηλιά. Και από κάτω, κυβερνήσεις και λαοί να το παίζουν μια λιοντάρια μια λαγοί. Στις ευρωπαϊκές Θερμοπύλες, οι Εφιάλτες έχουν ανοίξει τον λογαριασμό. Η Ευρώπη της ελπίδας χρειάζεται φροντίδα όλες τις μέρες, και τις καλές και τις κακές. Κάθε μορφή αλληλεγγύης είναι και ένα κεράκι στις αδικοχαμένες ψυχές τιμώντας και εκείνες στις προηγούμενες σφαγές. Να μην είναι πάντα σφαγές, μόνο οι σφαγές των άλλων. Πάνε μαζί με την ανθρωπιά που δεν βρίσκεται στα ευχολόγια και τα χαρτιά.»⁸

Η ένωση της Ευρώπης δεν μπορεί να στηριχθεί, ούτε μόνο στην αναζήτηση ιστορικών καταβολών, ούτε και στο αναγκαίο αμοιβαίο συμφέρον της υλικής ευημερίας και των κοινωνικών δικαιωμάτων, αλλά ούτε, βέβαια, και στο γεγονός ότι δεν είναι πια ο ομφαλός της γης στην παγκόσμια πολιτική. Το

συντελούμενο ευρωπαϊκό εγχείρημα δεν κρύβεται πίσω από μια απλή διακήρυξη του κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού, αλλά *θέλει δουλειά πολλή* για να το νιώσουν οι ευρωπαίοι πολίτες σπίτι τους, πατρίδα τους. Όσο για τις δικές μας επετείους, είτε πρόκειται για τα 200 χρόνια του 1821 είτε για 40 χρόνια από την είσοδο της Ελλάδας στην κοινοτική δομή, βοηθούν στον γενικότερο αναστοχασμό, αλλά δεν αρκούν μόνο οι εορτασμοί. Ο κήπος δεν θέλει μόνο δουλειά όταν είναι ανθισμένος. Θέλει όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως θέσης όλες τις εποχές και κάθε μέρα να προλαμβάνουν τα φαινόμενα σύγκρουσης και διχασμού στη φύση της πόλης.

8. Κυριάκος Κεντρωτής (2021). *Θεοί και Δαίμονες. Ιστορίες του '21 στον 21ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο, σελ. 76-78.

Η Ελληνική Επανάσταση και οι Μεγάλες Δυνάμεις. Μια διεθνολογική αποτίμηση των γεωπολιτικών και διπλωματικών διαστάσεων

5

Διονύσης Τσιριγώτης

Επίκουρος Καθηγητής,
Σύγχρονης
Ελληνικής Ιστορίας,
Διεθνών Σχέσεων
& Διπλωματίας.
Τμήμα Διεθνών
& Ευρωπαϊκών Σπουδών,
Πανεπιστημίου Πειραιώς

(Εισήγηση στις
«Διεθνολογικές
Συναντήσεις Ναυ-
πλίου 2021», 24-27
Σεπτεμβρίου 2021)

Αντικειμενικός στόχος της μελέτης είναι η ανάλυση-ερμηνεία των γεωπολιτικών και διπλωματικών διαστάσεων της Ελληνικής επανάστασης ως εξαρτημένης μεταβλητής των στρατηγικών των Μεγάλων Δυνάμεων της Εποχής για τη διαρρύθμιση του Ανατολικού Ζητήματος.¹

Από τις πέντε μεγάλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις (Αυστρία, Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Πρωσία, Ρωσία) όλες εκτός από την Πρωσία συμμετείχαν ενεργά στη διαρρύθμιση του Ανατολικού Ζητήματος. Δύο από αυτές (Βρετανία² και Αυστρία) ήταν δυνάμεις που επιζητούσαν τη διατήρηση του status quo, ενώ οι άλλες δύο (Ρωσία³ και Γαλλία) ήταν αναθεωρη-

1. Αναλυτικότερα για το Ανατολικό Ζήτημα βλέπε, M. S. Anderson, *The Eastern Question: A Study in International Relations* (London: Macmillan, 1966); J. A. R. Marriott, *The Eastern Question: An Historical Study in European Diplomacy*, 4th ed. (Oxford: Clarendon, 1963). S. Schroeder, *The Transformation of European Politics*; René Albrecht-Carrié, *A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna*, rev. ed. (New York: Harper & Row, 1973); and L. S. Stavrianos, *The Balkans Since 1453* (New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1958).
2. Για τη Βρετανική εξωτερική πολιτική ως προς τη διαχείριση του Ανατολικού Ζητήματος βλέπε σχετικά Robert W. Seton-Watson, *Britain in Europe, 1789-1914: A Survey of Foreign Policy* (Cambridge: Cambridge University Press, 1955); G. D. Clayton, *Britain and the Eastern Question: Missolonghi to Gallipoli* (London: University of London Press, 1971). H. W. V. Temperley, *England and the Near East: The Crimea* (London: Longman, 1936).
3. Για την Εξωτερική πολιτική της Ρωσίας ως προς το Ανατολικό Ζήτημα βλέπε Matthew Anderson, "Russia and the Eastern Question, 1821-41," in *Europe's Balance of Power 1815-1848*,

τικές έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συνεπικουρώντας τους αντιπάλους της (Ρωσία-Έλληνες και Γαλλία-Αίγυπτος). Από τις τέσσερις δυνάμεις, οι δύο κύριοι πρωταγωνιστές μέχρι το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα ήταν η Βρετανία και η Ρωσία. Η Ρωσία είχε εμπλακεί από τον δέκατο όγδοο αιώνα σε μια συνεχή επέκταση προς τα νότια σε βάρος της Υψηλής Πύλης, που εκδηλώθηκε μέσα από αλληπάλληλες στρατιωτικές αναμετρήσεις από τον 16° μέχρι τον 18° αιώνα.⁴ Αυτή η τάση συνεχίστηκε και τον δέκατο ένατο αιώνα, αν και με μία ουσιώδη διαφορά. Έχοντας επιτύχει ευμεγέθη εδαφικά κέρδη σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τον δέκατο όγδοο αιώνα, η Ρωσία ενδιαφερόταν κυρίως για επιρροή και όχι για έδαφος στα Βαλκάνια (αν και εξακολουθούσε να σφετερίζεται τις οθωμανικές κτήσεις στον Καύκασο). Η θρησκευτική συγγένεια της Ρωσίας με τους ορθόδοξους βαλκανικούς λαούς παρείχε ένα ισχυρό κίνητρο και μια αιτιολόγηση για την παρέμβασή της στη χερσόνησο του Αίμου ως προστάτης των ορθόδοξων χριστιανικών πληθυσμών.⁵ Στο περιβάλλον αυτό η περίπτωση της Ελληνικής Παλιγγενεσίας δύναται να αποκωδικοποιηθεί μέσα από τις διαμορφω-

θείσες γεωπολιτικές-γεωστρατηγικές και πολιτικοδογματικές διαστάσεις των στρατηγικών συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων.

Από τη μία πλευρά, σε γεωπολιτικό-γεωστρατηγικό επίπεδο αναφύεται η αέναη διαμάχη μεταξύ Ηπειρωτικών (Ρωσία) και Ναυτικών (Μ. Βρετανία), με κύριο θέατρο επιχειρήσεων, αρχικά το Ιόνιο και εν συνεχεία το Αιγαίο Πέλαγος.

Αξονικός στόχος της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η έξοδος προς τα θερμά νερά. Ήδη από τον 18ο αιώνα, με την έναρξη των πολέμων με την Οθωμανική αυτοκρατορία, η Ρωσία εκκινά τη γεωπολιτική της επέκταση προς το νότο αποκτώντας εδάφη από τη δεύτερη. Ενώ με τη χρήση του εθνολογικού-θρησκευτικού στοιχείου ως αξονικό μέσου στη φαρέτρα της διπλωματικής της στρατηγικής θα επιχειρήσει τη διεύρυνση της γεωπολιτικής της σφαίρας επιρροής στις περιφέρειες των Βαλκανίων και της Ασιατικής Ελλάδας.⁶

Αντίστοιχα για τη Μεγάλη Βρετανία το ενδιαφέρον για τη διαχείριση του Ανατολικού Ζητήματος ήταν αμιγώς στρατηγικό και αποκρυσταλλώνονταν στο έλεγχο της Κωνσταντινούπολης και των Στενών για τη διασφάλιση ελευθεροπλοίας από τη Μαύρη Θά-

λασσα προς στη Μεσόγειο (Βόσπορος και Δαρδανέλια) και τανάπαλιν.⁷ Το δίλημμα ασφαλείας της Βρετανίας ήταν ο φόβος για το ρωσικό έλεγχο των Στενών, γεγονός που θα μπορούσε να μετατρέψει τη Ρωσία σε μείζονα μεσογειακή ναυτική δύναμη, προκαλώντας ανακατανομές ισχύος στη θαλάσσια βρετανική αυτοκρατορία. Ανακόποντας την εμπορική οδό προς την Ινδία και προχωρώντας στο κλείσιμο των Στενών για τα πλοία των τρίτων κρατών. Ειδικότερα, αποστερώντας την είσοδο στα Στενά για τα βρετανικά πολεμικά πλοία καθίστατο άτρωτη από μια επικείμενη επίθεση στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας – ένα από τα λίγα μέρη όπου η Βρετανία ως θαλάσσια δύναμη θα μπορούσε να «φθάσει» στη Ρωσία.⁸

Αντίστροφα το δίλημμα ασφαλείας της Ρωσίας αποκρυσταλλώνονταν στον έλεγχο των στενών από τρίτες δυνάμεις, εγκλωβίζοντάς την στη Μαύρη Θάλασσα, καθιστώντας την εκτεθειμένη σε επιθέσεις στο μαλακό της υπογάστρο. Σύμφωνα με αυτόν τον αρχαίο κανόνα των Στενών, απότοκος της Συνθήκης των Δαρδανελίων μεταξύ Βρετανίας – Υψηλής Πύλης το 1809, «τα Στενά θα πρέπει να είναι κλειστά για τα πολεμικά πλοία». Επιτυγχάνοντας τον αποκλεισμό της Ρωσίας μέσα στη Μαύρη Θάλασσα, ούτως ώστε να μην είναι σε θέση να

απειλήσει με κανέναν τρόπο τις διόδους επικοινωνίας της Βρετανίας με την Ινδία και ευρύτερα.⁹

Παρά ταύτα ο αέναος φόβος της Βρετανίας αποκρυσταλλώνονταν σε μια ενδεχόμενη ρωσική επέκταση προς την περιοχή των Στενών, απειλώντας όχι μόνο τη διαδρομή Σουέζ-Ερυθράς Θάλασσας, αλλά και τον έλεγχο της εναλλακτικής σύντομης διαδρομής στη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο. Ως αποτέλεσμα το κεντρικό δόγμα της Βρετανικής εξωτερικής πολιτικής μέχρι τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα ήταν η συγκράτηση ή η άρνηση της κατοχής των Στενών από τη Ρωσία και η προώθηση της παρακμάζουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας ως προπύργιο κατά της ρωσικής επέκτασης στη Μεσόγειο. Εάν αυτό αποτύγχανε, η Βρετανία, θα λειτουργούσε ως εξωτερικός εξισορροπητής για την Υψηλή Πύλη προκειμένου να περιορίσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό τα ρωσικά κέρδη σε βάρος της. Από τις υπόλοιπες δυνάμεις, η Αυστρία, που γειτνιάζε με την Οθωμανική αυτοκρατορία στα Βαλκάνια, δεν επιθυμούσε μια αυξανόμενη ρωσική επιρροή ή εδαφική επέκταση στα σύνορά της. Ήταν λοιπόν φυσικός σύμμαχος της Βρετανίας ως προς τη διατήρηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για την ανάσχεση της Ρωσίας.¹⁰

Ανάλογα και αντίστοιχα στο επίπε-

ed. Alan Sked (London: Macmillan, 1979), 79-97. Barbara B. Jelavich, *A Century of Russian Foreign Policy 1814-1914* (Philadelphia: Lippincott, 1964); Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements 1806-1914* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991).

4. Korina Kagan, "The myth of the European concert: The realist institutional debate and great power behavior in the eastern question, 1821-41", *Security Studies*, τομ. 7, τευχ. 2, (Χειμώνας 1997/98) : 1-57, ιδίως σ.23. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τους πολέμους της Ρωσίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία την περίοδο 1568-1570 και 1877-1878.
5. Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements*, 57, 59; V. J. Puryear, *France and the Levant: From the Bourbon Restoration to the Peace of Kutiah* (Hamden: Archon Books, 1968), 28-9. Theophilus C., Prousis, *Russian Society and the Greek Revolution* (DeKalb: Northern Illinois University Press, 1994), 26. Prousis, "British Embassy Reports on the Greek Uprising in 1821-1822: War of Independence or War of Religion?" (2011). History Faculty Publications. 21. https://digitalcommons.unf.edu/ahis_facpub/21
6. Alexander Bitis, *Russia and the Eastern Question: Army, Government, and Society, 1815-1833* (Oxford: Oxford U.P. for the British Academy, 2006).

7. G. D. Clayton, *Britain and the Eastern Question: Missolonghi to Gallipoli* (London: Lion Library, 1971), 45. C. W. Crawley, *The Question of Greek Independence: A Study of British Policy in the Near East, 1821-1933* (New York: Howard Fertig, 1973) [1930], 18-20.
8. Βλέπε, Halford Lancaster Hoskins, *British Routes to India* (New York: Longmans, Green, 1928). Seton-Watson, *Britain in Europe*, 192-95. Clayton, *Britain and the Eastern Question*, 77-79; C.W. Crawley, "Anglo-Russian Relations 1815-40," *Cambridge Historical Journal* 3, no. 1 (1929), 69-71.
9. J. C. Hurewitz, "Russia and the Turkish Straits: A Revaluation of the Origins of the Problem," *World Politics* 14, no. 4 (July 1962): 605-32.
10. Loyal Cowles, "The Failure to Restrain Russia: Canning, Nesselrode, and the Greek Question, 1825-1827," *International History Review* 12, no. 4 (November 1990), 693. Paul W. Schroeder, *Austria, Great Britain, and the Crimean War The Destruction of the European Concert* (Ithaca: Cornell University Press, 1972) 412, 425.

δο της διεθνούς διπλωματίας καταγράφονται οι στρατηγικές των Μεγάλων Δυνάμεων, με προεξέχουσες την Αυστρία, τη Ρωσία και τη Μεγάλη Βρετανία, να διατηρήσουν το υπάρχων εδαφικό καθεστώς στη Γηραιά Ήπειρο με την εγκαθίδρυση ενός συστήματος ισορροπίας ισχύος.¹¹ Ειδικότερα, το διεθνές καθεστώς που είχαν εγκαθιδρύσει οι Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, μέσα από τα Συνέδρια της Βιέννης (1814-15), του Τροππάου (1820) και του Λάιμπαχ (1821), νομιμοποιούσε την εξωτερική, στρατιωτική τους επέμβαση σε τρίτα κράτη, για την καταστολή επαναστατικών κινημάτων.¹² Ως εκ τούτου, ο αντικειμενικός στόχος του Κονσέρτου των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων (Αυστρία, Βρετανία, Γαλλία, Πρωσία, Ρωσία) ήταν η ανάπτυξη κοινής πολιτικοστρατιωτικής δράσης για την καταστολή κάθε κίνησης που θα απειλούσε την εθνική και διεθνή ισορροπία ισχύος. Στο πλαίσιο αυτό αναφέρεται και η διπλωματική προσπάθεια του Μέτερνιχ, να διασφαλίσει τη συναίνεση του Κονσέρτου της Ευρώπης για την καταστολή της Ελληνικής

Επανάστασης. Ωστόσο, η διπλωματική παρέκκλιση της Βρετανίας, με την αναγνώριση των επαναστατημένων Ελλήνων (1823) ως τυπικά και νομικά εμπόλεμου μέρους, με νόμιμο δικαίωμα να επιτίθενται κατά του εμπορικού στόλου της Υψηλής Πύλης,¹³ θα δημιουργήσει ένα παράθυρο ευκαιρίας για την ενδεχόμενη πραγμάτωση του αφετηριακού τους στόχου.

Στο περιβάλλον αυτό η επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων στον αγώνα της Ελληνικής Εθνεγερσίας δύναται να χωριστεί σε δύο περιόδους, ανάλογα με τον βαθμό εμπλοκής τους. Την πρώτη περίοδο 1821-1825, η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων ήταν περιορισμένη, για να εντατικοποιηθεί κατά τη δεύτερη περίοδο, το 1826-1827. Η μη επέμβαση της Βρετανίας και της Αυστρίας κατά την πρώτη περίοδο δεν προκαλεί έκπληξη, λόγω του κοινού ενδιαφέροντός τους για τη διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως προπύργιο κατά της ρωσικής επέκτασης. Και οι δύο δυνάμεις σύμφωνα με τα λόγια του Αυστριακού καγκελάριου Μέτερνιχ, θα προτιμού-

σαν η εξέγερση των Ελλήνων, «να καεί πέρα από τον ωχρό πολιτισμό».¹⁴ Μεγαλύτερη όμως έκπληξη προκαλεί η ουδετερότητα της Ρωσίας. Εκτός από τη συμπάθεια για την κατάσταση των Ελληνο-ορθόδοξων πληθυσμών, η Ρωσία την ίδια περίοδο βρίσκονταν σε ανοιχτή πολιτικοστρατιωτική αντιπαράθεση με την Υψηλή Πύλη λόγω της μη συμμόρφωσης της τελευταίας με το γράμμα της Συνθήκης του Βουκουρεστίου του 1812.

Μετά τις σφαγές των Ελλήνων το 1821-22 ως αντίποινα για την Ελληνική Εθνεγερσία και ιδιαίτερα τη δολοφονία του Έλληνα Πατριάρχη, Γρηγορίου του Ε', η Ρωσία διέκοψε τις διπλωματικές της σχέσεις με την Υψηλή Πύλη. Ένα μεγάλο ποσοστό της ρωσικής κοινωνίας, από τους συντηρητικούς ορθόδοξους κύκλους έως τους φιλελληνικούς φιλελεύθερους, ζητούσαν πόλεμο με την Υψηλή Πύλη. Ενώ ο ρωσικός στρατός, που ήταν ακόμη σε επιστράτευση μετά τους Ναπολεόντειους πολέμους, ήταν έτοιμος για δράση.¹⁵ Ωστόσο, η Ρωσία δεν θα οδηγηθεί σε πόλεμο με την Υψηλή Πύλη και θα απωλέσει το αναφυόμενο παράθυρο ευκαιρίας για να ενισχύσει πολιτικοδιπλωματικά-στρατιωτικά τους Έλληνες και να ρυθμίσει τις εκκρεμείς τις διαφορές με την Πύλη. Ο Paul Schroeder θεωρεί τη ρωσική αυτοσυγκράτηση ως μια κρίσιμη απόδειξη της επιρροής των κανόνων του Ευρωπαϊκού Κονσέρτου. Θεωρώντας

ότι «[ο τσάρος] ο Αλέξανδρος το 1822 ενήργησε κυρίως για να σώσει την ευρωπαϊκή συμμαχία και για το σκοπό αυτό ήταν πρόθυμος να παραιτηθεί από τα πιθανά κέρδη ενός νόμιμου δικαιολογημένου πολέμου ... Αυτή η ερμηνεία είναι σύμφωνη με την υπόθεση του Samuel Anderson για τον τσάρο Αλέξανδρο τον Α' ως έναν αληθινό πολιτευτή του Κονσέρτου που κατείχε «ένα στοιχείο γνήσιου ιδεαλισμού, μια πραγματική αίσθηση ευρωπαϊκών ευθυνών και μια διάθεση να κάνει θυσιές για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις» του Κονσέρτου».¹⁶

Παρά ταύτα η εν λόγω υπόθεση δεν καθίσταται και η πλέον ισχυρή. Η ρωσική αυτοσυγκράτηση προσφέρεται για μια εναλλακτική και πιο πειστική εξήγηση, τον φόβο των εθνικών εξεγέρσεων. Ο ίδιος ο Αλέξανδρος ο Α' διαβεβαίωσε ότι «τίποτα, χωρίς αμφιβολία, δεν φαινόταν πιο ευχάριστο στα συμφέροντά μου ... από έναν θρησκευτικό πόλεμο με την Τουρκία. Αλλά στο ξέσπασμα του πολέμου στην Πελοπόννησο είδα τα σημάδια της επανάστασης και αρνήθηκα». Ένας πόλεμος με την Υψηλή Πύλη «θα βοηθούσε το παιχνίδι των επαναστατών σε κάθε χώρα της Ευρώπης».¹⁷ Έχοντας επίγνωση του φόβου του Τσάρου Αλέξανδρου για την έξαρση των επαναστατικών κινημάτων, η Βρετανία και η Αυστρία, θα τονίσουν τον επαναστατικό χαρακτήρα του Ελληνικού εγχειρήματος για να αποτρέψουν τη

11. Βλέπε εκτενέστερα, C. Holbraad, *The Concert of Europe: A Study in German and British International Theory 1815-1914* (London: Longman, 1970). Schroeder, *Austria, Great Britain, and the Crimean War*, κεφ.16; Schroeder, "Alliances, 1815-1945: Weapons of Power and Tools of Management," in *Historical Dimensions of National Security Problems*, ed. Klaus E. Knorr (Lawrence: University of Kansas Press, 1976), 227-62. Schroeder, "The 19th-century International System: Changes in the Structure," *World Politics* 39, no. 1 (October 1986): 1-26; Schroeder, "The Nineteenth Century System: Balance of Power or Political Equilibrium?" *Review of International Studies*, 15, no. 2 (April 1989): 135-53; Schroeder, *The Transformation of European Politics 1763-1848* (New York: Oxford University Press, 1994).

12. J. R. Vincent, *Nonintervention and International Order* (Princeton: Princeton University Press, 1974), 74. C. Holbraad, *The Concert of Europe: A Study in German and British International Theory 1815-1914* (London: Longman, 1970), 22-34; Alexis Heraclides and Ada Diaila, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*, (Manchester Manchester University Press, 2015), 105. C. Webster, *The Foreign Policy of Castlereagh 1815-1822* (London: G. Bell and Sons, 1963), 363. Clayton, *Britain and the Eastern Question*, 45; C. W. Crawley, *The Question of Greek Independence: A Study of British Policy in the Near East, 1821-1933* (New York: Howard Fertig, 1973) [1930], 18-20.

13. Βλέπε, Alfred P. Rubin, «The Law of Piracy», 15 *Denv. J. Int'l L. & Pol'y* 173 (1987), 215. Marriott, *The Eastern Question*, 209; Temperley, *The Foreign Policy of Canning*, 326-7; Alexis Heraclides and Ada Diaila, *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*, 112

14. Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, 288. Kagan, "The myth of the European concert", 26.

15. Alexander Bitis, *The Russian Army and the Eastern Question, 1821-34*. (PhD thesis, London School of Economics and Political Science, 2000), 62-63.

16. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 621. Anderson, "Russia and the Eastern Question," 82. Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements*, 42, 44, 60-61. Kagan, "The myth of the European concert", 27.

17. Anderson, "Russia and the Eastern Question," 83; Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements*, 62. Anderson, *Eastern Question*, 61; Anderson, "Russia and the Eastern Question," 81; Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements*, 53-54, 68. Kagan, "The myth of the European concert", 27.

Ρωσία από οποιαδήποτε παρέμβαση. Ακόμη και ο βρετανός υπουργός εξωτερικών Κάσλρεϊ (1812-1822), θα περιγράψει την Ελληνική επανάσταση στον Τσάρο Αλέξανδρο ως τον «κλάδο εκείνου του οργανωμένου εξεγερσιακού πνεύματος που διαδίδεται συστηματικά σε όλη την Ευρώπη».¹⁸

Μια άλλη υπόθεση εργασίας που πιθανότατα εξηγεί τη ρωσική αυτοσυγκράτηση, συνίστατο στο απρόβλεπτο το εγχειρήματος της εξωτερικής πολιτικοστρατιωτικής-οικονομικής υποστήριξη των Ελλήνων, αναφορικά με τον μελλοντικό βαθμό της ρωσικής επιρροής στην Ελλάδα. Σε αντιδιαστολή με τα πριγκιπάτα του Δούναβη, που ήταν το κύριο αντικείμενο του ρωσικού ενδιαφέροντος στα Βαλκάνια πριν από το 1821, η Ελληνική γεωγραφική επικράτεια δεν γειτνιάζε με τη Ρωσία. Τουναντίον καθίστατο εύκολα προσβάσιμη στις ευρωπαϊκές ναυτικές δυνάμεις, καθώς η Ρωσία δεν διέθετε μεσογειακό στόλο. Επιπρόσθετα τα συντάγματα της Ελληνικής Επανάστασης εξέφραζαν την αξίωση ελευθερίας και τη δημιουργία μιας πολυπολιτειακής πολιτικής οργάνωσης.¹⁹ Λαμβάνοντας υπόψιν τις ανωτέρω παραμέτρους η αυτοσυγκράτηση των Ρώσων την περίοδο 1821-1825 εξηγείται επαρκώς με ορθολογιστικούς όρους.²⁰

Ωστόσο ακόμη και η αποδοχή της υπόθεσης εργασίας περί της διατήρησης της διεθνούς τάξης του Κονσέρτου της Βιέννης ως αξονική αιτία της ρωσικής αυτοσυγκράτησης δεν αποδεικνύεται σε βάθος χρόνου. Ενώ απέφευγε τη μονομερή επέμβαση κατά την περίο-

δο 1821-1825, ο Τσάρος Αλέξανδρος ο Α', προσπάθησε να σφυρηλατήσει έναν πολυμερή συνασπισμό για τη διπλωματική διαχείριση του Ελληνικού ζητήματος. Αφού οι έτερες δυνάμεις του Κονσέρτου δεν ανταποκρίθηκαν στις προηγούμενες ρωσικές πρωτοβουλίες (1824-1825) χρηματοδότησε δύο πρεσβευτικά συνέδρια στην Αγία Πετρούπολη για να συζητήσουν το Ελληνικό ζήτημα, χωρίς ωστόσο να απολήξουν σε μια συντονισμένη δράση των Μεγάλων Δυνάμεων λόγω των διαφορικών προθέσεων της Αυστρίας και της Βρετανίας. Υπό το φόβο της εξάπλωσης των εσωτερικών επαναστάσεων, η Αυστρία συνέχισε να αντιτίθεται σε οποιαδήποτε ανάμειξη των εταίρων της στην Ελληνική επανάσταση. Ενώ η Βρετανία, υπονόμωσε σκοπίμως τις συνομιλίες με διάφορα προσχήματα. Ο βρετανός υπουργός εξωτερικών, Τζ. Κάνινγκ, δήλωσε ότι το καλύτερο για τη χώρα του θα ήταν να τελειώσουν οι συνομιλίες στην Αγία Πετρούπολη.²¹

Ωστόσο, η κύρια αιτία της μη συνεργατικής στάσης της Βρετανίας και της Αυστρίας στο Ελληνικό ζήτημα εντοπίζεται στην οξεία δυσπιστία τους για τις ρωσικές προθέσεις στα Βαλκάνια και στην ανησυχία τους για τα ρωσικά σχετικά κέρδη, αποτρέποντας οποιαδήποτε αύξηση της ρωσικής επιρροής στην περιοχή. Για παράδειγμα η πρόταση της Ρωσίας το 1824 για τη δημιουργία τριών αυτόνομων ελληνικών πριγκιπάτων έγινε αντιληπτή από την Αυστρία και τη Βρετανία ως μια κεκαλυμμένη προσπάθεια εγκαθίδρυσης της ρωσικής επιρροής στα Βαλκάνια,

καθώς τα προτεινόμενα πριγκιπάτα αναμενόταν να γίνουν ρωσικοί δορυφόροι.²²

Συνεπακόλουθα η εμπλοκή της Ρωσίας σε άκαρπες διπλωματικές συνομιλίες και η αποφυγή ενός πολέμου με την Υψηλή Πύλη, αν και διαφαίνεται ως επιτυχία της αυστριακής διπλωματίας, ήταν προσωρινή και επιτεύχθηκε χωρίς να ληφθούν υπόψιν τα ρωσικά συμφέροντα. Παρωθώντας τη Ρωσία στην ανάληψη μονομερούς στρατιωτικής δράσης εναντίων της Υψηλής Πύλης μετά το 1826.²³ Η αποτυχία των διπλωματικών συνομιλιών στην Αγία Πετρούπολη θα οδηγήσει το Ρώσο υπουργό εξωτερικών Νέσελροντ στη διαπιστωτική απόφαση ότι στο εξής (μετά το 1825) «η Ρωσία θα ακολουθεί τις δικές της απόψεις αποκλειστικά και θα διέπεται από τα δικά της συμφέροντα».²⁴ Τοιουτοτρόπως υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι πριν από το θάνατό του, το 1825, ο Τσάρος Αλέξανδρος ο Α', είχε αποφασίσει τη διεξαγωγή πόλεμου με την Υψηλή Πύλη την άνοιξη του 1826. Ο διάδοχός του Νικόλαος Α', σύμφωνα με τον Άντερσον, «ήταν πολύ λιγότερο πρόθυμος από τον Αλέξανδρο να θυσιάσει τα πραγματικά συμφέροντα της Ρωσίας στα όνειρα διεθνούς συνεργασίας». Ως εκ τούτου και ανεξάρτητα από τα αίτια της ρωσικής αυτοσυγκράτησης,

η προθυμία συνεργασίας με τις άλλες δυνάμεις την περίοδο 1821-1825 ήταν εναργής και εγκαταλείφθηκε την αμέσως επόμενη περίοδο.²⁵

Στη δεύτερη περίοδο της Ελληνοοθωμανικής σύγκρουσης, η Βρετανία και η Ρωσία συμφώνησαν να συνεργαστούν για την προώθηση της ελληνικής αυτονομίας, υπογράφοντας το πρωτόκολλο της Αγίας Πετρούπολης (1826) που μετατράπηκε στη συνθήκη των τριών δυνάμεων (Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία) του Λονδίνου το επόμενο έτος. Η αλλαγή πολιτικής από τη Βρετανία και η απόφαση συνεργασίας με τη Ρωσία εξ ονόματος των Ελλήνων εξηγείται ορθολογικά. Ο βρετανός υπουργός εξωτερικών Τζώρτζ Κάνινγκ (1822-1827), φοβούμενος ότι ως αποτέλεσμα της αποτυχίας των πολυμερών συνομιλιών της Αγίας Πετρούπολης η Ρωσία θα αναλάμβανε μονομερή δράση, αποφάσισε να συμπλεύσει μαζί της προκειμένου να της «δέσει τα χέρια» ή τουλάχιστον να περιορίσει τα σχετικά της κέρδη σε βάρος της Υψηλής Πύλης.²⁶ Παρά ταύτα η συγκαιρινή ιστοριογραφική ανάλυση ερμηνεύει την απόφαση του Κάνινγκ να συνεργαστεί με τη Ρωσία ως αποτέλεσμα είτε της συμπάθειάς του για το Ελληνικό ζήτημα και της επιθυμίας αποτροπής της οθωμανικής επανάκτησης της Ελλάδας, είτε της έλλειψης σαφούς

22. Cowles, "Failure to Restrain Russia," 700; Seton-Watson, *Britain in Europe*, 100-101; Anderson, *Eastern Question*, 62; Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements*, 61, 66-67. Kagan, "The myth of the European concert", 29.

23. Bitis, *The Russian Army and the Eastern Question, 1821-34*, 124-178.

24. Anderson, *Eastern Question*, 63; Clayton, *Britain and the Eastern Question*, 49; Kagan, "The myth of the European concert", 29.

25. Cowles, "Failure to Restrain Russia," 703; Steven Schwartzberg, "The Lion and the Phoenix-1: British Policy Toward the 'Greek Question', 1821-32," *Middle Eastern Studies* 24, no. 2 (April 1988), 156-57; Seton-Watson, *Britain in Europe*, 108. Kagan, "The myth of the European concert", 29.

26. Loyal Cowles, "The Failure to Restrain Russia: Canning, Nesselrode, and the Greek Question, 1825-1827," *International History Review* 12, no. 4 (November 1990), 699. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 638-39, 640-41; Dakin, *Greek Struggle for Independence, 1833* (Berkeley: University of California Press, 1973), 154-55.

18. Seton-Watson, *Britain in Europe*, 61; Dakin, *Greek Struggle for Independence*, 142-43. Kagan, "The myth of the European concert", 27.

19. Βλέπε εκτενέστερα Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Διεθνείς Σχέσεις και Διπλωματία* (Αθήνα, Ποιότητα: 2013), 22-26.

20. Kagan, "The myth of the European concert", 28.

21. Kagan, "The myth of the European concert", 28.

πολιτικής ως προς αυτό και χειραγώγησης της Βρετανίας από τη Ρωσία.²⁷ Καμία βέβαια από τις ανωτέρω ερμηνείες δεν συνδέεται με το διατακτικό του Κονσέρτου της Βιέννης. Αντίθετα, ένα επιπρόσθετο κίνητρο από την πλευρά του Κάνινγκ, που έγινε αποδεκτό τόσο από τις παραδοσιακές όσο και τις νεότερες αναλύσεις, ήταν η εκθρόνηση του προς την Ιερά Συμμαχία και ιδιαίτερα προς την Αυστρία. Επιλέγοντας τη διμερή συνεργασία με τη Ρωσία, σκόπευε να διασπάσει την Ιερά Συμμαχία αποσπώντας τη Ρωσία από την Αυστρία και απομονώνοντας την τελευταία.²⁸ Πράγματι, σύμφωνα με τον Schroeder, «ο Κάνινγκ θεώρησε το κονσέρτο ένα εγγενώς κακό όργανο» και επεδίωκε τη διάλυσή του, προς όφελος των συμφερόντων και του κύρους της Βρετανίας.²⁹ Συνακόλουθα η νεότερη ιστοριογραφία για την Ελληνο-οθωμανική σύγκρουση τονίζει τα κίνητρα της Ρωσίας για τη σύμπραξη της με τη Μεγάλη Βρετανία.³⁰ Απογοητευμένη από τον προηγούμενο περιορισμό και τις αποτυχημένες προσπάθειες πολυμερούς συνεργασίας, η Ρωσία σκόπευε να διαρρήξει τη πολιτική σύμπλευση της Βρετανίας με την Αυστρία, αποκτώντας ελευθερία δράσης και διασφαλίζοντας τη Βρετανική υποστήριξη ή τουλάχιστον την ουδε-

τερότητα της σε περίπτωση πολέμου με την Υψηλή Πύλη. Σύμφωνα με την ανάλυση του Schroeder, η πρόθεση της Ρωσίας ήταν «να παρασύρει τους Άγγλους σε εταιρική σχέση και στη συνέχεια να τους χειραγωγήσει εντός αυτής» προκειμένου να αποτινάξει τους αυστριακούς και ευρωπαϊκούς περιορισμούς.³¹ Η συνεργασία τους στρεφόταν εμμέσως πλην σαφώς εναντίον της Αυστρίας ως θεματοφύλακα των κανόνων του Κονσέρτου. Μέσα από τη διμερή τους συμφωνία, η Βρετανία και η Ρωσία «θα μπορούσαν να αγνοήσουν πλήρως τον Μέτερνικ, έως τη χρονική στιγμή που η Αυστρία θα ήταν έτοιμη να συμμετάσχει ξανά στο Ευρωπαϊκό κονσέρτο».³² Αναγνωρίζοντας το πραγματικό κίνητρο της Βρετανορωσικής συμφωνίας, η Αυστρία αρνήθηκε να συμμετάσχει στο συνασπισμό με βρετανικούς και ρωσικούς όρους.³³ Η Γαλλία, από την άλλη πλευρά, προσχώρησε στο Ρωσοβρετανικό συνασπισμό, αλλά τα κίνητρά της αποδίδονται στην επιδίωξη μονομερών κερδών και όχι στην τήρηση των κανόνων του Κονσέρτου. Επιδιώκοντας την αναβίβαση της θέσης-ρόλου της στη Μεσόγειο, δεν επιθυμούσε να αποκλειστεί από πιθανά κέρδη στην Ελλάδα και να αφήσει τη Βρετανία και τη

Ρωσία να αποκομίσουν απόλυτα κέρδη από την πολιτικοδιπλωματική τους παρέμβαση στο Ελληνικό ζήτημα. Παρόλο που συμφώνησε να συνεργαστεί με τις άλλες δυνάμεις για την προώθηση της ελληνικής αυτονομίας, δεν επέδειξε αντίστοιχη προθυμία να συνεργαστεί για τα γενικότερα προϋπάρχοντα ζητήματα της Ρωσίας με την Υψηλή Πύλη.³⁴

Η επιδίωξη σχετικών κερδών ήταν ο καταλύτης για τη γαλλική κατοχή της Πελοποννήσου με πρόσχημα την επίβλεψη της αποχώρησης των Οθωμανικών-Αιγυπτιακών δυνάμεων. Με αυτήν την κίνηση, η Γαλλία σκόπευε να εκμεταλλευτεί την ενασχόληση της Ρωσίας με τον πόλεμο που διεξήγαγε με την Υψηλή Πύλη, για να την αντικαταστήσει ως τον κύριο προστάτη των Ελλήνων. Ενώ η Βρετανία συναίνεσε στην εξέλιξη αυτή για να περιορίσει τα απόλυτα κέρδη της Ρωσίας από τον πόλεμο με την Υψηλή Πύλη.³⁵

Η Ρωσία διαχειρίστηκε τα εν λόγω ζητήματα κατ' ιδίαν. Αγνοώντας τις βρετανικές εναντιώσεις επέδωσε τελεσίγραφο στην Υψηλή Πύλη υποχρεώνοντάς την στη σύμβαση του Akkerman (Οκτώβριος 1826³⁶) που ικανοποιούσε όλες τις ρωσικές οικονομικές, πολιτικές και εδαφικές αξιώσεις. Σε αντίθεση με το ρωσικό μονομερές τελεσίγραφο, οι κοινές προσπάθειες των τριών συμμαχικών δυνάμεων για την προώθηση της ελληνικής αυτονομίας δεν γνώρισαν παρόμοια επιτυχία,

καθώς η Ρωσοβρετανική συνεργασία παρεμποδίστηκε από το ζήτημα των σχετικών κερδών. Η επιθυμία της Βρετανίας να αποτρέψει ή να περιορίσει τη ρωσική επέκταση στα Βαλκάνια την οδήγησε στην απόρριψη κάθε εξαναγκαστικού μέτρου που πρότεινε η Ρωσία για τη συνθηκολόγηση της Υψηλής Πύλης με τους Έλληνες.³⁷ Συνεπαγόμενα η Ρωσία προετοιμάστηκε εκ των προτέρων για την πιθανότητα μιας τέτοιας αποτυχίας. Μακριά από τη διάθεση να αφήσει τους συμμάχους της να της δέσουν τα χέρια ή να περιορίσουν τις επιλογές της, η Ρωσία εισήγαγε μια ρήτρα στο πρωτόκολλο της Αγίας Πετρούπολης που εξουσιοδοτούσε τα μέρη να ενεργήσουν «συντονισμένα ή μεμονωμένα» για την προώθηση της ελληνικής αυτονομίας σε περίπτωση αποτυχίας των κοινών προσπαθειών διαμεσολάβησης. Καθώς η περαιτέρω συνεργασία με τη Βρετανία και τη Γαλλία προς το σκοπό αυτό φάνηκε άκαρπη, η Ρωσία θα ασκήσει το δικαίωμά της για μεμονωμένη δράση το 1828. Και πάλι αγνοώντας τις αντιρρήσεις των συμμάχων της, η Ρωσία ξεκίνησε έναν μονομερή πόλεμο εναντίον της Υψηλής Πύλης, αποδεικνύοντας την πλήρη αποτυχία της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής για την ανάσχεσή της. Όπως σημειώνει ο Schwartzberg, «εάν η Συνθήκη του Λονδίνου είχε ως στόχο οι Βρετανοί και οι Γάλλοι πολιτικοί να ελέγξουν τη ρωσική φιλοδοξία Ήταν

27. Loyal Cowles, "The Failure to Restrain Russia: Canning, Nesselrode, and the Greek Question, 1825-1827," 719-20. Kagan, "The myth of the European concert", 30.

28. Seton-Watson, *Britain in Europe*, 112-13, 114-15; Schroeder, *Transformation of European Politics*, 643-44; Cowles, "Failure to Restrain Russia," 711. Kagan, "The myth of the European concert", 30.

29. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 640. Παρατίθεται στο Kagan, "The myth of the European concert", 30.

30. Cowles, "Failure to Restrain Russia," 719-20. Παρατίθεται στο Kagan, "The myth of the European concert", 30.

31. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 644-45. Cowles, "Failure to Restrain Russia," 701-2. Kagan, "The myth of the European concert", 31.

32. Dakin, *Greek Struggle for Independence*, 181-82. Kagan, "The myth of the European concert", 31.

33. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 649-50. Kagan, "The myth of the European concert", 31.

34. G. D. Clayton, *Britain and the Eastern Question: Missolonghi to Gallipoli* (London: University of London Press, 1971, 57-58; Barbara B. Jelavich, *Russia's Balkan Entanglements 1806-1914* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), 81; Kagan, "The myth of the European concert", 31.

35. Kagan, "The myth of the European concert", 26.

36. Βλέπε σχετικά, John C. K. Daly, *Russian Seapower and 'The Eastern Question', 1827-41*, (UK, Palgrave Macmillan:1991), 3, 18, 38.

37. Schroeder, *Transformation of European Politics*, 645, 649; Cowles, "Failure to Restrain Russia," 700, 704-5, 710-12. Marriott, *Eastern Question*, 221; Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, 289. Kagan, "The myth of the European concert", 32.

ένα πολύ κακώς σχεδιασμένο όργανο» που έδωσαν τα δικά τους χέρια και όχι της Ρωσίας.³⁸

Συναφώς όπως ορθά παρατηρεί ο R. Jervis, εάν «η αυτοσυγκράτηση προκύπτει από την ικανότητα να προβλέψουμε ότι η απρόσεκτη συμπεριφορά θα προκαλέσει αντισταθμιστική δράση από άλλους», δεν μπορεί να εκληφθεί ως απόδειξη ενός καθεστώτος ασφαλείας.³⁹ Εξάλλου, η Ρωσία έκρινε ότι ακόμη και αν η Οθωμανική αυτοκρατορία μπορούσε να διαμοιρασθεί μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων χωρίς έναν ηγεμονικό πόλεμο, οι άλλες δυνάμεις, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, ήταν πολύ πιθανό να καταλάβουν σημαντικά εδαφικά τμήματα αυτής.

«Οι ρωσικές σημαίες θα κληθούν να συναντήσουν επικίνδυνους εχθρούς στη Νότια Ευρώπη αντί για αδιάφορους Οθωμανούς».⁴⁰

Αντίθετα, μια αδύναμη Οθωμανική αυτοκρατορία διχασμένη εκ των έσω και έτοιμη για ρωσική κατάκτηση ήταν πολύ πιο επωφέλης επιλογή για τη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτής της συλλογιστικής «τα πλεονεκτήματα της διατήρησης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας υπερτερούν των μειονεκτημάτων της». Κατά τούτο η συνθήκη της Αδριανούπολης⁴¹ ικανοποίησε όλες τις υπάρχουσες ρωσικές αξιώσεις εναντίον της Υψηλής Πύλης, επεκτείνοντας τη ρωσική επιρροή στα Βαλκάνια. Η μελλοντική ρωσική πολιτική ήταν πολιτική «συντήρησης αλλά κυριαρχίας».⁴²

Παρόλο που το μελλοντικό καθεστώς των χωρογεωγραφικών ορίων της Ελλάδας δεν αποφασίστηκε μονομερώς από τη Ρωσία, αλλά από κοινού από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία), οι μεταξύ τους διαπραγματεύσεις για το εν λόγω ζήτημα την περίοδο 1829-1832, αποκάλυψαν μια αέναη διπλωματική αντιπαράθεση για σχετικά κέρδη-αποκλειστικά πλεονεκτήματα και έναν έντονο ανταγωνισμό για μελλοντική επιρροή στην Ελλάδα. Η Βρετανία αποφάσισε να υποστηρίξει μια πλήρως ανεξάρτητη Ελλάδα με διευρυμένα γεωγραφικά όρια για να περιορίσει τις πιθανότητες μετατροπής της σε μελλοντικό ρωσικό δορυφόρο, αποστερώντας από τη Ρωσία μια ναυτική βάση στη Μεσόγειο. Εν ολίγοις το Ελληνικό ζήτημα μετατράπηκε σε γεωστρατηγική αρένα οξείας αντιπαλότητας μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Συνεπαγόμενα ο βαθμός σπουδαιότητας της Ελληνικής επανάστασης και το βαθύτερο νόημα που προσδίδει στην ιστορική διαχρονία, εγγράφεται στην αξίωση ελευθερίας-ανεξαρτησίας ως έσχατο αγαθό της ανθρωπίνης ύπαρξης και θεμελιακό υπόβαθρο του ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα του ελληνισμού. Ως κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο τοποθετείται εξ ολοκλήρου στην «Εποχή των Επανάστασεων», της Αμερικανικής (1776), της Γαλλικής (1789), καθώς και των κινήσεων εκείνων που απαντούν

σαν στην απόφαση της διεθνούς των μοναρχιών στο Συνέδριο της Βιέννης (1815) για την άμεση καταστολή τους σε περίπτωση που αμφισβητούσαν την καθεσθητική τάξη.

Η εξέλιξη αυτή εκκινά με την υποστασιοποίηση της Ελληνικής εθνεγερσίας και τη μεγάλη συζήτηση για την επιρροή των ιδεών του Ευρωπαϊκού διαφωτισμού και της Γαλλικής επανάστασης στην έναρξη και την εξέλιξή της. Χωρίς να δύναται να εντυφλήσουμε στην περιοδολόγηση των συστατικών παραμέτρων των ετερόκλητων πνευματικών κινήσεων που αναφύονται στη Δυτική Ευρώπη περί τα τέλη του 17ου και στις αρχές του 18ου αιώνα για να απαντήσουν στην προβληματική μεταξύ πνευματικού-αισθητού κόσμου, θα αρκεστούμε στη διαπιστωτική απόφαση του Π. Κονδύλη:

«Το γεγονός ότι οι τεράστιες ανατροπές, που συνηθίζουμε να συνοψίζουμε με την έκφραση «Γαλλική Επανάσταση», τελικά ωφέλησαν την αστική τάξη [...] δεν μας δίνει το δικαίωμα να χαρακτηρίζουμε τις παραπάνω ανατροπές in toto ως αστική επανάσταση. Διαφορετικά επικρατεί μια μεταφυσική-τεολογική θεώρηση των πραγμάτων και ο ιστορικός, σύμφωνα με μια ρήση του Fr. Schlegel, μεταβάλλεται σε αναδρομικό προφήτη».⁴³

Κατά τούτο η οποιαδήποτε μεθερμηνεία-εξιστόρηση του κοινωνικοπολιτικού-στρατιωτικού εγχειρήματος της Ελληνικής Εθνεγερσίας μέσω της υποστασιοποίησης του στις ιδέες του Διαφωτισμού και της Γαλλικής επανάστασης είναι ανοίκεια-άγνωστη με την κοσμοσυστημική, ανθρωποκεντρική του ιδιοσυστασία. Γιατί η πνευματική, οικονομική και θρησκευτική απογείωση του Ελληνισμού στον «υστε-

ροβυζαντινό και μεταβυζαντινό κόσμο δεν ταξινομείται στην έννοια του Διαφωτισμού, καθώς οι πνευματικές της προτεραιότητες είναι εστιασμένες στις πραγματικότητες της οικουμενικής φάσης του ελληνικού/ανθρωποκεντρικού κοσμοσυστήματος και στις δουλείες που επέβαλε η οθωμανική αιχμαλωσία του».⁴⁴

38. Steven Schwartzberg, "The Lion and the Phoenix-2," *Middle Eastern Studies* 24, no. 3 (July 1988): 287-311, ιδίως σ. 293. Kagan, "The myth of the European concert", 31.

39. Robert Jervis, "Security Regimes," *International Organisation* 36, no. 2 (spring 1982): 369-70, ιδίως σ. 357.

40. Robert J. Kerner, "Russia's New Policy in the Near East after the Peace of Adrianople," *Cambridge Historical Journal* 5, no. 3 (1937): 283; Stavrianos, *The Balkans since 1453*, 290. Kagan, "The myth of the European concert", 34.

41. Bléne Kagan, "The myth of the European concert", 33.

42. Clayton, *Britain and the Eastern Question*, 55; Jelavich, *Century of Russian Foreign Policy*, 76-78; Schroeder, *Transformation of European Politics*, 658; Kagan, "The myth of the European concert", 34.

43. Παναγιώτης Κονδύλης, *Ο Ευρωπαϊκός διαφωτισμός*, τομ. α', (Αθήνα, Θεμέλιο, 2004), 41.

44. Γεώργιος Κοντογιώργης, *Ελληνισμός και Ελλαδικό κράτος* (Αθήνα, Ποιότητα, 2020), 350.

VI. Φάκελος: Κλιματική αλλαγή και Διεθνές Δίκαιο

Η σημασία της στρατηγικής της προσαρμογής για την αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής μέσα από τη Διακήρυξη της Αθήνας (17/9/2021) για την Κλιματική Αλλαγή και το Περιβάλλον στη Μεσόγειο

1

**Γρηγόρης
Ι. Τσάλτας**

*Ομότιμος Καθηγητής
Διεθνούς Δικαίου
πρώην Πρύτανης
Παντείου Πανεπιστημίου,
πρώην υπηρεσιακός
Υπουργός
Περιβάλλοντος,
Ενέργειας και
Κλιματικής Αλλαγής*

Στις 17 Σεπτεμβρίου 2021 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες των 9 χωρών του Νότου της Ε.Ε. (Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Μάλτα, Πορτογαλία και Σλοβενία), όπου σε επίπεδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων υιοθέτησαν την *Διακήρυξη της Αθήνας για την Κλιματική Αλλαγή και το Περιβάλλον στη Μεσόγειο*. Με την παρουσία και της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οι συμμετέχοντες διαδήλωσαν την πεποίθησή τους για την άμεση λήψη μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου της *κλιματικής* όπως εξελίσσεται *κρίσης*, με τη συμμετοχή όλων και με στόχο την εγκαθίδρυση ενός ασφαλούς πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος στην προοπτική ενός βιώσιμου μέλλοντος για όλες τις κοινωνίες.

Σε συμβατικό επίπεδο ο ΟΗΕ θα αντιδράσει για πρώτη φορά στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής με τη σχετική Σύμβαση Πλαίσιο του 1992¹. Η εν λόγω Σύμβαση θα αποτελέσει την ύψιστη θεσμική αποτίμηση της Συνδιάσκεψης στο Ρίο το 1992, όπου μαζί με τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία

1. Βλ. σχετικώς Παν. Γρηγορίου, «*η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Αλλαγή του Κλίματος*», στο Παναγιώτης Γρηγορίου, Γιώργος Σαμιώτης, Γρηγόρης Ι. Τσάλτας: *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993, σελ. 165-173.

θα αποτελέσουν τα δύο υποχρεωτικού χαρακτήρα κείμενα που υιοθέτησε η ιστορική αυτή συνδιάσκεψη. Παράλληλα, τα τρία *soft law* κείμενα, με κορυφαίο εκείνο της *Διακήρυξης για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη* αλλά και το λίαν αναλυτικό ιστορικό κείμενο της γνωστής *Agenda 21*², θα ανατρέψουν τις όποιες λογικές υπερίσχυαν κατά τις δεκαετίες 60 και 70 αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος υπέρ της αντιμετώπισής του σε απόλυτη συνάφεια με το αναπτυξιακό φαινόμενο. Και τούτο κάτω από τη σφαιρική αντιμετώπισή του και τη λογική πλέον της *βιώσιμης ανάπτυξης*³ που συμπεριλαμβάνει την *οικονομική αύξηση*, την *κοινωνική πρόοδο* και την *περιβαλλοντική προστασία/ διαχείριση*, επί ίσοις όροις και χωρίς καμία ιεράρχηση μεταξύ τους. Έκτοτε, το πρόβλημα της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και μετά το Πρωτόκολλο του Κιότο⁴ θα αντιμετωπίζεται περιοδικώς κάτω από τις εργασίες της λεγόμενης *Διάσκεψης των Μερών* (COP) της Σύμβασης, αρχής γενομένης με την COP 1 στο Βερολίνο

το 1995⁵. Σε κάθε περίπτωση σημαντικό σταθμό αποτελεί η συνάντηση 195 κρατών - μερών στη Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, στο Παρίσι το 2015, όπου και συμφώνησαν σε μια νέα συμφωνία για το κλίμα, νομικώς δεσμευτικής, γνωστής πλέον ως *Συμφωνίας του Παρισιού*⁶.

Με φόντο την COP 26⁷, η *Διακήρυξη για την Κλιματική Αλλαγή και το Περιβάλλον στη Μεσόγειο* που υιοθετήθηκε στην Αθήνα στο πλαίσιο της 8^{ης} Συνόδου Κορυφής του Νότου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (17/09/2021) αποτελείται από πέντε «κεφάλαια-ενότητες», τα οποία εντοπίζουν τις σημαντικότερες προτεραιότητες που αφορούν στην περιβαλλοντική προστασία. Από τις ενότητες αυτές, πρώτη αναλύεται η περίπτωση της *κλιματικής αλλαγής* η οποία εξελίσσεται σε παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση⁸ και για την οποία επαναλαμβάνεται ότι χρήζει άμεσης όσο και επιτακτικής ανάγκης αντιμετώπισής της, τονίζοντας σχετικώς ότι αποτελεί μια *παγκόσμια απειλή που απαιτεί συντονισμένη*

2. Πρόγραμμα Δράσης για τον 21ο αιώνα.

3. ...γνωστής διεθνώς ως *sustainable development*. Για μια αναλυτικότερη προσέγγιση της σύγχρονης θεώρησης του αναπτυξιακού φαινομένου βλ. Γρηγόρη Ι. Τσάλτα: *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010. Επίσης, Grigoris I. Tsaltas, «*L'évolution du phénomène de Développement et son approche contemporaine à travers les objectifs mondiaux de développement durable*», a Liber Amicorum Constantin Stephanou European Governance in times of uncertainty, ed. Nomiki Bibliothiki, Athènes, 2020, p. 341-349.

4. Υπογράφηκε το 1997 στο Κιότο της Ιαπωνίας και τέθηκε σε ισχύ το 2005 (15-02).

5. Για την ιστορική διαδρομή των εν λόγω συναντήσεων, βλ. αναλυτικότερα και Σταύρος Μαυρογένης, *Ατμόσφαιρα - Στρατόσφαιρα - Κλίμα*, κεφ. 2: *Διεθνής Πολιτική και Δίκαιο για την Κλιματική Αλλαγή*, στο Γρηγόρη Ι. Τσάλτα (επιμέλεια-παρουσίαση): *Περιβάλλον, Διεθνής Προστασία, Πολιτική, Δίκαιο, Θεσμοί*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2017, Δεύτερη Έκδοση, σελ. 153-174.

6. Η Συμφωνία του Παρισιού που υιοθετήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2015 στο πλαίσιο της COP 21, τέθηκε σε ισχύ στις 4 Νοεμβρίου 2016. Συγκέντρωσε 195 υπογραφές με αποτέλεσμα να της αποδοθεί και ο χαρακτηρισμός της οικουμενικής συμφωνίας.

7. Στη Γλασκώβη (1η Νοεμβρίου 2021).

8. Οι υπόλοιπες προτεραιότητες αφορούν κατά σειράν στη *Βιοποικιλότητα*, τα *Δάση*, το *Θαλάσσιο Περιβάλλον* και την *Γαλάζια Οικονομία* και τέλος, στην *Πολιτική Προστασία*, την *Πρόληψη* και στην *Ετοιμότητα*.

δράση. Το κείμενο της Διακήρυξης παραμένει πιστό στις αρχικές επιταγές της διεθνούς πολιτικής αντιμετώπισης του φαινομένου, όπως αυτές προσδιορίστηκαν ήδη από τη Συνδιάσκεψη στο Ρίο το 1992 και την υιοθέτηση της σχετικής Σύμβασης. Και τούτο στο πλαίσιο χάραξης δυο κύριων στρατηγικών, αυτής της *μείωσης των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου*, αλλά και εκείνης της *αναγκαίας προσαρμογής* στις επιπτώσεις του φαινομένου.

Εντοπίζοντας τις παραπάνω επιπτώσεις κυρίως στο Μεσογειακό χώρο η Διακήρυξη της Αθήνας χαρακτηρίζει τη θαλάσσια αυτή περιοχή ως «*εξόχως ευάλωτη στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής καθώς είναι επιρρεπής σε ακραία καιρικά φαινόμενα. και ήδη βιώνει εκτενέστερα, συχνότερα και εντονότερα κύματα καύσωνα, ξηρασίας, έντονες βροχοπτώσεις, πλημμύρες και δασικές πυρκαγιές*». Για τους λόγους αυτούς οι συμμετέχοντες στη συνάντηση αυτή συμφωνούν «*να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην επικοινωνιακή ανάδειξη σε παγκόσμιο επίπεδο των ιδιαίτερων κλιματικών ευαισθησιών της περιοχής της Μεσογείου υπογραμμίζοντας τη σημασία της σχέσης Ωκεανού- Κλίματος και την ανάγκη για κλιματική δράση*».

Παράλληλα, οι προβλέψεις της Διακήρυξης κάνουν λόγο για αποφασιστικές πολιτικές προσαρμογής και ανθεκτικότητας σύμφωνα με τη νέα «Στρα-

τηγική της ΕΕ για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή», σύμφωνα με το σχεδιασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 24^{ης} Φεβρουαρίου 2021 και την έγκρισή του από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 10^{ης} Ιουνίου 2021.

Σε κάθε περίπτωση σημαντική καθόλα πολιτική για την προσαρμογή αναδεικνύεται από την αρχή η προώθηση και εντατικοποίηση της πολυμερούς συνεργασίας, βασικής κατά το διεθνές δίκαιο αρχής. Στόχος, «*η ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών ως προς το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών προσαρμογής και των μέτρων πρόληψης για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο*». Χαρακτηριστικό στοιχείο της εν λόγω συνεργασίας αποτελεί η εμπλοκή όλων των ενδιαφερόμενων για την περίπτωση μερών και όχι μόνον των καθ' ύλην αρμόδιων κύριων δημόσιων αρχών, αναδεικνύοντας σε κύριους παίκτες της χάραξης και υιοθέτησης της όποιας πολιτικής προσαρμογής τόσο την *κοινωνία των πολιτών* όσο και των *επιχειρήσεων*. Και τούτο στο πνεύμα της 10^{ης} αρχής της Διακήρυξης του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη όπου γίνεται σαφώς μνεία για τη βέλτιστη «*αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών στο κατάλληλο επίπεδο*»⁹. Ενώ, το κατεπίγον του χαρακτήρα της εμβάθυνσης της συνεργασίας μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων απορρέει από

9. Βλ. Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, 1992, 10^η αρχή όπου αναλυτικότερα γίνεται σαφώς επίσης μνεία για το δικαίωμα της ενημέρωσης και της πληροφόρησης του ατόμου, το οποίο αναγορεύεται σε κύριο όσο και ουσιαστικό παίκτη της περιβαλλοντικής πολιτικής, αναγνωρίζοντάς του και το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων. Βλ. αναλυτικότερα για την έννοια της συνεργασίας και της συμμετοχής/ σύμπραξης των πολιτών: Γρ. Ι. Τσάλτα, *Η Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, στο Παναγιώτης Γρηγορίου, Γιώργος Σαμιώτης, Γρηγόρης Ι. Τσάλτας: *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1993, σελ. 84-98.

τις προκλήσεις που σχετίζονται με φυσικές καταστροφές που καταγράφονται ως έχουσες κοινό προφίλ και αποτελούν κατά κύριο λόγο διασυνοριακή περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Στο πλαίσιο της προαγωγής της πολιτικής της προσαρμογής με στόχο τη λήψη άμεσων μέτρων πρόληψης της κλιματικής κρίσης εντάσσεται, κατά τη Διακήρυξη της Αθήνας και η πρωτοβουλία που είχε αναλάβει η Ελλάδα το 2019 για την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της Μεσογείου την οποία και κατέθεσε στο πλαίσιο του Climate Action Summit¹⁰. Έτσι, στο ίδιο πνεύμα, τα συμμετέχοντα 9 κράτη συμφωνούν να προωθήσουν συγκεκριμένες λύσεις για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Οι λύσεις αυτές θα πρέπει «να βασίζονται στην ίδια τη λειτουργία της φύσης και να διασφαλίσουν την επαρκή προστασία ιδίως των οικοσυστημάτων που είναι κρίσιμα για την πρόληψη καταστροφών, όπως οι παράκτιες ζώνες, οι λεκάνες απορροής υδάτων, οι υγρότοποι, τα δάση και οι αστικές περιοχές».

Τέλος στο πλαίσιο της πολιτικής της προσαρμογής εντάσσεται και το τελευταίο κεφάλαιο/ενότητα της εν λόγω 8^{ης} Συνόδου Κορυφής των Χωρών του Νότου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέρεται στην *Πολιτική Προστασία, την πρόληψη και την ετοιμότητα*. Για την αντιμετώπιση, λοιπόν,

των επιπτώσεων από την κλιματική κρίση, οι συμμετέχοντες αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία του Μηχανισμού Πολιτικής Προστασίας της ΕΕ «*ζητούν την πλήρη εφαρμογή του και την ουσιαστική ενίσχυση των μέσων της RescEU στη Μεσόγειο*»¹¹. Στόχος η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής εφεδρικής δύναμης η οποία και θα πρέπει να στηριχτεί με συγκεκριμένα θεσμικά, οικονομικά και επιχειρησιακά μέσα, με σκοπό την αρωγή των κρατών (σχετικών αρμόδιων δημοσίων υπηρεσιών) στην αντιμετώπιση των φυσικών θεομηνιών που προέρχονται από την ευρύτερη περιβαλλοντική κρίση που οφείλεται στην κλιματική αλλαγή¹².

Συμπερασματικά, η σύνοδος συνειδητοποίησε για πρώτη φορά τόσο «εύγλωττα» τη σημασία προαγωγής της πολιτικής/στρατηγικής της προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, αναγνωρίζοντας ότι πρέπει πλέον να μιλούμε για κρίση με μη άμεσα αναστρέψιμο χαρακτήρα, εντοπίζοντας παράλληλα την αδυναμία της οργανωμένης ανθρωπότητας να μειώσει εξίσου άμεσα αλλά και εξαιρετικά δραστικά τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Και τούτο γιατί είναι πλέον γνωστό ότι η τελευταία αυτή πολιτική αντιμετώπισης του φαινομένου προωθείται με αργή όσο και εξαιρετικά διστακτική αριθμητική πρόοδο, ενώ τα αποτελέσματά του καταγράφουν ραγδαία γεωμετρική εξέλιξη με

δυσμενέστερες επιπτώσεις. Να γιατί τα οποία οργανωμένα μέτρα αντιμετώπισης των αποτελεσμάτων της κλιματικής κρίσης μέσω της πολιτικής της προσαρμογής καθίστανται επιβεβλημένα και ιδίως σε εξαιρετικά ευαίσθητες οικολογικές περιοχές, όπως η περίπτωση της Μεσογείου.

10. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την πρόταση: «Addressing climate change impacts on cultural and natural heritage», η οποία έλαβε και την επίσημη στήριξη του Γενικού Γραμματέα των Η.Ε., της UNESCO, του World Meteorological Organization (WMO), της United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Για αναλυτικότερα σχετικά στοιχεία βλ. και (www.ccich.gr).

11. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εγκαινίασε την επίσημη συμβολή της στην παγκόσμια συζήτηση για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, μέσω τη αποδοχής της *Πράσινης Βίβλου* (Ιούνιος 2007), [COM(2007)354].

12. Για την περίπτωση της Ελλάδας, βλ. αναλυτικά την «Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή», Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, σελ. 115, (για το πλήρες κείμενο βλ. https://www.depa.gr/wp-content/uploads/2020/02/06.04.2016-espka-teliko_.pdf).

Κλιματική αλλαγή: Οι επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας επί των θαλασσίων ορίων

2

**Αναστασία
Στρατή**

Εμπειρογνώμων
Πρεσβευτής
Σύμβουλος Α',
Υπουργείο Εξωτερικών*

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Ένα ζήτημα που έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια και αναμένεται να απασχολήσει επί μακρόν τη διεθνή κοινότητα, είναι οι επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας επί των γραμμών βάσης και των θαλασσίων ορίων των παράκτιων κρατών λόγω της κλιματικής αλλαγής. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται από τα άμεσα ενδιαφερόμενα κράτη, ιδίως τα νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού, ορισμένα εκ των οποίων απειλούνται ακόμα και με απώλεια της εδαφικής τους επικράτειας, ότι για λόγους σταθερότητας και ασφάλειας δικαίου δεν τίθεται ζήτημα επαναπροσδιορισμού των θαλασσίων ζωνών τους, όπως έχουν θεσπισθεί και κοινοποιηθεί στον Γενικό Γραμματέα των ΗΕ (ΓΓΗΕ), σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (εφεξής: «Σύμβαση ΔΘ»).

Προκειμένου δε να κατοχυρώσουν τα εν λόγω όρια, έχουν προβεί σε κατάθεση των συναφών γεωγραφικών συντεταγμένων στα ΗΕ, διακηρύσσοντας ότι θα εξακολουθούν να ισχύουν ανεξαρτήτως της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής (βλ., μεταξύ άλλων, τις δηλώσεις της Μικρονησίας και των Νήσων Κουκ, αλλά και την πρόσφατη Διακήρυξη του Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού).¹

1. *Federated States of Micronesia*: MZN.151.2020.LOS (Maritime Zone Notification), 20 January 2020; *Cook Islands*: MZN.153.2021.LOS (Maritime Zone Notification), 16 August 2021; *Declaration of the Pacific Islands Forum*, 6 August 2021: "[...] Proclaim that our maritime zones, as

Με το ζήτημα αυτό ασχολήθηκε αρχικά η Ένωση Διεθνούς Δικαίου (ILA), η οποία ολοκλήρωσε τις εργασίες της το 2018, ενώ έχει πλέον ενταχθεί στο πρόγραμμα εργασιών της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου των ΗΕ (ΕΔΔ), στο πλαίσιο της οποίας έχει συσταθεί συναφής Ομάδα Μελέτης (Study Group on sea-level rise in relation to international law).² Το ζήτημα συζητήθηκε επίσης κατά την 21^η Συνάντηση της Ανεπίσημης Συμβουλευτικής Διαδικασίας των ΗΕ για τους Ωκεανούς και το Δίκαιο της Θάλασσας (Νέα Υόρκη, 14-18 Ιουνίου 2021),³ αλλά και στο Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ, κατά την υψηλού επιπέδου άτυπη συνάντηση (Arria-Formula Meeting) της 18^{ης} Οκτωβρίου 2021, σχετικά με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και τις επιπτώσεις της για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Σημειώνεται ότι η χώρα μας, από κοινού με την Κύπρο, την Τσεχία και την Σλοβακία, είχε εκφράσει επανειλημμένως τον προβληματισμό της ως προς την ένταξη του εν λόγω θέματος στο πρόγραμμα εργασιών της ΕΔΔ, υπογραμμίζοντας τον κίνδυνο αναθεώρησης της Σύμβασης ΔΘ, αλλά και βασικών κανόνων του δικαίου της

θάλασσας, όπως το καθεστώς των νήσων, ή των διατάξεων περί θαλάσσιας οριοθέτησης. Παρά το γεγονός ότι στο αναλυτικό πρόγραμμα εργασιών (syllabus) της Ομάδας Μελέτης⁴ αναφέρεται ότι, σε αυτό το στάδιο τουλάχιστον, δεν θα προταθούν τροποποιήσεις στο υφιστάμενο διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης ΔΘ, η εξέταση του συγκεκριμένου ζητήματος εκτός πλαισίου Σύμβασης ΔΘ ενέχει αυτόν τον κίνδυνο.

2. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής: ένας υπαρκτός κίνδυνος

Σύμφωνα με την «Ειδική Έκθεση για τους Ωκεανούς και την Κρυσταλλογραφία» της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC, 25 Σεπτεμβρίου 2019), μέχρι το 2100 περισσότερα από 70 κράτη θα θιγούν από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, ήτοι το 1/3 περίπου της διεθνούς κοινότητας. Εκτιμάται ότι, κατά μέσο όρο, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα κυμαίνεται από 26 έως 98 εκατοστά, στη δε Μεσόγειο περί τα

established and notified to the Secretary-General of the United Nations in accordance with the Convention, and the rights and entitlements that flow from them, shall continue to apply, without reduction, notwithstanding any physical changes connected to climate change-related sea-level rise".

2. Η εν λόγω Ομάδα Μελέτης, η οποία συστάθηκε το 2019, έχει πέντε Συμπροέδρους: Bogdan Aureescu (Ρουμανία), Yacouba Cisse (Ακτή Ελεφαντοστού), Patricia Galvao Teles (Πορτογαλία), Nilüfer Oral (Τουρκία), Juan Jose Ruda Santolaria. Αρμόδιοι για θέματα δικαίου της θάλασσας είναι οι Borgan Aureescu και Nilüfer Oral, ενώ για θέματα σχετιζόμενα με την έννοια του κράτους και την προστασία των προσώπων που θίγονται από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, οι Patricia Galvao Teles και Juan Jose Ruda Santolaria.

3. Βλ. "Report on the work of the United Nations Open-ended Informal Consultative Process on Oceans and the Law of the Sea at its twenty-first meeting: Sea level rise and its impacts", A/76/171, 16 July 2021, καθώς και [Panel schedule and recordings of presentations. Compilation of panellist bios, and presentation titles and abstracts](https://www.un.org/depts/los/consultative_process/consultative_process.htm), www.un.org/depts/los/consultative_process/consultative_process.htm.

4. "Sea-level rise in relation to international law: v. Scope of the topic and questions to be addressed", Report of the International Law Commission, seventieth session (30 April-1 June and 2 July-10 August 2018), A/73/10, 328.

* Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα μελέτη είναι αυστηρά προσωπικές

60 εκατοστά. Ωστόσο, νεώτερες μελέτες της IPCC, όπως η έκθεση “AR6 Climate Change 2021: The Physical Science Basis”,⁵ η οποία δημοσιεύθηκε στις 9 Αυγούστου 2021, υποδεικνύουν ότι η εν λόγω εκτίμηση ήταν πολύ συντηρητική και ότι αναμένεται άνοδος περί τα 2 μέτρα, κυρίως λόγω της επιτάχυνσης της τήξης των πάγων. Πλέον, η IPCC επεκτείνει τις εκτιμήσεις της για την άνοδο της στάθμης της θάλασσας μέχρι το 2300, λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικά σενάρια εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Η πιθανή κλίμακα για το 2300 ποικίλει από 50 εκατοστά ως περίπου 7 μέτρα – εάν, ωστόσο, το μέλλον επιφυλάσσει πολύ υψηλές εκπομπές αερίων, δεν μπορεί να αποκλειστεί ακόμα και αύξηση μεγαλύτερη των 15 μέτρων.

Αναλυτικά στοιχεία ως προς τις υφιστάμενες μεταβολές στη στάθμη της θάλασσας, αλλά και εκτιμήσεις για το μέλλον απαντώνται και στις Εκθέσεις της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου,⁶ στις οποίες γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις γενικότερες αλλαγές και προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει το διεθνές δίκαιο κατά την τρέχουσα «Ανθρωπόκαινο γεωλογική εποχή», η οποία χαρακτηρίζεται από μεταβλητότητα, αστάθεια και αβεβαιότητα.

Για τους σκοπούς της Ομάδας Μελέτης της ΕΔΔ, το ζήτημα της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής θεωρήθηκε ότι είναι επαρκώς τεκμηριωμένο (a fact already proved by the science) και ότι δεν αποτελεί πλέον αντικείμενο επιστημονικής αμφισβήτησης ούτε χρήζει περαιτέρω μελέτης. Αναγνωρίστηκε, ωστόσο, ότι η άνοδος της στάθμης δεν θα είναι ομοιόμορφη, εφόσον παρατηρούνται ήδη σημαντικές διαφοροποιήσεις σε περιφερειακό επίπεδο. Για παράδειγμα, από το 1993 μέχρι το 2012 ο περιφερειακός ρυθμός ανόδου στον Δυτικό Ειρηνικό Ωκεανό ήταν τρεις φορές μεγαλύτερος από τον ρυθμό ανόδου της παγκόσμιας μέσης στάθμης, ενώ ο ρυθμός ανόδου στον Ανατολικό Ειρηνικό Ωκεανό ήταν σχεδόν μηδενικός ή ακόμα και αρνητικός (βλ. Πρώτο Κείμενο Εργασίας (First Issues Paper) της Ομάδας Μελέτης).⁷

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώθηκε κατά την πρώτη συζήτηση του κειμένου εργασίας στην Ομάδα Μελέτης⁸ με την επισήμανση ότι υπάρχουν δύο είδη ανόδου της στάθμης της θάλασσας: εκείνη που οφείλεται σε φυσικούς παράγοντες (σεισμοί, τσουνάμι ή άλλες φυσικές καταστροφές) και η

5. “AR6 Climate Change: The Physical Science basis”, Working Group I contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/>. Βλέπε επίσης IPCC 6th Assessment Report Sea Level Projection Tool, <https://sealevel.nasa.gov>.

6. Βλ. “Final Report of the Committee on Baselines under the International Law of the Sea”, International Law Association, *Report of the Seventy-fifth Conference held in Sofia, August 2012*, vol. 75 (2012), 385-428; “Interim Report of the Committee on International Law and Sea Level Rise”, International Law Association, *Report of the Seventy-seventh Conference held in Johannesburg, August 2016*, vol. 77 (2017), 842; “Final Report of the Committee on International Law and Sea Level Rise”, International Law Association, *Report of the Seventy-eighth Conference held in Sydney, 19-24 August 2018*, vol. 78 (2019), 866.

7. “Sea-level rise in relation to international law. First issues paper by Bogdan Aurescu and Nilufer Oral, Co-Chairs of the Study Group on sea-level rise in relation to international law”, International Law Commission, 72nd session, UNGA, A/CN.4/740, 28 February 2020, 14-16.

8. Report of the International Law Commission, 72nd session (26 April-4 June and 5 July-6 August 2021), A/76/10, “Chapter IX: Sea-level rise in international law”, 186-201.

άνοδος που οφείλεται (κυρίως) στην ανθρώπινη παρέμβαση, όπως στην περίπτωση της κλιματικής αλλαγής (human-induced sea-level rise), που αποτελεί και το αντικείμενο της Ομάδας Μελέτης. Ωστόσο, πέραν της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, υφίστανται διαχρονικά και άλλες αιτίες για τη μετατόπιση της φυσικής ακτογραμμής, η αντιμετώπιση των οποίων θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη και ενδεχομένως να βρεθεί ένας τρόπος/μηχανισμός διάκρισης μεταξύ τους. Επιπρόσθετα, τονίστηκε η δυσκολία εκτίμησης του μεγέθους του φαινομένου και των συνεπειών του – ενώ είναι βέβαιη η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, δεν μπορεί να υπολογισθεί με ακρίβεια ο ρυθμός ανόδου. Σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα, η σχετική στάθμη επηρεάζεται και από παράγοντες, όπως τεκτονικές μετακινήσεις και μεταβολές (ανύψωση ή βύθιση) της ξηράς, διάβρωση του εδάφους, ανέμους, θαλάσσια ρεύματα και ακραία καιρικά φαινόμενα, ενώ ο ρυθμός ανόδου της παγκόσμιας μέσης στάθμης καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την έκταση της τήξης των πάγων, ιδίως της Ανταρκτικής.⁹ Θα πρέπει, τέλος, να σημειωθεί ότι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας δεν θα επηρεάσει μόνον τα μικρά νησιωτικά κράτη, τα οποία βρίσκονται σε ιδιαίτερα επισφαλή θέση,¹⁰ αλλά και τις ηπειρωτικές περιοχές, ιδίως αυτές

με χαμηλό υψόμετρο, όπως οι Κάτω Χώρες ή πόλεις, όπως η Βενετία, όπου η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και οι παλίρροιες αποτελούν μόνιμη απειλή και εν γένει πόλεις που έχουν κτισθεί στις παράκτιες ζώνες. Υπολογίζεται ότι περίπου 680 εκατομμύρια ζουν σε περιοχές που κινδυνεύουν να πλημμυρίσουν.

3. Οι εργασίες της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου (ILA)

3.1. Με το ζήτημα των επιπτώσεων της ανόδου της στάθμης της θάλασσας επί των γραμμών βάσης ασχολήθηκαν διαδοχικά δύο επιτροπές της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου, η «Επιτροπή για τις Γραμμές Βάσης υπό το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας» (Committee on Baselines under the International Law of the Sea, 2008-2012) και η «Επιτροπή για το Διεθνές Δίκαιο και την Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας» (Committee on International Law and Sea Level Rise, 2012-2018).

Η Επιτροπή για τις Γραμμές Βάσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι στο πλαίσιο της Σύμβασης ΔΘ η κανονική γραμμή βάσης, ήτοι η γραμμή της κατώτατης ρηχίας κατά μήκος της ακτής, όπως αυτή απεικονίζεται σε ναυτικούς χάρτες μεγάλης κλίμακας που αναγνωρίζονται από το παράκτιο κράτος (βλ. άρθρο 5), είναι *μεταβλητή* (*ambulatory*),¹¹ υπό την έννοια της με-

9. Οπ.π. υποσημ. 3, σελ. 7.

10. Για παράδειγμα, το 80% των νησιών των Μαλδίβων βρίσκεται σε υψόμετρο μικρότερο του 1 μέτρου από την επιφάνεια της θάλασσας.

11. Η πλειοψηφία των μελών της Επιτροπής θεώρησε ότι καθοριστικός παράγοντας για τον προσδιορισμό της κανονικής γραμμής βάσης είναι η *πραγματική* (*actual*) *γραμμή της κατώτατης ρηχίας*. Η φράση «όπως αυτή απεικονίζεται σε ναυτικούς χάρτες μεγάλης κλίμακας που αναγνωρίζονται από το παράκτιο κράτος» αναφέρεται στη διακριτική ευχέρεια του παράκτιου κράτους να επιλέξει το γεωδαιτικό σύστημα αναφοράς για την εν λόγω απεικόνιση. Κατά κανόνα, η χαρτογραφημένη γραμμή της κατώτατης ρηχίας αποτελεί μια επαρκώς ακριβή απεικόνιση της κανονικής γραμμής βάσης. Εάν, όμως, έχουν επέλθει σημαντικές φυσικές αλλαγές, τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα λαμβάνουν υπόψη τους εξω-

τατόπισής της προς τη θάλασσα (seaward) σε περίπτωση φυσικών προσχώσεων ή τεχνικών έργων και προς την ξηρά σε περίπτωση διάβρωσης του εδάφους ή ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Επιπρόσθετα, θεωρήθηκε ότι το υφιστάμενο δίκαιο δεν δύναται να προσφέρει κατάλληλη λύση σε περίπτωση ολικής (ή σημαντικής) απώλειας της εδαφικής επικράτειας ενός παράκτιου κράτους και συνακόλουθα και των γραμμών βάσης από τις οποίες μετρώνται οι θαλάσσιες ζώνες του. Όπως χαρακτηριστικά σημειώθηκε, τα παράκτια κράτη δύνανται να προστατεύσουν την εδαφική τους επικράτεια με τη φυσική ενίσχυση της ακτογραμμής (physical reinforcement), αλλά όχι μέσω ενός πλάσματος δικαίου (legal fiction), ήτοι με τη χρήση μιας χαρτογραφημένης γραμμής βάσης (charted line), η οποία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, προτάθηκε η σύσταση μιας ειδικής Επιτροπής προκειμένου να εξετασθούν εις βάθος όλες οι παράμετροι και να υποβληθούν προτάσεις *de lege ferenda*.

3.2. Με τα θέματα αυτά ασχολήθηκε η Επιτροπή για το Διεθνές Δίκαιο και την Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας, η οποία αφού εξέτασε αναλυτικά τα συμπεράσματα της Επιτροπής για τις Γραμμές Βάσης, προέβη στη διατύπωση προτάσεων *de lege ferenda*. Στο πλαίσιο αυτό, συζητήθηκαν εναλλακτικά σενάρια, όπως το «πάγωμα (freezing)¹² των γραμμών βάσης» και το «πάγωμα (freezing)

των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών».

Ως **πλεονεκτήματα της πρώτης εναλλακτικής («πάγωμα» γραμμών βάσης)** αναφέρονται τα εξής: α) διατήρηση των υφιστάμενων δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών σε θαλάσσιες ζώνες, ανεξαρτήτως της απώλειας εδαφικής επικράτειας και/ή γραμμών βάσης, β) οι χάρτες που απεικονίζουν τις γραμμές βάσης και τα εξωτερικά όρια των θαλασσίων ζωνών θα παραμείνουν σε ισχύ και δεν θα απαιτηθεί η επανεκτίμηση και επαναχαρτογράφηση τους, αν και, εναλλακτικά, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν γεωγραφικές συντεταγμένες, γ) κατάργηση «στρεβλών» κινήτρων για την τεχνητή διατήρηση των γραμμών βάσης με πρακτικές και μέσα που δεν είναι συμβατά με τους υφιστάμενους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, δ) διατήρηση του *status quo* όσον αφορά την κατανομή των θαλασσίων ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας και των «κοινών καθεστώτων» υπό τη Σύμβαση ΔΘ, ε) διασφάλιση των υφιστάμενων υποχρεώσεων υπό το διεθνές δίκαιο ως προς συγκεκριμένες θαλάσσιες περιοχές, στ) τα παράκτια κράτη και τα νησιωτικά κράτη θα θωρακιστούν από τις αρνητικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, στην οποία ένας μικρός μόνον αριθμός από αυτά έχει συμβάλει.

Από την άλλη πλευρά, ως **μειονεκτήματα** σημειώνονται τα εξής: α) παραβίαση του κανόνα ότι η κανονική γραμμή βάσης είναι μεταβλητή, β)

υπέρμετρη αύξηση των εσωτερικών υδάτων στο βαθμό που οι γραμμές βάσης θα παραμείνουν ως έχουν, ενώ η ακτογραμμή θα έχει μετακινηθεί προς την ξηρά, γ) διατήρηση των θαλασσίων ζωνών, παρά το γεγονός ότι τα τμήματα της ακτογραμμής από τα οποία υπολογίστηκαν θα έχουν βυθισθεί ή λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, νησιά που έχουν χρησιμοποιηθεί ως σημεία βάσης δεν θα έχουν πλέον τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται για να έχουν αυτές τις θαλάσσιες ζώνες, σύμφωνα με το άρθρο 121(3) Σύμβασης ΔΘ και δ) «παρεμπόδιση» από τα παράκτια κράτη της επέκτασης της ανοικτής θάλασσας σε ευρύτερες περιοχές. Επιπρόσθετα, τα παράκτια κράτη θα εξακολουθούν να έχουν την υποχρέωση ενημέρωσης/επικαιροποίησης των ναυτικών χάρτων, ακόμα και εάν οι χάρτες στους οποίους αποτυπώνεται η «νομική» γραμμή βάσης παραμείνουν ως έχουν. Διαφορετικά, θα δημιουργηθεί κίνδυνος για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας.

Όσον αφορά τη **δεύτερη εναλλακτική («πάγωμα» εξωτερικών ορίων)**, ως **πλεονεκτήματα** αναφέρονται: α) διατήρηση των υφιστάμενων χαρτογραφημένων θαλασσίων ζωνών και διεκδικήσεων σε θαλάσσιες ζώνες πέραν των χωρικών υδάτων, β) κατάργηση «στρεβλών» κινήτρων για την τεχνητή διατήρηση φυσικών σχηματισμών προκειμένου να διατηρηθούν τα υφιστάμενα δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες, γ) μετατόπιση των γραμμών βάσης, προκειμένου να αποτυπωθεί η νέα πραγματικότητα λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, δ) απεικόνιση της πραγματικής ακτογραμμής στους ναυτικούς χάρτες – ενημέρωση των ναυτιλλομένων για τις αλλαγές και ε) τα παράκτια κράτη, συμπεριλαμβανομένων των νησιωτικών κρατών, θα θωρακιστούν από τις αρνητικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, στην οποία ένας μικρός μόνον αριθμός από αυτά έχει συμβάλει. Αντιθέτως, ως **μειονεκτήματα** αναφέρονται τα εξής: α) η διατήρηση των υφιστάμενων εξωτερικών ορίων με παράλληλη μετατόπιση των γραμμών βάσης προς την ξηρά θα έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του εύρους των θαλασσίων ζωνών πέραν του ανώτατου επιτρεπόμενου ορίου από το διεθνές δίκαιο – πλέον, το εύρος των θαλασσίων ζωνών θα υπερβαίνει τα 200 νμ, β) οι ναυτιλλόμενοι θα πρέπει να είναι ενήμεροι ως προς ενδεχόμενες αλλαγές στα χωρικά ύδατα, γ) εάν διατηρηθούν μόνον τα εξωτερικά όρια της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ) και της υφαλοκρηπίδας, τα εξωτερικά όρια των χωρικών υδάτων θα μετατοπίζονται ανάλογα με τις αλλαγές στις γραμμές βάσης και δ) «παρεμπόδιση» από τα παράκτια κράτη της επέκτασης της ανοικτής θάλασσας σε ευρύτερες περιοχές.

Υπό το φως των ανωτέρω, δεν θεωρήθηκε σκόπιμος ο διαχωρισμός των γραμμών βάσης από τα εξωτερικά όρια των θαλασσίων ζωνών, εφόσον ενδεχόμενο «πάγωμα» των εξωτερικών ορίων χωρίς αντίστοιχο «πάγωμα» των γραμμών βάσης θα έχει συνέπειες για θεμελιώδεις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ, ιδίως για το ανώτατο επιτρεπτό εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης και της ΑΟΖ. Για τον λόγο αυτό, προκρίθηκε μια συνεκτική λύση, ήτοι η διατήρηση τόσο των γραμμών βάσης όσο και των υφιστάμενων εξωτερικών ορίων, υπό τον όρο πάντα της συμβατότητας με τις συναφείς διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ, οι οποίες αντανakλούν εθιμικό δίκαιο.

Ιδιαίτερη μνεία έγινε εν προκειμέ-

τερικά στοιχεία προκειμένου να προσδιορίσουν με ακρίβεια τη *νομική* κανονική γραμμή βάσης. Υποστηρίχθηκε, ωστόσο, και η άποψη ότι η χαρτογραφημένη γραμμή (charted line) είναι η νομική κανονική γραμμή βάσης και ισχύει μέχρι να τροποποιηθεί από το παράκτιο κράτος, ενδεχομένως με την εξαίρεση περιπτώσεων όπου το παράκτιο κράτος δεν επικαιροποιεί τακτικά τους ναυτικούς χάρτες του. Βλ. περαιτέρω Final Report of the Committee on Baselines under the International Law of the Sea, ο.π. υποσημ. 6.

12. Ο όρος «πάγωμα» (freezing) αντικαταστάθηκε στη συνέχεια με τον πλέον δόκιμο όρο «διατήρηση» (preservation) των υφιστάμενων ορίων, υπό τον όρο της συμβατότητας με τη Σύμβαση ΔΘ.

νω στο ζήτημα των *καταχρηστικών/παράνομων διεκδικήσεων* (*excessive claims*), ήτοι στις περιπτώσεις εκείνες όπου τα παράκτια κράτη έχουν χαράξει ευθείες γραμμές βάσης ή θεσπίσει θαλάσσιες ζώνες κατά παράβαση των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ. Η Επιτροπή διευκρίνισε ότι οι προτάσεις της περί διατήρησης των υφιστάμενων ορίων αφορούν αποκλειστικά **διεκδικήσεις συμβατές** με τις αυστηρές προϋποθέσεις που θέτει η Σύμβαση ΔΘ και οι οποίες έχουν δημοσιευθεί ή κοινοποιηθεί στον Γραμματέα των ΗΕ, υπενθυμίζοντας ότι υφίστανται διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη δύνανται να διαμαρτυρηθούν ή να εκφράσουν την αντίρρησή τους έναντι διεκδικήσεων θαλασσίων ζωνών που δεν είναι συμβατές με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ.

Όσον αφορά τα θαλάσσια σύνορα που έχουν καθορισθεί με διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης ή μέσω δικαιοδοτικού διακανονισμού, η Επιτροπή πρότεινε τη διατήρησή τους, για λόγους σταθερότητας και ασφάλειας δικαίου, σημειώνοντας ότι ανεξαρτήτως του εάν τα συμβαλλόμενα μέρη είχαν συνεκτιμήσει τις επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας κατά τις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις, δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν «θεμελιώδη μεταβολή των περιστάσεων» στο πλαίσιο του άρθρου 62(2) της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969).

3.3. Σε συνέχεια των προτάσεων της Επιτροπής, η Ένωση Διεθνούς Δικαίου υιοθέτησε κατά την 78^η Διάσκεψη στο Σύδνεϋ της Αυστραλίας (19-24 Αυγούστου 2018), την *απόφαση 5/2018*, σύμφωνα με την οποία για

λόγους σταθερότητας και ασφάλειας δικαίου, και υπό τον όρο ότι οι γραμμές βάσης και τα εξωτερικά όρια των θαλασσίων ζωνών ενός παράκτιου ή αρχιπελαγικού κράτους έχουν προσδιορισθεί σύμφωνα με τη Σύμβαση ΔΘ, οι εν λόγω γραμμές βάσης και εξωτερικά όρια *δεν απαιτείται να επαναπροσδιορισθούν* σε περίπτωση που η άνοδος της στάθμης της θάλασσας επιφέρει αλλαγές στη φυσική ακτογραμμή. Το ίδιο ισχύει και για τα θαλάσσια σύνορα που έχουν καθορισθεί με διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης ή μέσω δικαιοδοτικού διακανονισμού.

Περαιτέρω, η Διάσκεψη επιβεβαίωσε ότι οι συστάσεις της Επιτροπής περί διατήρησης των υφιστάμενων δικαιωμάτων σε θαλάσσιες ζώνες (*maritime entitlements*), έγιναν υπό τον όρο ότι οι διεκδικήσεις σε θαλάσσιες ζώνες είναι συμβατές με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ και έχουν δημοσιευθεί ή κοινοποιηθεί στον ΓΓΗΕ, κατ' εφαρμογήν των συναφών διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ,¹³ πριν από τις αλλαγές στη φυσική ακτογραμμή λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.

3.4. Θα πρέπει, τέλος, να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο των εργασιών της Επιτροπής για τις Γραμμές Βάσης συζητήθηκαν και εναλλακτικές επιλογές ως προς τη διαδικασία θέσπισης νέων ρυθμίσεων *de lege ferenda*. Ιδιαίτερη μνεία έγινε, μεταξύ άλλων, στη διαμόρφωση κανόνα εθιμικού δικαίου, στην υιοθέτηση Πρωτοκόλλου στη Συμφωνία-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή, στη χρήση των διατάξεων περί τροποποίησης της Σύμβασης ΔΘ, στην υιοθέτηση απόφασης της Συνό-

13. Βλ. σχετικά τα άρθρα 16(2), 47(9), 75(2), 76(9) και 84(2) Σύμβασης ΔΘ περί ευθειών γραμμών βάσης/αιγιαλίτιδας ζώνης, αρχιπελαγικών γραμμών βάσης, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας αντιστοίχως.

δου των Συμβαλλομένων Μερών στη Σύμβαση ΔΘ και στη σύγκληση Διακυβερνητικής Διάσκεψης με τη συμμετοχή και των μη συμβαλλομένων μερών στη Σύμβαση ΔΘ.¹⁴ Δεδομένου, όμως, ότι ορισμένες από αυτές τις διαδικασίες ενείχαν σημαντικές νομικές και πολιτικές δυσκολίες, η Επιτροπή για την Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας δεν θεώρησε σκόπιμο να υποβάλει σχετικές εισηγήσεις. Συζητήθηκε, ωστόσο, η διαδικασία διαμόρφωσης νέου κανόνα του εθιμικού δικαίου, αλλά και το κατά πόσον οι εν λόγω προτάσεις θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη κατά τη σύγχρονη ερμηνεία (*contemporary interpretation*) των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία εν προκειμένω στις εργασίες της ΕΔΔ σχετικά με την ερμηνεία των συνθηκών, ιδίως στην έννοια της «μεταγενέστερης πρακτικής» στο πλαίσιο του άρθρου 31(3) της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών. Η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις για την ανάδυση σχετικής πρακτικής στην περιοχή του Ειρηνικού, διευκρινίζοντας, ωστόσο, ότι εάν επρόκειτο να υποβληθούν συγκεκριμένες προτάσεις, θα ήταν σε παγκόσμιο και όχι σε περιφερειακό επίπεδο, δεδομένου ότι θα πρέπει να είναι αντιτάξιμες στη διεθνή κοινότητα και όχι να περιορίζονται στις χώρες μιας συγκεκριμένης περιοχής.

4. Οι εργασίες της Ομάδας Μελέτης «Άνοδος της στάθμης της θάλασσας σε σχέση με το Διεθνές Δίκαιο» της ΕΔΔ - Υποβολή του Πρώτου Κειμένου Εργασίας αναφορικά με τις επιπτώσεις στο δίκαιο της θάλασσας

Στις 28 Φεβρουαρίου 2020, κυκλοφόρησε ως επίσημο έγγραφο της ΕΔΔ το Πρώτο Κείμενο Εργασίας της Ομάδας Μελέτης αναφορικά με τις επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας στο δίκαιο της θάλασσας,¹⁵ το οποίο συντάχθηκε από τους αρμόδιους για θέματα δικαίου της θάλασσας Συμπροέδρους και συζητήθηκε κατά τις συνεδριάσεις της 1-4 Ιουνίου και 6,7,8, και 19 Ιουλίου 2021.

4.1. Γενικές παρατηρήσεις

Για τους σκοπούς του κειμένου εργασίας, η ανάλυση της διεθνούς πρακτικής βασίστηκε κυρίως στις θέσεις των κρατών μελών, όπως αυτές εκφράστηκαν στο πλαίσιο των εργασιών της 6^{ης} Επιτροπής (Νομική Επιτροπή) της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ (ΓΣΗΕ) και στις γραπτές συνεισφορές τους προς την ΕΔΔ. Σημειώνεται εν προκειμένω ότι, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, τα κράτη μέλη υπογράμμισαν ότι οι εργασίες της Ομάδας Μελέτης θα πρέπει να σεβαστούν την ακεραιότητα της Σύμβασης ΔΘ και να είναι συμβατές τόσο με το γράμμα όσο και με το πνεύμα της Σύμβασης. Ωστόσο, κατά την ανάλυση του νομικού καθεστώτος των θαλασσίων

14. Final Report of the Committee on International Law and Sea Level Rise, οπ.π. υποσημ. 6.

15. Οπ.π. υποσημ. 7.

ζωνών στο κείμενο εργασίας, οι διατάξεις της Σύμβασης περί του δικαιώματος των νήσων σε θαλάσσιες ζώνες ερμηνεύονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποδίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην εξαίρεση των βράχων και στην περιορισμένη επήρεια των νήσων στις θαλάσσιες οριοθετήσεις, αντί στον κανόνα ότι όλα τα νησιά, ανεξαρτήτως μεγέθους, δικαιούνται των ιδίων θαλασσίων ζωνών με τα ηπειρωτικά εδάφη, με την εξαίρεση των βράχων που δεν έχουν δική τους οικονομική ζωή ή δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση (βλ. άρθρο 121(3) Σύμβασης ΔΘ). Επιπρόσθετα, ενώ γίνεται αναφορά στην εθιμική υπόσταση των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ, όπως άλλωστε παγίως αναγνωρίζεται και από τη νομολογία, σε υποσημείωση διευκρινίζεται ότι δεν τίγονται οι θέσεις των μη συμβαλλομένων μερών ως προς τις εφαρμοστέες διατάξεις της Σύμβασης.¹⁶ Είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τη συμπερίληψη μιας τέτοιας δήλωσης σε έγγραφο της ΕΔΔ, η οποία κατ' ουσίαν αναιρεί την εθιμική υπόσταση των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ. Σχετική αναφορά απαντάται και στην παράγραφο 46 (Scope and outcome of the topic), χωρίς, ωστόσο, μνεία της εθιμικής υπόστασης των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ.

Τέλος, δημιουργεί εντύπωση το γεγονός ότι σε αντίθεση με τις προτάσεις της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου, τις διακηρύξεις των νησιωτικών κρατών του Ειρηνικού, αλλά και την εκπνεφραμένη βούληση της πλειοψηφίας των κρατών μελών περί σεβασμού της Σύμβασης ΔΘ, στα (προσωρινά) συμπεράσματα του Πρώτου Κειμένου

Εργασίας δεν αναφέρεται ως προϋπόθεση της διατήρησης των υφιστάμενων γραμμών βάσης και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών η συμβατότητα με τις διατάξεις της Σύμβασης.

4.2. Πιθανές νομικές επιπτώσεις επί των γραμμών βάσης και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών

4.2.1. Στο κείμενο εργασίας υπογραμμίζεται ότι είναι πολύ νωρίς ακόμη για να συναχθεί οριστικό συμπέρασμα αναφορικά με την ανάδυση ειδικού (particular) ή περιφερειακού εθιμικού κανόνα σχετικά με τη *διατήρηση των γραμμών βάσης* και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών ενόψει της επικείμενης ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Παρά το γεγονός ότι παρατηρείται σημαντική σύγκληση απόψεων μεταξύ των μικρών νησιωτικών κρατών ως προς το εν λόγω ζήτημα, δεν υπάρχει ακόμη διαμορφωμένη πεποίθηση δικαίου (*opinio juris*). Ιδιαίτερη μνεία γίνεται εν προκειμένω στην υπό διαμόρφωση πρακτική στον Ειρηνικό και την ΝΑ Ασία, σημειώνοντας, ωστόσο, ότι δεν έχουν υποβληθεί ακόμη στοιχεία από τα κράτη της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, ενώ οι λιγοστές αναφορές από τα ευρωπαϊκά κράτη παραπέμπουν στη δυνατότητα ή ακόμα και στην υποχρέωση εφαρμογής ενός συστήματος *μεταβλητών* γραμμών βάσης υπό τη Σύμβαση ΔΘ.

Κατά την άποψη των συντακτών του κειμένου εργασίας, η θεωρία/μέθοδος περί μεταβλητών γραμμών βάσης δεν ανταποκρίνεται στις ανησυχίες

των παράκτιων κρατών, ιδίως των μικρών νησιωτικών κρατών, τα οποία είναι ιδιαίτερος ευάλωτα στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Για λόγους σταθερότητας, προβλεψιμότητας και ασφάλειας δικαίου, θα ήταν σκόπιμο να διατηρηθούν τόσο οι υφιστάμενες γραμμές βάσης και τα εξωτερικά όρια των θαλασσίων ζωνών που μετρώνται από αυτές, όσο και τα υφιστάμενα δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες του παράκτιου κράτους- άλλωστε, η Σύμβαση ΔΘ δεν απαγορεύει *expressis verbis* τη διατήρησή τους.

Στο πλαίσιο της Σύμβασης ΔΘ, η υποχρέωση δημοσιότητας, ήτοι της απεικόνισης των γραμμών βάσης σε ναυτικούς χάρτες μεγάλης κλίμακας που αναγνωρίζονται επίσημα από το παράκτιο κράτος και των ορίων που προκύπτουν από αυτές, και της κατάθεσής τους στον ΓΓΗΕ, αφορά στη χάραξη ευθειών γραμμών βάσης και όχι τη φυσική ακτογραμμή (βλ. άρθρο 16). Πάντως, ακόμα και στην περίπτωση των ευθειών γραμμών βάσης, δεν επιβάλλεται ουδεμία υποχρέωση χάραξης και δημοσιοποίησης νέων γραμμών βάσης όταν αλλάζουν οι γεωγραφικές συνθήκες (coastal conditions) και κατ' επέκταση και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών που μετρώνται από αυτές. Συνεπώς, τίποτα δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη από το να καταθέτουν, σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ, τις γραμμές βάσης και τα εξωτερικά όρια των θαλασσίων ζωνών τους και, όταν επέλθουν οι αρνητικές επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, να μην προβούν σε επικαιροποίηση προκειμένου να διατηρήσουν τα δικαιώματά τους.¹⁷

Τέλος, παρατηρούνται ορισμένες ανακρίβειες στο κείμενο εργασί-

ας, όπως η αναφορά περί σταθερών (permanent) εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας στο πλαίσιο της Σύμβασης ΔΘ και στο ενδεχόμενο αποκλίσεων με τα εξωτερικά όρια της ΑΟΖ, τα οποία είναι μεταβλητά. Ωστόσο, η σχετική πρόβλεψη στη Σύμβαση ισχύει μόνον για τα εξωτερικά όρια της υφαλοκρηπίδας πέραν των 200 νμ., τα οποία βασίζονται στο γεωμορφολογικό κριτήριο. Στις περιπτώσεις αυτές, προβλέπεται ότι τα όρια της υφαλοκρηπίδας, τα οποία θα καθιερώνονται από το παράκτιο κράτος με βάση τις εισηγήσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Όρια της Υφαλοκρηπίδας θα είναι οριστικά και δεσμευτικά, ενώ οι σχετικοί χάρτες και δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων των γεωδαιτικών δεδομένων, θα κατατίθενται στον ΓΓΗΕ (βλ. άρθρο 76(8)-(9) Σύμβασης ΔΘ). Αντιθέτως, εντός του ορίου των 200 νμ, ο τίτλος επί της υφαλοκρηπίδας είναι αποκλειστικά η απόσταση, με αποτέλεσμα τόσο τα εξωτερικά όρια της υφαλοκρηπίδας όσο και τα εξωτερικά όρια της ΑΟΖ να μετρώνται από τις γραμμές βάσης.

4.2.2. Το κείμενο εργασίας συζητήθηκε εκτενώς στην Ομάδα Μελέτης, αρκετά μέλη της οποίας εξέφρασαν προβληματισμό ως προς τις εκτιμήσεις και τα προσωρινά συμπεράσματα των συντακτών του, υπογραμμίζοντας ότι θα πρέπει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή κατά την ανάλυση του άρθρου 121 Σύμβασης ΔΘ περί του καθεστώτος των νήσων και ζητώντας, μεταξύ άλλων, να ληφθούν υπόψη οι εργασίες της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου, ιδίως η ανάλυση των μειονεκτημάτων και των πλεονεκτημάτων των διαφόρων εναλλακτικών σεναρίων (βλ. ανωτέρω). Επιπρόσθετα, θεωρήθηκε σκόπιμο όπως αναλυθούν περαιτέρω τα

16. "This is without prejudice to position taken by non-Parties regarding applicable provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea" (υποσημείωση 323, σελ. 57), οπ.π.

17. Οπ.π. υποσημ. 7, παρ. 104(f).

εξής ζητήματα: α) εάν υφίσταται στο Διεθνές Δίκαιο *αρχή της σταθερότητας* (principle of stability), υπογραμμίζοντας εν προκειμένω ότι η επιθυμία για σταθερότητα δεν αποτελεί απαραίτητα ένδειξη πεποίθησης δικαίου (*opinio juris*), αλλά και ότι το Διεθνές Δικαστήριο, στην απόφασή του της 2ας Φεβρουαρίου 2018 στην υπόθεση *Θαλάσσιας Οριοθέτησης στην Καραϊβική και τον Ειρηνικό (Κόστα Ρίκα-Νικαράγουα)*, επέλεξε τη λύση μιας μεταβλητής οριοθετικής γραμμής για τη θαλάσσια οριοθέτηση,¹⁸ β) η σημασία της αρχής ότι «*το έδαφος δεσπόζει την θάλασσα*» (land dominates the sea), γ) εάν υφίσταται *υποχρέωση επικαιροποίησης των ναυτικών χαρτών του παράκτιου κράτους, αλλά και διαφοροποίησης μεταξύ των χαρτών* που χρησιμοποιούνται για την κατάθεση των θαλασσιών ορίων στα ΗΕ και των ναυτικών χαρτών. Διαφορετικά, θα υπάρξουν κίνδυνοι για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας. Κατά μία άποψη, ωστόσο, οι πιθανοί κίνδυνοι για τη ναυσιπλοΐα λόγω της μη επικαιροποίησης των ναυτικών χαρτών σε περίπτωση ανόδου της στάθμης της θάλασσας δεν θα είναι μεγάλοι, διότι, αφενός, η ακτογραμμή υποχωρεί προς την ξηρά και, αφετέρου, οι ναυτιλλόμενοι έχουν πρόσβαση στη δορυφορική τεχνολογία. Επιπρόσθετα, αναφέρθηκε ότι τα εξωτερικά όρια ευρύτερων θαλασσιών ζωνών, όπως η αποκλειστική οικονομική ζώνη (ΑΟΖ), θα επηρεαστούν λιγότερο, εφόσον

η χάραξή τους βασίζεται σε περιορισμένο αριθμό σημείων βάσης. Από την άλλη μεριά, έχει υποστηριχθεί ότι ένα *διπλό σύστημα χαρτών*, με χάρτες για την απεικόνιση των θαλασσιών ορίων του παράκτιου κράτους αφενός και ναυτικούς χάρτες αφετέρου, θα έλυνε το πρόβλημα της επικαιροποίησης και στο πλαίσιο του άρθρου 5 Σύμβασης ΔΘ.¹⁹

Κατά την άποψή μας, η επικαιροποίηση των ναυτικών χαρτών, βάσει των προδιαγραφών του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού (ΙΗΟ), είναι απαραίτητη τουλάχιστον για τις περιπτώσεις εκείνες όπου οι μεταβολές στη φυσική ακτογραμμή είναι μεγάλες – διαφορετικά, οι (μη επικαιροποιημένοι) ναυτικοί χάρτες θα αποτυπώνουν γεωχωρικά δεδομένα που δεν θα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, δημιουργώντας κίνδυνο για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει εν προκειμένω η πρακτική της Ολλανδίας, η οποία, λόγω του σχετικά μικρού βάθους του νοτίου τμήματος της Βόρειας Θάλασσας και ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου βυθού, αντιμετωπίζει, πέραν της διαρκούς μετακίνησης της ακτογραμμής, αναδύσεις και βυθίσεις σκοπέλων (low-tide elevations) εντός των χωρικών της υδάτων.²⁰ Στο πλαίσιο αυτό, αναπροσαρμόζει τις γραμμές βάσης, εκδίδοντας συναφείς Αγγελίες προς τους Ναυτιλλομένους και επικαιροποιώντας τους επίσημους ναυτικούς χάρτες μόνον όταν οι αλλαγές αυτές

λαμβάνουν χώρα σε απόσταση μεγαλύτερη του 0.1 ν.μ. από την ακτή.²¹ Αντιστοίχως, οι ΗΠΑ αναπροσαρμόζουν τις γραμμές βάσης όταν οι μετατοπίσεις υπερβαίνουν τα 500 μέτρα.²²

Όσον αφορά τους χάρτες που χρησιμοποιούνται για την κατάθεση των γραμμών βάσης και των θαλασσιών ορίων των παράκτιων κρατών στα ΗΕ, σύμφωνα με συναφείς Οδηγίες της Γραμματείας των ΗΕ²³ θα πρέπει να υποβάλλονται *ναυτικοί χάρτες κατάλληλης κλίμακας*²⁴ για την ακριβή αποτύπωσή τους, ενώ τα κράτη ενθαρρύνονται να υποβάλλουν τους χάρτες και σε ηλεκτρονική μορφή. Προκειμένου δε να διευκολυνθούν τα παράκτια κράτη κατά την κατάθεση των ορίων των θαλασσιών ζωνών τους στον ΓΓΗΕ και να διασφαλισθεί η συμβατότητα μεταξύ των διαφόρων συστημάτων γεωγραφικής πληροφόρησης και των ηλεκτρονικών ναυτικών χαρτών, ο Διεθνής Υδρογραφικός Οργανισμός, σε συνεργασία με τη Γραμματεία των ΗΕ, συνέταξε (μη δεσμευτικές) τεχνικές προδιαγραφές και πρότυπα για τον προσδιορισμό των γεωχωρικών δεδομένων στον θαλάσσιο χώρο.²⁵

Σημειώνεται εν προκειμένω ότι η προβλεπόμενη από τη Σύμβαση εναλλακτική χρήση γεωγραφικών συντεταγμένων και εν γένει η ψηφιακή μορφή αποτελεί τον πλέον κατάλληλο τρόπο απεικόνισης των γραμμών βάσης/θαλασσιών ορίων, επιτρέπει δε την ευρεία και πλήρη χρήση των τεχνολογικών εξελίξεων, ιδίως της δορυφορικής τεχνολογίας. Αντιθέτως, στον έντυπο ναυτικό χάρτη, ο οποίος δημιουργήθηκε εξ αρχής για τις ανάγκες του ναυσιπλοΐας, τα περισσότερα από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του χερσαίου χώρου απεικονίζονται σε γενικευμένη μορφή. Η ακριβής απεικόνιση της ακτογραμμής εξαρτάται από την κλίμακα του χάρτη, ενώ εκτεταμένες θαλάσσιες περιοχές μπορούν να απεικονισθούν σε ενιαίο φύλλο χάρτη μόνον σε μικρή κλίμακα. Όπως επισημαίνεται χαρακτηριστικά, ο ναυτικός χάρτης αποτελεί προσομοίωση και όχι ακριβή καταγραφή της πραγματικότητας.²⁶

δ) Περαιτέρω, θεωρήθηκε σκόπιμο όπως εξετασθούν το κόστος και τα οφέλη τρίτων κρατών από ενδεχόμενη διατήρηση των γραμμών βά-

21. "Information submitted by the Netherlands to the International Law Commission", Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands to the United Nations, Verbal Note No. NYV/2019/822, dated 27 December 2019, https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/slr_netherlands.pdf3.

22. "Comments of the United States Regarding the Sea-Level Rise in relation to the Law of the Sea", United States Mission to the United Nations, Diplomatic Note, 18 February 2020, https://legal.un.org/ilc/sessions/72/pdfs/english/slr_us.pdf.

23. Βλ. *Law of the Sea: Guidelines on deposit with the Secretary-General of charts and lists of geographical coordinates of points under the United Nations Convention*, United Nations, 2021.

24. Η κλίμακα του χάρτη θα πρέπει να είναι από 1:50.000 έως 1:100.000, για την απεικόνιση των γραμμών βάσης, των εξωτερικών ορίων της αιγιαλίτιδας ζώνης και της συνορεύουσας ζώνης και των συναφών οριοθετικών γραμμών, και από 1:100.000 έως 1:1.000.000, για την απεικόνιση των εξωτερικών ορίων της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας και των συναφών οριοθετικών γραμμών.

25. Βλ. σχετικά την πρώτη έκδοση του ΙΗΟ S-121 "Maritime Limits and Boundaries Product Specification" (Edition 1.0.0-October 2019).

26. Συζήτηση με τον κ. Δημήτριο Δαγρέ, Επίτιμο Διευθυντή Χαρτογραφίας της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού, τον οποίο ευχαριστώ θερμά για τις πάντα πολύτιμες παρατηρήσεις του.

18. *Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) case*, ICJ Reports 2018, 139.

19. Οπ.π. υποσημ. 7, σελ. 28 (υποσημείωση 153).

20. Σύμφωνα με το άρθρο 13(1) Σύμβασης ΔΘ, όταν ένας σκόπελος βρίσκεται εν όλω ή εν μέρει σε απόσταση που δεν υπερβαίνει το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης, η γραμμή της κατώτατης ρηχίας του σκοπέλου μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως γραμμή βάσης για τη μέτρηση του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης και κατ' επέκταση και όλων των άλλων ζωνών δικαιοδοσίας.

σης και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών και να ληφθούν υπόψη αρχές, όπως η ελευθερία της ανοικτής θάλασσας, η αρχή της καλής πίστης, η υποχρέωση ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, η προστασία των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους και των δικαιωμάτων των τρίτων κρατών, ο ρόλος της ευθυδικίας και της ύπαρξης ιστορικών δικαιωμάτων, αλλά και η αρχή της διαρκούς κυριαρχίας των κρατών επί των φυσικών πόρων.

Άλλα μέλη της Ομάδας Μελέτης αναφέρθηκαν στις δυσμενείς συνέπειες της χρήσης μεταβλητών γραμμών βάσης, όπως απώλεια κυριαρχίας, κυριαρχικών δικαιωμάτων και δικαιοδοσίας, φυσικών πόρων, αλλά και θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών, υπογραμμίζοντας εν προκειμένω ότι η νομική αβεβαιότητα περί των θαλασσίων ορίων ενδεχομένως να αποτελέσει πηγή συγκρούσεων και αστάθειας μεταξύ γειτονικών κρατών.

Τέλος, υποστηρίχθηκε και η σκοπιμότητα εύρεσης μιας ενδιάμεσης συμβιβαστικής λύσης μεταξύ των δύο βασικών εναλλακτικών, ήτοι των μεταβλητών (ambulatory) και των σταθερών (fixed) γραμμών βάσης αντιστοίχως.

4.3 Πιθανές νομικές επιπτώσεις επί των θαλασσίων συνόρων

4.3.1. Στο κείμενο εργασίας υπογραμμίζεται ότι για λόγους σταθερότητας και ασφάλειας δικαίου, είναι αναγκαίο να διατηρηθούν τα θαλάσσια σύνορα που έχουν καθορισθεί με διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης ή μέσω δικαιοδοτικού διακανονισμού, ανεξαρτήτως της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνεται, δεν μπορεί να γίνει επίκληση της ρήτρας *rebus sic stantibus* (θεμελιώδης μεταβολή των περιστάσεων) υπό το άρθρο 62(2) της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969), δεδομένου ότι τα θαλάσσια σύνορα απολαμβάνουν το ίδιο καθεστώς σταθερότητας, όπως και τα χερσαία σύνορα. Η διεθνής νομολογία είναι σαφής ως προς το εν λόγω ζήτημα. Σύμφωνα με το Διαιτητικό Δικαστήριο του Παραρτήματος VII Σύμβασης ΔΘ, στην απόφασή του της 7^{ης} Ιουλίου 2014, στην *Διαιτησία Οριοθέτησης του Θαλασσίου Συνόρου μεταξύ του Μπανγκλαντές και της Ινδίας στον Κόλπο της Βεγγάλης*: “Maritime delimitations, like land boundaries, must be stable and definitive to ensure a peaceful relationship between the States concerned in the long term... The same consideration applies to maritime boundaries. In the view of the Tribunal, neither the prospect of climate change nor its possible effects can jeopardize the large number of settled maritime boundaries throughout the world. This applies equally to maritime boundaries agreed between States and to those established through international adjudication”.²⁷

Το συμπέρασμα αυτό υποστηρίζεται από την πρακτική των κρατών, όπως άλλωστε κατέστη σαφές και από τις παρεμβάσεις των κρατών μελών ενώπιον της Έκτης Επιτροπής, αλλά και τις γραπτές συνεισφορές τους προς την ΕΔΔ. Παρ’όλα αυτά, θεωρήθηκε ότι δεν υφίσταται ακόμα η απαραίτητη για την διαμόρφωση εθιμικού κανόνα πεποίθηση δικαίου (*opinio juris*). Για τον λόγο αυτό, η Ομάδα Μελέτης ζήτησε από τα κράτη μέλη να υποβάλουν περισσότερα στοιχεία.

27. <https://pca-cpa.org/en/cases/7>. Παρ. 216-217.

Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι κατά τη συζήτηση του κειμένου εργασίας, εκφράστηκε προβληματισμός ως προς το ενδεχόμενο διατήρησης θαλασσίων συνόρων που όταν χαράχθηκαν οριοθετούσαν περιοχές αλληλοεπικαλυπτόμενων διεκδικήσεων, αλλά πλέον οι διεκδικήσεις αυτές δεν αλληλοεπικαλύπτονται, χαρακτηρίζοντας τις εν λόγω περιπτώσεις ως “unreasonable legal fiction”.

4.3.2. Η κατάσταση είναι λιγότερο σαφής ως προς τις **υφιστάμενες διεκδικήσεις θαλασσίων ζωνών** σε περίπτωση μελλοντικής οριοθέτησης.

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, είναι πολύ δύσκολο να φανταστεί κανείς τον τρόπο με τον οποίο θα υποχρεωθεί ένα κράτος να αποκηρύξει ή να περιορίσει τις διεκδικήσεις του - εν τέλει, το ζήτημα αυτό θα λυθεί είτε μέσω διμερών διαπραγματεύσεων είτε μέσω δικαιοδοτικού διακανονισμού. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι δεν είναι καθόλου εύκολο να εφαρμοσθεί στην πράξη η πρόταση της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου περί διατήρησης των υφιστάμενων δικαιωμάτων σε θαλάσσιες ζώνες, η οποία υπονοεί ότι σε περίπτωση δικαστικής επίλυσης μιας διαφοράς οριοθέτησης, το δικαιοδοτικό όργανο που θα επιληφθεί της υπόθεσης θα πρέπει να λάβει υπόψη του τις γραμμές βάσης, επί των οποίων βασίστηκαν οι διεκδικήσεις των διαδίκων κρατών πριν από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Ωστόσο, τα δικαιοδοτικά όργανα, αφενός, δεν δεσμεύονται από τις διεκδικήσεις των διαδίκων κρατών όταν

επιλύουν μια διαφορά οριοθέτησης και, αφετέρου, για τη χάραξη της οριοθετικής γραμμής λαμβάνουν υπόψη την πραγματική κατάσταση ως έχει κατά τη στιγμή της οριοθέτησης.²⁸ Συνακόλουθα, θα μπορούσε να συναχθεί ότι σε μελλοντικό δικαιοδοτικό διακανονισμό δεν θα ληφθούν υπόψη η προτέρα κατάσταση και οι διεκδικήσεις των διαδίκων κρατών πριν από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας.²⁹

Υπό το φως των ανωτέρω, υπογραμμίστηκε η ανάγκη περαιτέρω εξέτασης του ζητήματος, σημειώνοντας εν προκειμένω ότι πέραν ορισμένων γενικών σχολίων των κρατών μελών περί ανάγκης διατήρησης των υφιστάμενων διεκδικήσεων σε θαλάσσιες ζώνες, δεν συμπεριλαμβάνονται συναφή στοιχεία στις γραπτές συνεισφορές τους προς την ΕΔΔ.

4.4. Επόμενα στάδια

Μετά την ολοκλήρωση της εξέτασης του Πρώτου Κειμένου Εργασίας από την Ομάδα Μελέτης, αποφασίσθηκε όπως στη συνέχεια εξετασθούν κατά προτεραιότητα οι εξής θεματικές ενότητες:

α) *Πηγές δικαίου*: παράλληλα με τη Σύμβαση ΔΘ, εξέταση και άλλων διεθνών, περιφερειακών και διμερών συμφωνιών, προκειμένου να προσδιορισθεί το υφιστάμενο δίκαιο (*de lege lata*) αναφορικά με τις γραμμές βάσης και τις θαλάσσιες ζώνες, χωρίς, ωστόσο, να τίγονται εναλλακτικές λύσεις και πολιτικές επιλογές *de*

28. Σύμφωνα με το Διαιτητικό Δικαστήριο στην προαναφερθείσα *Διαιτησία Οριοθέτησης Μπανγκλαντές-Ινδία*: “[T]he issue is not whether the coastlines of the Parties will be affected by climate change in the years or centuries to come. It is rather whether the choice of base points located on the coastline and reflecting the general direction of the coast is feasible in the present case and at the present time... The Tribunal is concerned with the physical reality at the time of determination”. Παρ. 214-215.

29. Οπ.π. υποσημ. 7, παρ. 140.

lega ferenda, β) *Αρχές και κανόνες του διεθνούς δικαίου*: λεπτομερής εξέταση συναφών αρχών και κανόνων του διεθνούς δικαίου, όπως η αρχή ότι «το έδαφος δεσπόζει την θάλασσα», η αρχή του αμετάβλητου των συνόρων, η αρχή *uti possidetis*, η αρχή *rebus sic stantibus* ή η αρχή της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας, η αρχή της καλής πίστης, τα ιστορικά δικαιώματα, η υποχρέωση ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, η προστασία των δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών και των μη-παράκτιων κρατών (*sic*) και η αρχή της δι-αρκούς κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων, γ) *Πρακτική των κρατών και πεποίθηση δικαίου (opinio juris)*: διερεύνηση της πρακτικής των κρατών σε περιοχές όπου η πληροφόρηση είναι ελάχιστη (Ασία, Ευρώπη, Λατινική Αμερική) και περαιτέρω ανάλυση της πρακτικής των Αφρικανικών κρατών. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί εν προκειμένω στο κατά πόσον η εν λόγω πρακτική σχετίζεται με τη διαμόρφωση εθιμικού κανόνα δικαίου ή με την ερμηνεία των συνθηκών. Επιπρόσθετα, θα εξετασθεί η συναφής βάση δεδομένων των ΗΕ, αλλά και οι εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών, προκειμένου να διερευνηθεί εάν τα κράτη επικαιροποιούν ή όχι τις ανακοινώσεις τους, και δ) *Ναυτικοί χάρτες*: εξέταση των διαφόρων χρήσεων των ναυτικών χαρτών τόσο στο πλαίσιο του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού (ΙΗΟ) όσο και στο πλαίσιο της κατάθεσης των γραμμών βάσης και των θαλασσιών ορίων των παράκτιων κρατών στη Γραμματεία των ΗΕ, βάσει των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ και διερεύνηση ύπαρξης υποχρέωσης επικαιροποίησής τους.

5. Θέματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης

5.1. Ένα σημαντικό θέμα που, κατά την άποψή μας, χρήζει περαιτέρω διερεύνησης είναι η **διάκριση της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής από άλλες περιπτώσεις μετατόπισης της φυσικής ακτογραμμής**, όπως η διάβρωση του εδάφους. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, στο πλαίσιο των εργασιών της Ομάδας Μελέτης της ΕΔΔ, θεωρήθηκε σκόπιμο όπως δημιουργηθεί ένας μηχανισμός διάκρισης μεταξύ τους. Ωστόσο, δεν είναι εύκολο να εφαρμοσθεί στην πράξη η εν λόγω διάκριση. Για παράδειγμα, πως μπορεί να τεκμηριωθεί ότι οι αλλαγές στην ακτογραμμή οφείλονται στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής και όχι σε άλλο παράγοντα; Σύμφωνα με την Ένωση Διεθνούς Δικαίου, η δημοσίευση ή κοινοποίηση στον ΓΓΗΕ των γραμμών βάσης και των θαλασσιών ορίων, θα πρέπει να έχει λάβει χώρα *πριν* προκληθούν οι αλλαγές στην ακτογραμμή λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας. Τι θα συμβεί, όμως, στις περιπτώσεις εκείνες όπου μετά την κατάθεση των γεωγραφικών συντεταγμένων στα ΗΕ, έχει υποχωρήσει η ακτογραμμή ή νησιωτικοί σχηματισμοί έχουν απωλέσει το καθεστώς των νήσων, λόγω της σταδιακής διάβρωσης του εδάφους; Υπενθυμίζεται ότι κατά τη συζήτηση του πρώτου κειμένου εργασίας της Ομάδας Μελέτης υποστηρίχθηκε ότι το «πάγωμα» του καθεστώτος των νήσων δεν θα πρέπει να γενικευθεί, εφόσον η μερική ή ολική βύθιση ενός νησιωτικού σχηματισμού ενδέχεται να οφείλεται σε αιτίες που δεν σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Συναφής είναι και η περίπτωση της νησίδας New Moore Island/South

Talpatti στον κόλπο της Βεγγάλης, την οποία διεκδικούσαν η Ινδία και το Μπανγκλαντές και η οποία βυθίσθηκε ολοκληρωτικά το 2010 λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.³⁰ Η δε Ινδία συμπεριέλαβε τις γεωγραφικές συντεταγμένες της εν λόγω νησίδας στον κατάλογο γεωγραφικών συντεταγμένων για τις γραμμές βάσης που κατέθεσε στον ΓΓΗΕ στις 11 Μαΐου 2009, λίγους μήνες πριν την οριστική βύθισή της.³¹

5.2. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, στο πλαίσιο του άρθρου 16 Σύμβασης ΔΘ, η **υποχρέωση κατάθεσης** ναυτικών χαρτών και/ή γεωγραφικών συντεταγμένων αφορά μόνον στις ευθείες γραμμές βάσης και τις άλλες περιπτώσεις παρέκκλισης από τον κανόνα της φυσικής ακτογραμμής («κλείσιμο» κόλπων, στόμια ποταμών) και όχι στη φυσική ακτογραμμή. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των παράκτιων κρατών που καταθέτουν στον ΓΓΗΕ και τις γεωγραφικές συντεταγμένες της **κανονικής γραμμής βάσης**, προκειμένου να τις κατοχυρώσουν. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις, προέβησαν σε επανυποβολή του συνόλου των γεωγραφικών συντεταγμένων των γραμμών βάσης και των θαλασσιών ζωνών τους, συμπεριλαμβανομένων των (προσωρινών) εξωτερικών ορίων της ΑΟΖ βάσει της αρχής της ίσης απόστασης, αλλά και των οριοθετικών γραμμών βάσει διμερών συμφωνιών οριοθέτησης με γειτονικά κράτη.³² Η πρώτη κατάθεση ναυτικών χαρτών και γεωγραφικών συντεταγμένων έγινε από την Γερμανία την 1^η

Φεβρουαρίου 1995 λίγους μήνες μετά τη θέση της Σύμβασης ΔΘ σε ισχύ,³³ ενώ η πρώτη δήλωση περί μη υποχρέωσης επικαιροποίησης των κατατεθεισών γεωγραφικών συντεταγμένων και πρόθεσης διατήρησης των υφιστάμενων θαλασσιών ζωνών ανεξαρτήτως της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής, υποβλήθηκε από την Μικρονησία στις 29 Δεκεμβρίου 2019. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν απαιτείται υποβολή σχετικής δήλωσης προκειμένου ένα παράκτιο κράτος να μπορέσει να επικαλεσθεί το «πάγωμα» των υφιστάμενων θαλασσιών ζωνών του, όπως κατατέθηκαν στον ΓΓΗΕ. Σύμφωνα πάντως με τις προαναφερθείσες Οδηγίες των ΗΕ, εάν ένα παράκτιο κράτος επιθυμεί να διευκρινίσει θέματα που σχετίζονται με την κατάθεση των θαλασσιών ορίων του, συμπεριλαμβανομένης της ερμηνείας των συναφών διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ, τα εν λόγω σχόλια θα πρέπει να συμπεριληφθούν είτε στο κυρίως κείμενο της κοινοποίησης προς τον ΓΓΗΕ είτε σε παράρτημα.

Η κατάσταση είναι περισσότερο περίπλοκη όσον αφορά τη χαρτογραφική απεικόνιση της φυσικής ακτογραμμής, ως προς την οποία δεν υφίσταται υποχρέωση κοινοποίησης στον ΓΓΗΕ (βλ. άρθρο 5 Σύμβασης ΔΘ). Τι θα συμβεί στην περίπτωση που ένα κράτος επικαλεσθεί παλαιότερους χάρτες, οι οποίοι δεν έχουν επικαιροποιηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα; Θα τεθεί κάποιο συγκεκριμένο χρονικό όριο και με βάση ποια κριτήρια, όπως π.χ. τη θέση της Σύμβασης ΔΘ σε ισχύ;

30. Μέχρι το 2000, ο ρυθμός ανόδου της στάθμης της θάλασσας στον κόλπο της Βεγγάλης ήταν 3 χιλιοστά, ενώ στη συνέχεια λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας ανήλθε στα 5 χιλιοστά, με αποτέλεσμα τη βύθιση της εν λόγω νησίδας.

31. Βλ. MZN.76.2010 LOS (Maritime Zone Notification), 17 February 2010.

32. Σε συναφή κατάθεση προέβησαν, μεταξύ άλλων, οι Νήσοι Κουκ, οπ.π. υποσημ. 1.

33. Βλ. MZN.1.1995 LOS (Maritime Zone Notification), 8 March 1995.

Δεν θα μπορούσε, ωστόσο, ένα κράτος να επικαλεσθεί τον εθιμικό χαρακτήρα του άρθρου 5 και τη συμβατότητα με τις διατάξεις της Σύμβασης; Υπενθυμίζεται ότι αντίστοιχη ρύθμιση απαντάται και στη Σύμβαση της Γενεύης για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τη Συνορεύουσα Ζώνη του 1958 (βλ. άρθρο 3).

Υπό το φως των ανωτέρω, είναι προφανές ότι ο ακριβής προσδιορισμός των γραμμών βάσης και η δημοσίευση και κατάθεσή τους στον ΓΓΗΕ θα είναι απαραίτητα στο πλαίσιο της εφαρμογής των προτάσεων της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου, αλλά και εν γένει οιοδήποτε συστήματος «σταθερών» γραμμών βάσης.

5.3. Όσον αφορά τη **συμβατότητα με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ**, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Γραμματεία των ΗΕ δεν εξετάζει τη νομιμότητα των γραμμών βάσης και των εξωτερικών ορίων των θαλασσίων ζωνών που κατατίθενται από τα παράκτια κράτη. Όπως έχει επανειλημμένως υπογραμμισθεί από τη Διεύθυνση Θαλασσίων Υποθέσεων & Δικαίου της Θάλασσας των ΗΕ (DOALOS), οι συναφείς αρμοδιότητες του ΓΓΗΕ, οι οποίες βασιζονται στην ιδιότητά του ως Θεματοφύλακα της Σύμβασης ΔΘ (depository functions), είναι τεχνικής φύσεως και σε καμία περίπτωση δεν ενέχουν κρίση ως προς τη συμβατότητα των κατατεθέντων στοιχείων με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ, ούτε η δημοσίευσή τους συνεπάγεται αναγνώριση της νομικής τους ισχύος από τα ΗΕ.

Συνακόλουθα, παραμένει ανοιχτό το ζήτημα της **κατάθεσης μη συμβατών με τις διατάξεις της Σύμβασης** θα-

λασσίων ορίων, αλλά και της **ανακοίνωσης** συναφών στοιχείων από τα **μη συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση ΔΘ**. Συγκρατείται ότι η Γραμματεία των ΗΕ έχει αποδεχθεί κατάθεση γεωγραφικών συντεταγμένων και από μη συμβαλλόμενο μέρος κατ'εφαρμογήν των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ (σημ. κατάθεση των γεωγραφικών συντεταγμένων των γραμμών βάσης των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (ΗΑΕ) το 2009),³⁴ ενώ την εν λόγω αντίληψη φαίνεται ότι υιοθετούν και οι συντάκτες του Πρώτου Κειμένου Εργασίας της Ομάδας Μελέτης της ΕΔΔ.

Η άποψη αυτή δεν είναι ορθή, δεδομένου ότι πρόκειται περί συμβατικής υποχρέωσης των συμβαλλομένων μερών στη Σύμβαση ΔΘ, τα δε κατατεθέντα στοιχεία αναρτώνται από τον ΓΓΗΕ σε ειδική βάση δεδομένων (Deposit of charts/list of coordinates under the Convention). Σύμφωνα δε με την μέχρι τούδε πρακτική, με την εξαίρεση της προαναφερθείσης περίπτωσης των ΗΑΕ, οι συναφείς ανακοινώσεις των μη συμβαλλομένων μερών, όπως π.χ. η ανακοίνωση των γεωγραφικών συντεταγμένων της αιγιαλίτιδας ζώνης και της ΑΟΖ του Ισραήλ, αλλά και η ανακοίνωση των γεωγραφικών συντεταγμένων των «εξωτερικών ορίων» της υφαλοκρηπίδας της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, αναρτώνται προς πληροφόρηση στον ιστότοπο του DOALOS, υπό το γενικό λήμμα «Maritime space: maritime zones and maritime legislation».³⁵

Το ζήτημα αυτό επεσήμανε και η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο των εργασιών της 30^{ης} Συνόδου των Συμ-

βαλλομένων Μερών στη Σύμβαση ΔΘ, υπογραμμίζοντας ότι *δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή* μια τέτοια διευθέτηση, η οποία, μεταξύ άλλων, παρέμπει σε αποσπασματική εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης.

5.4. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η **νομική θεμελίωση** των διεκδικήσεων των παράκτιων κρατών, ιδίως των Μικρών Αναπτυσσόμενων Νησιωτικών Κρατών (SIDS), τα οποία θίγονται περισσότερο από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Πέραν της επίκλησης λόγων σταθερότητας και ασφάλειας δικαίου, δικαιοσύνης και αλληλεγγύης, αλλά και απώλειας κυριαρχίας, κυριαρχικών δικαιωμάτων και δικαιοδοσίας, ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη δίκαιη κατανομή των βαρών και στην αδυναμία κάλυψης των υπέρογκων ποσών που απαιτούνται για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Το ζήτημα της δίκαιης κατανομής των βαρών, βάσει της «αρχής της κοινής αλλά διαφορετικής ευθύνης», έχουν επανειλημμένως θέσει η Κίνα και η Ινδία, υπογραμμίζοντας την ευθύνη των αναπτυσσόμενων κρατών για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Υπολογίζεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το ετήσιο κόστος ενίσχυσης των παράκτιων δομών για την αντιμετώπιση της ανόδου της στάθμης της θάλασσας κατά 1 μέτρο, δύναται να ανέλθει στο *20% του συνολικού ακαθάριστου εθνικού προϊόντος*. Ειδικότερα, για την ενίσχυση των νησιών των Μαλδίβων εκτιμάται ότι απαιτούνται τουλάχιστον 8.8 δισ. δολάρια, ενώ η συμβολή τους στις παγκόσμι-

ες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα ανέρχεται μόλις στο 0.003%. Αντιστοίχως, για την προστασία της παράκτιας ζώνης της Σιγκαπούρης εκτιμάται ότι θα απαιτηθούν πάνω από 100 δισ. δολάρια για τα επόμενα 50 με 100 χρόνια.

Εξίσου σημαντικό είναι και το επιχείρημα περί οικονομικής ανάπτυξης, ότι, δηλαδή, τα Μικρά Αναπτυσσόμενα Νησιωτικά Κράτη έχουν σχεδιάσει την οικονομική τους ανάπτυξη επί τη βάσει των δικαιωμάτων σε θαλάσσιες ζώνες που *εγγυάται* η Σύμβαση ΔΘ και πλέον απειλείται η επιβίωση και η ευημερία του πληθυσμού τους από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής.³⁶

6. Συμπερασματικές εκτιμήσεις

6.1. Όπως καθίσταται σαφές από την ανωτέρω ανάλυση, το ζήτημα των επιπτώσεων της ανόδου της στάθμης της θάλασσας επί των υφιστάμενων θαλασσίων ορίων είναι πολύπλοκο και εν δυνάμει προβληματικό. Βάσει μιας αυστηρής γραμματικής ερμηνείας του άρθρου 5 της Σύμβασης ΔΘ, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η κανονική γραμμή βάσης είναι (κατ' αρχήν) μεταβλητή. Ωστόσο, εάν ερμηνευθεί η εν λόγω διάταξη στο ευρύτερο πλαίσιο της Σύμβασης, η οποία προωθεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια δικαίου ως βασικές παραμέτρους της διακυβέρνησης των ωκεανών και των θαλασσών, επιβάλλεται μια διαφορετική προσέγγιση. Όπως έχει σωστά αναφερθεί, η Σύμβαση δεν απαγο-

34. MZN.66.2009 LOS (Maritime Zone Notification), 10 March 2009.

35. Βλ. περαιτέρω Α. Στρατή, «Η κατάθεση γεωγραφικών συντεταγμένων, η όψιμη αμφισβήτηση του ν. 4001/2011 και οι τουρκικές διεκδικήσεις» σε Τιμητικό τόμο Γρηγόρη Τσάλτα *Liber Amicorum*, Θαλάσσιοι και Ωκεάνιοι Χώροι, Περιβάλλον, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διεθνές Δίκαιο. Πολιτική και Διακυβέρνηση: Προκλήσεις στον 21ο Αιώνα, Ι. Σιδέρης, 2021.

36. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην προαναφερθείσα Διακήρυξη του Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού: "Coastal States, particularly Small Island Developing States and low-lying States which are specifically affected by sea-level rise and climate change, have planned their development in reliance on the rights to their maritime zones guaranteed in the Convention". Οπ.π. υποσημ. 1.

ρεύει *expressis verbis* τη διατήρηση των γραμμών βάσης σε περίπτωση αλλαγής των γεωγραφικών συνθηκών λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας, ούτε και επιβάλλει συναφή υποχρέωση επικαιροποίησης των γραμμών βάσης.

Κατά τη διάρκεια της Τρίτης Συνδιάσκεψης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (1978-1982), οι συντάκτες της Σύμβασης ΔΘ δεν συνεκτίμησαν, για ευνόητους λόγους, το ενδεχόμενο ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής. Έλαβαν, ωστόσο, υπόψη άλλους παράγοντες που σχετίζονταν με τη γεωγραφική αστάθεια και μεταβλητότητα και απαιτούσαν ειδική μεταχείριση, όπως π.χ. η αστάθεια της ακτογραμμής στο δέλτα ποταμών. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 7(2) Σύμβασης ΔΘ ορίζει ότι σε περιπτώσεις όπου, λόγω της παρουσίας ενός δέλτα και άλλων φυσικών συνθηκών, η ακτογραμμή παρουσιάζεται άκρως ασταθής, τα κατάλληλα σημεία για τη χάραξη ευθειών γραμμών βάσης μπορούν να επιλεγούν κατά μήκος της απώτατης προς τη θάλασσα γραμμής της κατώτατης ρηχίας. Ανεξάρτητα δε από μεταγενέστερη υποχώρηση της γραμμής της κατώτατης ρηχίας, οι ευθείες γραμμές βάσης *θα εξακολουθούν να ισχύουν* μέχρι την τροποποίησή τους από το παράκτιο κράτος, σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης.

Περαιτέρω, το άρθρο 7(4) Σύμβασης ΔΘ επιτρέπει τη χάραξη ευθειών γραμμών βάσης από και προς σκοπούς εάν έχουν κτισθεί επ' αυτών φάροι ή άλλες εγκαταστάσεις, ή η χάραξη των εν λόγω γραμμών βάσης έχει

αναγνωρισθεί διεθνώς. Έχει υποστηριχθεί ότι η εν λόγω διάταξη θα μπορούσε να εφαρμοσθεί κατ' αναλογία και σε περιπτώσεις νησιών που λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας έχουν κατακλυσθεί, αλλά ένα τμήμα τους εξακολουθεί να βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια κατά την άμπωτη και το προγενέστερο σύστημα ευθειών γραμμών βάσης έχει τύχει διεθνούς αναγνώρισης. Αντίστοιχη είναι και η ερμηνεία του άρθρου 7(5) Σύμβασης ΔΘ, το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα χάραξης «ειδικών» ευθειών γραμμών βάσης προκειμένου να ληφθούν υπόψη ιδιαίτερα οικονομικά συμφέροντα του παράκτιου πληθυσμού, η ύπαρξη και η σπουδαιότητα των οποίων προκύπτει με σαφήνεια από μακροχρόνια χρήση, ότι, δηλαδή, επιτρέπει τη διατήρηση ευθειών γραμμών βάσης, οι οποίες συνδέουν σημεία που έχουν κατακλυσθεί λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας.³⁷

Υποστηρίζεται επίσης ότι, υπό το φως της απόφασης του Διαιτητικού Δικαστηρίου στη *Διαιτησία για τη Νότια Σινική Θάλασσα*,³⁸ σύμφωνα με την οποία καθοριστικός παράγοντας για τη διαπίστωση εάν ένας νησιωτικός σχηματισμός πληροί τα κριτήρια του άρθρου 121(3) Σύμβασης ΔΘ, είναι η εγγενής ικανότητά του να συντηρήσει ανθρώπινη διαβίωση, ήτοι η αρχική φυσική του κατάσταση και όχι μεταγενέστερες ανθρώπινες παρεμβάσεις, στην έννοια της «ανθρώπινης παρέμβασης» θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής, έτσι ώστε να μην θίγεται το κα-

θεστώ ενός νησιωτικού σχηματισμού από τις εν λόγω αλλαγές.³⁹ Είναι προφανές ότι οι προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 7(4) και (5) Σύμβασης ΔΘ *δύσκολα* θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν σε περιπτώσεις *σημαντικής ανόδου* της στάθμης της θάλασσας ή να αποτελέσουν γενικό κανόνα. Ωστόσο, το *rationale* του άρθρου 7(2) Σύμβασης ΔΘ είναι το ίδιο με αυτό της προτεινόμενης διατήρησης των υφιστάμενων γραμμών βάσης σε περίπτωση ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής.

Υπό το φως των ανωτέρω, οι προτάσεις της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου περί διατήρησης των υφιστάμενων γραμμών βάσης και των εξωτερικών ορίων των θαλασσιών ζωνών, υπό τον όρο της συμβατότητας με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ και της δημοσίευσής ή κοινοποίησής τους στον ΓΓΗΕ, κατ' εφαρμογήν των συναφών διατάξεων της Σύμβασης, είναι συμβατές, αν όχι *stricto sensu* με το γράμμα, σίγουρα με το πνεύμα της Σύμβασης ΔΘ. Το ίδιο ισχύει και για τη διατήρηση των θαλασσιών συνόρων που έχουν καθορισθεί με διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης ή μέσω δικαιοδοτικού διακανονισμού, όπως επιβεβαιώνεται από την πρακτική των κρατών και τη διεθνή νομολογία. Άλλωστε, πολύ δύσκολα θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι η βούληση των συντακτών της Σύμβασης ΔΘ ήταν η εγκαθίδρυση μιας έννομης τάξης για τις θάλασσες και τους ωκεανούς με διαρκώς μεταβαλλόμενα όρια εθνικής δικαιοδοσίας. Συγκρατείται ότι η άνοδος της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής πραγματοποιείται σταδιακά και σε βάθος

χρόνου, ενώ δεν μπορεί να υπολογισθεί με ακρίβεια ο ρυθμός ανόδου. Συνακόλουθα, μια *τελεολογική ερμηνεία* των συναφών διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ είναι και θεμιτή και αναγκαία, παρά τις αναμφισβήτητες σημαντικές δυσκολίες, νομικής και τεχνικής φύσεως, που θα αντιμετωπισθούν κατά την εφαρμογή τους στην πράξη (βλ. ανωτέρω ενότητα 5).

6.2. Από την άλλη μεριά, οι συζητήσεις στο πλαίσιο της ΕΔΔ εξακολουθούν να δημιουργούν προβληματισμό, ιδίως μετά την εν τοις πράγμασι διεύρυνση του αντικειμένου της Ομάδας Μελέτης (βλ. ανωτέρω ενότητα 4.4), διότι ενέχουν τον κίνδυνο αναθεώρησης/επανερμηνείας βασικών κανόνων του δικαίου της θάλασσας. Παρά το γεγονός ότι στο αναλυτικό πρόγραμμα εργασιών της Ομάδας Μελέτης αναφέρεται ρητά ότι δεν θα προταθούν τροποποιήσεις στο υφιστάμενο διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης ΔΘ, ήδη υπήρξε πρόταση περί ορισμού Εισηγητών για τη διαμόρφωση σχεδίου άρθρων αναφορικά με τις νομικές επιπτώσεις της ανόδου της στάθμης της θάλασσας λόγω της κλιματικής αλλαγής, ενόψει μελλοντικής διαπραγμάτευσης για την υιοθέτηση μιας νέας διεθνούς συμφωνίας-πλαισίου.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, συζητήσεις περί εναλλακτικών νομικών και πολιτικών επιλογών ως προς την αντιμετώπιση του εν λόγω ζητήματος έχουν λάβει χώρα και σε άλλα διεθνή *fora*, ορισμένες εκ των οποίων είναι ιδιαίτερος προβληματικές. Μεταξύ άλλων, έχει προταθεί η θέσπιση ζωνών συνεκμετάλλευσης ως εναλλακτικής λύσης στο ζήτημα της οριοθέτησης,⁴⁰ η θέσπιση νέων συμβατικών

37. Οπ.π. υποσημ. 7, παρ. 80.

38. Βλ. σχετικά την απόφαση της 12^{ης} Ιουλίου 2016, του Διαιτητικού Δικαστηρίου του Παραρτήματος VII Σύμβασης ΔΘ στη *Διαιτησία για τη Νότια Σινική Θάλασσα (Φιλιππίνες-Κίνα)*, παρ. 305-306 και 540, <https://pca-cpa.org/en/cases/18>.

39. Οπ.π. υποσημ. 7, παρ. 202-203.

40. Οπ.π. υποσημ. 8, παρ. 261. Την εν λόγω «λύση» έχει υποστηρίξει επανειλημμένως η Κίνα.

κανόνων μέσω της υιοθέτησης νέας Συμφωνίας Εφαρμογής της Σύμβασης ΔΘ σχετικά με τις γραμμές βάσης ή Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση-Πλαίσιο των ΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή, ακόμα και τροποποίηση της Σύμβασης ΔΘ. Επιπρόσθετα, έχει προταθεί η υποβολή συναφούς αίτησης γνωμοδότησης προς το Διεθνές Δικαστήριο Δικαίου της Θάλασσας (ΔΔΔΘ) ή το Διεθνές Δικαστήριο, αλλά και η συνεκτίμηση της υφιστάμενης πρακτικής ως «μεταγενέστερης πρακτικής» στο πλαίσιο της ερμηνείας των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ.

Δεδομένου ότι η μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών είναι αντίθετη σε οιαδήποτε τροποποίηση της Σύμβασης ΔΘ, η συζήτηση εστιάζεται πλέον από τα νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού, στη **συνεκτίμηση της υφιστάμενης πρακτικής ως «μεταγενέστερης πρακτικής» στο πλαίσιο της ερμηνείας των διατάξεων της Σύμβασης, σύμφωνα με το άρθρο 31(3)β' της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών**. Η εν λόγω επιλογή φαίνεται ότι αποτελεί, σε αυτό το στάδιο τουλάχιστον, την πλέον «ανώδυνη» λύση, υπό την προϋπόθεση φυσικά ότι δεν θα καταλήξει σε έμμεση τροποποίηση των διατάξεων της Σύμβασης. Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός κρατών, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Νορβηγίας, της Ολλανδίας και της Ισλανδίας, υποστηρίζει ότι στο πλαίσιο της Σύμβασης ΔΘ οι γραμμές βάσης είναι εν γένει μεταβλητές και ότι δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτές καινοφανείς ερμηνείες (Ισλανδία). Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τις πρόσφατες διαβουλεύσεις στα ΗΕ για την υιοθέτηση της ετήσιας Απόφασης για τους Ωκεανούς και το Δίκαιο της Θάλασσας, δεν κατέστη δυνατή η συμπε-

ρίληψη ουσιαστικής αναφοράς στην προαναφερθείσα Διακήρυξη του Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού, λόγω έντονων αντιρρήσεων από ορισμένα κράτη μέλη.

Τέλος, το ζήτημα της ολικής απώλειας της εδαφικής επικράτειας ενός παράκτιου κράτους λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας έχει μια τελείως διαφορετική διάσταση, η οποία άπτεται θεμάτων κρατικής υπόστασης και κυριαρχίας και εκφεύγει των ορίων της παρούσας μελέτης. Σημειώνεται εν προκειμένω ότι η Ομάδα Μελέτης της ΕΔΔ θα υποβάλει συναφές κείμενο εργασίας εντός του 2022, ενώ με το ζήτημα αυτό ασχολείται και η Επιτροπή για το Διεθνές Δίκαιο και την Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου.

Η προσέγγιση της ΕΕ για τα δάση: Η νέα Δασική Στρατηγική έως το 2030

3

Χρήστος Αν. Πλιάτσικας

*Διεθνολόγος, Msc
Περιβαλλοντική
Διακυβέρνηση και
Βιώσιμη Ανάπτυξη,
υποψήφιος διδάκτορας
Τμήματος Διεθνών,
Ευρωπαϊκών και
Περιφερειακών
Σπουδών Παντείου
Παν/μίου, ερευνητής
Ευρωπαϊκού Κέντρου
Περιβαλλοντικής
Ερευνας και Κατάρτισης*

Τα δάση αποτελούν τον φυσικό πνεύμονα του πλανήτη, προσφέροντας το αναγκαίο οξυγόνο για τη επιβίωση, αλλά συγχρόνως και πολύτιμα οικοσυστήματα, καθώς στεγάζουν ένα μεγάλο μέρος της βιοποικιλότητας. Ο ρόλος τους είναι κομβικής σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη και στις τρεις διαστάσεις της (περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία). Λειτουργούν ως φυσικό ανάχωμα απέναντι στην Κλιματική Αλλαγή, αποτελώντας μία από τις καταβόθρες απορρόφησης διοξειδίου του άνθρακα και αποτρέπουν την διάβρωση των εδαφών και την πρόκληση πλημμυρών, διασφαλίζοντας την ομαλή ροή του νερού σε επιφανειακά και υπόγεια ύδατα. Ακόμα, η εμπορική αξιοποίηση των δασικών πόρων, λ.χ. ξυλεία, ενέργεια, συνιστά πηγή εθνικού εισοδήματος και δημιουργεί θέσεις εργασίας για τους τοπικούς πληθυσμούς.

Παρόλα αυτά, η κακοδιαχείριση των δασών, με πρακτικές όπως η αλόγιστη υλοτομία, η διάνοιξη αγροτικών εκτάσεων και η άκριτη οικιστική επέκταση, σε συνδυασμό με τις πυρκαγιές, έχουν προκαλέσει την μακροχρόνια αποψίλωση σημαντικών δασικών εκτάσεων. Αναπόδραστα, η διεθνής κοινότητα έκρινε απαραίτητη τη διαμόρφωση πολιτικών προστάσι-ας και ορθολογικής διαχείρισης των δασών, η οποία αναδείχθηκε κατά τη Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992.¹ Το γεγονός όμως, ότι οι πόροι των δασών είναι ζωτικής σημασίας για τις αναπτυσσόμενες χώρες από

1. Το κεφάλαιο 11 της Ατζέντα 21 αναφέρεται στην αποδάσωση, όπου περιέχει πολιτικές για τη διατήρηση του πολυλειτουργικού χαρακτήρα των δασών, την προστασία, τη βιώσιμη διαχείριση και αποκατάσταση κάθε τύπου δάσους, προσδιορίζοντας τον τρόπο και τα μέσα υλοποίησής τους.

οικονομική σκοπιά, απέτρεψε την επίτευξη συμφωνίας για την υιοθέτηση μιας διεθνούς σύμβασης αποκλειστικά για τα δάση, περιορίζοντάς τη διεθνή κοινότητα στη μη δεσμευτική Δήλωση για τη Διαχείριση, Διατήρηση και Αυτοσυντηρούμενη Ανάπτυξη όλων των Τύπων των Δασών. Πτυχές της προστασίας και διαχείρισης των δασών καλύπτονται έμμεσα από τις Συμβάσεις του Ρίο.²

Σε επίπεδο ΕΕ, τα δάση καλύπτουν περίπου το 43,5% της ευρωπαϊκής επικράτειας, στοιχείο ενδεικτικό του μεγέθους και της σημασίας διατήρησής τους. Η εισαγωγή όμως κοινών πολιτικών διαχείρισης και προστασίας των δασών είναι σχετικά πρόσφατη και έπεται χρονικά των αποφάσεων που πάρθηκαν στο Ρίο. Συγκεκριμένα, υπάρχει η Δασική Στρατηγική του 1998, το Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δάση του 2006, η δεύτερη Δασική Στρατηγική του 2013 και εσχάτως υιοθετήθηκε η Δασική Στρατηγική του 2020 με ορίζοντα το 2030. Αυτά τα κείμενα περιέχουν το

περίγραμμα των δράσεων για τη Βιώσιμη Διαχείριση των Δασών, την οποία πρέπει να εφαρμόζουν τα κράτη-μέλη.³ Η ειδοποιός διαφορά σε σχέση με άλλες κοινές πολιτικές είναι ότι πρόκειται για μη δεσμευτικές αποφάσεις, με το συνολικό πλαίσιο της δασικής πολιτικής να έχει εθελοντικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, απουσιάζει ένα κοινοτικό δεσμευτικό πλαίσιο δασικής πολιτικής, η οποία όμως ασκείται σε εθνικό επίπεδο, με την ΕΕ να καθορίζει τις κατευθύνσεις στις οποίες θα κινείται.

Η πρώτη Δασική Στρατηγική υιοθετήθηκε με την Απόφαση 1999/C 56/01.⁴ Εκεί διαφαίνεται η δέσμευση των χωρών για υλοποίηση της Βιώσιμης Διαχείρισης των Δασών.⁵ Σεβόμενη τα εθνικά όρια, υπάρχει πρόνοια εφαρμογής της αρχής της επικουρικότητας.⁶ Η διάσταση της πολυλειτουργικότητας των δασών βρίσκονται στο επίκεντρο των εισαγόμενων πολιτικών, το οποίο διαφαίνεται και στο Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δάση της περιόδου 2007-2011

2. Πρόκειται για τη Σύμβαση-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή, τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλομορφία και τη Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης.

3. Pirlot, P., Delreux, T., Farcy, C., Forests: A Multi-sectoral and Multi-level Approach to Sustainable Forest Management, στο Adelle, C., Biedenkopf, K., Torney, D., (eds.), *European Union External Environmental Policy: Rules, Regulation and Governance Beyond Borders*, ed. Palgrave Macmillan, Cham, 2018, σελ. 168-169.

4. Βλ. Ψήφισμα του Συμβουλίου της 15ης Δεκεμβρίου 1998, Για μια δασική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 1999/C 56/01, 26/2/1999, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999Y0226\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999Y0226(01)&from=EN) Ημ. Πρόσβασης: 6/9/2012.

5. Στα αγγλικά αποδίδεται ως Sustainable Forest Management. Σύμφωνα με την Απόφαση Η1 του Ελσίνκι το 1993 για τις Γενικές Κατευθύνσεις για τη Βιώσιμη Διαχείριση των Δασών στην Ευρώπη, προσδιορίζεται ως η διαχείριση και χρήση των δασών και των δασικών εκτάσεων κατά τρόπο, και σε βαθμό, ώστε να διατηρείται η βιολογική τους ποικιλότητα, η παραγωγικότητά τους, η ικανότητα αναγέννησης και η ζωτικότητά τους, καθώς και η ικανότητά τους να επιτελούν, τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον, τις εύλογες οικολογικές, οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες, σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς να βλάπτονται άλλα οικοσυστήματα. Βλ. Resolution H1, General Guidelines for the Sustainable Management of Forests in Europe, Second Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, Helsinki/Finland, 16-17 June 1993, https://www.foresteurope.org/docs/MC/MC_helsinki_resolutionH1.pdf Ημ. Πρόσβασης: 7/9/2021.

6. Αρχή που αποτρέπει την παρέμβαση θεσμών της ΕΕ, εφόσον ένα θέμα μπορεί να ρυθμιστεί σε εθνικό επίπεδο.

που έθεσε ορισμένες γενικές δράσεις για την περιβαλλοντική προστασία, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέδραμε ιδιαίτερα τα κράτη στον συντονισμό των δράσεων και στην παροχή τεχνικής βοήθειας.

Η σχετική έκθεση αξιολόγησης έδειξε ότι υπήρξε μεν πρόοδος στην προστασία των δασών και στην βιώσιμη δασοκομία, αλλά εντόπισε προβλήματα στη διατομεακή συνεργασία και στον συντονισμό, το οποίο οδήγησε στην εκπόνηση του Σχεδίου Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Δάση.⁷ Η δεύτερη Δασική Στρατηγική διαδέχθηκε την πρώτη το 2013, δίχως ουσιαστικές διαφοροποιήσεις σε περιεχόμενο και φιλοσοφία.⁸ Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι σε ένα βαθμό επαναδιαδήλωσε τις προτεραιότητες και τις δράσεις που είχε θέσει η πρώτη, ιδιαίτερα για τη Βιώσιμη Διαχείριση των Δασών. Αντικείμενο ρύθμισης αποτέλεσαν οι καινούργιες προκλήσεις που παρουσιάστηκαν, η προσπάθεια βελτίωσης του συντονισμού και της συνοχής των πολιτικών αλλά και η επιβεβαίωση τήρησης της αρχής της επικουρικότητας.⁹ Έμφαση δόθη-

κε στην αγροτική ανάπτυξη και στην υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή. Συνεπώς, προσπαθεί να αντιμετωπίσει τις αδυναμίες της προηγούμενης Στρατηγικής με κυριότερη τον συντονισμό, αλλά και με την ενσωμάτωση δράσεων για τη σταδιακή μετάβαση σε βιώσιμα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής, αναδεικνύοντας και τη σημασία συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

Η νέα Δασική Στρατηγική με ορίζοντα το 2030 υιοθετήθηκε στο πλαίσιο εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, μιας πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που προβλέπει στην επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας του Παρισιού για το Κλίμα και να καταστήσει την Ευρώπη την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο ως προς τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050.

Ειδικότερα για τα δάση, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αναγνωρίζει τον ρόλο και τη σημασία της ποιοτικής και ποσοτικής βελτίωσής τους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, εντάσσοντάς την πολιτική της στο πλαίσιο της Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα.¹⁰ Επιπλέον, θέτει το περίγραμμα των δράσεων για τα δάση, με

7. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση για την εφαρμογή της Δασικής Στρατηγικής της ΕΕ, COM(2005) 84, Βρυξέλλες, 10/3/2005, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0084&from=EN> Ημ. Πρόσβασης: 25/9/2021.

8. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Μια νέα δασική στρατηγική της ΕΕ: για τα δάση και τον δασικό τομέα, COM(2013) 659 final, Βρυξέλλες, 20/9/2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0659&from=EN> Ημ. Πρόσβασης: 14/9/2021.

9. Aggestam, F., Giurca, A., The art of the "green" deal: Policy pathways for the EU Forest Strategy, *Forest Policy and Economics*, Vol. 128, July 2021, σελ. 2, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1389934121000629> Ημ. Πρόσβασης: 29/8/2021.

10. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, COM(2019) 640 final, Βρυξέλλες, 11/12/2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640> Ημ. Πρόσβασης: 14/9/2021.

βασικές συνιστώσες τη διατήρηση και τη διαχείριση. Έτσι, επιδιώκει να προσανατολίσει τις χώρες της ΕΕ στη βιοοικονομία και την εμπορία προϊόντων ξυλείας προερχόμενων από Βιώσιμη Διαχείριση των Δασών, με στόχο τον περιορισμό και την εξάλειψη της αποδάσωσης.

Η Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα για το 2030,¹¹ παράγωγο αποτέλεσμα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, θέτει σε προτεραιότητα για τα δάση την πρόληψη και την αντιμετώπιση των πυρκαγιών. Στο πλαίσιο της συνολικής προστασίας της βιοποικιλότητας, επιχειρεί την επέκταση του δικτύου Natura για να ενταχθούν περισσότερες περιοχές σε καθεστώς αυξημένης προστασίας, καθώς και την επιτάχυνση της αποκατάστασης των οικοσυστημάτων. Προτάσσει λοιπόν την αυστηροποίηση του καθεστώτος των προστατευόμενων περιοχών, ειδικότερα για τα πλούσια σε βιοποικιλότητα και αξία πρωτογενή και παλιά δάση.¹² Για το λόγο αυτό, αναγνωρίζοντας τη σημασία των δασών, προβάλλει την ανάγκη ποιοτικής, ποσοτικής αύξησης και βελτίωσης της ανθεκτικότητάς τους στην ΕΕ, με προστασία του 30% των χερσαίων εκτάσεων, εκ

των οποίων το 10% να εντάσσεται σε καθεστώς αυστηρής προστασίας.¹³ Επιπλέον, περιλαμβάνει ορισμένες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα δάση, με κυριότερες την εκπόνηση χάρτη για τη δενδροφύτευση 3 δισεκατομμυρίων νέων δένδρων με ορίζοντα το 2030 και τη βελτίωση του συστήματος πληροφοριών για τα δάση. Αποδίδει λοιπόν έμφαση στην αποκατάσταση, ώστε να αντιστραφεί η αποψίλωση των δασών και η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων. Επιπροσθέτως, προτεραιότητα έχει και η παρακολούθηση εφαρμογής των συμφωνηθέντων, με αξιοποίηση του υπάρχοντος συστήματος πληροφοριών των ευρωπαϊκών δασών και προαγωγή της βελτίωσης και περαιτέρω ανάπτυξής του.

Η προσέγγιση της Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητας στον δασικό τομέα, αποκαλύπτει και τις στοχεύσεις της νέας Δασικής Στρατηγικής. Κεντρική της φιλοδοξία είναι η ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση των δασών, ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητά τους και να μετριαστούν οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.

Βασικοί άξονες υλοποίησής τους, είναι η βιοοικονομία, η προστασία και η

αποκατάσταση των δασών, η αναδάσωση και η παροχή οικονομικών κινήτρων για τη βιώσιμη διαχείριση των δασών.¹⁴ Όπως και στη Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα, βαρύτητα δίνεται στην ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, τη διαμόρφωση μιας αποδοτικής διακυβέρνησης των δασών και τέλος στην αποτελεσματική εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας της ΕΕ.

Σε σχέση με τη βιοοικονομία, η οποία προωθεί τη χρήση φυσικών πόρων, η συνδρομή της στην απόδοση των δράσεων είναι κομβική, αποτελώντας ένα κατεξοχήν βιώσιμο εργαλείο, συνδυάζοντας την περιβαλλοντική προστασία με τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων. Έτσι, η αξιοποίηση της δασικής βιομάζας μπορεί να μειώσει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα και να περιορίσει τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, με τα δάση να δημιουργούν θετικές προοπτικές για την αγροτική ανάπτυξη.

Για την προστασία και αποκατάσταση των δασών, επιδιώκει την ενίσχυση του πολυεταμιακού χαρακτήρα των δασών με δράσεις προσανατολισμένες στην πολιτική της προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή. Έτσι, γίνεται ειδική πρόβλεψη για τα πρωτογενή και παλιά δάση της ΕΕ, τα οποία απορροφούν περισσότερες ποσότητες διοξειδίου άνθρακα, για να οριστούν, να καταγραφούν και να ενταχθούν σε ένα καθεστώς αυξημένης προστασίας, συμβάλλοντας και στον στόχο της

Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για την προστασία του 30% των χερσαίων εδαφών. Ακόμα, στα πλαίσια της προσαρμογής, προβάλλει την πρόληψη από τη φυσικές καταστροφές και προωθεί πρακτικές βιώσιμης διαχείρισης που θα διατηρούν τη βιοποικιλότητα που διαβίει στην δασικά οικοσυστήματα.

Για την ενίσχυση του τομέα της παρακολούθησης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε ένα πλαίσιο παρακολούθησης, αναφοράς και συλλογής στοιχείων, με στόχο έγκυρες εκτιμήσεις. Με τον τρόπο αυτό, θα εξασφαλιστούν αξιόπιστα δεδομένα για τον επιστημονικό σχεδιασμό των εθνικών πλάνων για τα δάση, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα και συμβάλλοντας στη συνοχή των εθνικών δασικών πολιτικών στα σχετικά εθνικά πλάνα. Κρίσιμο, για τη διακυβέρνηση των δασών, είναι το άνοιγμα προς την κοινωνία, όπου προωθείται η συμμετοχή επιστημονικών και επιχειρηματικών φορέων, της Κοινωνίας των Πολιτών και πρωτίστως των διαχειριστών των δασών, με στόχο την αμοιβαία επωφελή αλληλεπίδραση και τη συνεχή διαμόρφωση αποδοτικών και κοινωνικά αποδεκτών πολιτικών, αναγκαία συνθήκη για την εφαρμογή τους.

Επιπροσθέτως, τη νέα Δασική Στρατηγική συνοδεύει η πρόβλεψη της Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για τη δενδροφύτευση 3 δισεκατομμυρίων δένδρων στις χώρες της ΕΕ.¹⁵ Πρόκειται για μια μεγάλη πρωτοβου-

11. Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030: Επανάφορα της φύσης στη ζωή μας, COM(2020) 380 final, Βρυξέλλες, 20/5/2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52020DC0380> Ημ. Πρόσβασης: 15/9/2021.

12. Lier, M., Köhl, M. et al., Forest relevant targets in EU policy instruments - can progress be measured by the pan-European criteria and indicators for sustainable forest management?, *Forest Policy and Economics*, Vol. 128, July 2021, σελ. 3, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1389934121000873?casa_token=KeSEcVsDUQYAAAAA:IK-pcgxRvEMcwaqbwFVIGC7GWHMISrPxR6G_F_2WpPxOJWu9S20CETyblFSmFMFH7vcCPDE5fWmY Ημ. Πρόσβασης: 29/8/2021.

13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030, Επανάφορα της φύσης στη ζωή μας, COM(2020) 380 final, Βρυξέλλες, 20/5/2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?from=EN&uri=CELEX%3A52020DC0380> Ημ. Πρόσβασης: 15/9/2021.

14. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Νέα δασική στρατηγική της ΕΕ για το 2030, COM(2021) 572 final, Βρυξέλλες, 20/5/2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0572> Ημ. Πρόσβασης: 31/8/2021.

15. Commission Staff Working Document, The 3 Billion Tree Planting Pledge for 2030, Accompanying the Document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions New EU Forest Strategy for 2030, SWD(2021) 651 final, Brussels, 16/7/2021,

λία που προάγει τον στόχο της αποκατάστασης για την εύρυθμη λειτουργία των δασών, στηριζόμενη στη λογική της τοποθέτησης του κατάλληλου δένδρου στην κατάλληλη περιοχή. Θέτει λοιπόν κριτήρια δενδροφύτευσης τον τρόπο, τον τόπο και τα είδη δένδρων που θα τοποθετηθούν, ώστε να είναι συμβατά με τις τοπικές συνθήκες.

Όπως και στις προηγούμενες στρατηγικές για τα δάση, η έλλειψη δεσμευτικότητας δυσχεραίνει την επίτευξη της αναγκαίας συνοχής στην εφαρμοζόμενη πολιτική, συνέπεια και του γενικόλογων, σε ορισμένα σημεία, προβλέψεων της Στρατηγικής. Αυτό έχει επισημανθεί και από φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών που θεωρούν αρκετά ασαφή τη νέα Δασική Στρατηγική δίχως δεσμεύσεις, ένεκα της πίεσης ισχυρών συμφερόντων στην ΕΕ. Παρόλα αυτά, ορισμένες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έχουν αντιδράσει για τον αντίθετο λόγο, υποστηρίζοντας ότι ορισμένες προβλέψεις της έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, παραβιάζοντας τη συνολική προσέγγιση της δασικής πολιτικής στην ΕΕ. Επιπλέον, η αυστηροποίηση του πλαισίου προστασίας των δασών έχει προκαλέσει αντιπαράθεση, με την αύξηση των προστατευόμενων περιοχών να συναντά την αναμενόμενη αντίδραση χωρών με μεγάλα συμφέροντα στην εμπορία ξυλείας.¹⁶ Προβάλλεται

μάλιστα το επιχείρημα, ότι η Στρατηγική ρίχνει δυσανάλογο βάρος στη προστασία αντί της βιώσιμης διαχείρισης και παραβλέπει οικολογικές αρχές, όπως της αναγκαίας υλοτόμησης ορισμένων δένδρων για λόγους αναζωογόνησης των δασών. Αντιλαμβανόμενοι επομένως ότι η διαχείριση θα πρέπει να είναι στο επίκεντρο της δασικής πολιτικής καθώς οι δασικοί πόροι πρέπει να αξιοποιούνται σε συνάρτηση βέβαια με τη προστασία των δασών για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητά τους.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, το Σύνταγμα του 1974 κατοχυρώνει την προστασία των δασών στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος ως δικαίωμα των πολιτών και υποχρέωση του κράτους.¹⁷ Παρά την ύπαρξη και την υιοθέτηση σχετικών νομοθεσιών με έμφαση πρωτίστως στην δασική προστασία, με εξαίρεση τη Μελέτη Στρατηγικής για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Δασοπονίας και Ξυλοπονίας (1985-2010), η Ελλάδα βρισκόταν αρκετά πίσω σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε επίπεδο καθορισμένης και συντονισμένης διαχείρισης των δασών.

Η σημαντικότερη εξέλιξη σημειώθηκε το 2018 με την υιοθέτηση της Εθνικής Δασικής Στρατηγικής με την ΥΑ 170195/758 (ΦΕΚ Β' 5351/2018). Πρόκειται για παράγωγο αποτέλε-

σμα της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα που υιοθετήθηκε το 2014¹⁸ και κινείται στις κατευθυντήριες γραμμές της 2^{ης} Δασικής Στρατηγικής της ΕΕ.

Το νομοθέτημα αποτελείται από 8 άρθρα στα οποία αναγνωρίζεται ο πολυλειτουργικός χαρακτήρας και κοινωνικοοικονομικός ρόλος των δασών έχοντας σε πρώτο πλάνο τη Μεσογειακή δασοπονία¹⁹ και περιγράφεται ο τρόπος υλοποίησης του Σχεδίου Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038, το οποίο βασίζεται στους Οριζόντιους και τους Κάθετους Άξονες. Οι Οριζόντιοι Άξονες Στρατηγικής πραγματεύονται ζητήματα διακυβέρνησης των δασών, εστιάζοντας στη διαχείριση με αξιοποίηση της διαρκούς έρευνας και παρακολούθησης των δασών. Οι Κάθετοι Άξονες Στρατηγικής επικεντρώνονται στη βιοοικονομία και την εκμετάλλευση των δασών με προαγωγή της δασικής προστασίας, καθώς επίσης στον μετριασμό και την προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, όπου δίνεται έμφαση στη Μεσογειακή δασοπονία, με την παράλληλη ενσωμάτωση ευρωπαϊκών και διεθνών πολιτικών. Δημόσιοι και ευρωπαϊκοί πόροι επωμίζονται τη χρηματοδότηση ενώ προβλέπεται η παρακολούθηση υλοποίησής της από

την Κεντρική Δασική Υπηρεσία και η αξιολόγηση της το 2037 ώστε να προετοιμαστεί η επόμενη. Μέσο εφαρμογής της είναι το Σχέδιο Δράσης για τα δάση, με πρότυπο την αντίστοιχη πρόβλεψη στην Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα, με πενταετή διάρκεια για το καθένα και με συγκεκριμένη θεματική.

Με την Εθνική Στρατηγική για τα δάση, η Ελλάδα επιχειρεί να ευθυγραμμιστεί με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές ανταποκρινόμενη σε σύγχρονα προβλήματα, όπως οι επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, αποτυπώνοντάς τις στις πολιτικές διαχείρισης των δασών. Επίσης, δίνει βαρύτητα στην οικονομική αξιοποίηση των δασών, η οποία δυνητικά θα μπορούσε να φτάσει στο 1% του ΑΕΠ,²⁰ στόχος βέβαια που μοιάζει αρκετά φιλόδοξος και ίσως ανεδαφικός. Μία αξιοποίηση όμως που θα διέπεται από κανόνες αλλά και από τις αρχές της βιώσιμης δασικής διαχείρισης. Η εφαρμογή αυτών των αρχών θα καλύψει ένα σημαντικό και διαχρονικό κενό στη εθνική δασική πολιτική, την έλλειψη δηλαδή δασικής διαχείρισης και της αποκατάστασης των δασικών οικοσυστημάτων, προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες των ελληνικών δασών.²¹

Παρόλα αυτά, παρατηρούνται δομικά

https://ec.europa.eu/environment/pdf/forests/swd_3bn_trees.pdf Ημ. Πρόσβασης: 17/9/2021.

16. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Σουηδίας, μιας χώρας με μακρόχρονη παράδοση στην ισχυρή περιβαλλοντική πολιτική, η οποία αντιτίθεται στη Στρατηγική καθώς θίγονται τα συμφέροντά της στη βιομηχανία ξυλείας.
17. Άρθρο 24, παρ. 1. Στο ίδιο άρθρο έχει επισυναφθεί και μία ερμηνευτική δήλωση κατά την οποία το δάσος ορίζεται ως «το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές)». Βλ. Παπαδημητρίου, Γ., Σωτηρέλης, Γ. (επιμ.), *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, 7^η έκδοση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.

18. Τα δάση καταλαμβάνουν περίπου το 30% της χώρας. Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα επεσήμανε τις απειλές για τα δασικά οικοσυστήματα, προλείποντας το έδαφος για τη μεταγενέστερη υιοθέτηση εθνικής στρατηγικής για τα δάση. Βλ. Υ.Α. 40332/14 ΦΕΚ 2383/Β 2014.
19. Χαρακτηριστικά της είναι η προσαρμογή στις ιδιαιτερότητες των ελληνικών δασών ως μέρος της Μεσογείου, η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η συμβολή στην τοπική ανάπτυξη και η συνεργασία με τις τοπικές κοινωνίες. Βλ. Άρθρο 3, ΥΑ 170195/758 (ΦΕΚ Β' 5351/2018).
20. Koutelis, P., *Restructuring the Greek Forest Sector in Order to Facilitate Rural Development in Greece*, στο Theodoridis, A., Ragkos, A., Salampasis, M. (eds.), *Innovative Approaches and Applications for Sustainable Rural Development, 8th International Conference HAICTA 2017, Chania, Crete, Greece, September 21-24, 2017, Selected Papers*, ed. Springer, Cham, 2019, σελ. 25.
21. Tsiaras, S., Koulelis, P., Tsiroukis, A., Spanos, I., *The contribution of forests in regional development: the role of National Forest Strategy in Greece, MIBES Transactions*, Vol. 14, Is. 1, 2020, σελ. 112, <https://www.researchgate.net/profile/Achilleas-Tsiroukis/publication/347986677>

προβλήματα ως προς την πρακτική της εφαρμογής. Ειδικότερα, περιορίζεται σε γενικούς στόχους, ορισμένοι εκ των οποίων αρκετοί υψηλοί και κατευθύνσεις, αποφεύγοντας όμως να τους ποσοτικοποιήσει, ενώ κρίσιμοι όροι όπως η μεσογειακή δασοπονία διατυπώνονται με ατελή τρόπο που μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις.²² Επίσης, μεταθέτει τον προσδιορισμό των δράσεων στα πλαίσια των Σχεδίων Δράσης για τα Δάση, στα οποία όμως θα έπρεπε να υπάρχει πρόβλεψη συμμετοχής όλων των ενδιαφερομένων στη διαβούλευση, την εκπόνηση και την εφαρμογή των δράσεων. Έτσι, θα αντανakλούσε πληρέστερα και τον χαρακτήρα της διακυβέρνησης που επιχειρεί να προσδώσει. Σε κάθε περίπτωση, δράσεις όπως το πρόσφατο Εθνικό Σχέδιο Αναδασώσεων 2020-2030, θα πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής των Δασών προκειμένου να υπάρχει συνοχή στη δασική πολιτική, η οποία μέχρι σήμερα παραμένει αποσπασματική. Σε σχέση με τη νέα Στρατηγική για τα Δάση, η πρότερη ελληνική δασική πολιτική δημιουργεί ερωτηματικά σε σχέση με την εναρμόνισή της με το ευρωπαϊκό κεκτημένο σε επίπεδο εφαρμογής. Επιπλέον, η ουσιαστική συμμετοχή των ενδιαφερομένων παραμένει αμφίβολη καθώς ο σχεδιασμός της δασικής πολιτικής είναι αποκλειστικά στα χέρια των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών και δεν απηχεί απόλυτα τις ιδιαιτερότητες που υπάρ-

χουν σε τοπικό επίπεδο. Παράλληλα, η εμπορική αξιοποίηση των δασών απαιτεί δικλίδες ασφαλείας προκειμένου να μην έχουν ληστρικό χαρακτήρα σε βάρος του περιβάλλοντος, οι οποίες όμως αγνοούνται στο νέο περιβαλλοντικό νόμο Ν.4685/2020, ο οποίος θέτει ένα καθεστώς κλιμακούμενων ζωνών εκμετάλλευσης και προστασίας εντός των προστατευόμενων περιοχών.²³ Συμπερασματικά, η διεθνής πρακτική έχει καταδείξει τη δυσκολία συμφωνίας των χωρών στη βιώσιμη διαχείριση, γεγονός που γίνεται αντιληπτό και στην ΕΕ και οδήγησε στον εθελοντικό χαρακτήρα της κοινοτικής δασικής πολιτικής, αποδίδοντας τον πρώτο λόγο για τη εφαρμοζόμενη πολιτική στα κράτη-μέλη. Η νέα Δασική Στρατηγική επιχειρεί να συνδράμει στην επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας του Παρισιού και κατεπέκταση στην αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής, με βάση τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας επιδιώκοντας τόσο την προστασία και αποκατάσταση των δασών όσο και τη βιώσιμη διαχείρισή τους. Το πιο αξιoσημείο είναι η πρόβλεψη πολιτικών που θα στηρίζονται στον πυλώνα της προσαρμογής, αναγνωρίζοντας έτσι ότι βιώνουμε ήδη τις επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής και κατά συνέπεια, οι πολιτικές μετριασμού και προσαρμογής πρέπει να προωθούνται ταυτόχρονα με στόχο την ταχεία επίτευξη της παγκόσμιας

κορύφωσης²⁴ αλλά και την πρόληψη από τις επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής.

Η ποιοτική και ποσοτική αύξηση των δασών με αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών διαχείρισης και παρακολούθησης μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα υπό τον όρο εφαρμογής συμμετοχικών προσεγγίσεων και επαρκούς συντονισμού. Η αποκατάσταση και η διαχείριση των δασών με βάση τις οικολογικές αρχές και η ανοιχτή διαβούλευση με τη συμμετοχή όλων των φορέων, συμπεριλαμβανομένων όσων αντιδρούν στο αυξημένο καθεστώς προστασίας, είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη θετική πορεία του εγχειρήματος.

Για την Ελλάδα, η Εθνική Στρατηγική των Δασών αποτελεί μία πρόκληση καθώς εισάγει στη δασική πολιτική μία νέα πραγματικότητα, τη διαχείριση των δασών με όρους βιωσιμότητας και περιβαλλοντικής διακυβέρνησης με τη συμμετοχή της κοινωνίας στην εκπόνηση των πολιτικών. Συνεπώς, αποκτούν αυξημένη σημασία τα Σχέδια Δράσης για τα Δάση, το εργαλείο υλοποίησής της, τα οποία θα πρέπει να αποτυπώνουν στις δράσεις τις σύγχρονες εξελίξεις. Η έμφαση στη βιώσιμη δασική διαχείριση θα επιτρέψει τη φυσική αναζωογόνηση των δασών προλαμβάνοντας τον κίνδυνο πυρκαγιάς δίχως να αποτρέπει την οικονομική αξιοποίησή τους που θα είναι επωφελής για την τοπική ανάπτυξη.

Η επιτυχία της, όπως και η ενσωμάτωση των προβλέψεων της Νέας Στρατηγικής για τα Δάση, θα εξαρτηθεί τελικά, πέρα από την απαιτούμενη δεσμευτικότητα των αρχών στη τήρησή της, από τον προσδιορισμό και κυρί-

ως την ποσοτικοποίηση των δράσεων, την ύπαρξη συντεταγμένης πολιτικής συμπεριλαμβανομένων και των αναδασώσεων με τη συμμετοχή τοπικών φορέων και ενδιαφερομένων.

[The contribution of forests in regional development the role of National Forest Strategy in Greece/links/601d78daa6fdcc37a80619ce/The-contribution-of-forests-in-regional-development-the-role-of-National-Forest-Strategy-in-Greece.pdf](https://www.dasaxeio.com/links/601d78daa6fdcc37a80619ce/The-contribution-of-forests-in-regional-development-the-role-of-National-Forest-Strategy-in-Greece.pdf) Ημ. Πρόσβασης: 16/11/2021.

22. Γκατζογιάννης, Σ., "Εθνική Στρατηγική για τα Δάση": Άλλη μια πρωτοβουλία χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, *dasaxeio.com*, Απρίλιος 2019, <https://dasaxeio.com/2019/05/14/67504/> Ημ. Πρόσβασης: 17/11/2021.

23. Άρθρο 44 για τις Ζώνες εντός προστατευόμενων περιοχών. Βλ. Ν.4685/2020.

24. Στα αγγλικά αποδίδεται ως Global Peaking. Πρόβλεψη της Συμφωνίας του Παρισιού, σύμφωνα με την οποία πρέπει να επιτευχθεί το ταχύτερο δυνατό το μέγιστο όριο παγκόσμιων εκπομπών για να υπάρξει κλιματική ουδετερότητα στον πλανήτη έως το 2050.

Βήματα της ΕΕ για την προώθηση πολιτικών σχετικά με την κλιματική αλλαγή

4

Χριστίνα Μέρκου

ΜΔΕ Διεθνούς Δικαίου &
Διπλωματικών Σπουδών
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Την τελευταία διετία, η ΕΕ προχώρησε σε συγκεκριμένα βήματα, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα σύνολο πολιτικών για την αντιμετώπιση ζητημάτων της κλιματικής αλλαγής. Ορισμένα από αυτά βαίνουν και πέραν των συνόρων της Ευρώπης. Ειδικότερα:

Ευρωπαϊκό Πλάνο Χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί μία από τις βασικότερες δεσμεύσεις της ΕΕ για το περιβάλλον, της οποίας οι στόχοι επηρεάζουν και συνυπολογίζονται σε διάφορους τομείς πολιτικών του Οργανισμού (π.χ. εμπόριο). Η κλιματική ουδετερότητα στην οποία αποβλέπει η Πράσινη Συμφωνία για να επιτευχθεί μέχρι το 2050 απαιτεί ένα ξεκάθαρο χρηματοδοτικό πλάνο, αφού απαιτείται η κινητοποίηση ενός τρισεκατομμυρίου ευρώ.

Τον Ιανουάριο 2020, λοιπόν, η Επιτροπή δημοσίευσε το Επενδυτικό Σχέδιο για τη Συμφωνία που θα λειτουργήσει υποστηρικτικά προς τις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις οι οποίες αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της χρηματοδότησής της. Πέραν των κινήτρων και των εργαλείων που θα παράσχει στους ιδιώτες επενδυτές, θα ενθαρρύνει και τις δημόσιες πράσινες επενδύσεις στηρίζοντας εμπράκτως τις δημόσιες αρχές. Το κύριο εργαλείο του Σχεδίου είναι ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης που αποσκοπεί στη διασφάλιση μίας δίκαιης μετάβασης, αποτελούμενο από τις εξής πηγές χρηματοδότησης: το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, ένα ειδικό καθεστώς στα πλαίσια του InvestEU και τέλος ένα μηχανισμό δανεισμού του δημόσιου τομέα. Να σημειωθεί πως η Τράπεζα

Φάκελος: Κλιματική αλλαγή και Διεθνές Δίκαιο

Επενδύσεων της ΕΕ αποτελεί ένα σημαντικό εταίρο για την υλοποίηση του συγκεκριμένου Σχεδίου.

λιτικές ώστε να εξασφαλίζεται ισότιμος ανταγωνισμός στην κυκλική παραγωγή.

Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία

Το Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία που παρουσίασε η Επιτροπή, το Μάρτιο 2020 αποσκοπεί στη δημιουργία ενός μοντέλου *ανατροφοδοτικής ανάπτυξης*, το οποίο είναι σαφές στα επηρεασμένο από την Πράσινη Συμφωνία. Ουσιαστικά ο κεντρικός στόχος της Στρατηγικής είναι η προώθηση της χρήσης των βιώσιμων προϊόντων, υπηρεσιών και επιχειρηματικών μοντέλων ώστε να μετριαστεί το περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Προφανώς για την ενσωμάτωση των αρχών της κυκλικής οικονομίας απαιτείται η συνεργασία φορέων σε εθνικό, υπερεθνικό και τοπικό επίπεδο και αυτό αντικατοπτρίζεται και στο Σχέδιο. Ειδικότερα προβλέπεται συγκεκριμένα για την εφαρμογή των αρχών της κυκλικής οικονομίας σε όλα τα στάδια της αλυσίδας αξίας ενός προϊόντος, εμπερικλείοντας και συγκεκριμένους τομείς (π.χ. κλωστοϋφαντουργία, ηλεκτρονικά απόβλητα). Είναι επίσης πρόδηλο πως η μείωση και η ορθή διαχείριση της παραγωγής αποβλήτων από οικονομικές δραστηριότητες (που ετησίως φτάνει στους 2.5 εκ.τόνους) αποτελεί ένα μεγάλο μέρος των μέτρων που προτείνει το Σχέδιο, λειτουργώντας συνδυαστικά με προηγούμενες αντίστοιχες Στρατηγικές (π.χ. για τη μείωση των πλαστικών αποβλήτων). Ακόμη, είναι ενδιαφέρον πως στο σχέδιο Ψηφίσματος του Κοινοβουλίου (Επιτροπή Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Ασφάλειας των Τροφίμων), καλείται η Επιτροπή να επανεξετάσει τις υφιστάμενες πο-

Δημοσίευση της Στρατηγικής της Επιτροπής για τη Βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030

Η Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα με ορίζοντα το 2030, που αποτελεί ένα από τα απαραίτητα βήματα υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, έχει διττό στόχο: την *ανάκαμψη της βιοποικιλότητας* της ηπείρου, και την *οικοδόμηση της ανθεκτικότητας* ενόψει μελλοντικών απειλών (π.χ. δασικές πυρκαγιές). Η διεύρυνση του δικτύου Natura 2000 που όπως αναφέρει η Έκθεση αποτελεί και η *οικονομική επιταγή* εξαιτίας των οφελών, η αποκατάσταση της φύσης με την υιοθέτηση συγκεκριμένων στόχων (για τους οποίους η Επιτροπή πραγματοποιεί μελέτη επιπτώσεων) και την κάλυψη υφιστάμενων νομοθετικών κενών αποτελούν μερικούς από τους μακροχρόνιους στόχους της Επιτροπής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης πως η Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα όπως εξαγγέλθηκε θα λειτουργήσει συνδυαστικά με τη Στρατηγική για τη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική κι αυτό επειδή αναγνωρίζεται ο *ζωτικός ρόλος της γεωργίας* στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, ενώ απαραίτητη κρίθηκε και η μετάβαση σε βιώσιμες πρακτικές. Αναφορικά με τα δάση η Στρατηγική τονίζει πως πέραν της προστασίας απαιτείται κι η *αύξηση της ποιότητας, ποσότητας και ανθεκτικότητας* τους, για την υλοποίηση των οποίων η Επιτροπή κατήρτισε την Στρατηγική για τα δάση με ορίζοντα το 2030 και χάρτη πορείας για δενδροφύτευση. Η υιοθέτηση ενός νέου

ευρωπαϊκού πλαισίου διακυβέρνησης για τη βιοποικιλότητα, στη βάση της συνυπευθυνότητας των δρώντων για την εφαρμογή των στόχων και γενικώς της ενωσιακής περιβαλλοντικής πολιτικής κρίθηκε απαραίτητη. Παράλληλα κρίσιμο στοιχείο της Στρατηγικής αποτελεί και η *βιώσιμη χρηματοδότηση*, όπως ονομάστηκε η *ενσωμάτωση του παράγοντα της βιωσιμότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Καταληκτικά, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει πως στη Στρατηγική συμπεριλαμβάνονται και κάποιες δεσμεύσεις που δεν πρέπει να εκλείπουν από μελλοντικές διαπραγματεύσεις της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα γίνεται λόγος για την προάσπιση της αρχής της ισότητας (ιδίως των δικαιωμάτων των αυτόχthonων λαών), την *επαρκή* προστασία και αποκατάσταση όλων των οικοσυστημάτων έως το 2050, την τακτική επανεξέταση εθνικών και υπερθνικών σχεδίων δράσης, μεταξύ άλλων.

Η πέμπτη Έκθεση για την κατάσταση της Ενεργειακής Ένωσης

Η Ενεργειακή Ένωση και οι πολιτικές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της, αποτελούν ένα κρίσιμο τομέα για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής που εδράζεται σε πέντε αρχές: *την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές, συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την ενεργειακή απόδοση, την εσωτερική αγορά ενέργειας, την ασφάλεια του εφοδιασμού, και την έρευνα, την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα*. Η πέμπτη Έκθεση που δημοσιεύθηκε τον Οκτώβριο 2020 παρουσιάζει ενδιαφέρον για τέσσερις λόγους: πρόκειται για την πρώτη Έκθεση μετά

την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, για την πρώτη αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων δράσης για την ενέργεια και το κλίμα, περιλαμβάνει την πρώτες Εκθέσεις για τις επιδοτήσεις στον τομέα της ενέργειας και την ανταγωνιστικότητα της καθαρής ενέργειας. Η Έκθεση αποτελείται από επιμέρους θεματικές Εκθέσεις και μία Σύσταση για την ενεργειακή φτώχεια. Η Σύμβαση πλαίσιο των ΗΕ για την κλιματική αλλαγή έθετε ως επιδιωκόμενο στόχο μέχρι το 2020 την μείωση ύψους 20% από το 1990 των εκπομπών διοξειδίου (κυρίως προερχόμενες από τον ενεργειακό εφοδιασμό), στόχο που όχι μόνο έχει πετύχει αλλά και υπερβεί η Ένωση. Ακόμη ως θετική κρίνεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί για την επίτευξη των στόχων χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ωστόσο σε επίπεδο εθνικών στόχων ορισμένες χώρες δεν εμφανίζουν ενθαρρυντικά αποτελέσματα (π.χ. Βέλγιο, Γαλλία), ενώ η Ελλάδα έχει υπερβεί το στόχο της. Ιδιαίτερη πρόοδος έχει σημειωθεί και στον τομέα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως με τον Κανονισμό του 2019, όπως αντίστοιχα και στη διάδοση του φυσικού αερίου. Στα αρνητικά που επισημαίνει η Έκθεση, καταγράφεται η αύξηση των εκπομπών που προκύπτουν από τις αεροπορικές μεταφορές, η βραδεία μείωση της ενέργειας (που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην COVID-19), η αύξηση των επιδοτήσεων των ορυκτών καυσίμων (κυρίως από το 2015), οι ελλείψεις στη χονδρική και λιανική αγορά ενέργειας, η ενεργειακή φτώχεια (που αφορά και την Ελλάδα εφόσον το ποσοστό αυξήθηκε την περίοδο 2010-2018) παρά τη μείωση του μεριδίου των νοικοκυριών για την κατανάλωσή της παραμένει μία πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσει η ΕΕ. Ακόμη το 2020 σηματοδότησε

τη χρονιά με ένα νέο τριμηνιαίο ρεκόρ εφόσον το 43% του ενεργειακού μείγματος προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αν και σε ένα βαθμό το ποσοστό οφείλεται και στην πανδημία (λόγω της χαμηλής κατανάλωσης).

Στρατηγική για το Εμπόριο: Μια ανοικτή, βιώσιμη και δυναμική εμπορική πολιτική

Η εξασφάλιση της βιωσιμότητας τέθηκε για πρώτη φορά ρητά ως στόχος στην Στρατηγική για την εμπορική πολιτική που παρουσίασε η Επιτροπή στις 18 Φεβρουαρίου 2021. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία διαδραματίζει και στον τομέα της εμπορικής πολιτικής σημαντικό ρόλο, υπο την έννοια ότι πρέπει να συνυπολογίζεται στις πολυμερείς και διμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις. Ιδιάζουσας σημασίας σε αυτό το σημείο κρίνονται και οι μελλοντικές μεταρρυθμίσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου που θα πρέπει να στηρίξουν μία πράσινη μετάβαση.

Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (όπως τα ακραία καιρικά φαινόμενα) παρά τις όποιες προσπάθειες έχουν γίνει, είναι σε μεγάλο βαθμό μη αναστρέψιμες, για αυτό το λόγο η Επιτροπή ανακοίνωσε το 2019 την προετοιμασία της νέας Στρατηγικής για την προσαρμογή σε αυτήν. Τόσο η Επιτροπή όσο και το Συμβούλιο στα Συμπεράσματά του, τον Ιούνιο 2021, τόνισαν ιδιαίτερα τις οικονομικές

συνέπειες του φαινομένου και την ανάγκη διαχείριση των δημοσιονομικών κινδύνων. Η νέα Στρατηγική που προωθεί μία πιο *έξυπνη, ταχύτερη και συστημική προσαρμογή* ουσιαστικά οικοδομεί πάνω στα επιτεύγματα της προηγούμενης του 2013, η οποία είχε αξιολογηθεί θετικά το 2018. Η εμβάθυνση και η διάδοση της γνώσης για την κλιματική αλλαγή μέσω της πλατφόρμας Climate-ADAPT, δημιουργήματα της προηγούμενης Στρατηγικής, αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι και της παρούσας Στρατηγικής. Η έγκυρη πληροφόρηση για το φαινόμενο είναι προφανώς απαραίτητη για την υιοθέτηση των ορθών πολιτικών αντιμετώπισης του, για αυτό και η Επιτροπή θέλει να διευρύνει την πρόσβαση στις βάσεις δεδομένων, με βάση και την Οδηγία INSPIRE και την πρωτοβουλία Green Data4All. Βεβαίως μία αποτελεσματική αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής εξαρτάται και από τη συνολική και συντονισμένη δράση σε εθνικό, υποεθνικό και υπερεθνικό επίπεδο (με την ενίσχυση της τοπικής δράσης), γεγονός που φαίνεται και στη Στρατηγική που προσπαθεί να προάγει μία συστημική και διεθνή δράση. Ειδικότερα η ΕΕ, όπως εξαγγέλει η Επιτροπή θα πρέπει να προωθήσει τη διεθνή χρηματοδότηση, την ενίσχυση των διεθνών δεσμεύσεων μεταξύ άλλων.

Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε με ανακοίνωσή της, το Φεβρουάριο 2021, τη “Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή”, που αποτελεί μέρος της υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.

Η Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη της πως ακόμη και η επίτευξη μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου δεν θα κατορθώσει να αποτρέψει τις επιπτώσεις του φαινομένου, αποπειράται να δημιουργήσει μία πιο *ανθεκτική* Ένωση έως το 2050 (Υπενθυμίζεται πως σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, ως το 2050 οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου θα είναι μηδενικές, ενώ έως το 2030 θα μειώσει κατά 55% τις εκπομπές). Προς αυτό το σκοπό οι στόχοι της παρούσας Στρατηγικής (η προηγούμενη ήταν του 2013), είναι να προσαρμοστεί ο Οργανισμός πιο “έξυπνα”, γρήγορα, συστηματικά, ενισχύοντας παράλληλα και τις διεθνείς δράσεις στον τομέα εξαιτίας και του διασυνοριακού χαρακτήρα του φαινομένου. Η ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών και δεδομένων μέσω της ενίσχυσης του CLIMATE-ADAPT, η ενδυνάμωση της *τοπικής ανθεκτικότητας* αλλά και της μακροοικονομικής δημοσιονομικής ανθεκτικότητας (άλλωστε το ύψος της ετήσιας ζημίας της κλιματικής αλλαγής υπολογίζεται στα 170 δις ευρώ) αποτελούν καίρια σημεία για την υλοποίηση της Στρατηγικής. Το Συμβούλιο της ΕΕ, στα σχετικά Συμπεράσματά του, τον Ιούλιο του 2021, αναγνώρισε την αναγκαιότητα εφαρμογής “περιβαλλοντικών” λύσεων, ενώ κάλεσε την Επιτροπή να καταρτίσει ένα πλαίσιο για την εξασφάλιση από περιβαλλοντικούς κινδύνους.

Πολιτική Συμφωνία για τη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική

Η διαδικασία για την τροποποίηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) ξεκίνησε το 2018 με τις πρώτες προτάσεις της Επιτροπής και τελικά στις

25 Ιουνίου 2021, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο κατέληξε σε προσωρινή πολιτική Συμφωνία (που υιοθετήθηκε στις 2 Δεκεμβρίου). Η Συμφωνία για μία πιο *δίκαιη, πράσινη, και ευέλικτη* ΚΑΠ θα ξεκινήσει να ισχύει από τον Ιανουάριο 2023 και κάθε κράτος μέλος οφείλει να εκπονήσει εθνικό σχέδιο για την εφαρμογή της και απαιτεί πόρους ύψους 387 δισεκατομμυρίων ευρώ (σύμφωνα με τον προγραμματισμό της Επιτροπής). Είναι ξεκάθαρο με βάση τις διαπραγματεύσεις αλλά και το τελικό κείμενο, πως η νέα ΚΑΠ μεταξύ άλλων αποσκοπεί στην πρακτική εφαρμογή της Πράσινης Συμφωνίας σε ένα κρίσιμο για το περιβάλλον τομέα, αυτόν της γεωργίας. Οι εννέα στόχοι της νέας ΚΑΠ αποδεικνύουν αυτήν τη μεταστροφή, εφόσον τρεις τουλάχιστον εξ αυτών αφορούν το περιβάλλον (κλιματική αλλαγή, προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση των τοπίων και της βιοποικιλότητας), ενώ ενδεικτικός αυτής είναι και ο τρόπος εφαρμογής της νέας ΚΑΠ από τα κράτη μέλη. Η χρηματοδότηση της ΚΑΠ διαδραματίζει σε αυτό το σημείο καίριο ρόλο, εφόσον επί παραδείγματι οι επιχορηγήσεις θα συνδέονται με την εφαρμογή οικολογικά φιλικών γεωργικών πρακτικών ενώ προβλέπεται και ένας νέος μηχανισμός (eco-schemes), ο οποίος θα πριμοδοτεί (25 % του της χρηματοδότησης συνολικά) την υιοθέτηση αυτών των πρακτικών. Η Συμφωνία περιλαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση ζητημάτων όπως οι απειλές (π.χ. μείωση βιοποικιλότητας) για το έδαφος, η διαχείριση του εδάφους, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου προερχόμενες από τη γεωργία.

Υιοθέτηση από το Συμβούλιο του “Ευρωπαϊκού Νόμου για το Κλίμα”

Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τη μορφή Κανονισμού (αναθεώρηση Κανονισμού 2018/1999) του Μαρτίου 2020 στοχεύει στη *νομοθετική κατοχύρωση* της μη αναστρέψιμης μετάβασης στη κλιματική ουδετερότητα, έως το 2050, προβλέποντας τα επόμενα βήματα. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο στη χάραξη πολιτικών πρέπει να συγκαταλέγεται η υλοποίηση του προαναφερθέντος στόχου. Σύμφωνα με τον Κανονισμό η Επιτροπή θα αξιολογήσει (με βάση στοιχεία του Ευρωπαϊκού Επιστημονικού Συμβουλίου για την Κλιματική Αλλαγή που εγκαθιδρύεται) την πορεία της υλοποίησης του στόχου της ουδετερότητας καθώς και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή για πρώτη φορά το 2023 και έπειτα για κάθε πέντε χρόνια, έχοντας και τη δυνατότητα να εκδώσουν και σχετικές Συστάσεις προς τα κράτη που θα παράσχει Τον Απρίλιο 2021, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο κατέληξαν σε σχετική πολιτική συμφωνία, ενώ εκατέρωθεν τα δύο Όργανα υιοθέτησαν τον Κανονισμό τον Ιούνιο και αναμένεται πλέον η υπογραφή και η δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της ΕΕ.

Στρατηγική για τα Δάση από την Επιτροπή

Η νέα Στρατηγική της ΕΕ για τα Δάση, όπως είχε προαναγγελθεί από την Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα παρουσιάστηκε τον Ιούλιο 2021 από την Επιτροπή και αποτελεί κι αυτή με τη σειρά της μία εκ των πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο

πως το Κοινοβούλιο, υιοθέτησε τον Οκτώβριο του 2020 Ψήφισμα για την αποψίλωση των δασών παρουσιάζοντας και σχετική νομοθετική πρόταση. Η εν λόγω Στρατηγική θα στηρίξει και το στόχο που θέτει ο *κλιματικός νόμος* για μείωση κατά 55% των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, εφόσον τα δάση είναι απαραίτητα για την καθαρή απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα. Πέραν όμως αυτής τους της συνεισφοράς τα δάση και ειδικότερα τα προϊόντα ξυλείας είναι βασικό στοιχείο για τη μετατροπή του κατασκευαστικού τομέα από κτίρια με εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και της πρωτοβουλίας του νέου ευρωπαϊκού Μπαϊράκου (*πράσινος σχεδιασμός*). Κύριοι άξονες της Στρατηγικής πάνω στους οποίους βασίζονται τα μέτρα είναι η βιώσιμη δασική βιοοικονομία (πχ με την προώθηση του οικότουρισμού), η αποκατάσταση, διεύρυνση και προστασία των δασών, με τη χαρτογράφησή τους να αποτελεί μία από τις πρώτες ενέργειες, η έρευνα και καινοτομία, η παρακολούθηση των δασών, ένα ενωσιακό σύστημα διακυβέρνησης των δασών πέραν της διασφάλισης της εφαρμογής του σχετικού ενωσιακού κεκτημένου. Παρατηρείται δε πως η Στρατηγική για τα δάση αποτελεί και αυτή με τη σειρά της ένα μόνο κομμάτι μιας γενικότερης προσπάθειας της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της με την προώθηση του *πολυλειτουργικού* ρόλου των δασών.

Ανακοίνωση της ΕΕ για την Αρκτική

Η Αρκτική αποτελεί μία περιοχή ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για την ΕΕ για γεωπολιτικούς και οικονομικούς κυρίως λόγους. Ωστόσο η κλιματική αλλαγή και ο αντίκτυπός της στην Αρκτική

επηρεάζουν και ολόκληρο τον πλανήτη, γεγονός που αναγνωρίζεται στην πρόσφατη Ανακοίνωση της ΕΕ του 2021 για μία πράσινη Αρκτική. Η Ανακοίνωση του 2021 για την πολιτική που θα ακολουθήσει η ΕΕ στην Αρκτική, η οποία είναι σαφέστατα επηρεασμένη από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, εφόσον αντιλαμβάνεται και τις συνέπειες των δικών της δράσεων (οικονομικών κυρίως) στην περιοχή με το 8% της υπερθέρμανσης της να προέρχεται από την ΕΕ. Η πολιτική για την Αρκτική στοχεύει σε έναν ειρηνικό διάλογο μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών, τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής στηρίζοντας παράλληλα και τους αυτόχθονες πληθυσμούς της (πχ πράσινη μετάβαση μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας σε καινοτόμους τομείς) και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών κινδύνων. Η ΕΕ θα εμβαθύνει τέλος τις ήδη υπάρχουσες πολιτικές της στα πλαίσια της Βόρειας Διάστασης και τις σχέσεις της με τη Γροιλανδία, εγκαθιστώντας και ένα Γραφείο της Επιτροπής.

VII. Χρονικό Διεθνών Γεγονότων και Καταστάσεων Επισημάνσεις από το περισκόπιο Μάιος-Οκτώβριος 2021

Γενική Επιμέλεια:
Στέλιος Περράκης

Σύνθεση κειμένων:

Γιώργος
Ανεψιού

Κέλλυ
Πισιμίσση

Βαγγέλης
Παρράς

Χριστίνα
Μέρκου

Διεθνές Δίκαιο

1

11 Αυγούστου 2021

Συμφωνία
Περιφερειακής
Συνεργασίας για
την καταπολέμηση
της Πειρατείας
και της Ένοπλης
Ληστείας σε βάρος
πλοίων στην Ασία

Η Γερμανία γίνεται το 21^ο συμβαλλόμενο μέρος στη Συμφωνία Περιφερειακής Συνεργασίας για την καταπολέμηση της Πειρατείας και της Ένοπλης Ληστείας σε βάρος πλοίων στην Ασία (2004).

10 Μαΐου 2021

Κατεχόμενα
παλαιστινιακά
εδάφη

Η απόφαση επίταξης από τις ισραηλινές αρχές ιδιοκτησιών Παλαιστινίων στην επαρχία Sheikh Jarrah της Ανατολικής Ιερουσαλήμ για την εγκατάσταση Εβραίων εποίκων, οδήγησε στην αναζωπύρωση του αραβοϊσραηλινού μετώπου, με εμπλεκόμενα μέρη τις ισραηλινές αρχές και τη Χαμάς, που ελέγχει τη Λωρίδα της Γάζας. Άμεσο θύμα των κλιμακούμενων εντάσεων ο άμαχος πληθυσμός αμφοτέρων των πλευρών, μεταξύ των οποίων πολλά ανήλικα παιδιά. Η ένταση έχει κινητοποιήσει τη διεθνή κοινότητα, με τον Γενικό Γραμματέα των ΗΕ να υπογραμμίζει την ανάγκη άμεσης κατάπαυσης του πυρός, τη στιγμή που η γαλλική προσπάθεια υιοθέτησης Απόφασης από το Συμβούλιο Ασφαλείας ναυάγησε με το αμερικανικό veto. Όλα αυτά τη στιγμή που η Εισαγγελέας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ερευνά την πιθανή τέλεση από το Ισραήλ διεθνών εγκλημάτων στην περιοχή.

23 Μαΐου 2021

Λευκορωσία –
Εξαναγκασμός
σε προσγείωση
πτήσης Ryanair

Με το πρόσχημα της ύπαρξης ανώνυμων πληροφοριών για τοποθέτηση βόμβας εντός του αεροσκάφους και με την παρουσία δυο πολεμικών αεροσκαφών, οι λευκορωσικές αρχές οδήγησαν σε αναγκαστική προσγείωση στο αεροδρόμιο του Μινσκ αεροσκάφος της Ryanair με πτήση FR4978 Αθήνα – Βίλνιους. Η ενέργεια αποσκοπούσε στη σύλληψη του δημοσιογράφου ακτιβιστή Roman Protasevich που εργαζόταν ως δημοσιογράφος στο Nexta, ένα αντιπολιτευόμενο δημοσιογραφικό δίκτυο που είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στις διαδηλώσεις για το εκλογικό αποτέλεσμα του Αυγούστου 2020 στη χώρα. Στον απόηχο του αεροπορικού επεισοδίου, το οποίο πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έσπευσαν να χαρακτηρίσουν «κρατική αεροπειρατεία», ενώ το Ευρωκοινοβούλιο «κρατική τρομοκρατία», ελήφθησαν μονομερείς ή πολυμερείς κυρώσεις (ΕΕ) τόσο από Κυβερνήσεις, όσο και από αεροπορικές εταιρείες (Air France-KLM, Lufthansa). Επίσης, ο Πρόεδρος του Συμβουλίου του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) συγκάλεσε κατεπείγουσα σύσκεψη των 36 διπλωματικών εκπροσώπων του Συμβουλίου στις 27 Μαΐου, μετά το συμβάν της πτήσης FR4978 της Ryanair στον εναέριο χώρο της Λευκορωσίας. Το δε Υπουργείο Μεταφορών της Λευκορωσίας έδωσε στη δημοσιότητα υποτιθέμενο τρομοκρατικό μήνυμα της Χαμάς ««Εμείς, οι στρατιώτες της Χαμάς, απαιτούμε το Ισραήλ να προχωρήσει σε κατάπαυση του πυρός στη Λωρίδα της Γάζας. Απαιτούμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση να αποσύρει την υποστήριξή της στο Ισραήλ σε αυτόν τον πόλεμο. Υπάρχει μια βόμβα σε αυτό το αεροπλάνο. Εάν δεν ικανοποιήσετε τα αιτήματά μας, η βόμβα θα εκραγεί πάνω από το Βίλνιους στις 23 Μαΐου». Η Χαμάς ωστόσο αρνείται κάθε είδους εμπλοκή με το περιστατικό. Σημειώνεται δε ότι η Λευκορωσία είναι το μόνο κράτος της ευρωπαϊκής ηπείρου, στο οποίο δεν έχει καταργηθεί η θανατική ποινή, με ότι αυτό συνεπάγεται για τον Protasevich. Πάντως, αρκετές οργανώσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου απέστειλαν στην Ομάδα Εργασίας των ΗΕ για την Αυθαίρετη Κράτηση (UN Working Group on Arbitrary Detention) -ειδική διαδικασία του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ- να εξετάσει την περίπτωση του Protasevich.

3 Ιουνίου 2021

Τσαντ – Κεντρο-
Αφρικανική
Δημοκρατία

Η Κεντρο-Αφρικανική Δημοκρατία και το Τσαντ αποφάσισαν να συστήσουν ανεξάρτητη Διεθνή Επιτροπή Έρευνας για την εξέταση ένοπλου διασυνοριακού επεισοδίου, το οποίο απείλησε να διαταράξει τις σχέσεις των δυο χωρών.

7 Ιουνίου 2021

Γαλλία – CAR

Η Γαλλία ανέστειλε τη στρατιωτική συνεργασία και τη δημοσιονομική της βοήθεια στην κυβέρνηση της Κεντρο-Αφρικανικής Δημοκρατίας (CAR), χαρακτηρίζοντας τη «συνένοχο» σε μια υποκινούμενη από τη Ρωσία αντιγαλλική εκστρατεία. Η Γαλλία συμμετέχει με στρατό τόσο στην αποστολή της ΕΕ (EUTM-RCA), όσο και στην αποστολή κυανόκρανων του ΟΗΕ (MINUSCA). Η Γαλλία επενέβη στην CAR στο διάστημα 2013-2016, ενώ η Ρωσία ενεπλάκη το 2018 παραδίδοντας όπλα στην Κυβέρνηση και εκπαιδεύοντας το στρατό της. Το Δεκέμβριο του 2020, η Ρωσία έστειλε εκατοντάδες παραστρατιωτικούς για την υποστήριξη του Προέδρου Faustin Archange Touadéra, που απειλήθηκε από εξέγερση.

8 Ιουνίου 2021

ΗΠΑ – Καμερούν

Οι ΗΠΑ ανακοινώνουν την επιβολή περιοριστικών μέτρων στις θεωρήσεις διαβατηρίων των πρωτοστατών και των υποκινητών της βίας στο δυτικό Καμερούν, όπου από το 2017 οι αγγλόφωνες κοινότητες των δυτικών περιοχών της χώρας κατηγορούν τη γαλλόφωνη πλειοψηφία για περιθωριοποίηση, ενώ ξέσπασε και πολιτική κρίση με ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των γαλλόφωνων στρατευμάτων και των αγγλόφωνων αυτονομιστών.

14 Ιουνίου 2021

Σχέσεις Κένυας –
Σομαλίας

Την εξομάλυνση των διπλωματικών σχέσεων Κένυας και Σομαλίας προμηνύει η αποδοχή της πρόσκλησης της Σομαλίας για επαναλειτουργία Κενυάτικης Πρεσβείας στη Μογκαντίσου, αλλά και η αποκατάσταση των αεροπορικών συνδέσεων των δυο χωρών. Οι θυελλώδεις σχέσεις των δυο γειτονικών κρατών διεκόπησαν το Δεκέμβριο 2020, όταν η Σομαλία κατηγορήσε ευθέως την Κένυα για επέμβαση στις εσωτερικές της υποθέσεις, ενώ οριστική ρήξη επήλθε με την υπο-

δοχή στο Ναϊρόμπι του Προέδρου της αυτό-αποκαλούμενης Δημοκρατίας της Σομαλilάνδης, η οποία δεν είναι αναγνωρισμένη από τη διεθνή κοινότητα και η οποία θεωρείται από τη Σομαλία ως αναπόσπαστο μέρος της επικράτειας της. Επίσης, τα δυο κράτη έχουν ορισμένες διαφορές θαλασσίων οριοθετήσεων που έχουν παραπεμφθεί στο Διεθνές Δικαστήριο του ΟΗΕ (βλ. παρακάτω) και χερσαίες διαφορές στην διασυνοριακή περιοχή Jubaland, που δραστηριοποιείται και έχει καταφύγιο η τρομοκρατική οργάνωση Αλ Σεμπάμπ.

8 Ιουλίου 2021:

Αυτοδιάθεση Νέας Καληδονίας

Στη Νέα Καληδονία εξελέγη Πρόεδρος ο Louis Marou, ο οποίος είναι υπέρ της απόσχισής από τη Γαλλία και την επιδίωξη ανεξαρτησίας. Το συγκεκριμένο υπερπόντιο γαλλικό έδαφος που απέκτησε την αυτονομία του μετά το ξέσπασμα βίας το 1998, πρόκειται να διενεργήσει το τρίτο κατά σειρά δημοψήφισμα με αντικείμενο την ανεξαρτησία του στις 12 Δεκεμβρίου 2021. Στο πρώτο και το δεύτερο δημοψήφισμα με οριακή διαφορά επικράτησε η παραμονή του εδάφους στη γαλλική επικράτεια. Η Γαλλία έχει ήδη αναπτύξει 14.000 ένοπλους αστυνομικούς για να επιβλέψουν την ομαλή διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Σημειώνεται ότι παρόμοιο αίτημα «από-αποικιοποίησης» έχει υποβάλει σε ΟΗΕ και η Γαλλική Πολυνησία.

9 Ιουλίου 2021:

Αποστολή στρατιωτικής βοήθειας της Ρουάντα στην Μοζαμβίκη

Κατόπιν πρόσκλησης της Κυβέρνησης της Μοζαμβίκης, η Ρουάντα αποφάσισε να στείλει 1,000 στρατιώτες για την καταπολέμηση του τζιχαντιστικού κινήματος ISIS. Στο μεταξύ έχει ήδη σταλεί Στρατιωτική Δύναμη από την Κοινότητα Ανάπτυξης της Νοτιότερης Αφρικής (SADC), ενώ η ΕΕ έστειλε στη Μοζαμβίκη ένοπλες δυνάμεις με διετή εντολή για την εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεων της Μοζαμβίκης και την προστασία του άμαχου πληθυσμού. Γαλλία και Πορτογαλία στέλνουν στρατιωτική και ανθρωπιστική βοήθεια στην περιοχή.

23 Αυγούστου 2021:

Κύπρος: Κυρώσεις σε πρόσωπα

Το Υπουργικό Συμβούλιο της Κυπριακής Δημοκρατίας αποφάσισε τη λήψη ατομικών κυρώσεων υπό μορφή ανάκλησης και μη ανανέωσης των ταξιδιωτικών εγγράφων Κυπριακής Δημοκρατίας τα οποία κατέχει ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ερσίν Τατάρ, ο λεγόμενος «Πρωθυπουργός» Ερσάν Σαννέρ και άλλα στελέχη του ψευδοκράτους μεταξύ των οποίων λεγόμενοι «υπουργοί» και «αξιωματούχοι» της επιτροπής ανοίγματος της περικλειστής περιοχής της Αμμοχώστου και γενικότερα άτομα, «τα οποία με τις συγκεκριμένες εχθρικές τους προς την Κυπριακή Δημοκρατία ενέργειες προωθούν την υλοποίηση των σχεδιασμών της Τουρκίας για αλλαγή του καθεστώτος της περικλειστής περιοχής των Βαρωσίων, κατ' αντίθεση με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα τα ψηφίσματα 550 και 789 που αφορούν το καθεστώς της περικλειστής περιοχής της Αμμοχώστου».

15 Σεπτεμβρίου 2021:

Γαλλία: Σαχέλ

Ο Πρόεδρος της Γαλλίας Ε. Μακρόν δήλωσε ότι γαλλικές στρατιωτικές δυνάμεις σκότωσαν τον Άντναν Αμπού Ουάλιντ αλ Σαχράουι, ηγέτη της τζιχαντιστικής οργάνωσης Ισλαμικό Κράτος στη Μεγάλη Σαχάρα του Σαχέλ (EIGS). Το EIGS ιδρύθηκε το 2015 από τον Άντναν Αμπού Ουάλιντ αλ Σαχράουι, πρώην μέλος του Μετώπου Πολισάριο για την ανεξαρτησία της Δυτικής Σαχάρας, στη συνέχεια του τζιχαντιστικού κινήματος Αλ Κάιντα στο Ισλαμικό Μαγκρέμπ (AQMI). Η Γαλλία ανέπτυξε τη στρατιωτική επιχείρηση Barkhane στην περιοχή του Σαχέλ για να ενισχύσει την υφιστάμενη δύναμη της Ομάδας των 5 χωρών του Σαχέλ (Τσαντ, Μάλι, Νίγηρας, Μπουρκίνα Φάσο και Μαυριτανία) στην αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους.

26 Οκτωβρίου 2021

Πραξικόπημα στο Σουδάν: Διεθνείς Αντιδράσεις

Νέο πραξικόπημα στο Σουδάν και κατάληψη της εξουσίας μετά τη διάλυση του Μικτού Σώματος Στρατιωτικών και Πολιτικών από τον Άμπντελ Φάταχ αλ Μπουρχάν, ο οποίος επέβαλε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και υποσχέθηκε να παραδώσει την εξουσία μετά τις εκλογές του 2023. Ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Άντονι Μπλίνκεν καταδίκασε απερίφραστα τη διάλυση της πολιτικής μεταβατικής κυβέρνησης

και ανακοίνωσε την αναστολή της χορήγησης οικονομικής βοήθειας 700 εκατομμυρίων δολαρίων με σκοπό να βοηθηθεί η μετάβαση της αφρικανικής χώρας στη δημοκρατία. Η δε Ρωσία διαφοροποιήθηκε από τη γενική διεθνή κατακραυγή, κρίνοντας πως το στρατιωτικό πραξικόπημα ήταν «το λογικό αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης πολιτικής» που συνοδεύτηκε από «ευρεία ξένη ανάμειξη», απηφώντας την «απελπισία και την αξιοθρήνητη κατάσταση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού». Η Αφρικανική Ένωση ανέστειλε την ιδιότητα μέλους του Σουδάν μέχρι να αποκατασταθεί η πολιτική μεταβατική εξουσία. Η δε Παγκόσμια Τράπεζα ανέστειλε την οικονομική βοήθεια προς τη χώρα. Υπενθυμίζεται ότι τον Ιούνιο 2019, η ΑΕ είχε και πάλι αναστείλει την ιδιότητα μέλους του Σουδάν στον απόηχο πραξικοπήματος κατά της Κυβέρνησης του Omar Al Bashir και ήρε την απόφαση τρεις μήνες μετά με το διορισμό του πρώτου Υπουργικού Συμβουλίου.

26 Οκτωβρίου 2021

Γαλλική Πολυνησία:
κατάσχεση
κινεζικού
αλιευτικού
σκάφους

Οι αρχές της Γαλλικής Πολυνησίας κατάσχεσαν ένα κινεζικό αλιευτικό σκάφος αφού ο ιδιοκτήτης του αρνήθηκε να διασώσει ένα άλλο σκάφος ίδιας σημαίας που ήταν προσαραγμένο από το περασμένο Ιούλιο. Η ενέργεια αυτή έγινε, για να διασφαλιστεί ότι η Κίνα θα αναλάβει το κόστος της απομάκρυνσης του προσαραγμένου πλοίου, ο καπετάνιος και το πλήρωμα του οποίου καταδικάστηκαν σε Δικαστήριο της Papeete για θαλάσσια ρύπανση. Δεν είναι η πρώτη φορά που εντοπίζονται εγκαταλελειμμένα σκάφη που έχουν προσκρούσει σε υφάλους και οι αρχές της Γαλλικής Πολυνησίας σκέφτονται να υιοθετήσουν νόμο που να απαγορεύει σε ορισμένες κατηγορίες πλοίων να κάνουν διέλευση από την ΑΟΖ της, με τη δικαιολογία της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας και της περιβαλλοντικής προστασίας (υπάρχουν καταφύγια άγριας ζωής).

28 Οκτωβρίου 2021

Αιθιοπία: νέος
βομβαρδισμός στο
Τιγκράι

Η Αιθιοπία για τρίτη φορά προχώρησε σε αεροπορικό βομβαρδισμό την περιοχή Τιγκράι, στερώνοντας τη ζωή 6 ανθρώπων (εκ των οποίων 3 παιδιά). Ο Κυβερνητικός εκπρόσωπος ισχυρίστηκε ότι η περιοχή που επλήγη ήταν στρατιωτικός στόχος, καθώς υπήρχε εργοστάσιο επισκευής όπλων. Οι τοπικές αρχές στο

Τιγκράι το διαψεύδουν με τις κατηγορίες ότι η Κυβέρνηση βομβαρδίζει τον άμαχο πληθυσμό.

28 Οκτωβρίου 2021

Γαλλία-Ην.
Βασίλειο:
κατάσχεση
αλιευτικού στα
χωρικά ύδατα της
Γαλλίας

Γαλλικές αρχές κατέσχεσαν βρετανικό αλιευτικό που αλίευε στα χωρικά ύδατα της Γαλλίας στη Θάλασσα της Μάγχης χωρίς τις απαραίτητες άδειες που προβλέπονται από τη συμφωνία του Brexit, μέχρι να πληρωθεί η ανάλογη εγγύηση, ενώ και ο καπετάνιος του κινδυνεύει με ποινικές διώξεις. Ο υπουργός του Brexit Λόρδος Φροστ ανέφερε ότι «*η στάση της Γαλλίας είναι άκρως απογοητευτική*» και ζήτησε επεγόντως «*επίσημες εξηγήσεις*», ώστε η Βρετανία να λάβει τα κατάλληλα μέτρα. Το ζήτημα πήρε διαστάσεις και στο βρετανικό κοινοβούλιο, καθώς η Γαλλία προειδοποίησε ότι πρόκειται να λάβει αυστηρά μέτρα από την Τρίτη 2 Νοεμβρίου, που περιλαμβάνουν αποκλεισμό των βρετανικών αλιευτικών από τα γαλλικά λιμάνια, αυστηροποίηση των τελωνειακών και συνοριακών ελέγχων μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Γαλλίας, ενώ επανέφερε και την απειλή της διακοπής ηλεκτροδότησης στο Τζέρσεϊ, αν δεν λυθεί το θέμα των αδειοδοτήσεων το οποίο έχει προκύψει μετά το Brexit.

Σχέση Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου

2

29 Μαΐου 2021

Επικύρωση
Συμφωνίας
οριοθέτησης
θαλασσίων ζωνών
Ελλάδας-Ιταλίας

Η ιταλική Γερουσία ολοκλήρωσε την κυρωτική διαδικασία της Συμφωνίας της Ιταλίας με την Ελλάδα για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών.

Διεθνείς Οργανισμοί

3

A. Ηνωμένα Έθνη

Γενική Συνέλευση (ΓΣ/ΗΕ)

23 Ιουνίου 2021

Υπερψήφισμα του
Ψηφίσματος για
την άρση του
αμερικανικού
εμπάργκο στην
Κούβα

Το Ψήφισμα για τον τερματισμό του αμερικανικού οικονομικού εμπάργκο στην Κούβα υπερψήφισαν 184 κράτη. Οι ΗΠΑ για 29η συνεχή φορά, από κοινού με το Ισραήλ, καταψήφισαν το εν λόγω Ψήφισμα, ενώ απείχαν από τη συζήτηση Κολομβία, Ουκρανία και Βραζιλία. Ο κουβανός ΥΠΕΞ Bruno Rodríguez Parrilla δήλωσε ότι το εμπάργκο αποτελεί μία μαζική και κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του λαού της Κούβας, η οποία επιδεινώνει την συνολική οικονομική κατάσταση της χώρας ειδικά μετά την πανδημία. Πιο συγκεκριμένα, η πολιτική αυτή δυσκόλεψε αρκετά την Κούβα να εξασφαλίσει πρόσβαση σε εμβόλια κατά της COVID-19, αλλά και εξοπλισμό για την παραγωγή φαγητού. Οι ΗΠΑ, από την άλλη πλευρά, ισχυρίστηκαν πως η πρακτική αυτή αποσκοπεί στην προώθηση της δημοκρατίας, των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και στη διευκόλυνση των πολιτών στην άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών τους. Επιπλέον, υποστήριξε πως παρά το εμπάργκο, οι ΗΠΑ συνεχίζουν να παρέχουν στην Κούβα ανθρωπιστική βοήθεια, αλλά και να αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς συνεταιίρους της.

2 Αυγούστου 2021

Δημιουργία
νέου Μονίμου
Forum Ατόμων
Αφρικανικής
Καταγωγής

Η ΓΣ/ΗΕ, με ομόφωνο Ψήφισμα, δημιούργησε μία νέα πλατφόρμα, προκειμένου να βελτιώσει τις ζωές των ατόμων αφρικανικής καταγωγής, που εδώ και αιώνες έχουν υποφέρει από τον ρατσισμό, τις διακρίσεις και την δουλεία σε κάθε μέρος της υφηνλίου.

Το Forum θα είναι ένα 10μελές συμβουλευτικό σώμα, που θα συνεπικουρεί το Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR). Θα αποτελεί έναν συμβουλευτικό μηχανισμό τόσο για τα ίδια τα άτομα, όσο και για κάθε άλλο ενδιαφερόμενο, συμβάλλοντας στην επεξεργασία μίας Διακήρυξης, που προσδοκάται ότι θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για την υιοθέτηση ενός νομικά δεσμευτικού κειμένου. Αυτή η αποστολή του θα στηριχτεί στον προσδιορισμό καλών πρακτικών, προκλήσεων και ευκαιριών, στη βάση μάλιστα των προβλέψεων της Διακήρυξης και του Σχεδίου Δράσης του Durban. Ορισμένα κράτη, μάλιστα, όπως λ.χ. ο εκπρόσωπος της Guyana, μιλώντας, εκ μέρους της CARICOM, υπογράμμισαν την ιστορική σημειολογία της υιοθέτησης του Ψηφίσματος, καθώς συμπληρώνονται 200 χρόνια από την κατάργηση της δουλείας σε όλη την περιοχή της Καραϊβικής.

Η πρώτη Σύνοδος του Forum θα λάβει χώρα το 2022, ενώ οι επόμενες ετήσιες Σύνοδοι θα μοιράζονται σε κυλιόμενη βάση μεταξύ Γενεύης και Νέας Υόρκης.

24 Σεπτεμβρίου 2021:

Πρόταση
συμμετοχής
Ταϊβάν στον ΟΗΕ

Τέσσερα νησιά της Μικρονησίας στον Ειρηνικό (Τουβαλού, Παλάου, Ναούρου και Νησιά Μάρσαλ) υποστήριξαν ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ τη συμμετοχή της Ταϊβάν στον ΟΗΕ και τον ΠΟΥ. Αυτές οι χώρες του Ειρηνικού είναι οι μόνες που έχουν διπλωματικές σχέσεις με την Ταϊβάν, η οποία τις βοήθησε σημαντικά στη διάρκεια της πανδημίας.

Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΣΔΤΑ)

12 Αυγούστου 2021

Moratorium για
την αγοραπωλησία
και τη μεταβίβαση
λογισμικών
παρακολούθησης
(spyware)

Ομάδα εμπειρογνομόνων που συνεργάζεται με το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ ζητούν παγκόσμιο moratorium στην αγοραπωλησία και τη μεταβίβαση λογισμικών παρακολούθησης (spyware) και άλλων τεχνολογιών παρακολούθησης (surveillance technology) μέχρι να καταρτιστεί ρυθμιστικό πλαίσιο της χρήσης τους που να διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

5 Οκτωβρίου 2021

Fact Finding
Mission στην Λιβύη

Τριμελής αποστολή «Διερεύνησης των Πραγματικών Περιστατικών» ανακοίνωσε ότι Εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας έχουν διαπραχθεί από το 2016 στη Λιβύη, ιδιαίτερα σε βάρος μεταναστών και κρατουμένων σε φυλακές. Συγκεκριμένα, ανακοινώθηκε ότι «Η έρευνά μας δείχνει πως οι επιθέσεις εναντίον των μεταναστών διαπράττονται σε μεγάλη κλίμακα από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες, με έναν υψηλό βαθμό οργάνωσης και με την ενθάρρυνση του κράτους -- τόσες πλευρές που επιτρέπουν να σκεφτούμε ότι πρόκειται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ... Η βία χρησιμοποιείται σε τέτοια κλίμακα στις λιβυκές φυλακές και σε τέτοιο βαθμό οργάνωσης που αυτό μπορεί ενδεχομένως να συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας». Η έκθεση θα υποβληθεί στο Συμβούλιο του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

6 Οκτωβρίου 2021

Καταψήφισαν
Ψηφίσματος για
επέκταση εντολής
της Ομάδας
Εμπειρογνομόνων
για την Υεμένη

Για πρώτη φορά στα 15 έτη της θεσμικής ζωής και λειτουργίας του Συμβουλίου καταψηφίστηκε Ψήφισμα, που πρότεινε η Ολλανδία αναφορικά με την επέκταση για δύο έτη της εντολής της Ομάδας Ειδικών Εμπειρογνομόνων του ΟΗΕ για την έρευνα που αφορά την τέλεση εγκλημάτων πολέμου στην Υεμένη, που μαστίζεται από το 2015 από εκθροπήραξες της πολυεθνικής δύναμης υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας και των ανταρτών Χούθι. Το Ψήφισμα καταψήφισαν 21 χώρες (συμπεριλαμβανομένης Ρωσίας, Κίνας, Μπαχρέιν, Βενεζουέλας, Ουζμπεκιστάν, Κούβας και Πακιστάν), υπερψηφίστηκε από 18 χώρες (συμπεριλαμβανομένης

Βρετανίας, Γαλλίας, Γερμανίας), ενώ 7 χώρες δήλωσαν παρόν και η Ουκρανία απείχε. Οι ΗΠΑ διαθέτουν καθεστώς παρατηρητή. Το Μπαχρέιν -παραδοσιακός σύμμαχος της Σαουδικής Αραβίας- δικαιολόγησε τον τερματισμό της αποστολής με τη δικαιολογία ότι η διεθνής ομάδα ερευνητών «συνέβαλε στη διάδοση παραπληροφόρησης σχετικά με την κατάσταση επί του πεδίου» στην Υεμένη. Σημειώνεται ότι οι ανεξάρτητοι ερευνητές είχαν αναφέρει στο παρελθόν ότι έχουν διαπραχθεί πιθανά εγκλήματα πολέμου από όλες τις πλευρές στον επταετή πόλεμο.

Ειδικές Διαδικασίες

Ειδικός Εισηγητής
για την Κατάσταση
στο Μάλι

Ο Alioune Tine μετά το πέρας της ενδεκαήμερης επίσκεψής του στο Μάλι συνέλεξε πληροφορίες για αυξημένα ποσοστά εξωδικαστικών εκτελέσεων, απαγωγών αμάχων και ομαδικών βιασμών, που υπονομεύουν την ασφάλεια στην χώρα. Υπογράμμισε, μάλιστα, ότι αρκετοί πολίτες εξέφρασαν έντονες αμφιβολίες για την πολιτική βούληση των αρχών να εγγυηθούν την ασφάλεια των αμάχων, ειδικά σε περιοχές που έχουν πληγεί περισσότερο από την σύρραξη. Εξέφρασε, επίσης, την ανησυχία του για την αποτυχία των εθνικών μηχανισμών και θεσμών, που οδήγησε σε γενικευμένες επιθέσεις κατά αμάχων από εξτρεμιστικές οργανώσεις, όπως οι Jama'at Nusrat al-Islam wal Muslimin και Islamic State in the Greater Sahara, που επεξέτειναν τον έλεγχό τους σε διάφορα σημεία της χώρας. Προς τούτο, κάλεσε τις αρχές να θέσουν ως άμεση προτεραιότητα τις αυξημένες παραβιάσεις ΔΤΑ και την πρόληψη της ατιμωρησίας των θυτών. Άλλωστε, μέσα σε ένα χρόνο, το Μάλι γνώρισε δύο πραξικοπήματα, που εμπόδισαν την διαδικασία αναμόρφωσης της δημοκρατικά εκλεγμένης δημοκρατικής κυβέρνησης.

10 Αυγούστου 2021

Κοινή Δήλωση
Ειδικών Εισηγητών
για τις διώξεις
σε βάρος
υπερασπιστών ΔΤΑ
στην Αρμενία

Σε Κοινή Δήλωσή τους, οι Fernand de Varennes, Ειδικός Εισηγητής για Μειονοτικά Ζητήματα, Mary Lawlor, Ειδική Εισηγήτρια για την κατάσταση των υπερασπιστών ΔΤΑ και η Irene Khan, Ειδική Εισηγήτρια για την προώθηση και προστασία της ελευθερίας της έκφρασης, κάλεσαν την Αρμενία να εγκαταλείψει τις εκφοβιστικές ποινικές διώξεις σε βάρος του υπερασπιστή ΔΤΑ, Sashik Sultanyan, ιδρυτή του Κέντρου ΔΤΑ για

τους Γεζίντι και υποσχόμενου νέου ακτιβιστή. Κατηγορήθηκε για υποκίνηση σε μίσος και βία μετά από συνέντευξή του στην ιστοσελίδα Yezidinews.am, στην οποία μίλησε για μειονοτικά δικαιώματα.

Την επόμενη μέρα, η Mary Lawlor, Ειδική Εισηγήτρια για την κατάσταση των υπερασπιστών ΔΤΑ, εξέφρασε την σοβαρή ανησυχία της για τις συλλήψεις, κάθε είδους παρενοχλήσεις, αλλά και απειλές σε βάρος προσώπων, υποστηρίζοντας ότι οι συλλήψεις και οι επιθέσεις σε σπίτια Παλαιστινίων υπερασπιστών ΔΤΑ εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σχέδιο για την εξάλειψή τους στο σύνολο των κατεχόμενων παλαιστινιακών εδαφών. Ακόμα, υπογράμμισε την αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση του Farid Al-Atrash, υπερασπιστή ΔΤΑ και δικηγόρου στην Ανεξάρτητη Επιτροπή ΔΤΑ [Independent Commission for Human Rights (ICHR)]. Ήγειρε, επίσης, ανησυχίες για την εξαναγκαστική μετακίνηση Παλαιστινίων των περιοχών Sheikh Jarrah και Silwan στην Ιερουσαλήμ. Ενόψει της γενικότερης πολιτικής εξώσεων που υιοθετεί το Ισραήλ, η Ειδική Εισηγήτρια υπογράμμισε την σημασία της προστασίας των υπερασπιστών ΔΤΑ, ιδιαίτερα εκείνων που ασχολούνται με την διασφάλιση του δικαιώματος σε στέγαση, πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, συναθροίσεως και συνεταιρισμού. Επιπροσθέτως, κάλεσε τις αρχές να σταματήσουν τέτοιου είδους στοχοποιήσεις και να επιτρέψουν στους ενδιαφερόμενους να συνεχίσουν την δραστηριοποίησή τους σε ένα ασφαλές και προστατευμένο περιβάλλον.

12 Αυγούστου 2021

Μορατόριουμ για
την τεχνολογική
επιτήρηση

Μετά την πρόσφατη υπόθεση του λογισμικού κατασκοπείας "Pegasus", Εντολοδόχοι των ΗΕ κάλεσαν τα κράτη να υιοθετήσουν ένα μορατόριουμ για την πώληση λογισμικού και μέσων επιτήρησης, προειδοποιώντας για τον κίνδυνο να μετατραπεί ο συγκεκριμένος τομέας σε "ζώνη πέραν των ΔΤΑ" ("a human rights-free zone"). Μέχρι την θέση σε εφαρμογή κατάλληλου νομικού/προστατευτικού πλαισίου, τα κράτη θα πρέπει να εφαρμόζουν το συγκεκριμένο μορατόριουμ. Επίσης, επιμένουν στην ανάγκη λογοδοσίας της φερόμενης δημιουργού ισραηλινής εταιρείας NSO Group να αποδείξει ότι οι όποιες δραστηριότητες της δεν παραβίασαν τα ΔΤΑ και ήταν σε πλήρη ευθυγράμμιση με τις Κατευθυντήριες Γραμμές των ΗΕ για τις Επιχειρήσεις και τα ΔΤΑ.

Συμβούλιο Ασφαλείας (ΣΑ/ΗΕ)

Δήλωση για την
κατάσταση
στην Αϊτή

1 Ιουλίου 2021

Ο Nicolas de Rivière, Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ, επανέλαβε την ανησυχία του για την συνεχώς επιδεινούμενη πολιτική, ανθρωπιστική και κατάσταση ασφαλείας στην Αϊτή, υπογραμμίζοντας την κύρια ευθύνη της Κυβέρνησης να διευθετήσει την κατάσταση, αποδίδοντας ευθύνες μέσω της δικαιοσύνης. Τόνισε την ανάγκη να διεξαχθούν ελεύθερες και δίκαιες εκλογές εντός του 2021, προκρίνοντας την εμπλοκή όλων των εμπλεκόμενων μερών σε έναν γόνιμο διάλογο, με στόχο την εδραίωση ειρήνης και σταθερότητας, αλλά και την αποχή από πράξεις (ή έστω υποκίνηση) βίας. Το ΣΑ/ΗΕ τόνισε ότι στην όλη διαδικασία ιδιαίτερη θέση θα πρέπει να έχουν οι γυναίκες, η νεολαία, τα ΑμεΑ και η κοινωνία των πολιτών. Τέλος, εξέφρασε τη βαθύτατη εκτίμηση για το έργο του United Nations Integrated Office in Haiti (BINUH) στην όλη προσπάθεια βελτίωσης της κατάστασης στην Αϊτή.

7 Ιουλίου 2021

Δήλωση για την
δολοφονία του
Προέδρου της
Αϊτής

Ο Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ Nicolas de Rivière καταδίκασε απερίφραστα την δολοφονία του Προέδρου της χώρας Jovenel Moïse. Στο πνεύμα της προηγούμενης δήλωσής τους, τα μέλη του ΣΑ/ΗΕ με έμφαση κάλεσαν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη στις αναταραχές στην Αϊτή να απέχουν από κάθε πράξη ή/και προσπάθεια υποκίνησης βίας, που θα μπορούσε να επιδεινώσει την ασταθή κατάσταση, αλλά και να υπονομεύσει τον διάλογο. Ακόμα, επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους να επιβλέπουν την κατάσταση, υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητα σεβασμού του κράτους δικαίου, αλλά και την ανάγκη διασφάλισης των ατόμων που συμμετέχουν στις αντίστοιχες επιχειρήσεις του ΟΗΕ.

9 Ιουλίου 2021

Συνάντηση για την
Λιβύη με το Πάνελ
Εμπειρογνομώνων

Στις 25 Ιουνίου 2021, τη Επιτροπή του ΣΑ/ΗΕ για την Λιβύη [που ιδρύθηκε με το Resolution 1970 (2011)] συναντήθηκε με το Πάνελ Εμπειρογνομώνων, για να ενημερωθεί για τις εργασίες του [Resolution 2571 (2021)]. Το Πάνελ παρουσίασε τις εξής -ευρείες- θεματικές ενδιαφέροντος, κρίσιμες για τις εξελίξεις

στην βορειοαφρικανική χώρα: ένοπλες ομάδες, Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και παραβιάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εμπάργκο όπλων, προσπάθειες παράνομης εξαγωγής πετρελαίου και παραγώγων προϊόντων, πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και εποπτεία της εφαρμογής του.

Ακολούθησε συζήτηση με τα μέλη της Επιτροπής να εκφράζουν την υποστήριξή τους προς το έργο του Πάνελ και να ενθαρρύνουν την μεταξύ τους θεσμική αλληλεπίδραση.

16 Ιουλίου 2021

Δήλωση για την
Κολομβία

Ο Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ Nicolas de Rivière και τα μέλη του οργάνου επανέλαβαν την πλήρη και ομόφωνη στήριξή τους στις ειρηνευτικές διαδικασίες στην Κολομβία, καθώς και την δέσμευσή τους να συνεργαστούν στενά, προκειμένου να εφαρμοστεί η Τελική Συμφωνία Ειρήνης (Final Peace Agreement), με έμφαση σε διαστάσεις, όπως η αγροτική αναμόρφωση, η έμφυλη διάσταση, η καταπολέμηση της διακίνησης παράνομων ναρκωτικών ουσιών κ.λπ. Χαιρέτισαν τις όποιες προσπάθειες όλων των πλευρών, αλλά και την συμπληρωματική δράση της αντίστοιχης Αποστολής των ΗΕ (UN Verification Mission in Colombia) με την διευρυμένη πλέον εντολή της [Resolution 2574 (2021)], αλλά και την ανάγκη συμμόρφωσης προς τις αποφάσεις του Special Jurisdiction for Peace. Ακόμα, υπενθυμίζοντας και χαιρετίζοντας την πρόοδο που παρατηρήθηκε από τον ΓΓ/ΗΕ, υπογράμμισαν την ανάγκη να συνεισφέρουν όλοι στην αναζήτηση της αλήθειας, συστατικό στοιχείο της ειρηνευτικής διαδικασίας. Εξέφρασαν, ακόμα, την έντονη ανησυχία τους για τις συνεχείς απειλές και επιθέσεις σε βάρος διαφόρων κοινοτήτων και των ηγετών τους, συμπεριλαμβανομένων γυναικών, μελών αυτοχθόνων και αφροκολομβιανών κοινοτήτων, αλλά και πρώην μέλη των FARC-EP. Προς τούτο, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ανάγκη περαιτέρω εφαρμογής του Σχεδίου Δράσης “Comprehensive Programme for Safeguards for Women Leaders and Human Rights Defenders”, αλλά και στην βελτίωση της εκπαίδευσης και, συνακόλουθα, των επαγγελματικών ευκαιριών γυναικών και νεολαίας.

Παράλληλα, τα μέλη του ΣΑ/ΗΕ ενθάρρυναν την στενή συνεργασία των εμπλεκόμενων στην εφαρμογή του Στρατηγικού Σχεδίου για την Ασφάλεια και Προστασία των πρώην μαχητών.

21 Ιουλίου 2021

Δήλωση για
τρομοκρατική
επίθεση στην
Βαγδάτη

Ο Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ εξέφρασε εκ μέρους του συνόλου των μελών του Οργάνου, την καταδίκη της τρομοκρατικής επίθεσης στη Βαγδάτη, στις 19 Ιουλίου 2021, που αναλήφθηκε από το ISIL/Da'esh και κατέληξε σε τουλάχιστον 30 θανάτους και 50 τραυματισμούς. Τα μέλη του εξέφρασαν τη λύπη τους τόσο προς τους οικείους, όσο και προς την Κυβέρνηση, ευελπιστώντας στην άμεση επανόρθωση, και επανέλαβαν την υποστήριξή τους στην ανεξαρτησία, κυριαρχία, ενότητα, εδαφική ακεραιότητα, δημοκρατική διαδικασία και ευημερία στην χώρα. Καταδίκασαν για μία ακόμα φορά όλες τις μορφές τρομοκρατίας ως απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και της ασφάλειας. Υπογράμμισαν την ανάγκη απόδοσης ευθυνών και καταλογισμού στους υπεύθυνους και κάλεσαν τα κράτη να συνεργαστούν με το ΣΑ/ΗΕ προς τον σκοπό αυτό, ακολουθώντας το συμβατικό και εθιμικό διεθνές δίκαιο, αλλά και τις Αποφάσεις του ίδιου του ΣΑ/ΗΕ.

2 Αυγούστου 2021

Προεδρική
Δήλωση ΣΑ/ΗΕ
για την Ειρήνη
και Ασφάλεια στο
Νταρφούρ

Μετά την μείωση του προσωπικού της UNAMID (African Union-United Nations Hybrid Operations in Darfur), το ΣΑ/ΗΕ αναγνώρισε την πρόοδο που έχει γίνει στην περιοχή από το 2007 για την εδραίωση της ειρήνης και την διασφάλιση της σταθερότητας. Μάλιστα, με Δήλωση ο Πρόεδρος υπενθύμισε το κάλεσμά του τόσο στην Κυβέρνηση του Σουδάν, όσο και σε μέρη, αλλά και μη μέρη της Συνθήκης Ειρήνης της Juba να συνεχίσουν να συνεργάζονται με τα ΗΕ και την ΑΕ. Στη Δήλωση καλωσορίζεται και η υπογραφή της Συμφωνίας-πλαίσιο μεταξύ των ΗΕ και του Σουδάν (4 Μαρτίου 2021), με την οποία καλείται η Κυβέρνηση να διασφαλίσει την χρήση των περιοχών που παραδίδει η UNAMID αποκλειστική για το συμφέρον των αμάχων.

Παράλληλα, ο Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ παρουσίασε και το πρόγραμμα του οργάνου για τον Αύγουστο, συμπεριλαμβανομένων και συγκεκριμένων ειρηνευτικών επιχειρήσεων [UNAMI (Ιράκ), UNIFIL (Λίβανος), UNSOM (Σομαλία)], τονίζοντας ότι θα επικεντρώσει τις δράσεις του σε τρεις ευρείες θεματικές (ασφάλεια στη θάλασσα, ειρηνευτικές επιχειρήσεις και τρομοκρατία, κατάσταση σε Μέση Ανατολή και άλλες περιοχές).

3 Αυγούστου 2021

Η Αποστολή
των ΗΕ στο
Αφγανιστάν
ζήτησε τη λήξη των
εχθροπραξιών

Η UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan) κάλεσε σε άμεση λήξη των εχθροπραξιών σε όλα τα αστικά κέντρα, ενώ οι Ταλιμπάν συνέχιζαν σειρά επιθέσεων στα νότια της χώρας. Οι αφγανικές δυνάμεις ενέτειναν τις επιχειρήσεις τους μετά την απομάκρυνση των νατοϊκών στρατευμάτων, καθώς οι μαχητές των Ταλιμπάν προήλαυναν σε πόλεις και αγροτικές περιοχές. Οι συνέπειες για τους αμάχους ήταν και είναι ιδιαίτερα δυσμενείς (μόνο στην πόλη Lashkagah, πρωτεύουσα της Επαρχίας Helmand, περίπου 40 άμαχοι σκοτώθηκαν και 118 τραυματίστηκαν, αριθμοί που αυξάνονται διαρκώς). Η Αποστολή των ΗΕ εξέφρασε την ιδιαίτερη ανησυχία της για τις χωρίς διακρίσεις επιθέσεις σε βάρος αμάχων, αλλά και την πρόκληση ζημιών σε υγειονομικές εγκαταστάσεις και μη στρατιωτικούς στόχους. Παράλληλα, η ολοένα και κλιμακούμενη βία έχει οδηγήσει μεγάλο αριθμό Αφγανών να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Οι UNFPA και UNHCR συνεχίζουν να παρέχουν βοήθεια στα εκτοπισμένα άτομα.

Παράλληλα, μέλη του ΣΑ/ΗΕ εξέφρασαν την βαθύτατη ανησυχία τους για τις καταγγελλόμενες παραβιάσεις δικαιωμάτων στις περιοχές που πλήττονται από τις συρράξεις, διακηρύσσοντας ότι μία βιώσιμη ειρήνη μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω μίας συντονισμένης και συμπεριληπτικής διαδικασίας, αμιγώς αφγανικής, για την επίτευξη καθολικής και μόνιμης κατάπαυσης πυρός, αλλά και δίκαιης και ρεαλιστικής πολιτικής επίλυσης του αφγανικού ζητήματος.

9 Αυγούστου 2021

Καταπολέμηση
απειλών ασφάλειας
στη θάλασσα

Στην συζήτηση Υψηλού Επιπέδου του ΣΑ/ΗΕ, η Maria Luiza Ribeiro Viotti, Εκπρόσωπος του Γραφείου του ΓΓ/ΗΕ, υπογράμμισε την ανάγκη ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας για την ασφάλεια στην θάλασσα. Παρά το γεγονός πως έχει σημειωθεί μείωση των θαλάσσιων μετακινήσεων λόγω της πανδημίας, η πειρατεία και η ένοπλη ληστεία πλοίων αυξήθηκε κατά 20% μόνο κατά το πρώτο ήμισυ του 2020. Υπογραμμίσθηκε η διασύνδεση τέτοιων επιθέσεων με τρομοκρατικές ενέργειες από την περιοχή του Σαχέλ, ζητήθηκε η διευθέτηση όλων των αιτιών που πυροδοτούν τέτοια επεισόδια (π.χ. φτώχεια, ανασφάλεια, αδύναμες κυβερνητικές δομές), ενώ παράλληλα επισημάνθηκε

η διασύνδεσή τους με τυχόν εκκρεμείς υποθέσεις εδαφικών και θαλασσίων διαφορών. Ως κατάλληλο νομικό πλαίσιο προκρίθηκε το ισχύον Διεθνές Δίκαιο, με ιδιαίτερη έμφαση στην Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, θέση που υποστηρίχθηκε και από τον Ινδό Πρωθυπουργό και τότε Πρόεδρο του ΣΑ/ΗΕ. Ακόμα, ενθαρρύνθηκε το ίδιο το ΣΑ/ΗΕ να λάβει δράση και μέτρα για την αποτελεσματική εφαρμογή του υπάρχοντος νομικού πλαισίου, την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας, της ανάπτυξης δεξιοτήτων και προληπτικών μέτρων δράσης.

Γενικός Γραμματέας (ΓΓ/ΗΕ)

Ανανέωση θητείας
Γενικού Γραμματέα
των Ηνωμένων Εθνών

18 Ιουνίου 2021

Ο Πορτογάλος António Guterres αναδεικνύεται Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ για μία ακόμα θητεία, μέχρι το 2026. Στον λόγο που εκφώνησε στην σχετική τελετή, αναφέρθηκε στην συνεχιζόμενη προσπάθεια των ΗΕ για την με κάθε τρόπο καταπολέμηση της πανδημίας, αλλά και για την ανάγκη μεγαλύτερης δέσμευσης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των αλλαγών. Κάλεσε τα κράτη να αδράξουν την ευκαιρία (αλλά και το forum), ώστε να επέλθει η αλλαγή και παρότρυνε να δοθεί ένα ουσιαστικό βήμα και σε άλλες φωνές, όπως την κοινωνία των πολιτών, τον ιδιωτικό τομέα και την νεολαία.

28 Ιουνίου 2021

Παιδιά και
ένοπλες συρράξεις

Στην συμπλήρωση 25 ετών από την ενασχόληση του ΣΑ/ΗΕ με την προστασία των παιδιών στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων, ο ΓΓ/ΗΕ υπογράμμισε ενώπιον του ΣΑ/ΗΕ τον αυξανόμενο αριθμό παραβιάσεων σε βάρος των παιδιών, συνδυαζόμενων πάντοτε με την συνεχώς επιδεινούμενη πανδημική κρίση. Υπογράμμισε -μεταξύ άλλων- την ιδιαίτερη ευαλωτότητα των ανηλίκων στις συρράξεις, καλώντας συγχρόνως όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να δώσουν ιδιαίτερη προτεραιότητα σε αυτό το ζήτημα και να δεσμευτούν στην διεξαγωγή γόνιμου διαλόγου, στην άμεση κατάπαυση πυρός, αλλά και στην προώθηση των ειρηνευτικών διαδικασιών. Προς επίρρωση των επιχειρημάτων του, αξιοποίησε και στοιχεία από την πρόσφατη Έκθεσή του (S/2021/437). Τα ΗΕ εν συνόλω, αλλά και ειδι-

κότερα ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΓΓ/ΗΕ για την προστασία των παιδιών σε ένοπλες συρράξεις (εντολή που δημιουργήθηκε το 1996 από την ΓΣ/ΗΕ με το Ψήφισμα [A/RES/51/77](#), παρ.35), από κοινού με άλλους εταίρους, συνεχίζουν τις προσπάθειες στο πεδίο, αξιοποιώντας τα εργαλεία των σχετικών Ψηφισμάτων του ΣΑ/ΗΕ (π.χ. εποπτεία και καταγραφή των παραβιάσεων).

1 Ιουλίου 2021

Πρώτος Διάλογος
του Forum των
Πρεσπών
(1st Prespa Forum
Dialogue)

Ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας για τις Πολιτικές Υποθέσεις απηύθυνε εκ μέρους του ΓΓ/ΗΕ μήνυμα στον Πρώτο Διάλογο του Forum των Πρεσπών (1-2 Ιουλίου, Οχρίδα, Πρέσπες/Oteshevo), συγχαίροντας για μία πρωτοβουλία που αποσκοπεί στην οικοδόμηση σχέσεων στην περιοχή. Υπογράμμισε ότι η Βόρεια Μακεδονία φαίνεται προσανατολισμένη να αναλάβει τον ρόλο του περιφερειακού παράγοντα που θα συνεισφέρει στην οικοδόμηση διαύλων επικοινωνίας μεταξύ των πλευρών, φέροντας -μάλιστα- ως χαρακτηριστικό παράδειγμα την υπογραφή της ομώνυμης Συμφωνίας για το ονοματολογικό ζήτημα. Η ευρέως χρησιμοποιούμενη διχαστική ρητορική, που υποκινεί το μίσος και την δυσπιστία μεταξύ των κοινωνιών, που υπονομεύει την ειρηνική συνύπαρξη, από κοινού με την πανδημία, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες αστάθειας. Με δεδομένη την δυναμική της περιοχής, ο ΓΓ/ΗΕ πρότεινε την άμεση εμπλοκή των γυναικών και των νέων στην λήψη αποφάσεων, ώστε να προωθηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη σε κάθε δυνατό επίπεδο, και επανέλαβε ότι τα ΗΕ θα παραμείνουν στο πλευρό της Βόρειας Μακεδονίας σε αυτή την προσπάθεια.

Ιουλίου 2021

ΓΓ/ΗΕ για την
κατάσταση στο
Εσουατίνι

Ο Εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ σε δήλωσή του, ανακοίνωσε πως τα ΗΕ παρακολουθούν με ανησυχία τις εξελίξεις στο Βασίλειο, ιδίως σε σχέση με τις συγκρούσεις μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας και των διαδηλωτών που έχουν οδηγήσει σε θανάτους και τραυματισμούς. Ο ΓΓ/ΗΕ επανέλαβε την ανάγκη να απέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι από την βία και να δεσμευθούν σε έναν γόνιμο και συμπεριληπτικό διάλογο, ώστε να διασφαλισθούν τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των πολιτών. Χαιρέτισε τις προσπάθειες της Southern African Development Community (SADC) να βρει

λύση, ενώ παράλληλα τόνισε ότι τα ΗΕ θα συνεχίσουν να εργάζονται και να συνεργάζονται για την εξεύρεση μίας ειρηνικής λύσης.

7 Ιουλίου 2021

Δήλωση ΓΓ/ΗΕ για την δολοφονία του Προέδρου της Αϊτή

Ο Εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ σε δήλωσή του, καταδίκασε, με κάθε τρόπο την δολοφονία του Προέδρου της Αϊτή Jovenel Moïse, υπογραμμίζοντας ότι οι δράστες θα πρέπει να βρεθούν υπόλογοι ενώπιον της δικαιοσύνης. Κάλεσε όλους τους πολίτες να συμβάλλουν στην διατήρηση της συνταγματικής τάξης, να παραμείνουν ενωμένοι κατά τη διαδικασία διαλεύκανσης του εγκλήματος και να απέχουν από κάθε μορφή βίας, πάντοτε με την στήριξη των ΗΕ.

7 Ιουλίου 2021

Μήνυμα ΓΓ/ΗΕ για γεφύρωση του χάσματος στο ζήτημα του εμβολιασμού

Με δήλωσή του ο ΓΓ/ΗΕ, κάνοντας έναν απολογισμό των απωλειών λόγω πανδημίας, τονίζει την σπουδαιότητα των εμβολίων. Ωστόσο, παρατηρεί ότι ο ιός διασπείρεται γρηγορότερα από την διανομή εμβολίων, καθιστώντας δύσκολη την αντιμετώπιση της πανδημίας, ειδικά και με την εμφάνιση μεταλλάξεων. Προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα που παρατηρείται, είναι απαραίτητο να καταβληθεί η μέγιστη δυνατή προσπάθεια στο πεδίο της παγκόσμιας δημόσιας υγείας. Ένα Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης. Για τα Εμβόλια (Global Vaccine Plan) είναι επιτακτικό, ώστε να διπλασιαστεί η παραγωγή και να διασφαλιστεί η ισότιμη κατανομή, για να ενισχυθεί η ετοιμότητα αντίδρασης των κρατών στην εφαρμογή προγραμμάτων ανοσοποίησης. Προς τούτο, η συμμετοχή όλων των άμεσα ενδιαφερόμενων είναι αναγκαία. Άλλωστε, «η παγκόσμια ανάκαμψη απαιτεί παγκόσμιο εμβολιασμό» (Global recovery requires global vaccination).

9 Ιουλίου 2021

Δήλωση ΓΓ/ΗΕ για την επέκταση του Διασυννοριακού Μηχανισμού για την Βόρεια Συρία

Ο ΓΓ/ΗΕ καλωσόρισε την Απόφαση του ΣΑ/ΗΕ να επεκτείνει την εντολή του εν λόγω μηχανισμού, καθώς η διασυννοριακή παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας παραμένει ύψιστης σημασίας για εκατομμύρια ατόμων στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων και πολλών παιδιών. Ο ΓΓ/ΗΕ υπογράμμισε πως με περισσότερη οικονομική ενίσχυση τα ΗΕ θα ήταν σε θέση να βοηθούν περισσότερα άτομα που έχουν ανάγκη,

ενώ παράλληλα οφείλουν να συνεχίσουν το διάλογο με όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, προκειμένου να διευκολύνουν την επικοινωνία. Τέλος, επαναλαμβάνει σε όλους τους εμπλεκόμενους την ανάγκη να διασφαλίσουν την πρόσβαση όλων σε ανθρωπιστική βοήθεια, πάντοτε στη βάση του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

9 Ιουλίου 2021

Διευκόλυνση πρόσβασης στο Τιγκράι (Αιθιοπία)

Ο Εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ με δήλωσή του ενημέρωσε για την συνομιλία του ΓΓ/ΗΕ με τον Πρωθυπουργό της Αιθιοπίας Abiy Ahmed, με βασικό θέμα την ιδιαίτερα ανησυχητική ανθρωπιστική κατάσταση στην περιοχή του Τιγκράι. Ο ΓΓ/ΗΕ καλωσόρισε τις εγγυήσεις της α/Κυβέρνησης για διευκόλυνση της πρόσβασης ανθρωπιστικών οργανώσεων στην περιοχή, αλλά και την διασφάλιση βασικών υπηρεσιών (π.χ. ηλεκτροδότησης, επικοινωνιών κ.λπ.), ενώ υπογράμμισε και την ανάγκη άμεσης κατάπαυσης πυρός. Τέλος, κάλεσε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να σεβαστούν τις διεθνείς υποχρεώσεις τους, ιδιαίτερα προς τους αμάχους, αλλά και να διασφαλίσουν την απρόσκοπτη παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας.

11 Ιουλίου 2021

Μήνυμα ΓΓ/ΗΕ για την Παγκόσμια Ημέρα Πληθυσμού

Την Παγκόσμια Ημέρα Πληθυσμού, ο ΓΓ/ΗΕ επεσήμανε ότι η πανδημία συνεχίζει να μαστίζει τον κόσμο και, παράλληλα με τον συνεχώς αυξανόμενο αριθμό των θυμάτων, ομοίως αυξάνεται και η ενδοοικογενειακή βία, καθώς οι γυναίκες αναγκάζονται να περιοριστούν στα σπίτι με τους θύτες, όπως και οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες λόγω της αδυναμίας -συνικά- πρόσβασης σε μεθόδους αντισύλληψης. Πολλά εκατομμύρια γυναικών και κοριτσιών αναμένεται να ζουν υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας, αλλά και να εγκαταλείπουν δια παντός το σχολείο. Παρά τις δύσκολες υγειονομικές συνθήκες, είναι ανεπίτρεπτες οι ελλείψεις στις ως άνω πτυχές του δικαιώματος της υγείας. Τα κράτη, λοιπόν, οφείλουν να διασφαλίσουν τα δικαιώματα αναπαραγωγικής και σεξουαλικής υγείας σε όλους και σε κάθε συνθήκες.

15 Ιουλίου 2021**Ολυμπιακή
εκεχειρία**

Ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του Τόκυο, που αναβλήθηκαν την περασμένη χρονιά, ο ΓΓ/ΗΕ κάλεσε όλα τα κράτη να σεβαστούν την ολυμπιακή εκχειρία. Όπως χαρακτήρισε ο ίδιος, πρόκειται για ένα παραδοσιακό κάλεσμα να “σιγήσουν τα όπλα” και -έστω προσωρινά- να ειρηνεύσουν τα πεδία των μαχών, δίνοντας έτσι μία ακόμα ευκαιρία να επανέλθει ο διάλογος και να βρεθεί πρόσφορο έδαφος για την εδραίωση μίας βιώσιμης ειρήνης.

16 Ιουλίου 2021**Οι νέοι στην μετά
κοροναϊού εποχή**

Στις 15 Ιουλίου (World Youth Skills Day), ο ΓΓ/ΗΕ με δήλωσή του υπενθύμισε την θέση των νέων στην καταπολέμηση της πανδημίας, τις δυσανάλογες -και διαρκώς επιδεινούμενες- συνέπειες που υφίστανται τόσο σε επίπεδο απασχόλησης, όσο και σε επίπεδο εκπαίδευσης. Ακόμα και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε (και συνεχίζει να αποτελεί) μία σοβαρή πρόκληση, ιδιαίτερα για περιθωριοποιημένες ομάδες νέων. Σε κάθε προσπάθεια ανάκαμψης θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις ανάγκες τους, δίνοντας πάντοτε έμφαση στην κλιματική δράση, στην βιώσιμη ανάπτυξη, στην ισότητα των φύλων κ.ά. Επιπλέον, οι νέοι μπορούν να προσφέρουν ιδέες και λύσεις. Οπότε θα ήταν χρήσιμη η ανάμειξή τους σε διαδικασίες -τοπικές, εθνικές και παγκόσμιες- λήψης αποφάσεων. Η στρατηγική Youth2030 των ΗΕ αποτελεί έναν οδοδείκτη για τον ίδιο τον Οργανισμό, αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο παγκοσμίως. Η δήλωση αυτή ευθυγραμμίζεται με την νέα τάση των ΗΕ να εμπλέξει οριζόντια την νεολαία στην αντιμετώπιση συλλογικών ζητημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος. Υπενθυμίζεται σχετικά η Ατζέντα “Νέοι, Ειρήνη και Ασφάλεια” του ΣΑ/ΗΕ (κατ’αναλογία προς την ισπανική πρωτοβουλία και καθολικής αποδοχής Ατζέντα “Γυναίκες, Ειρήνη και Ασφάλεια”).

19 Ιουλίου 2021**Βομβιστική
επίθεση στο Ιράκ**

Ο Εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ προχώρησε σε δήλωση, καταδικάζοντας την βομβιστική επίθεση κατά αμάχων πληθυσμών στην αγορά της πόλης Al-Sadr City. Η επίθεση αυτή, ενόψει και της θρησκευτικής εορτής Eid al-Adha, αποτελεί μία υπενθύμιση ότι η τρομοκρα-

τία δεν γνωρίζει σύνορα. Προς τούτο, ο ΓΓ/ΗΕ υπογραμμίζει την ανάγκη όλοι οι δράστες τέτοιων εγκλημάτων να οδηγηθούν στη δικαιοσύνη.

21 Ιουλίου 2021**Δήλωση για την
Αμμόχωστο**

Εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ εξέφρασε τις σοβαρές ανησυχίες του τελευταίου για τις από 20 Ιουλίου 2021 δηλώσεις Τούρκων και Τουρκοκυπρίων για το “άνοιγμα” των Βαρωσίων. Προσκλημένος στις μέχρι τώρα αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ, ο ΓΓ/ΗΕ παγίως καλεί τα εμπλεκόμενα κράτη να απέχουν από μονομερείς ενέργειες που ενδέχεται να υπονομεύσουν τις σε εξέλιξη προσπάθειες εξεύρεσης βιώσιμης λύσης στο Κυπριακό Ζήτημα.

3 Αυγούστου 2021**Εφαρμογή νέου
νόμου για τους
επιζήσαντες Γεζίντι**

Ο ΓΓ/ΗΕ -σε δήλωσή του με την συμπλήρωση 7 ετών από την βάνουση στόχευση θρησκευτικών μειονοτήτων και άλλων κοινοτήτων από το Ισλαμικό κράτος/ISIL στο πλαίσιο γενοκτόνου πολιτικής- κάλεσε τις ιρακινές αρχές να ξεκινήσουν να εφαρμόζουν τον νέο νόμο για την προστασία των επιζήσαντων Γεζίντι. Ο εν λόγω νόμος, που υιοθετήθηκε το Μάρτιο του 2021, αναγνώρισε τις παραβιάσεις του ISIL σε βάρος γυναικών και κοριτσιών, καλώντας την Κυβέρνηση της χώρας, να καταβάλει αποζημιώσεις. Ο δέ εκπρόσωπος του ΓΓ/ΗΕ τόνισε ότι οι ειδικευμένες αυτές πράξεις (μ.ά. σεξουαλική βία) ενδέχεται να στοιχειοθετούν εγκλήματα πολέμου, κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία, οπότε παραμένει υψίστης σημασίας η απόδοση (ποινικών) ευθυνών. Και αυτά σε πλήρη ευθυγράμμιση με την συλλογική ευθύνη των ΗΕ να προστατεύσουν τους πληθυσμούς από σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου. Την ίδια μέρα, δημοσιεύθηκε Έκθεση της UNAMI (UN Assistance Mission for Iraq) και του Γραφείου των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, με τίτλο “Human Rights in the Administration of Justice in Iraq: legal conditions and procedural safeguards to prevent torture”, καλύπτοντας την περίοδο από 1 Ιουλίου 2019 μέχρι και 30 Απριλίου 2021. Στην Έκθεση περιγράφεται πώς, μολονότι η εθνική νομοθεσία ποινικοποιεί τα βασανιστήρια, θέτοντας και διαδικαστικές εγγυήσεις για την πρόληψη τέλεσής τους, συνεχίζουν να εφαρμόζονται σε ολόκληρη την χώρα.

5 Αυγούστου 2021

Ανάγκη ανάληψης άμεσης δράσης για την σεξουαλική βία στην Σομαλία

Η Virginia Gamba, Ειδική Απεσταλμένη για τα Παιδιά και τις Ένοπλες Συρράξεις, και η Pramila Patten, Ειδική Απεσταλμένη για την Σεξουαλική Βία στη διάρκεια των Συρράξεων, κάλεσαν όλα τα μέρη που συμμετέχουν σε συρράξεις να σταματήσουν να χρησιμοποιούν την σεξουαλική βία. Σχετικές Εκθέσεις (βλ. Reports on Children and Armed Conflict and on Sexual Violence in Conflict του ΓΓ/ΗΕ) καταγράφουν -για το 2020- περίπου 400 αμάχους (μεταξύ αυτών ως επί το πλείστον κορίτσια) να έχουν πέσει θύματα βιασμού και άλλων μορφών σεξουαλικής βίας (αριθμός αυξημένος κατά 80% σε σύγκριση με το 2019). Οι δράστες εκμεταλλεύονται την εγγενή ευαλωτότητα των εκτοπισμένων κοριτσιών και τα εκμεταλλεύονται ακόμα και για οικιακές εργασίες. Οι Εντολοδόχοι του ΓΓ/ΗΕ κάλεσαν τις εθνικές αρχές να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για τον περιορισμό της σεξουαλικής βίας σε βάρος γυναικών και παιδιών, υπογραμμίζοντας την σημασία και του Σχεδίου Δράσης του 2012 για την καταπολέμηση της στράτευσης ανηλίκων, καθώς και του Road Map του 2019 για την δημιουργία μηχανισμών για την πρόληψη της σεξουαλικής βίας σε βάρος των παιδιών. Επιπλέον, κάλεσαν την Κυβέρνηση να υιοθετήσει ένα νέο Σχέδιο Δράσης, το οποίο θα ενισχύει πολιτικές μηδενικής ανοχής ανάλογων φαινομένων στον τομέα της ασφάλειας, με σκοπό την ενίσχυση της θεσμικής πρόληψης και ανταπόκρισης σε τέτοια περιστατικά. Τέλος, Σομαλοί νομομαθείς και εφαρμοστές του δικαίου κάλεσαν ζητήσαν την ενίσχυση της εθνικής νομοθεσίας σε ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων των παιδιών, καθώς παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες.

ECOSOC

15 Ιουλίου 2021

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η Αναπληρώτρια ΓΓ/ΗΕ Amina Mohammed συμμετείχε στην λήξη του Forum Υψηλού Επιπέδου για την Βιώσιμη Ανάπτυξη του ECOSOC, χαιρετίζοντας τις προσπάθειες διαλόγου και διαβούλευσης. Εξετάσθηκαν σε βάθος εννέα Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης, ενώ συζητήθηκαν 42 εθελοντικές εθνικές αξιολογήσεις (reviews). Υπογράμμισε τις προσπάθειες που γίνονται για την υλοποίηση της Αναπτυξιακής Ατζέντας, αλλά

και τις αξιοσημείωτες προσπάθειες των Κυβερνήσεων, ειδικά εν μέσω πανδημίας, που θίγει τα περισσότερα δικαιώματα, αλλά ακόμα περισσότερο οξύνει τις ήδη ιδιαίτερες ανάγκες γυναικών και κοριτσιών -συνχά αντιστρέφοντας την όποια προσπάθεια έχει γίνει. Ωστόσο, η πανδημία σε κάποιους τομείς ίσως να έχει αποτελέσει και μία θετική πρόκληση (π.χ. εξ αποστάσεως εκπαίδευση και γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος, αναπροσαρμογή των εθνικών συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις συζητήσεις για την ανάκαμψη των οικονομιών για την ταχύτερη εφαρμογή των Στόχων (π.χ. παροχή κινήτρων για την ενίσχυση της έμφυλης ισότητας, αλλά και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής). Σε όλη αυτή τη διαδικασία δεν παραλείφθηκε η αναφορά στην ανάγκη ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας, αλλά και την δημιουργία συνεργειών/συνεργασιών για την προώθηση της αναγκαίας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Στο πλαίσιο αυτό, δε θα μπορούσε να μην γίνει αναφορά και στην ανάγκη διασφάλισης ισότιμης διανομής και πρόσβασης σε εμβόλια κατά του κοροναϊού, αλλά και επένδυσης σε εθνικά προγράμματα ανοσοποίησης.

20 Οκτωβρίου 2021

Συμβουλευτικό καθεστώς σε ΜΚΟ γυναικών αυτοχθόνων

Η PACIFICA, ΜΚΟ γυναικών αυτοχθόνων της περιοχής Aotearoa της Νέας Ζηλανδίας απέκτησε το συμβουλευτικό καθεστώς στο ECOSOC του ΟΗΕ.

Β. Οργανισμοί στο ευρύτερο σύστημα των Ην. Εθνών

Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)

4 Αυγούστου 2021

Ανθρωπιστική κρίση στην Υεμένη

Στην ημερήσια ενημέρωση της 4ης Αυγούστου, το OCHA δήλωσε ότι όλοι οι εταίροι θα πρέπει να παράσχουν ανθρωπιστική βοήθεια (τροφή, στέγαση και υγειονομική περίθαλψη), καθώς πάνω από το μισό του πληθυσμού της Υεμένης δεν διαθέτουν φαγητό, ενώ περίπου 5 εκατομμύρια ανθρώπων είναι στα όρια του λιμού. Παρά την σχετική εξομάλυνση της σύρραξης, οι ανθρωπιστικές ανάγκες, η απειλή του λιμού

και ο κοροναϊός επιδεινώνουν την κατάσταση. Μόνο 310,000 έχουν χορηγηθεί μέχρι στιγμής (δηλ. περίπου 1% του πληθυσμού έχει λάβει μόλις την πρώτη δόση). Το δέ Σχέδιο Ανθρωπιστικής Βοήθειας προς την Υεμένη έχει λάβει μόλις το 47% της χρηματοδότησης που απαιτείται (περίπου 1.82 δισ. δολάρια ΗΠΑ), καθιστώντας αναγκαία την άμεση οικονομική ενίσχυση, καθώς εκτιμάται ότι το ποσό θα έχει δαπανηθεί μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2021.

UNHCR

13 Αυγούστου 2021

Άνοδος σεξουαλικής βίας σε βάρος γυναικών και κοριτσιών στην περιοχή της ΝΑ Ταγκανίκα

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες κατέγραψε εκατοντάδες περιστατικά ευρείας και συστηματικής σεξουαλικής βίας σε βάρος γυναικών και κοριτσιών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ταγκανίκα στη Δημοκρατία του Κονγκό (DRC) από τις ένοπλες ομάδες που μάχονται για τον έλεγχο των χρυσωρυχείων.

UNESCO

22 Ιουνίου 2021

Υπαγωγή του Κοραλλιογενούς Υφάλου στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς

Η Επιτροπή Πολιτιστικής Κληρονομιάς δήλωσε την ανησυχία για την κατάσταση του Κοραλλιογενούς Υφάλου στην Αυστραλία και πρότεινε την συμπερίληψή του στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, προκειμένου να τεθεί υπό την προστασία της διεθνούς κοινότητας. Η εν λόγω ανακοίνωση αιφνιδίασε την Αυστραλία, η οποία εξέφρασε και την έντονη δυσαρέσκειά της, υπογράμμισε πως δεν συντρέχει λόγος να στερηθεί τη δυνατότητα αποκλειστικής μέριμνας στην περιοχή και τόνισε πως μάλλον πρόκειται για μία “υστερόβουλη” πολιτική κίνηση.

15 Ιουλίου 2021

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις τουριστικών projects στο Εθνικό Πάρκο των Δράκων Κομόντο (Ινδονησία)

Παρά τις ανησυχίες της UNESCO για ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η Κυβέρνηση της Ινδονησίας εξακολουθεί να προχωρά με την πραγματοποίηση των τουριστικών projects στο Εθνικό Πάρκο των Δράκων Κομόντο. Η Επιτροπή Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO ζήτησε την εκπόνηση νέας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων του project στον πληθυσμό των εν λόγω

ερπετών, χωρίς όμως να έχει λάβει απάντηση από την Ινδονησία.

23 Ιουλίου 2021

Απόφαση για την μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί

Κατά την 44η Σύνοδο της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, που έλαβε χώρα στην Fuzhou (Κίνα), υιοθετήθηκε το υπ' αριθμ. [WHC/21/44.COM/7B.Add](https://whc.unesco.org/en/decisions/44-com-7b-add) Σχέδιο Απόφασης για την μετατροπή της Αγίας Σοφίας και της Μονής της Χώρας σε τζαμιά. Η Επιτροπή εξέφρασε την δυσαρέσκειά της για την απουσία διαλόγου και ενημέρωσης από τουρκικής πλευράς (παρ. 4), αλλά και για την μη συμμόρφωση με τις κατευθυντήριες γραμμές του ίδιου του Οργανισμού. Παραμένει έντονη η ανησυχία για τις τυχόν επιπτώσεις των αλλαγών στον οικουμενικό χαρακτήρα των δυο μνημείων ως ύψιστης οικουμενικής αξίας - Outstanding Universal Value (παρ. 6). Προς τούτο, η Επιτροπή καλεί την Τουρκία να υποβάλει στο Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, μέχρι την 1η Φεβρουαρίου 2022, ενημερωμένη έκθεση των εργασιών συντήρησης των δυο μνημείων και το θέμα θα επανέλθει στην επόμενη Σύνοδό της (παρ. 7-10).

6 Αυγούστου 2021

Προστασία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Αιθιοπία

Ανακοίνωση της UNESCO για τον κίνδυνο που εγκυμονεί η επέκταση των εχθροπραξιών μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων της Κυβέρνησης της Αιθιοπίας και του Λαϊκού Απελευθερωτικού Μετώπου των Τιγκραι (TPLF) στην περιοχή Lalibela που βρίσκονται από το 13° αιώνα οι 11 μονολιθικές λαξευμένες στο βράχο Ορθόδοξες Εκκλησίες και έχουν ενταχθεί στον κατάλογο των μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO από το 1978. Την ανησυχία της για την κατάσταση του «λίκνου της Αιθιοπικής Ορθόδοξης Παράδοσης» εξέφρασε και η Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας (Δ.Σ.Ο.).

30 Σεπτεμβρίου 2021

Απόφαση για τα Γλυπτά του Παρθενώνα

Κατά την 22η Σύνοδο της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO, πέρα από τη σύσταση που διαχρονικά εκδίδεται από το 1984 αναφορικά με τις κακές συνθήκες έκθεσης των γλυπτών του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο (συνολικά 17 συστάσεις ως σήμερα), υιοθετήθηκε ομόφωνα απόφαση (Decision 22 COM

17), που για πρώτη φορά αναφέρεται αποκλειστικά στο ζήτημα της επιστροφής των Γλυπτών του Παρθενώνα στην Ελλάδα. «*Η Επιτροπή καλεί επιτακτικά το Ηνωμένο Βασίλειο να αναθεωρήσει τη στάση του και να συνομιλήσει με την Ελλάδα αναγνωρίζοντας ότι το θέμα έχει διακυβερνητικό χαρακτήρα –σε αντίθεση με τα όσα υποστηρίζει η βρετανική πλευρά ότι η υπόθεση αφορά το Βρετανικό Μουσείο–και κυρίως ότι η Ελλάδα διεκδικεί δικαίως και νομίμως την επιστροφή των Γλυπτών στη γενέθλια γη. ... η προστιθέμενη αξία της απόφασης έγκειται στο ότι η Επιτροπή εκφράζει την έντονη δυσaréσκειά της για το γεγονός ότι η επίλυση του ζητήματος παραμένει εκκρεμής λόγω της στάσης του Ηνωμένου Βασιλείου» ανέφερε στην ανακοίνωσή της η υπουργός Πολιτισμού, Λίνα Μενδώνη.*

UNICEF

24 Ιουνίου 2021

Επείγουσα βοήθεια της UNICEF στη Burkina Faso

Μετά από ένοπλη επίθεση σε χωριό της Burkina Faso, η UNICEF αποφάσισε την παροχή επείγουσα βοήθειας (μεταξύ άλλων φαγητό, πρόσβαση σε πόσιμο νερό, υπηρεσίες υγείας κ.λπ.) για την υποστήριξη της Κυβέρνησης και των τοπικών αρχών. Η επίθεση προκάλεσε το θάνατο 130 αμάχων μεταξύ των οποίων και πολλών παιδιών.

UNODC

28 Οκτωβρίου 2021

Ανακοίνωση για την κατάσχεση ναρκωτικών στο Λάος

Το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC) ανακοίνωσε ότι η αστυνομία στο Λάος πραγματοποίησε τη μεγαλύτερη κατάσχεση ναρκωτικών που έχει καταγραφεί ποτέ στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία (55 εκατομμύρια δισκία μεθαμφεταμίνης και περισσότερο από 1,5 τόνο κρυσταλλικής μεθαμφεταμίνης).

Πρόγραμμα Ην. Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP)

31 Αυγούστου 2021

Καθολική απαγόρευση πώλησης βενζίνης με μόλυβδο

Η Διευθύντρια του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), Inger Andersen, ανακοίνωσε το οριστικό τέλος για την πώληση της επιβλαβούς βενζίνης με μόλυβδο, αφού και το τελευταίο κράτος που επέτρεπε την πώληση του τοξικού καυσίμου (Αλγερία) αποφάσισε να σταματήσει. Το πετρέλαιο με μόλυβδο πουλήθηκε για πρώτη φορά πριν από σχεδόν 100 χρόνια για να αυξήσει την απόδοση του κινητήρα. Χρησιμοποιήθηκε ευρέως για δεκαετίες μέχρι που οι ερευνητές ανακάλυψαν ότι μπορεί να προκαλέσει καρδιακές παθήσεις, εγκεφαλικά επεισόδια και εγκεφαλική βλάβη. Τα περισσότερα πλούσια κράτη άρχισαν να καταργούν σταδιακά το καύσιμο στη δεκαετία του 1970 και του 1980, αλλά εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται ευρέως σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος μέχρι το 2002, όταν ο ΟΗΕ ξεκίνησε μια παγκόσμια εκστρατεία για την κατάργησή του. Ο ΓΓ/ΟΗΕ δήλωσε ότι «*η επιτυχής κατάργηση της βενζίνης με μόλυβδο, όπως η απαγόρευση των χημικών ουσιών που καταστρέφουν το όζον, έδειξε τον αντίκτυπο που θα μπορούσαν να έχουν οι διεθνείς συνθήκες στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων*».

Διακυβερνητικό Πάνελ για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC)

9 Αυγούστου 2021

Διακυβερνητική Διάσκεψη για την Κλιματική Αλλαγή: 6η Έκθεση

Δημοσιεύτηκε η 6η Έκθεση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την Κλιματική Αλλαγή [Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)], που προειδοποιεί για την έκταση του φαινομένου, αλλά και τις σχεδόν μη αναστρέψιμες τάσεις του (π.χ. άνοδος της στάθμης της θάλασσας). Οι ειδικοί που συμμετείχαν στην Διάσκεψη προειδοποιούν για εκτεταμένα φαινόμενα καύσιμα ή ακόμα και ξηρασίας σε ορισμένες περιοχές, εκδήλωση έντονων τροπικών κυκλώνων, καθώς και σταδιακή εξαφάνιση των πάγων του Αρκτικού κύκλου. Παρά ταύτα, υπογραμμίστηκε το περιθώριο αναστροφής του φαινομένου με την μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και άλλων αερίων του θερμοκηπίου, βελτιώνοντας την ποιότητα του αέρα και σταθεροποιώντας την θερμοκρασία.

Όπως τόνισε και ο ΓΓ/ΗΕ António Guterres, πρόκειται για τον κώδωνα του κινδύνου, τονίζοντας ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται στο όριο να αγγίξει το ελάχιστο διεθνώς συμφωνημένο όριο του 1,5 βαθμού αύξησης της θερμοκρασίας, επαρκής απόδειξη ότι πρέπει να αναληφθεί άμεση δράση. Η Έκθεση παρουσιάζει διάφορα σενάρια, με πιο ανησυχητικό εκείνο που προβλέπει αύξηση της θερμοκρασίας περίπου 3.3-5.7°C. Έξι χρόνια μετά την υπογραφή της Συμφωνίας των Παρισίων, η Έκθεση της Διάσκεψης προβλέπει πως, αν δεν αλλάξει κάτι ριζικά, τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής δεν είναι αναστρέψιμα.

Οικονομική Επιτροπή των ΗΕ για την Ευρώπη (UNECE)

11 Αυγούστου 2021

Έκθεση για την πυρηνική ενέργεια

Η Οικονομική Επιτροπή των ΗΕ για την Ευρώπη δημοσίευσε [έγγραφο](#) αναφορικά με τις δυσκολίες που θέτει η πυρηνική ενέργεια στην εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων και των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, παρά την ανταγωνιστικότητά της (κυρίως οικονομική). Προειδοποίησε ότι η πρόληψη ραδιενεργών ατυχημάτων μπορεί να αποφευχθεί μόνο αν γίνει κατάλληλη διαχείρισή της. Παράλληλα, επεσήμανε ότι μέχρι στιγμής μόνο η υδροηλεκτρική ενέργεια αποδείχθηκε χρήσιμη στην μείωση των εκπομπών άνθρακα τα τελευταία 50 χρόνια.

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

19 Ιουνίου 2021

Ebola

Τον τερματισμό της δεύτερης επιδημικής κρίσης του ιού Ebola, που ξέσπασε στις 14 Φεβρουαρίου 2021 στη Γουινέα ανακοίνωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. Η επιδημία είχε χτυπήσει τη Δυτική Αφρική (Γουινέα, Λιβερία, Σιέρρα Λεόνε) την περίοδο 2014-2016 και στοίχισε τη ζωή σε 11.300 ανθρώπους.

30 Ιουνίου 2021

Anti-Covid Συνεργασία

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συνασπίζονται τις δυνάμεις τους για τη δημιουργία της Ομάδας Κρούσης για τα Εμβόλια, τις Θεραπευτικές και Διαγνωστικές Μεθό-

δους για τον Covid-19 στις Αναπτυσσόμενες Χώρες με σκοπό τον εντοπισμό, το συντονισμό και τη διευκόλυνση της διανομής υγειονομικών εργαλείων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Παρόμοιο έργο επιτελεί και ο μηχανισμός COVAX (COVID-19 Vaccines Global Access), μια παγκόσμια πρωτοβουλία που στοχεύει στην ισότιμη πρόσβαση στα εμβόλια ενάντια στην COVID-19 που οργανώνεται από την Gavi (Vaccine Alliance), τον ΠΟΥ και τον CEPI (Coalition for Epidemic Preparedness Innovations) και στηρίζεται πολιτικά και από την ΕΕ.

3 Αυγούστου 2021

Επιθέσεις σε απασχολούμενους στον τομέα της υγείας

Δημοσίευση τριετούς ανάλυσης του ΠΟΥ, σύμφωνα με την οποία περισσότεροι από 700 απασχολούμενοι στον τομέα της υγείας, αλλά και ασθενείς πέθαναν, ενώ περισσότεροι από 2000 τραυματίστηκαν σε επιθέσεις κατά υγειονομικών εγκαταστάσεων από τον Δεκέμβριο του 2017. Η πρωτοβουλία του ΠΟΥ «Attack on Health Care (AHC)», που ως επί το πλείστον προωθεί την συστηματική συλλογή αποδείξεων/δεδομένων [βλ. και ΣΑ/ΗΕ Resolution 2286 (2016)] και προώθηση καλών πρακτικών. Ο ΠΟΥ υπογράμμισε περαιτέρω ότι εν μέσω πανδημίας καθίσταται ακόμα πιο επιτακτική η εφαρμογή των κανόνων και αρχών του ΔΑΔ που προστατεύουν το υγειονομικό προσωπικό, ενώ συγχρόνως τα εμπλεκόμενα μέρη οφείλουν να διασφαλίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία, αλλά και πρόσβαση σε δομές υγείας.

28 Σεπτεμβρίου 2021

Διερεύνηση καταγγελιών σεξουαλικής κακοποίησης από προσωπικό του ΠΟΥ

Αποστολή ομάδας ανεξάρτητων ερευνητών διοργάνωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας για την διερεύνηση των καταγγελιών σεξουαλικής κακοποίησης που έγιναν από προσωπικό του ΠΟΥ στη διάρκεια της επιδημικής κρίσης του Έμπολα στην DRC την περίοδο 2018-2020. Ο επικεφαλής του ΠΟΥ στην Αφρική ζήτησε επισήμως συγγνώμη εκ μέρους του Οργανισμού για την «αμέλεια».

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο**15 Ιουλίου 2021**

Πρόγραμμα
οικονομικής
στήριξης της
Δημοκρατίας του
Κονγκό

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) ενέκρινε τριετές πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας ύψους 1,5 δισ. δολαρίων προς τη Δημοκρατία του Κονγκό (DRC) με αντάλλαγμα μεταρρυθμίσεις σε τρεις άξονες: α) σε επίπεδο κρατικού προϋπολογισμού, β) σε επίπεδο νομισματικού πλαισίου και γ) καταπολέμηση διαφθορά και οικονομική διαφάνεια.

12 Οκτωβρίου 2021

Εμπιστοσύνη
Διοικητικού
Συμβουλίου ΔΝΤ
στην Εκτελεστική
Διευθύντρια
Κρισταλίνα
Γκεοργκίεβα

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην Εκτελεστική Διευθύντρια Κρισταλίνα Γκεοργκίεβα, παρά τις κατηγορίες που της έχουν προσάψει για ανάρμοστο ρόλο όταν πριν από τέσσερα χρόνια, ως διευθύνουσα σύμβουλος τότε της Παγκόσμιας Τράπεζας, είχε ασκήσει «αδικαιολόγητες πιέσεις», ώστε να λάβει βελτιωμένη κατάταξη η Κίνα στην ετήσια έκθεση «Doing Business» της Τράπεζας, στην οποία αναλύεται το επενδυτικό κλίμα κάθε χώρας. Η Γκεοργκίεβα κατηγορήθηκε ότι άσκησε πιέσεις στους υπαλλήλους ώστε «να κάνουν συγκεκριμένες αλλαγές στα δεδομένα της Κίνας», σε μια περίοδο που η Παγκόσμια Τράπεζα ζητούσε τη στήριξη του Πεκίνου για μια μεγάλη αύξηση του κεφαλαίου της. Η ανακοίνωση είχε ως εξής: «*Μετά την εξέταση του συνόλου των αποδεικτικών στοιχείων που παρουσιάστηκαν, το ΔΣ επαναβεβαιώνει την πλήρη εμπιστοσύνη του στον ηγετικό ρόλο και τη δυνατότητα της Γενικής Διευθύντριας να συνεχίσει να ασκεί αποτελεσματικά τα καθήκοντά της*».

Γ. Περιφεριακές Οργανώσεις**ι. Συμβούλιο της Ευρώπης****Επιτροπή Υπουργών****21 Ιανουαρίου 2021**

Δήλωση για τη
συμπλήρωση 40
χρόνων από την
υιοθέτηση της
Σύμβασης για
την προστασία
των προσωπικών
δεδομένων

Κατά την συμπλήρωση 40 ετών από την υπογραφή της Σύμβασης του ΣοΕ για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, η Επιτροπή Υπουργών ανακοίνωσε ότι η εν λόγω Σύμβαση (“Convention 108”) υπολογίζεται πως μπορεί να αναχθεί σε μία διεθνή σταθερά, ένα σημείο αναφοράς για την ιδιωτικότητα και την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ειδικά σε μία ψηφιακή εποχή. Υπενθύμισε, επίσης, την σημασία του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου του 2018 για την διασφάλιση ενός κοινού νομικού χώρου, με στόχο την διατήρηση της σπουδαιότητάς της και στις επόμενες δεκαετίες. Προς τούτο, καλεί όλα τα κράτη-μέλη της Σύμβασης να επικυρώσουν και το Πρωτόκολλο.

28 Φεβρουαρίου 2021

Δήλωση για την
προσάρτηση της
Κριμαίας από τη
Ρωσία

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Υπουργών, 7 χρόνια μετά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης στην Ρωσία και την γενικότερη ένοπλη κατάσταση στην περιοχή, υπενθυμίζει την αποδοκιμασία της Επιτροπής Υπουργών για την τρέχουσα κατάσταση, που συνιστά κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου, και επιβεβαιώνει την αμέριστη υποστήριξή του στην ανεξαρτησία, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας με τα μέχρι σήμερα διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορά της. Καλεί σε πλήρη ευθυγράμμιση με τις Συμφωνίες του Μινσκ και τα Συμπεράσματα της Συνόδου στο Παρίσι, προκειμένου να λήξει η ένοπλη σύρραξη στην περιοχή του Donbas. Το υπουργικό όργανο παρακολουθεί την κατάσταση των ΔΤΑ στην περιοχή της Κριμαίας, καθώς και την σημαντική επιδείνωσή τους μετά την παράνομη προσάρτηση από την Ρωσία. Με αφετηρία την απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2021 του ΕυρΔΔΑ για την Κριμαία, ο Πρόεδρος της ΕΥ/ΣοΕ καλεί την Ρωσία να συμμορφωθεί με το ΔΑΔ και το Δίκαιο προστασίας ΔΤΑ, εξασφαλίζοντας μεταξύ άλλων την απρόσκοπτη πρόσβαση των πολιτών και ΜΚΟ στην Κριμαία και στην Σεβαστούπολη σε περιφερειακούς και διεθνείς εποπτικούς θεσμούς.

21 Μαρτίου 2021

Τριμερής Δήλωση
για την ανακοίνωση
της Τουρκίας ότι
αποχωρεί από
την Σύμβαση της
Κωνσταντινούπολης

Ο Πρόεδρος της ΕΥ/ΣοΕ και Γερμανός Ομοσπονδιακός ΥΠΕΞ Maas, ο Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Rik Daems και η Γενική Γραμματέας Marija Pejčinović Burić προχώρησαν σε Κοινή Δήλωση μετά την ανακοίνωση της Τουρκίας ότι αποχωρεί από την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Υπενθυμίζοντας το οξύμωρο ότι η Τουρκία υπήρξε το πρώτο κράτος που το 2012 υπέγραψε και επικύρωσε την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κατά την διάρκεια της τότε τουρκικής Προεδρίας στο υπουργικό όργανο, εκφράζουν την έντονη λύπη και ανησυχία τους για την απόφαση του Τούρκου Προέδρου, καθώς μία τέτοια επιλογή «αποστερεί τις γυναίκες από τα νομικά εφόδια για την προστασία τους από και την αντιμετώπιση της βίας που υφίστανται». Καλούν, λοιπόν, τις τουρκικές αρχές να άρουν την απόφαση αυτή και να μην συρρικνώσουν το σύστημα προστασίας των γυναικών.

Η απόφαση αυτή, πάντως, μοιάζει να είναι σύμφωνη με την τουρκική στάση στην Διακήρυξη των Αθηνών (βλ. [Τετράδια ΔΔΔΠ 1/2021](#)), αν και οι κατά καιρούς αιτιολογίες περί προστασίας της εσωτερικής συνταγματικής τάξης από τις νεωτεριστικές διατάξεις της Σύμβασης για την προστασία της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας δε μοιάζουν επαρκείς, ειδικά δεδομένου ότι στο σώμα της Σύμβασης δεν γίνεται παρά μία αναφορά στον σεξουαλικό προσανατολισμό και, μάλιστα, απλώς ως μίας ενδεχόμενης βάσης διακρίνουσας μεταχείρισης. Ερωτήματα ενδεχομένως προκύπτουν για την πιθανή ένταξη της συγκεκριμένης απόφασης του Προέδρου Ερντογάν στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας ανάληψης της πνευματικής ηγεσίας του συνόλου του μουσουλμανικού κόσμου και, μάλιστα, ακολουθώντας μία νομικά αφερέγγυα πολιτική και παραγνωρίζοντας ακόμα και την συναφή νομολογία του ΕυρΔΔΑ. Σήμερα η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης έχει x συμβαλλόμενα μέρη.

31 Μαρτίου 2021

Σύσταση προς
τα κράτη-μέλη
για την ανάπτυξη
και ενίσχυση
πλουραλιστικών
και ανεξάρτητων
εθνικών αρχών ΔΤΑ

Με δεδομένο ότι οι θεσμοί αυτοί ανήκουν στους πυλώνες του σεβασμού των ΔΤΑ, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, αλλά και την ιδιότητά τους ως συνδέσμων μεταξύ των Κυβερνήσεων και της κοινωνίας των πολιτών για την γεφύρωση των όποιων χασμάτων. Ωστόσο, η ΕΥ/ΣοΕ παρατηρεί ότι τα μέλη και το προσωπικό τους αντιμετωπίζουν δυσκολίες και προκλήσεις την ώρα εργασίας, πιέσεις, αλλά και απειλές ή/και επιθέσεις. Η Σύσταση αποσκοπεί στην τήρηση των ελάχιστων προαπαιτούμενων των “Αρχών των Παρισίων”, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στους όρους λειτουργίας και στην αρμοδιότητά τους, καθώς και στην αυτονομία τους.

1 Απριλίου 2021

Κατευθυντήριες
γραμμές για την
πρόληψη και
καταπολέμηση της
τρομοκρατίας

Η ΕΥ/ΣοΕ υιοθέτησε Κατευθυντήριες Γραμμές (Guidelines), ώστε να προσφέρει στα κράτη-μέλη πρακτικές συμβουλές, προκειμένου οι εθνικές αρχές να μπορούν καλύτερα να προλαμβάνουν και να καταπολεμούν την τρομοκρατία, αλλά και να αντιλαμβάνονται καλύτερα τις πιθανές διασυνδέσεις με το οργανωμένο έγκλημα. Το συγκεκριμένο εργαλείο καταρτίστηκε από την Committee on Counter-Terrorism (CDCT) του ΣοΕ και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προκλήσεων -μεταξύ άλλων και της ευκαιριακής συνεργασίας με κοινούς εγκληματίες για την εξυπηρέτηση ιδίων οφελών- αλλά και να καταδείξει τον ρόλο των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, που συχνά λοιδορούνται, καθώς μοιάζουν να φέρνουν σε επαφή τις δύο αυτές πλευρές, κυρίως μέσω της διakίνησης όπλων. Τέλος, στοχεύουν στην παροχή και ανταλλαγή καλών πρακτικών στον τομέα αυτό.

3 Μαΐου 2021

Κοινή Δήλωση
για την Ημέρα
του Τύπου

Σε Κοινή Δήλωση επ'ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας για την Ελευθερία του Τύπου προχώρησαν η Γενική Γραμματέας του ΣοΕ Marija Pejčinović Burić και η Ομοσπονδιακή Υπουργός Δικαιοσύνης και Προστασίας του Καταναλωτή της Γερμανίας Christine Lambrecht εκ μέρους της Γερμανικής Προεδρίας στον Οργανισμό, εκφράζοντας την ανησυχία τους για τις επιθέσεις σε βάρος των δημοσιογράφων και των περιορισμών στην ελευθερία του Τύπου σε πολλά

μέρη της Ευρώπης. Η ελευθερία της έκφρασης, όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 10 ΕυρΣΔΑ, στην οποία μετέχουν και τα 47 κράτη-μέλη του ΣοΕ και μεμονωμένα τα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ, αλλά και η δημοκρατία, που αποτελεί έναν από τους πυλώνες του Οργανισμού του Στρασβούργου, προϋποθέτουν την προστασία των δημοσιογράφων, καθώς παίζουν σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη της αλήθειας και στον καταλογισμό των ευθυνών, με την παροχή έγκαιρων, έγκυρων και αξιόπιστων πληροφοριών (δράση που αποδείχθηκε ακόμα πιο σημαντική στο πλαίσιο της πανδημίας). Η καταγραφή ολοένα και αυξανόμενων επιθέσεων σε βάρος των δημοσιογράφων από συνεργαζόμενες με το ΣοΕ ΜΚΟ, έχει θορυβήσει τον Οργανισμό. Η προώθηση της ελευθεροτυπίας στον χώρο του ΣοΕ αποτελεί προτεραιότητα της Γερμανικής Προεδρίας, ενώ με την σταδιακή επάνοδο της Ευρώπης στην καθημερινότητα είναι αναγκαία η κοινή δέσμευση των κρατών-μελών.

5 Μαΐου 2021

Κοινή Δήλωση ΓΓ/ΣοΕ και Προέδρου ΕΥ/ΣοΕ για τα 72 χρόνια του ΣοΕ

Στην επέτειο των 72 ετών από την ίδρυση του ΣοΕ, αλλά και την συμπλήρωση 70 ετών από την ένταξη της Γερμανίας στον Οργανισμό, η Γενική Γραμματέας και Πρόεδρος της Επιτροπής Υπουργών προχώρησαν σε μία Κοινή Δήλωση. Με πρόταγμα τους αξιακούς πυλώνες του ΣοΕ, αλλά και σταθερό εφόδιο την ΕυρΣΔΑ και το Δικαστήριο του Στρασβούργου, εξασφαλίζεται ένας κοινός νομικός χώρος για τα 47 κράτη-μέλη και τα 830 εκατομμύρια των πολιτών, που έχουν άμεση πρόσβαση σε αυτό το κεκτημένο. Το Δικαστήριο εγγυάται και εφαρμόζει την Σύμβαση, στην οποία όλα τα κράτη-μέλη είναι συμβαλλόμενα μέρη. Στην Δήλωση επαναλαμβάνεται η δέσμευση για την προστασία των μειονοτήτων, στην συμμετοχή των νέων στις κοινωνίες, την προστασία των ευάλωτων ομάδων, ειδικά σε περιόδους κρίσεων (που η πανδημία όξυνε), την προώθηση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης ως του πλέον κατάλληλου εργαλείου για την προστασία των γυναικών και των παιδιών από την βία (και την ενδοοικογενειακή), την αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους και στο Διαδίκτυο, αλλά και ενόψει των προκλήσεων ΔτΑ που θέτουν οι νέες τεχνολογίες και η τεχνητή νοημοσύνη.

5 Μαΐου 2021

Κατευθυντήριες
Γραμμές για την
ενίσχυση της
ισότητας και την
προστασίας έναντι
των διακρίσεων και
του μίσους εν μέσω
πανδημίας

Η Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε Κατευθυντήριες Γραμμές με έμφαση στην εξασφάλιση της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων εν μέσω πανδημίας και άλλων παρόμοιων μελλοντικών κρίσεων. Η ΕΥ/ΣοΕ υπογραμμίζει την ανάγκη δημιουργίας αποτελεσματικών δομών και διαδικασιών για τη διαχείριση των κρίσεων και των μειονεκτούντων σκοπών. Στο πλαίσιο αυτό, κατά την ΕΥ/ΣοΕ τα κράτη-μέλη θα πρέπει να σέβονται την ΕυρΣΔΑ και τα διεθνή standards, αλλά και να λαμβάνουν υπόψη την Σύμβαση-πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων και των Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Περιφερειακές και Μειονοτικές Γλώσσες, αλλά και τις Συστάσεις της ECRI. Οι συγκεκριμένες προτάσεις, που καταρτίστηκαν από την Διαρκή Επιτροπή κατά των Διακρίσεων, της Διαφορετικότητας και της Ένταξης (Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI)) εστιάζουν στην πληροφόρηση, την προστασία, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες, αλλά και στην καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και της βίας. Δίνεται, παράλληλα, και μία εικόνα καλών πρακτικών από διάφορα κράτη-μέλη, που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως πρότυπα για τα υπόλοιπα. Κεντρικός ρόλος επιφυλάσσεται στις τοπικές και περιφερειακές αρχές, καθώς και στις Εθνικές Επιτροπές ΔτΑ και τα λεγόμενα Equality Bodies.

5 Μαΐου 2021

Σχέδιο Δράσης για
την προστασία των
ευάλωτων ατόμων
στο πλαίσιο της
μετανάστευσης και
του ασύλου (2021-
2025)

Το συγκεκριμένο Σχέδιο Δράσης, που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών, εκκινεί από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μετανάστες και αιτούντες άσυλο εν μέσω πανδημίας, κυρίως ως προς την πρόσβαση σε δομές υγείας και σε υπηρεσίες εμβολιασμού. Αποσκοπεί, κατά την ΓΓ/ΣοΕ, στην ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας για την προστασία των πλέον ευάλωτων. Τα διδάγματα από το προηγούμενο Σχέδιο Δράσης για τα παιδιά (που έληξε το 2019), αλλά και οι συζητήσεις στο πλαίσιο του ΣοΕ κατέδειξαν την ανάγκη καλύτερου συντονισμού. Θεσμοί και όργανα του ΣοΕ χαρακτηρίζουν ως ευάλωτα άτομα στο μεταναστευτικό context ως ευρισκόμενα σε ειδικές ανάγκες μετά από αξιολόγηση της κατάστασής τους και δικαιούνται κρατικής υποστήριξης και προστασίας. Προτείνεται ως προς αυτό στοχευμένη ενίσχυση τόσο ως

προς την ανίχνευση ευάλωτων προσώπων, αλλά και ως προς τη διασφάλιση της πρόσβασης των παιδιών στην εκπαίδευση.

21 Μαΐου 2021

Ανάληψη
Προεδρίας
Επιτροπής
Υπουργών από την
Ουγγαρία

Η Ουγγαρία διαδέχεται την Γερμανία στην Προεδρία της Επιτροπής Υπουργών του ΣοΕ. Στο επίκεντρο των προτεραιοτήτων της θέτει την προώθηση της αποτελεσματικής προστασίας των εθνικών μειονοτήτων, τον διαθρησκευτικό διάλογο, τα δικαιώματα των παιδιών και τη συμμετοχή των νέων στην ενεργό δράση, με έμφαση και στους Ρομά, καθώς και τις τεχνολογικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις των εποχών.

21 Μαΐου 2021

Στρατηγικός
Σχεδιασμός για το
μέλλον του ΣοΕ

Οι ΥΠΕΞ των κρατών-μελών του ΣοΕ κατέληξαν σε έναν Στρατηγικό Σχεδιασμό για το μέλλον του Οργανισμού την επόμενη τετραετία. Υπογράμμισαν τον ρόλο του και την ευθύνη συνάμα για ανάπτυξη και εφαρμογή νέων νομικά δεσμευτικών προτύπων/standards, κατάλληλων να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις, αλλά και την ανάγκη παροχής βοήθειας στα κράτη-μέλη μέσω προγραμμάτων συνεργασίας. Μεταξύ των κυριότερων στόχων, συμπεριλαμβάνονται η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ και η διασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής της σε όλη την Ευρώπη, η ενίσχυση της εποπτείας εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ, η αναθεώρηση κάποιων εποπτικών μηχανισμών για την βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους. Ομοίως για το σύστημα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη. Σημαντικό σημείο ακόμα είναι και η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

16 Ιουνίου 2021

Αναθεωρημένο
Καταστατικό
Pompidou Group

Με την υιοθέτηση του αναθεωρημένου Καταστατικού της Ομάδας Pompidou τέθηκε νέα βάση για την διαμόρφωση της πολιτικής του για τα ναρκωτικά και αναμένεται να αποτελέσει σημείο αναφοράς για την προστασία των ΔτΑ σε σχέση με τα ζητήματα αυτά. Η αναθεώρηση χαιρετίστηκε τόσο από την Ουγγρική Προεδρία, όσο και από την ΓΓ/ΣοΕ. Η Πορτογαλία από την πλευρά της τόσο ως προεδρεύουσα στην Ομάδα Pompidou, στην οποία μετέχουν 41 κράτη, όσο και στην ΕΕ με δήλωσή της αναφέρεται σε νέες ευκαιρίες

ες με αυτή την αλλαγή, ιδιαίτερα μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας της Ομάδας με την ΕΕ, ακόμα και με την εξασφάλιση της δυνατότητας της ΕΕ να γίνει αυτοτελές μέλος. Σημαντικό δέ ρόλο επιδιώκεται να έχουν και μέλη της κοινωνίας των πολιτών.

Γενική Γραμματέας

15 Δεκεμβρίου 2021

Νέα συμφωνία
συνεργασίας ΣοΕ
και ΟΟΣΑ

Οι Γενικοί Γραμματείς ΣοΕ και ΟΟΣΑ υπέγραψαν μια ανανεωμένη συνεργασία επ'ευκαιρία της 60ής επέτειου του ΟΟΣΑ. Το Μνημόνιο Συνεννόησης αποσκοπεί να δώσει νέα πνοή στις σχέσεις των δύο Οργανισμών. Μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονται η προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης, η αντιμετώπιση της διαφθοράς και του ξεπλύματος χρήματος, η προώθηση της ισότητας φύλων και της βιωσιμότητας, αλλά και ζητήματα κυβερνοεγκλήματος και εν γένει διαχείρισης των νέων τεχνολογιών.

Η συνεργασία των δύο Οργανισμών οδήγησε, άλλωστε, στην κοινή Σύμβαση Αμοιβαίας Διοικητικής Υποστήριξης σε Φορολογικά Ζητήματα, ένα διεθνές συμβατικό κείμενο που καλύπτει πλέον 111 κράτη. Η συνεργασία των Οργανισμών, πάντως, επεκτεινόταν και σε επίπεδο κοινοβουλευτικών, δεδομένου ότι στην ΚΣ/ΣΕ μπορούν να συμμετέχουν βουλευτές από τα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ.

11 Μαΐου 2021

Δημοσίευση
Ετήσιας Έκθεσης
της ΓΓ/ΣοΕ

Δημοσιεύτηκε η [Ετήσια Έκθεση](#) "State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law. A democratic renewal for Europe", στην οποία υπογραμμίζεται η ανησυχητική οπισθοχώρηση της δημοκρατίας, των ΔτΑ και του κράτους δικαίου στην ήπειρο, που δεν οφείλεται αποκλειστικά στην πανδημία. Κάποια προβλήματα, μάλιστα, ήδη προϋπήρχαν. Τα δέ όργανα και οι θεσμοί του ΣοΕ προκρίνονται ως κατάλληλα fora για την αντιμετώπιση πολλών σύγχρονων προκλήσεων στη βάση ορισμένων αρχών (π.χ. ευθυγράμμιση των εθνικών αρχών με τις αρχές του ΣοΕ και εφαρμογή των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ, τήρηση των προδιαγραφών σε σχέση με τα μέτρα περιορισμού λόγω της πανδημίας κ.ά.).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT)

11 Μαΐου 2021

Έκθεση για Βόρεια
Μακεδονία

Η CPT δημοσίευσε την πέμπτη περιοδική [έκθεση](#) για τη Βόρεια Μακεδονία, μετά την εκεί επίσκεψή της, το διάστημα 2-12 Δεκεμβρίου 2019. Η Επιτροπή έγινε δέκτης πολλών ισχυρισμών και αιτιάσεων για φυσική κακοποίηση των ποινικών υπόπτων από τις αρχές, ορισμένες φορές αποδεικνυόμενα τα περιστατικά και από ιατρικά και ιατροδικαστικά στοιχεία. Προτείνεται η λήψη σειράς μέτρων, όπως η απονομή ευθυνών στους υπευθύνους, η εξασφάλιση ελάχιστων εγγυήσεων, όπως η πρόσβαση σε νομική αρωγή, αλλά και η βελτίωση της διαδικασίας διεξαγωγής των ερευνών. Η CPT υπήρξε ιδιαίτερα επικριτική και ως προς συστημικά προβλήματα του εθνικού σωφρονιστικού συστήματος, με συγκεκριμένα παραδείγματα να στοιχειοθετούν τις εν λόγω καταγραφές. Επισκέφθηκε ακόμα και ψυχιατρικές κλινικές, ζητώντας την ενίσχυση του προσωπικού, αλλά και την προώθηση δραστηριοτήτων, καθώς και εξατομικευμένων στις ανάγκες κάθε ασθενούς θεραπειών.

18 Μαΐου 2021

Έκθεση για το
Μονακό

Στην τελευταία [έκθεση](#) (3η περιοδική) για το Μονακό, η CPT επισκέφθηκε τα κέντρα κράτησης, εξετάζοντας αιτιάσεις για κακομεταχείριση που δέχθηκε από άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους. Υπογραμμίζει ότι τα ελάχιστα εκέγγυα για την μείωση τέτοιων περιστατικών (δηλ. πληροφόρηση άμεσα θιγόμενου, ενημέρωση συγγενών, πρόσβαση σε ιατρό και δικηγόρο) πράγματι αναγνωρίζονται στο εθνικό δίκαιο, όμως σε γενικές γραμμές δεν στηλιτεύθηκαν οι συνθήκες κράτησης. Εντούτοις, δεν έγιναν βήματα για την βελτίωσή τους. Η CPT επαναλαμβάνει τις συστάσεις της για την δημιουργία κατάλληλων δομών. Παράλληλα, επικρίνει την εξάρτηση της επικοινωνίας των κρατουμένων με τον έξω κόσμο από την προηγούμενη άδεια των δικαστικών αρχών. Τέλος, επισκέφθηκε ψυχιατρικές κλινικές, για τις οποίες σημείωσε μεν το καλό επίπεδο παροχών υγείας, πλην όμως εξέφρασε την ανησυχία της για τον παρατεταμένο εγκλεισμό και τις επιπτώσεις του σε ανηλίκους (μ.ά. και μετανάστες).

26 Μαΐου 2021

5η περιοδική
έκθεση Αρμενίας

Η συγκεκριμένη [Έκθεση](#) της CPT (και οι απαντήσεις των αρχών) αφορά στην 5η περιοδική επίσκεψη της Επιτροπής στην Αρμενία, το διάστημα 2-12 Δεκεμβρίου 2019, και δημοσιεύτηκε κατόπιν αιτήματος των αρμενικών αρχών.

Από τα ερωτηθέντα άτομα, που βρέθηκαν σε κάποιας μορφής κράτηση, η πλειονότητα δήλωσε ότι δεν έτυχαν κακής μεταχείρισης. Αντιθέτως, παρατηρήθηκαν αυξημένα ποσοστά βίας μεταξύ των κρατουμένων, εκφοβισμός και εκβιασμοί, φαινόμενα που σχετίζονται με την ανεπίσημη ιεραρχία των φυλακών, τα οποία και οι εθνικές αρχές πρέπει να αντιμετωπίσουν. Η Επιτροπή χαιρέτισε την πρωτοβουλία των αρχών να κλείσουν αρκετές παλιές φυλακές μέχρι το τέλος του 2022, στις οποίες οι συνθήκες δεν πληρούσαν τα ελάχιστα standards. Παράλληλα, ενθάρρυνε την τρέχουσα αναμόρφωση του υγειονομικού συστήματος εντός των φυλακών και την ίδρυση ενός κεντρικού δημόσιου οργανισμού για συναφή ζητήματα, χωρίς να παραβλέπει όμως τα παράπονα αρκετών εγκλείστων για αδυναμία πρόσβασης σε εξειδικευμένη περίθαλψη.

Σημείο ανησυχίας για την Επιτροπή τα χαμηλά επίπεδα του απασχολούμενου προσωπικού σε διάφορες εγκαταστάσεις (μ.ά. ψυχιατρεία). Εξίσου ανησυχητικές αξιολογούνται οι περιπτώσεις φαινομενικά οικειοθελώς νοσηλευόμενων, οι οποίοι όμως δεν μπορούν έπειτα ούτε να προαυλιστούν.

Οι αρμενικές αρχές, στην απάντησή τους, παρέσχον πληροφορίες για τη διευθέτηση των ζητημάτων που έθεσε η CPT. Αναφέρθηκαν -μεταξύ άλλων- στην υιοθέτηση νέου Ποινικού Κώδικα, νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και νέου Σωφρονιστικού Κώδικα, που θα επιτρέψουν την ενίσχυση της προστασίας των ΔΤΑ των κρατουμένων, στην αντικατάσταση κάποιων φυλακών, αλλά και στην υιοθέτηση νομοθεσίας για τον περιορισμό της εγκληματικότητας στα καταστήματα κράτησης.

24 Ιουνίου 2021

Έκθεση Γαλλίας

Δημοσιεύτηκε, με μεγάλη καθυστέρηση, η (νέα) [Έκθεση](#) της CPT για την Γαλλία, κατόπιν της περιοδικής επίσκεψης του Δεκεμβρίου 2013. Η Επιτροπή υπογράμμισε τις κακές υλικές συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά τμήματα, υπερπληθυσμό, αλλά και την

έλλειψη ψυχιατρικών καταστημάτων για την θεραπεία προσώπων χωρίς την συναίνεσή τους. Ειδικά ως προς τις φυλακές, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων δεν κατήγγειλαν σωματική κακομεταχείριση. Ορισμένοι μόνο ανέφεραν σκόπιμη βία κατά την σύλληψή τους, ενώ δεν έλειψαν ισχυρισμοί για προσβολές, ακόμα και ρατσιστικής ή/και ομοφοβικής φύσεως, όπως και απειλές με όπλο. Η Επιτροπή συνέστησε η χρήση βίας να είναι η απολύτως αναγκαία για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας, αλλά και την βελτίωση της ποιότητας της ενημέρωσης των ενδιαφερομένων για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.

Ως προς τις υποδομές, η Επιτροπή παρατήρησε ότι φυλακές παρουσιάζουν υπερπληθυσμό της τάξης άνω του 200% (!), καλώντας τις αρχές να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων standards, την διασφάλιση τουλάχιστον 4 τ.μ. ζωτικού χώρου σε ομαδικά κελιά και την πρόληψη φαινομένων βίας εντός των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Παράλληλα, τα καταστήματα που επισκέφθηκε η CPT δε διέθεταν ομοιόμορφα κατάλληλες συνθήκες, όπως φυσικό φως και χώρο για προαυλισμό και άσκηση. Εξίσου ανησυχητική είναι και η παρατεταμένη κράτηση σε απομόνωση για παρατεταμένες περιόδους (ενίοτε και χρόνια), κυρίως λόγω των σοβαρών επιπτώσεων στην ψυχική υγεία.

Ακόμα, έντονη υπήρξε η κριτική της Επιτροπής στην αδυναμία παροχής κατάλληλης και στοχευμένης ψυχιατρικής βοήθειας σε έγκλειστους με ψυχικές διαταραχές, με αποτέλεσμα να παραμένουν σε άσχημες συνθήκες σε καταστήματα κράτησης/φυλάκισης (π.χ. συστηματική χρήση χειροπέδων και αλυσίδων).

Ειδικά σε σχέση με τα ψυχιατρικά καταστήματα, η Επιτροπή έλαβε παράπονα για κακοποιητική φραστική αντιμετώπιση των εγκλείστων από τους υπαλλήλους. Σημείωσε την -μερικές φορές αδικαιολόγητη- χρήση σωματικής βίας, ενώ σε κάποιες εγκαταστάσεις οι υλικοτεχνικές υποδομές ήταν προβληματικές (π.χ. έλλειψη κλινών, υπερπληθυσμός). Καθίσταται, λοιπόν, αναγκαία η λήψη μέτρων για την διασφάλιση ανθρωπινων συνθηκών διαβίωσης.

Η CPT αναμένεται να δημοσιεύσει και δεύτερη Έκθεση, μετά την ad hoc επίσκεψή της τον Ιούλιο του 2020 σε δομές κράτησης στο Στρασβούργο, μελετώντας τις επιπτώσεις των υγειονομικών μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας - ECRI Μάρτιος 2021

Ετήσια Έκθεση
για το 2020

Δημοσιεύτηκε η [Ετήσια Έκθεση](#) της ECRI για το 2020, βασικές θεματικές της οποίας είναι οι συνέπειες της πανδημίας σε άτομα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Επιτροπής, η καταπολέμηση του βαθιά ριζωμένου ρατσισμού στο δημόσιο βίο, η καταπολέμηση της ισλαμοφοβίας και του αντισημιτισμού, αλλά και η ενίσχυση της συχνά απομειούμενης προστασίας των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+.

1. Η πανδημία έδωσε πρόσφορο έδαφος σε ρατσιστικά και ξενοφοβικά επεισόδια, που κυμαίνονταν από σωματικές επιθέσεις, στον κοινωνικό αποκλεισμό, στην άρνηση πρόσβασης σε υπηρεσίες και αγαθά, στην διαιώνιση διακρίσεων κατά την εφαρμογή των περιορισμών μετακίνησης λόγω καραντίνας, αλλά και μη ανεκτή ρητορική από άτομα με ευρεία προβολή. Ακόμα, συχνά υπήρξαν τα περιστατικά στοχοποίησης ομάδων προσώπων για την προέλευση της πανδημίας. Στο στόχαστρο βρέθηκαν τόσο άτομα εβραϊκής, όσο και ασιατικής εν γένει καταγωγής. Παράλληλα, τα μέτρα περιορισμού της διασποράς του νέου κοροναϊού όξυναν ήδη υπάρχοντα προβλήματα, αλλά και τις ανισότητες που ήδη υφίσταντο διάφορες ομάδες προσώπων. Πολιτικές που εισήχθησαν τόσο στο πλαίσιο των επιτρεπών περιορισμών δικαιωμάτων, όσο και του άρθρου 15 ΕυρΣΔΑ, ενίοτε εμβάθυναν τις διακρίσεις σε βάρος περιθωριοποιημένων ομάδων (π.χ. αιτούντων άσυλο, Ρομά, ΛΟΑΤΚΙ+). Βέβαια, παρατηρήθηκαν και σημαντικές πρακτικές σε αρκετές χώρες, όπως λ.χ. η διασφάλιση σε μετακινούμενα πρόσωπα των δικαιωμάτων πολίτη του εκάστοτε κράτους, ώστε να έχουν πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Επιπροσθέτως, επισήμανε ότι η πανδημία οδήγησε στην πλήρη αξιοποίηση των εργαλείων της τεχνητής νοημοσύνης, ώστε να περιορισθεί η διασπορά του ιού, εισάγοντας ή χρησιμοποιώντας ακόμα και μέτρα ή εργαλεία ελέγχου/επιτήρησης, η χρήση των οποίων δεν κάλυπτε το σύνολο των κοινοτήτων, υπονομεύοντας τις όποιες προσπάθειες ενίσχυσης της πρόσβασης στον τομέα υγείας.

2. Το 2020 έλαβαν χώρα μία σειρά από διαδηλώσεις κατά του ρατσισμού, που πυροδοτήθηκαν από τον θάνατο του George Floyd κατά την σύλληψή του από

την αστυνομία. Κύμα αντιδράσεων εκδηλώθηκε και στην Ευρώπη, ενώ πρόσφατα γεγονότα και στατιστικά στοιχεία αποκαλύπτουν το βαθμό χρήσης μεθόδων “φυλετικών profiling” από την αστυνομία, κυρίως σε βάρος ατόμων που εμπίπτουν στο προστατευτικό πεδίο της Επιτροπής. Βρέθηκαν στοχοποιούμενα άτομα κυρίως λόγω του χρώματος του δέρματός τους, αλλά και της καταγωγής (π.χ. Ρομά), συχνά υφιστάμενα διακρίσεις και σε άλλες βάσεις, όπως το φύλο ή το καθεστώς τους ως μετακινούμενων προσώπων. Η Επιτροπή υπενθύμισε σε κάθε περίπτωση την σπουδαιότητα της 11ης Σύστασης Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων στην αστυνομία, αλλά και την ανάγκη διεξαγωγής αποτελεσματικών ερευνών από ανεξάρτητα όργανα και διασφάλισης αποτελεσματικών ενδίκων μέσων στα πληττόμενα πρόσωπα.

3. Η Επιτροπή παρατήρησε ότι στη διάρκεια του 2020 έλαβαν χώρα αρκετές τρομοκρατικές επιθέσεις από μέλη εξτρεμιστικών οργανώσεων σε βάρος ατόμων διαφόρων θρησκειών, τεκμηριώνοντας την θέση αυτή με παράθεση συγκεκριμένων περιστατικών, με δράστες κυρίως -αν όχι αποκλειστικά- εξτρεμιστές μουσουλμάνους καταλήγοντας, ωστόσο, άνευ ετέρου στην ενίσχυση των διακρίσεων σε βάρος των μουσουλμάνων και την περαιτέρω στοχοποίησή τους, που με τη σειρά της -κατά την Επιτροπή- αποτελεί την βασική αιτία ριζοσπαστικοποίησης της νέας γενιάς μουσουλμάνων και της συνακόλουθης δυσκολίας ένταξής τους στον ευρωπαϊκό χώρο. (“28. [...]ECRI is concerned that these horrific murders will spark further intolerance and discrimination against Muslims. 29. There is indeed a dangerous spiral of inter-related forms of racism developing. Real or perceived intolerance and discrimination against Muslims constitute the breeding ground for radicalisation among a few young Muslims, which is the breeding ground for further intolerance and discrimination against Muslims. Anti-Muslim racism entails the risk of counteracting integration and inclusion efforts and may further radicalise a growing number of young Muslims in Europe. [...]») Επιπλέον, σημείωσε την διαρκή στοχοποίηση μελών εβραϊκών κοινοτήτων που υπήρξαν θύματα αντισημιτικής και εν γένει ρατσιστικής ρητορικής μίσους και βίας. Ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιας συμπεριφοράς οι επιθέσεις και βανδαλισμοί σε συναγωγές και νεκροταφεία.

4. Μολονότι η Επιτροπή αναγνωρίζει την πρόοδο των περισσότερων κρατών-μελών του ΣοΕ στην προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ (κατ’εφαρμογή και της Σύστασης CM/Rec(2010)5 της Επιτροπής Υπουργών), παρατηρεί μία σημαντική οπισθοχώρηση στον τομέα αυτό, έντονα αισθητή κατά το 2020. Προς επίρρωση της συγκεκριμένης θέσης, επικαλείται και την απόφαση του 2020 του ΕυρΔΔΑ στην υπόθεση *Beizaras and Levickas κατά Λιθουανίας*, στην οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη είναι υπεύθυνα να προστατεύσουν τους πολίτες τους από τυχόν ομοφοβική ρητορική μίσους στο Διαδίκτυο, επιβεβαιώνοντας αρκετές από τις Συστάσεις που κατά καιρούς και η ίδια έχει διατυπώσει. Παράλληλα, δεσμεύεται ότι θα καταρτίσει νέα Σύσταση Γενικής Πολιτικής ακριβώς γι’αυτό το ζήτημα, αναφερόμενη πάντοτε στο σχετικό Roadmap για την Αποτελεσματική Ισότητα.

Σε ένα δεύτερο μέρος της Έκθεσης, παρουσιάστηκαν όλες οι δράσεις της ECRI ανά κράτος-μέλος του ΣοΕ, καθώς και οι δράσεις της σε οριζόντια θεματικά ζητήματα, οι σχέσεις της με την κοινωνία των πολιτών και εθνικούς θεσμούς για την προώθηση της ισότητας, όπως και με συναφείς ή συναρμόδιους θεσμούς και μηχανισμούς τόσο εντός του ΣοΕ, όσο και γενικότερα στο πλαίσιο άλλων Διεθνών Οργανισμών (π.χ. Οικουμενική Περιοδική Αξιολόγηση-UPR, Υπατη Αρμοστεία ΗΕ για τα ΔΤΑ, CERD, UNESCO, UNHCR, ΟΑΣΕ, ΕΕ).

30-31 Μαρτίου 2021

Δήλωση για την
πρόληψη και
καταπολέμηση
της εθνικιστικής
και ρατσιστικής
ρητορικής μίσους
και βίας

Στην [Δήλωσή](#) της η ECRI εκφράζει την ανησυχία της για και καταδικάζει την ευρεία διάδοση -κυρίως μέσω Διαδικτύου- ρητορικής μίσους, με στόχο άτομα κυρίως λόγω της εθνικής, εθνοτικής, θρησκευτικής ή γλωσσικής τους καταγωγής/ιδιαιτερότητας ή ακόμα και της ιθαγένειάς τους στο πλαίσιο εκκρεμών συγκρούσεων στην Ευρώπη, που μπορεί να οδηγήσει και στην διάπραξη ειδικών (διεθνών) εγκλημάτων. Παράλληλα, εκφράζει την στήριξή της στα θύματα εθνικιστικής και ρατσιστικής ρητορικής ή/και βίας, καλώντας τα κράτη-μέλη του ΣοΕ να επιδιώξουν παντοίως την ευρύτερη δυνατή συνεργασία για την προώθηση των βασικών αρχών και πυλώνων του Οργανισμού. Προς τούτο, καλεί όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να λάβουν μέτρα, ώστε να προλαμβάνονται εγκληματικές πράξεις με τέτοιου είδους ελαττήρια, να αποφύγουν την με οποιονδήποτε τρόπο στήριξη/ανοχή/υποκίνηση σε

τέτοιες πράξεις, να μεριμνήσουν ώστε οι υπεύθυνοι να βρεθούν ενώπιον της δικαιοσύνης, να δεσμευτούν στην δημιουργία αποτελεσματικών συνεργειών με άλλους δρώντες (π.χ. κοινωνία των πολιτών) και να εμπλέξουν την νεολαία στις δράσεις αυτές.

5 Οκτωβρίου 2021

Μη εφαρμογή
Συστάσεων
από Ρωσία

Το Συμβούλιο της Ευρώπης κατήγγειλε τη Ρωσία για τη μη εφαρμογή των συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) αναφορικά με την κατάργηση της νομοθεσίας που απαγορεύει «την ομοφυλοφιλική προπαγάνδα» σε ανηλίκους. Η Ρωσία αρνείται να εφαρμόσει την εν λόγω σύσταση, καθώς τη θεωρεί ως ασύμβατη με το Σύνταγμά της, το οποίο μιλά για «τη στήριξη, την ενίσχυση και την προστασία της οικογένειας» και «των παραδοσιακών οικογενειακών αρχών», στις οποίες δεν περιλαμβάνεται «προφανώς η προώθηση της ομοφυλοφιλίας στους ανηλίκους».

ii. Ευρωπαϊκή Ένωση

9 Φεβρουαρίου 2021

Κοινή Ανακοίνωση
Επιτροπής
και Υπάτου
Εκπροσώπου για
την υιοθέτηση νέας
Agenda για τη
Μεσόγειο

Το Δεκέμβριο 2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη τις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η περιοχή της Μεσογείου (π.χ. περιβαλλοντικές, κοινωνικο-οικονομικές, κλπ), επεσήμανε την αναγκαιότητα για την υιοθέτηση νέας σχετικής Agenda. Η προτεινόμενη Agenda από την Επιτροπή και τον Υπάτο Εκπρόσωπο εστιάζει σε πέντε άξονες πολιτικής: α) την ανθρώπινη ανάπτυξη, την χρηστή διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου, β) την ανθεκτικότητα, ευημερία και ψηφιακή μετάβαση, γ) την ειρήνη και ασφάλεια, δ) τη μετανάστευση και κινητικότητα, και ε) την πράσινη μετάβαση: κλιματική ανθεκτικότητα, ενέργεια και περιβάλλον. Σημαντικό για την περιοχή είναι το Οικονομικό και Επενδυτικό Πλάνο για την κοινωνικό-οικονομική ανάκαμψη των Νότιων Εταίρων (Μαρόκο, Τυνησία, Λιβύη, Συρία, Ισραήλ, Παλαιστίνη, Αλγερία, Αίγυπτος), του οποίου η χρηματοδότηση όπως και όλης της προτεινόμενης Agenda προέρχεται και από το νέο μηχανισμό για τη Γειτονία, Ανάπτυξης και Διεθνή Συνεργασία (2021-2027).

10 Φεβρουαρίου 2021

Έκθεση του
Κοινοβουλίου
(ΕυρΚνβλ) για
την εφαρμογή
της Οδηγίας
του 2011 για την
καταπολέμηση
της παράνομης
εμπορίας
ανθρώπων

Η Έκθεση του ΕυρΚνβλ που υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια αφορά την εφαρμογή της Οδηγίας του 2011 η οποία προβλέπει ελάχιστους κανόνες για ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων. Βασικά σημεία της Έκθεσης είναι η απουσία συγκρίσιμων στοιχείων, η αναγκαιότητα ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας κι η προστασία ευάλωτων ομάδων (όπως οι Ρομά, οι μετανάστες). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έκθεσης η σεξουαλική εκμετάλλευση, με θύματα κυρίως γυναίκες και κορίτσια, παραμένει ο κύριος σκοπός της εμπορίας, ενώ ανησυχία προκάλεσε και η αύξηση των περιστατικών, ιδίως με τη χρήση νέων τεχνολογιών από την αρχή της πανδημίας. Τέλος η Έκθεση κάνει λόγο για την αναθεώρηση της Οδηγίας του 2011 ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στην προστασία των θυμάτων μέσω της ποινικοποίησης δράσεων που συνδέονται με την εμπορία.

15 Φεβρουαρίου 2021

Έκθεση για την
αντιμετώπιση της
φτώχειας

Το ζήτημα της πρότασης Οδηγίας για έναν επαρκή κατώτατο μισθό στα κράτη μέλη της ΕΕ, επανήλθε στο προσκήνιο το Φεβρουάριο 2021, εφόσον συζητήθηκε από το ΕυρΚνβλ (Επιτροπή για την Απασχόληση και τις Κοινωνικές Υποθέσεις). Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο 2020 είχε καταθέσει σχετική πρόταση, προωθώντας ειδικότερα τις συλλογικές διαπραγματεύσεις για τους μισθούς (οι οποίες έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ), συγκεκριμένα κριτήρια για τον καθορισμό του κατώτατου μισθού καθώς και τη συνεχή εποπτεία της εφαρμογής του σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο. Το σχετικό Ψήφισμα του ΕυρΚνβλ του Φεβρουαρίου 2021, αναφερόμενο στην Οδηγία, καλεί την Επιτροπή να συμπεριλάβει προϋποθέσεις για την συλλογική διαπραγμάτευση από κοινωνικούς εταίρους, να διασφαλίσει ότι ο κατώτατος μισθός θα εξασφαλίζει ένα βιοτικό επίπεδο πάνω από το όριο της φτώχειας μεταξύ άλλων. Επιπροσθέτως, επισημαίνει την έμφυλη διάσταση του ζητήματος με στοιχεία της EUROSTAT να δείχνουν πως για την ίδια εργασία οι γυναίκες εργαζόμενες πληρώνονται 15% λιγότερο. Αντίστοιχα, το Ψήφισμα θέτει θέματα ανισότητας στο εργασιακό περιβάλλον λόγω σεξουαλικού προσανα-

τολισμού ή αναπηρίας, οι συνέπειες της πανδημίας με την συνακόλουθη ανασφάλεια που δημιούργησε καθώς και τις μακροχρόνιες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης του 2008 (αύξηση αδήλωτης εργασίας).

17 Φεβρουαρίου 2021:

Στρατηγική για την ενίσχυση της συμβολής της ΕΕ στο πολυμερές σύστημα

Η Κοινή Ανακοίνωση Επιτροπής και Ύπατου Εκπροσώπου για την Στρατηγική της ΕΕ στο πολυμερές σύστημα, που κοινοποίησαν, θέτει και απαντά σε τρία ερωτήματα: τι θέλει η ΕΕ για αυτό και από αυτό το πολυμερές σύστημα, πώς μπορεί να το πετύχει και τι ακριβώς μπορεί να κάνει; Η ΕΕ έχει διπλό στόχο από την μία την προώθηση των προτεραιοτήτων που έχει θέσει (όπως η ειρήνη κι ασφάλεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κλιματική αλλαγή) σε πολυμερές επίπεδο και από την άλλη ένα σταθερό πολυμερές σύστημα. Αυτό σημαίνει πρακτικά έναν εκσυγχρονισμό του συστήματος (όπως άλλωστε έχει αναφέρει και ο ΓΓ/ΗΕ στη Διάσκεψη “UN at 75”), με ταυτόχρονη την ενίσχυση και την αναδιάρθρωση διεθνών οργανισμών (όπως ο ΠΟΥ και του ΠΟΕ) και της συμμετοχής της σε αυτούς (με ρητή αναφορά σε ΟΑΣΕ, ASEAN, NATO, ΑΕ, CELAC). Ακόμη η ΕΕ θα προσπαθήσει να διασφαλίσει την ομαλή λειτουργία του Συμβουλίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα καθώς και του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενώ θα στηρίξει ενεργά και πρωτοβουλίες όπως αυτήν της ad hoc Επιτροπής του ΣοΕ για την Τεχνητή Νοημοσύνη, που θέτουν τις βάσεις για την εξέλιξη του διεθνούς δικαίου. Βεβαίως αυτή η προσέγγιση (και η ιδίως αυτή της “Ομάδας Ευρώπης”) στο πολυμερές επίπεδο απαιτεί καλύτερο συντονισμό μεταξύ των κρατών μελών (προτείνεται η εγκαθίδρυση ειδικών μηχανισμών συντονισμού σε διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς) και χρηματοδότηση, την ενίσχυση του ρόλου της ίδιας της ΕΕ στα πλαίσια διεθνών οργανισμών. Αναγκαία κρίνεται ακόμη η δημιουργία νέων εταιρικών σχέσεων την για την προώθηση αυτών των προτεραιοτήτων και η εμβάθυνση των σχέσεων με άλλους περιφερειακούς οργανισμούς καθώς και με τα ΗΕ μέσω της εγκαθίδρυσης μίας τακτικής Διάσκεψης των δύο οργανισμών.

17 Μαρτίου 2021

Πρόταση της Επιτροπής για ένα Ψηφιακό Πράσινο Πιστοποιητικό

Το Μάρτιο 2021, έπειτα από αίτημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Επιτροπή πρότεινε έναν Κανονισμό για τη δημιουργία ενός Πιστοποιητικού ψηφιακού για την ασφαλή μετακίνηση μεταξύ των κρατών μελών (αν και γίνεται δεκτό και από τρίτες χώρες) και αποτελεί ένα αποδεικτικό στοιχείο για τον εμβολιασμό, την εξέταση του ατόμου ή την ανάρρωσή του από της COVID-19. Βασικό χαρακτηριστικό του Πιστοποιητικού, όπως επεσήμανε η Επιτροπή είναι το γεγονός ότι διατίθεται και σε άτομα που δεν έχουν εμβολιαστεί ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος διακρίσεων εις βάρος τους. Ακόμη το πιστοποιητικό έραν του κωδικού QR περιέχει μόνο βασικά προσωπικά δεδομένα προς αποφυγή τυχόν παραβίασής τους, ενώ η ψηφιακή υπογραφή των φορέων έκδοσης εξακριβώνεται από μία πλατφόρμα της Επιτροπής. Η πρόταση σε μεγάλο βαθμό υποστηρίχθηκε από αρκετά κράτη μέλη όπως φάνηκε από την κατ'επείγουσα διαδικασία ενώπιον του Κοινοβουλίου.

28 Απριλίου 2021

Κανονισμός για το Διάστημα

Το ΕυρΚνβλ υιοθέτησε τον Απρίλιο 2021 τον Κανονισμό για τη θέσπιση του ενωσιακού διαστημικού προγράμματος και του Οργανισμού της ΕΕ για το διαστημικό πρόγραμμα. Ο Κανονισμός αυτός αποτελεί ένα ακόμη βήμα για την αλλαγή της διαστημικής πολιτικής της ΕΕ και περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων EGNOS, Copernicus, Galileo, τη χρηματοδότηση νέων προγραμμάτων (μέσω και του Space Investment Fund) και την στήριξη της διαστημικής βιομηχανίας προς όφελος της ΕΕ. Επιπλέον, ο Οργανισμός για το διαστημικό πρόγραμμα θα αντικαταστήσει τον Οργανισμό του ευρωπαϊκού GNSS (Global Navigation Satellite Systems) αναλαμβάνοντας τη διαχείριση του συστήματος αυτού.

29 Απριλίου 2021

Δημιουργία του Ευρωπαϊκού Αμυντικού Ταμείου

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Αμυντικού Ταμείου, το οποίο είχε προτείνει η Επιτροπή το 2017, και θα στηρίξει την αμυντική συνεργασία στον τομέα της έρευνας. Το Ταμείο θα έχει προϋπολογισμό 7,9 δισεκατομμύρια ευρώ και θα στηρίζει συνεργατικές έρευνες εταιρειών στον το-

μέα της άμυνας και των αμυντικών προϊόντων. Η ΕΕ με αυτό τον Κανονισμό προσπαθεί να ενισχύσει την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία με ένα 4 με 8% των χρηματοδοτούμενων ερευνών να αφορά αποκλειστικά ανατρεπτικές όπως τις αναφέρει τεχνολογίες, που θα αλλάξουν τα δεδομένα. Με την ολοκλήρωση της δημιουργίας του Ταμείου θα ανοίξει και η πλατφόρμα για την κατάθεση προτάσεων που θα διαχειριστεί η Επιτροπή.

2 Ιουνίου 2021

ΕΕ - Ελβετία Η Ελβετία, μετά από 8 χρόνια διαπραγματεύσεων, απορρίπτει τη Συμφωνία Πλαίσιο που θα απλοποιούσε την υφιστάμενη νομοθεσία μεταξύ της ΕΕ και της Ελβετίας, η οποία συγκεντρωνόταν σε 100 διμερείς συμφωνίες. Η κίνηση αυτή έχει ερμηνευτεί από πολλούς ως απομάκρυνση της Ελβετίας από την ΕΕ.

11 Ιουνίου 2021

Μεταναστευτική κρίση στη Βόρειο Αφρική - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθετεί ψήφισμα, που πρότείνει η Ισπανία, στο οποίο καταδικάζει το Μαρόκο ως υποκινητή της μεταναστευτικής κρίσης που ξέσπασε στην αυτόνομη περιοχή της Ceuta στις ακτές της Βορείου Αφρικής, που ανήκει στην Ισπανία. Ως απάντηση, η Αραβική Δια-Κοινοβουλευτική Ένωση (Arab IPU) εξέδωσε επίσημη ανακοίνωση στην οποία κατηγορεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για «αδικαιολόγητη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις των Κυρίαρχων αραβικών Κρατών». Δεν είναι η πρώτη φορά, που ένας αραβικός θεσμός προσάπτει μια τέτοια κατηγορία στην ΕΕ, αφού σε πολλές περιπτώσεις ψηφίσματα και πολιτικές της ΕΕ αφορούν την κατάσταση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε χώρες Μαγκρέμπ (Μαρόκο, Αίγυπτος, Αλγερία, Τυνησία, Δυτική Σαχάρα) και γενικότερα σε χώρες της Μέσης Ανατολής.

19 Ιουνίου 2021

Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης Πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο η εναρκτήρια σύνοδος ολομέλειας της Διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης. Μετά τις εναρκτήριες δηλώσεις του Κοινού Προεδρείου των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Ευρωπαϊκό Συμβούλιο - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), η Ολομέλεια συζήτη-

σε τους λόγους για τους οποίους πραγματοποιείται αυτή η Διάσκεψη αλλά και τις προσδοκίες της. Στο δεύτερο μέρος της Ολομέλειας, η συζήτηση κινήθηκε γύρω από διαδικαστικά θέματα, πχ το χρονοδιάγραμμα για τις Ολομέλειες της Διάσκεψης, τις ομάδες Ευρωπαίων πολιτών και την Εκδήλωση Ευρωπαίων Πολιτών. Αποφασίστηκε ότι στις συνεδριάσεις της Ολομέλειας θα συνεδριάζουν επί ίσοις όροις 108 ευρωβουλευτές, 54 μέλη κυβερνήσεων (δύο ανά κράτος μέλος), 3 μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και 108 εκπρόσωποι των εθνικών κοινοβουλίων, ενώ θα συμμετέχουν 108 πολίτες (80 εκπρόσωποι από τις Ευρωπαϊκές Ομάδες Πολιτών, εκ των οποίων τουλάχιστον το ένα τρίτο θα είναι κάτω των 25 ετών, και 27 από εθνικές Ομάδες Πολιτών ή εκδηλώσεις της Διάσκεψης συνεδρίων (ένας ανά κράτος μέλος), καθώς και ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Νεολαίας), 18 εκπρόσωποι τόσο από την Επιτροπή των Περιφερειών όσο και από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, καθώς και 8 από τους κοινωνικούς εταίρους και 8 από την κοινωνία των πολιτών, ενώ και ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας θα προσκαλείται, όταν συζητείται ο διεθνής ρόλος της ΕΕ. Η επόμενη συνεδρίαση θα διεξαχθεί στις 22 και 23 Οκτωβρίου 2021.

22 Ιουνίου 2021

Ενταξιακή πορεία Βόρειας Μακεδονίας και Αλβανίας

Στη Συνεδρίασή του το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ δεν προχώρησε στην επόμενη φάση της ενταξιακής διαδικασίας Βόρειας Μακεδονίας και Αλβανίας. Ειδικά για την πρώτη, έγινε ρητή αναφορά στην δυσμενή πολιτική συγκυρία με την Βουλγαρία.

Ιουνίου 2021

Άρση κυρώσεων σε βάρος του Μπουρούντι

Αποφασίστηκε η άρση των οικονομικών κυρώσεων που είχε επιβάλει η ΕΕ στο Μπουρούντι κατά την πολιτική κρίση που ξέσπασε το 2016, όταν ο τότε Πρόεδρος Pierre Nkurunziza επιχείρησε να παραμείνει για τρίτη θητεία στην εξουσία. Η ευρωπαϊκή βοήθεια προσδοκείται ότι θα επιτρέψει την αποκατάσταση του λιμανιού Bujumbura σε συνεργασία με την Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης.

23 Ιουνίου 2021

Σύσταση της
Επιτροπής ΕΕ για
τη δημιουργία
μίας Κοινής
Κυβερνομονάδας

Η Πρόεδρος της Επιτροπής van der Leyen στις πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές της, είχε προαναγγείλει τον στόχο δημιουργίας μίας Κοινής Κυβερνομονάδας, εφόσον η κυβερνοασφάλεια είναι μία από τις βασικές προτεραιότητες της Επιτροπής εν μέσω και της ψηφιακής μετάβασης που προωθείται. Η εν λόγω μονάδα αποσκοπεί να γίνει μία πλατφόρμα συνεργασίας και συνδρομής μεταξύ των αρμόδιων οργάνων και η σημασία της είναι μεγάλη για το πλαίσιο διαχείρισης κρίσεων κυβερνοασφάλειας. Η σύσταση της μονάδας θα γίνει σταδιακά σε τέσσερα στάδια και θα επικεντρωθεί στο συντονισμό, την ανταλλαγή γνώσεων και την προειδοποίηση μεγάλης κλίμακας συμβάντων στον κυβερνοχώρο και θα χρηματοδοτηθεί από το Πρόγραμμα “Ψηφιακή Ευρώπη”.

24 Ιουνίου 2021

Επιβολή κυρώσεων
στη Λευκορωσία

Μετά τις συνεχώς αυξανόμενες παραβιάσεις των ΔΤΑ στη Λευκορωσία, την βίαιη καταστολή της κοινωνίας των πολιτών, της αντιπολίτευσης και των δημοσιογράφων, αλλά και της αναγκαστικής προσγείωσης ελληνικής πτήσης στο Μινσκ, στις 23 Μαΐου 2021, το Συμβούλιο της ΕΕ αποφάσισε την επιβολή κυρώσεων σε βάρος της Λευκορωσίας. Αυτές περιλαμβάνουν -μεταξύ άλλων- απαγόρευση άμεσης ή έμμεσης πώλησης, προμήθειας, μεταφοράς ή εξαγωγής σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, οντότητα ή άλλο φορέα στη Λευκορωσία εξοπλισμού, τεχνολογίας ή λογισμικού προορισμένου για επιτήρηση ή υποκλοπή μέσω Διαδικτύου ή τηλεφώνου, αλλά και τεχνολογία για στρατιωτική χρήση. Οι κυρώσεις έρχονται σε πλήρη συμφωνία με τα Συμπεράσματα ενός μηνός νωρίτερα, οπότε και οι αρχηγοί κρατών της ΕΕ ζήτησαν από το Συμβούλιο της ΕΕ να απαγορευτούν οι υπερπτήσεις λευκορωσικών αερομεταφορέων πάνω από την ΕΕ και να απαγορευθεί η πρόσβαση σε αερολιμένες της ΕΕ.

29 Ιουνίου 2021

Συμφωνία μεταξύ
του Κοινοβουλίου
και του Συμβουλίου
για τη μετατροπή
του Ευρωπαϊκού
Γραφείου
Υποστήριξης
Ασύλου σε
Υπηρεσία Ασύλου
της ΕΕ

Η νέα Συμφωνία για τη Μετανάστευση και το Άσυλο προέβλεπε την εγκαθίδρυση της Υπηρεσίας Ασύλου της ΕΕ που θα αποτελείται από 500 ειδικούς και θα έχει μεγαλύτερη επιχειρησιακή και τεχνική υποστήριξη από τα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Κανονισμό, στον οποίο συμφώνησαν το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τη νέα Υπηρεσία, οι ειδικοί (π.χ. διερμηνείς) θα είναι έτοιμοι να συνδράμουν τα κράτη μέλη -κατόπιν πρόσκλησης- στις διαδικασίες ασύλου. Πέραν αυτού, η Υπηρεσία θα αναπτύξει ομοιόμορφα πρότυπα, οδηγίες και πρακτικές εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου, ενισχύοντας παράλληλα και τις διαδικασίες εποπτείας.

12 Ιουλίου 2021

Δήλωση της
ΕΕ ενόψει της
76ης Γενικής
Συνέλευσης των
Ηνωμένων Εθνών

Οι προτεραιότητες της ΕΕ για την επερχόμενη 76η Γενική Συνέλευση των ΗΕ (Σεπτέμβριος 2021-Σεπτέμβριος 2022) επικεντρώνονται στην ενίσχυση της πολυμέρειας (multilateralism) με την αξιοποίηση όλων των διεθνών δρώντων για την αντιμετώπιση κοινών καταστάσεων και προκλήσεων (βλ. πανδημία), πάντοτε με σεβασμό στο Διεθνές Δίκαιο, ιδιαίτερο στο Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Ακόμα, μεταξύ των προτεραιοτήτων συγκαταλέγονται η κλιματική αλλαγή, η καλύτερη δυνατή διαχείριση της νέας ψηφιακής εποχής, αλλά κυρίως η συνέχιση της γόνιμης συνεργασίας ΕΕ και ΗΕ με τη δημιουργία ενός κοινού τακτικού EU-UN Summit.

27 Ιουλίου 2021

Δήλωση για τα
Βαρώνια

Η ΕΕ με δήλωσή της καταδίκασε τις μονομερείς ενέργειες της Τουρκίας, αλλά και τις εξαγγελίες του Τούρκου Προέδρου, στις 20 Ιουλίου 2021, για το περαιτέρω άνοιγμα των Βαρώνων. Υποστήριξε την Δήλωση του Προέδρου του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (23 Ιουλίου 2021), που κινούνταν στο ίδιο καταγγελτικό ύφος, καθώς οι αποφάσεις της Τουρκίας αντιβαίνουν ευθέως σε Δηλώσεις και Αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ [UNSC Resolution 550 (1984) και Resolution 789 (1992)]. Στο ίδιο πνεύμα, η ΕΕ κάλεσε σε άμεση ανάκληση των ενεργειών, που εντάθηκαν ήδη από

τον Οκτώβριο του 2020. Δήλωσε πως καμία ενέργεια που βαίνει πέραν των οριζόμενων από το ΣΑ/ΗΕ δε θα γίνεται ανεκτή και, αντίστροφα, πως η προσήλωση στις Αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ απαιτεί και άμεση λήξη των περιορισμών μετακίνησης της UNFICYP στην περιοχή. Παραμένει δέ προσηλωμένη στην “διζωνική/δικοινοτική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα”, όπως προωθείται από τις ως άνω Αποφάσεις.

27 Ιουλίου 2021

Δήλωση για
Τυνησία

Με δήλωσή της η ΕΕ εξέφρασε την ανησυχία της για την κατάσταση στην Τυνησία. Η προσήλωση στη δημοκρατία, ο σεβασμός στο κράτος δικαίου, στο Σύμφωνο και σε όλο το νομικό σύστημα πρέπει να διατηρηθούν. Κάλεσε, λοιπόν, στην επάνοδο στην σταθερότητα μέσω της επαναλειτουργίας της κοινοβουλευτικής δραστηριότητας, με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα και απουσία κάθε μορφής βίας.

6 Αυγούστου 2021

Δήλωση για την
Γεωργία

Η Αποστολή της ΕΕ στην Γεωργία δημοσίευσε δήλωση των κρατών-μελών στην συμπλήρωση 13 ετών από την έναρξη της διένεξης μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας. Η ΕΕ καταδικάζει την ρωσική αναγνώριση και συνεχή στρατιωτική παρουσία στην Αμπχαζία και την Νότια Οσσετία κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου και των δεσμεύσεων της Συμφωνίας της 12ης Αυγούστου 2008. Εμμένει στην προστασία των ΔΤΑ σε όλες τις περιοχές που πλήττονται από την σύρραξη, που οξύνονται αναπόφευκτα εν μέσω πανδημίας. Χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι οι περιορισμοί των μετακινήσεων πρέπει να λήξουν άμεσα (υπενθυμίζεται ότι η Γεωργία είχε ενεργοποιήσει την ρήτρα παρέκκλισης του άρθρου 15 ΕυρΣΔΑ αρχικώς για έξι μήνες, παρατείνοντάς την για περισσότερα εξάμηνα, θέτοντας ως όριο λήξης την 1η Ιανουαρίου 2020, βλ. [εδώ](#)). Επιπλέον, η ΕΕ εμμένει στην εφαρμογή των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ, υπογραμμίζοντας την σημασία της από 21 Ιανουαρίου 2021 απόφασης του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Τέλος, επανέλαβε την πλήρη δέσμευσή της στην διαδικασία επίλυσης της διένεξης (π.χ. μέσω της δράσης του Ειδικού Απεσταλμένου της, αλλά και των Αποστολών της στο πεδίο), πάντοτε με πλήρη σεβασμό της ανεξαρτησίας, της κυριαρχίας και της ακεραιότητας των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων της.

ii. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων/ Fundamental Rights Agency της ΕΕ

16 Απριλίου 2021

Επίσκεψη του
Διευθυντή της FRA
στην Ελλάδα

Ο Διευθυντής της FRA, Καθηγητής Michael Flaherty, επισκέφθηκε και εξέτασε τις συνθήκες διαβίωσης στις εγκαταστάσεις υποδοχής μεταναστών/αιτούντων άσυλο/προσφύγων στη Σάμο. Αφορμή για αυτή του, την επίσκεψη στάθηκε και η πυρκαϊά που είχε ξεσπάσει στο κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης στο Βαθύ της Σάμου. Ο Διευθυντής της FRA, παρόλο που αναγνώρισε τις προσπάθειες των αρχών (δημιουργία νέων εγκαταστάσεων, βελτίωση των συνθηκών, εγκαθίδρυση ειδικού μηχανισμού για τους ασυνόδευτους ανήλικους), τόνισε πως η παρατεταμένη διαμονή στα κέντρα αυτά, και ο υπερπληθυσμός τους, αποτελούν επίμονες προκλήσεις του συστήματος. Ειδική αναφορά έγινε στο κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης (ΚΥΤ) στο Βαθύ της Σάμου και στις προετοιμασίες των αρχών για το κλείσιμό του, καθώς και τη δημιουργία νέας κλειστής δομής στην περιοχή Ζερβού.

30 Απριλίου 2021

Γνωμοδότηση
σχετικά με την
ευρωπαϊκή
νομοθεσία για την
ισότητα

Η εν λόγω Γνωμοδότηση αποτελεί μία επισκόπηση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την ισότητα (και ιδίως των Οδηγιών για την φυλετική ισότητα και την ισότητα στην απασχόληση του 2000) με βάση την εφαρμογή τους στα κράτη μέλη. Η Γνωμοδότηση αξιολογεί την πρόοδο που έχει γίνει, εντοπίζοντας τα κενά στην προστασία, στη συλλογή δεδομένων, λαμβάνοντας υπόψη και το ρόλο των *φορέων ισότητας*. Για την κατάρτιση του κειμένου η FRA χρησιμοποίησε στοιχεία ερευνών προηγούμενων χρόνων (όπως EU-MIDIS II: Being Black in the EU του 2018) πέρα από ad hoc συλλογή δεδομένων. Η Γνωμοδότηση τονίζει την ελλειμματική καταγγελία περιστατικών διακρίσεων, όπως επίσης και την συλλογή δεδομένων. Ειδικότερα η FRA τονίζει ότι απαιτείται η λήψη θετικών μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων, η πρόληψη των δυνητικών συνεπειών από τη χρήση των αλγορίθμων και της τεχνητής νοημοσύνης, η συστηματική συλλογή δεδομένων με βάση τα πρότυπα της ΕΕ μεταξύ άλλων. Αναφορικά με την Ελλάδα η Γνωμοδότηση

ση επισημαίνει πως οι φορείς ισότητας είναι υποστελεχωμένοι και υποχρηματοδοτούμενοι, ενώ δεν είναι και ευρέως γνωστοί στους πολίτες.

7 Ιουνίου 2021

Τροποποίηση
του Κανονισμού
για τον FRA

Η διαδικασία τροποποίησης του Κανονισμού 168/2007 με τον οποίο εγκαθιδρύθηκε ο FRA, ξεκίνησε το 2020, με την πρόταση της Επιτροπής και είχε διττό στόχο την ευθυγράμμιση με την Κοινή προσέγγιση για τις αποκεντρωμένες οργανώσεις της ΕΕ, καθώς και την αναθεώρηση των δραστηριοτήτων του Οργανισμού υπό το φως της Συνθήκης της Λισσαβόνας, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτές το πεδίο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Ο Κανονισμός εξαιρεί ρητά τον τομέα της ΚΕΠΠΑ, ενώ προσπαθεί να ενισχύσει την ανεξαρτησία του Οργανισμού, με την αύξηση των αρμοδιοτήτων του Οργάνου Διαχείρισης (Management Body). Επίσης, θεσπίζει έναν ετήσιο και πολυετή προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του FRA. Το Συμβούλιο ενέκρινε την τροποποίηση αυτή τον Ιούνιο του 2021 και αναμένεται κι η έγκριση του Κοινοβουλίου.

10 Ιουνίου 2021

Ετήσια Έκθεση
για το 2020

Η ετήσια Έκθεση της FRA, με κεντρική θεματική της για αυτήν τη χρονιά, τη συνολική αξιολόγηση των συνεπειών της πανδημίας στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η Έκθεση, συγκεκριμένα, ως είθισται, έκανε αναφορές στην εθνική καθώς και στην υπερεθνική πρακτική όχι μόνο της ΕΕ, αλλά και Οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης και των ΗΕ σχετικά με τα έκτακτα μέτρα των κρατών, αξιολογώντας παράλληλα τις συνέπειες της πανδημίας στα ΔΤΑ συγκεκριμένων ομάδων. Κεντρικό σημείο αυτής, είναι το ζήτημα της κήρυξης κατάστασης έκτακτης ανάγκης από τα κράτη-μέλη στην αρχή της πανδημίας. Η FRA επεσήμανε πως δεκαπέντε κράτη-μέλη είχαν λάβει περιοριστικά μέτρα -μεταξύ αυτών και η Ελλάδα- χωρίς de jure καθεστώς έκτακτης ανάγκης και επαναβεβαίωσε τις τρεις βασικές αρχές (αναγκαιότητα, προσωρινότητα, αναλογικότητα) που πρέπει να διέπουν τα εν λόγω μέτρα, όπως είχαν κάνει νωρίτερα το Κοινοβούλιο και η Επιτροπή Βενετίας σε σχετική Έκθεσή της. Ακόμη επισήμανε πως η de facto κήρυξη έκτακτης ανάγκης πρέπει να συνοδεύεται από νόμο που θα ορίζει το αντικείμενο,

το σκοπό και το περιεχόμενο των μέτρων. Πάντως σε κάθε περίπτωση θεωρείται προτιμότερη η de jure κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης για λόγους ασφάλειας δικαίου. Σε ορισμένες χώρες τα Ανώτατα Δικαστήρια -στην περίπτωση της Ελλάδας το ΣΤΕ- έλεγξαν εμμέσως τα μέτρα που είχαν υιοθετηθεί σε υποθέσεις που αφορούσαν κυρίως την ελευθερία του συνέρχεσθαι και των διαδηλώσεων. Η Έκθεση όπως και άλλες αντίστοιχες περιλαμβάνει ένα συνοπτικό κατάλογο δικαιωμάτων που επηρέασαν αρνητικά τα μέτρα για την πανδημία, όπως το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή, την ελευθερία και την προσωπική ασφάλεια, την εκπαίδευση, την εργασία, τονίζοντας ιδιαίτερα τα κενά στην εφαρμογή του δικαιώματος στην κοινωνική ασφάλιση στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία τα άτομα που επηρέασε σε δυσανάλογο βαθμό σε σχέση με τις υπόλοιπους πολίτες η πανδημία ήταν τα παιδιά που προέρχονται από μη προνομιούχο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, ενώ αυξήθηκε στο 7.5 % (από 6.9% το 2019) η ανεργία και κυρίως σε γυναίκες.

Τα ευρήματα της Έκθεσης αναδεικνύουν και τον αρνητικό αντίκτυπο των μέτρων της πανδημίας σε ορισμένες ομάδες του πληθυσμού. Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν από τα κράτη δυσχέρησαν περισσότερο την πρόσβαση των ηλικιωμένων σε ιατρική περίθαλψη. Κατ'αντιστοιχία, και τα ΑμεΑ αντιμετώπισαν δυσκολίες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες, ενώ σημειώνει η Έκθεση πως η κατάσταση χειροτέρεψε το 2021. Ακόμη σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία εν μέσω πανδημίας αυξήθηκαν τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας καθώς και οι άστεγοι, των οποίων η πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες δε διευκολύνθηκε. Η αντιμετώπιση της πανδημίας στις φυλακές επίσης δημιούργησε προβλήματα λόγω της δομής και της εσωτερικής οργάνωσης με ορισμένα κράτη να επιλέγουν να μειώσουν τον πληθυσμό. Η αρνητική ρητορική σε σχέση με την διάδοση πανδημίας για τους Ρομά (με την Ελλάδα να είναι μεταξύ αυτών των χωρών), καθώς και τις εθνικές μειονότητες (και κυρίως άτομα Ασιατικής καταγωγής) και ο στιγματισμός επίσης της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας επισημαίνονται τέλος στη συγκεκριμένη ενότητα της Έκθεσης.

Σχετικά με την Ελλάδα, η Έκθεση σημειώνει την περιορισμένη αναφορά στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων από τη νομολογία, καθώς και από τη νομοθεσία, κάτι που είχε αναφερθεί και στο θεματικό τμήμα

της Έκθεσης για το 2019. Γενικότερα, υπάρχουν αναφορές για εξελίξεις στο πεδίο προστασίας ευάλωτων ομάδων, όπως είναι η προετοιμασία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα ΑμεΑ καθώς και της Στρατηγικής για την Συμπερίληψη των Ρομά (2021-2027), της πρώτης ετήσιας Έκθεσης του Εθνικού Μηχανισμού για την Προστασία των Θυμάτων Παράνομης Εμπορίας Ανθρώπων και το Σχέδιο Δράσης για το Ρατσισμό και την Ξενοφοβία. Βεβαίως αναφορά γίνεται και στη δίκη της Χρυσής Αυγής καθώς και στην Απόφαση για τον πρώην Μητροπολίτη Καλαβρύτων και την ομοφυβική ρητορική του. Τέλος η Έκθεση δε θα μπορούσε παρά να επισημάνει και την αναστολή χορήγησης ασύλου την περίοδο των αναταραχών στον Έβρο, καθώς και την περιορισμένη δυνατότητα υποδοχής μεταναστών στα νησιά.

16 Ιουνίου 2021

Bulletin για την
ίση πρόσβαση στα
εμβόλια κατά της
COVID-19

Η Στρατηγική για τα εμβόλια κατά της COVID-19 θέτει ως βασικό στόχο την ίση πρόσβαση σε αυτά, με την Επιτροπή να επισημαίνει την ανάγκη καθορισμού ομάδων στις οποίες θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα για τον εμβολιασμό. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της ευαλωτότητας που παρουσιάζουν ορισμένες ομάδες του πληθυσμού όπως τα ΑμεΑ, τα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους, οι άστεγοι, οι αιτούντες άσυλο και οι παράτυποι μετανάστες, οι περιθωριοποιημένες ομάδες, και οι ηλικιωμένοι και πάντοτε με βάση τις συστάσεις των ειδικών. Το bulletin της FRA του Ιουνίου, πραγματεύεται ακριβώς αυτήν την πρόσβαση με τα στοιχεία να δείχνουν πως δεν εφαρμόστηκε μία κοινή προσέγγιση για τη συμπερίληψη όλο του πληθυσμού και ιδίως για τις ομάδες προτεραιότητας. Συγκεκριμένα, οι εθνικές στρατηγικές δεν συμπεριέλαβαν ως ομάδες προτεραιότητας για τον εμβολιασμό περιθωριοποιημένες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι Ρομά, τους αστέγους και εξαρτημένα από ναρκωτικές ουσίες άτομα. Αντίστοιχα και τα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους δε συμπεριλήφθηκαν ξεχωριστά στις εθνικές πολιτικές, παρά μόνο στο 1/3 των κρατών-μελών (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας).

24 Ιουνίου 2021

Έκθεση για την
Εφαρμογή της
Οδηγίας για τις
κυρώσεις κατά των
Εργοδοτών του
2009

Η προστασία που προσφέρει η Οδηγία 2009/52/ΕΚ σε παράτυπους μετανάστες από την εργασιακή εκμετάλλευση αποτελεί το αντικείμενο της εν λόγω Έκθεσης της FRA. Η εργασιακή εκμετάλλευση σε ορισμένες περιπτώσεις εμπίπτει στα πλαίσια της παράνομης εμπορίας ανθρώπων (για π.χ. περίπτωση υπόθεσης *Chowdury και άλλοι κατά Ελλάδα* στο ΕυρΔΔΑ). Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει πάντοτε, για αυτό το λόγο η Οδηγία του 2009 είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για τα θύματα. Βασικές πτυχές του κειμένου για την προστασία των παράτυπων μεταναστών είναι η ποινικοποίηση ορισμένων μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης, η δυνατότητα παραμονής των θυμάτων στο κράτος μέλος, οι αποτελεσματικές έρευνες. Οι μηχανισμοί παραπόνων που έχουν εγκαθιδρύσει τα κράτη, όπως τονίζει η Έκθεση σε ορισμένες περιπτώσεις δε χρησιμοποιούνται από τους μετανάστες, ενώ υπάρχουν και σημαντικές διαφορές ως προς τις αποζημιώσεις των θυμάτων, καθώς και τις ποινές των δραστών. Κεντρικής σημασίας για την αξιολόγηση των προαναφερθέντων μηχανισμών, είναι η συλλογή δεδομένων που σε πολλές περιπτώσεις είναι ελλιπής. Επίσης, σε σχέση με το 2015 τα περισσότερα κράτη-μέλη έχουν ποινικοποιήσει την εργασιακή εκμετάλλευση σε συνδυασμό πολλές φορές με την παράνομη εμπορία ανθρώπων. Η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των λίγων χωρών που παραχωρούν το δικαίωμα σε παράτυπους μετανάστες να διεκδικήσουν νομικά (ή και τρίτα μέρη εκ μέρους τους) από τους εργοδότες τους αποζημίωση για την εργασία τους ακόμη και αν έχουν επιστρέψει στη χώρα προέλευσης τους. Ωστόσο, σε αντίθεση με άλλες χώρες, οι επιθεωρητές εργασίας στην Ελλάδα δεν υποχρεούνται να ενημερώνουν τους υπαλλήλους για τα δικαιώματά τους, ενώ συχνά οι επιθεωρήσεις δε γίνονται μαζί με την αστυνομία και τις αρμόδιες για τη μετανάστευση αρχές. Αναφορικά με τη νομολογία τα ελληνικά δικαστήρια, όπως διαπιστώνεται, έχουν εφαρμόσει σε υποθέσεις την εν λόγω Οδηγία και συγκεκριμένα το άρθρο 9 (1c), όπως έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο. Ωστόσο οι κυρώσεις για τους εργοδότες σε πολλές περιπτώσεις όπως και της Ελλάδας, δεν είναι ιδιαίτερα αυστηρές. Σχετικά με τη δυνατότητα που παρέχει η Οδηγία του 2009 για τη προσωρινή διαμονή των θυμάτων στη χώρα, στην πλειονότητα των κρατών απαιτείται η προηγούμενη έναρξη

ποινικών διαδικασιών (δεν προβλέπεται ωστόσο στην ελληνική νομοθεσία, την οποία και φέρει ως παράδειγμα η Έκθεση). Εν κατακλείδι σαφέστατα έχει γίνει πρόοδος από την προηγούμενη αξιολόγηση του 2014 της οποίας τα αποτελέσματα δεν ήταν θετικά, ωστόσο απαιτούνται επιπλέον βήματα όπως η δυνατότητα τρίτων μερών να προσφεύγουν για τα θύματα.

iii. Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

14 Ιανουαρίου 2021

Ανάληψη
Προεδρίας ΟΑΣΕ
από Σουηδία

Την Προεδρία του ΟΑΣΕ ανέλαβε για το 2021 η Σουηδία, η οποία έθεσε ως βασικές προτεραιότητές της στην ενίσχυση της πολυμερούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων, για την προστασία της ευρωπαϊκής τάξης και ασφάλειας σε κάθε επίπεδο, των ΔΤΑ, της Δημοκρατίας, της Ισότητας και του Κράτους Δικαίου. Στην κορυφή της agenda θέτει την επίλυση συγκρούσεων/κρίσεων στα κράτη-μέλη του Οργανισμού, πάντοτε με σεβασμό στο Διεθνές Δίκαιο. Τόνισε, ακόμα, ότι η όλη προσπάθεια, προκειμένου να είναι επιτυχής, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει ισότιμα και να ενισχύει τη συμμετοχή και των γυναικών.

9 Μαρτίου 2021

Ισότητα
των φύλων
και ΜΜΕ

Σε μία διήμερη συνάντηση καλύφθηκαν δύο θεματικές πολύ σημαντικές για την προστασία των ΔΤΑ και την προώθηση της Δημοκρατίας: η ελευθερία των ΜΜΕ και η ισότητα των φύλων. Επαναλαμβάνοντας τις δεσμεύσεις που ανελήφθησαν στο Μιλάνο το 2018, αλλά και την αναγνώριση των ιδιαίτερων αναγκών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες δημοσιογράφοι, οι εργασίες συνεχίστηκαν με περισσότερες από 370 εγγραφές (από την κοινωνία των πολιτών, Εθνικές Επιτροπές ΔΤΑ, αλλά και εκπροσώπους Διεθνών Οργανισμών) με κεντρική θεματική και την πανδημία. Τονίστηκε η σημασία των ανεξάρτητων και πλουραλιστικών ΜΜΕ, που μπορούν να αναλάβουν την κάλυψη θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος, καθώς και τη διασφάλιση της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία. Επισημάνθηκε, ακόμα, πως παρά τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, οι δημοσιογράφοι συχνά βρίσκονται στο στόχαστρο έντονης κριτι-

κής ή/και επιθέσεων. Μάλιστα, η Απεσταλμένη για την Ελευθερία των ΜΜΕ του ΟΑΣΕ έχει καταρτίσει και ένα χρήσιμο σχετικό Οδηγό για την αποτελεσματική αντιμετώπιση και την πρόληψη των επιθέσεων σε βάρος των δημοσιογράφων.

26 Μαρτίου 2021

Συνάντηση
Απεσταλμένης
για την Ελευθερία
των ΜΜΕ με
τον Πρόσβυ της
Τουρκίας

Κατά τη διάρκεια της εθιμοτυπικής επίσκεψης του Πρέσβυ της Τουρκίας στην Ειδική Απεσταλμένη του ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των ΜΜΕ, συζητήθηκαν τρέχοντα ζητήματα δίωξης δημοσιογράφων στη χώρα. Προς την προσπάθεια εξασφάλισης ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος εργασίας για τους δημοσιογράφους, η αξιωματούχος του ΟΑΣΕ δήλωσε ότι θα συνεχίσει να παρακολουθεί τις εξελίξεις στη χώρα και ζήτησε τη συνεργασία των τουρκικών αρχών για την καταγραφή συγκεκριμένων περιστατικών. Ο Τούρκος διπλωμάτης ανέφερε τις προβλέψεις για την προστασία των δημοσιογράφων σε νέο πακέτο εθνικών αλλαγών για την αναδιαμόρφωση του συστήματος προστασίας ΔΤΑ. Αξίζει να υπογραμμιστεί πως οι συναντήσεις αυτές και οι σχετικές δηλώσεις και δεσμεύσεις λαμβάνουν χώρα σε μία περίοδο που αυξάνονται επιθέσεις σε επαγγελματίες του Τύπου στη γείτονα, καταγγέλλεται έντονη κρατική-πολιτική παρέμβαση, ενώ οι μηχανισμοί του ΣοΕ και κυρίως το ΕυρΔΔΑ καταδικάζουν τις εθνικές πρακτικές της Τουρκίας. Αργότερα, ωστόσο, στις 22 Ιουνίου, καταγράφηκαν και άλλα περιστατικά βίας σε βάρος δημοσιογράφου από 4 πολίτες.

9 Απριλίου 2021:

Αντιδράσεις για
τη δολοφονία
Καραϊβάζ

Η Ειδική Απεσταλμένη του ΟΑΣΕ για την Ελευθερία των ΜΜΕ εξέφρασε τη λύπη της για την δολοφονία του δημοσιογράφου Γ. Καραϊβάζ στην Αθήνα. Κάλεσε τις ελληνικές αρχές να πράξουν τα δέοντα, προκειμένου να αναγνωριστούν οι δράστες και να οδηγηθούν στη δικαιοσύνη. Υπογράμμισε, μάλιστα, πως οι δημοσιογράφοι θα έπρεπε να μπορούν να εργάζονται ελεύθερα και με ασφάλεια, ενώ παρενοχλήσεις και επιθέσεις σε αυτούς βάλλουν ευθέως κατά της ελευθερίας έκφρασης και της ίδιας της Δημοκρατίας, γεγονός που δεν μπορεί να δικαιολογήσει καμία ατιμωρησία.

26 Απριλίου 2021

Αντιμετώπιση
αντισημιτισμού
μέσω της
εκπαίδευσης

Δύο εκδηλώσεις συνδιοργανώθηκαν από το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΑΣΕ (ODIHR) και της UNESCO. Παρουσιάστηκαν προτάσεις και πολιτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου, αλλά και κάθε άλλης μορφής μισαλλοδοξίας και διάκρισης. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε και στις επιπτώσεις της πανδημίας στο πλαίσιο αυτό.

11 Μαΐου 2021

10η Επέτειος της
Σύμβασης της
Κωνσταντινούπολης

Στην επέτειο των 10 ετών από την υιοθέτηση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, αξιωματούχοι του ΟΑΣΕ υπογράμμισαν τη σπουδαιότητά της, καθώς παρέχει το ελάχιστο επίπεδο για την προστασία γυναικών και κοριτσιών από τη βία και την κακοποίηση. Ο ΟΑΣΕ κάλεσε όλα τα κράτη-μέλη να προσχωρήσουν στη Σύμβαση, καθώς ειδικά εν μέσω πανδημίας η έμφυλη ανισότητα και βία έχουν αυξηθεί. Άλλωστε, τα κράτη-μέλη του ΟΑΣΕ έχουν ήδη δεσμευτεί υπέρ της πρόληψης και καταπολέμησης όλων των μορφών βίας σε βάρος των γυναικών. Ήδη έχουν υιοθετηθεί συναφώς τρεις Αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου, το 2005, 2014 και το 2018.

11 Μαΐου 2021

ΟΑΣΕ-
Τουρκμενιστάν:
Χρηματοδότηση
τρομοκρατίας
και οργανωμένο
έγκλημα

Στις 11 Μαΐου διοργανώθηκε Συνέδριο του ΟΑΣΕ σε συνεργασία με συναρμόδια Υπουργεία του Τουρκμενιστάν για την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Επιβεβαιώνοντας την εντολή του Οργανισμού να αποτρέπει κάθε είδους απειλές, προωθώντας μία πολυδιάστατη και πολυπαραγοντική προσέγγιση για την εφαρμογή του διεθνούς νομικού πλαισίου, η Alena Kurchyna, Συντονίστρια για τις Δράσεις κατά των Διεθνικών Απειλών του ΟΑΣΕ υπογράμμισε το επίκαιρο της εν λόγω πρωτοβουλίας. Οι συμμετέχοντες αντάλλαξαν καλές πρακτικές και διατύπωσαν συστάσεις για την κατάρτιση πολιτικής για την ανάπτυξη αποτελεσματικών μεθόδων ανίχνευσης και καταστολής των διόδων χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος. Υπενθυμίζεται ότι ήδη στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, με πρωτοβουλία του Τουρκμενιστάν υιοθετήθηκε το Ψήφισμα A/RES/73/338, ανα-

κηρύσσοντας το 2021 σε Διεθνές Έτος για την Ειρήνη και την Εμπιστοσύνη (International Year of Peace and Trust), προκειμένου να προωθηθεί η ειρήνη και η εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μέσω του διαλόγου, της αμοιβαίας κατανόησης και της συνεργασίας.

18 Μαΐου 2021

Ξένοι μαχητές

Στην Ad Hoc Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΟΑΣΕ συζητήθηκε το ζήτημα του επαναπατρισμού, της δίωξης, της αποκατάστασης και επανένταξης των ξένων μαχητών-τρομοκρατών, με case study το Καζακστάν. Οι αρχές του Καζακστάν μοιράστηκαν εμπειρίες γύρω από τις δυσκολίες για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων επαναπατρισμού από Συρία και Ιράκ, συμπεριλαμβανομένων των προκλήσεων επανένταξης των ενδιαφερομένων προσώπων και των οικογενειών τους.

23 Μαΐου 2021

Σύλληψη του
Λευκωσίου
δημοσιογράφου
Raman Protosevich

Μετά τη σύλληψη του Λευκωσίου δημοσιογράφου, αξιωματούχοι του ΟΑΣΕ κάλεσαν την Λευκορωσία να σεβαστεί όλες τις διεθνείς υποχρεώσεις της, μεταξύ άλλων τις δεσμεύσεις για την προστασία της ελευθερίας των ΜΜΕ και των ΔΤΑ εν γένει. Το συμβάν λαμβάνει χώρα σχεδόν μία εβδομάδα μετά από εκτεταμένες καταγγελίες για αυθαίρετες συλλήψεις δημοσιογράφων στη χώρα.

26 Μαΐου 2021

Έμφυλη διάσταση
της εμπορίας
ανθρώπων

Το Γραφείο του Ειδικού Απεσταλμένου και Συντονιστή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων εγκαίνιασε έρευνα με θέμα "Εφαρμόζοντας έμφυλες προσεγγίσεις στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων". Στη συζήτηση συμμετείχαν περισσότερα από 200 άτομα. Οι συμμετέχοντες επεσήμαναν πως συχνά τέτοια φαινόμενα είναι μεν εμφανή, πλην όμως αγνοούνται. Σε κάθε περίπτωση, σκοπός της έρευνας είναι να προσφέρει λύσεις και στις ιδιαίτερες ανάγκες των ανδρών-αγοριών θυμάτων εμπορίας/

4 Ιουνίου 2021

Υπερδνειστερία:
Κοινή Δήλωση
μεσολαβητών
και παρατηρητών
του Μονίμου
Συμβουλίου

Κατά την επίσκεψή τους στο Κισινάου και στο Τιρασπόλ, οι μεσολαβητές και παρατηρητές του Μονίμου Συμβουλίου του ΟΑΣΕ συναντήθηκαν με υψηλούς αξιωματούχους των δύο πλευρών, χαιρετίζοντας τον διάλογο μεταξύ τους σε επίπεδο πολιτικών αντιπροσώπων και ομάδων εργασίας, τον προωθημένο συντονισμό και τη διάδραση για την καταπολέμηση της πανδημίας, κυρίως σε ό,τι αφορά στη διανομή εμβολίων, αλλά και τα επόμενα βήματα για την αποκατάσταση της ελευθερίας κινήσεως μεταξύ των δύο πλευρών. Ταυτόχρονα, υπογράμμισαν την ανάγκη συνεχούς, έντονης και εποικοδομητικής συνεργασίας για την περαιτέρω ενδυνάμωση της προσπάθειας επίλυσης της διαφοράς. Προς τούτο, ενθάρρυναν τα δύο μέρη να διευθετήσουν τυχόν τεχνικά και πρακτικά ζητήματα για την καταγραφή μετακινούμενων στην Υπερδνειστερία οχημάτων. Ακόμα, υπογράμμισαν την ανάγκη προσήλωσης στα μέχρι τότε συμφωνημένα, χαιρετίζοντας συγχρόνως την ετοιμότητά τους να εργαστούν για την συνάντηση με τη μορφή 5+2 (Ρωσία, Ουκρανία, ΟΑΣΕ, ΕΕ, ΗΠΑ + Μολδαβία, Υπερδνειστερία) στη Στοκχόλμη το προσεχές φθινόπωρο.

7 Ιουνίου 2021

Επέτειος 25 ετών
από τις Συστάσεις
της Χάγης για
τα δικαιώματα
εκπαίδευσης
των εθνικών
μειονοτήτων

Την ημέρα της 25ης επετείου από την υιοθέτηση των Συστάσεων της Χάγης για τα δικαιώματα εκπαίδευσης των εθνικών μειονοτήτων διεξήχθη διαδικτυακό συνέδριο με θέμα τις διαφορετικές προσεγγίσεις προς την ενίσχυση της ένταξης διαφόρων ομάδων μέσω της πολύγλωσσης και πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης. Το συγκεκριμένο σύνολο Συστάσεων περιλαμβάνει γενικές αρχές που πρέπει τα κράτη να τηρούν κατά το σχεδιασμό ενός ισορροπημένου εκπαιδευτικού συστήματος, ικανού να διευκολύνει τους μαθητές που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες να μάθουν τόσο τη μητρική τους γλώσσα, όσο και εκείνη του κράτους. Κατά τον Ύπατο Αρμοστή για τις εθνικές μειονότητες του ΟΑΣΕ αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της έκφρασης της πολιτιστικής ταυτότητας και της συμμετοχής στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας. Υπογραμμίστηκε, ακόμη, και από άλλους συμμετέχοντες ότι μία τέτοια διαδικασία έχει μεγάλη σημασία και στην αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων. Ζητήματα που ανέκυψαν λόγω πανδημίας επί-

σης συζητήθηκαν, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την πρόσβαση των κοριτσιών στην εκπαίδευση.

11 Ιουνίου 2021

Συνάντηση
Εκπροσώπου για
την Ελευθερία
των ΜΜΕ με τον
Έλληνα Πρέσβη

Η Εκπρόσωπος του ΟΑΣΕ για την Ελευθερία του Τύπου Teresa Ribeiro συνάντησε τον Έλληνα Πρέσβη Κων. Κόλλια και συζήτησε για την ελευθερία των ΜΜΕ στα κράτη-μέλη του ΟΑΣΕ και στην Ελλάδα. Υπογραμμίστηκε ο ρόλος των ΜΜΕ ως ακρογωνιαίου λίθου για μία συμπεριληπτική ασφάλεια, αλλά και για την σημαντική συμβολή τους σε περιόδους κρίσεων. Η Εκπρόσωπος προσέφερε τη βοήθειά της για την αναθεώρηση της σχετικής εθνικής νομοθεσίας, ενώ παράλληλα συζητήθηκε και η περίπτωση της δολοφονίας Καραϊβάζ. Ταυτόχρονα, τέθηκαν και άλλα ζητήματα, όπως π.χ. η αύξηση των πολιτικών εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση των πληροφοριών, τη χειραγώγηση και την παραπληροφόρηση, αλλά και τυχόν γεωπολιτικά θέματα, ιδίως σε ό,τι αφορά στην ενίσχυση μεγάλων και ισχυρών διαδικτυακών πλατφορμών.

15 Ιουνίου 2021

Καταπολέμηση
εμπορίας
ανθρώπων

Στις 15 Ιουνίου 2021, δημοσιεύθηκε μελέτη του ΟΑΣΕ με τίτλο “Discouraging the Demand that Fosters Trafficking for the Purpose of Sexual Exploitation”. Πρόκειται για μία ενδελεχή έρευνα που στηρίχθηκε σε ποιοτικά και συγκριτικά επεξεργασμένα στοιχεία από 50 εθνικές έννομες τάξεις, η οποία επισημαίνει την ανάγκη αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων με στόχο τη σεξουαλική εκμετάλλευση, υπογραμμίζει τις ποινικές δυνατότητες και τους μηχανισμούς πρόληψης, αλλά και προσφέρει συγκεκριμένες συστάσεις προς ανάληψη εθνικής δράσης. Τη σπουδαιότητα του έργου υπογράμμισε και ο Valiant Richey, Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΑΣΕ και Συντονιστής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, επισημαίνοντας μάλιστα πως ο συγκεκριμένος λόγος αποτελεί τον πλέον επικερδή και, ως εκ τούτου, πλέον διαδεδομένο τρόπο/κίνητρο για τη διακίνηση ανθρώπων.

iv. Συνεργασία Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

22 Ιουνίου 2021

Ανάληψη Προεδρίας Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης από την Ελλάδα

Κατά την υβριδική 8^η Ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Συνεργασίας Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEECF PA) ανακοινώθηκε ότι η Ελλάδα αναλαμβάνει την Προεδρία του εν λόγω κοινοβουλευτικού θεσμού για το επόμενο έτος. Στη Συνεργασία μετέχουν η Ελλάδα, η Τουρκία, η Σερβία, η Ρουμανία, η Κροατία, η Μολδαβία, η Σλοβενία, το Μαυροβούνιο, το Κόσσοβο, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Βόρεια Μακεδονία, η Βουλγαρία και η Αλβανία).

v. NATO

14 Ιουνίου 2021

Ανακοινωθέν των Αρχηγών Κρατών/ Κυβερνήσεων μετά τη Σύνοδο του Ιουνίου

Μετά την Σύνοδο του Ιουνίου των Αρχηγών Κρατών των εταίρων, δημοσιεύτηκε [Ανακοινωθέν](#), με το οποίο επιβεβαιώνεται ότι το NATO είναι ένα χρήσιμο διατλαντικό forum διαβουλεύσεων και κοινής/ συντονισμένης δράσης σε ζητήματα ατομικής και συλλογικής ασφάλειας. Τα κράτη-μέλη εξέφρασαν την επιθυμία να ενισχυθούν και να διευρυνθούν οι διαβουλεύσεις, ώστε η Συμμαχία να παραμείνει ευέλικτη και αποτελεσματική κατά την διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων, πάντοτε στη βάση των κοινών δημοκρατικών αρχών και το πνεύμα του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, ιδιαίτερα, μάλιστα, όταν τίγεται η ασφάλεια και η σταθερότητα ενός Συμμάχου. Επανέλαβαν την δέσμευση να διατηρήσουν μία ισορροπία πυρηνικών, συμβατικών και αντιπυραυλικών δυνατοτήτων αποτροπής και άμυνας, αλλά να βελτιώσουν την ετοιμότητα ανταπόκρισης των δυνάμεων και να προωθήσουν τον εκσυγχρονισμό της Συμμαχίας, ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες. Ακόμα, στο επίκεντρο της συζήτησης βρέθηκαν η ανάγκη της με κάθε τρόπο ενίσχυσης της τεχνολογικής συνεργασίας των Συμμάχων, η ενίσχυση της διεθνούς συνεισφοράς του NATO, με την εμπάθυνση του διαλόγου και της συνεργασίας με διεθνείς εταίρους (π.χ. ΕΕ) και την ουσιαστική συμβολή στην εκπαίδευση και την διάχυση της τεχνογνώσις στα κράτη-μέλη και στους εταίρους. Επίσης, διαστάσεις της διασύνδεσης της κλιματικής αλλαγής με την

ασφάλεια, όπως για παράδειγμα με τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από στρατιωτικές δομές και εγκαταστάσεις χωρίς, όμως, να διακυβεύονται η ασφάλεια του προσωπικού και η αποτελεσματικότητα του συστήματος. Προς τούτο, ζητήθηκε από τον ΓΓ/NATO να καταρτίσει ένα ρεαλιστικό και συγκεκριμένο σχεδιασμό για τον περιορισμό -ει δυνατόν και την εξάλειψη- των βλαπτικών εκπομπών μέχρι το 2050. Στην ίδια κατεύθυνση, αναμένεται να εδραιωθεί και ένας τακτικός διάλογος υψηλού επιπέδου για την ανταλλαγή απόψεων και τον συντονισμό των επόμενων δράσεων.

14 Ιουνίου 2021

Σχέδιο Δράσης για την Κλιματική Αλλαγή και την Ασφάλεια

Η κλιματική αλλαγή έχει χαρακτηριστεί ως πρόσθετη απειλή για την ασφάλεια των νατοϊκών συμμάχων, αλλά και ευρύτερα, λόγω αφενός της άμεσης επίδρασης στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων των στρατιωτικών, αφετέρου των γεωπολιτικών επιπτώσεων της. Με τα δεδομένα αυτά, την διευθέτηση περιβαλλοντικών προκλήσεων από το NATO για πάνω από μία πεντηκονταετία, αλλά και την κατά καιρούς υιοθέτηση σχετικών πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών, στις 23-24 Μαρτίου 2021, οι Υπουργοί Εξωτερικών ενέκριναν την Ατζέντα για Κλιματική Αλλαγή και Ασφάλεια της Συμμαχίας. Έτσι, στις 14 Ιουνίου 2021, συμφωνήθηκε η κατάρτιση ενός Σχεδίου Δράσης, που θα περιλαμβάνει τρεις βασικές υποχρεώσεις που η Συμμαχία αυτοτελώς, αλλά και από κοινού με άλλους μηχανισμούς θα πρέπει να αναλάβουν. Οι βασικοί στόχοι συνίστανται στην ενημέρωση, με την κατάρτιση σχετικής Έκθεσης (συμπεριλαμβανομένης και της έμφυλης διάστασης στη βάση της Ατζέντας των ΗΕ για Γυναίκες, Ειρήνη και Ασφάλεια), στην προσαρμοστικότητα υπό την έννοια της συμπερίληψης της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις δράσεις του NATO, στην άμβλυνση του φαινομένου, αλλά και στη συνεργασία με άλλους διεθνείς δρώντες και μεμονωμένα κράτη στην όλη προσπάθεια. Τα πρώτα δεδομένα θα παρουσιαστούν στο πρώτο Climate Change and Security Progress Report, που θα υποβληθεί το 2022.

18 Ιουνίου 2021

Δήλωση του Συμβουλίου για την αποχώρηση της Ρωσίας από την Συνθήκη των Ανοιχτών Ουρανών

Το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο εξέφρασε, μέσω Δήλωσης, την δυσαρέσκειά του με την αποχώρηση της Ρωσίας από την Συνθήκη των Ανοιχτών Ουρανών, ένα σημαντικό διεθνές κείμενο, νομικά δεσμευτικό, που συμβάλλει στην διαφάνεια, την ασφάλεια, την σταθερότητα και την εδραίωση αμοιβαίας εμπιστοσύνης στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Ρωσία από πολλών χρόνων αρνούνταν να συμμορφωθεί προς τις συμβατικές της υποχρεώσεις, επιβάλλοντας π.χ. μη επιτρεπτών περιορισμών πτήσεων πάνω από το Καλίνινγκραντ, περιοχή στα σύνορα με την Γεωργία. Οι προσπάθειες επαναφοράς της Ρωσίας στην διεθνή νομιμότητα (π.χ. 4th Review Conference) απέτυχαν. Η άρνηση της Ρωσίας να συμμορφωθεί ενίσχυσε την δυσπιστία των ΗΠΑ προς το σύστημα της Συνθήκης, από την οποία αποχώρησε τον Δεκέμβριο του 2020. Το Συμβούλιο, πάντως, υπογράμμισε την δέσμευσή του προς τη διαχείριση των συμβατικών όπλων, την μείωση του στρατιωτικού κινδύνου, την πρόληψη συρράξεων, την εδραίωση εμπιστοσύνης και την συνακόλουθη διασφάλιση της ειρήνης και της ασφάλειας. Η Δήλωση εκφράζει την ελπίδα ότι η Ρωσία θα εκμεταλλευτεί το διάστημα των 6 μηνών, μέχρι την ενεργοποίηση των αποτελεσμάτων της αποχώρησής της, ώστε να επανέλθει στο σχήμα του δημιουργικού διαλόγου που επιδιώκει να εδραιώσει η Συνθήκη.

6 Οκτωβρίου 2021

Ανησυχία για την σύσταση θεσμών “ανταγωνιστικών προς το NATO”

Ο Γενικός Γραμματέας του NATO Γενς Στόλτενμπεργκ εξέφρασε την ανησυχία του για την απόφαση ορισμένων χωρών να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή άμυνα δια της σύστασης θεσμών που θα είναι «ανταγωνιστικοί προς το NATO». Οι δηλώσεις του ΓΓ/NATO έγιναν την ίδια ώρα που στη Σλοβενία πραγματοποιείτο άτυπη Σύνοδος Κορυφής της ΕΕ στον απόηχο της υπογραφής αμυντικής συμφωνίας Αυστραλίας - Ηνωμένου Βασιλείου - ΗΠΑ (AUKUS). «Οποιαδήποτε προσπάθεια αποδυνάμωσης των διατλαντικών δεσμών με τη δημιουργία εναλλακτικών δομών, λέγοντας ότι μπορούμε να καταφέρουμε μόνοι μας, όχι μόνο θα αποδυναμώσει το NATO, αλλά θα διχάσει και την Ευρώπη», υποστήριξε.

18 Οκτωβρίου 2021:

Σχέσεις NATO - Ρωσίας

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας Σεργκέι Λαβρόφ ανακοίνωσε ότι «ως αποτέλεσμα των ενεργειών του NATO, δεν υπάρχουν συνθήκες ουσιαστικής διπλωματικής δουλειάς και αναστέλλουμε το έργο της μόνιμης αποστολής μας στο NATO, πιθανότατα από την 1η Νοεμβρίου». Αυτή η απόφαση ελήφθη ως αντίποινα για την απέλαση οκτώ μελών της από τις Βρυξέλλες πριν από μερικές ημέρες, τα οποία το NATO κατηγορησε για κατασκοπεία. Οι σχέσεις Ρωσίας και NATO είναι τεταμένες ήδη από το 2014 λόγω της Ουκρανικής Κρίσης, όμως είχαν μείνει δίαυλοι επικοινωνίας και η Ρωσία διατηρούσε την ιδιότητα μέλους της Συμμαχίας.

vi. ASEAN**4 Φεβρουαρίου 2021**

Διακήρυξη της Πνομ Πενχ για τον βιώσιμο τουρισμό

Στην 24η Σύνοδο των Υπουργών Τουρισμού της ASEAN υιοθετήθηκε η Διακήρυξη με την οποία επαναλαμβάνεται η δέσμευση των κρατών-μελών να καταστήσουν την περιοχή ποιοτικό τουριστικό προορισμό, με βασικά χαρακτηριστικά την βιωσιμότητα, την συμπεριληπτικότητα και την ισόρροπη ανάπτυξη με γνώμονα την προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ευεξίας, όπως προβλέπεται και στο σχετικό Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης 2016-2025, ειδικά εν μέσω πανδημίας, που έχει πλήξει ανεπανόρθωτα τον τομέα αυτό. Τα κράτη συμφώνησαν -μεταξύ άλλων- να ενθαρρύνουν την συνεργασία τόσο μεταξύ τους, όσο και με Διεθνείς Οργανισμούς και κάθε άλλον ενδιαφερόμενο, λαμβάνοντας υπόψη και τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές.

26 Μαρτίου 2021

Κοινή Δήλωση ASEAN-ΕΕ

Στην 28η Συνάντηση της Κοινής Επιτροπής ASEAN-ΕΕ [ASEAN-EU Joint Cooperation Committee (JCC)], οι αξιωματούχοι των δύο πλευρών αναγνώρισαν τις πρωτοφανείς επιπτώσεις της πανδημίας και επανέλαβαν την δέσμευσή τους να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους να ενισχύσουν την ετοιμότητα των δύο περιοχών στην αντιμετώπιση των υγειονομικών κρίσεων. Υπογραμμίστηκε η σημαντική βοήθεια ύψους 800 εκατομμυρίων ευρώ που χο-

ρηγήθηκε στην ASEAN για την αντιμετώπιση της ευρείας διασποράς του ιού, αλλά και η πρόσθετη συνεισφορά στο πρόγραμμα του ΠΟΥ “South East Asia Health Pandemic Response and Preparedness”. Ομοίως, κρίθηκε εποικοδομητικός ο Διάλογος για τα Εμβόλια που διεξήχθη στις 8 Δεκεμβρίου 2020 και θα συνεχιστεί τον Μάρτιο του 2021, με συζητήσεις για την δίκαιη και ισότιμη πρόσβαση σε ασφαλή και αποτελεσματικά εμβόλια. Συζητήθηκαν ακόμα περιφερειακά ζητήματα, η περαιτέρω οικονομική και εμπορική συνεργασία, ενώ ασχολήθηκαν και με την εφαρμογή του ASEAN-EU Plan of Action 2018-2022, χαιρετίζοντας τις μέχρι στιγμής δράσεις που έχουν αναληφθεί. Άλλες θεματικές που επίσης συζητήθηκαν ήταν το περιβάλλον και η κλιματική αλλαγή, η Αναπτυξιακή Ατζέντα 2030, θέματα ασφάλειας και σταθερότητας (μεταξύ άλλων τρομοκρατία, βίαιος εξτρεμισμός, κυβερνοέγκλημα, όπλα κ.λπ.).

25 Μαΐου 2021

Κοινή Δήλωση
ASEAN στην
Παγκόσμια
Συνέλευση Υγείας

Τα κράτη-μέλη της ASEAN υιοθέτησαν [Κοινή Δήλωση](#), που εκφωνήθηκε στην 74η Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας. Με επίκεντρο την πανδημία, αλλά και την πεποίθηση ότι τα εμβόλια αποτελούν την ασφαλέστερη δίοδο προς την λήξη της, χαιρέτισαν την πρωτοβουλία του ΠΟΥ για το Πρόγραμμα COVAX, που στοχεύει στην ισότιμη κατανομή των εμβολίων ανά χώρα. Επαναλήφθηκε η δράση της ASEAN στην διαχείριση και αντιμετώπιση της πανδημίας στην Νοτιοανατολική Ασία, με την δημιουργία του Ειδικού ASEAN-Plus Three Summit, που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 2020, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πολύπλευρες προκλήσεις της πανδημίας, αλλά και να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα και η ετοιμότητα των κρατών στην αντιμετώπιση εκτάκτων συνθηκών. Μάλιστα, υπενθυμίζεται ότι η ASEAN εγκαινίασε μία πλατφόρμα συντονισμού και ενισχυμένης συνεργασίας με άλλους διεθνείς εταίρους της, ενώ παράλληλα υιοθέτησε ένα Στρατηγικό Πλαίσιο για τις Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης περί την δημόσια υγεία (ASEAN Strategic Framework on Public Health Emergencies) και ενίσχυσε και άλλες περιφερειακές πρωτοβουλίες. Μεταξύ άλλων, συγκρατείται το ASEAN Comprehensive Recovery Framework, που ξεκίνησε με σκοπό την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας και οικονομικής επανάκαμψης. Τέλος, έγινε ιδιαίτερη ανα-

φορά στην επιστημονική/εργαστηριακή συνεργασία, αλλά και μεταξύ των κρατών-μελών, προκειμένου να ενταθούν και να προωθηθούν περιφερειακές και πολυεπίπεδες προσπάθειες συνεργασίας αντιμετώπισης της τρέχουσας πανδημίας και πρόληψης τυχόν άλλων υγειονομικών κρίσεων.

8 Ιουνίου 2021

Δήλωση ASEAN
στα ΗΕ για το AIDS

Ο Budi G. Sadikin, εκ μέρους του Τομέα Υγείας της ASEAN (ASEAN Health Sector), σε [Δήλωση](#) του στην Συνάντηση Υψηλού Επιπέδου των Ηνωμένων Εθνών για τον HIV και το AIDS, επανέλαβε την δέσμευση της ASEAN στην προσπάθεια μείωσης νέων μολύνσεων και των ποσοστών θανάτων, αλλά και την μείωση του κοινωνικού στιγματισμού των ασθενών και της συνακόλουθης διάκρισης που υφίστανται, δέσμευση που συμπεριλαμβάνεται άλλωστε στην Διακήρυξη του 2016 της ASEAN για την καταπολέμηση της επιδημίας του AIDS μέχρι το 2030 (2016 ASEAN Declaration to End the AIDS Epidemic by 2030). Αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα ορισμένα κράτη, χαιρετίζεται η υιοθέτηση ενός νέου “Global AIDS Strategy 2021-2026: End Inequalities. End AIDS”, στρατηγική που αποσκοπεί στην συγκέντρωση ενός συνόλου κατευθυντήριων γραμμών για τα κράτη-μέλη, προκειμένου να ενεργοποιηθούν εθνικές στρατηγικές, νομοθεσίες και προτεραιότητες, πάντοτε σε συνάρτηση με τα διεθνή ελάχιστα standards.

9 Ιουλίου 2021

Κοινή Έκθεση
ASEAN-ILO

Σύμφωνα με την Κοινή Έκθεση ASEAN και Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, ενώ έχει σημειωθεί πρόοδος σε πολλούς τομείς, ιδιαίτερη ενίσχυση χρειάζεται το πλαίσιο για την προώθηση των “πράσινων” εργασιών στα κράτη-μέλη του Οργανισμού. Επισημαίνεται ότι πρόκειται για εργασιακούς κλάδους που συμβάλλουν στην διατήρηση και αποκατάσταση του περιβάλλοντος τόσο σε παραδοσιακούς τομείς, όσο και σε σχέση με τομείς που στηρίζονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Αναγνωρίζεται, άλλωστε, πως η περιοχή της ASEAN αποτελεί μία από τις πιο συχνά θιγόμενες από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

28 Οκτωβρίου 2021

ASEAN
– Συμφωνία
με Αυστραλία

Η Αυστραλία συμφώνησε με τον ASEAN στη συνολόγηση μιας Ολοκληρωμένης Συμφωνίας Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης. Ο Πρωθυπουργός της Αυστραλίας Scott Morrison ανακοίνωσε *“This milestone underscores Australia’s commitment to ASEAN’s central role in the Indo-Pacific and positions our partnership for the future ... Australia supports a peaceful, stable, resilient, and prosperous region, with ASEAN at its heart”*. Ταυτόχρονα, η Αυστραλία υποσχέθηκε να χρηματοδοτήσει προγράμματα της ASEAN για την υγεία, την ενέργεια, την ασφάλεια, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, την παιδεία και την ανάκαμψη από τον κορονοϊού. Παρόμοιες συμφωνίες έχει ήδη συνάψει η Αυστραλία σε διμερές επίπεδο με αρκετές χώρες της περιοχής (Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Σιγκαπούρη, Φιλιππίνες και Βιετνάμ).

vii. Αφρικανική Ένωση (ΑΕ)**22 Μαρτίου 2021**

Δήλωση για τις
εκλογές στην
Σομαλία

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής δήλωσε ότι παρακολουθεί τις εξελίξεις στην Σομαλία ενόψει της σύγκλησης του Εθνικού Συμβουλευτικού Forum για την επίλυση του εκλογικού αδιεξόδου. Εξέφρασε την ανησυχία του να μην λάβουν ενδεχομένως FMS. Κάλεσε όλους τους εμπλεκόμενους να δεσμευτούν σε ένα δημιουργικό διάλογο για την επίλυση όλων των θεμάτων στην βάση της Συμφωνίας της 17ης Σεπτεμβρίου 2020 και των από 16 Φεβρουαρίου 2021 Συστάσεων της Τεχνικής Επιτροπής. Επανέλαβε την στήριξη της ΑΕ στο λαό και την Κυβέρνηση της Σομαλίας στην διεξαγωγή ειρηνικών και διαφανών εκλογών.

31 Μαρτίου 2021

Δήλωση για
τρομοκρατικές
επιθέσεις στην
Μοζαμβίκη

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής καταδίκασε με κάθε τρόπο τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην ευρύτερη περιοχή του Cabo Delgado. Εξέφρασε την ιδιαίτερη ανησυχία του για την παρουσία διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων στα νότια της Αφρικής και κάλεσε σε μία συντονισμένη -διεθνή και περιφερειακή- δράση, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η απει-

λή αυτή. Προς τούτο, η Επιτροπή μέσω των Οργάνων της προσπαθεί να προωθήσει τις από κοινού προσπάθειες για την εδραίωση περιφερειακής ειρήνης και ασφάλειας.

1 Απριλίου 2021

Δήλωση για
την απόπειρα
πραξικοπήματος
στο Νίγηρα

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής εξέφρασε την έντονη ανησυχία του για την κατάσταση στο Νίγηρα μετά τα επεισόδια, που έλαβαν χώρα στις 30-31 Μαρτίου 2021. Καταδίκασε την απόπειρα πραξικοπήματος και την ευθεία αμφισβήτηση των θεσμών της χώρας, πράξεις που συνιστούν συνάμα ευθεία παραβίαση του Αφρικανικού Χάρτη για την Δημοκρατία, την διακυβέρνηση και τις εκλογές στην ΑΕ και το συναφές Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ECOWAS. Υπογράμμισε την ανάγκη εξεύρεσης λύσης στις διαφορές που προκύπτουν ως προς την πιστή εφαρμογή του Συντάγματος, των νόμων και κανόνων, ενώ ενθάρρυνε στη διενέργεια ενός διαλόγου για την επίτευξη ενότητας και συνοχής ενόψει των προκλήσεων ασφαλείας που απειλούν την χώρα. Τέλος, επιβεβαίωσε την πίστη στο ότι η Αφρική εν συνόλω θα συνεχίσει να ενισχύει το Νίγηρα, στο πλαίσιο των προσπαθειών καταπολέμησης της τρομοκρατίας και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, σε πλήρη συνεργασία με την ECOWAS, τα κράτη της ευρύτερης περιοχής, αλλά και τη διεθνή κοινότητα εν γένει.

19 Απριλίου 2021

Δήλωση
για τις επιθέσεις
στο Τσαντ

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής της ΑΕ εξέφρασε την έντονη ανησυχία του για τις επιθέσεις στο Τσαντ, που οργανώθηκαν από ένοπλες ομάδες προερχόμενες από το εξωτερικό. Καταδίκασε τις επιθετικές ενέργειες, που συνιστούσαν μία απαράδεκτη βολή κατά της συνταγματικής τάξης και της σταθερότητας στην χώρα, ειδικά σε μία περίοδο που το Τσαντ ετοιμαζόταν για προεδρικές εκλογές. Επανέλαβε δέ την δέσμευση της ΑΕ να συμβάλει στην εξεύρεση λύσεων ειρηνικών στα αφρικανικά θέματα, με γνώμονα την εδραίωση διαλόγου και την επίτευξη ομόνοιας μεταξύ των κρατών.

20 Απριλίου 2021

Δήλωση για τον
ρόλο της Γαλλίας
στην γενοκτονία
της Ρουάντα

Μετά την δημοσίευση της εκτενούς έκθεσης που κατήρτισε η εταιρεία Levy Firestone Muse LLP για την εμπλοκή της Γαλλίας στην γενοκτονία στην Ρουάντα (που ζητήθηκε από την τελευταία το 2017), ο Πρόεδρος της Επιτροπής της ΑΕ χαιρέτισε τις προσπάθειες των ηγετών των δύο χωρών, Γαλλίας και Ρουάντα, να συνεργαστούν, προκειμένου να διαλευκάνουν την ιστορία. Η προσπάθεια αυτή χαιρετίστηκε από το σύνολο των αφρικανικών κρατών.

30 Απριλίου 2021

Δήλωση Ειδικής
Απεσταλμένης
Αφρικανικής
Επιτροπής για
Γυναίκες, Ειρήνη
και Ασφάλεια για
την Μοζαμβίκη

Η Ειδική Απεσταλμένη της ΑΕ για τις Γυναίκες, την Ειρήνη και την Ασφάλεια εξέφρασε την έντονη ανησυχία της για τις συνέπειες των τρομοκρατικών επιθέσεων σε διάφορες περιοχές στην Μοζαμβίκη και τόνισε τις επιπτώσεις στις γυναίκες και τα κορίτσια. Η Δήλωσή της επαναλαμβάνει την αντίστοιχη του Προέδρου της Επιτροπής της ΑΕ της 31ης Μαρτίου 2021, αλλά και την διεθνή κατακραυγή της βίας και της συνακόλουθης μετακίνησης πληθυσμών, αλλά και άλλων φαινομένων, όπως η έμφυλη και σεξουαλική βία, η επιδεινούμενη ανθρωπιστική κρίση κ.ά. Η Ειδική Απεσταλμένη καλεί την Κυβέρνηση, τα περιφερειακά όργανα, αλλά και το σύνολο της διεθνούς κοινότητας να δράσουν και να στηρίξουν τους εκτοπισμένους, ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα παιδιά, να αντιμετωπιστούν κατάλληλα οι εξιδιασμένες ανάγκες των πλέον ευάλωτων προσώπων μεσο-/μακρο-πρόθεσμα, αλλά και να καταρτίσουν Στρατηγικές και Σχέδια Δράσης για την ανάπτυξη και κοινωνικοοικονομική επάνοδο. Ακόμα, καλεί τις εθνικές αρχές να διεξαγάγουν μία σε βάθος έρευνα για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών, προκειμένου να αποδοθούν ευθύ-νες.

4 Μαΐου 2021

Δήλωση Προέδρου
Αφρικανικής
Επιτροπής για τις
επιθέσεις στο Μάλι,
στον Νίγηρα και
στην Μπουρκίνα
Φάσο

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής της ΑΕ εξέφρασε την λύπη του για τις τρομοκρατικές επιθέσεις σε βάρος αμάχων στην Μπουρκίνα Φάσο και στο Μάλι, που προκάλεσαν δεκάδες θανάτων, αλλά και σε βάρος των ενόπλων δυνάμεων του Νίγηρα, προκαλώντας 16 νεκρούς. Επανέλαβε την δέσμευση της ΑΕ, σε συνεργασία με την ECOWAS, την Ομάδα G5 Sahel και τους εταίρους της περιοχής στην ενίσχυση των θιγόμενων κρατών στον αγώνα τους για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

11 Μαΐου 2021

Δήλωση Προέδρου
ΑΕ για τις
επιθέσεις στη
Λωρίδα της Γάζα

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής της ΑΕ καταδίκασε τις επιθέσεις στην Λωρίδα της Γάζα, που οδήγησαν στον θάνατο 21 Παλαιστινίων, αλλά και τις βίαιες επιθέσεις στο τέμενος Al-Aqsa από τις ισραηλινές δυνάμεις ασφαλείας κατά Παλαιστινίων πιστών στη διάρκεια του Ραμαζανιού. Επανέλαβε ότι οι πράξεις του Ισραήλ, συμπεριλαμβανομένων των συνεχιζόμενων και παράνομων κατασχέσεων στην Ανατολική Ιερουσαλήμ, αποτελούν κατάφωρες παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου και εντείνουν τις διαμάχες στην περιοχή, δυσκολεύοντας την διαδικασία εξεύρεσης λύσης. Στήριξε τους Παλαιστίνιους και κάλεσε σε ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας για την εξεύρεση δίκαιης και βιώσιμης λύσης στην σύρραξη, στη βάση των δύο κρατών και πάντοτε στο πλαίσιο της ΑΕ και των ΗΕ.

31 Μαΐου 2021

Αναβλήθηκαν επ'αόριστον οι εκλογές για την ανάδειξη του Προεδρείου του Παναφρικανικού Κοινοβουλίου (PAP), του κοινοβουλευτικού οργάνου της Αφρικανικής Ένωσης που εδρεύει στο Midrand της Νοτίου Αφρικής. Στην απόφαση αυτή αναγκάστηκε να προχωρήσει ο Γραμματέας (Clerk) του PAP, όταν επικράτησε το πανδαιμόνιο μεταξύ βουλευτών, που δεν δίστασαν να χειροδικήσουν και να λογομαχήσουν μετά από έντονες διαφωνίες για τη μέθοδο ανάδειξης του νέου Προεδρείου. Η Ομάδα των Δυτικών Αφρικανικών Κρατών τάχθηκαν υπέρ της ανάδειξης του Προεδρείου με εκλογές, ενώ η Ομάδα των Νότιων Αφρικανικών Κρατών υποστήριξε την αρχή της κυλιόμενης Προεδρίας.

6 Ιουνίου 2021

Δήλωση Προέδρου
ΑΕ για την
τρομοκρατική
επίθεση στην
Μπουρκίνα Φάσο

Η Μπουρκίνα Φάσο υπέστη μία από τις πιο αιματηρές τρομοκρατικές επιθέσεις στην ιστορία της, με 130 νεκρούς. Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής δήλωσε ότι επρόκειτο για επιθέσεις σε βάρος άμαχων πληθυσμών, μεταξύ αυτών και παιδιών, συνιστώντας εγκλήματα πολέμου και θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί η περίπτωση ως τέτοια από την διεθνή κοινότητα.

17 Ιουνίου 2021:

Δομικές αλλαγές
στην Αφρικανική
Ένωση

Η δημοκρατική διακυβέρνηση, η ειρήνη και η ασφάλεια είναι θεμελιώδη στοιχεία για την ανάπτυξη της ηπείρου και παραμένουν αλληλεξαρτώμενοι και αμοιβαία ενισχυόμενοι παράγοντες. Υπογραμμίζεται έτσι η ανάγκη ενίσχυσης του συντονισμού και των συνεργειών μεταξύ των Δομών Αφρικανικής Διακυβέρνησης [African Governance Architectures (AGA)] και των Δομών Αφρικανικής Ειρήνης και Ασφάλειας [African Peace and Security Architecture (APSA)]. Με γνώμονα τις μεταρρυθμίσεις στην ΑΕ, που οδήγησαν στην συνένωση των Τμημάτων Πολιτικών Υποθέσεων-Ειρήνης και Ασφάλειας της Επιτροπής της ΑΕ σε ένα, αλλά και την Ατζέντα 2063 για την Αφρική, η AGA προχώρησε σε μία Συνάντηση Υψηλού Επιπέδου, προκειμένου να συζητηθούν πρακτικά ζητήματα από την συνένωση και των Τμημάτων Αφρικανικής Διακυβέρνησης και Ειρήνης και Ασφάλειας. Συζητήθηκαν συγκεκριμένα η πρακτική εναρμόνιση των δύο πλαισίων, με στόχο τον συντονισμό την διευθέτηση προκλήσεων, όπως την επικάλυψη ρόλων/αρμοδιοτήτων, την αποφυγή διπλής ενασχόλησης με ίδια θέματα, αλλά και την διασφάλιση συγχρονισμένων προσπαθειών για την προώθηση και προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών, την εδραίωση της δημοκρατικής διακυβέρνησης και του κράτους δικαίου. Η εδραίωση βιώσιμης ειρήνης στην Αφρική απαιτεί μεταξύ άλλων την διευθέτηση των αιτίων βίαιων συγκρούσεων/συρράξεων, μέσω της προώθησης συστημάτων δημοκρατικής διακυβέρνησης.

29 Ιουνίου 2021

ΑΕ για την
διακήρυξη
κατάπαυσης του
πυρός στο Τιγκράι

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής χαιρέτισε την Διακήρυξη της 28ης Ιουνίου για την κατάπαυση του πυρός στην περιοχή του Τιγκράι, αξιολογώντας την ως θετικό βήμα προς την επίλυση της σύρραξης. Κάλεσε τις αρχές της Αιθιοπίας να εργαστούν για την συντονισμένη και -ει δυνατόν- μόνιμη κατάπαυση του πυρός, ώστε να επανέλθει η ειρήνη στην περιοχή. Προς τούτο, ζήτησε να τερματιστούν όλες οι εκθροπραξίες και όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να αναλάβουν τις ευθύνες που απορρέουν από το Διεθνές Δίκαιο, κυρίως για την προστασία αμάχων και την ασφαλή πρόσβαση των ανθρωπιστικών οργανώσεων στις πληγείσες περιοχές. Επείσησε, ακόμα, πως θα πρέπει να δοθεί μία πολιτική λύση, επανεπιβεβαιώνοντας την ετοιμότητα της ΑΕ να υποστηρίξει όλες τις προσπάθειες της Αιθιοπίας να διασφαλίσει την ειρήνη και την σταθερότητα στην χώρα.

13 Ιουλίου 2021

Δήλωση για την
κατάσταση στην
Νότια Αφρική

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής καταδίκασε την βία που οδήγησε στο θάνατο αμάχων πολιτών και στην καταστροφή δημόσιας και ιδιωτικής ιδιοκτησίας σε διάφορες περιοχές της Νοτίου Αφρικής. Κάλεσε για άμεση αποκατάσταση της τάξης, της ειρήνης και της σταθερότητας στην χώρα σε πλήρη σεβασμό με το κράτος δικαίου. Τόνισε δε ότι τυχόν αποτυχία θα έχει σοβαρές συνέπειες στο σύνολο της περιοχής. Επανελάβε, τέλος, την πλήρη αλληλεγγύη της Επιτροπής προς την Κυβέρνηση και τον λαό της Νοτίου Αφρικής.

22 Ιουλίου 2021

Επιτροπή ΑΕ για
την λύση των
2 κρατών στην
Παλαιστίνη

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής έλαβε τα διαπιστευτήρια του Ισραηλινού Aleli Admasu, Πρέσβυ στην Αιθιοπία, το Μπουρούντι και το Τσάντ. Ένα από τα θέματα που συζητήθηκαν ήταν η διαρκής διαμάχη για την ισραηλινοπαλαιστινιακή σύρραξη. Παρατήρησε ότι μία μακροπρόθεσμη και βιώσιμη λύση απαιτεί την διασφάλιση της συνύπαρξης των δύο εθνών και της ειρήνης και σταθερότητας μεταξύ των δύο λαών που θα διαβιούν στην περιοχή. Επανελάβε την πάγια θέση της Αφρικανικής Ένωσης για την λύση των δύο κρατών, ενώ η συνάντηση εξελήφθη ως μία ιδανική

ευκαιρία και μία νέα φάση για τις σχέσεις του Ισραήλ με την ΑΕ. Άλλωστε, μέχρι στιγμής το Ισραήλ διατηρούσε μόνο διμερείς σχέσεις με αφρικανικά κράτη.

27 Ιουλίου 2021

Δήλωση για την
Τυνησία

Ο Πρόεδρος της Αφρικανικής Επιτροπής, παρακολουθώντας στενά τις εξελίξεις στην Τυνησία, εξέφρασε την δέσμευση της ΑΕ στην αυστηρή τήρηση του Συντάγματος της Τυνησίας, αλλά και στην διατήρηση της ειρήνης, την απαγόρευση κάθε μορφής βίας, καθώς και την προώθηση πολιτικού διαλόγου για την επίλυση προβλημάτων, πάντοτε με γνώμονα την εξεύρεση μιας λύσης που θα ικανοποιεί τις ανάγκες των νέων.

6 Αυγούστου 2021

Αναγνώριση
καθεστώτος
παρατηρητή στο
Ισραήλ

Η Επιτροπή της Αφρικανικής Ένωσης αποφάσισε να επικυρώσει τα διαπιστευτήρια του Μόνιμου Αντιπροσώπου του Ισραήλ στην Αφρικανική Ένωση. Η απόφαση ελήφθη στο πλαίσιο της εξομάλυνσης και της αποκατάστασης των διπλωματικών σχέσεων του Ισραήλ με τα περισσότερα από τα 2/3 των κρατών μελών της ΑΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, κατά την Τακτική Σύνοδο του Εκτελεστικού Συμβουλίου της, η Αφρικανική Επιτροπή χορήγησε καθεστώς παρατηρητή στο Ισραήλ.

7-14 Αυγούστου 2021

Ζάμπια: Ομάδα
Παρατήρησης
Εκλογών

Η Αφρικανική Επιτροπή της Αφρικανική Ένωση απέστειλε στη Ζάμπια 30μελή Ομάδα Παρατήρησης Εκλογών υπό τον Ernest Bai Koroma πρώην Πρόεδρο της Σιέρρα Λεόνε ενόψει των Προεδρικών, Κοινοβουλευτικών, Τοπικών Εκλογών της 14^{ης} Αυγούστου. Πρόκειται για μια πρακτική του αφρικανικού θεσμού που βασίζεται στη Διακήρυξη Αρχών που διέπουν τις Δημοκρατικές Εκλογές στην Αφρική (2002), τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Παρατήρηση Εκλογών και την Παρακολούθηση των Αποστολών (2002) και τον Αφρικανικό Χάρτη για τη Δημοκρατία, τις Εκλογές και την Διακυβέρνηση (2007). Οι εκλογές διεξήχθησαν κατά τρόπο δημοκρατικό και είναι η Τρίτη φορά από την ανεξαρτησία της χώρας που επιτυγχάνεται ειρηνική μετάβαση της εξουσίας από την Κυβέρνηση στην Αντιπολίτευση, καθιστώντας τη Ζάμπια παράδειγμα για την υπόλοιπη Αφρική.

viii. Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ)

5 Ιουνίου 2021

Συμφωνία G7

Δήλωση του Γενικού Γραμματέα του ΟΟΣΑ για την υπογραφή της Συμφωνίας των Υπουργών Οικονομικών των G7 αναφορικά με τα βασικά στοιχεία για την αναδιαμόρφωση του διεθνούς συστήματος φορολόγησης, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι προκλήσεις της ψηφιοποίησης και παγκοσμιοποίησης της οικονομίας. Μεταξύ άλλων συμφωνήθηκε οι πολυεθνικοί παράγοντες να αναλάβουν το φορολογικό μερίδιο που τους αναλογεί, με ένα ρυθμό-ελάχιστο ποσοστό της τάξεως του 15% σε κάθε κράτος στο οποίο δραστηριοποιούνται, ενώ παράλληλα δεσμεύτηκαν τα κράτη να αναφέρουν τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο των επιλογών και αποφάσεών τους, αλλά και να αναλάβουν συγκεκριμένα βήματα για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών αδικημάτων.

ix. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας (BSEC)

1 Ιουλίου 2021

Ανάλυση
γεωργιανής
Προεδρίας

Η Γεωργία, ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας, ανέλαβε την Προεδρία, την 1η Ιουλίου 2021. Στη διάρκεια της εξάμηνης Προεδρίας της, η Γεωργία επιδιώκει να εξασφαλίσει την βιώσιμη ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή του Ευξείνου Πόντου, με κύρια στόχευση την επαναφορά των οικονομιών μετά την πανδημία, αλλά και την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας. Με κεντρική θεματική "The Black Sea - Waves of Innovation" η Γεωργία επιδιώκει μεταξύ άλλων να συνδυάσει τις ψηφιακές και φυσικές πραγματικότητες, αλλά και να αξιοποιήσει τις νέες τεχνολογίες προς την επίτευξη των στόχων της. Τέλος, δεσμεύεται να επιδιώξει την ενίσχυση του διαλόγου του Οργανισμού με την ΕΕ.

χ. Οικονομική Κοινότητα Κρατών Δυτικής Αφρικής ECOWAS

30 Μαΐου 2021

Μάλι Μετά από δύο στρατιωτικά πραξικοπήματα σε διάστημα 9 μηνών που ανέτρεψαν τη συνταγματική τάξη στο Μάλι, το Συμβούλιο Ειρήνης και Ασφάλειας της Αφρικανικής Ένωσης (AU Peace and Security Council) και η “Αρχή” (Authority) των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων της Οικονομικής Κοινότητας Δυτικής Αφρικής (ECOWAS) αποφάσισαν να αναστείλουν τη συμμετοχή του εν λόγω κράτους από τις εργασίες των οργάνων τους μέχρι το χρόνο μετάβασης της εξουσίας από το στρατό στις πολιτικές δυνάμεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η Γνωμοδότηση που εξέδωσε στις 31 Μαΐου 2021 ο Δικαστήριο της ECOWAS κατόπιν αίτησης του Προέδρου του Κοινοβουλίου ECOWAS για το κατά πόσο μπορούν να θεωρούνται ως πλήρη μέλη του οργάνου Κοινοβουλίου της ECOWAS οι βουλευτές της αντιπροσωπείας που όρισε η Μεταβατική Κυβέρνηση του Μάλι και αν ναι, ποια είναι η θητεία τους. Η απόφαση του Δικαστηρίου -μόνο στα πορτογαλικά- αναφέρει ότι αφού η Μεταβατική Κυβέρνηση είναι αναγνωρισμένη από την Αφρικανική Ένωση, την ECOWAS και τη Διεθνή Κοινότητα τότε και οι βουλευτές που όρισε θεωρούνται πλήρη μέλη του Κοινοβουλίου της ECOWAS. Για το ζήτημα της διάρκειας της θητείας τους, το Δικαστήριο απάντησε ότι εφόσον η Αρχή που τους όρισε είναι μεταβατική και η θητεία τους διαρκεί μέχρι να αντικατασταθούν από νέα αντιπροσωπεία μετά την πραγματοποίηση εκλογών στο Μάλι. Στις 25 Οκτωβρίου 2021, η Κυβέρνηση του Μάλι χαρακτήρισε τον Ειδικό Απεσταλμένο της ECOWAS Hamidou Boly ως “persona non grata” και του ζήτησε να εγκαταλείψει το έδαφος της χώρας με τη δικαιολογία ότι οι δράσεις του ήταν «ασύμβατες με το καθεστώς του». Η ECOWAS πιέζει τον Πρόεδρο Goita -που ανήλθε στην εξουσία με το πραξικόπημα του Αυγούστου 2020- να σεβαστεί τη δέσμευση του για προκήρυξη και πραγματοποίηση προεδρικών και νομοθετικών εκλογών το Φεβρουάριο 2022. Παρόμοιες πιέσεις δέχτηκε το Μάλι και από την αποστολή του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ μερικές ημέρες πριν.

20 Ιουνίου 2021

**Καθιέρωση
ενιαίου νομίσματος**

Η “Αρχή” (Authority) των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων της Οικονομικής Κοινότητας Δυτικής Αφρικής (ECOWAS) συμφώνησαν στην κατάρτιση οδικού χάρτη για την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος το 2027, το οποίο θα ονομάζεται eco. Ορισμένα κράτη είναι διστακτικά ως προς αυτή την εξέλιξη (Νιγηρία, Ακτή Ελεφαντοστού), ενώ οι υποστηρικτές τονίζουν ότι η αντικατάσταση του γαλλικού φράγκου από το eco, θα οδηγήσει σε περαιτέρω ανεξαρτησία και απεξάρτηση των πρώην αποικιών της Γαλλίας.

5 Σεπτεμβρίου 2021

**Πραξικόπημα
στη Γουινέα**

Πραξικόπημα στη Γουινέα ανέτρεψε την Κυβέρνηση και συνέλαβε τον Πρόεδρο Alpha Condé. Λίγο αργότερα, η ECOWAS καταδίκασε κάθε πολιτική αλλαγή με αντισυνταγματικά μέσα και ως κύρωση αποφάσισε να αναστείλει την ιδιότητα μέλους της Γουινέας. Ο Μεταβατικός Πρόεδρος Mamady Doumbouya ορκίστηκε την 1^η Οκτωβρίου και δεσμεύτηκε να τηρήσει τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας. Στις 29 Οκτωβρίου, τριμελές κλιμάκιο της ECOWAS αποφάσισε να επισκεφτεί τη νέα Κυβέρνηση της Γουινέας, προκειμένου να εξετάσει την κατάσταση και να διερευνήσει πως μπορεί να βοηθήσει στην ομαλή μετάβαση της πολιτικής εξουσίας.

χι. Οικονομική Κοινότητα των Κρατών Κεντρικής Αφρικής (ECCAS)

4 Ιουνίου 2021

Τσαντ

Την υποστήριξη της στη μεταβατική κυβέρνηση του Τσαντ δήλωσε η Οικονομική Κοινότητα των Κρατών Κεντρικής Αφρικής (ECCAS) για τον τερματισμό της πολιτικής κρίσης που ξέσπασε με το θάνατο του Προέδρου Idriss Deby Itno τον Απρίλιο στο πεδίο της μάχης με τους αντάρτες. Τη μεταβατική κυβέρνηση ανέλαβε την επόμενη μέρα ο υιός του Mahamat Idriss Deby, ο οποίος υποσχέθηκε να διενεργήσει εκλογές το 2022. Μάλιστα, το Τσαντ προσεκλήθη να συμμετάσχει στην σύνοδο της Διεθνούς Διάσκεψης της Περιφέρειας των Μεγάλων Λιμνών (International Conference of the Great Lakes Region), παρά το γεγονός ότι δεν είναι κράτος μέλος του εν λόγω διεθνούς οργάνου.

xii. Κοινότητα Ανάπτυξης Νοτιοτέρας Αφρικής (SADC)

16 Οκτωβρίου 2021

Εσουατίνι: κλείσιμο σχολείων και αντίδραση της Κοινότητας Ανάπτυξης Νοτιοτέρας Αφρικής

Ο Απόλυτος Μονάρχης της Εσουατίνι (πρώην Σουαζιλάνδης) Βασιλιάς Μσουάτι Γ΄ -ο οποίος διορίζει τους υπουργούς και ελέγχει το κοινοβούλιο ενώ τα πολιτικά κόμματα είναι απαγορευμένα εδώ και σχεδόν 50 χρόνια- αποφάσισε το κλείσιμο όλων των σχολείων επ' αόριστον στο πλαίσιο των αντικαθεστωτικών διαδηλώσεων των μαθητών σε όλη τη χώρα που ζητούν αλλαγή καθεστώτος και δωρεάν εκπαίδευση. Στρατιώτες και αστυνομικοί αναπτύχθηκαν σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και πολλοί μαθητές έχουν συλληφθεί. Είχαν προηγηθεί τον Ιούνιο του 2021 κινητοποιήσεις κατά του καθεστώτος, υπό την αντιπολίτευση στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της χώρας, τη Μανζίνι και το Μπαμπάν, όπου προκλήθηκαν σημαντικές υλικές ζημιές. Τότε, η κυβέρνηση απαγόρευσε την κυκλοφορία, ανέπτυξε τον στρατό και έκοψε το Ίντερνετ. Στις 23 Οκτωβρίου 2021, η Κοινότητα Ανάπτυξης Νοτιοτέρας Αφρικής (SADC) απέστειλε στην Εσουατίνι Ομάδα διαμεσολαβητών για τη διαμεσολάβηση μεταξύ Κυβέρνηση και διαδηλωτών. Ο Πρόεδρος της Νοτίου Αφρικής -που είναι και επικεφαλής της SADC- υποστήριξε την ιδέα του εθνικού διαλόγου και *"calm, restraint, respect for the rule of law and human rights on the part of all parties, to enable the process to get underway"*.

xiii. Forum Κρατών Ειρηνικού*

5 Ιουλίου 2021

Συνεργασία στο πεδίο της εναέριας κυκλοφορίας

Δι-Υπουργική Συνάντηση του Forum των Κρατών του Ειρηνικού διεξήχθη στην Παπούα Νέα Γουινέα για την συνεργασία στο πεδίο της εναέριας κυκλοφορίας. Πρόκειται για την πρώτη συνάντηση με αυτό το θέμα από το 2004, κατά την οποία υιοθετήθηκε η Διακήρυ-

ξη του Port Moresby, που εκφράζει την αμοιβαία βούληση των Κρατών του Ειρηνικού για την αντιμετώπιση των προκλήσεων για έναν «ασφαλές, ανθεκτικό, περιβαλλοντικά βιώσιμο και οικονομικά εφικτό σύστημα πολιτικής αεροπορίας», σύμφωνα με τα πρότυπα που θέτει ο ICAO.

8 Αυγούστου 2021

Διακήρυξη για τη Διατήρηση των Θαλασσίων Ζωνών ενόψει της σχετικής με την Κλιματική Αλλαγή Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας

Κατά την 51^η Σύνοδο του Forum των Νησιών του Ειρηνικού (Αυστραλία, Νησιά Cook, Φίτζι, Γαλλική Πολυνησία, Μικρονησία, Βανουάτου, Κιριμπάτι, Τουβαλού, Ναόουρου, Νέα Καληδονία, Νέα Ζηλανδία, Νιούι, Παλάου, Παπούα Νέα Γουινέα, Νησιά Μάρσαλ, Σαμόα, Νησιά Σολομώντα, Τόγκα) εξέδωσε τη Διακήρυξη για τη Διατήρηση των Θαλασσίων Ζωνών ενόψει της σχετικής με την Κλιματική Αλλαγή Άνοδο της Στάθμης της Θάλασσας. Στο Διακηρυκτικό κείμενο οι αρχηγοί των νησιωτικών κρατών του Ειρηνικού δηλώνουν τη βούληση τους να διατηρήσουν τα υφιστάμενα όρια των θαλασσίων ζωνών τους και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτές ανεξαρτήτως των φυσικών αλλαγών που μπορεί να επέλθουν λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας ως απόρροια της κλιματικής αλλαγής.

xiv. Οργανισμός Σαγκάης

19 Σεπτεμβρίου 2021:

Συμμετοχή του Ιράν ως πλήρους μέλους

Μετά από 15 έτη επίμονων προσπαθειών, εγκρίθηκε από τον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης η χορήγηση της ιδιότητας του πλήρους μέλους στο Ιράν. Από το 2005, η χώρα διέθετε καθεστώς παρατηρητή

σε αυτό και τα υπόλοιπα νεότευκτα Κράτη του Ειρηνικού (Μικρονησία, Νέα Καληδονία, Γαλλική Πολυνησία, Κιριμπάτι, Νιούι, Νησιά Μάρσαλ, Παλάου, Παπούα Νέα Γουινέα, Νησιά Σολομώντα, Τουβαλού και Βανουάτου). Το 1999 ο θεσμός μετονομάστηκε σε Forum Νησιών Ειρηνικού. Στις 31 Μαΐου 2021 εξελέγη Γενικός Γραμματέας του Forum ο Henry Puna, πρώην Πρόεδρος των Νησιών Κουκ. Λόγω αυτής της εκλογής, το Forum περνά μια θεσμική κρίση μέσα από τη συλλογική απόφαση των 5 Κρατών της Μικρονησίας (Micronesia) να αποσυρθούν από το Forum. Συγκεκριμένα, σχετικό διπλωματικό διάβημα έχουν αποστείλει στα Φίτζι -που φιλοξενούν την έδρα του Forum- τα Νησιά Μάρσαλ, το Παλάου, το Ναόουρου, τα Κιριμπάτι. Όλοι είπαν ότι θα αποχωρούσαν από το Φόρουμ σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τον υποψήφιο τους που δεν εξασφάλισε τη θέση του Γενικού Γραμματέα της ομάδας, παρά τη συμφωνία κυρίων που προέβλεπε εναλλαγή της θέσης μεταξύ των υπο-περιοχών του Ειρηνικού. Τα Κράτη που ανακοίνωσαν την αποχώρησή τους από το Forum αποφάσισαν να συστήσουν μια μόνιμη γραμματεία και να διεξάγουν ετήσια σύνοδο κορυφής με επίσημο νομικό καθεστώς που θα εδρεύει προσωρινά στο Ναόουρου.

* Το Forum των Νησιών του Ειρηνικού συμπληρώνει 50 έτη θεσμικής ζωής και δράσης. Η πρώτη συνάντηση του -τότε- Forum Νοτίου Ειρηνικού έγινε το 1971 με παρουσία των ηγετών των Νησιών Φίτζι, Ναόουρου, Τόγκα, Σαμόα, Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας. Μέχρι τότε, ο μόνος περιφερειακός θεσμός ήταν η Επιτροπή Νοτίου Ειρηνικού, που ιδρύθηκε το 1947, στην οποία συμμετείχαν και αποικιοκρατικές δυνάμεις. Σταδιακά προσχώρησαν

στον Οργανισμό, όμως, το αίτημα για απόκτηση ιδιότητας πλήρους μέλους προσέκρουε στις κυρώσεις που είχαν λάβει οι ΗΠΑ και στην άρνηση του Τατζικιστάν.

χν. Συμβούλιο Συνεργασίας Κόλπου

25 Μαΐου 2021:

Επέτειος θεσμικής λειτουργίας

Το Συμβούλιο Συνεργασίας των χωρών του Κόλπου (Gulf Cooperation Council) κλείνει τα 40 χρόνια θεσμικής ζωής και δράσης.

Δικαιώματα του Ανθρώπου

24 Μαρτίου 2021

Ευρωπαϊκή
Στρατηγική για τα
δικαιώματα του
παιδιού - Σύσταση
για την Ευρωπαϊκή
Εγγύηση για τα
Παιδιά

Η Στρατηγική για τα δικαιώματα του παιδιού της Επιτροπής ΕΕ βασίζεται τόσο σε διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού (π.χ. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού), το Ψήφισμα του 2019 του ΕυρΚνβλ, καθώς και σε συνεισφορές της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και παιδιών. Ο πρώτος πυλώνας του κειμένου αφορά τη συμμετοχή των παιδιών στον πολιτικό και δημοκρατικό βίο από τη μία με πρωτοβουλίες εκμάθησης (πχ για το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων) και από την άλλη μέσω διαφόρων πλατφόρμων (νέα πλατφόρμα Κοινοβουλίου καθώς κι εκείνη για τη Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης) για την ενεργό συμμετοχή τους, με την απαιτούμενη στήριξη των κρατών μελών. Η καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας (σύμφωνα με τα στοιχεία του 2019, το 22,2 % των παιδιών στην ΕΕ αντιμετώπισαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού) αποτελεί έναν από τους στόχους της στρατηγικής που θα επιτευχθεί μέσω της χρηματοδότησης των κρατών μελών από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το InvestEU και το Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Επιπλέον η πρόταση Σύστασης της Επιτροπής για μία νέα ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά που εγκρίθηκε τον Ιούνιο, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, εφόσον αποσκοπεί στη διασφάλιση ορισμένων παροχών για όλα τα παιδιά (και ειδικότερα εκείνων που βρίσκονται στα όρια της φτώχειας και του αποκλεισμού) όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η κατοικία, η υγιεινή διατροφή. Επίσης το Ψήφισμα του Κοινοβουλίου του Απριλίου για την προαναφερθείσα Σύσταση επεσήμανε την ανάγκη επενδύσεων για τα παιδιά, για μία προσέγγιση που θα εστιάζει και στην προσχολική ανάπτυξη (συμπεριλαμ-

βανομένης και της μητρικής υγείας) ενώ θα λαμβάνει υπόψη και τυχόν διακρίσεις και θα πρέπει τέλος να δώσουν προτεραιότητα σε άστεγα παιδιά. Επιπροσθέτως η Στρατηγική λαμβάνοντας υπόψη τα περιστατικά βίας κατά των παιδιών -ενδοοικογενειακή βία και ενδοσχολική βία- θα προωθήσει, μεταξύ άλλων, μία νομοθετική πρόταση για την ενδοοικογενειακή βία και σύσταση κατά των επιβλαβών πρακτικών κατά των γυναικών και κοριτσιών (εφόσον σύμφωνα με τα στοιχεία 600.000 γυναίκες και κορίτσια έχουν υποβληθεί σε ακρωτηριασμό γεννητικών οργάνων στην ΕΕ). Ακόμη ο στόχος μίας φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης σε συνεργασία μάλιστα με το Συμβούλιο της Ευρώπης για την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών του 2010 καθώς και η ασφαλής πλοήγηση των παιδιών στο ψηφιακό περιβάλλον αποτελούν βασικές θεματικές του κειμένου.

30 Μαρτίου 2021

Έκθεση State Department για τα ΔΤΑ στην Ελλάδα

Δημοσιεύτηκε η Έκθεση του US State Department για την κατάσταση των ΔΤΑ στην Ελλάδα κατά το 2020. Η Έκθεση -μεταξύ άλλων- αναφέρεται στην αρνητική εικόνα των καταστημάτων κράτησης και φυλάκισης που κατέγραψε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (CPT) τόσο στην Έκθεση της 9ης Απριλίου 2020, όσο και στο πόρισμα της ad hoc επίσκεψης την περίοδο 13-17 Μαρτίου 2020, εμμένοντας στα αυξημένα ποσοστά κακομεταχείρισης φυλακισμένων/κρατούμενων, ιδίως αλλοδαπών ή/και Ρομά, στις συνθήκες κράτησης, στην παρατεταμένη προσωρινή κράτηση, σε περιπτώσεις αυθαίρετων συλλήψεων ή/και κρατήσεων, στην μη εξασφάλιση δίκαιης δίκης κ.λπ. Επιπλέον, αναφορά γίνεται σε επιμέρους δικαιώματα και ελευθερίες, όπως η ελευθεροτυπία, με την καταγραφή, μάλιστα, των αιτιάσεων αρκετών ιδιοκτητών ΜΜΕ στη Θράκη ότι δεν έλαβαν κρατική ενίσχυση για την προώθηση της καμπάνιας “Μένουμε Σπίτι”, ώστε να ενημερωθεί επαρκώς και η μουσουλμανική μειονότητα, αλλά και περιστατικών βίας κατά δημοσιογράφων (ημεδαπών/αλλοδαπών). Ακόμα, περιλαμβάνονται ζητήματα γύρω από τη νομοθεσία που θέσπισε η Κυβέρνηση λόγω των εκτάκτων συνθηκών της πανδημίας για περιορισμό των συναθροίσεων, της απαγόρευσης μετακινήσεων κ.λπ. Φυσικά, μεγάλο μέρος της Έκθεσης είναι αφιερωμένο σε πρόσφυγες/μετανάστες, στις συνθήκες διαμονής και διαβίωσής τους, τις επιπτώ-

σεις των περιορισμών λόγω πανδημίας στην απόλαυση των ΔΤΑ. Αναφορά γίνεται και στα γεγονότα στον Έβρο, στις αρχές του 2020, οπότε και έγινε μία μαζική προσπάθεια εισόδου μεταναστών στη χώρα, κατόπιν ανακοίνωσης του Τούρκου Προέδρου ότι τα σύνορα με την ΕΕ ήταν “ανοικτά”, αλλά και τη συνακόλουθη απόφαση της Ελλάδας να αναστείλει την λήψη και εξέταση αιτημάτων ασύλου. Τέλος, καλύπτονται ακόμα και εσωτερικές υποθέσεις διαφθοράς, αλλά και ζητήματα που αφορούν αποκλειστικά στην προστασία των ΔΤΑ. Ενδεικτικά απαριθμούνται αιτιάσεις για διακρίσεις και ο αντισημιτισμός, η σεξουαλική παρενόχληση γυναικών και παιδιών, η κατάσταση των ΑμεΑ και των μειονοτικών ομάδων (επαναφέροντας και τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ ως προς τις δεύτερες), ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς και πλείονες πτυχές των εργασιακών δικαιωμάτων.

28 Μαΐου 2021

Γενοκτονία των Χερέρο και Νάμα

Ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών αναγνώρισε ως γενοκτονία σε βάρος των Χερέρο και Νάμα την πολιτική του Β' Ράιχ στην υπό γερμανική κατοχή -τότε- Ναμίμπια (απόρροια του Συνεδρίου του Βερολίνου, το 1884-1885, για το διαμοιρασμό της Αφρικής). Υποσχέθηκε, μάλιστα, ότι η Γερμανία θα καταβάλει αποζημιώσεις στους κατιόντες των θυμάτων. Ο εκπρόσωπος Τύπου του Προέδρου Hage Geingob αναγνώρισε πως με αυτή την πράξη η Γερμανία βρίσκεται στη σωστή κατεύθυνση για την αποκατάσταση της αποικιοκρατικής της βαρβαρότητας, ενώ επιφυλακτική ήταν η στάση των ίδιων των κοινοτήτων.

Ας σημειωθεί ότι, μολονότι κανείς δεν είχε αναλάβει την ευθύνη για όσα διαπράχθηκαν σε βάρος των συγκεκριμένων κοινοτήτων, μόλις το 1985, ο τότε Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας, B. Whitaker (που ορίστηκε από την Υπο-Επιτροπή της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των ΗΕ, βλ. ECOSOC Resolution 1983/33) συνέταξε την ομώνυμη [Έκθεση](#), που μέχρι πρότινος αποτελούσε το μόνο διεθνές έγγραφο που αναγνωρίζει τις βαρβαρότητες του Β' Ράιχ στην περιοχή (όπως και των Οθωμανών σε βάρος των Αρμενίων κατά την περίοδο 1915-1916) και τις ανήγαγε σε γενοκτονία, παρά το γεγονός ότι το σχετικό νομικό πλαίσιο δεν είχε ακόμα καθιερωθεί.

7 Ιουνίου 2021

Αναγνώριση
γενοκτονίας
των Γεζίντι

Στις 7 Ιουνίου, οι Επιτροπές Εξωτερικών Υποθέσεων των Κοινοβουλίων Ολλανδίας και Βελγίου αποφάσισαν να αναγνωρίσουν την γενοκτονία των Γεζίντι από το ISIS/ISIL.

Η πλειοψηφία των Ολλανδών βουλευτών υποστήριξε το Ψήφισμα, που αναγνώριζε και την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας σε βάρος τους. Παρόμοιο Ψήφισμα υποβλήθηκε και στο βελγικό Κοινοβούλιο, κατόπιν προτάσεως δύο βουλευτών που επισκέφθηκαν την περιοχή του Κουρδιστάν και την Βορειανατολική Συρία, για να επιβλέψουν την ανθρωπιστική και πολιτική κατάσταση βέλγων φυλακισμένων του ISIS. Πρόκειται για σημαντική πράξη αναγνώρισης τέλεσης του ύπατου εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας από μη κρατικό διεθνές δρώντα.

15 Ιουνίου 2021

ΗΠΑ – Καταδίκη
για παραβίαση από
πολυεθνικές αρχών
Δικαιωμάτων του
Ανθρώπου

Το Ανώτατο Δικαστήριο ΗΠΑ καταδίκασε τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις τροφίμων Nestle και Cargill που εν γνώσει τους προμηθεύονταν πρώτες ύλες κακάο από αφρικανικές φάρμες δουλείας ανηλίκων.

17 Ιουνίου 2021

Θάνατος πρώτου
Προέδρου της
Δημοκρατίας της
Ζάμπιας

Ο «Πατέρας της Αφρικανικής Δημοκρατίας», όπως έγινε γνωστός ο Πρώτος Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Ζάμπιας Δρ. Kenneth Kaunda λόγω του πρωταγωνιστικού του ρόλου στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Αφρικανικών Λαών για την αποτίναξη του αποικιοκρατικού ζυγού και την εγκαθίδρυση δημοκρατικών καθεστώτων, καθώς και για τη σημαντική συνεισφορά του στο Κίνημα των Αδεσμεύτων, άφησε την τελευταία του πνοή σε ηλικία 97 ετών. Η επαναστατική φύση του Kaunda ήταν αυτή που οδήγησε τους «Μαχητές για την Ειρήνη» (Freedom Fighters) να ανακηρύξουν την εθνική ανεξαρτησία της Ζάμπιας το 1964 και η κινητήριος δύναμη για τη συσπείρωση των 72 διαφορετικών φυλών υπό το εθνικό σύνθημα «One Zambia, one Nation». Για σχεδόν 3 δεκαετίες παρέμεινε στην πολιτική ηγεσία της χώρας υπηρετώντας τα συμφέροντα του λαού της Ζάμπιας και οικοδομώντας εκ του μηδενός ένα αυτό-κυβερνώμενο

κρατικό μηχανισμό. Μεταξύ άλλων, ο Kaunda ήταν ο τελευταίος επιζών Αφρικανός Ηγέτης που συμμετείχε στις πρώτες προσπάθειες περιφερειακής συνεργασίας και θεσμοποίησης της Αφρικής με την ίδρυση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας - προδρόμου της σημερινής Αφρικανικής Ένωσης. Βαθιά ανθρωπιστής ο Kaunda υπήρξε από τους πρώτους ηγέτες Κρατών που δήλωσε την προθυμία του για καταπολέμηση του AIDS, σε καιρούς που επικρατούσαν ταμπού και κοινωνικός στιγματισμός και παρέμεινε μέχρι το τέλος πιστός στην ιδέα της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση της της.

21 Ιουνίου 2021

Καναδάς:
υιοθέτηση
Διακήρυξης για
τους Αυτόχθονες
Λαούς

Την εβδομάδα που ανακαλύφθηκαν τα λείψανα 215 παιδιών σε Καθολικό Σχολείο Αυτοχθόνων, το καναδικό Κοινοβούλιο αναγνώρισε την Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων (2007), θέτοντας τις βάσεις για τη δημιουργία ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου για την προστασία και εφαρμογή αρχών για τα δικαιώματα των εν λόγω ομάδων. Η Κυβέρνηση καλείται να ευθυγραμμίσει την εσωτερική της νομοθεσία με τις αρχές της Διακήρυξης, αλλά και να αναπτύξει και να εφαρμόσει σχετικό Σχέδιο Δράσης, το οποίο θα καταρτιστεί σε συνεργασία με τους ενδιαφερομένους πληθυσμούς και θα προβλέπει για την καταπολέμηση -μεταξύ άλλων- τυχόν προκαταλήψεων, διακρίσεων και βίας σε βάρος τους. Πρόκειται ασφαλώς για σημαντική κίνηση, λαμβανομένης υπόψη της στάσης του Καναδά στην υπόθεση της Διακήρυξης του 2007, θεμελίου για το status των αυτοχθόνων.

25 Ιουνίου 2021

ΔΟΕ: θέση σε ισχύ
της Σύμβασης
για τη βία και
παρενόχληση στον
εργασιακό χώρο

Δύο χρόνια μετά την υιοθέτησή της, η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τη βία και την παρενόχληση στον χώρο εργασίας (ILC No. 190, 2019) και την κύρωσή της από 6 κράτη (Αργεντινή, Ισημερινός, Νήσοι Φίτζι, Ναμίμπια, Σομαλία και Ουρουγουάη), τίθεται σε εφαρμογή για τα εν λόγω κράτη. Η Σύμβαση, από κοινού με τη Σύσταση Νο. 206 του ίδιου Οργανισμού, αναγνωρίζει το δικαίωμα καθενός σε ένα περιβάλλον εργασίας απαλλαγμένο από κάθε μορφής βία και παρενόχληση, καθιερώνοντας και ένα κοινό πλαίσιο δράσης. Παρέχει, επίσης, και

σχετικό ορισμό, που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την έμφυλη διάσταση. Η ΔΟΕ θα ξεκινήσει και μία παγκόσμια καμπάνια για την περαιτέρω προώθηση της Σύμβασης, εξηγώντας τους στόχους της, τα θέματα που καλύπτει, αλλά και τις μεθόδους διευθέτησης των συγκεκριμένων ζητημάτων.

5 Ιουλίου 2021

40 χρόνια εφαρμογής του Αφρικανικού Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών

Στην επέτειο συμπλήρωσης των 40 χρόνων από την υιοθέτηση του Αφρικανικού Χάρτη, η ΑΕ προχώρησε σε Δήλωση σχετικά με την αξία, την προσφορά, αλλά και τις προκλήσεις που αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει ο μηχανισμός προστασίας των ΔΤΑ στην Αφρική.

Ο Αφρικανικός Χάρτης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών αντικατοπτρίζει την προσπάθεια της ΑΕ να καθορίσει την ουσία και το περιεχόμενο στα δικαιώματα, που αποτελούν και την πλήρη έκφραση της μακράς προσπάθειας των αφρικανικών λαών για αξιοπρέπεια, ελευθερία, ισότητα και δικαιοσύνη. Ο Χάρτης αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά συστήματα προστασίας ΔΤΑ και ύψιστης σημασίας για το Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ιδιαίτερη σημασία ενέχει η αναγνώριση συλλογικών δικαιωμάτων των λαών (δικαιώματα αλληλεγγύης). Λόγω της επετείου των 40 ετών από την υιοθέτησή του, η ΑΕ ηγήθηκε των εκδηλώσεων με θέμα “Realities of 40 years of implementation of the African Charter on Human and Peoples’ Rights and the journey towards the Africa We Want.”.

Ο Χάρτης έχει επικυρωθεί από 54 εκ των 55 κρατών-μελών της ΑΕ, καθιστώντας τον ένα από τα πιο δημοφιλή κείμενα του Οργανισμού, υποδηλώνοντας την ευρύτατη αποδοχή των αρχών και standards που περιέχει. Μέσα σε 40 χρόνια, το σύστημα του Χάρτη (και η δικαιοδοτική του διάσταση) έχει συμβάλει στην ανάδειξη της προσπάθειας της κοινωνίας των πολιτών, των υπερασπιστών ΔΤΑ, αλλά και των ΜΜΕ. Αποτελέσε τη βάση για την υιοθέτηση του AU Constitutive Act, ενός συνόλου αρχών που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων το σεβασμό στις δημοκρατικές αρχές, στα ΔΤΑ, στο κράτος δικαίου και στην χρηστή διακυβέρνηση.

Με σημείο εκκίνησης τις αρχές του Αφρικανικού Χάρτη, τα κράτη προχώρησαν στην υιοθέτηση σειράς νομικών πράξεων που συμπληρώνουν το νομικό πλαίσιο

του Οργανισμού, καλύπτοντας πλέοντες άλλες πτυχές (π.χ. κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, ανάπτυξη κ.ά.). Σημαντικότερο δέ το Πρωτόκολλο για την ίδρυση του Αφρικανικού Δικαστηρίου (1998), ενώ εξίσου σημαντικά είναι για τα δικαιώματα των γυναικών (2003), των ηλικιωμένων (2016), των ΑμεΑ (2018).

23 Ιουλίου 2021

Σιέρρα Λεόνε: Συνταγματική αναθεώρηση και κατάργηση της θανατικής ποινής

Το Κοινοβούλιο της Σιέρρα Λεόνε ψηφίζει νόμο που τροποποιεί το Σύνταγμα του 1991, προκειμένου να απαγορεύσει την επιβολή θανατικής ποινής, η οποία ούτως ή άλλως είχε να επιβληθεί από το 1998, οπότε και εκτελέστηκαν 24 στρατιωτικοί που κατηγορήθηκαν για απόπειρα πραξικοπήματος. Η Επιτροπή Αληθείας και Συμφιλίωσης που συστάθηκε το 2005 για να διερευνήσει τη βίαιη περίοδο του εμφυλίου συνέστησε την απαγόρευση της θανατικής ποινής. Στις 9 Οκτωβρίου 2021, ο Πρόεδρος της χώρας Julius Maada Bio υπέγραψε νόμο που απαγορεύει την επιβολή θανατικής ποινής. Παρόμοια εξέλιξη είχαμε νωρίτερα και στο Μαλάουι, όπου αν και η θανατική ποινή προβλεπόταν ως υποχρεωτική στις περιπτώσεις φόνου, προδοσίας ή βιασμού, το Ανώτατο Δικαστήριο σε απόφαση του στις 29 Απριλίου 2021 την κήρυξε αντισυνταγματική, καταργώντας de facto την επιβολή της στο μέλλον. Γενικά, περισσότερα από 30 αφρικανικά κράτη έχουν θεσμοθετημένη τη θανατική ποινή, όμως, στην πράξη μόνο τα μισά την επιβάλλουν.

7 Αυγούστου 2021

Δηλώσεις για τους εξαναγκαστικούς γάμους ανηλίκων

Το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών στη Ζιμπάμπουε καταδίκασε το φαινόμενο των εξαναγκαστικών γάμων ανήλικων κοριτσιών με αφορμή το θάνατο της Memory Machaya, ενός 14χρονου κοριτσιού που πέθανε στη διάρκεια της γέννας. Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο της εν λόγω υποσαχάριας χώρας περιλαμβάνει την Πράξη Γάμων και την Εθιμική Πράξη Γάμων, όμως κανένα εκ των δυο νομοθετημάτων δεν προβλέπει όριο ηλικίας ως προαπαιτούμενο για το γάμο, ενώ το δεύτερο προβλέπει ως νόμιμη πρακτική και την πολυγαμία. Παρά ταύτα, είναι θετικό το γεγονός ότι ήδη έχει κατατεθεί στο Κοινοβούλιο της χώρας σχέδιο Νόμου για την απαγόρευση των γάμων ατόμων κάτω των 18 ετών και για τη δίωξη όσων εμπλέκονται σε τέτοιες πρακτικές.

27 Σεπτεμβρίου 2021

Παραβίαση ΔΤΑ
στην Δυτική
Παπούα

Ο Πρωθυπουργός του Βανουάτου κατήγγειλε στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών την παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου στη Δυτική Παπούα υπό τον Ινδονησιακό ζυγό. Ήδη τα περασμένα χρόνια, το Forum των Νησιών του Ειρηνικού και η Ομάδα Κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού έχουν ζητήσει από τον ΟΗΕ να δώσει εντολή στον Ύπατο Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου να ερευνήσει την κατάσταση. Σημειώνεται ότι τον Σεπτέμβριο του 2021 ξέσπασαν εκθροπραξίες μεταξύ των Ινδονησιακών δυνάμεων και ανταρτών.

9 Οκτωβρίου 2021

Σεξουαλική
βία στην
Κεντροαφρικανική
Δημοκρατία

Ξεκίνησε η προκαταρκτική έρευνα του ΟΗΕ σχετικά με τις καταγγελίες σε βάρος του αποσπάσματος της Γκαμπόν που συμμετείχε στην ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στην CAR, οι οποίες έγιναν από 32 θύματα σεξουαλικής βίας και σεξουαλικών εγκλημάτων, που τελέστηκαν στην περίοδο 2014-2021 από 51 άγνωστα μέλη των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ.

Υπάτη Αρμοστής ΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

19 Ιουλίου 2021

Δήλωση για την
χρήση λογισμικού
κατασκοπείας
σε βάρος
δημοσιογράφων
και υπερασπιστών
δικαιωμάτων του
ανθρώπου

Μετά την αποκάλυψη της διαδεδομένης χρήσης συστημάτων κατασκοπείας σε βάρος δημοσιογράφων, υπερασπιστών δικαιωμάτων του ανθρώπου, πολιτικών και άλλων σε πλείονες χώρες (βλ. Pegasus software), ολόένα και αυξάνονται οι ανησυχίες για υπέρμετρη χρήση των νέων τεχνολογιών σε βάρος των ΔΤΑ. Τέτοιου είδους μέσα έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί για την σύλληψη, τον εκφοβισμό, ακόμα και για δολοφονίες ατόμων. Ειδικά για τις περιπτώσεις των δημοσιογράφων και των υπερασπιστών ΔΤΑ η ανησυχία είναι ιδιαίτερα οξυμένη λόγω και του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζουν στις σύγχρονες κοινωνίες. Η Υπάτη Αρμοστής [υπενθυμίζει](#) σε όλα τα κράτη ότι συστήματα εποπτείας μπορούν να δικαιολογηθούν όλως εξαιρετικώς, εφόσον υπάρχει κάποιος νόμιμος σκοπός, με την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

Πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για τον περιορισμό και την επανόρθωση τυχόν επιπτώσεων στα ΔΤΑ ήδη από τις εταιρείες που παράγουν και προωθούν τέτοια προϊόντα, αλλά και από τα ίδια τα κράτη, που οφείλουν να σεβαστούν και να προστατεύσουν το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα. Η ενίσχυση των εθνικών νομικών πλαισίων και η νομοθετική πρόβλεψη ευθυνών των αρμοδίων εταιρειών αποτελούν ενδεικτικά μέτρα προς τούτο.

4 Αυγούστου 2021

Έκθεση για την
Κεντροαφρικανική
Δημοκρατία

Δημοσιεύτηκε [Έκθεση](#) της Υπάτης Αρμοστείας ΔΤΑ και της MINUSCA, της Αποστολής των ΗΕ στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, που καλύπτει την περίοδο Ιούλιος 2020-Ιούνιος 2021. Υπογραμμίζεται η οριακή και συνεχώς επιδεινούμενη κατάσταση των ΔΤΑ στην χώρα, όπου ένοπλες ομάδες προσπάθησαν βιαίως να παρεμποδίσουν τις εκλογικές διαδικασίες, με τις ένοπλες δυνάμεις να απαντούν και να προσπαθούν να ανακτήσουν τον έλεγχο σε περιοχές της χώρας. Καταγράφηκαν αρκετές εκατοντάδες περιστατικών παραβιάσεων των ΔΤΑ και του ΔΑΔ, με θύματα ακόμα και αμάχους ή hors de combat. Μεταξύ άλλων γίνεται λόγος για εξωδικαστικές και αυθαίρετες εκτελέσεις, βασανιστήρια και κακομεταχείριση, σεξουαλική βία και επιθέσεις σε βάρος παιδιών, ακόμα και στρατολόγησή τους. Τα εν λόγω περιστατικά αποδίδονται ως επί το πλείστον σε μία δομή ενόπλων οργανώσεων, την CPC (Coalition des Patriotes pour le Changement), καταλογίζοντας ακόμα επιθέσεις σε μέλη της ειρηνευτικής αποστολής, αλλά και σε εγκαταστάσεις και προσωπικό ανθρωπιστικών οργανώσεων. Επιπλέον, σύμφωνα με πληροφορίες που παρέσχε το τμήμα ΔΤΑ της MINUSCA, ακόμα και στρατιωτικό προσωπικό που διατέθηκε κατόπιν συμφωνίας Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας-Ρωσίας φέρεται να έχει διαπράξει παραβιάσεις ΔΤΑ, όπως λ.χ. συλλήψεις υπόπτων και κακομεταχείριση ή/και βασανιστήρια σε βάρος του. Παράλληλα, διαπιστώθηκε αύξηση των επιθέσεων σε βάρος μελών της μουσουλμανικής κοινότητας.

Η Κυβέρνηση έχει προχωρήσει στη λήψη ορισμένων μέτρων για την προώθηση και την προστασία των ΔΤΑ, όπως την δημιουργία μίας Ειδικής Επιτροπής Διερεύνησης (4 Μαΐου) για την διερεύνηση παραβιάσεων ΔΤΑ και ΔΑΔ, σχετιζόμενων με τις εκλογές.

Στις συστάσεις της, η Έκθεση καλεί τις ένοπλες ομάδες να σταματήσουν τις κάθε είδους επιθέσεις σε αμάχους και να επαναλάβουν τις ειρηνευτικές διαδικασίες. Επιπροσθέτως, καλεί την Κυβέρνηση να λάβει κάθε πρόσφορο μέσο για την απονομή δικαιοσύνης σχετικά με τις εν λόγω παραβιάσεις, αλλά και να δημιουργήσει κατάλληλο περιβάλλον για την προστασία αμάχων και εργαζομένων σε ανθρωπιστικές οργανώσεις. Τέλος, απευθύνεται έκκληση προς την διεθνή κοινότητα να ενισχυθούν οι εθνικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της μακροχρόνιας κουλτούρας ατιμωρησίας και να παρέχουν προς τούτο βοήθεια και εμπειρογνώμοσύνη.

5 Αυγούστου 2021

Συρία:
κατάσταση αμάχων
στη διάρκεια
των συνεχιζόμενων
εχθροπραξιών
στην Daraa

Η Υπάτη Αρμοστής για τα ΔΤΑ [υπογράμμισε](#) την οριακή κατάσταση των αμάχων στην πόλη Daraa και γύρω από την περιοχή, πάλαι ποτέ στρατηγικό σημείο των αντικυβερνητικών δυνάμεων. Οι εχθροπραξίες μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων και άλλων ενόπλων οργανώσεων έχουν ενταθεί από τα τέλη Ιουλίου, οπότε και η Κυβέρνηση ενίσχυσε τους ελέγχους, ώστε να αναγκάσει μέλη των ενόπλων οργανώσεων να παραδοθούν, να παραδώσουν τον οπλισμό τους και να μετακινηθούν στη Βόρεια Συρία. Η κίνηση αυτή οδήγησε μέλη των αντικαθεστωτικών ομάδων να εξαπολύσουν επιθέσεις σε διάφορα αγροτικά σημεία της περιοχής, αιχμαλωτίζοντας δεκάδες στρατιωτών. Πρόκειται για μία από τις πιο σημαντικές συγκρούσεις από το 2018, οπότε και οι κυβερνητικές δυνάμεις εδραίωσαν τον έλεγχό τους στην περιοχή.

Η Υπάτη Αρμοστής επεσήμανε ότι τουλάχιστον 8 άμαχοι έχασαν την ζωή τους από επιθέσεις και των δύο πλευρών. Ζημιές προκλήθηκαν και στο νοσοκομείο της πόλης, ενώ παράλληλα γίνεται λόγος για κατάληψη ιδιωτικών περιουσιών από τις κυβερνητικές δυνάμεις στις περιοχές Shamal al-Khat, al-Panorama και al-Sabeel in Daraa al-Mahatta. Κατόπιν τούτων, τουλάχιστον 18.000 άτομα έχουν απομακρυνθεί από την Daraa al-Balad, ήδη από τα τέλη Ιουλίου. Η Υπάτη Αρμοστής υπενθύμισε τις υποχρεώσεις όλων των εμπλεκόμενων μερών τόσο υπό το Δίκαιο ΔΤΑ, όσο και υπό το ΔΑΔ, ενώ συγχρόνως τόνισε την ανάγκη άμεσης κατάπαυσης του πυρός, ώστε να παρασχεθεί απρόσκοπτα ανθρωπιστική βοήθεια στις πληγείσες περιοχές.

10 Αυγούστου 2021

Η κατάσταση στο
Αφγανιστάν

Η Υπάτη Αρμοστής Michelle Bachelet, με [Δήλωσή](#) της, επεσήμανε την αποτυχία αποτροπής κλιμάκωσης της βίας και παραβιάσεων ΔΤΑ, αλλά και των δυσμενών συνεπειών τους στο λαό του Αφγανιστάν, ενώ πληθαίνουν οι εκθέσεις που κάνουν λόγο για πιθανότητα τέλεσης εγκλημάτων πολέμου και κατά της ανθρωπότητας. Ήδη από τις 9 Ιουλίου, τουλάχιστον 183 άμαχοι έχασαν τη ζωή τους, ενώ πάνω από 1000 είχαν τραυματιστεί (μεταξύ αυτών και παιδιά). Τα εμπλεκόμενα μέρη θα πρέπει να πράξουν τα δέοντα, ώστε να μειωθούν οι απώλειες, ενώ οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των Ταλιμπάν (ειδικά στις πόλεις) θα πρέπει να παυθούν. Μόνη λύση είναι η επανάληψη των διαπραγματευτικών διαδικασιών για την εξεύρεση ειρηνικής λύσης. Σύμφωνα με εκθέσεις της UN Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA), οι μεγαλύτερες ζημιές προκαλούνται από επίγειες επιχειρήσεις και δευτερευόντως από αεροπορικές. Χίλιαδες ατόμων έχουν εκτοπιστεί, ενώ σοβαρές υλικές ζημιές έχουν υποστεί και μη στρατιωτικοί στόχοι. Σε περιοχές δέ, που ήδη έχουν τεθεί υπό τον έλεγχο των Ταλιμπάν, καταγράφονται συνοπτικές εκτελέσεις, επιθέσεις σε βάρος κυβερνητικών στελεχών και των οικογενειών τους, στρατιωτική χρήση μη στρατιωτικών εγκαταστάσεων ή καταστροφή αυτών, χρήση αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών, ακόμα και παραβιάσεις του ΔΑΔ (θανάτωση hors de combat). Ακόμα, επισημαίνεται ότι ήδη στις περιοχές αυτές παρατηρούνται και σοβαρές παραβιάσεις ΔΤΑ, ιδίως των γυναικών, των δημοσιογράφων, αλλά και των εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων.

Η Υπάτη Αρμοστής κάλεσε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να αναλάβουν τις ευθύνες τους για την προστασία των αμάχων και τόνισε την επιτακτικότητα παράδοσης των θυτών στη δικαιοσύνη.

Όλα αυτά πριν από την κατάρρευση του καθεστώτος, την αποχώρηση των Αμερικανών και τον στρατιωτικό έλεγχο της χώρας από τους Ταλιμπάν.

Συμβατικά Όργανα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

16 Ιουλίου 2021

Εκθέσεις
σε απαντήσεις
κρατών μερών
ICCPR

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΑ) υιοθέτησε [Εκθέσεις](#) επί των follow up απαντήσεων Μπαγκλαντές, Λιχτενστάιν, Νέα Ζηλανδία και Ελβετία στις καταληκτικές παρατηρήσεις της. Κατά την συνήθη διαδικασία, η Επιτροπή επιλέγει σχετικά 2-4 συστάσεις, τις οποίες εξετάζει ως προς το ικανοποιητικό ή μη των απαντήσεων, αλλά και την συμβατότητα των ειλημμένων μέτρων με τις συστάσεις.

Ως προς το Μπαγκλαντές, η Επιτροπή εξέφρασε την απογοήτευση για την συμπερίληψη στο νόμο για τους παιδικούς γάμους του 2011 διάταξης για κορίτσια κάτω των 18 ετών. Αναφορικά με τις εξωδικαστικές εκτελέσεις και τις αναγκαστικές εξαφανίσεις, έλαβε γνώση των εθνικών πληροφοριών, αλλά παρατήρησε ότι δεν ελήφθησαν σχετικά μέτρα για την προστασία των εν λόγω προσώπων.

Επιπλέον, χαιρέτιστηκε η απόφαση της Νέας Ζηλανδίας να δημιουργηθεί Υπουργείο για τα Ευάλωτα Παιδιά το 2017, ζητώντας περαιτέρω πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας. Ωστόσο, παρατήρησε την έλλειψη σχεδιασμού για την αναθεώρηση του νόμου για τις Θαλάσσιες και Παρόχθιες Περιοχές του 2011, ζητώντας πρόσθετες πληροφορίες για τους ισχυρισμούς ότι το συγκεκριμένο νομοθέτημα προστατεύει τα συμφέροντα και εθιμικά δικαιώματα των Μαορί στη γη και στις πηγές, καθώς και στην πολιτισμική ανάπτυξή τους.

Ως προς την Ελβετία, η ΕΔΑ χαιρέτισε την προσπάθεια των ελβετικών αρχών να ευθυγραμμίσουν ιδιωτικές πρωτοβουλίες με το Διεθνές Δίκαιο. Από την άλλη πλευρά, σημείωσε την έλλειψη εθνικών μηχανισμών και θεσμών προστασίας των ΔΤΑ στη βάση των Αρχών των Παρισίων.

Ιουλίου 2021

Απόφαση
αφαίρεσης
επαγγελματικής
άδειας
λευκωρώσου
δικηγόρου πρώην
υποψηφίου
προεδρικών
εκλογών

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε [δήλωσή](#) της εξέφρασε την σοβαρή ανησυχία της για την απόφαση αφαίρεσης της δικηγορικής άδειας ενός λευκωρώσου δικηγόρου μετά από συνέντευξή του σε ΜΜΕ αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης πελάτη του, πρώην υποψηφίου των προεδρικών εκλογών του 2010, γεγονός που χαρακτηρίστηκε από τις αρχές ως έγκλημα μη συμβατό με την δικηγορική ιδιότητα και δεοντολογία.

Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων

Ιουλίου 2021

Έκθεση για το
Βέλγιο

Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (ΕπΒασ) δημοσίευσε τα [πορίσματά](#) της για το Βέλγιο. Η Επιτροπή τονίζει μεν τις θετικές εξελίξεις στην εφαρμογή της Σύμβασης από τις εθνικές αρχές, όπως για παράδειγμα η κακομεταχείριση και η υπερβολική άσκηση βίας από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, που έχουν οδηγήσει σε αρκετούς θανάτους κρατουμένων ήδη από το 2014. Ακόμα, έχουν επισημανθεί και περιστατικά δυσανάλογης άσκησης βίας, όπως ενδεικτικά σε διαδηλώσεις και πορείες διαμαρτυρίας για τα μέτρα κατά της COVID-19. Εκφράστηκε ιδιαίτερη ανησυχία για την υπερβολική -και ενίοτε ανεπίτρεπτη- χρήση όπλων σε διαδηλώσεις, την αμφιλεγόμενη αποτελεσματικότητα των ερευνών, ειδικά σε περιπτώσεις διερεύνησης περιστατικών αθέμιτης χρήσης βίας, αλλά και τον υπερπληθυσμό που παρατηρείται σε φυλακές/κέντρα κράτησης και τις χαμηλού επιπέδου συνθήκες διαβίωσης. Η Επιτροπή, ακόμα, επέκρινε την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου να συνεχίσει την κράτηση των αιτούντων άσυλο στα σύνορα (απόφαση που ευθυγραμμίζεται με την πιο σκεπτικιστική πλέον πολιτική ασύλου στη χώρα λόγω και των συνεχώς αυξανόμενων ροών από Ανατολάς). Ενέμεινε, μάλιστα, και σε εκθέσεις που κάνουν λόγο για επαναπροωθήσεις σε περιοχές συρράξεων. Ωστόσο, χαιρέτισε την απόφαση επαναπατρισμού ανηλίκων από εμπόλεμες περιοχές.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού

16 Ιουλίου 2021

Μυανμάρ Με [δήλωση Τύπου](#) η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχει η παραμικρή προστασία στην Μυανμάρ και πως κινδυνεύει μία ολόκληρη γενιά. Από την εκδήλωση του πραξικοπήματος, έχουν σκοτωθεί 75 παιδιά, περίπου 1000 κρατούνται αυθαίρετα (ειδικά σε περιπτώσεις αδυναμίας σύλληψης των γονέων τους), ενώ αναρίθμητα στερούνται της βασικής ιατρικής περίθαλψης και εκπαίδευσης, πρόσβασης σε πόσιμο νερό και τροφή κυρίως στις αγροτικές περιοχές, με αποτέλεσμα να διακυβεύεται το δικαίωμα στη ζωή, η επιβίωση και η ανάπτυξή τους, ενώ οι κάθε είδους συνέπειες της κατάστασης αναμένεται να υπονομεύσουν ολόκληρη την γενιά. Η Επιτροπή κάλεσε στη λήψη ειρηνικών μέτρων για την ομαλή εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεων της χώρας (έχει προσχωρήσει ήδη από το 1991).

Διεθνής Δικαιοσύνη

5

Διεθνές Δικαστήριο (ICJ)

2 Οκτωβρίου 2021

**Γκάμπια κατά
Μυανμάρ**

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο στις ΗΠΑ διέταξε το Facebook να διαθέσει στη δημοσιότητα και να παραδώσει στη Γκάμπια υλικό και δεδομένα, που μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμα για τη στοιχειοθέτηση της γενοκτόνου πρόθεσης που συνόδευε τις εγκληματικές ενέργειες της Κυβέρνησης της Μυανμάρ σε βάρος των Μουσουλμάνων Ροχίνγκια. Συγκεκριμένα, τον Αύγουστο 2018, η εταιρεία Facebook ανακοίνωσε ότι, κατόπιν έρευνας που έγινε για να ελεγχθεί η χρήση της πλατφόρμας στην ρητορική μίσους σε βάρος των Ροχίνγκια, αφαίρεσε 425 ιστοσελίδες, 17 Ομάδες στο FB, απενεργοποίησε 135 λογαριασμούς και 15 λογαριασμούς στην εφαρμογή Instagram, ενώ απαγόρευσε από 20 πρόσωπα -συμπεριλαμβανομένου του Στρατηγού Min Aung Hlaing, που ηγήθηκε του στρατιωτικού πραξικοπήματος του Φεβρουαρίου 2021- τη χρήση στην πλατφόρμα. Όλα αυτά τα δεδομένα έπαυσαν να είναι δημόσια, αλλά παρέμειναν αρχειοθετημένα στις βάσεις δεδομένων της Facebook και ως εκ τούτου, η Γκάμπια προσέφυγε κατά της Εταιρείας για να τα διαθέσει ως αποδεικτικό υλικό στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, όπου έχει καταθέσει προσφυγή κατά της Μυανμάρ.

12 Οκτωβρίου 2021

**Σομαλία
κατά Κένυα**

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εξέδωσε απόφαση στην *Υπόθεση Θαλάσσιας Οριοθέτησης στον Ινδικό Ωκεανό (Σομαλία κατά Κένυα)*. Η απόφαση υποστήριξε τη θέση της Σομαλίας σε ότι αφορά τον έλεγχο

των διαφιλονικούμενων υδάτων. Ο Πρόεδρος της Κένυας Uhuru Kenyatta -η οποία καθόλη τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας ερημοδίκησε- ανακοίνωσε ότι «απορρίπτει πλήρως την απόφαση του Δικαστηρίου» ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών δήλωσε ότι *“As a sovereign nation Kenya shall no longer be subjected to an international court or tribunal without its express consent. ... The Judgement of the Court — whichever way — will have profound security, political, social and economic ramifications in the Horn of Africa region and beyond.”* (βλ. και Σχόλιο Ν. Ιωαννίδη, προηγούμενης)

Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

2 Φεβρουαρίου 2021

Έναρξη δίκης “The Prosecutor v. Alfred Yekatom and Patrice-Edouard Ngaïssona”

Στις 30 Μαΐου του 2014, η τότε μεταβατική Κυβέρνηση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας παρέπεμψε στον Εισαγγελέα του ΔΠΔ, Luis Moreno Ocampo, την κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα από την 1η Αυγούστου του 2012. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί πως το 2007, ο Εισαγγελέας ξεκίνησε τη διερεύνηση της κατάστασης στην χώρα για την περίοδο αναταραχών του 2002-2003, από την οποία και προέκυψε μία μοναδική υπόθεση με κατηγορούμενο για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας τον Jean Pierre Bemba. Η δεύτερη παραπομπή αφορά εγκλήματα που τελέστηκαν στα πλαίσια μίας μη διεθνούς σύρραξης μεταξύ των Séléka και των ομάδων Anti-balaka. Αναφορικά με τους πρώην αξιωματούχους, του στενού μάλιστα κύκλου του Bozize, των Anti-Balaka, Yekatom και Ngaïssona, το κατηγορητήριο περιλαμβάνει εγκλήματα πολέμου (όπως ανθρωποκτονία, βιασμός, επιθέσεις κατά αμάχων) και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (όπως απελάσεις, εξαναγκαστική μετακίνηση πληθυσμών) σε διάφορες περιοχές -συμπεριλαμβανομένου και επιθέσεις κατά μουσουλμάνων στο Σχολείο Yamwara- πέραν της πρωτεύουσας της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, Μπανγκουί. Η Εισαγγελία θεωρεί μάλιστα πως και οι δύο κατηγορούμενοι έδρασαν στα πλαίσια ενός *Κοινού Στρατηγικού Πλάνου* για την επανακατάληψη της εξουσίας από τον πρώην Πρόεδρο Francois Bozize,

με την ταυτόχρονη στοχοποίηση των μουσουλμανικών πληθυσμών νοτιοδυτικά της χώρας που θεωρούνταν υποστηρικτές των Seleka. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως παράλληλα με τις διαδικασίες ενώπιον του ΔΠΔ, το 2015, εγκαθιδρύθηκε ένα υβριδικό ποινικό δικαστήριο, ενσωματωμένο στο δικαστικό σύστημα της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, το οποίο παρά ταύτα ξεκίνησε τη λειτουργία του, το 2018, με σκοπό την εκδίκαση υποθέσεων κατά των ομάδων Anti-Balaka και Seleka.

4 Φεβρουαρίου 2021

Απόφαση
Dominic Ongwen

Ο δίκης του Dominic Ongwen ενώπιον του ΔΠΔ ξεκίνησε το 2016 και η Απόφαση εκδόθηκε το Φεβρουάριο του 2021, ενώ τον Μάιο εκδόθηκε και η ποινή που θα εκτίσει. Λίγο αργότερα, στις 21 Μαΐου ο Συνήγορος του Ongwen γνωστοποίησε την πρόθεσή του να καταθέσει έφεση ενώπιον του ΔΠΔ, επικαλούμενος λάθη σε όλη τη διαδικασία, και στην εξέταση των αποδείξεων, που οδήγησαν στην παραβίαση του δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Η υπόθεση του Ongwen, είχε προκαλέσει το ενδιαφέρον γιατί ο ίδιος ο δράστης που *ηθελήμει να και με διαύγεια επέφερε τεράστιο πόνο στα θύματά του*, υπήρξε θύμα αυτής της ίδιας οργάνωσης. Η υπόθεση του Ongwen πέραν αυτού είναι η πρώτη που αφορά τη δράση της διαβόητης τρομοκρατική οργάνωσης, Lord's Resistance Army του καταζητούμενου από το 2005 από το ΔΠΔ Joseph Kony. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του, την απαγωγή του Ongwen από το LRA σε μικρή ηλικία, ωστόσο δεν αναγνώρισε πως ο κατηγορούμενος είχε μειωμένη πνευματική ικανότητα, γεγονός που συναποτελεί και αντικείμενο της έφεσης του Ongwen. Ο Ongwen, υπήρξε ο πρώτος που καταδικάστηκε και για το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, του εξαναγκασμού σε εγκυμοσύνη, με συνολική ποινή για τα 61 εγκλήματα του, τα είκοσι πέντε χρόνια φυλάκισης με βασικό σκεπτικό του Δικαστηρίου, την επανένταξη του, στην κοινωνία.

30 Μαρτίου 2021

Απόφαση του
Τμήματος Εφέσεων
στην Υπόθεση
Bosco Ntaganda

Ο Bosco Ntaganda υπήρξε ανώτερο στέλεχος των Patriotic Forces for the Liberation of Congo, κατά τη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης στο Ituri, της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό. Ο Ntaganda, το 2019, καταδικάστηκε σε 30 χρόνια κάθειρξης για την τέλε-

ση συνολικά 18 εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της σεξουαλικής δουλείας, αποτελώντας μάλιστα την πρώτη καταδίκη για το ΔΠΔ αναφορικά με το συγκεκριμένο έγκλημα. Ωστόσο τόσο η Εισαγγελέας όσο και ο Ntaganda κατέθεσαν έφεση ενώπιον του Εφετειακού Τμήματος, για την ετυμηγορία αλλά και για την ποινή (από τον Ntaganda). Το Εφετειακό Τμήμα του ΔΠΔ, εξέδωσε την Απόφασή του, το Μάρτιο του 2021, επιβεβαιώνοντας τόσο την ετυμηγορία όσο και την ποινή. Συγκεκριμένα, το Εφετείο, κατέληξε πως δεν παραβιάστηκε το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη, ενώ έκρινε ως ορθή την κρίση του Πρωτοβάθμιου Τμήματος, σχετικά με το βαθμό εμπλοκής του και γνώσης των τελεσθέντων εγκλημάτων και ιδίως σε βιασμούς και γενετήσια δουλεία. Ακόμη κεντρικό σημείο της Έφεσης αποτέλεσε η απόρριψη της έφεσης της Εισαγγελέως για την ερμηνεία του Τμήματος Προδικασίας του όρου επίθεση, υπό το πρίσμα του άρθρου 8 (2)(e)(iv) του Καταστατικού. Πιο συγκεκριμένα, η Εισαγγελέας υποστήριξε πως έπρεπε να υιοθετηθεί μία διευρυμένη ερμηνεία του όρου επίθεση υπό το προαναφερθέν άρθρο και εδάφιο, ώστε να μην περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο εκθροπραξιών, εξαιτίας της σημασίας προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιατρικών εγκαταστάσεων.

31 Μαρτίου 2021:

Απόφαση Τμήματος
Εφέσεων για
Laurent Gbagbo
και Charles Blé
Goudé

Η κοινή Απόφαση για τους Laurent Gbagbo και Charles Blé Goudé, εκδόθηκε το 2019 και προκάλεσε σοβαρές αντιδράσεις σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε από την Εισαγγελία καθώς και ερωτηματικά για τη λειτουργία του ΔΠΔ. Ο λόγος ήταν πως ο πρώην πρόεδρος της Ακτής Ελεφαντοστού, Gbagbo και ο Ble Goudé, απαλλάχθηκαν από το Πρωτόδικο Τμήμα του Δικαστηρίου, σχετικά με την κατηγορία τέλεσης εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εξαιτίας ανεπαρκών αποδείξεων. Ειδικότερα το κατηγορητήριο αφορούσε τις επιθέσεις κατά αμάχων που ξεκίνησαν μετεκλογικά και συγκεκριμένα κάλυπτε την περίοδο 2010-2011 στην Ακτή Ελεφαντοστού. Η Εισαγγελέας, στην έφεσή της υποστήριξε πως το Πρωτόδικο Τμήμα είχε παραβιάσει τις καταστατικές προβλέψεις, ενώ δεν είχε εφαρμόσει ξεκάθαρο standard αποδείξεων ούτε και σαφή προσέγγιση για την επάρκειά τους. Τελικώς το Τμήμα Εφέσεων απέρριψε στο

σύνολό της, την έφεση επισημαίνοντας μεταξύ άλλων η καθυστέρηση έκδοσης της αιτιολογίας της ετυμηγορίας δε συνιστά λόγω ακύρωσης ολόκληρης της διαδικασίας.

14 Ιουνίου 2021

Δημοσίευση της
“Πολιτικής για
την Πολιτιστική
Κληρονομιά” της
Εισαγγελέως,
Fatou Bensouda

Η προετοιμασία μίας Πολιτικής για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στα πλαίσια του Καταστατικού της Ρώμης, είχε προαναγγελθεί με το Στρατηγικό Πλάνο του Γραφείου της Εισαγγελέως το 2019. Η Πολιτική αυτή, είναι αποτέλεσμα διαβουλεύσεων που ξεκίνησαν από το 2017 με ειδικούς και σε στενή συνεργασία με την UNESCO. Αναγνωρίζοντας τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της απώλειάς της, η Πολιτική αυτή, όχι μόνο αποσαφηνίζει το υπάρχον νομικό πλαίσιο επί του θέματος, αλλά επαναβεβαιώνει τη δέσμευση του Γραφείου να διερευνά και να διώκει τέτοια εγκλήματα, αποτελώντας έναν οδηγό για τη διερεύνηση τους. Ακόμη είναι αξιοσημείωτο πως η “Πολιτική” υιοθετεί μία ευρεία έννοια του όρου *πολιτιστική κληρονομιά*, εμπερικλείοντας τόσο την υλική, όσο και την άυλη μορφή της.

14 Ιουνίου 2021

Αίτημα
Εξουσιοδότησης
από την
Εισαγγελέα για την
έναρξη Έρευνας
για την κατάσταση
στις Φιλιππίνες

Οι Φιλιππίνες αποσύρθηκαν επίσημα από το Καταστατικό της Ρώμης το 2019, ένα χρόνο μετά την έναρξη της προδικαστικής εξέτασης από την Εισαγγελέα για την κατάσταση στη χώρα από τον Ιούλιο του 2016 κατά τη διάρκεια του “πολέμου κατά των ναρκωτικών” που είχε εξαπολύσει ο Πρόεδρος Rodrigo Duterte. Ο “πόλεμος κατά των ναρκωτικών” ξεκίνησε αμέσως μετά την εκλογή του Προέδρου, με το Project “Double Barrel”, το οποίο έχει ονομασθεί από τη Διεθνή Αμνηστία “*οι εκατό ημέρες σφαγής*”. Ήδη από το 2016 και έπειτα από πληροφορίες που είχαν γίνει γνωστές για εξωδικαστικές εκτελέσεις εμπόρων και χρηστών ναρκωτικών ουσιών, η Εισαγγελέας είχε εκφράσει την ανησυχία της για τις πρακτικές που ακολουθούσαν οι διωκτικές αρχές. Η Εισαγγελέας ολοκλήρωσε την προκαταρκτική εξέταση τον Ιούνιο του 2021, συμπεραίνοντας πως υφίσταται επαρκής βάση για την έναρξη έρευνας, καταθέτοντας σχετικό αίτημα στο Τμήμα Προδικασίας υπό το άρθρο 15 του Καταστατικού. Συγκεκριμένα αναφέρεται πως μεταξύ Ιουλίου 2016 και Μαρτίου 2019, μέλη των δυνάμεων ασφαλεί-

ας των Φιλιππίνων και όχι μόνο σκότωσαν χιλιάδες υπόπτους για συσχετισμό με το εμπόριο ναρκωτικών. Βεβαίως, εναπόκειται στον νέο Εισαγγελέα, Kharim Khan, δεδομένου και των περιορισμών, να επιμείνει στο ζήτημα.

15 Ιουνίου 2021

Δημοσίευση της
“Πολιτικής για την
Ολοκλήρωση των
Καταστάσεων” από
το Γραφείο της
Εισαγγελέως

Τον Ιούνιο του 2021, δημοσιεύθηκε η εν λόγω Πολιτική από το Γραφείο της Εισαγγελέως -στο ίδιο πνεύμα και προηγούμενων αντίστοιχων Πολιτικών (2013 και 2016)- αποτελώντας μάλιστα μία προσωπική δέσμευση της Εισαγγελέως. Η Πολιτική αυτή, σκιαγραφεί ουσιαστικά τις διαδικασίες που οδηγούν στην ολοκλήρωση της διερεύνησης μίας κατάστασης από το Γραφείο της Εισαγγελέως. Ουσιώδης κρίνεται σε αυτό το σημείο ο διαχωρισμός μεταξύ της Φάσης της Έρευνας και της Φάσης της Δίωξης, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει πως οι δύο αυτές Φάσεις δε συνδέονται. Η Πολιτική αποτελεί τρόπον τινά και απάντηση στην κριτική που ασκείται στο Γραφείο για την κατάληξη αρκετών καταστάσεων που διερευνά.

16 Ιουνίου 2021

Αθώωση Laurent
Gbagbo

Μετά από 10 έτη κράτησης, ο πρώην Πρόεδρος της Ακτής Ελεφαντοστού Laurent Gbagbo, έχοντας αθωθεί -δυνάμει της αδυναμίας εύρεσης αποδείξεων- από τις κατηγορίες περί της εμπλοκής του στην τέλεση διεθνών εγκλημάτων το 2010 ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου επέστρεψε στην Ακτή Ελεφαντοστού.

Στις 18 Οκτωβρίου 2021, ο Gbagbo εξελέγη Πρόεδρος του νεοσυσταθέντος κόμματος African People's Party's Congress (PPA-CI), μετά από 10 χρόνια απουσίας από το πολιτικό προσκήνιο.

23 Ιουνίου 2021

Καταστατικό ΔΠΔ:
Ανεξάρτητο Πάνελ
Εμπειρογνομόνων
για τον ορισμό του
«Ecocide»

Με πρωτοβουλία της ΜΚΟ Stop Ecocide Foundation συγκλήθηκε το Ανεξάρτητο Πάνελ Εμπειρογνομόνων, το οποίο υιοθέτησε έναν πρώτο ορισμό του ecocide και πρότεινε την συμπερίληψή του στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Το προτεινόμενο άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης θα όριζε τα εξής:

“ecocide means unlawful or wanton acts committed

with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment being caused by those acts.”.

Προτάθηκε ακόμη η προσθήκη νέας παραγράφου στο προοίμιο του ΚατΔΠΔ, στην οποία θα αναγνωρίζονται οι βαρύτατες συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον. Οι Εμπειρογνομόνες υποστηρίζουν πως αυτές οι προτάσεις αποτελούν ένα πρώτο βήμα για τη διεύρυνση της αρμοδιότητας του ΔΠΔ και, μάλιστα, δεδομένων των κενών που συχνά συναντώνται στο επίπεδο της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, θα ήταν ιδανική ευκαιρία για την τιμωρία των μεγάλων ρυπαντών. Με αυτές τις τροποποιήσεις, το ΔΠΔ δε θα επιλαμβάνεται υποθέσεων περιβαλλοντικών μόνο στο πλαίσιο μίας ένοπλης σύρραξης, αλλά θα μπορεί να αναγνωρίζει ποινική ευθύνη σε Κυβερνήσεις και πρόσωπα ακόμα και εν καιρώ ειρήνης.

27 Ιουνίου 2021

Σουδάν: παράδοση
φερόμενων
δραστών διεθνών
εγκλημάτων στο
Darfur

Το Σουδάν αποφάσισε να παραδώσει στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο πρώην αξιωματούχους της χώρας που εκζητούνται ως φερόμενοι δράστες διεθνών εγκλημάτων (εγκλημάτων πολέμου, κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονίας) στο Darfur. Πράγματι, η Κυβέρνηση θα παραδώσει τον έκπτωτο Πρόεδρο Omar Al-Bashir, αλλά και πρώην υψηλόβαθμα στελέχη της κυβέρνησής του.

1 Ιουλίου 2021

Απόφαση
Τμήματος Εφέσεων
στην υπόθεση
κατά του Al Hassan
Ag Abdoul Aziz
Ag Mohamed Ag
Mahmoud

Το Δεκέμβριο του 2020, το Τμήμα Προδικασίας του ΔΠΔ, εξέδωσε Απόφαση υπό τον Κανόνα 55 (2) των Κανόνων Διαδικασίας, με την οποία ενημερώνει για την πιθανότητα αλλαγής των νομικών χαρακτηρισμών των κατηγοριών. Επισημαίνεται πως Al Hassan, φερόμενο μέλος της οργάνωσης Ansar Eddine και de facto αρχηγός της ισλαμικής αστυνομίας στην περιοχή του Μαγκρέμπ, κατηγορείται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (γενετήσια δουλεία, βιασμοί, βασανιστήρια, κά.) την περίοδο από τον Απρίλιο του 2012 έως τον Ιανουάριο του 2013. Παράλληλα με τις κατηγορίες αυτές και για το ίδιο χρονικό διάστημα, του έχουν απαγγελθεί κατηγορίες και για εγκλήματα πολέμου (επιθέσεις σε κτίρια αφιερωμένα στη θρησκεία και σε ιστορικά μνημεία). Η έφεση του Al Hassan για την Απόφαση του Δεκεμβρίου, αφορούσε

πρώτον την άρνηση του Τμήματος να αλλάξει το χαρακτηρισμό πράξεων σεξουαλικής βίας κατά τεσσάρων θυμάτων, ώστε να θεωρηθούν ως βασανιστήρια και απάνθρωπη συμπεριφορά, εφόσον υπήρχαν αντίστοιχες κατηγορίες για πράξεις εναντίον των ίδιων θυμάτων. Το ενδιαφέρον εδώ είναι πως ενώ το Τμήμα Εφέσεων θεώρησε λανθασμένη την προσέγγιση αυτή του Τμήματος Προδικασίας, τόνισε παρά ταύτα πως δεν εμπόδισε την προετοιμασία υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Δεύτερο σημείο της έφεσης του που απορρίφθηκε κι αυτό, αποτέλεσαν οι επτά εκθέσεις της ισλαμικής αστυνομίας, στις οποίες βασίστηκε το Τμήμα για πιθανή αλλαγή στο νομικό χαρακτηρισμό κατηγοριών, και δεν υπήρχαν στο αρχικό κατηγορητήριο.

9 Ιουλίου 2021

Υπόθεση Ali Muhammad Qli Abd-Al-Rahman

Το Τμήμα Προδικασίας II του ΔΠΔ επιβεβαίωσε και τις 31 κατηγορίες κατά του Abd-Al-Rahman για τέλεση εγκλημάτων πολέμου και κατα της ανθρωπότητας την περίοδο μεταξύ Αυγούστου 2003 και Απριλίου 2004 σε περιοχές γύρω από το Darfur. Ο κατηγορούμενος μεταφέρθηκε στο ΔΠΔ τον Ιούνιο 2020, μετά την αυθόρμητη παράδοσή του στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία.

15 Ιουλίου 2021

Επιβεβαίωση του Τμήματος Προδικασίας Α του κατηγορητηρίου κατά του Paul Gicheru

Η μετεκλογική βία στην Κένυα την περίοδο 2007/8 αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας του Εισαγγελέα από το 2005, όποτε και αιτήθηκε την διερεύνηση της, *proprio motu*. Από την έρευνα που διεξήχθη προέκυψαν δύο βασικές υποθέσεις, για τις οποίες τελικώς είτε αποσύρθηκαν (Kenyatta, Francis Kirimi Muthaura, Mohammed Hussein Ali) είτε τερματίστηκαν (Ruto and Sang) οι κατηγορίες, που περιλάμβαναν την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Επομένως η υπόθεση Gicheru έχει μία παραπάνω σημασία εξαιτίας του αδιέξοδου που οδηγήθηκαν, ουσιαστικά, οι υπόλοιπες. Συγκεκριμένα ο Paul Gicheru, μαζί με τον Philip Kipkoech Bett (του ο οποίου η υπόθεση διαχωρίστηκε από του Gicheru) κατηγορείται για αδικήματα κατά την απονομή της δικαιοσύνης. Τον Ιούλιο του 2021, το Τμήμα Προδικασίας Α επιβεβαίωσε το κατηγορητήριο της Εισαγγελέως, για αδικήματα (π.χ. δωροδοκία, εκφοβισμός) που φαίνεται να

διαπράχθησαν μεταξύ του Απριλίου του 2013 και του τερματισμού της υπόθεσης κατά Ruto and Sang, με σκοπό την υπονόμηση της υπόθεσης τους ενώπιον του ΔΠΔ, σε συνεργασία με άλλα άτομα. Υπενθυμίζεται πως σε περιπτώσεις, όπως αυτή, που αφορούν την απονομή της δικαιοσύνης, τα μέρη δεν έχουν τη δυνατότητα να εφεσιβάλουν την Απόφαση επιβεβαίωσης του κατηγορητηρίου.

4 Αυγούστου 2021

Ακύρωση του εντάλματος σύλληψης της Simone Gbagbo

Ανακοινώθηκε ότι το από 29 Φεβρουαρίου 2012 ένταλμα σύλληψης σε βάρος της Simone Gbagbo ακυρώθηκε στις 19 Ιουλίου 2021. Υπήρξε η Πρώτη Κυρία της Ακτής Ελεφαντοστού (2000-2011) και σήμερα τελεί Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Ομάδας και Αντιπρόεδρος του Λαϊκού Μετώπου [Inorian Popular Front (FPI)]. Της απαγγέθηκαν τέσσερις κατηγορίες για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (δολοφονίες, βιασμοί και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας, διωγμοί και άλλες απάνθρωπες πράξεις) που τελέστηκαν την μετεκλογική περίοδο 2010-2011 στην χώρα. Το Τμήμα Προδικασίας του ΔΠΔ αποφάσισε την ακύρωση του εντάλματος σύλληψης κατόπιν σχετικού αιτήματος της απερχόμενης Εισαγγελέως λόγω έλλειψης εξέλιξης» της αποδεικτικής διαδικασίας σε βάρος της. Το Δικαστήριο συνεκτίμησε σε αυτή την απόφαση και τα ευρήματα της εφετειακής απόφασης για τον Laurent Gbagbo, του Μαρτίου 2021, εκτιμώντας ότι το ένταλμα σύλληψης στερούνταν των αποδεικτικών προϋποθέσεων του άρθρου 58 παρ.1α του ΚατΔΠΔ.

4 Αυγούστου 2021

Σουδάν: απόφαση προσχώρησης στο Καταστατικό της Ρώμης

Η μεταβατική διοίκηση του Σουδάν (στην εξουσία μετά την απομάκρυνση του Al-Bashir το 2019) εξέφρασε ομόφωνα την βούληση προσχώρησης στο Καταστατικό της Ρώμης, προκειμένου να αποδοθούν ποινικές ευθύνες στους υπευθύνους του προηγούμενου καθεστώτος. Η απόφαση εκκρεμεί ενώπιον της ανώτατης εθνικής αρχής, ενώ ο Πρωθυπουργός υπογραμμίζει την σημασία της πράξης για την απονομή δικαιοσύνης, αλλά και την προσπάθεια εδραίωσης του κράτους δικαίου στην χώρα. Το ΔΠΔ είχε προηγουμένως εκδώσει ένταλμα σύλληψης στον Omar Al-Bashir για κατηγορίες τέλεσης γενοκτονίας, εγκλήματα πολέμου και κατά της ανθρωπότητας στην διαχείριση της κρί-

σης στο Darfur. Ο al-Bashir υπήρξε ο πρώτος αρχηγός κράτους του οποίου ζητήθηκε η παράδοση από το ΔΠΔ. Στις 11 Φεβρουαρίου 2020, η Κυβέρνηση ανακοίνωσε την παράδοση του Al-Bashir στο Δικαστήριο, για να δικαστεί. Σύμφωνα με πηγές των ΗΕ, περίπου 300.000 άτομα σκοτώθηκαν και περισσότερα από 2,5 εκατομμύρια μετακινήθηκαν λόγω της σύρραξης από το 2003. Σε εθνικό επίπεδο, ο Al-Bashir κατηγορείται για εκτεταμένη χρήση βιασμών, δολοφονιών, εμπρησμών χωριών κ.λπ. Προς το παρόν, κρατείται σε φυλακές στην Χαρτούμ. Το 2019, καταδικάστηκε για εμπλοκή σε σκάνδαλα διαφθοράς και ακόμα βρίσκεται εν εξελίξει ποινική διαδικασία ήδη από το 1989 για το πραξικόπημα, με το οποίο ανήλθε στην εξουσία. Στις 13 Αυγούστου 2021, τελικά, η Μεταβατική Κυβέρνηση του Σουδάν υπογράφει με την Εισαγγελέα του ΔΠΔ Μνημόνιο Κατανόησης, που περιλαμβάνει διατάξεις για τη συνεργασία σε ότι αφορά την παράδοση στο δικαιοδοτικό όργανο όσων προσώπων έχουν επικηρυχθεί με διεθνές ένταλμα σύλληψης (μεταξύ των οποίων και ο πρώην Πρόεδρος του Σουδάν Omar Al Bashir που κατηγορείται και για γενοκτονία), αλλά και τη λειτουργία περιφερειακού γραφείου του ΔΠΔ, προκειμένου να συγκεντρωθούν αποδεικτικά στοιχεία για τις δίκες που θα ακολουθήσουν.

17 Αυγούστου 2021

Δήλωση του
Εισαγγελέα Kharim
Khan για την
κατάσταση στο
Αφγανιστάν

Ο Εισαγγελέας, Kharim Khan, σε Δήλωσή του τον Αύγουστο εξέφρασε τις ανησυχίες του για την κατάσταση στο Αφγανιστάν, με βάση τις πληροφορίες των για εξωδικαστικές εκτελέσεις και γενικότερα πιθανές παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου. Παράλληλα τόνισε πως το Γραφείο του Εισαγγελέα, δυνάμει της εφετειακής Απόφασης του Μαΐου του 2020, δύναται να εξετάσει κατηγορίες για την τέλεση εγκλημάτων στην περιοχή του Αφγανιστάν από το Μάιο του 2003. Σχεδόν ένα μήνα αργότερα, ο Εισαγγελέας ζήτησε να του δοθεί εξουσιοδότηση για την επανεκκίνηση της έρευνας για την κατάσταση στη χώρα και συγκεκριμένα εγκλήματα (με καταγγελίες για επιθέσεις κατά αμάχων, εξωδικαστικές εκτελέσεις, διώξεις γυναικών και κοριτσιών, κά) που τελέστηκαν από τους Taliban και το Ισλαμικό Κράτος της Επαρχίας Khorasan (IS-K), από το Τμήμα Προδικασίας II. Σε αυτό το σημείο υπενθυμίζεται πως τον Απρίλιο του 2020 είχε γίνει δεκτό αίτημα παραπομπής της έρευνας από το Τμή-

μα Προδικασίας δυνάμει του άρθρου 18(2) σε εθνικό επίπεδο, η *ακεραιότητα* και *αποτελεσματικότητα* των οποίων, σύμφωνα με την κρίση του Εισαγγελέα δε διασφαλίζονται πλέον λόγω των εξελίξεων. Συγκεκριμένα ο Εισαγγελέας έκρινε πως η πιθανολογούμενη *αντισυνταγματική μετάβαση εξουσίας* που έλαβε χώρα προκαλεί μία *αβεβαιότητα για της συνέχιση των πολιτικών της χώρας*, συμπεριλαμβανομένων και των προαναφερθέντων διαδικασιών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς αυτήν την τοποθέτηση παρουσιάζει η Απόφαση το Τμήμα Προδικασίας II της 8ης Οκτωβρίου, σύμφωνα με την οποία *δεν έχουν θέση στο Δικαστήριο δηλώσεις ή υποθέσεις πολιτικής φύσεως*, σημειώνοντας παράλληλα πως δεν εμπίπτουν στη διακριτική ευχέρεια του Εισαγγελέα ή οποιουδήποτε οργάνου του ΔΠΔ, θέματα εκπροσώπησης των κρατών και μετάβασης εξουσίας. Τέλος το Τμήμα μάλιστα ζήτησε πληροφορίες για την κατάσταση στη χώρα από το Γενικό Γραμματέα ΗΕ και το Προεδρείο της Γενικής Συνέλευσης ΗΕ, ώστε να αποφανθεί για το σχετικό αίτημα του Εισαγγελέα, ενώ απέρριψε *in limine* το αίτημα παράστασης από *πιθανά* θύματα.

15 Σεπτεμβρίου 2021

Εξουσιοδότηση
του Τμήματος
Προδικασίας I για
τη διερεύνηση της
κατάστασης στις
Φιλιππίνες

Το Τμήμα Προδικασίας I, τον περασμένο Σεπτέμβριο, αποφάνθηκε πως υπάρχει επαρκής βάση στο αίτημα, που αρχικά κατατέθηκε από την πρώην Εισαγγελέα (στις 24 Μαΐου του 2021), για την έναρξη έρευνας για την κατάσταση στις Φιλιππίνες. Η διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 15 και η ερμηνεία του από το Τμήμα Προδικασίας, αναφορικά με την εξέταση του αιτήματος του/της Εισαγγελέως, σε αυτή τη φάση περιορίζεται μόνο στην πιθανότητα τέλεσης των εγκλημάτων τα οποία φαίνεται πως εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ. Πρόκειται για μία υπόθεση που προκάλεσε το ενδιαφέρον, υπό το φως των αντιδράσεων του Προέδρου Duterte και την επακόλουθη αποχώρηση των Φιλιππίνων από το Καταστατικό της Ρώμης (η οποία ολοκληρώθηκε στις 17 Μαρτίου του 2019). Το Τμήμα με βάση και την προηγούμενη πρακτική του ΔΠΔ (όπως στην κατάσταση στο Μπουρούντι και στην υπόθεση Abd Al Rahman), κατέληξε πως το Δικαστήριο διατηρεί δικαιοδοσία *ratione temporis* για εγκλήματα που τελέστηκαν στην επικράτεια των Φιλιππινών έως και τις 16 Μαρτίου του 2019, που *δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό εφόσον η προκαταρκτική εξέταση*

είχε ξεκινήσει πριν την αποχώρηση της. Υπενθυμίζεται σε αυτό το σημείο πως τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που φαίνεται να διαπράχθηκαν την περίοδο αυτή έγιναν στα πλαίσια του πολέμου κατά των ναρκωτικών. Τέλος ο Εισαγγελέας εξουσιοδοτείται να διερευνήσει καταγγελίες για οποιοδήποτε έγκλημα φαίνεται να τελέστηκε στα πλαίσια αυτού του πολέμου (οι παραστάσεις των θυμάτων κάνουν λόγο για εξαναγκαστικές εξαφανίσεις, τη σεξουαλική βία, απάνθρωπη/εξευτελιστική μεταχείριση και βασανιστήρια, και φυλάκιση ή άλλη σοβαρή στέρηση της σωματικής ελευθερίας πέραν της ανθρωποκτονίας από πρόθεση).

4 Οκτωβρίου 2021

Έρευνα για τις
Φιλιππίνες

Στον απόηχο της απόφασης του Προ-Δικαστικού Τμήματος του ΔΠΔ να ξεκινήσει η Εισαγγελική Αρχή έρευνα στις Φιλιππίνες για τυχόν τέλεση εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας στο πλαίσιο του «πολέμου κατά των ναρκωτικών», που σχεδίασε και πραγματοποίησε η Κυβέρνηση, ο Πρόεδρος των Φιλιππίνων Ροντρίγκο Ντουτέρτε δήλωσε ότι θα προετοιμάσει την υπεράσπιση του ενώπιον του ΔΠΔ. Ο Πρόεδρος Ντουτέρτε εξέλεξε το 2016 έπειτα από μια προεκλογική εκστρατεία με ακραίο πολιτικό λόγο, κατά τη διάρκεια της οποίας υποσχέθηκε να εξαλείψει τη μάστιγα των ναρκωτικών στις Φιλιππίνες σκοτώνοντας δεκάδες χιλιάδες παραβάτες του νόμου, προκαλώντας διεθνή κατακραυγή. Το 2019 ανακοίνωσε την αποχώρηση των Φιλιππίνων από το ΔΠΔ, αφού θεωρούσε ότι ΔΠΔ δεν έχει ουδεμία δικαιοδοσία και ισχυριζόταν στο παρελθόν ότι δεν θα συνεργαστεί στην έρευνά του, την οποία χαρακτήριζε «παράνομη». Μάλιστα, το 2019 απέσυρε τις Φιλιππίνες από το ΔΠΔ. Η ανακοίνωση του Οκτωβρίου 2021 έγινε δυο μέρες μετά την αναγγελία της απόσυρσης του από την πολιτική μετά τις εκλογές του 2022.

12 Οκτωβρίου 2021

Δίκη Mahamat Said
Abdel Kani από την
Κεντροαφρικανική
Δημοκρατία

Στο ΔΠΔ ξεκίνησε η δίκη του Mahamat Said Abdel Kani, πρώην Ηγέτη της Seleka στην Κεντρο-Αφρικανική Δημοκρατία (CAR), ο οποίος αντιμετωπίζει κατηγορίες για την τέλεση 14 εγκλημάτων πολέμου και κατά της Ανθρωπότητας που φαίνεται να διέπραξε ως Διοικητής δυο κέντρων κράτησης στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου του 2013. Ο κατηγορούμενος

παραδόθηκε στο ΔΠΔ από τις αρχές της CAR τον Ιανουάριο 2021.

12 Οκτωβρίου 2021

Κατάσταση
στην Βραζιλία

Η αυστριακή ΜΚΟ Allrise υπέβαλε στην Εισαγγελία του ΔΠΔ φάκελο με τον οποίο αιτείται την «επείγουσα και εξονυχιστική έρευνα του ΔΠΔ για ενδεχόμενες παραβιάσεις των Άρθρων 7 και 25(3)(γ) του Καταστατικού της Ρώμης λόγω της συνεχιζόμενης ευρείας επίθεσης που διενεργεί η Κυβέρνηση Μπολσονάρο στον Αμαζόνιο, τα περιβαλλοντικά εξαρτώμενα τμήματα του και τους υπερασπιστές του, που περιλαμβάνει την τέλεση δολοφονιών, διώξεων και άλλων απάνθρωπων πράξεων».

28 Οκτωβρίου 2021

Προκαταρκτική
εξέταση για
την κατάσταση
στην Κολομβία
με τη Συμφωνία
Συνεργασίας
μεταξύ του
Γραφείου του
Εισαγγελέα του
ΔΠΔ και της
Κολομβίας

Η προκαταρκτική εξέταση για την κατάσταση στην Κολομβία είχε ξεκινήσει από το 2004, και σύμφωνα με τις ενδιάμεσες Εκθέσεις του Γραφείου υπήρχαν ενδείξεις για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας από το 2002 -έτος κύρωσης του Καταστατικού από τη χώρα- και εγκλημάτων πολέμου από το 2009 (εφόσον είχε κατατεθεί Δήλωση υπό το άρθρο 124 του Καταστατικού) ως αποτέλεσμα εσωτερικής ένοπλης σύγκρουσης (μεταξύ κυβερνητικών, παραστρατιωτικών δυνάμεων, καθώς και άλλων ένοπλων ομάδων). Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα οι κολομβιανές αρχές και συγκεκριμένα το Γραφείο του Εισαγγελέα έχει διεξάγει έρευνα για τις καταγγελίες ενώ δημιουργήθηκε και *Πάνελ για την Αναγνώριση της Αλήθειας* (Panel for Acknowledgement of Truth, Responsibility and Determination of Facts and Conduct) κατά το πρότυπο των Επιτροπών Αλήθειας αντίστοιχων περιπτώσεων. Οι διαδικασίες ωστόσο είχαν αξιολογηθεί ως *ανεπαρκείς και ανολοκλήρωτες για ορισμένες ομάδες θυμάτων*, με τα πράγματα να αλλάζουν από το 2012 όποτε οι αρχές εμβάθυναν τις έρευνές τους, και την Εισαγγελέα να καταλήγει στην Έκθεσή της, του 2020 πως έχει γίνει πρόοδος. Ο νέος Εισαγγελέας τον Οκτώβριο του 2021 λαμβάνοντας υπόψη του, αυτές τις παράλληλες *ικανοποιητικές* -υπό το πρίσμα του άρθρου 17(1α)- διαδικασίες από τις κολομβιανές αρχές, ολοκλήρωσε τη διαδικασία για τη χώρα με την υπογραφή Συμφωνίας Συνεργασίας με τις εθνικές αρχές για τη μελλοντική συνεργασία τους.

Διεθνής Ποινική Δικαιοσύνη - Διάφορα

7 Απριλίου 2021

Απόφαση
του Τμήματος
Προδικασίας των
Ειδικών Τμημάτων
του Δικαστηρίου
για την Καμπότζη

Οι κατηγορούμενοι για την Υπόθεση υπ' αριθμόν 003 αρχικά ήταν οι Meus Muth και Sou Met, ο οποίος πέθανε το 2015 τερματίζοντας την υπόθεση εναντίον του. Ο Meus Muth ήταν ανώτατος αξιωματούχος της κυβέρνησης των Khmer Rouge και το κατηγορητήριο εναντίον του, που καταρτίστηκε το 2015, περιλαμβάνει γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, σοβαρές παραβιάσεις της Σύμβασης της Γενεύης του 1949 και παραβιάσεις του εθνικού Ποινικού Κώδικα. Το 2018 ωστόσο οι δύο Δικαστές (διεθνής και εθνικός) που διερευνούσαν την υπόθεσή του, ώστε να την παραπέμπουν ή όχι σε δίκη, κατέληξαν σε αντικρουόμενες Αποφάσεις. Οι Δικαστές διαφώνησαν για τον αν ο Meus Muth, εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, με τον εθνικό Δικαστή να απορρίπτει την υπόθεση εναντίον του και το διεθνή Δικαστή να τον παραπέμπει σε δίκη. Το Τμήμα Προδικασίας του Δικαστηρίου εξέδωσε Απόφαση, ύστερα από την έφεση του εθνικού Δικαστή και των Συνηγόρων, για αυτές τις δύο αντικρουόμενες Αποφάσεις, κρίνοντάς τες ως παράνομες βάσει του εσωτερικού Κανονισμού του Δικαστηρίου.

15 Απριλίου 2021:

Μεταφορά στη
Ρουάντα ύποπτης
τέλεσης πράξεων
γενοκτονίας

Η Beatrice Munyenyezi είναι η πρώτη -υψηλού επιπέδου- γυναίκα ύποπτη για την τέλεση πράξεων γενοκτονίας, η οποία αφού καταδικάστηκε σε 10 έτη κάθειρξη για απάτη προκειμένου να λάβει την αμερικανική υπηκοότητα, ψευδόμενη για το ρόλο της στη γενοκτονία σε βάρος των Τούτσι, απελάθηκε από τις ΗΠΑ και μεταφέρθηκε στη Ρουάντα για δίκη. Το κατηγορητήριο της περιλαμβάνει 7 κατηγορίες για τέλεση διεθνών εγκλημάτων μεταξύ των οποίων ο φόνος ως πράξη γενοκτονίας, η υποκίνηση σε γενοκτονία, η εξολόθρευση και συνενοχή σε βιασμό. Η κατηγορούμενη είναι σύζυγος του Arsene Ntahobali, ο οποίος μαζί με τη μητέρα του (Pauline Nyiramasuhuko) καταδικάστηκαν από το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) σε ισόβια κάθειρξη για το ρόλο τους στη γενοκτονία.

8 Ιουνίου 2021

Ειδικό Δικαστήριο
για την
Κεντροαφρικανική
Δημοκρατία

Τον Ιούνιο του 2021, ορκίστηκαν τα μέλη του υβριδικού Δικαστηρίου για την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία επίσημα ενώπιον του Εφετείου της Μπανγκούι. Η σημασία του γεγονότος αυτού είναι μεγάλη, εφόσον το εν λόγω Δικαστήριο δεν έχει αρχίσει τη λειτουργία του παρότι ιδρύθηκε επίσημα το 2015 (με τον οργανικό νόμο υπ' αριθμόν 15-003). Η δημιουργία του ήρθε ως αποτέλεσμα του Μνημονίου Κατανόησης μεταξύ των ΗΕ και της Κυβέρνησης του 2014 έπειτα από την εσωτερική κρίση του 2012-2014 μεταξύ των ομάδων Seleka και anti-Balaka. Ωστόσο το Δικαστήριο είναι επιφορτισμένο με την εκδίκαση υποθέσεων που αφορούν *σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου* που έλαβαν χώρα από το 2003, εξαιτίας και των εντάσεων που έχει γνωρίσει η χώρα καθώς και της προσπάθειας αμνήστευσης δραστηριών με το σχετικό νόμο του 2003. Η ορκωμοσία των μελών του λοιπόν αποτελεί ένα σημαντικό βήμα ιδίως εάν ληφθούν υπόψη τα προβλήματα που αντιμετώπισε ως τώρα (χρηματοδότησης, καθυστέρησης λόγω πανδημίας, πρόσληψης του προσωπικού, κλπ.).

8 Ιουνίου 2021

Απόφαση Ratko
Mladic του
Εφετείου του
Μεταβατικού
Μηχανισμού των
ad hoc Ποινικών
Δικαστηρίων

Η Απόφαση του 2017 του ad hoc Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία για το Ratko Mladic, πρώην στρατιωτικό ηγέτη των Σερβο-Βόσνιων, έκρινε ως ένοχο τον κατηγορούμενο για το ρόλο που διαδραμάτισε σε τέσσερις "κοινές εγκληματικές επιχειρήσεις". Ο Mladic συγκεκριμένα αρνήθηκε την ύπαρξη των σχεδίων αυτών των τεσσάρων επιχειρήσεων, καθώς και τη συμμετοχή του σε αυτές (Overarching JCE, Srebrenica JCE, Hostage-Taking JCE, Sarajevo JCE). Παράλληλα ο Mladic είχε ζητήσει και επανεκδίκαση της υπόθεσής του εξαιτίας λαθών που έγιναν στην εκδίκαση της Απόφασης, ενώ τρίτο σημείο έφεσής του, υπήρξε ο υπολογισμός της ποινής που του επιβλήθηκε (ισόβια κάθειρξη), χωρίς να δοθεί επαρκές βάρος στην *καλοπροαίρετη μεταχείριση που επέδειξε και τη βοήθεια που παρείχε σε θύματα*. Το Εφετείο απέρριψε στο σύνολό της, την έφεση του Mladic, όπως επίσης και την έφεση του Εισαγγελέα υποστηρίζοντας πως δεν ήταν υπεύθυνος για το έγκλημα της γενοκτονίας σε ορισμένες περιοχές της Βοσνίας Ερζεγοβίνη, απορρίπτοντας την έφεση του Εισαγγελέα.

8 Ιουνίου 2021

Πρώην
Γιουγκοσλαβία:
υπόθεση Ratko
Mladic

Η Kathleen Kavalec, επικεφαλής της Αποστολής του ΟΑΣΕ στη Βοσνία Ερζεγοβίνη, δήλωσε επ'ευκαιρία της έκδοσης της εφετειακής απόφασης στην υπόθεση του Ratko Mladic ότι "κλείνει ένα σημαντικό κεφάλαιο για την απονομή δικαιοσύνης στα θύματα και τους επιζήσαντες των εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και τη γενοκτονία που διαπράχθηκαν στη Βοσνία Ερζεγοβίνη". Υπογράμμισε πως η απονομή δικαιοσύνης είναι το πρώτο βήμα για την εγκαθίδρυση διαρκούς ειρήνης και της διασφάλισης του κράτους δικαίου, ενώ παράλληλα η Αποστολή συνεχίζει να στηρίζει την ανάπτυξη του εθνικού δικαιοδοτικού μηχανισμού για την τιμώρηση των εγκλημάτων πολέμου, σύμφωνα με την Αναθεωρημένη Εθνική Στρατηγική για την Τιμώρηση των Εγκλημάτων Πολέμου, αλλά και με τα διεθνώς αναγνωρισμένα εκθέγγυα δίκαιης δίκης.

25 Ιουνίου 2021

Απόφαση του
Μηχανισμού για
τα ad hoc Διεθνή
Ποινικά Δικαστήρια,
Nzabonimpa et al.

Η Απόφαση *Εισαγγελέας κατά Nzabonimpa, Ngirabatware, Anselme Nzabonimpa, Jean de Dieu Ndagijimana και Marie Rose Fatuma*, αφορά κατηγορίες για προσβολή του δικαστηρίου εξαιτίας της παρενόχλησης μαρτύρων από τους κατηγορούμενους. Συγκεκριμένα, το Δεκέμβριο του 2012, το ad hoc Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα εξέδωσε την Απόφαση κατά του Augustin Ngirabatware, πρώην Υπουργού, καταδικάζοντας σε 35 χρόνια φυλάκισης, με τις κατηγορίες να περιλαμβάνουν το έγκλημα της γενοκτονίας (ως μέλος μάλιστα κοινής εγκληματικής οργάνωσης με στόχο την μερική ή ολική εξόντωση των Τούτσι) και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Οι μάρτυρες που προσπάθησαν να δωροδοκήσουν οι κατηγορούμενοι είχαν καταθέσει στην διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσης του Ngirabatware, σε μία προσπάθειά τους να τους πείσουν να αναιρέσουν τις καταθέσεις τους. Τελικός, ο δικαστής Vagn Joensen (Δανία) έκρινε ένοχους τους κατηγορούμενους, επιβάλλοντας ποινή δύο χρόνων φυλάκισης στο Ngirabatware, ενώ δεν επιβλήθηκε νέα ποινή στους Nzabonimpa, Ndagijimana, Fatuma επειδή είχαν ήδη προφυλακιστεί για έντεκα μήνες.

30 Ιουνίου 2021

Απόφαση Jovica
Stanišić and Franko
Simatović του
Μηχανισμού για
τα ad hoc Διεθνή
Ποινικά Δικαστήρια

Το 2017, το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και συγκεκριμένα το Τμήμα Εφέσεων, αντέστρεψε (εφόσον είχε εντοπίσει λάθη στο συλλογισμό) την πρωτόδικη Απόφαση κατά των Jovica Stanišić and Franko Simatović, με την οποία απαλλάσσονταν από τις κατηγορίες και διέταξε επανεκδίκαση, η οποία έλαβε χώρα το 2021. Οι δύο κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι, εξαιτίας της *πρακτικής βοήθειας* που παρείχαν μέσω της εκπαίδευσης μελών ειδικής ομάδας των σερβικών Μυστικών Υπηρεσιών (υπενθυμίζεται πως ο Stanišić ήταν ο Διευθυντής της Υπηρεσίας) για την κατάληψη της περιοχής Bosanski Šamac τον Απρίλιο του 1992. Ωστόσο αναφορικά με τις παραστρατιωτικές οργανώσεις (όπως η Serbian Volunteer Guard) καθώς και τις δυνάμεις του Karadžić, το Δικαστήριο έκρινε πως παρά τις σχέσεις των κατηγορουμένων με τον Karadžić, δεν αποδείχθηκε πέραν πάσης αμφιβολίας η εμπλοκή τους στις οργανώσεις αυτές.

16 Ιουλίου 2021

Δήλωση του J.
Borell με την
ευκαιρία της
Ημέρας για την
Διεθνή Ποινική
Δικαιοσύνη

Την Ημέρα της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης, ο J. Borell, αποτιμώντας την σπουδαιότητα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, επανέλαβε την δέσμευση της ΕΕ να προστατεύσει την ανεξαρτησία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) και την ακεραιότητα του Καταστατικού της Ρώμης, να συμβάλλει στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς του, πάντοτε με γνώμονα τις θεμελιώδεις αρχές και αξίες που διατρέχουν το Καταστατικό της Ρώμης. Η ΕΕ θα συνεχίσει να παρέχει κάθε είδους υποστήριξη στο ΔΠΔ -διπλωματική, πολιτική και οικονομική- και να διευκολύνει το έργο του για την αποκατάσταση της διεθνούς παρανομίας εξ ονόματος των θυμάτων. Και τούτο, μάλιστα, μέσω της προώθησης της ευρύτατης δυνατής αποδοχής και πλήρους εφαρμογής του Καταστατικού του. Τέλος, αποτιμάται θετικά η θητεία της τέως Εισαγγελέως Fatou Bensouda και χαιρετίζεται η ανάδειξη του Karim Khan. Παράλληλα, τονίζεται η σημασία της κοινωνίας των πολιτών και των υπερασπιστών ΔΤΑ στην όλη διαδικασία, που πάντοτε έχει ως στόχο την -έστω νηική- αποκατάσταση των θυμάτων.

17 Ιουλίου 2021:

Δήλωση ΓΓ/ΗΕ
με την ευκαιρία
της Ημέρας
Διεθνούς Ποινικής
Δικαιοσύνης

Στην 25η επέτειο της υιοθέτησης του Καταστατικού της Ρώμης, ο ΓΓ/ΗΕ δήλωσε πως ο καταλογισμός για διεθνή εγκλήματα παραμένει κοινή δέσμευση για την προώθηση της ειρήνης, της ασφάλειας, των ΔΤΑ και των θεμελιωδών ελευθεριών. Άλλωστε, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει εκδώσει μία σειρά σημαντικών αποφάσεων, αποδεικνύοντας την μη ανεκτικότητα της διεθνούς κοινωνίας σε αποτρόπαια εγκλήματα. Τα ΗΕ εμπλέκονται, άλλωστε, άμεσα στην προσπάθεια ενίσχυσης της εθνικής νομοθεσίας για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας, στο πλαίσιο της συμπληρωματικότητας. Αναλογιζόμενος την ιστορία του ΔΠΔ, αλλά και τις πολύκροτες αποφάσεις της χρονιάς, καλεί όλα τα κράτη-μέλη των ΗΕ να συμμετέχουν στην διαδικασία κατανομής ευθυνών και εξάλειψης της ατιμωρησίας.

6 Αυγούστου 2021:

Διεθνές
Στρατιωτικό
Δικαστήριο για την
Άπω Ανατολή

Νέα αποκατακτημένα αρχεία αποκαλύπτουν ότι οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις διέταξαν την καύση των λειψάνων Ιαπώνων εκτελεσμένων και το διασκορπισμό της στάχτης τους στην θάλασσα, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι δε θα παραδίδονταν στην Ιαπωνία και δε θα τιμώνταν ως ήρωες πολέμου. Τα εν λόγω έγγραφα, που φέρουν τον τίτλο "Final Disposition and Policies Governing Burial and Graves Registration of Executed War Criminals", ανακαλύφθηκαν από τον Hiroaki Takazawa, έναν λέκτορα Δικαίου στο Nihon University. Τα έγγραφα υπογράφηκαν υπό την διοίκηση του Στρατηγού Douglas Mac Arthur, που υπογράμμιζε ότι τα νεκρά σώματα δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να περάσουν σε ιαπωνικό έλεγχο.

Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΔΔΘ)

25 Μαρτίου 2021:

Τροποποίηση
Κανονισμού
Λειτουργίας

Στις 25 Μαρτίου 2021, το ΔΔΘ αποφάσισε την τροποποίηση των Κανονισμών Λειτουργίας του (σε αγγλική και γαλλική εκδοχή), ειδικά ως προς τις συνθέσεις των επιμέρους δομών του, με στόχο να ενισχύσει την έμφυλη διάσταση.

21 Ιουνίου 2021:

Δήλωση Προέδρου
ΔΔΘ στην
Συνέλευση των
κρατών-μερών

Ο Δικαστής Albert Hoffmann, Πρόεδρος του ΔΔΘ, σε δήλωσή του στην Συνέλευση των κρατών-μερών της Σύμβασης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, παρουσίασε την ετήσια Έκθεση για το 2020 και παρέσχε πληροφορίες για το έργο, αλλά και τα οργανωτικά θέματα του Δικαστηρίου, ενόψει και της 25ης επετείου (1 Οκτωβρίου 2021). Ως προς το δικαστικό έργο, έκανε λόγο για την έκδοση απόφασης επί προδικαστικών ενστάσεων του Ειδικού Τμήματος για την οριοθέτηση μεταξύ Μαυρικού και Μαλδίβων στον Ινδικό Ωκεανό (28 Ιανουαρίου 2021), στην οποία απορρίφθηκαν οι ενστάσεις των Μαλδίβων περί αναρμοδιότητας του Τμήματος και του παραδεκτού των ισχυρισμών του Μαυρικού. Επιπλέον, ενημέρωσε για την υπόθεση *M/T "San Padre Pio" Case* (Ελβετία/Νιγηρία), που αφορά στην σύλληψη και κράτηση του πληρώματος και του φορτίου του εν λόγω πλοίου και της οποίας η ακροαματική διαδικασία θα ξεκινήσει στις 9 Σεπτεμβρίου 2021.

Ενημέρωσε, τέλος, για τις τροποποιήσεις στον Κανονισμό Λειτουργίας τόσο για την ενίσχυση της έμφυλης πτυχής, όσο και για την διεξαγωγή των διαδικασιών και συναντήσεων εξ ολοκλήρου διαδικτυακά, ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της εποχής.

Αποτιμώντας την μέχρι τώρα πορεία του Δικαστηρίου, ο Πρόεδρος Hoffmann εξέφρασε την πεποίθησή του ότι τα 25 χρόνια λειτουργίας του το έχουν ήδη καθιερώσει ως ένα forum ειρηνικής επίλυσης διαφορών για το δίκαιο της θάλασσας.

Διαιτησία/Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο

19 Οκτωβρίου 2021

Απόρριψη
προσφυγής
συζύγου του πρώην
Προέδρου της
INTERPOL Hongwei
Meng κατά της
INTERPOL

Το Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο (PCA) σε (αδημοσίευτη) απόφαση απέρριψε την προσφυγή της συζύγου του πρώην Προέδρου της INTERPOL Hongwei Meng κατά της INTERPOL με την κατηγορία ότι απέτυχε να συνδράμει το σύζυγο της, ο οποίος καταδικάστηκε για διαφθορά στην Κίνα το 2019.

27 Οκτωβρίου 2021

Μνημόνιο
Συνεργασίας και
Εγκατάστασης
Γραφείων στο
Βιετνάμ

Το Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο υπέγραψε Μνημόνιο Συνεργασίας και Εγκατάστασης Γραφείων με την Κυβέρνηση του Βιετνάμ. Ο διακυβερνητικός θεσμός διαιτητικών αρμοδιοτήτων διαθέτει έδρα στη Χάγη και γραφεία σε τρεις ακόμη χώρες (Αργεντινή, Μαυρίκιος και Σιγκαπούρη).

Συστήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (EurΔΔΑ)

15 Ιουνίου 2021

Ποινική δίωξη
φοιτητή για σχόλια
σε βάρος του
Ερντογάν

Στην υπόθεση *Çağdaş Ersoy v. Turkey*, το EurΔΔΑ έκρινε ότι η ποινική δίωξη και καταδίκη φοιτητή για δημόσια σχόλιά του που κατά τις τουρκικές Αρχές κρίθηκαν προσβλητικά για τον τότε Πρωθυπουργό της Τουρκίας Ερντογάν. Το Δικαστήριο διέγνωσε παραβίαση του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ, καθώς δεν πληρούσαν οι προϋποθέσεις της παρ. 2 για την συμβατή με την Σύμβαση επιβολή περιορισμών. Επανάλαβε, μάλιστα, ότι η επιτρεπτή κριτική προς ένα πολιτικό πρόσωπο δεν περιορίζεται στενά, σε αντίθεση με έναν απλό ιδιώτη. Επιδίκασε δέ δίκαιη ικανοποίηση 2000€ για μη χρηματική βλάβη και 2000€ δικαστικά έξοδα.

15 Ιουνίου 2021

Απόλυση δημοσίου
υπαλλήλου για
αντίδραση σε
ανάρτηση στο
Facebook

Στην υπόθεση *Melike v. Turkey*, το EurΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ. Η προσφεύγουσα, υπάλληλος στο Υπουργείο Εθνικής Εκπαίδευσης, απολύθηκε για αντίδραση του σε ανάρτηση στο Facebook. Οι τουρκικές Αρχές θεώρησαν πως οι συγκεκριμένες αναρτήσεις διατάρασαν την ηρεμία στο χώρο εργασίας, καθώς έκαναν λόγο για πιθανολογούμενος βιασμούς από εκπαιδευτικούς, αλλά και εξαπέλυαν κατηγορίες κατά πολιτικών αρχηγών και κομμάτων. Μη πληρουμένων των προϋποθέσεων της παρ. 2 για την επιβολή περιορισμών, το Δικαστήριο διέγνωσε παραβίαση του άρθρου 10 και επιδίκασε αποζημίωση 2000€.

Ιουνίου 2021

Ρατσιστικά
υποκινούμενη
πολιτική βία

Το EurΔΔΑ εξέδωσε απόφαση στην υπόθεση *Memedon κατά Βόρειας Μακεδονίας*, που σχετίζεται με αιτιάσεις για ρατσιστικά υποκινούμενη πολιτική βία προς τον προσφεύγοντα, που δηλώνει Ρομά στην καταγωγή και ισχυρίζεται αδυναμία του Κράτους να διερευνήσει το περιστατικό. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι οι Αρχές απέτυχαν να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις τους υπό το άρθρο 14 ΕυρΣΔΑ σε συνδυασμό με το άρθρο 3 και να λάβουν όλα τα μέτρα για την εξακρίβωση τυχόν διακρίνουσας συμπεριφοράς. Έκρινε, μάλιστα, ότι τα αποδεικτικά στοιχεία αποτελούσαν επαρκή βάση για την διάγνωση ευθύνης του κράτους για κακομεταχείριση του προσφεύγοντος.

Ιουνίου 2021

Επιτήρηση
δημοσιογράφων

Το EurΔΔΑ στην υπόθεση *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* ασχολήθηκε με αιτήματα δημοσιογράφων και ομάδων, μεταξύ αυτών οι Big Brother Watch και Διεθνής Αμνηστία, αναφορικά με τα τρία εφαρμοζόμενα καθεστώτα επιτήρησης στο Ηνωμένο Βασίλειο: (1) υποκλοπή επικοινωνιών, (2) διαμοιρασμό δεδομένων με ξένες κυβερνήσεις και (3) απόκτηση δεδομένων επικοινωνίας από παρόχους. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι τα μέτρα αυτά επέτρεψαν την αποκάλυψη σοβαρών απειλών και τη διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας, ενώ οι προσφεύγοντες ότι οι συγκεκριμένες μέθοδοι είναι παράνομες.

και συνιστούν δυσανάλογη παρέμβαση στις ιδιωτικές ζωές των πολιτών και στην ελευθερία της έκφρασης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι συγκεκριμένες πτυχές των συστημάτων αυτών δεν ήταν συμβατές με τα άρθρα 8 και 10 της Σύμβασης, χωρίς να διαγιγνώσκει παραβίαση για την απόκτηση των εν λόγω πληροφοριών από τους παρόχους.

9 Ιουλίου 2021

Δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση και αλλοδαποί

Στην υπόθεση *M.A. v. Denmark*, στην οποία Σύρος, που είχε εγκαταλείψει την χώρα του ήδη από το 2015 και ζητούσε άσυλο στην Δανία, δεν του επετράπη η επανένωση με την οικογένειά του, διότι δεν διέθετε τριετή άδεια διαμονής στην χώρα. Το ΕυρΔΔΑ έκρινε ότι λόγω της έλλειψης εξατομικευμένης εξέτασης και αξιολόγησης της υπόθεσής του, δεν μπόρεσε να ασκήσει το σχετικό δικαίωμά του. Οπότε οι εθνικές αρχές απέτυχαν να διασφαλίσουν μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ των οικονομικών αναγκών του προσφεύγοντος και της οικονομικής ευημερίας της Δανίας, με αποτέλεσμα να στοιχειοθετείται παραβίαση του άρθρου 8 ΕυρΣΔΑ.

13 Ιουλίου 2021

Κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων με την υποψία ότι επρόκειτο για προϊόντα εγκλήματος

Στην υπόθεση *Todorov and Others v. Bulgaria*, Το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου σε περίπτωση κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων με την υποψία ότι πρόκειται για προϊόντα εγκλήματος. Διαπίστωσε δέ ότι τα εθνικά δικαστήρια εξέτασαν διεξοδικά τα ζητήματα σταθμίζοντας τα δικαιώματα των προσφευγόντων με το δημόσιο συμφέρον. Ωστόσο, στην περίπτωση ενός προσφεύγοντα διέγνωσε παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, επειδή τα εθνικά δικαστήρια απέτυχαν να θεμελιώσουν σύνδεσμο μεταξύ των κατεσχεμένων και τυχόν εγκληματικής δραστηριότητας, ή την απόκλιση μεταξύ εισοδήματος και εξόδων. Ως προς αυτό, λοιπόν, η απόφαση των εθνικών δικαστηρίων ήταν δυσανάλογη.

27 Ιουλίου 2021

Νέα διακρατική προσφυγή: Ρωσία κατά Ουκρανίας

Μετά από αρκετές διακρατικές προσφυγές που έχουν ασκηθεί από την Ουκρανία και την Γεωργία κατά της Ρωσίας, η τελευταία για πρώτη φορά κατέθεσε στο ΕυρΔΔΑ διακρατική προσφυγή (application no. 36958/21) κατά της Ουκρανίας, ισχυριζόμενη την ύπαρξη εκτεταμένης διοικητικής πρακτικής, που συνίσταται -μεταξύ άλλων- στις ανθρωποκτονίες, απαγωγές, βίαιες μετακινήσεις, ανάμειξη στο δικαίωμα του εκλέγειν, αλλά και σοβαρούς περιορισμούς της ρωσικής γλώσσας και επιθέσεις σε ρωσικά Προξενεία και Πρεσβείες. Ακόμα, ισχυρίζεται ότι προβληματική είναι η διακοπή υδροδότησης από τις ουκρανικές αρχές στην Κριμαία, ενώ παράλληλα υποδεικνύει την Ουκρανία ως υπεύθυνη για τον θάνατο των επιβαινόντων στην πτήση MH17 των αερογραμμών της Μαλαισίας, επειδή δεν έκλεισε τον εναέριο χώρο της. Συνολικά, η ρωσική Κυβέρνηση κάνει λόγο για παραβάσεις των άρθρων 2, 3, 5, 8, 10, 13, 14, 18 ΕυρΣΔΑ, των άρθρων 1, 2 και 3 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, αλλά και του άρθρου 1 του 12ου Πρωτοκόλλου, ζητώντας μάλιστα την λήψη προσωρινών μέτρων (κατ' άρθρο 39 του Κανονισμού Λειτουργίας). Συγκεκριμένα, αιτήθηκε όπως το Δικαστήριο επιβάλει στην Ουκρανία την παύση των περιορισμών σε βάρος των ρωσόφωνων πληθυσμών, αλλά και να σταματήσουν οι παρεμβολές στο Βόρειο Κανάλι της Κριμαίας. Το ΕυρΔΔΑ απέρριψε το αίτημα λήψης προσωρινών μέτρων, καθώς δεν διέγνωσε σοβαρό κίνδυνο ανεπανόρθωτης βλάβης δικαιωμάτων της ΕυρΣΔΑ.

1 Αυγούστου 2021

15ο Πρωτόκολλο ΕυρΣΔΑ

Την 1η Αυγούστου 2021, τέθηκε σε ισχύ το 15ο Πρωτόκολλο της ΕυρΣΔΑ, το οποίο, αποσκοπώντας στην μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αρχή της επικουρικότητας και στο περιθώριο ελέγχου που επιφυλάσσεται υπέρ του ΕυρΔΔΑ. Ακόμα, μειώνει το χρονικό περιθώριο παραδεκτής άσκησης προσφυγής από 6 σε 4 μήνες μετά την έκδοση τελικής απόφασης εθνικού δικαστηρίου.

6 Αυγούστου 2021

Λήψη προσωρινών
μέτρων στην
υπόθεση του
François Compaoré
κατά Γαλλίας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε απόφασή του για τη λήψη προσωρινών μέτρων ζήτησε από τη Γαλλία να μην προχωρήσει στην έκδοση του François Compaoré στη Μπουρκίνα Φάσο, έως ότου εκδικαστεί η υπόθεση. Ο François Compaoré -αδελφός του έκπτωτου Προέδρου της Μπουρκίνα Φάσο Blaisse Compaoré, ο οποίος μετά από 27 χρόνια εκθρονίστηκε- κατηγορείται για την δολοφονία το 1998 ενός ακτιβιστή δημοσιογράφου που αποκάλυψε ένα κυβερνητικό δίκτυο συμβολαίων θανάτου αντιφρονούντων. Η Μπουρκίνα Φάσο μετά την πτώση του Blaisse Compaoré αποφάσισε να ζητήσει την έκδοση του αδερφού του από το Γαλλικό Κράτος. Το διάταγμα έκδοσης προσβλήθηκε στα δικαστήρια από τον Compaoré σε πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το οποίο απέρριψε και την έφεση του το Μάρτιο 2020. Τελικά, το Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας επικύρωσε το διάταγμα έκδοσης στις 30 Ιουλίου «για ενέργειες υποκίνησης σε δολοφονία μη πολιτικού χαρακτήρα». Τελικά, το ΕυρΔΔΑ έχει αναστείλει την εκτέλεση της έκδοσης μέχρι να λάβει απόφαση για την προσφυγή του Compaoré.

Εκτέλεση αποφάσεων Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων
του Ανθρώπου

9 Ιουνίου 2021

Εξέταση εκτέλεσης
αποφάσεων του
ΕυρΔΔΑ κατά την
1406^η Σύνοδο
(7-9 Ιουνίου 2021)

Κατά την 1406^η Σύνοδο της Επιτροπής Υπουργών (Σύνθεση ΔΤΑ) εξετάστηκε η πορεία εκτέλεσης αποφάσεων σημαντικών υποθέσεων του ΕυρΔΔΑ, μεταξύ των οποίων:

1. Η ομάδα υποθέσεων [Mammadli v. Azerbaijan](#), στην οποία η ΕΥ/ΣοΕ υπενθύμισε σε σχέση με τα ατομικά μέτρα, ότι το ΕυρΔΔΑ διέγνωσε παραβίαση του άρθρου 18 σε συνδυασμό με το άρθρο 5 (προσωπική ελευθερία) ΕυρΣΔΑ, αποκαλύπτοντας ένα pattern αυθαίρετων συλλήψεων και κρατήσεων πολιτικών αντιπάλων της Κυβέρνησης, ακτιβιστών και υπερασπιστών ΔΤΑ, αλλά και προηγούμενες Ενδιάμεσες Αποφάσεις (Interim Resolutions), καλώντας τις αρχές να διασφαλίσουν την άμεση εφαρμογή των ατομικών μέτρων και την παύση όλων των μέσων καταπίεσης

και δίωξης των εν λόγω προσώπων, αλλά και να ενημερώσουν σχετικά την ίδια την ΕΥ/ΣοΕ. Σε σχέση με τα γενικά μέτρα, υπογράμμισε ότι παραμένει υψίστης σημασίας για το Ανώτατο Δικαστήριο του Αζερμπαϊτζάν το προηγούμενο της υπόθεσης [Ilgar Mammadov and Rasul Jafarov](#), την ανάγκη οι αρχές να λάβουν τα αποτελεσματικά μέτρα για την εξιχνίαση των βασικών αιτιών και την ενίσχυση του δικαστικού συστήματος, να εφαρμόσουν τις Συστάσεις GRECO και άλλων σχετικών οργάνων και θεσμών του Στρασβούργου, αλλά και να εμπλακούν σε ένα διάλογο υψηλού επιπέδου με την ΓΓ/ΣοΕ για την επίτευξη αποτελεσμάτων, με την παροχή πληροφοριών μέχρι την 31η Ιουλίου 2021

2. Η ομάδα υποθέσεων [Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina](#), που αφορά σε διακρίσεις σε βάρος ατόμων που δεν ανήκουν σε συνιστώσες των πληθυσμών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ή δεν πληρούν τα κριτήρια εθνικής καταγωγής ή τόπου διαμονής ειδικά σε σχέση με το δικαίωμα του εκλέγειν/εκλέγεσθαι. Η ΕΥ/ΣοΕ εξέφρασε την ανησυχία της για την έλλειψη ουσιαστικής προόδου συναφώς, της μη συμμόρφωσης προς τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, αλλά και της απουσίας επίσημης σχετικής πληροφόρησης. Κάλεσε τις εθνικές αρχές να επιταχύνουν την διαδικασία αναμόρφωσης του εκλογικού συστήματος, να μεριμνήσουν για την κατάρτιση σχεδίου τροποποίησης του Συντάγματος και του εκλογικού νόμου, ώστε οι εκλογές του 2022 να διέπονται από το νέο καθεστώς και αποφάσισε ότι θα επανεξετάσει την πορεία της υπόθεσης στην Σύνοδο του Σεπτεμβρίου 2021. Πράγματι, η ΕΥ/ΣοΕ [επανήλθε](#) στο ζήτημα. Ωστόσο, η μη πρόοδος από την πλευρά των εθνικών αρχών την οδήγησε να μεταθέσει την εξέταση της πορείας εκτέλεσης της απόφασης σε μεταγενέστερη Σύνοδο.

3. Η ομάδα υποθέσεων [United Macedonian Organisation Ilinden and Others v. Bulgaria](#) αναφορικά με αδικαιολόγητη άρνηση των δικαστηρίων -την περίοδο 1999-2015- να καταχωρίσουν ενώσεις που αποσκοπούν στην αναγνώριση της λεγόμενης “μακεδονικής μειονότητας” στην Βουλγαρία κατά παράβαση του άρθρου 11 ΕυρΣΔΑ. Κάλεσε τις αρχές να εφαρμόσουν τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, καθώς και τις προγενέστερες Interim Resolutions, ενώ παράλληλα σημείωσε ως θετική εξέλιξη την προετοιμασία από το β/Υπουργείο Δικαιοσύνης πρόσθετων οδηγιών για

το θέμα, αλλά και για την καλύτερη εφαρμογή των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ. Τέλος, ζήτησε να παράσχει το κράτος περαιτέρω πληροφορίες μέχρι την 1η Δεκεμβρίου 2021 και η επόμενη εξέταση προγραμματίστηκε για τον Μάρτιο του 2002

4. Στο ίδιο μήκος κύματος και η ομάδα υποθέσεων [Bekir-Ousta και άλλοι κατά Ελλάδα](#) για παραβίαση του άρθρου 11 ΕυρΣΔΑ λόγω της άρνησης των ημεδαπών δικαστηρίων να καταχωρίσουν ενώσεις ή/και να διαλύσουν ενώσεις που αυτοπροσδιορίζονται ως “τουρκικές”. Με την ανησυχία ότι η εκ νέου απασχόληση των εθνικών δικαστηρίων με τις εν λόγω υποθέσεις παραμένει εκκρεμής και προχωρά βραδέως -13 χρόνια μετά τις αποφάσεις του Στρασβούργου- και υπογραμμίζοντας ότι η υποχρέωση συμμόρφωσης των κρατών-μερών προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου (άρθρο 46 ΕυρΣΔΑ) επεκτείνεται και στην ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας από τα εθνικά δικαστήρια, κάλεσε τις αρχές να διασφαλίσουν ότι οι εκκρεμείς υποθέσεις θα διεκπεραιωθούν εγκαίρως και σε πλήρη συμμόρφωση με το άρθρο 11 ΕυρΣΔΑ και την σχετική νομολογία ΕυρΔΔΑ, να ενημερώσουν την ΕΥ/ΣοΕ για την πορεία των διαδικασιών, αλλά και να συνεχίσουν τις προσπάθειες διάχυσης του προηγούμενου αυτού σε όλους τους επαγγελματίες δικαίου. Τέλος, αποφάσισε ότι το θέμα θα επανεξεταστεί τον Σεπτέμβριο του 2021. Στην επόμενη Σύνοδο, η ΕΥ/ΣοΕ [παρατήρησε](#) την στασιμότητα στην διαδικασία εκτέλεσης της απόφασης και αποφάσισε να επανέλθει στο ζήτημα μες στο 2022

5. Η ομάδα υποθέσεων [M.A. v. France](#) αναφορικά με την μεταφορά ατόμων στην Αλγερία και στο Μαρόκο, παρά το γεγονός πως διέτρεχαν σοβαρό κίνδυνο μεταχείρισης που αντέβαινε στα ελάχιστα standards του άρθρου 3 ΕυρΣΔΑ και παρά τα προσωρινά μέτρα που είχε εκδώσει το ΕυρΔΔΑ για μη συνέχιση της διαδικασίας. Ως προς τα ατομικά μέτρα, η ΕΥ/ΣοΕ υπογραμμίζει τις προσπάθειες των αρχών να συλλέξουν πληροφορίες ως προς τις συνθήκες κράτησής του, στην Αλγερία και έκλεισε την υπόθεση ως προς το σημείο αυτό, με το σκεπτικό ότι δεν διέτρεξε κίνδυνο (άλλωστε οι προσφεύγοντες διατηρούσαν το δικαίωμα να προσβάλουν την απόφαση μετακίνησής τους) και συνιστώντας την παρακολούθηση της υπόθεσης μέχρι την απελευθέρωσή του. Ως προς τα γενικά μέ-

τρα, παρατήρησε με βάση τις πληροφορίες που παρέσχον οι αρχές ότι οι πρακτικές ασύλου επιτρέπουν εξατομικευμένη αξιολόγηση των μετακινήσεων, ακόμα και για άτομα που συνδέονται με την τρομοκρατία. Επιπλέον, συνέστησε την λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την αποφυγή ανάλογων υποθέσεων, αλλά και την εφαρμογή των προσωρινών μέτρων. Θα επιληφθεί ξανά της υπόθεσης τον Μάρτιο του 2022.

6. Η υπόθεση [Moustahi v. France](#), που αφορά στην διοικητική κράτηση των παιδιών του προσφεύγοντος στο Mayotte, την ομαδική απέλασή τους και την ανάθεση της επιμέλειάς τους σε τρίτο ενήλικο πρόσωπο. Επί των ατομικών μέτρων, η ΕΥ/ΣοΕ κάλεσαν τις αρχές να καταβάλουν χωρίς χρονοτριβή την δίκαιη ικανοποίηση, αφού τα παιδιά έχουν επανενωθεί με τον πατέρα τους και τους έχουν χορηγηθεί θεωρήσεις μακράς διαμονής. Επί των γενικών μέτρων, ζήτησε την αναβάθμιση των διαδικασιών και την ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων, ώστε να προλαμβάνονται ανάλογα περιστατικά, αλλά και την πρόβλεψη ουσιαστικού ενδίκου μέσου στους άμεσα θιγόμενους. Θα επανέλθει στην υπόθεση τον Μάρτιο του 2022.

7. Η υπόθεση [Ilias and Ahmed v. Hungary](#), που αφορά σε παραβίαση της διαδικαστικής διάστασης του άρθρου 3 ΕυρΣΔΑ λόγω της μη εξέτασης τυχόν συνδρομής κινδύνου κακομεταχείρισης των προσφευγόντων-αιτούντων άσυλο κατά τη μεταφορά τους στη Σερβία, εκ μόνου του χαρακτηρισμού της χώρας ως ασφαλούς τρίτης. Σε σχέση με τα ατομικά μέτρα, επισημαίνεται ότι η δίκαιη ικανοποίηση θα πρέπει να καταβληθεί εγκαίρως, ενώ -ως προς τα γενικά μέτρα- ζητήθηκε η αξιοποίηση όλου του νομολογιακού προηγούμενου του ΕυρΔΔΑ (και του ΔΕΕ) για συναφή ζητήματα. Τέλος, η ΕΥ/ΣοΕ ζήτησε από τις εθνικές αρχές την παροχή περισσότερων πληροφοριών και ανακοίνωση ότι θα επανεξετάσει την πορεία εκτέλεσης της απόφασης τον Δεκέμβριο του 2021.

8. Η υπόθεση [Lingurar v. Romania](#), σχετικά με την ακρίνουςα μεταχείριση των προσφευγόντων από την αστυνομία στη βάση της εθνικής τους καταγωγής (Ρομά) και την ανικανότητα των αρχών να διερευνήσουν τα περιστατικά αυτά. Η ΕΥ/ΣοΕ διαπίστωσε ότι δεν μπορούν να ληφθούν εν προκειμένω άλλα ατομικά μέτρα, χαιρέτισε την αλλαγή της Πολιτείας ως

προς την ρητορική και τις προσπάθειες να μειωθούν αντίστοιχα φαινόμενα και να προωθηθούν κατάλληλες εθνικές πολιτικές σε όλα τα επίπεδα, ζήτησε να παρασχεθούν περισσότερες πληροφορίες και να συνταχθούν αντικειμενικές εκθέσεις και να υποβληθούν στο ΣοΕ επιπλέον πληροφορίες μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου 2021.

9. Η διακρατική προσφυγή *Georgia v. Russia (I)*, για την οποία επιδικάστηκε δίκαιη ικανοποίηση και ζητήθηκε η θέση σε εφαρμογή ενός μηχανισμού διανομής της στους δικαιούχους που θα τελεί υπό την εποπτεία της ΕΥ/ΣοΕ. Η ΕΥ/ΣοΕ ζήτησε την άμεση καταβολή από την Ρωσία της ικανοποίησης και την επανεξέταση της υπόθεσης τον Σεπτέμβριο 2021. Στην επόμενη Σύνοδο, η ΕΥ/ΣοΕ παρατήρησε την μη καταβολή της δίκαιης ικανοποίησης που το Δικαστήριο είχε επιδικάσει και [αποφάσισε](#) να επανέλθει στο ζήτημα σε επόμενη Σύνοδο.

10. Η υπόθεση *Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2)*, στην οποία ΕΥ/ΣοΕ κάλεσε τις αρχές να γνωστοποιήσουν την εφετειακή απόφαση, συνοδευόμενη από πληροφορίες για τις συνέπειες της καταδίκης του προσφεύγοντος και ζήτησε να κατατεθεί σχετικό Σχέδιο Δράσης για την αναμόρφωση και την ενίσχυση του δικαστικού συστήματος στην Τουρκία, που δέον να έχει σχεδιαστεί στη βάση των προδιαγραφών του ΣοΕ. Θα επιληφθεί ξανά της υπόθεσης τον Σεπτέμβριο 2021. Και πάλι, όμως, το Δικαστήριο [μετέθεσε](#) την εξέταση του ζητήματος σε επόμενη Σύνοδο.

11. Η υπόθεση *Kavala v. Turkey*, αφορά την σύλληψη και κράτηση του προσφεύγοντα, απουσία αποδείξεων ενοχής κατά παράβαση του άρθρου 5 παρ. 1 Ευρ-ΣΔΑ, με σκοπό την φίμωσή του και την τρομοκράτηση άλλων υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΥ υπενθύμισε τις προηγούμενες αποφάσεις της, στις οποίες θεωρούσε ότι η σύλληψη και κράτηση του Kavala συνιστά μάλλον συνεχή παραβίαση των δικαιωμάτων του και ζητά την άμεση απελευθέρωσή του. Αν δέ διαπιστώσει ότι η Τουρκία εμμένει στην μη εφαρμογή της απόφασης, θα ενεργοποιήσει την διαδικασία του άρθρου 46 παρ. 4 και θα παραπέμψει την υπόθεση στο ΕυρΔΔΑ. Αναγνωρίζοντας την προσπάθεια συμμόρφωσης με την κατάρτιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την αναμόρφωση της δικαιοσύνης,

εμμένει ότι πρέπει να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή των αποφάσεων του Δικαστηρίου, ακόμα και να θέσουν συγκεκριμένα περιθώρια αναθεώρησης αποφάσεων από το Συνταγματικό Δικαστήριο.

12. Οι ομάδες υποθέσεων *Sukachov, Nevmerzhtsky, Yakovenko and Melnik v. Ukraine*, αφορούν τον υπερπληθυσμό και τις απάνθρωπες και υποτιμητικές συνθήκες σε δομές κράτησης, αλλά και την απουσία ενός πλαισίου ενδίκων μέσων συμβατού με την ΕυρΣΔΑ δημιουργούν σοβαρές ελλείψεις και ανθρωπιστικές επιπτώσεις στο σύστημα της ΕυρΣΔΑ. Η ΕΥ/ΣοΕ κάλεσε τις ουκρανικές αρχές να υποβάλουν πλήρεις πληροφορίες για τις εκκρεμείς υποθέσεις, ώστε να είναι ευκολότερη η διαδικασία επόμενης εξέτασής τους. Ως προς τα γενικά μέτρα, η Επιτροπή παρατηρεί πως, παρά τις δηλώσεις των αρχών για αναμορφώσεις στο εθνικό σύστημα, ο υπερπληθυσμός και οι ταπεινωτικές συνθήκες κράτησης αποτελούν δομικό πρόβλημα στην Ουκρανία και καλούν τη χώρα να υποβάλει συγκεκριμένες πληροφορίες για τυχόν νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που έχει λάβει, πάντοτε σύμφωνα με τα πρότυπα του Οργανισμού και της νομολογίας του Δικαστηρίου.

ΔιΑμερικανική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔΙΑΕΔΑ)

23 Ιουνίου 2021

Εξαιρετική
περίπτωση αίτησης
προσωρινής
προστασίας
στη Νικαράγουα

Η ΔΙΑΕΔΑ ζήτησε από το Δικαστήριο του San José τη λήψη προσωρινών μέτρων, προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματα των προσφευγόντων Juan Sebastián Chamorro, José Adán Aguerri, Félix Maradiaga, Violeta Granera και των οικογενειών τους, που αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο να πληγούν ανεπανόρθωτα στη Νικαράγουα, καθώς τα προσωρινά μέτρα που ελήφθησαν σχετικά το 2018 και το 2019 δεν έχουν γίνει σεβαστά. Τα εν λόγω άτομα επιθυμούν να συμμετέχουν στις εκλογές του Νοεμβρίου 2021 ως μέλη του κόμματος της αντιπολίτευσης, που έχουν ασκήσει έντονη κριτική στις πολιτικές και στα μέτρα της Κυβέρνησης και έχουν διαδηλώσει κατά

της καταπιεστικής στάσης του κράτους σε βάρος των πολιτών σε περιόδους κρίσεων. Επιπλέον, αξιώνουν οι εκλογές να είναι δημοκρατικές.

Διαμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔΙΑΔΔΑ)

7 Ιουνίου 2021

Γνωμοδότηση:
η απεριόριστη
προεδρική
επανεκλογή ως
παραβίαση της
Αμερικανικής
Σύμβασης και της
Διακήρυξης ΔΤΑ

Το ΔΙΑΔΔΑ εξέδωσε Γνωμοδότησης σε απάντηση ερωτήματος που υπέβαλε η Κολομβία, αναφορικά με το αν η απεριόριστη δυνατότητα προεδρικής επανεκλογής είναι συμβατή με το διαμερικανικό σύστημα προστασίας ΔΤΑ. Το ΔΙΑΔΔΑ εξέτασε συγκεκριμένα: αν η απεριόριστη επανεκλογή σε προεδρικές εκλογές συνιστά παραβίαση δικαιώματος της Αμερικανικής Σύμβασης ΔΤΑ και αν είναι συμβατή με τις αρχές αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας του περιφερειακού συστήματος προστασίας ΔΤΑ.

Το ΔΙΑΔΔΑ όρισε την απεριόριστη προεδρική επανεκλογή ως παραμονή του Προέδρου της Δημοκρατίας στο αξίωμα για περισσότερες από δύο διαδοχικές περιόδους. Αφού τόνισε ευθύς εξ αρχής ότι δεν πρόκειται για αυτόνομο προστατευόμενο δικαίωμα, που να κατοχυρώνεται στην Σύμβαση ή στην Αμερικανική Διακήρυξη ΔΤΑ, ούτε και στο σύνολο του Δικαίου ΔΤΑ -συμβατικού ή εθιμικού, ή γενικών αρχών του δικαίου- σημείωσε ότι η σχετική απαγόρευση μπορεί να είναι συμβατή με την Σύμβαση, στο μέτρο που προβλέπεται από νόμο. Επιπλέον, υπογράμμισε ότι αποδυναμώνει τα κόμματα της αντιπολίτευσης και τα πολιτικά κινήματα, στερώντας τους την εύλογη προσδοκία ότι ίσως αναλάβουν την εξουσία. Άλλωστε, όπως παρατήρησε το ΔΙΑΔΔΑ, η πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα κράτη της αμερικανικής ηπείρου είναι πρωτίστως η διάβρωση των δημοκρατικών θεσμών, που ενδέχεται να οδηγήσουν στην εγκαθίδρυση αυταρχικών καθεστώτων, ακόμα και αν έχουν εκλεγεί με λαϊκή εντολή. Γι'αυτό κατέληξε και στο συμπέρασμα ότι η απεριόριστη παραμονή στο προεδρικό αξίωμα παραβιάζει τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, άρα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν σχετικών από την Σύμβαση και την Διακήρυξη.

Άλλα Διεθνή Δικαστήρια

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

27 Ιανουαρίου 2021

Ζητήματα
ανεξαρτησίας
δικαιοσύνης -
Διαδικασία επί
παραβίασης της
Επιτροπής κατά της
Πολωνίας

Η διαδικασία επί παραβίασης σε βάρος της Πολωνίας ξεκίνησε τον Απρίλιο 2020 από την Επιτροπή, με την αποστολή προειδοποιητικής επιστολής -ως είθισται- και αργότερα (Οκτώβριο) μίας αιτιολογημένης γνώμης. Η εν λόγω διαδικασία κινήθηκε εξαιτίας της νομοθετικής αναθεώρησης που εισήχθη το 2019 σχετικά με τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος της χώρας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αυτήν το Πειθαρχικό Τμήμα του Ανωτάτου Δικαστηρίου δύναται να λάβει Αποφάσεις που θα επηρεάζουν άμεσα την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστών, ενώ προβλέπεται ακόμη και άρση της δικαστικής ασυλίας. Η απάντηση των πολωνικών αρχών δεν ικανοποίησε την Επιτροπή και γι'αυτό, τον Ιανουάριο 2021 η Επιτροπή έστειλε μία πρόσθετη αιτιολογημένη γνώμη, προειδοποιώντας, παράλληλα, πως σε περίπτωση που δε ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα από πλευράς Πολωνίας, θα παραπέμψει το θέμα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πράγματι, το Μάρτιο 2021, η Επιτροπή παρέπεμψε την Πολωνία ενώπιον του ΔΕΕ για την αναθεώρηση της νομοθεσίας για τους δικαστές, που είχε τεθεί σε ισχύ το 2020, ζητώντας παράλληλα τη λήψη προσωρινών μέτρων προστασίας. Η Επιτροπή θεώρησε ότι η εφαρμογή ευρωπαϊκών κανόνων για την διασφάλιση αυτής της ανεξαρτησίας είναι αντίθετη με το ευρωπαϊκό δίκαιο. Επιπλέον, η εκτεταμένη εξουσία του Πειθαρχικού Τμήματος, του οποίου η ανεξαρτησία είναι αμφίβολη, υπονομεύει την ανεξαρτησία του συστήματος και το δικαίωμα σε αποτελεσματική έννομη προστασία. Η Επιτροπή ζήτησε την αναστολή των ήδη ληφθεισών αποφάσεων (και γενικά την αναστολή της αρμοδιότητας αυτής) του Πειθαρχικού Τμήματος για την άρση δικαστικής ασυλίας, την αναστολή των προβλέψεων που αποκλείουν την εφαρμογή ορισμένων διατάξεων ευρωπαϊκού δικαίου.

2 Μαρτίου 2021

Απόφαση
C-824/18 A.B.
and Others του
ΔΕΕ (διαδοχικές
τροποποιήσεις
του πολωνικού
νόμου για το
Εθνικό Δικαστικό
Συμβούλιο)

Το 2018, το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο της Πολωνίας απέσυρε τον κατάλογο των υποψηφίων Δικαστών για το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας και κατέθεσε ένα νέο, με αποτέλεσμα να εφεσιβάλουν την Απόφαση οι προηγούμενοι υποψήφιοι. Λίγο αργότερα, ο νόμος που προέβλεπε τη διαδικασία για τη δυνατότητα έφεσης των υποψηφίων τροποποιήθηκε και το Δικαστήριο, στο οποίο έγιναν οι εφέσεις, κατέθεσε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, διερρωτώμενο για το κατά πόσο η αναθεώρηση αυτή, εφόσον καθιστά αναποτελεσματική οποιαδήποτε έφεση, είναι σύμβατη με το ευρωπαϊκό δίκαιο. Το ΔΕΕ στην Απόφαση του έκρινε πως υπό το φως της αναθεώρησης αυτής η δυνατότητα άσκησης εφέσεως ουσιαστικά δεν καθίσταται πρακτικά δυνατή, εξετάζοντας τις πολιτικές και νομοθετικές εξελίξεις. Το ΔΕΕ αρχικά έκρινε πως το πολωνικό Δικαστήριο, στο οποίο έγιναν οι εφέσεις, πρέπει να κρίνει εάν η αναθεώρηση αυτή αποκλείει τέτοιες προδικαστικές ερωτήσεις και επομένως είναι αντίθετες προς το ευρωπαϊκό δίκαιο (άρθρα 4 ΣυνθΕΕ και 267 ΣΛΕΕ). Επιπλέον, το ΔΕΕ επανέλαβε πως σύμφωνα με το άρθρο 19 ΣυνθΕΕ, οι τυχόν νομοθετικές τροποποιήσεις δεν πρέπει να παρεμποδίζουν την αποτελεσματική νομική προστασία ιδιωτών. Ακόμη, το ΔΕΕ προσέθεσε πως, εφόσον το Συμβούλιο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο διορισμό των δικαστών, ο βαθμός ανεξαρτησίας που απολαμβάνει καθορίζει αναλογικά και την ανεξαρτησία και αμεροληψία των διορισθέντων Δικαστών που, σε συνδυασμό με την απουσία ένδικου μέσου όπως η έφεση ενδεχομένως καθιστά προβληματική τη διαδικασία. Το ΔΕΕ καταλήγει πως εφόσον το πολωνικό Δικαστήριο κρίνει ότι οι αναθεωρήσεις του 2018 παραβιάζουν το ευρωπαϊκό δίκαιο δε θα πρέπει και να τις εφαρμόσει.

25 Μαρτίου 2021

Απόφαση
στην υπόθεση
C-565/19 P
Armando Carvalho
and Others v
Parliament and
Council

Η υπόθεση *Armando Carvalho και άλλοι κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου*, αποκαλούμενη και ως *People's Climate Case*, κεντρίζει το ενδιαφέρον κυρίως εξαιτίας του αντικειμένου της προσφυγής και της αξίωσης που εγείρουν ιδιώτες έναντι κρατών. Το 2018 οικογένειες από πέντε κράτη μέλη της ΕΕ αλλά και από τρίτα κράτη (νησιά Φίτζι και Κένυα) καθώς και μία σουηδική οργάνωση για τους Σάαμι, προσέφυγαν

ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ, ζητώντας την αναίρεση του πακέτου νομοθετικών μέτρων που προωθούσαν τότε τα όργανα για την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Οι προσφεύγοντες υποστήριξαν πως ο στόχος της μείωσης των εκπομπών κατά 40% δεν ήταν αρκετός εξαιτίας της ζημίας που υφίστατο οι ίδιοι λόγω του υποβιβασμού του περιβάλλοντος. Η αντιπρόταση που έκαναν ήταν να τεθεί νέος στόχος μείωσης 50-60%, ωστόσο το Γενικό Δικαστήριο της ΕΕ απέρριψε την προσφυγή τους, εφόσον δε διέθεταν *locus standi* λόγω απουσίας έννομου συμφέροντος. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν έφεση για την Απόφαση ενώπιον του ΔΕΕ το 2019 η οποία απορρίφθηκε με τη σειρά της για τυπικούς λόγους, με το Δικαστήριο να τονίζει ότι δεν επαρκεί ως κριτήριο η πιθανή παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων, ώστε να αποκτήσουν *locus standi*.

18 Μαΐου 2021

Απόφαση
στις Κοινές
Υποθέσεις για τις
μεταρρυθμίσεις
στη Ρουμανία

Οι αναθεωρήσεις στη ρουμανική νομοθεσία για το δικαστικό σύστημα και η ευθυγράμμισή τους με το ευρωπαϊκό δίκαιο αποτέλεσαν -μεταξύ άλλων- το αντικείμενο προδικαστικών ερωτημάτων Δικαστηρίου της Ρουμανίας. Η διαδικασία των μεταρρυθμίσεων στο δικαστικό σύστημα και στην καταπολέμηση της διαφθοράς που είχε δρομολογηθεί με την προσχώρηση της Ρουμανίας στην ΕΕ, ξεκίνησε το 2006 και επιτηρούνταν από ειδικό μηχανισμό της ΕΕ (βλ. Απόφαση 2006/928). Το ΔΕΕ διευκρίνισε, αρχικά, πως η Απόφαση του 2006 είναι δεσμευτική για τη χώρα, ενώ οι Εκθέσεις της Επιτροπής που βασίζονται σε αυτή και οι Συστάσεις που αυτές περιλαμβάνουν είναι προαπαιτούμενα για τη συμμετοχή της χώρας στον Οργανισμό. Αναφορικά με το πειθαρχικό σύστημα των δικαστών το ΔΕΕ τονίζει πως η εθνική νομοθεσία για να είναι σύμβατη με το ευρωπαϊκό δίκαιο πρέπει να δικαιολογείται από το σκοπό της απόδοσης δικαιοσύνης και να μη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο άσκησης πολιτικού ελέγχου, προϋποθέσεις που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει κατά πόσο πληρούνται. Τέλος το ΔΕΕ επαναβεβαιώνει την υπεροχή του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι του εθνικού, αναφέροντας πως η νομοθεσία δεν πρέπει να είναι αντίθετη στην Απόφαση του 2006.

26 Μαΐου 2021

Σχέσεις Ελβετίας-
ΕΕ - θέση της
Επιτροπής

Η Ελβετία αποφάσισε να τερματίσει τις διαπραγματεύσεις για μία Συμφωνία πλαίσιο με την ΕΕ, προκαλώντας τις αντιδράσεις τόσο της Επιτροπής ΕΕ, όσο και του ΕυρΚνβλ. Η Συμφωνία πλαίσιο θα διασφάλιζε πως η πρόσβαση της Ελβετίας στην ενιαία αγορά θα γινόταν με συγκεκριμένους κανόνες και υποχρεώσεις και θα ήταν καθοριστική για άλλες μελλοντικές διμερείς Συμφωνίες, εφόσον οι υπάρχουσες Συμφωνίες που διέπουν τις σχέσεις των δύο θεωρούνται ξεπερασμένες. Ουσιαστικά, επρόκειτο για ένα οριζόντιο πλαίσιο διακυβέρνησης, και θα κάλυπτε πέντε διμερείς Συμφωνίες του 1999 που η ΕΕ υποστηρίζει ότι η Ελβετία δε σέβεται. Η κατάληξη αυτή, σύμφωνα με την Επιτροπή, θα οδηγήσει στην έλλειψη πρόσβασης της Ελβετίας σε μία σειρά από υπηρεσίες και προγράμματα της ΕΕ (πχ EURES, EU4Health Programme). Ακόμη, υπάρχει η πιθανότητα να χάσει την προνομιακή σύνδεση της στο σύστημα ηλεκτροδότησης της ΕΕ, ενώ προβλήματα δημιουργούνται και με τις αερομεταφορές. Τέλος, η πιθανότητα σύναψης νέων Συμφωνιών, χωρίς αυτήν τη Συμφωνία πλαίσιο, είναι πολύ μικρή.

3 Ιουνίου 2021

Απόφαση στην
Υπόθεση C-650/18
Ουγγαρίας κατά
Ευρωπαϊκού
Κοινοβουλίου

Το ΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή της Ουγγαρίας κατά του ΕυρΚνβλ, στην οποία υποστήριζε πως το όργανο δεν έλαβε υπόψη του στην ψηφοφορία τις αποχές που σημειώθηκαν και, επομένως, έπρεπε να ακυρωθεί το Ψήφισμα της 12ης Σεπτεμβρίου 2018. Το εν λόγω Ψήφισμα αφορούσε την εκκίνηση της διαδικασίας υπό το άρθρο 7(1) ΣυνθΕΕ από το ΕυρΚνβλ, με την οποία ζητούσε από το Συμβούλιο να καθορίσει την πιθανότητα σοβαρής παραβίασης από την Ουγγαρία των αρχών στις οποίες βασίζεται η ΕΕ. Το σκεπτικό του ΔΕΕ για την απόρριψη βασίζεται: πρώτον, ότι έχει δικαιοδοσία και επί Ψηφισμάτων υπό το άρθρο 7(1), δεύτερον, διευκρινίζει πως το Ψήφισμα παράγει ανεξάρτητα έννομα αποτελέσματα που ισχύουν ακόμη και σε περίπτωση ακύρωσής του, τρίτον, πως οποιαδήποτε αίτημα ακύρωσης από το ενδιαφερόμενο κράτος πρέπει να βασίζεται στους κανόνες διαδικασίας του άρθρου 7. Τέλος, αναφορικά με το ζήτημα των κανόνων που διέπουν την ψηφοφορία (άρθρο 354 ΣΛΕΕ), το ΔΕΕ

υποστήριξε πως οι αποχές θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για να διαπιστωθεί η απαιτούμενη πλειοψηφία, ωστόσο ο αποκλεισμός τους δε θεωρείται αντίθετος, εφόσον οι ευρωβουλευτές που απείχαν γνώριζαν και είχαν ενημερωθεί ότι δε θα καταμετρηθούν οι ψήφοι τους.

16 Ιουλίου 2021

Παραπομπή
Ελλάδας στο ΔΕΕ
για περιβαλλοντική
Οδηγία

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε την παραπομπή της Ελλάδας στο ΔΕΕ λόγω κακής ποιότητας του αέρα που οφείλεται σε υψηλά επίπεδα διοξειδίου του αζώτου (NO_2), κατά παράβαση της ενωσιακής νομοθεσίας για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα (Οδηγία 2008/50/ΕΚ), που αποσκοπεί στον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, φαινομένου υπεύθυνου για μεγάλο αριθμό ασθενειών. Βασική πλημμέλεια της χώρας η μη λήψη κατάλληλων μέτρων, ώστε η περίοδος υπέρβασης των ελάχιστων καθορισμένων ορίων να είναι κατά το δυνατόν συντομότερη. Συνεπώς, οι προσπάθειες που έχουν μέχρι στιγμής καταβληθεί από ελληνικής πλευράς δεν θεωρούνται ικανοποιητικές και επαρκείς, καθιστώντας αναπόφευκτη την παραπομπή στο Δικαστήριο του Λουξεμβούργου.

14 Ιουλίου 2021

Ανεξαρτησία
της δικαιοσύνης
στην Πολωνία

Το ΔΕΕ με διάταξή του ζήτησε από την Πολωνία να εφαρμόσει τα προσωρινά μέτρα που το ίδιο έχει προτείνει και να σταματήσει λειτουργεί το ειδικό «πειθαρχικό τμήμα» του Ανωτάτου Δικαστηρίου (στο μέτρο που μπορεί να οδηγήσουν στην ποινική δίωξη των δικαστών), καθώς δεν είναι συμβατές με το ενωσιακό δίκαιο και δεν διασφαλίζονται με αυτό τον τρόπο οι εγγυήσεις αμεροληψίας και ανεξαρτησίας των δικαστών, ειδικά από έμμεσες επιρροές από την νομοθετική και εκτελεστική εξουσία. Η Κυβέρνηση απάντησε πως οι αλλαγές που προτείνει αναμένεται να βοηθήσουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Το ΔΕΕ ήδη από το 2020 είχε ζητήσει από την Πολωνία να καταργήσει το εν λόγω τμήμα, υποστηρίζοντας τη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ότι με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η συμμόρφωση των δικαστών με τις επιταγές του κόμματος.

15 Ιουλίου 2021

Απαγόρευση
χρήσης ορατών
συμβόλων
πολιτικών,
θρησκευτικών
ή φιλοσοφικών
πεποιθήσεων

Το ΔΕΕ, συνεκδικάζοντας τις υποθέσεις *C-804/18 και C-341/19 WABE & MH Müller Handel*, έκρινε ότι η απαγόρευση χρήσης ορατών συμβόλων πολιτικών, φιλοσοφικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων στον χώρο εργασίας πρέπει να είναι δικαιολογημένη από την ανάγκη του εργοδότη να διατηρήσει μία ουδέτερη εικόνα προς τους πελάτες του ή προκειμένου να αποφύγει τυχόν κοινωνικές προστριβές. Ωστόσο, το ΔΕΕ δεν αναίρεσε ότι η χρήση τέτοιων συμβόλων εμπίπτει στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Στην υπό κρίση υπόθεση, το ΔΕΕ δεν διέγινωσε διακρίνουσα μεταχείριση κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 2000/78, αφού ο εργοδότης απαγόρευσε και τη χρή σταυρού. Σε κάθε περίπτωση, κατά το ΔΕΕ θα πρέπει η θρησκευτική ελευθερία να σταθμιστεί με την ελευθερία κάποιου να διατηρήσει την ουδετερότητα της επιχείρησής του. Τα εθνικά δικαστήρια θα μπορούσαν να συνυπολογίσουν και τις συνθήκες στο εκάστοτε κράτος-μέλος, ακόμα και την εφαρμογή πιο προστατευτικών της ελευθερίας θρησκείας ή πίστης διατάξεων.

**Δικαστήριο Συνδιαλλαγής και
Διαιτησίας του ΟΑΣΕ**
20 Ιανουαρίου 2021

Νέα μέλη

Τρία κράτη (Αυστρία, Λευκορωσία και Πορτογαλία) υπέδειξαν νέα μέλη στο Δικαστήριο του ΟΑΣΕ για θητεία 6 ετών. Η διαδικασία βασίστηκε στα άρθρα 3 και 4 της Σύμβασης για τη Συνδιαλλαγή και Διαιτησία, που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ και υπογράφηκε στη Στοκχόλμη το 1992.

Δικαστήριο ECOWAS**31 Μαΐου 2021**

Γνωμοδότηση για
μέλη Κονοβουλίου

Γνωμοδότηση που εξέδωσε στις 31 Μαΐου 2021 ο Δικαστήριο της ECOWAS κατόπιν αίτησης του Προέδρου του Κοινοβουλίου ECOWAS για το κατά πόσο μπορούν να θεωρούνται ως πλήρη μέλη του οργάνου Κοινοβουλίου της ECOWAS οι βουλευτές της αντιπροσωπείας που όρισε η Μεταβατική Κυβέρνηση του

Μάλι και αν ναι, ποια είναι η θητεία τους. (Περισσότερα βλ. ανωτέρω, Χρονολόγιο, Ενότητα 6 περί Διεθνών Οργανισμών).

22 Ιουνίου 2021

Προσωρινά μέτρα
στη Νιγηρία

Απόφαση για τη λήψη προσωρινών μέτρων εξέδωσε το Δικαστήριο της ECOWAS προς την Κυβέρνηση της Νιγηρίας, ζητώντας της να απέχει από την επιβολή κυρώσεων σε Νιγηριανούς πολίτες που χρησιμοποιούν το Twitter ή άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέχρι τις 29 Σεπτεμβρίου που θα εξετάσει την υπόθεση επί της ουσίας. Η απαγόρευση της χρήσης του Twitter αποφασίστηκε από τον Πρόεδρο Buhari, όταν στις 2 Ιουνίου η πλατφόρμα διέγραψε μια ανάρτηση του, καθώς όπως ισχυρίστηκαν οι διαχειριστές της παραβίαζε τους κανόνες καταχρηστικής συμπεριφοράς. Την κίνηση αυτή καταδίκασαν και οι ΗΠΑ.

28 Ιανουαρίου 2021

Γερμανία:
Οικουμενική
δικαιοδοσία
Ομοσπονδιακού
Δικαστηρίου
για εγκλήματα
πολέμου

Η υπόθεση αφορούσε αξιωματικό των αφγανικών δυνάμεων, που κατηγορούνταν για κακομεταχείριση τριών αιχμαλώτων Ταλιμπάν, αλλά και για τη σκύλευση του σώματος ενός διοικητή των Ταλιμπάν «που κρεμόταν από έναν προστατευτικό τοίχο ... σαν να επρόκειτο για τρόπαιο». Ο Αφγανός αξιωματικός καταδικάστηκε σε 2 χρόνια φυλάκισης από το Ανώτατο Περιφερειακό Δικαστήριο του Μονάχου (Munich Higher Regional Court) και κατόπιν εφέσεως, επικαλούμενης ασυλίας αξιωματικού υπηκόου ξένου κράτους, το BGH κατέληξε στο ότι μπορούσε το ίδιο να επιληφθεί πράξεων που «διαπράχθηκαν από τον δράστη κατά την άσκηση ξένης κυριαρχικής δραστηριότητας», όταν κατηγορείται για την διάπραξη εγκλημάτων πολέμου. Το BGH βρήκε σφάλμα στην εφεσιβαλλόμενη απόφαση στο μέτρο που δεν υπήρχε κατηγορία για βασανιστήρια ως εγκλήματα πολέμου.

Τα γερμανικά δικαστήρια έχουν από καιρό αναγνωρίσει οικουμενική δικαιοδοσία για κάποια διεθνή εγκλήματα. Ωστόσο, η συγκεκριμένη απόφαση έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς φαίνεται να παραμερίζει την ασυλία που απολαύουν κρατικοί υπάλληλοι και πλέον μπορούν να διώκονται για διεθνή εγκλήματα στα γερμανικά δικαστήρια.

24 Μαΐου 2021

Σουηδία:
Το Ανώτατο
Δικαστήριο για τη
διαχείριση νεκρών
σωμάτων

Το Ανώτατο Δικαστήριο της Σουηδίας, επ'ευκαιρία διώξεων σε βάρος ατόμου που συμμετείχε στις κουρδικές δυνάμεις Peshmerga στη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ και έβγαζε φωτογραφίες δίπλα από νεκρά σώματα, έκρινε ότι τέτοιου είδους πράξεις σε βάρος νεκρών σωμάτων στη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων αποτελούν έγκλημα πολέμου, επιβεβαιώνοντας ότι οι νεκροί εμπίπτουν στα «προ-

στατευόμενα πρόσωπα» του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Το Δικαστήριο έκρινε πως τέτοιες συμπεριφορές αναλογούν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση των νεκρών και, ως εκ τούτου, είναι καταδικαστέα (άρθρο 15 Πρώτης Σύμβασης της Γενεύης).

7 Ιουνίου 2021

Λετονία:
Σύμβαση της
Κωνσταντινούπολης

Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Λετονίας με απόφασή του έκρινε ότι η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης συμβαδίζει με το Σύνταγμα της χώρας, καθώς δεν δημιουργεί καμία υποχρέωση συμπεριφοράς προς το κράτος να αποδεχτεί νέους ή άλλους τύπους γάμου ή οικογένειας. Άλλωστε, η βία κατά των γυναικών και η ενδοοικογενειακή βία παραμένουν εμφανείς στην λετονική πραγματικότητα και χρήζουν κατάλληλης αντιμετώπισης. Σημειώνεται ότι η Σύμβαση έχει υπογραφεί από το 2016, αλλά δεν έχει ακόμα επικυρωθεί, καθώς μέλη της Βουλής αξιοποίησαν μεν τη δυνατότητα που τους παρέχει το Σύνταγμα να παραπέμπουν το θέμα στο Συνταγματικό Δικαστήριο.

16 Ιουνίου 2021

Γερμανία: καταδίκη
μέλους του ISIS για
εγκλήματα κατά
της ανθρωπότητας
σε βάρος των
Γεζίντι

Το Higher Regional Court του Düsseldorf καταδίκασε μία 23χρονη Γερμανικής και Αλγερινής ιθαγένειας σε φυλάκιση 6 ετών και 6 μηνών για διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Η καταδικασθείσα είχε ταξιδέψει το 2013 στη Συρία, για να καταταγεί στις ομάδες του ISIS. Γνώρισε και παντρεύτηκε άνδρα Γερμανικής και Τουρκικής ιθαγένειας, που ακόμα καταζητείται από τις γερμανικές Αρχές. Από το 2015, άρχισαν να μεταχειρίζονται ως σκλάβες γυναίκες και κορίτσια της κοινότητας Yazidi, που είχαν απαχθεί και πουληθεί στο πλαίσιο της γενοκτόνου δράσης του ISIS στην περιοχή. Το γερμανικό Δικαστήριο την καταδίκασε, μεταξύ άλλων, για συμμετοχή σε ξένη τρομοκρατική οργάνωση, στέρψη ελευθερίας ατόμου, συμμετοχή και συνέργεια σε βιασμό, υποδούλωση, καθώς και δίωξη στη βάση θρησκευτικής και έμφυλης διάκρισης, όλα υπό το πρίσμα των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

16 Ιουνίου 2021

ΗΠΑ: Ζητήματα
Ιθαγένειας

Το 10th Circuit Court of Appeals των ΗΠΑ -ανατρέποντας το δεδικασμένο της υπόθεσης *Fitisemanu κατά ΗΠΑ* (2019)- αποφάσισε ότι η ιθαγένεια του τόπου γέννησης δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση της Αμερικανικής Σαμόα. Συγκεκριμένα, αποφάνθηκε ότι οι άνθρωποι που γεννιούνται στην Αμερικανική Σαμόα χαρακτηρίζονται ως «*nationals, but not citizens, of the United States*». Πρόκειται για μια απόφαση που επηρεάζει το καθεστώς 3,5εκ. ατόμων που ζουν στην εν λόγω υπερπόντια κτήση των ΗΠΑ. Στις 4 Αυγούστου 2021, τρεις πολίτες της Αμερικανικής Σαμόα υπέβαλαν αίτημα εφέσεως της απόφασης αυτής.

17 Ιουνίου 2021

Ρουάντα: καταδίκη
Rusesabagina

Ο Paul Rusesabagina, ο άνθρωπος που ως Διευθυντής Ξενοδοχείου έσωσε εκατοντάδες Τούτσι την περίοδο της γενοκτονίας (1994) -και του οποίου η ζωή και δράση ενέπνευσε την ταινία «Hotel Rwanda»- καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη από Δικαστήριο της Ρουάντας για σύσταση, οικονομική ενίσχυση και εμπλοκή σε ένοπλες επιθέσεις της τρομοκρατικής ομάδας MRCD-FLN, που ανέλαβε τις βομβιστικές επιθέσεις του 2018 και 2019. Ο Rusesabagina διέμενε μόνιμα στις ΗΠΑ και σε μια επίσκεψη του στο Ντουμπάι απήχθη και μεταφέρθηκε στη Ρουάντα για να δικαστεί. Φαίνεται ότι η υπόθεση έχει πολιτικά κίνητρα λόγω της δριμείας κριτικής που έχει ασκήσει στον επί μακρόν Πρόεδρο της Ρουάντας.

18 Ιουνίου 2021

Ελβετία: καταδίκη
του Alieu Kosiah
για εγκλήματα
πολέμου στη
Λιβερία

Ελβετικό Δικαστήριο στην περιοχή Bellinzona διέγνωσε την ενοχή του Alieu Kosiah για εγκλήματα πολέμου και τον καταδίκασε σε 20 χρόνια. Ο καταδικασθείς συνελήφθη αφότου η ΜΚΟ Civitas Maxima υπέβαλε στον Γενικό Εισαγγελέα αποδείξεις για την εμπλοκή του στην τέλεση εγκλημάτων πολέμου, μεταξύ άλλων φόνων, σεξουαλικής βίας, σύλληψης νεκρών και πράξεων κανιβαλισμού. Τα εν λόγω εγκλήματα διαπράχθηκαν όσο μαχόταν ως μέλος του United Liberation Movement of Liberia for Democracy, μία ομάδα ανταρτών που έβαλλαν κατά των στρατευμάτων του Charles Taylor στην περιοχή Lofa County κατά τη δεκαετία του 1990.

1 Ιουλίου 2021

Γαλλία: εφαρμογή
Συνθήκης του
Παρισιού του 2015

Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι οι εθνικές αρχές πρέπει να επιταχύνουν την δράση τους κατά της κλιματικής αλλαγής, απειλώντας με επιβολή προστίμων. Υποστηρίχθηκε ότι η Γαλλία υπερβαίνει τα προβλεπόμενα όρια χρηματοδότησης εκπομπών, όπως καθορίστηκαν στη Συμφωνία του Παρισιού του 2015, η Κυβέρνηση απέτυχε να λάβει μέτρα, προκειμένου να πραγματοποιήσει τους στόχους της και οι απαντήσεις που δόθηκαν σχετικά υπήρξαν ανεπαρκείς. Η απόφαση, πάντως, ορίζει ότι η Κυβέρνηση θα πρέπει να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να υλοποιήσει τις δεσμεύσεις της που απορρέουν από τη Συνθήκη του Παρισιού, ενώ παράλληλα αξιολόγησε την πανδημία ως τη βασική αιτία του προβλήματος.

1 Ιουλίου 2021

Γαλλία: συγκάλυψη
εγκλημάτων κατά
της ανθρωπότητας

Εισαγγελείς ξεκίνησαν τη διερεύνηση υπόθεσης τεσσάρων μεγάλων εμπορικών οίκων μόδας, υπόπτων για συγκάλυψη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στην περιοχή Xinjiang της Κίνας. Η υπόθεση συνδέεται με κατηγορίες κατά της Κίνας για κακομεταχείριση της μουσουλμανικής μειονότητας των Οιγούρων, συμπεριλαμβανομένης και της επιβολής εξαναγκαστικής εργασίας.

5 Ιουλίου 2021

Κόσοβο: καταδίκη
αστυνομικού
για βιασμό στη
διάρκεια του
πολέμου του 1999

Δικαστήριο της Πρίστινα (Pristina Basic Court) καταδίκασε έναν Σέρβο αστυνομικό στο Κόσοβο σε 10 χρόνια φυλάκισης για βιασμό και συμμετοχή στην εκδίωξη αμάχων αλβανικής καταγωγής από την πόλη Vushtrri/Vucitrn στη διάρκεια του πολέμου του 1999. Καταδικάστηκε για παράνομη κράτηση, κακομεταχείριση και βασανισμό Αλβανών φυλακισμένων στην φυλακή Smerkonica στην περιοχή Mitrovica από τον Μάιο έως τον Ιούνιο του 1999. Ο κατηγορούμενος εκδόθηκε από το Μαυροβούνιο στο Κόσοβο, τον Νοέμβριο του 2016. Πρόκειται για την πρώτη καταδίκη για σεξουαλικό έγκλημα στο Κόσοβο και υπό αυτή την έννοια μπορεί να χαρακτηριστεί ιστορική υπόθεση. Στην απόφαση αναφέρεται ότι ο βιασμός διαπράχθηκε στο πλαίσιο μιας «ευρείας και συστηματικής επίθεσης σε βάρος γυναικών αλβανικής καταγωγής».

καθιστώντας την σεξουαλική βία ένα μέσον πολέμου. Η Υπουργός Δικαιοσύνης Albulena Haxhiu χαιρέτισε την απόφαση, όπως και το Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων. Το τελευταίο, πάντως, ανακοίνωσε την πρόθεσή του να εφεσιβάλει την απόφαση, καθώς θεωρεί μικρή την ποινή.

6 Ιουλίου 2021

Κολομβία: καταδίκη προσώπων για εγκλήματα πολέμου και κατά της ανθρωπότητας στην περιοχή Catatumbo

Η Sala de Reconocimiento de verdad, de responsabilidad y de determinación de los hechos y conductas του Ειδικού Δικαιοδοτικού Μηχανισμού για την Ειρήνη στην Κολομβία, επέρριψε σε 11 άτομα -μεταξύ αυτών ένας Ταξίαρχος, δύο Συνταγματάρχες, δύο Αντισυνταγματάρχες, ένας Ταγματάρχης, ένας Λοχαγός, δύο Λοχίες και ένας δεκανέας- κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στην περιοχή Catatumbo, στην Κολομβία, κατά την περίοδο 2007-2008. Οι ειδικότερες πράξεις περιλαμβάνουν αναγκαστικές εξαφανίσεις, θανατώσεις αμάχων εν είδει «απωλειών μάχης». Ο μηχανισμός αναγνώρισε μία ευρείας και συστηματική επίθεση κατά αμάχων, που δε θα μπορούσε να συντελεστεί χωρίς την συμβολή του στρατού. Σε αυτό το συμπέρασμα οδήγησε και η πολιτική του στρατού να χορηγεί κίνητρα για την τέλεση αυτών των πράξεων, όπως μεταλλίων και αδειών. Πολλά από τα θύματα που ταυτοποιήθηκαν διαπιστώθηκε ότι δεν εμπλέκονταν σε εχθροπραξίες και ως επί το πλείστον ήταν νέοι άνδρες 25-35 ετών, από αγροτικές περιοχές, κυρίως αγρότες ή έμποροι.

8 Ιουλίου 2021

Γερμανία: δίκη Al-Khatib

Στις λεγόμενες δίκες του Koblenz, ένας γιατρός κατέθεσε για την μεταχείριση αιχμαλώτων στο General Intelligence al-Khatib Branch στη Δαμασκό. Πρόκειται για τον Anwar Raslan, που κατηγορείται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Μάρτυρες κατηγορίας, κάποιοι εξ αυτών έκαναν την υποχρεωτική ιατρική τους εκπαίδευση την Ερυθρά Ημισέληνο στην Δαμασκό, έκαναν λόγο για συμμετοχή ιατρών σε κακομεταχείριση φυλακισμένων σε νοσοκομεία. Πάνω από 70 επιζήσαντες, ειδικοί και άλλοι έχουν ήδη καταθέσει από τις αρχές της δίκης τον Απρίλιο του 2020.

12 Ιουλίου 2021

ΗΠΑ: απόδοση ευθυνών για θανάτους δυο αμερικανών πολιτών

Δικαστήριο της περιοχής της Κολούμπια αναγνώρισε την ευθύνη της Συρίας, του Ιράν, του Ισλαμικού Επαναστατικού Σώματος (Islamic Revolutionary Guard Corps ('IRGC'), του ιρανικού Υπουργείου Ασφάλειας (Iranian Ministry of Intelligence and Security ('MOIS'), αλλά και τρεις ιρανικές τράπεζες (Markazi, Mellī, and Saderat) ως υπεύθυνους για εμπλοκή στην οργανωμένη από την Hamas δολοφονία δύο αμερικανών πολιτών το 2015 στην Δυτική Όχθη, μπροστά στα παιδιά τους. Πρόκειται για την πρώτη περίπτωση που ιρανικές τράπεζες βρίσκονται υπόλογες ενώπιον αμερικανικών δικαστηρίων για επίθεση τρομοκρατικής οργάνωσης κατά αμερικανών πολιτών. Οι οικείοι του κινήθηκαν νομικά το 2019 στη βάση συγκεκριμένης διάταξης του Foreign Sovereign Immunities Act, σύμφωνα με την οποία επίθεση θύματα τρομοκρατικής επίθεσης και οι συγγενείς τους μπορούν να στραφούν κατά κρατικών παραγόντων που χορηγούν την τρομοκρατία, κυβερνητικές υπηρεσίες κ.λπ. Κανένας από τους καθ'ών δεν αντέδρασε νομικά.

12 Ιουλίου 2021

Ην. Βασίλειο: μητρική εταιρεία μπορεί να εναχθεί σε δικαστήρια της έδρας της θυγατρικής για ζητήματα προστασίας περιβάλλοντος

Παρότι το Ανώτατο Δικαστήριο είχε αφήσει ανοιχτό το ενδεχόμενο η μητρική της Shell να διωχθεί ενώπιον δικαστηρίων της Νιγηρίας, στην οποία εδρεύει θυγατρική της, για υπόθεση πρόκλησης πετρελαιοκηλίδας στην Δυτική Αφρική, η νομική ομάδα της μητρικής απέρριψε την επιλογή αυτή, ενώ παράλληλα δέχτηκε η θυγατρική να εκπροσωπηθεί από κοινού ενώπιον των βρετανικών δικαστηρίων. Για τις κοινότητες Ogale και Bille πρόκειται για μεγάλη νίκη, καθώς θα ανοίξει ο δρόμος για την δικαστική διευθέτηση και αποκατάσταση των ζημιών που υπέστησαν από την ρύπανση που υφίστανται στο Δέλτα του Νίγηρα ήδη από την δεκαετία του 1980.

14 Ιουλίου 2021

Πολωνία: αντισυνταγματικότητα των προσωρινών μέτρων που επέβαλε το ΔΕΕ

Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Πολωνίας έκρινε ότι τα προσωρινά μέτρα που επέβαλε το ΔΕΕ σε σχέση με την λειτουργία της δικαιοσύνης δεν είναι συμβατά με το Σύνταγμα, καταλήγοντας ότι η χώρα δεν είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί προς την απόφαση. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, εκπρόσωπος

του πολωνικού Συνηγόρου του Πολίτη προειδοποίησε πως μία τέτοια απόφαση, που έρχεται σε προφανή αντίθεση με το ενωσιακό δίκαιο, μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες και να διακυβεύσει το μέλλον της Πολωνίας ως κράτους-μέλους στην ΕΕ. Ασφαλώς πρόκειται για απόφαση μείζονος νομικής και πολιτικής σημασίας, που θέτει εκποδών την υπεροχή του ευρωπαϊκού δικαίου. Ασφαλώς μία υπόθεση με συνέχεια.

15 Ιουλίου 2021:

Γαλλία: συμμετοχή σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας

Γαλλικό Εφετείο ανέβαλε την δημοσίευση της απόφασής του για τις 7 Σεπτεμβρίου 2021 στην υπόθεση Lafarge, που κατηγορούνταν για «συμμετοχή σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» κατά την διάρκεια των δράσεών του στην Συρία το 2013-2014. Η εταιρεία του κατηγορουμένου κατηγορείται για χρηματοδότηση τρομοκρατικής οργάνωσης, έκθεση της ζωής τρίτων σε κίνδυνο και παραβίαση εμπάργκο. Η υπόθεση ανατρέχει στο 2017, όταν η θυγατρική εταιρεία στην Συρία κατηγορήθηκε για χρηματοδότηση τρομοκρατικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένου και του ISIS, αλλά και μεσαζόντων, προκειμένου να συνεχίσει τις δραστηριότητές της στην περιοχή, μεσούντος του πολέμου. Κατηγορείται, επίσης, για πώληση τσιμέντου και άλλων προϊόντων στον ISIS, όπως και ότι λειτουργεί ως δίαυλος επικοινωνίας με άλλες τζιχαντιστικές οργανώσεις.

16 Ιουλίου 2021:

Νιγηρία - Πειρατεία

Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Νιγηρίας στο Lagos καταδίκασε σε ποινή κάθειρξης 12 ετών 10 νιγηριανούς πειρατές για την παράνομη κατάληψη κινεζικού εμπορικού πλοίου και την ομηρία του πληρώματος έναντι λύτρων στον Κόλπο της Γουινέας στις 15 Μαΐου 2020. Σύμφωνα με το (νέο) Νόμο κατά της πειρατείας του 2019, οι πειρατές θεωρούνται ότι προβαίνουν σε οικονομικό σαμποτάζ σε βάρος της χώρας.

16 Ιουλίου 2021:

Ολλανδία: Υπόθεση Ahmad al Khedr

Το Δικαστήριο της Χάγης (District Court of The Hague) καταδίκασε τον Ahmad al Khedr για εγκλήματα πολέμου και, συγκεκριμένα, για την εκτέλεση του αιχμαλώτου Σύρου Qussai Mahmoud al Ali. Το Δικα-

στήριο του επέβαλε 20 χρόνια κάθειρξης, ενώ ήρε τις κατηγορίες για τρομοκρατία και διεύθυνση της ένοπλης ομάδας Ghuraba'a Mohassan armed group. Καταδικάστηκε in absentia.

Αύγουστος 2021:

Λιβερία: Δίκη Massaquoi για εγκλήματα πολέμου στη Λιβερία

Η δίκη του Gibril Massaquoi, πρώην διοικητή του Ενωμένου Επαναστατικού Μετώπου της Σιέρρα Λεόνε (Sierra Leonean former Revolutionary United Front), που κατηγορείται για εγκλήματα πολέμου στην διάρκεια των εμφυλίων πολέμων στην Λιβερία, διεξήχθη τον Αύγουστο 2021. Προηγουμένως, ο κατηγορούμενος κρατούνταν και δικάστηκε στο Pirkankmaa District Court στο Tampere της Φινλανδίας, που ανακοίνωσε ότι η απόφαση θα ανακοινωθεί τον επόμενο χρόνο. Η πορεία της δίκης ανακόπηκε, όμως, όταν η υπεράσπιση του κατηγορουμένου παρουσίασε νέα αποδεικτικά στοιχεία που έθεσαν εν αμφιβόλω την αξιοπιστία δεκάδων αμάχων και πρώην μαχητών, που κατέθεσαν ως μάρτυρες των βιαιοτήτων του Massaquoi. Προς τούτο, το φινλανδικό Δικαστήριο διέταξε την διεξαγωγή της δίκης στην Λιβερία, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα εξέτασης μαρτύρων. Οι κατηγορίες περιλαμβάνουν -μεταξύ άλλων- δολοφονίες, βιασμούς, γενικώς εγκλήματα πολέμου και παραβιάσεις ΔΤΑ που ανατρέχουν στις αρχές του 2003. Το βασικό ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι αν διέφυγε από το μέρος όπου κρατούνταν στο Freetown τον Ιούλιο του 2003, ώστε να ηγηθεί ομάδας που διέπραξε βιαιότητες στην περιοχή Waterside στην Μονροβία, τις τελευταίες ημέρες του εμφυλίου πολέμου στην Λιβερία. Είχε βρεθεί προηγουμένως υπό την προστασία των ΗΕ ως βασικό πληροφοριοδότης στο Ειδικό Δικαστήριο για την Σιέρρα Λεόνε. Η μαρτυρία του δέ υπήρξε καταλυτική για την καταδίκη των βασικών διοικητών του RUF και του πρώην Προέδρου της Λιβερίας Charles Taylor. Αν, τελικώς, αποδειχθεί ότι όντως διέφυγε από το σημείο κράτησης και ηγήθηκε της ως άνω ομάδας και έπειτα κατέδωσε τον Charles Taylor, ίσως η απόφαση να "στιγματίσει" το μέχρι τώρα έργο του Ειδικού Δικαστηρίου της Σιέρρα Λεόνε.

19 Ιουλίου 2021**Μαρόκο:
Τρομοκρατία**

Για πρώτη φορά μεταφέρεται κρατούμενος του Γκουαντάναμο στο Μαρόκο για να δικάσσει από το κράτος ιθαγένειας του. Ο Abdellatif Nacer συμμετείχε στην τρομοκρατική οργάνωση Al Qaeda. Ο αριθμός των κρατουμένων στην αμερικανική βάση της Κούβας, μισθωμένη από το 2002, ανέρχεται πλέον σε 39 και είναι η πρώτη κίνηση της Διοίκησης Biden για την πραγματοποίηση της εξαγγελίας του σταδιακού κλεισίματος των αμφιλεγόμενων φυλακών. Το Μαρόκο παρέλαβε τον κρατούμενο και κίνησε έρευνα/διαδικασία για να τον δικάσει.

2 Αυγούστου 2021**Γερμανία:
εκατοντάχρονος
εθνικοσοσιαλιστής
φύλακας πρόκειται
να δικάσσει για
τη δράση του
σε στρατόπεδα
συγκέντρωσης**

Στις 2 Αυγούστου 2021, έγινε γνωστό ότι ένας εκατοντάχρονος, πρώην φύλακας του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, αναμένεται να δικάσσει τον Οκτώβριο από το περιφερειακό δικαστήριο της περιοχής Neuruppin. Κατηγορείται για συνέργεια σε 3.518 φόνους λόγω της συμμετοχής τους στους φύλακες των SS σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στο Βερολίνο. Φέρεται να έχει απασχοληθεί ακόμα στο στρατόπεδο Sachsenhausen (1942-1945). Παρά την προχωρημένη ηλικία του κρίθηκε ικανός να δικάσσει. Το Δικαστήριο παρέλαβε την υπόθεση το 2019 από τον Ειδικό Ομοσπονδιακό Εισαγγελέα, που αναλαμβάνει την διερεύνηση εγκλημάτων πολέμου που τελέστηκαν στην διάρκεια του Τρίτου Ράιχ. Ομοίως, από δίκη θα περάσει και ενεννυταεξάχρονη γυναίκα ενώπιον του Περιφερειακού Δικαστηρίου του Itzehoe με παρόμοιες κατηγορίες. Αντίστοιχες υποθέσεις εξετάζουν και άλλα γερμανικά δικαστήρια. Οι περισσότερες εξ αυτών αφορούν φύλακες σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, που ενδέχεται να κριθούν ένοχοι για συνέργεια σε φόνους, βάσει και του προηγούμενου του Δικαστηρίου του Μονάχου (βλ. υπόθεση Ivan Demjanjuk, που καταδικάστηκε για συνέργεια σε δολοφονίες 30.000 Εβραίων στο στρατόπεδο Sobibor στην -κατεχόμενη τότε- Πολωνία).

3 Αυγούστου 2021**Βοσνία-Ερζεγοβίνη:
ο Εισαγγελέας
σταματά την
διερεύνηση
καταστροφής τζαμιών
στη διάρκεια
του πολέμου**

Η Εισαγγελία της Banja Luka έπαυσε την διερεύνηση υποθέσεων καταστροφής έξι τζαμιών σε διάφορα μέρη της χώρας, στην διάρκεια του πολέμου (1992-1995). Η ισλαμική κοινότητα επέκρινε πάντως την άρνηση της Εισαγγελίας να εξετάσει τα συγκεκριμένα αδικήματα ως εγκλήματα πολέμου, ενώ σχετικά αιτήματά της είχαν ήδη απορριφθεί ως αβάσιμα.

4 Αυγούστου 2021**Γερμανία:
σύλληψη Σύρου
στο Βερολίνο
για εγκλήματα
πολέμου στην
Δαμασκό**

Η γερμανική αστυνομία συνέλαβε Σύρο άνδρα, φερόμενο να έχει τελέσει εγκλήματα πολέμου στην Δαμασκό. Συγκεκριμένα, κατηγορείται για ρίψη χειροβομβίδας σε ομάδα αμάχων που περίμεναν να παραλάβουν τροφή και νερό από την ανθρωπιστική βοήθεια των ΗΕ, στη Δαμασκό, τον Μάρτιο 2014, με επτά εξ αυτών να σκοτώνονται. Η Εισαγγελία προσδιόρισε επτά κατηγορίες για φόνους και τρεις για βαριά σωματική βλάβη. Υποστηρίζεται ότι την στιγμή της επίθεσης ήταν μέλος του κινήματος "Free Palestine", το οποίο κατείχε την γειτονιά Yarmuk της ΝΔ Δαμασκού, για λογαριασμό του καθεστώτος Assad. Η περιοχή είχε δημιουργηθεί το 1957 ως σημείο υποδοχής προσφύγων Παλαιστινίων μετά την δημιουργία του Ισραήλ και αποτελούσε μία από τις μεγαλύτερες αστικές μονάδες Παλαιστινίων της διασποράς. Μετά την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στην Συρία το 2011, περίπου 140.000 διαμένοντες διεφυγαν, ενώ οι εναπομείναντες υπέστησαν την σκληρή αντιμετώπιση του καθεστώτος. Η UNRWA είχε πρόσβαση στην περιοχή και μπόρεσε να διανείμει φαγητό, μέχρι την κατάληψη από τον ISIS, τον Απρίλιο 2015.

10 Αυγούστου 2021**Σουηδία: δίκη
Ιρανού για
εγκλήματα
πολέμου**

Στις 10 Αυγούστου 2021, ξεκίνησε στην Στοκχόλμη η δίκη του Hamid Noury, Ιρανού που κατηγορείται για διάπραξη εγκλημάτων πολέμου κατά την τελευταία φάση του πολέμου Ιράν-Ιράκ. Πρόκειται για την πρώτη υπόθεση που εκδικάζεται σε εθνικό επίπεδο για την συγκεκριμένη περίοδο. Ο κατηγορούμενος -ως υπάλληλος της Εισαγγελίας- φέρεται να είχε ηγετικό ρόλο στην εκτέλεση πολιτικών κρατουμένων στην φυλακή Gohardasht, στην περιοχή Karaj, στο Ιράν, που φαίνε-

ται να διατάχθηκε από την Κυβέρνηση το 1988. Μεταξύ άλλων, υποστηρίζεται ότι ενεπλάκη στην εκτέλεση κρατουμένων μελών της αντικαθεστωτικής ομάδας People's Mujahidin Organisation of Iran (MEK), που στο Ιράν χαρακτηρίζεται ως τρομοκρατική.

Βρισκόταν σε περιορισμό για περίπου 2 έτη στην Σουηδία. Σύμφωνα δέ με το σουηδικό δίκαιο, τα δικαστήρια μπορούν να επιληφθούν υποθέσεις ατόμων -ανεξαρτήτως ιθαγένειας- για τέλεση διεθνών εγκλημάτων στο εξωτερικό. Ο κατηγορούμενος αρνήθηκε τις κατηγορίες, ενώ η δίκη αναμένεται να λάβει χώρα τον Απρίλιο του 2022.

11 Αυγούστου 2021

Νιγηρία: η Shell συμφωνεί να καταβάλει 95 εκατομμύρια δολάρια για πετρελαιοκηλίδες

Η πετρελαϊκή εταιρεία Shell συμφώνησε να καταβάλει αποζημίωση 95 εκατομμύρια δολάρια σε κοινότητες (Ogoni) στην νοτιοανατολική Νιγηρία, των οποίων η γη καταστράφηκε από τις πετρελαιοκηλίδες της δεκαετίας του 1970. Περιβαλλοντικές ΜΚΟ, μεταξύ αυτών και το Movement for the Survival of the Ogoni People (Mosop), κατηγόρησαν την εταιρεία ότι για περισσότερα από 20 χρόνια προκαλούσε περιβαλλοντικές καταστροφές και αμελούσε την αντίδραση της κοινότητας των Ogoni, της οποίας οι εκτάσεις στο Δέλτα του ποταμού Νίγηρα καταστράφηκαν. Η εταιρεία είχε ήδη καταδικαστεί το 2010, αλλά δεν σεβάστηκε ποτέ την ετυμηγορία του δικαστηρίου. Τελικά, οι εμπλεκόμενες πλευρές κατέληξαν σε έναν διακανονισμό στο High Court της Αμπούτζα. Η θυγατρική της Shell στην Νιγηρία ανακοίνωσε με δήλωσή της ότι θα καταβάλει το συμφωνηθέν ποσό των 94 εκατ. δολαρίων, συμμορφούμενη πλήρως στο διατακτικό της απόφασης.

12 Αυγούστου 2021

Βοσνία Ερζεγοβίνη: απόρριψη αιτήματος έκδοσης του Vinko Martinovic

Στις 12 Αυγούστου 2021, δικαστήριο της Βοσνίας απέρριψε αίτημα της Κροατίας να εκδώσει τον Vinko Martinovic ("Stela") σε συνέχεια της έκδοσης διενθούς εντάλματος σύλληψης για ανθρωποκτονία Βόσνιας γυναίκας, το 1996, και για την οποία είχε καταδικαστεί in absentia στην Κροατία. Το Ανώτατο Δικαστήριο της Κροατίας είχε αυξήσει την ποινή του σε 10 χρόνια φυλάκισης. Αλλά λίγο πριν την ανακοίνωση της ποινής, κατάφερε και διέφυγε στην ΒΕ. Συνελήφθη, όμως, στην πόλη Mostar. Το βοσνιακό δικαστή-

ριο απέρριψε το αίτημα με το σκεπτικό ότι η συμφωνία έκδοσης δεν μπορούσε να εφαρμοστεί αναδρομικά. Προς τούτο, απαγόρευσε στον Martinovic να φύγει από την χώρα και κατέσχε τα ταξιδιωτικά έγγραφά του. Η τελική, πάντως, απόφαση αναμένεται να εκδοθεί από τον Υπουργό Δικαιοσύνης της χώρας. Να επισημανθεί ότι είχε προηγουμένως καταδικαστεί σε 18 χρόνια κάθειρξης από το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία για την συμμετοχή του στην καμπάνια εθνοκάθαρσης του 1993 στην αυτή πόλη, αλλά αφέθηκε ελεύθερος το 2012.

12 Αυγούστου 2021

Κόσσοβο: απόρριψη απόφασης δήμου να λήξει το συμβόλαιο επί ακινήτου γυναίκας σερβικής καταγωγής

Το Basic Court of Gjakova/Djakovica απέρριψε το αίτημα του Δήμου να μην επιτρέψει στην Dragisa Gasic, στο μόνο άτομο σερβικής εθνικής καταγωγής που επέστρεψε κατόπιν εγκρίσεως, να ανακαινίσει και να ζήσει σε διαμέρισμά της, που διατηρούσε από το 1999. Παρά το γεγονός ότι ο νόμος προστάτευε πλήρως την ενδιαφερόμενη, το διαμέρισμά της είχε ήδη υποστεί διάρρηξη τον Ιούλιο 2021. Κατόπιν τούτου, η ίδια κατήγγειλε ότι οι αστυνομικές αρχές του Κόσσοβου δεν την ενημέρωσαν για τυχόν συλλήψεις. Η Gasic έφυγε τον Ιούνιο 1999, όταν χιλιάδες Σέρβων αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, φοβούμενοι τυχόν επιθέσεις Αλβανών που επέστρεφαν μετά την υποχώρηση των σερβικών ενόπλων δυνάμεων, ύστερα από τις εναέριες επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ, διάρκειας 78 ημερών. Η πόλη Gjakovs/Djakovica υπήρξε μία από τις πολύπαθες πόλεις του Κόσσοβου στην διάρκεια του πολέμου του 1998-99.

13 Αυγούστου 2021

Λιβύη: ένταλμα σύλληψης του Saif al-Islam Gaddafi για διασυνδέσεις με Ρώσους μισθοφόρους

Λίβυοι Εισαγγελείς εξέδωσαν ένταλμα σύλληψης σε βάρος του Saif al-Islam Gaddafi, γιού του Muammar Gaddafi, για διασυνδέσεις με Ρώσους μισθοφόρους. Το ένταλμα σύλληψης είχε ήδη εκδοθεί στις 5 Αυγούστου. Ωστόσο, ήρθε στη δημοσιότητα μετά από σχετική έρευνα του BBC για την ρωσική Wagner group, την πρώτη ομάδα που ήδη από το 2014 φαίνεται να σπντρίζει τις αποσχιστικές τάσεις στην Ουκρανία. Έκτοτε έχει εμπλακεί σε διάφορες διενέξεις, όπως στην Συρία, στην Μοζαμβίκη, στο Σουδάν και στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία. Το ρεπορτάζ του BBC αποκάλυπτε την εμπολή της Wagner Group σε εγκλήματα

πολέμου σε βάρος Λίβυων πολιτών. Ο δέ εκζητούμενος Gaddafi φημολογείται ότι έχει από καιρό διασυνδέσεις με την Ρωσία. Συνελήφθη από αντάρτες, κρατήθηκε και καταδικάστηκε in absentia από δικαστήριο της Τρίπολης για δολοφονίες διαδηλωτών το 2011. Καταζητείται, επίσης, από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

13 Αυγούστου 2021

Αυστραλία:
αφαιρούμενοι
δίσκοι σε δίκη
δυσφήμισης
ως αποδεικτικό
στοιχείο τέλεσης
εγκλημάτων
πολέμου από
Αυστραλό
στρατιώτη στο
Αφγανιστάν

Στη διάρκεια δίκης για δυσφήμιση του βετεράνου πολέμου Ben Roberts-Smith από έναν τηλεοπτικό σταθμό της Αυστραλίας, το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο του Σύδνεϊ [εξέτασε](#) αφαιρούμενους δίσκους (USBs) που περιείχαν απόρρητες πληροφορίες των ενόπλων δυνάμεων της Αυστραλίας στις αποστολές στο Αφγανιστάν. Η πρώην σύζυγος του κατηγορουμένου με ένα ακόμα άτομο βρήκαν έξι συσκευές, θαμμένες στην αυλή, και τις παρέδωσαν στην αστυνομία. Πρόκειται για σημαντικές αποδείξεις που θεμελιώνουν τον ισχυρισμό ότι ο κατηγορούμενος σκοπίμως κράτησε κρυφές αυτές τις πληροφορίες, μετά από έρευνες των ενόπλων δυνάμεων για την πιθανότητα τέλεσης εγκλημάτων πολέμου από Αυστραλούς στρατιώτες. Μεταξύ άλλων, βρέθηκαν αρχεία με κωδικές ονομασίες που εμφανίζονται στην εν εξελίξει δίκη σε βάρος του κατηγορουμένου. Ο κατηγορούμενος αρνήθηκε ότι έθαψε το υλικό και ότι παρακρατούσε απόρρητες πληροφορίες, προκειμένου να παρεμποδίσει την έρευνα για εγκλήματα πολέμου. Ωστόσο, παραδέχθηκε ότι διέθετε στην κατοχή του απόρρητο υλικό. Υποστηρίζεται ότι η ομοσπονδιακή αστυνομία διερευνούσε τυχόν διάπραξη εγκλημάτων πολέμου και από τον ίδιο, κατηγορίες που αρνείται. Παράλληλα, εκκρεμεί έρευνα σε βάρος και άλλων μελών των ενόπλων δυνάμεων για ισχυρισμούς περί ανάρμοστης -έως και βάνανσης- συμπεριφοράς στο Αφγανιστάν, π.χ. συνοπτικές εκτελέσεις, κακομεταχείριση υπόπτων (μαχητών και αμάχων) κ.λπ.

5 Οκτωβρίου 2021

Νέα Ζηλανδία:
απαγόρευση
εργασιών εξόρυξης
βυθού

Το Ανώτατο Δικαστήριο της Νέας Ζηλανδίας εξέδωσε απόφαση με την οποία απαγόρευσε τις εργασίες εξόρυξης του βυθού στο Νότιο Taranaki. Διαπίστωσε δε το πρόβλημα ότι εταιρείες εξόρυξης βυθού προσεταιρίζονται τις κυβερνήσεις των νησιών του Ειρηνικού με υποσχέσεις για χρήματα και ισχυρίζονται

ότι τα ορυκτά του βυθού θα βοηθήσουν στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Είναι ενδεικτικό ότι το Ναούρου, Κιριμπάτι, Νησιά Κουκ και Τόνγκα έχουν αδειοδοτήσει με αυτό το επιχείρημα δραστηριότητες έρευνας και εκμετάλλευσης στην Clarion Clipperton Zone. Ο δε Πρόεδρος του Ναούρου Lionel Aingimea στη φετινή Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ισχυρίστηκε ότι *“Accessing these polymetallic nodule resources is critical to building the clean energy transitions we need, and towards a circular economy ... These polymetallic nodules are needed to transform big and small countries’ energy systems, and support our fight against the climate crisis”*. Σημειώνεται ότι κατόπιν αιτήματος του Ναούρου, η Διεθνής Αρχή του Βυθού (International Seabed Authority) εξέδωσε απόφαση στις 30 Ιουνίου 2021, με την οποία επιτρέπει την αδειοδότηση εξορυκτικών δραστηριοτήτων ως το 2023.

16 Οκτωβρίου 2021

ΗΠΑ: ετεροδικία
Τουρκίας

Το Εφετείο της Ουάσινγκτον με τελεσίδικη και ομόφωνη απόφαση απέρριψε το αίτημα της Τουρκίας για αναθεώρηση της απόφασης του Πρωτοδικείου αναφορικά με το περιστατικό βίας σε βάρος των Κούρδων διαδηλωτών. Υπενθυμίζεται ότι το 2017 άντρες ασφαλείας του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν, κατά την επίσκεψή του στην Ουάσινγκτον, επιτέθηκαν με γρονθοκοπήματα σε ομάδα Κούρδων που διαδήλωνε ειρηνικά μπροστά από την Τουρκική Πρεσβεία και στη συνέχεια ενεπλάκησαν με Δυνάμεις των Μυστικών Υπηρεσιών των ΗΠΑ. Στη διάρκεια της δίκης, η Τουρκία ισχυρίστηκε ότι απολαύει δικαιοδοτικής ασυλίας και ότι οι καταγγελλόμενες πράξεις έγιναν στο πλαίσιο της προστασίας του Τούρκου Προέδρου. Το Δικαστήριο ζήτησε τη γνώμη του Υπουργείου Δικαιοσύνης, του ΥΠΕΞ και της Υπηρεσίας Μυστικών Υπηρεσιών των ΗΠΑ, που ομόφωνα αποφάνθηκαν ότι η Τουρκία δεν καλύπτεται από ετεροδικία όπως προβλέπεται από την οικεία νομοθεσία, καθώς τα περιστατικά δεν σχετίζονταν με την προστασία του Προέδρου. Το ίδιο πόρισμα διεμήνυσαν στον ΥΠΕΞ η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Βουλής των Αντιπροσώπων και η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Γερουσίας των ΗΠΑ.

Περιφερειακά ζητήματα, εξελίξεις, πρακτική

7

30 Μαρτίου 2021

Υδροηλεκτρικό
Φράγμα στο Νείλο:
Τριβές Αιθιοπίας -
Αιγύπτου - Σουδάν

Η ανακοίνωση της Κυβέρνησης της Αιθιοπίας να συνεχίσει μονομερώς με την ανέγερση του Υδροηλεκτρικού Φράγματος «Μεγάλη Αιθιοπική Αναγέννηση» στο Νείλο -παρά τις δεκαετίες διαπραγματεύσεις μεταξύ Αιθιοπίας - Αιγύπτου - Σουδάν για τριμερή δεσμευτική συμφωνία- έχουν προκαλέσει αναταραχές με την Αίγυπτο να διαμηνύει ότι η ενέργεια αυτή μπορεί να προκαλέσει «αδιανόητη αστάθεια» σε όλη την περιοχή. Η Αιθιοπία δηλώνει ότι η υδροηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από το φράγμα θα είναι ζωτικής σημασίας για να καλύψει τις ανάγκες σε ενέργεια των 110 εκατομμυρίων κατοίκων της. Ωστόσο η Αίγυπτος, που εξαρτάται από τον Νείλο για το 97% της άρδευσής της και του πόσιμου νερού της, το θεωρεί απειλή για την προμήθειά της με νερό. Από την πλευρά του, το Σουδάν φοβάται μήπως τα δικά του φράγματα πάθουν ζημιά. Αίγυπτος και Σουδάν έκαναν λόγο για επικίνδυνη κλιμάκωση της κρίσης στις σχέσεις τους με τη γειτονική χώρα. Σε κοινή τους ανακοίνωση, οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών δήλωσαν ότι η μονομερής ενέργεια της Αιθιοπίας παραβιάζει τη διεθνή νομοθεσία για την εκμετάλλευση των πόρων διασυνοριακών ποταμών. Το φράγμα είναι η μόνη ελπίδα της Αιθιοπίας να ξεφύγει από την απόλυτη φτώχεια και να μπει στη λίστα με τις χώρες μέσου εισοδήματος έως το 2025, αποφέροντας στη χώρα εκατομμύρια δολάρια από την εξαγωγή ενέργειας. Στις 8 Ιουλίου το θέμα συζητήθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ το οποίο συνέστησε στα μέρη να προχωρήσουν σε διαπραγματεύσεις με τη μεσολάβηση της Αφρικανικής Ένωσης.

Επισημάνσεις από το περισκόπιο Χρονικό Διεθνών Γεγονότων και Καταστάσεων το 2021

14 Απριλίου 2021

Αποχώρηση ΗΠΑ
από Αφγανιστάν

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Joe Biden ανακοινώνει την πλήρη απόσυρση των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων από το Αφγανιστάν ως την 11 Σεπτεμβρίου 2021 μετά από δυο δεκαετίες εκεί παρουσίας στην εν λόγω χώρα. Τα πρώτα στάδια της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων, ακολούθησε η επέλαση των Ταλιμπάν και η κατάληψη των μεγαλύτερων πόλεων του Αφγανιστάν, συμπεριλαμβανομένης της Καμπούλ, μέσα σε λίγες ημέρες τον Αύγουστο 2021. Στο μεταξύ, οι ΗΠΑ, η ΕΕ, η Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Σαουδική Αραβία και ο Καναδάς απέσυραν το στρατιωτικό και διπλωματικό προσωπικό τους, ενώ τη χώρα εγκατέλειψε και ο Πρόεδρος του Αφγανιστάν Asraf Ghani. Η Ύπατη Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Μισέλ Μπασελέ προειδοποίησε για πράξεις εκδίκησης των Ταλιμπάν: «Στις περιοχές που έχουν ήδη καταληφθεί από τους Ταλιμπάν, λαμβάνουν χώρα σύμφωνα με πληροφορίες μαζικές εκτελέσεις, νυν και πρώην κυβερνητικοί αξιωματούχοι, αλλά και οι οικογένειές τους δέχονται επιθέσεις, καταστρέφονται σπίτια, σχολεία, κλινικές και τοποθετείται μεγάλος αριθμός αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών». Η δε ΕΕ εξέφρασε την ανησυχία της για τις μεταναστευτικές ροές που θα πλήξουν την Ευρώπη στον απόηχο της αφγανικής κρίσης. Είναι ενδιαφέρουσα η δήλωση του Πρωθυπουργού της Αλβανίας Ράμα ότι η χώρα του θα λειτουργήσει ως χώρα διέλευσης για ορισμένο αριθμό Αφγανών προσφύγων με τελικό προορισμό τις ΗΠΑ.

29 Μαΐου 2021

Ομαδικός
τάφος παιδιών
αυτοχθόνων στον
Καναδά

Λίγες μέρες μετά την αναγνώριση από γερμανικής πλευράς της γενοκτονίας των Χερέρο και Νάμα της Ναμίμπια από το Β' Ράιχ, οι канаδικές αρχές βρήκαν 215 οστά παιδιών αυτοχθόνων (ηλικίας ακόμα και 3 ετών) σε ένα από τα μεγαλύτερα σχολεία εσώκλειστων μαθητών κοντά στο Βανκούβερ, που στόχο είχε την πολιτισμική αφομοίωση των πληθυσμών στην канаδική κουλτούρα. Η ανακάλυψη αυτή, αποτελεί ένα από τα περιστατικά που ήταν μεν γνωστά, αλλά όχι καταγεγραμμένα. Ο Καναδός Πρωθυπουργός αναφέρθηκε σε μία από τις μελανές σελίδες της ιστορίας του Καναδά και πως αναμένονται εξελίξεις επί του ζητήματος. Οι δέ κοινότητες αυτοχθόνων, κάνουν λόγο

για την «παρακαταθήκη μιας γενοκτονίας» (legacy of a genocide).

Σχεδόν ένα μήνα αργότερα, οι καναδικές Αρχές ανακάλυψαν τα λείψανα 751 ακόμα παιδιών αυτοχθόνων στο σχολείο Saskatchewan, σε ατομικούς μεν τάφους, πλην όμως χωρίς διακριτικά στοιχεία.

2 Ιουνίου 2021

ΗΠΑ: επιβολή κυρώσεων σε Βούλγαρους πολίτες

Το Γραφείο Ελέγχου Ξένων Περιουσιακών Στοιχείων του Υπουργείου Οικονομικών των ΗΠΑ (OFAC) επέβαλε κυρώσεις σε τρεις Βούλγαρους (ένα επιχειρηματία, ένα πρώην βουλευτή και ένα πρώην ανώτατο αξιωματούχο κρατικής υπηρεσίας πληροφοριών) και 64 εταιρείες για τον εκτεταμένο ρόλο τους στη διαφθορά στη Βουλγαρία. Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε αυτή την ενέργεια διότι, όπως ανέφεραν, η διαφθορά υποβαθμίζει το κράτος δικαίου, αποδυναμώνει τις οικονομίες και την οικονομική ανάπτυξη, υπονομεύει τους δημοκρατικούς θεσμούς, διαιωνίζει τις συγκρούσεις και στερεί αθώους πολίτες από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

10 Ιουνίου 2021

Νότιος Αφρική – Λεσότο

Personae non gratae χαρακτηρίστηκαν από την Κυβέρνηση της Νοτίου Αφρικής 12 διπλωμάτες του Λεσότο, οι οποίοι παραβιάζοντας τα διπλωματικά τους προνόμια, προέβαιναν στην παράνομη πώληση αδα-σμολόγητου αλκοόλ σε μπαρ και εστιατόρια (duty free alcohol).

7 Ιουλίου 2021:

Δολοφονία Προέδρου της Αϊτής

Δολοφονείται ο Πρόεδρος της Αϊτής Jovenel Moïse. Ο προσωρινός Πρωθυπουργός της χώρας Claude Joseph, έκανε λόγο για μία αποτρόπαια πράξη, η οποία, ωστόσο, δε θα επηρεάσει τη συνέχεια του κράτους. Το συμβάν λαμβάνει χώρα σε μία από τις λιγότερο ευνοϊκές συνθήκες περίοδο, καθώς η οικονομική κατάσταση στην Αϊτή είναι αρκετά επιβαρυνμένη, ενώ ταυτόχρονα η κυβέρνηση έρχεται συχνά αντιμέτωπη με τους στρατιωτικούς. Το πολιτικό αυτό χάσμα, σε συνδυασμό με την επιδεινούμενη ανθρωπιστική κρίση δημιουργούν δικαιολογημένα φόβους για γενικευμένη αναταραχή. Την δολοφονία καταδίκασε ο ΓΓ/ΗΕ António Guterres. Ομοίως και ο Γάλλος Πρό-

σβυς Nicolas de Rivière, Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ και το σύνολο των μελών του.

7 Ιουλίου 2021:

Κόσοβο:
Ψήφισμα για την αναγνώριση της σφαγής της Σρεμπρένιτσα

Η Βουλή του Κοσόβου υιοθέτησε Ψήφισμα με το οποίο καταδίκασε τη σφαγή της Σρεμπρένιτσα, η οποία έχει χαρακτηριστεί διεθνώς ως γενοκτονία. Το Ψήφισμα ξεκίνησε με πρωτοβουλία ενός συνασπισμού κομμάτων που εκπροσωπεί τη βοσνιακή μειονότητα στο Κόσοβο και βρήκε την έντονη αντίθεση της σερβικής μειονότητας, η οποία προσπάθησε να μπούκοτάρει τη συζήτηση και απέσχε από την ψηφοφορία.

13 Ιουλίου 2021

Ένταση Μαρόκου – Αλγερίας

Διπλωματική ένταση προκλήθηκε μεταξύ Μαρόκου και Αλγερίας μετά το υπόμνημα που έστειλε ο Πρόεδρος του Μαρόκο στα Ηνωμένα Έθνη συμφωνά με το οποίο το Μαρόκο στηρίζει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του λαού Kabyle -που ζει στη διαφιλονικούμενη περιοχή της Δυτικής Σαχάρας. Αυτή η κίνηση είναι κόκκινη γραμμή για την Αλγερία, η οποία αντιτίθεται σε κάθε αναφορά ανεξαρτησίας στην Kabylia περιοχή βερβερόφωνων στα βορειοανατολικά σύνορα της Αλγερίας. Μάλιστα, το Κίνημα Αυτοδιάθεσης της Kabylia (Movement for Self-Determination of Kabylia (MAK)) έχει ανακηρυχθεί ως τρομοκρατική οργάνωση από την Αλγερία. Η Αλγερία ζητεί από το Μαρόκο να ξεκαθαρίσει τη θέση του επίσημα για το εν λόγω περιστατικό.

20 Ιουλίου 2021

Η Αγκόλα επικεφαλής της Κοινότητας Πορτογαλόφωνων Κρατών

Επικεφαλής της Κοινότητας Πορτογαλόφωνων Κρατών (Community of Portuguese-speaking States (CPLP)) αναλαμβάνει η Αγκόλα. Η CPLC είναι διεθνής οργανισμός που συστάθηκε το 1996 για το συντονισμό και τη συνεργασία των 9 κρατών που έχουν ως επίσημη την πορτογαλική γλώσσα (Πορτογαλία, Βραζιλία, Αγκόλα, Μοζαμβίκη, Πράσινο Ακρωτήριο, Γουινέα Μπισάου, Σάο Τόμε και Πρίνσιπε, Ανατολικό Τιμόρ και Ισημερινή Γουινέα).

20 Ιουλίου 2021

Συνεργασία Κίνας και Μαρόκου για τη σύλληψη και έκδοση Ουιγούρου

Αστυνομική συνεργασία Κίνας – Μαρόκο για την σύλληψη και έκδοση ενός Ουιγούρου στο Αεροδρόμιο της Καζαμπλάνκα, για τον οποίο εκκρεμεί ερυθρά αγγελία από την INTERPOL για εμπλοκή του σε δράσεις τρομοκρατικής οργάνωσης. Η όλη συνεργασία βασίζεται σε διμερή συμφωνία έκδοσης που επικυρώθηκε το 2017.

22 Ιουλίου 2021

Ηνωμένο Βασίλειο: Μονομερείς κυρώσεις

Το Ηνωμένο Βασίλειο λαμβάνει μονομερώς κυρωτικά μέτρα παγώματος περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευσης εισόδου στη χώρα σε βάρος του Αντιπροέδρου της Ισημερινής Γουινέας -και υιού του Προέδρου- Teodorin Obiang Mangue για «κατασπατάληση δημοσίου χρήματος» και διαφθορά, ο οποίος ξόδεψε 500 εκ. σε αγορές πολυτελών βιλών σε όλο τον κόσμο, ιδιωτικών αυτοκινήτων και αεροσκαφών και συλλεκτικών αντικειμένων που σχετίζονται με τον τραγουδιστή Michael Jackson. Η Κυβέρνηση της Ισημερινής Γουινέας χαρακτήρισε την ενέργεια αυτή ως μη φιλική και ζήτησε την άρση των «μονομερών και παράνομων» κυρώσεων. Δεν είναι η πρώτη φορά που ο -κατά πάσα πιθανότητα διάδοχος της διακυβέρνησης της Ισημερινής Γουινέας- απασχολεί τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, αφού στη Γαλλία, στη λεγόμενη υπόθεση «αδικαιολόγητων κερδών», ο Teodorin Obiang καταδικάστηκε στις 10 Φεβρουαρίου 2020 σε τρία χρόνια φυλάκιση με αναστολή, 30 εκατομμύρια ευρώ πρόστιμο και δήμευση των περιουσιακών του στοιχείων στη Γαλλία. Η τελική απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου αναμένεται σύντομα.

29 Ιουλίου 2021

Ινδία: Επιστροφή πολιτιστικών αγαθών στην Ινδία από την Αυστραλία

Η Εθνική Πινακοθήκη της Αυστραλίας παρέδωσε στην Ινδική Κυβέρνηση 14 έργα τέχνης που κατασχέθηκαν από κύκλωμα διάσημων κλεπταποδόχων. Σε ανακοίνωση του του ΥΠΕΞ της Ινδίας ανέφερε ότι: «Η Κυβέρνηση της Ινδίας είναι ευγνώμων για αυτή την εξαιρετική πράξη καλής θέλησης και την ευγενική χειρονομία της Αυστραλίας». Σημειώνεται ότι η Εθνική Πινακοθήκη της Αυστραλίας έχει επαναπατρίσει στην Ινδία πολιτιστικά αντικείμενα και στο παρελθόν (2014, 2016 και 2019).

11 Αυγούστου 2021

Σχέσεις Ισραήλ-Μαρόκο

Ένα ακόμη αραβικό κράτος που αποφάσισε να εξομάλυνει τις σχέσεις του με το Ισραήλ -μετά τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Σουδάν και το Μπαχρέιν- είναι το Μαρόκο. Κατά την ιστορικά πρώτη επίσημη επίσκεψη του Ισραηλινού ΥΠΕΞ στο Ραμπάτ, υπογράφηκαν τρία σύμφωνα συνεργασίας για πολιτικές διαβουλεύσεις, αεροπορική συνεργασία και πολιτισμό και δημιουργήθηκαν 5 ομάδες εργασίας στους τομείς της έρευνας και της καινοτομίας, του τουρισμού και της αεροπορίας, της γεωργίας, της ενέργειας και του περιβάλλοντος, καθώς και του εμπορίου και επενδύσεων. Φυσικά, δεν είναι άσχετο με αυτή την εξέλιξη το γεγονός ότι οι ΗΠΑ -κλασικός σύμμαχος του Ισραήλ- είναι το μόνο κράτος που έχει αναγνωρίσει επίσημα τις αξιώσεις του Μαρόκο επί της Δυτικής Σαχάρας.

11 Αυγούστου 2021

Πολωνία: Απαγόρευση προσβολής διοικητικών πράξεων μετά πάροδο 30 ημερών για την ανάκτηση περιουσιών από επιζήσαντες του Ολοκαυτώματος

Το πολωνικό Κοινοβούλιο ψήφισε νόμο σύμφωνα με τον οποίο οι διοικητικές πράξεις δεν μπορούν πλέον να προσβληθούν στο Δικαστήριο μετά την παρέλευση 30 ετών, εμποδίζοντας ουσιαστικά τους Εβραίους που επιβίωσαν του Ολοκαυτώματος να ανακτήσουν περιουσίες που κατασχέθηκαν από τις κομμουνιστικές Αρχές της Πολωνίας. Την κίνηση αυτή καταδίκασε ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Γιαίρ Λαπίντ, ενώ τον προβληματισμό του εξέφρασε ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Αντονι Μπλινκεν.

12 Αυγούστου 2021

Διπλωματικό επεισόδιο μεταξύ Ινδονησίας και Νιγηρίας

Διπλωματικό επεισόδιο ξέσπασε μεταξύ Ινδονησίας και Νιγηρίας, όταν νιγηριανός διπλωμάτης, ο οποίος αρνήθηκε να επιδείξει τα έγγραφά του στον έλεγχο του Υπουργείου Μετανάστευσης προσήχθη σε τμήμα. Η Νιγηρία ανακάλεσε τον Πρέσβη της στην Ινδονησία και κάλεσε τον Πρέσβη της Ινδονησίας στην Abuja για επεξηγήσεις. Τελικά, το Υπουργείο Εξωτερικών της Ινδονησίας ζήτησε επίσημα συγγνώμη.

12 Αυγούστου 2021

Βανουάτου:
Ανάκληση
ιθαγένειας σε
αλλοδαπό

Το Βανουάτου αποφασίζει να ανακαλέσει την ιθαγένεια που χορήγησε σε πρόσωπα με οικονομικό αντάλλαγμα σε αλλοδαπά πρόσωπα, για τα οποία εκκρεμούν ή έχουν επιβεβαιωθεί καταγγελίες για την τέλεση εγκληματικών πράξεων. Στη διάρκεια του 2020, το Βανουάτου εξέδωσε ταξιδιωτικά έγγραφα για 2000 πρόσωπα και είχε έσοδα 260 εκ. δολάρια, μεταξύ των οποίων είναι κλέφτες κρυπτο-νομισμάτων, δολοφόνοι καθώς και κατηγορούμενοι για εκβιασμό του Βατικανού.

13 Αυγούστου 2021

Τουρκία: Κράτηση
και απέλαση
Προέδρου της
Παμποντιακής
Ομοσπονδίας
Ελλάδας

Έκτακτο διάβημα της Ελληνικής Πρεσβείας στην Άγκυρα προς το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών αναφορικά με την καταχρηστική κράτηση και εντολή απέλασης του Προέδρου της Παμποντιακής Ομοσπονδίας Ελλάδας Γιώργου Βαρυθυμιάδη. Το Τουρκικό ΥΠΕΞ απάντησε «*Μας ξενίζει και απορρίπτουμε τη δήλωση του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών που αφορά στο γεγονός ότι δεν επετράπη η είσοδος στη χώρα μας σε Έλληνα υπήκοο που δεν βρίσκονταν σε επίσημη υπηρεσία, δεν είχε επίσημο τίτλο και κατείχε απλό διαβατήριο. Υπενθυμίζουμε στην Ελλάδα ότι η εξουσία καθορισμού των προϋποθέσεων εισόδου στη χώρα αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα κάθε κράτους. Ο Έλληνας υπήκοος που δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις εισόδου στη χώρα μας, μετά την ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών που έλαβαν χώρα στο αεροδρόμιο, σύμφωνα με τους κανόνες του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) με βάση τους νόμους και τους κανόνες μας, στάλθηκε πίσω στη χώρα του*».

15 Αυγούστου 2021

Ελλάδα: Συνδρομή
στην Αϊτή μετά
τις εκεί φυσικές
καταστροφές

Σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για ένα μήνα ανακήρυξε την Αϊτή ο Πρωθυπουργός Ariel Henry, στον απόηχο του ισχυρότατου σεισμού μεγέθους 7.2 ρίχτερ που ενέσκηψε πάνω το νησιωτικό κράτος. Σύμφωνα με την Υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας της χώρας 1,297 άτομα έχασαν τη ζωή τους και 5,700 άτομα τραυματίστηκαν, ενώ καταστράφηκαν 13, 694 οικίες και κτίσματα. Ο σεισμός μπορεί να ξεπέρασε το ρεκόρ 7 ρίχτερ του φονικού σεισμού του 2010, ωστόσο

τα θύματα είναι πολύ λιγότερα (ο σεισμός του 2010 σκότωσε 220,000 - 300,000 ανθρώπους). Ορισμένες χώρες της αμερικανικής ηπείρου (ΗΠΑ, Μεξικό, Κολομβία, Χιλή, Παναμάς, Δομινικανή Δημοκρατία, Αργεντινή, Περού, Βενεζουέλα), αλλά και διεθνείς οργανώσεις (ΟΗΕ, UNICEF, Ερυθρός Σταυρός, Γιατροί Χωρίς Σύνορα) έσπευσαν να παράσχουν υγειονομική και ανθρωπιστική βοήθεια. Ο σεισμός διαδέχτηκε την πολιτική κρίση που προκάλεσε η δολοφονία του Προέδρου Jovenel Moïse τον περασμένο μήνα. Το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών χορήγησε σε Διεθνή Οργανισμό που ήδη δραστηριοποιείται στην Αϊτή το ποσό των 100.000 Ευρώ. Σύμφωνα με τη σχετική δήλωση: «Με την συμβολική αυτή κίνηση, η Ελλάδα στέκεται σήμερα δίπλα στον δοκιμαζόμενο Αϊτινό λαό και δεν λησμονεί ότι η Αϊτή ήταν η πρώτη χώρα στον κόσμο που αναγνώρισε την ανεξαρτησία της Ελλάδας, το 1822».

18 Αυγούστου 2021:

Τουρκία - Βόρεια
Μακεδονία:
Συμφωνία
Συνεργασίας

Τουρκία και Βόρεια Μακεδονία υπογράφουν πενταετή συμφωνία στρατιωτικό-οικονομικής συνεργασίας και σχετικό Πρωτόκολλο Εφαρμογής. Το Σύμφωνο προβλέπει, μεταξύ άλλων, προβλέπει ετήσια χορήγηση οικονομικής βοήθειας από την Τουρκία στη Βόρεια Μακεδονία, για την ενίσχυση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων, την προμήθεια εξοπλισμού πυροβολικού και τον εκσυγχρονισμό του Στρατού της. Συζητήθηκαν, επίσης, μελλοντικά σχέδια συνεργασίας στους τομείς της άμυνας, της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της διεξαγωγής ασκήσεων, βάσει της Συμφωνίας Διμερούς Συνεργασίας.

24 Αυγούστου 2021:

Τσαντ: Θάνατος
από κοροναϊό του
πρώην Προέδρου
Habré

Πέθανε από κορωνοϊό σε ηλικία 79 ετών ο πρώην Πρόεδρος του Τσαντ Hissène Habré, ο οποίος είχε καταδικαστεί το 2016 -από Ειδικό Δικαστήριο που συστάθηκε από τη Σενεγάλη σε συνεργασία με την Αφρικανική Ένωση- για την τέλεση εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας στη διάρκεια της θητείας του (1982-1990). Η αντιμετώπιση του ως υπεύθυνου τέλεσης εγκλημάτων διεθνούς χαρακτήρα είχε γνωρίσει πρωτόγνωρα στοιχεία ακόμη και προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, ύστερα από πρωτοβουλία του Βελγίου (Βέλγιο κατά Σενεγάλης (2012)).

26 Αυγούστου 2021:

Συμφωνία
ανανέωσης
αδελφοποίησης
και συνεργασίας
Βηθλεέμ και
Αθήνας

Υπογράφηκε στην Αθήνα Συμφωνία ανανέωσης της αδελφοποίησης και συνεργασίας μεταξύ της Βηθλεέμ και της Αθήνας. Οι δυο πόλεις για πρώτη φορά υπέγραψαν Μνημόνιο Κατανόησης το 1986. Σύμφωνα με τη Συμφωνία η συνεργασία των δυο πόλεων θα αρθρώνεται στους τομείς του πολιτισμού, των τεχνών και του τουρισμού, την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, της δημόσιας διοίκησης και των δημόσιων υπηρεσιών, την εμπορική συνεργασία, που συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της ιστορικής φιλίας μεταξύ των δύο λαών. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη που αναδεικνύει το διεθνοποιημένο ρόλο των δρώντων δημοσίου χαρακτήρα (πόλεις, περιφέρειες, κρατίδια) και διευρύνει το φάσμα των χρηστών του διεθνούς δικαίου.

20 Σεπτεμβρίου 2021:

Ελ Σαλβαδόρ:
καθιέρωση του
bitcoin ως εθνικού
νομίσματος

Το Ελ Σαλβαδόρ γίνεται η πρώτη χώρα στον κόσμο που νομιμοποιεί το bitcoin ως εθνικό της νόμισμα. Η απόφαση του Προέδρου Nayib Bukele δημιούργησε πλήθος αντιδράσεων και ένα μήνα αργότερα διοργανώθηκαν διαδηλώσεις στους δρόμους του Σαν Σαλβαδόρ για την αντι-δημοκρατική στάση της Κυβέρνησης.

28 Σεπτεμβρίου 2021

Αυστραλία-
Ναούρου:
Μεταναστευτικές
ροές

Ανανεώθηκε το Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ Αυστραλίας και Ναούρου, με το οποίο ανανεώνουν τη δέσμευσή τους να διατηρήσουν το κέντρο κράτησης των αιτούντων άσυλο στο Ναούρου. Εδώ και 9 έτη, η Αυστραλία έχει δώσει πολλά εκατομμύρια δολλάρια στο Ναούρου προς το σκοπό αυτό.

29 Σεπτεμβρίου 2021

ΗΠΑ: Έκδοση
πρώην Προέδρου
του Περού

Δυνάμει της διμερούς Συμφωνίας Εκδόσεων μεταξύ ΗΠΑ και Περού, το Δικαστήριο των ΗΠΑ αποφάσισε την έκδοση του πρώην Προέδρου του Περού Alejandro Toledo, για να υποβληθεί σε δίκη με τις κατηγορίες της διαφθοράς και του ξεπλύματος χρημάτων.

5 Οκτωβρίου 2021

Μαριάννες Νήσοι:
καταγγελτικό
ψήφισμα για το
ιαπωνικό σχέδιο
απόρριψης
πυρηνικών
αποβλήτων στον
Ειρηνικό Ωκεανό

Η Βουλή της Κοινοπολιτείας των Βορείων Μαριάννων Νήσων (Commonwealth of Northern Mariana Islands) υιοθέτησε ψήφισμα με το οποίο καταδικάζει το σχέδιο της Ιαπωνίας να διαθέσει στη θάλασσα του Ειρηνικού κατεργασμένα πυρηνικά απόβλητα, που προήλθαν από το πυρηνικό εργοστάσιο της Fukushima, το οποίο καταστράφηκε από το σεισμό και το τσουνάμι του 2011. Στις 17 Σεπτεμβρίου 2021, το «Forum των Κρατών του Ειρηνικού» ζήτησε από την Ιαπωνική Κυβέρνηση πληροφορίες και εγγυήσεις ότι δεν θα προκληθεί περιβαλλοντική βλάβη. Σημειώνεται ότι η Ιαπωνία είχε προτείνει παρόμοιο σχέδιο το 1979.

8 Οκτωβρίου 2021

Ρωσία: Στήριξη
Τατζικιστάν
σε περίπτωση
εισβολής από το
Αφγανιστάν

Ο Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας Αντρέι Ρουντένκο δήλωσε ότι «Όλη η απαραίτητη βοήθεια θα παρασχεθεί στο Τατζικιστάν, αν χρειαστεί, τόσο στο πλαίσιο του Οργανισμού της Συνθήκης Συλλογικής Ασφάλειας (θεσμός υπό την καθοδήγηση της Μόσχας) όσο και σε διμερές επίπεδο». Η δήλωση αυτή αφορά κατά βάση την περίπτωση εισβολής από το Αφγανιστάν.

8 Οκτωβρίου 2021

Δια-Δημοτικό
Σύμφωνο Φιλίας
Δήμου Βύρωνα και
Δήμου Νότιγχαμ

Υπογράφηκε Δια-Δημοτικό Σύμφωνο Φιλίας μεταξύ του Δήμου Βύρωνα και του Δήμου Νότιγχαμ, όπου βρίσκεται το προγονικό σπίτι του Λόρδου Μπάιρον και λειτουργεί μουσείο μεγάλης επισκεψιμότητας. Το Μνημόνιο προβλέπει την ανταλλαγή πληροφοριών και την συνεργασία σε ζητήματα πολιτισμού και την ενθάρρυνση θεσμικής συνεργασίας των δημοτικών αρχών και των κοινωνικών φορέων των δυο πόλεων. Ακόμη, έπειτα από πρόταση του αθηναϊκού δήμου προβλέπεται η συνεργασία του Μουσείου Ιστορίας του Βύρωνα με το περίφημο Μουσείο του Newstead Abbey, ενώ από την πλευρά της βρετανικής πόλης προτάθηκε να γίνουν 1824 κοινές δράσεις για τα 200 χρόνια από τον θάνατο του μεγάλου ποιητή και φιλέλληνα.

16 Οκτωβρίου 2021

Cabo Verde:
Έκδοση Alex Saab
στις ΗΠΑ

Οι Αρχές του Πράσινου Ακρωτηρίου αποφάσισαν να εκδώσουν στις ΗΠΑ τον Alex Saab μέλος της διαπραγματευτικής ομάδας του Προέδρου της Βενεζουέλας Μαδούρο, το οποίο κατηγορείται για ξέπλυμα χρήματος. Ως αντίδραση, η Βενεζουέλα είπε ότι θα αναστείλει τις συζητήσεις της με τις ΗΠΑ.

18 Οκτωβρίου 2021

Διπλωματικές
Σχέσεις
Λευκορωσίας -
Γαλλίας

Διπλωματικό επεισόδιο Λευκορωσίας - Γαλλίας, λόγω της απόφασης του Λευκορωσικού ΥΠΕΞ να απελάσει τον Γάλλο Πρέσβη με το αιτιολογικό ότι δεν παρουσίασε ενώπιον του Προέδρου Λουκασένκο τα διαπιστευτήρια του. Δεν είναι η πρώτη φορά που η Λευκορωσία διακόπτει τις διπλωματικές της σχέσεις με τις χώρες της Δύσης, καθώς τον Μάρτιο 2021 απέλασε όλο το διπλωματικό προσωπικό της Λετονίας, ενώ τον Αύγουστο 2021 απέσυρε τη συναίνεση της για διορισμό Πρέσβη των ΗΠΑ (για πρώτη φορά από το 2008).

19 Οκτωβρίου 2021

Ισημερινός:
κατάσταση
έκτακτης ανάγκης
λόγω εκτεταμένης
βίας σχετικά με
την διακίνηση
ναρκωτικών

Ο Πρόεδρος του Εκουαδόρ Guillermo Lasso ανακήρυξε τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης λόγω της βίας που έχει εκδηλωθεί σε όλη τη χώρα και συνδέεται με τη διακίνηση ναρκωτικών. Χειρότερη είναι η κατάσταση στις φυλακές που από τον Σεπτέμβριο έχουν δολοφονηθεί 200 φυλακισμένοι.

24 Οκτωβρίου 2021

Λαϊκή Δημοκρατία
του Κονγκό:
«Διπλωματία του
Καράτε

Τη «Διπλωματία του Καράτε» αποφάσισε να αξιοποιήσει η DRC, η οποία έχει και την Προεδρία της Αφρικανικής Ένωσης, μέσα από την διοργάνωση Πρωταθλήματος Καράτε, στο οποίο συμμετέχουν οι πέντε χώρες της Περιοχής των Μεγάλων Λιμνών (Great Lakes Friendship Tournament). Η αθλητική διοργάνωση αναμένεται ότι θα συσφίξει τις ειρηνικές σχέσεις και τη συνύπαρξη μεταξύ των χωρών της περιοχής που μαστίζεται από τρομοκρατία.

25 Οκτωβρίου 2021

Νιγηρία:
Καθιέρωση
πρώτου ψηφιακού
νομίματος στην
αφρικανική ήπειρο

Ο Πρόεδρος της Νιγηρίας -της πολυπληθέστερης και ισχυρότερης σε όρους ΑΕΠ οικονομίας χώρας της Αφρικής- Muhammadu Buhari ανακοίνωσε την κυκλοφορία του πρώτου ψηφιακού νομίσματος της Αφρικανικής Ηπείρου, του eNaira. Μάλιστα, η χρήση κρυπτονομισμάτων είναι εξαιρετικά διαδεδομένη στη Νιγηρία που αξιολογήθηκε το 2020 ως ο τρίτος μεγαλύτερος χρήστης ψηφιακών νομισμάτων στον κόσμο, μετά τις ΗΠΑ και τη Ρωσία.

26 Οκτωβρίου 2021

Διακυβερνητική
συνεργασία
Ελλάδας -
Σαουδικής Αραβίας

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας και ο Διάδοχος του θρόνου της Σαουδικής Αραβίας, Πρίγκιπας Mohammed bin Salman bin Abdulaziz Al Saud αποφάσισαν τη θεσμοθέτηση Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας των δύο χωρών, το οποίο θα συνεδριάζει για πρώτη φορά εντός του πρώτου εξαμήνου του 2022 προκειμένου να εδραιώσει και να προωθήσει περαιτέρω τη διμερή συνεργασία. Επίσης, υπογραμμίστηκε η σημασία του νεοϊδρυθέντος Επιχειρηματικού Συμβουλίου Ελλάδος - Σαουδικής Αραβίας για την ενίσχυση των δεσμών των επιχειρηματικών κοινοτήτων των δύο χωρών και εξετάστηκαν βήματα για την προαγωγή επενδυτικών πρωτοβουλιών και έργων συνδεσιμότητας.

28 Οκτωβρίου 2021

Ισημερινός:
καταδίκη
επικεφαλής
ιαπωνικής
εταιρείας για
απάνθρωπες
συνθήκες ζωής,
στέγασης και
εργασίας

Στον Ισημερινό καταδικάστηκαν οι επικεφαλής ιαπωνικής εταιρείας παραγωγής ινών αβακά για εμπορία και ακραία εκμετάλλευση ανθρώπων. Η εταιρεία, θυγατρική της ιαπωνικής FPC Marketing, κατηγορήθηκε, διότι στις εγκαταστάσεις της «οι συνθήκες ζωής, στέγης και εργασίας» ήταν «άθλιες, επισφαλείς και απάνθρωπες», ενώ η Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, ανεξάρτητης δημόσιας αρχής αρμόδιας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είχε χαρακτηρίσει τις συνθήκες αυτές «μορφή σύγχρονης δουλείας».

29 Οκτωβρίου 2021

Σχέσεις Σαουδικής
Αραβίας - Λιβάνου

Διπλωματική κρίση ξεσπά στις σχέσεις Σαουδικής Αραβίας και Λιβάνου μετά τη δημοσιοποίηση επικριτικών σχολίων του υπουργού Πληροφοριών του Λιβάνου Ζορζ Κορνταχί, για την υπό την ηγεσία της Σαου-

δικής Αραβίας στρατιωτική επέμβαση στην Υεμένη. Η Σαουδική Αραβία ανακάλεσε τον Πρέσβη της από τη Βηρυτό και απέλασε τον Πρέσβη του Λιβάνου από το Ριάντ, ενώ ανακοίνωσε εμπάργκο τις εισαγωγές από το Λίβανο. Ο Λιβανέζος πρωθυπουργός Νατζίμπ Μικάτι σε μια προσπάθεια να αναστρέψει το κλίμα ισχυρίστηκε ότι οι δηλώσεις του Υπουργού του ήταν προσωπικές και δεν απηχούν τις απόψεις της Κυβέρνησης. Υπενθυμίζεται ότι τον Απρίλιο 2021, η Σαουδική Αραβία απαγόρευσε όλες τις εισαγωγές φρούτων και λαχανικών από τον Λίβανο, με την αιτιολογία μιας αύξησης της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών.

30 Οκτωβρίου 2021

- G20 Οι Σύνοδο Κορυφής των χωρών της G20 υπό ιταλική Προεδρία που κατέληξε σε ιστορική συμφωνία για τον ενιαίο κατώτατο φορολογικό συντελεστή. Εντός του 2023, οι πολυεθνικές θα πληρώνουν ελάχιστο φόρο 15% επί των κερδών τους και θα καταβάλλουν το ποσό στις χώρες εκείνες στις οποίες πωλούν προϊόντα ή τις υπηρεσίες τους. Η Συμφωνία αυτή κινείται στον ίδιο άξονα με τη Συμφωνία που συνήψαν τα κράτη μέλη του ΟΟΣΑ πριν μερικούς μήνες. «Οι ψηφιακοί κολοσσοί θα πληρώνουν ένα δίκαιο ποσό φόρου στις χώρες όπου κερδίζουν το εισόδημά τους ... ανοίγει τον δρόμο για μια πραγματική δημοσιονομική επανάσταση», δήλωσε ο Γάλλος Υπουργός Οικονομικών, Bruno Lemer.

31 Οκτωβρίου 2021

ΕΕ - ΗΠΑ
Συμφωνία για
Χάλυβα

ΕΕ και ΗΠΑ έφτασαν σε Συμφωνία για την άρση των τελωνειακών δασμών στον χάλυβα και το αλουμίνιο που εξάγονται από την Ευρώπη στην αμερικανική αγορά. Η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen ανακοίνωσε «Με χαρά ανακοινώνουμε ότι ο Joe Biden και εγώ καταλήξαμε σε συμφωνία για την αναστολή των δασμών στον χάλυβα και το αλουμίνιο και για να εργαστούμε από κοινού για έναν νέο Παγκόσμιο Διακανονισμό για τον Αειφόρο Χάλυβα ... Η παγκόσμια συμφωνία θα είναι ανοιχτή σε κάθε ενδιαφερόμενη χώρα που συμμερίζεται τη δέσμευσή μας για την επίτευξη των στόχων της αποκατάστασης του προσανατολισμού προς την αγορά και της μείωσης του εμπορίου προϊόντων χάλυβα και αλουμινίου υψηλής έντασης σε άνθρακα».

Κοινοβουλευτική Διπλωματία

8

Χρονολόγιο σημαντικών δράσεων Ελληνικής Κοινοβουλευτικής Διπλωματίας κατά το 2021 (Ιανουάριος-Οκτώβριος)

11 Ιανουαρίου 2021

Διάσκεψη των Προέδρων των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της ΕΕ ενόψει της έναρξης της Πορτογαλικής Προεδρίας

19 Ιανουαρίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στο Δίκτυο Γυναικών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Γαλλοφωνίας (APF)

25-28 Ιανουαρίου 2021

Συμμετοχή Ελληνικής Αντιπροσωπείας στη Χειμερινή Σύνοδο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE) - Εκλογή της Ελληνίδας υποψήφιας Δέσποινας Χατζηβασιλείου στη θέση του Γενικού Γραμματέα της PACE

28-29 Ιανουαρίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στις εργασίες της 46^{ης} Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Γαλλοφωνίας (APF)

2 Φεβρουαρίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στην 8^η Συνεδρίαση της Μικτής Ομά-

δας Κοινοβουλευτικού Ελέγχου της Europol

10 Φεβρουαρίου 2021

Συνεδρίαση με το Προεδρείο της Παγκόσμιας Διακοινοβουλευτικής Ένωσης Ελληνισμού (ΠΑ.Δ.Ε.Ε.)

3 Μαρτίου 2021

Συμμετοχή του Έλληνα Υπεξ Ν. Δένδια στη Διακοινοβουλευτική Συνάντηση των Επιτροπών Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων των Κοινοβουλίων των νοτίων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Med Group 7)

3-4 Μαρτίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στη Διακοινοβουλευτική Διάσκεψη για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας και την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΕΠ-ΠΑ-ΚΠΑΑ)

8 Μαρτίου 2021

Τιμητική εκδήλωση της Βουλής των Ελλήνων για την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας

17 Μαρτίου 2021

Εαρινή Συνεδρίαση της Διεθνούς Γραμματείας, των Προέδρων και των Εισηγητών των Επιτροπών της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδόξιας (Δ.Σ.Ο.)

27 Μαρτίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στην πρωτοβουλία περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης «Ωρα της Γης 2021»

29 Μαρτίου 2021

Ετήσια συνάντηση των Γενικών Γραμματέων των Κοινοβουλίων των χωρών της ΕΕ και με ελληνική συμμετοχή

1 Απριλίου 2021

Ανασυγκρότηση των Κοινοβουλευτικών Ομάδων Φιλίας του Ελληνικού Κοινοβουλίου με τα Κοινοβούλια 15 χωρών: Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Αυστραλία, Βόρεια Μακεδονία, Βραζιλία, Γαλλία, Ελβετία, ΗΠΑ, Καζακστάν, Καναδάς, Κούβα, Κροατία, Λίβανος, Λιβύη, Μεξικό

6 Απριλίου 2021

Διάσκεψη των Προέδρων των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων ενόψει της Διάσκεψης για το Μέλλον της Ευρώπης

7 Απριλίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στις τακτικές εργασίες του α' εξαμήνου του 2021 των Επιτροπών Νομικών και Πολιτικών Υποθέσεων και Πολιτιστικών, Μορφωτικών και Κοινωνικών Υποθέσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (PABSEC)

14 Απριλίου 2021

Συνέδριο κοινοβουλευτικών Ομάδων

Φιλίας Ελλάδας-Γαλλίας με αφορμή τον εορτασμό διακοσίων ετών από την Ελληνική Επανάσταση του 1821

15 Απριλίου 2021

Συμμετοχή της Ελληνικής Βουλής στις εργασίες της 17^{ης} Διάσκεψης των Προέδρων Κοινοβουλίων των χωρών της Πρωτοβουλίας Αδριατικής-Ιονίου (ΠΑΙ)

15 Απριλίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της Επιτροπής Δικαιοσύνης, Εσωτερικών Υποθέσεων και Ασφάλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Διαδικασίας Συνεργασίας Χωρών ΝΑ Ευρώπης (SEECF PA)

19-22 Απριλίου 2021

Εαρινή Σύνοδος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE)

26 Απριλίου 2021

Συμμετοχή στην Διακοινοβουλευτική τηλεδιάσκεψη με θέμα «Δυτικά Βαλκάνια: ανάμεσα στον πολυπολιτισμό και στη διαδικασία ευρωπαϊκής ένταξης», που διοργανώθηκε με πρωτοβουλία της Βουλής των Αντιπροσώπων της Ιταλίας

9 Μαΐου 2021

Συμμετοχή του Προέδρου της Βουλής Κ. Τασούλα στην εναρκτήρια εκδήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με θέμα τη Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης

10-12 Μαΐου 2021

Διερευνητική επίσκεψη στην Ελλάδα ad hoc Υποεπιτροπής για τη Μετανάστευση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

14 Μαΐου 2021

Συμμετοχή του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων στο Οικονομικό Forum των Δελφών

14-17 Μαΐου 2021

Εαρινή Σύνοδος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΝΑΤΟ με συμμετοχή ελληνικής αντιπροσωπείας

27 Μαΐου 2021

Συνάντηση του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων Κ. Τασούλα με τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου D. Sassoli

30 Μαΐου - 1 Ιουνίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της 65ης Ολομέλειας της Διάσκεψης των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων των Κοινοβουλίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (COSAC)

3-4 Ιουνίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της 15ης Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Μεσογείου (PAM)

14 Ιουνίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της 2ης Διακοινοβουλευτικής Διάσκεψης Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο στην Ευρώπη, που συνδιοργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Πορτογαλική Προεδρία του Συμβουλίου της Ε.Ε.

13-16 Ιουνίου 2021

Εαρινή Συνεδρίαση της Διεθνούς Γραμματείας, των Προέδρων και των Εισηγητών των Επιτροπών της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδόξιας (Δ.Σ.Ο.) στη Σερβία

21-24 Ιουνίου 2021

Εργασίες της Γ' Συνόδου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ιουνίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της 8ης Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Συνεργασίας Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEECF PA) - Ανάληψη της Προεδρίας από την Ελλάδα για το έτος 2022

Ιουνίου 2021

Συμμετοχή στις εργασίες της 57^{ης} Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (PABSEC)

19 Ιουλίου 2021

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στις εκδηλώσεις μνήμης για τα 47 χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κυπριακή Δημοκρατία.

19 Ιουλίου 2021

Διάσκεψη των Προέδρων των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της ΕΕ ενόψει της έναρξης της Σλοβένικης Προεδρίας

22-26 Ιουλίου 2021

28^η Γενική Συνέλευση της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδόξιας στην Κρήτη

28-30 Ιουλίου 2021:

Οι εργασίες της 13^{ης} Γενικής Συνέλευσης της Παγκόσμιας Διακοινοβουλευτικής Ένωσης Ελληνισμού (ΠαΔΕΕ) φιλοξενήθηκε στη Βουλή των Ελλήνων με θέμα αφιερωμένο στην επέτειο των 200 ετών της Ελληνικής Επανάστασης και θα συμμετάσχουν 39 βουλευτές ελληνικής καταγωγής από 8 χώρες: Αλβανία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Ιορδανία, Καναδάς, Κένυα, Σουηδία.

8 Σεπτεμβρίου 2021

Συνάντηση των μελών των Επιτροπών Εξωτερικών Υποθέσεων και Άμυνας των Κοινοβουλίων των νοτίων χωρών της Ε.Ε. υπό την Ελληνική Προεδρία

27-30 Σεπτεμβρίου 2021

Φθινοπωρινή Συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη των Προέδρων των Κοινοβουλίων των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Αθήνα

Ευάγγελος Παρράς

ΜΔΑ Διεθνούς Δικαίου
& Διπλωματικών
Σπουδών Πάντειο
Πανεπιστήμιο
Υποψήφιος Διδάκτωρ
ΕΚΠΑ

Στο διήμερο 21-22 Οκτωβρίου 2021 φιλοξενήθηκε στην Αθήνα η Ευρωπαϊκή Διάσκεψη των Προέδρων των Κοινοβουλίων των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (European Conference of Presidents of Parliaments), η οποία συνδιοργανώθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων και την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Κ.Σ./ΣοΕ).

Πρόκειται για ένα θεσμό κοινοβουλευτικής διπλωματίας υψηλού επιπέδου, που διεξάγεται τακτικά, σε διετή βάση, από το 1975 και συγκεντρώνει τους επικεφαλής των νομοθετικών σωμάτων των 47 κρατών μελών του Οργανισμού του Στρασβούργου, καθώς και των κρατών με καθεστώς παρατηρητή στην ΡΑΕ (Καναδά, Ισραήλ, Μεξικό), των χωρών με καθεστώς εταίρου για τη δημοκρατία με τη Συνέλευση (Μαρόκο, Ιορδανία, Κιργιστάν, Παλαιστίνη)¹ και ορισμένων Διεθνών Κοινοβουλευτικών Θεσμών (Κοινοβουλευτική Συνέλευση ΝΑΤΟ, Κοινοβουλευτική Συνέλευση ΟΑΣΕ κ). Έχει, λοιπόν, ιδιαίτερη σημασία και αξία το γεγονός ότι η εν λόγω Διάσκεψη δεν αποτελεί αμιγώς ευρωπαϊκή υπόθεση, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς ότι συμμετείχαν και εκπρόσωποι κοινοβουλίων χωρών της Κεντρικής Ασίας και της περιοχής του Μαγκρέμπ².

1. Βλ. ιστοσελίδα ΡΑΕ: <https://pace.coe.int/en/pages/national-delegations>.
2. Τις εργασίες της Διάσκεψης των Αθηνών παρακολούθησαν 38 Πρόεδροι Κοινοβουλίων, 36 Γενικοί Γραμματείς Κοινοβουλίων, 39 Πρέσβεις και συνολικά 400 μέλη. Ιστοσελίδα της Διάσκεψης: https://pace.coe.int/en/pages/2021confpres?_cf_chl_jschl_tk=__15QmcjSdNNOTj_lUoYlIC27n5EaWc6BZk2NeXVqIP-SI-1640899684-0-gaNycGzNCHO.

Ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Κ. Τασούλας, ως επικεφαλής του Νομοθετικού Σώματος της φιλοξενούσας χώρας, προήδρευσε στη Διάσκεψη των Αθηνών. Κήρυξε την έναρξη των εργασιών και καλωσόρισε τους ομολόγους του, επισημαίνοντας ότι η διοργάνωση της συγκεκριμένης Διάσκεψης «*συμπίπτει με ένα σπάνιο ιστορικό έτος για την Ελλάδα, καθώς γιορτάζουμε τους δύο αιώνες από το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης*». Στη συνέχεια, παρουσίασε τους τρεις θεματικούς άξονες της Διάσκεψης: (α) οι δημοκρατίες στην αντιμετώπιση της κρίσης στη δημόσια υγεία λόγω Covid-19, (β) ο ρόλος των εθνικών κοινοβουλίων στην εδραίωση του δικαιώματος σε ένα υγιές και βιώσιμο περιβάλλον (Environment Right Now) και (γ) το κοινό μέλλον των Ευρωπαίων πολιτών³.

Χαιρετισμό απηύθυνε στους συνέδρους ο Πρόεδρος της ΚΣ/ΣοΕ, R. Daems, ο οποίος υπογράμμισε τη σημασία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, της κοινοβουλευτικής διπλωματίας και της κοινοβουλευτικής ανταλλαγής, «*προκειμένου να μη μετατραπεί η υφιστάμενη υγειονομική κρίση σε κρίση δημοκρατίας*», ενώ τόνισε την αξία του «*κοινοβουλευτικού ελέγχου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά δεν θα αποτελέσουν παράπλευρη απώλεια των έκτακτων περιοριστικών μέτρων*». Αναφέρθηκε επίσης, στη λεγόμενη «*νέα γενιά των δικαιωμάτων του ανθρώπου*», που καθιστά αναγκαία τη συμβατική ρύθμιση της τεχνητής νοημοσύνης και τη συμβατική αναγνώριση του «*δικαιώματος*

διαβίωσης σε ένα υγιές, καθαρό, βιώσιμο και ασφαλές περιβάλλον», προτείνοντας μάλιστα την προσθήκη ενός νέου Πρωτοκόλλου στην ΕυρΣΔΑ και Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη. Τέλος, εξέφρασε την ανησυχία του για την απειλή που αντιμετωπίζουν οι δημοκρατικοί θεσμοί λόγω της διασποράς ψευδών ειδήσεων (fake news) και θεωριών συνωμοσίας, με αποτέλεσμα την απώλεια της εμπιστοσύνης των ευρωπαίων πολιτών και υπέδειξε ως λύση την κοινοβουλευτική διπλωματία στους κόλπους της PACE για «*τον εντοπισμό ζητημάτων ενδιαφέροντος, την ανταλλαγή εμπειριών, καλών πρακτικών και λύσεων σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, είναι ένα παράδειγμα του πώς μπορούμε να συνδέσουμε καλύτερα το έργο σε εθνικό και σε διεθνές κοινοβουλευτικό επίπεδο*»⁴.

Η Γενική Γραμματέας του ΣοΕ, Μ. Buricé -η επικεφαλής της διακυβερνητικής πτέρυγας του Οργανισμού του Στρασβούργου- στο χαιρετισμό της προς τους συμμετέχοντες υπογράμμισε ότι «*οι πρόεδροι κοινοβουλίων φέρουν μοναδική ευθύνη. Ο ρόλος τους έγκειται στο να τοποθετούνται πέρα και πάνω από την κομματική πολιτική ώστε να διασφαλίζεται η ορθή διεξαγωγή των συζητήσεων, των διαδικασιών και η λήψη αποφάσεων προς όφελος του εθνικού συμφέροντος*», ενώ επεσήμανε τον ουσιώδη ρόλο των κοινοβουλίων στην εφαρμογή της ΕυρΣΔΑ και την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ και ότι «*η λειτουργία και οι εργασίες των κοινοβουλίων, καθώς και τα νομοθετικά κείμενα που αυτά παράγουν πρέπει να είναι σύμφωνα με αυτές τις δεσμεύσεις, ώστε*

να ανθούν τα δικαιώματα του ανθρώπου, η δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου»⁵.

Στην πρώτη θεματική ενότητα αναφορικά με την αντιμετώπιση των προκλήσεων της πανδημίας του Covid-19, οι εκπρόσωποι εθνικών και διεθνών κοινοβουλευτικών οργάνων ανταλλάξαν απόψεις και βέλτιστες πρακτικές που ακολούθησαν για την ακώλυτη λειτουργία του νομοθετικού έργου τους και την προσαρμογή τους στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώθηκε με την έλευση της πανδημίας. Τοποθετήσεις έγιναν από τους Προέδρους των Νομοθετικών Σωμάτων του Βελγίου, της Πολωνίας, της Ολλανδίας, της Σλοβενίας, της Ανδόρας, του Ισραήλ, της Φινλανδίας, της Σουηδίας, της Ισπανίας, της Λετονίας και της Μάλτας⁶.

Η δεύτερη θεματική ενότητα ήταν αφιερωμένη στον πρωταγωνιστικό ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την συλλογική απάντηση στις προκλήσεις που θέτει. Στο Panel, συμμετείχαν εκπρόσωποι των παρακάτω χωρών (Γεωργία, Φινλανδία, Κύπρος, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Γαλλία, Ελβετία, Ρωσία, Εσθονία και Ιταλία)⁷. Στην τρίτη ενότητα συζητήθηκαν τα χρήσιμα διδάγματα από το κοινό πα-

ρελθόν των ευρωπαίων πολιτών, οι πολλαπλές προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν στον παρόν και οι προοπτικές για ένα καλύτερο κοινό μέλλον για όλους. Η σημασία που έχει η θεματική αυτή για τη Γηραιά Ήπειρο -που έχει απασχολήσει και την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία εκκίνησε φέτος το Διάλογο για το Μέλλον της Ευρώπης⁸- καταδεικνύεται και από τον υψηλό αριθμό των επικεφαλής των εθνικών και διεθνών κοινοβουλίων που επέλεξαν να τοποθετηθούν (Βέλγιο, Κύπρος, Σλοβενία, Αλβανία, Αρμενία, Ισπανία, Ελβετία, Μολδαβία, Ουγγαρία, Γερμανία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Αζερμπαϊτζάν, Λιθουανία, Ολλανδία, Σλοβακία, Πολωνία, Γαλλία, Νορβηγία και Βόρεια Μακεδονία)⁹.

Στο τέλος, υιοθετήθηκαν και παρουσιάστηκαν από τον Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων τα Συμπεράσματα της Διάσκεψης των Αθηνών, ένα πολιτικό κείμενο που χωρίζεται σε 3 θεματικά κεφάλαια σύμφωνα με τις θεματικές της Διάσκεψης και συνοψίζεται στα ακόλουθα σημεία:

- Έγινε τιμητική αναφορά στη μνήμη του Sir David Amess, μέλος της Βουλής των Λόρδων του Ηνωμένου Βασιλείου που δολοφονήθηκε τον Οκτώβριο του 2021.

5. Βλ. το Χαιρετισμό της Γενικής Γραμματέως του CoE στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=f630ded4-5f9a-4f0c-ba8a-adc8011db99b>.

6. Βλ. Βουλή των Ελλήνων, Δελτίο Τύπου 21ης Οκτωβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=a417c0a7-c3c1-417d-946c-adc8012be6b6>.

7. Βλ. Βουλή των Ελλήνων, Δελτίο Τύπου 21ης Οκτωβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=f2a1ca95-f988-40d1-9353-adc90002c97f>.

8. Βλ. Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/conference-future-europe_el.

9. Βλ. Βουλή των Ελλήνων, Δελτίο Τύπου 22ης Οκτωβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=1fe74a3f-eb7e-443f-a389-adc900f78f67>.

- *Δημοκρατίες και Καταπολέμηση Covid-19*: Παρά την αμνηστία και την ακαμψία που γεννήθηκε στις αρχές της πανδημικής κρίσης, τα εθνικά κοινοβούλια κατάφεραν να προσαρμοστούν και να υιοθετήσουν σύγχρονες πρακτικές (τηλεδιασκέψεις, e-voting, υβριδικές συναντήσεις κλπ) για τη συνέχιση του νομοθετικού τους έργου και του κοινοβουλευτικού ελέγχου των δράσεων της εκτελεστικής εξουσίας. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην άμβλυνση του κινδύνου κατάχρησης εξουσιών έκτακτης ανάγκης και κυβερνητικών αυθαιρεσιών διασφαλίζοντας την αναλογικότητα, τη μη-διάκριση, τον περιορισμό σε χρόνο και εύρος των περιοριστικών μέτρων που επηρεάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν σε ορισμένες κοινοβουλευτικές πρακτικές που πρέπει να ακολουθούνται στην περίπτωση κρίσεων: διασφάλιση σταθερής νομικής βάσης για την εφαρμογή καθεστώτων έκτακτης ανάγκης, δέουσα προστασία ευάλωτων ομάδων (γυναίκες, παιδιά) και καταπολέμηση διακρίσεων και ανισοτήτων. Δήλωσαν την προσήλωσή τους στην πολυμέρεια, τη διεθνή συνεργασία και την αλληλεγγύη ως κομβικές αρχές συλλογικών απαντήσεων σε παγκόσμιες προκλήσεις, καθώς και τη στήριξη τους προς τους πολυμερείς οργανισμούς και την πλήρη στήριξη για το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- *Εθνικά Κοινοβούλια και δικαίωμα σε υγιές και βιώσιμο περιβάλλον*: Οι σύνεδροι τάχθηκαν αναφανδόν υπέρ της εμπέδωσης του δικαιώματος σε ένα ασφαλές, καθαρό, υγιές και βιώσιμο περι-

βάλλον άμεσα, με νομική δέσμευση των εργαλείων του CoE, συμπεριλαμβανομένου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Κοινωνική Χάρτα, συμπεριλαμβανομένης μιας σύμβασης ("5P") για τις περιβαλλοντικές απειλές και τους τεχνολογικούς κινδύνους και επικαιροποιημένων συμβάσεων ποινικού δικαίου. Επίσης, διασαφηνίστηκε ότι ο ρόλος των κοινοβουλευτικών και των κοινοβουλίων είναι να λειτουργούν ως προστάτες της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου και σε σχέση με τα περιβαλλοντικά δικαιώματα. Ανάμεσα, στα μέτρα που προτάθηκαν ξεχώρισαν τα εξής: βελτίωση των εθνικών νομικών πλαισίων και στήριξη αναδυόμενων μοντέλων δημόσιας συμμετοχής και διαβούλευσης και ταυτόχρονη νομική προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων. Αναγνωρίστηκε επιπλέον, ο σύνδεσμος ανάμεσα στα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον και έγινε μνεία στην απόφαση της PACE για τη δημιουργία ενός κοινοβουλευτικού δικτύου το 2022 με σκοπό να εμπνεύσει και ακολουθήσει τη δράση που ανέλαβαν οι εθνικές αρχές προκειμένου να τιμήσουν τις ισχυρές δεσμεύσεις τους σχετικά με την κλιματική κρίση, ενισχύοντας ταυτόχρονα τον αμοιβαίο εμπλουτισμό ιδεών και προσφέροντας τακτικές ευκαιρίες στους κοινοβουλευτικούς στην Ευρώπη και σε άλλες ηπείρους να συγκεντρώσουν την εμπειρία τους σε μια βάση. Υπήρξε σύμπνοια απόψεων ότι πρέπει να υιοθετηθεί η προσέγγιση της μετάβασης από

την ευθύνη στην λογοδοσία (from responsibility to accountability).

- *Το Κοινό Μέλλον των Ευρωπαίων πολιτών*: Στο κείμενο Συμπερασμάτων υπογραμμίζεται ο κεντρικός χαρακτήρας των αξιών. Για περισσότερα από 70 χρόνια, οι αξίες του CoE (σεβασμός και προαγωγή δημοκρατίας, δικαιωμάτων του ανθρώπου και κράτους δικαίου), τις οποίες διατύπωσε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και οι οποίες είναι ενσωματωμένες στα Συντάγματα των 47 κρατών μελών, εξακολουθούν να εκφράζουν κάθε Ευρωπαίο και πρέπει να συνεχίσουν να αποτελούν τα θεμέλια του κοινού μας μέλλοντος. Πρέπει να αναληφθεί δράση προκειμένου να ακούγονται οι εκκλήσεις των πολιτών για ανανέωση της δημοκρατίας, την προαγωγή της εκπαίδευσης στη δημοκρατία, την παροχή βήματος στους πολίτες για συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και σε συμμετοχικές και διαβουλευτικές μορφές δημοκρατίας. Τα εθνικά κοινοβούλια πρέπει φροντίσουν για μια νέα γενιά δικαιωμάτων που έχουν έρθει στο προσκήνιο τα τελευταία χρόνια: το δικαίωμα σ' ένα υγιές περιβάλλον, το δικαίωμα στην ασφάλεια στον κυβερνοχώρο και το δικαίωμα στη γνώση, σε αντίθεση με τον χειρισμό της κοινής γνώμης από κακόβουλους παράγοντες μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το κοινό μέλλον όλων των ευρωπαίων πολιτών εξαρτάται επίσης από την αποφασιστικότητα και την ικανότητα της διεθνούς

κοινότητας να προβεί σε μεταρρυθμίσεις των πολυμερών θεσμών προκειμένου να διασφαλίσει πως είναι πλήρως αντιπροσωπευτικοί, χωρίς αποκλεισμούς και μπορούν να παρέχουν απαντήσεις στις παγκόσμιες προκλήσεις.

Παράλληλα με τις εργασίες της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης των Προέδρων των Κοινοβουλίων πραγματοποιήθηκε και η Συνάντηση των Γενικών Γραμματέων των Κοινοβουλίων των κρατών μελών του CoE, υπό την Προεδρία του Γενικού Γραμματέα της Βουλής των Ελλήνων Γ. Μυλωνάκη και της Γενικής Γραμματέως της PACE Δ. Χατζηβασιλείου με θέμα συζήτησης «*Μετά την πανδημία τι μέλλει γενέσθαι, ποια είναι η πορεία από εδώ και πέρα*», όπου συζητήθηκαν οι μετα-πανδημικές πρακτικές για την εύρυθμη λειτουργία και οργάνωση των εθνικών νομοθετικών σωμάτων¹⁰.

Στο περιθώριο των εργασιών της Διάσκεψης των Αθηνών, ο Πρόεδρος της Βουλής Κ. Τασούλας είχε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει διμερείς συναντήσεις με ομολόγους του από ευρωπαϊκά -και όχι μόνο Κράτη- στις οποίες συζητήθηκαν οι προοπτικές περαιτέρω σύσφιξης σχέσεων σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος και ενδυνάμωσης της κοινοβουλευτικής συνεργασίας και διπλωματίας. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα που ακολουθεί, οι συναντήσεις αυτές δεν έχουν απλώς εθιμοτυπικό χαρακτήρα, αλλά συνεισφέρουν ουσιαστικά σε μια πολυδιάστατη ελληνική εξωτερική πολιτική, αφού υπάρχουν σαφείς αναφορές και διαβεβαιώσεις που διασφαλίζουν τις ελληνικές θέσεις:

10. Βλ. Βουλή των Ελλήνων, Δελτίο Τύπου 22ης Οκτωβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=3da61473-8e6b-429b-a661-adc900cc04e8>.

ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ	
Αλβανία	- Συνεργασία των δυο στρατηγικών εταίρων στους κόλπους του NATO - Ευχαριστίες για την υποστήριξη της ενταξιακής πορείας της Αλβανίας στην ΕΕ - Ευχαριστίες για την ανθρωπιστική βοήθεια προς την Αλβανία στο σεισμό του 2019 και για την χορήγηση εμβολίων προς την Αλβανία για την ανάσχεση της πανδημίας - Αναφορά σε αλβανική κοινότητα στην Ελλάδα και Ελληνική μειονότητα στην Αλβανία ως δυο διακριτές πληθυσμιακές κατηγορίες που ενώνουν ιστορικά τις δυο χώρες.
Αρμενία	- Αναφορά στην αναγνώριση της Γενοκτονίας των Αρμενίων από την Ελλάδα και την αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και των Ασσυρίων από την Αρμενία - Αναφορά σε κοινοβουλευτική συνεργασία στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Αδελφοποίησης με σκοπό την υλοποίηση της εταιρικής σχέσης ΕΕ – Αρμενίας
Αυστρία	- Σύμφιξη κοινοβουλευτικών σχέσεων - Συμφωνία για τη σημασία της προώθησης της ευρωπαϊκής προοπτικής των Δυτικών Βαλκανίων
Βόρεια Μακεδονία	- Ιστορική στιγμή, καθώς είναι η πρώτη φορά που συναντώνται σε επίπεδο Προέδρων Κοινοβουλίων οι δυο χώρες. - Αμοιβαίες δεσμεύσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας των Πρεσπών - Μνεία σε ανάθεση στην Ελλάδα της επιτήρησης του εναερίου χώρου της Β. Μακεδονίας ως μέτρου οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο χωρών
Γεωργία	- Ευχαριστίες προς την Ελλάδα για τη στήριξη των ευρωατλαντικών επιδιώξεων της Γεωργίας - Ευχαριστίες προς την Ελλάδα για τη στήριξη ενταξιακής πορείας Γεωργίας σε ΕΕ και NATO - Αναφορά σε παρουσία Ελλήνων στη Γεωργία και Γεωργιανών στην Ελλάδα ως στοιχείο ενίσχυσης ιστορικών δεσμών των δυο χωρών
Ισραήλ	- Αναφορά στους ιστορικούς δεσμούς και τις εποικοδομητικές σχέσεις των χωρών - Μνεία σε τριμερή κοινοβουλευτική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου - Μνεία στην επωφελή συμφωνία Ελλάδος-Ισραήλ για την ενίσχυση του εκπαιδευτικού κέντρου της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας στην Καλαμάτα
Σερβία	- Ευχαριστίες προς την Ελλάδα για τη στήριξη της ενταξιακής πορείας της Σερβίας στην ΕΕ - Ευχαριστίες προς την Ελλάδα για το σεβασμό στην εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας δια της μη αναγνώρισης του Κοσσυφοπεδίου - Μνεία στη συνολική της στάση και θέση στην ενταξιακή πορεία των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ (Σερβία, Αλβανία, Β. Μακεδονία)
Φινλανδία	- Αναβάθμιση της θεσμικής διάστασης της κοινοβουλευτικής συνεργασίας δια της ίδρυσης νέας Κοινοβουλευτικής Ομάδας Φιλίας Ελλάδος – Φινλανδίας - Διερεύνηση προοπτικών ενδυνάμωσης της συνεργασίας σε τομείς τεχνολογίας και τουρισμού

Σημειώνεται δε ότι η Διάσκεψη των Αθηνών αναβάθμισε τη διεθνή θέση της Ελλάδας σε διακοινοβουλευτικό επίπεδο και μέσα από την ευκαιρία που έδωσε στο Μ. Χαρακόπουλο τον Έλληνα Γενικό Γραμματέα της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθόδοξίας (Δ.Σ.Ο.) -το μοναδικό διεθνή κοινοβουλευτικό θεσμό με έδρα σε ελληνικό έδαφος- να πραγματοποιήσει συναντήσεις με τους Προέδρους των Κοινοβουλίων ορισμένων κρατών (Αρμενία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Σλοβενία, Φινλανδία) και να συζητήσει ζητήματα που άπτονται της προαγωγής της ορθόδοξης χριστιανικής ταυτότητας ορισμένων λαών της Ευρώπης και της αναβάθμισης των διαθεσμικών σχέσεων τους¹¹.

Η Αθήνα μέσα από τη διοργάνωση της μεγαλύτερης ευρωπαϊκής διακοινοβουλευτικής διασκέψεως του 2021 απέδειξε για μια ακόμη φορά την προσήλωση της στην προαγωγή των αρχών της πολυμερούς συνεργασίας και την πλήρη στήριξη της στο έργο των πολυμερών κοινοβουλευτικών θεσμών. Κάτι που συνεισέφερε στην εδραίωση μια κουλτούρας κοινοβουλευτικής διπλωματίας και συνεργασίας, η οποία μπορεί να δώσει καρπούς που προάγουν το εθνικό αλλά και το διεθνές κοινό συμφέρον.

11. Βλ. Δ.Σ.Ο., Δελτίο Τύπου, 21ης Οκτωβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://eiao.org/archives/19196>.

28 Μαΐου 2021:

Συμφωνία
αεροπορικών
μεταφορών
Ελλάδας-Χιλής

Ο Υφυπουργός Εξωτερικών για την Οικονομική Διπλωματία και την Εξωστρέφεια Φραγκογιάννης και η Πρέσβυς της Δημοκρατίας της Χιλής Ares Mora υπέγραψαν Συμφωνία Αεροπορικών Υπηρεσιών. Με τη Συμφωνία, αποτέλεσμα εκτεταμένων διαπραγματεύσεων, δίνεται η δυνατότητα στους αερομεταφορείς και των δύο πλευρών να εκμεταλλεύονται την οικεία αγορά μέσω σημείων σύνδεσης, αλλά και προς προορισμούς πέρα από τις δύο χώρες. Ακόμα, σταδιακά τίθενται οι προϋποθέσεις μελλοντικής διεξαγωγής δρομολογίων απευθείας μεταξύ των χωρών. Τέλος, αναμένεται να διευκολύνει τη διακίνηση αγαθών τόσο διμερώς, όσο και διεθνώς.

21 Ιουνίου 2021:

Ελλάδα στη Διεθνή
Ηλιακή Συμμαχία

Η Ελλάδα προσχώρησε στην Ιδρυτική Συμφωνία της Διεθνούς Ηλιακής Συμμαχίας (International Solar Alliance), την οποία έχουν υπογράψει 98 κράτη και την έχουν επικυρώσει 79 κράτη. Πρόκειται για πρωτοβουλία της Ινδίας, που τέθηκε προς υπογραφή το 2016 για τη δημιουργία μιας συμμαχίας των χωρών που συγκεντρώνουν πλούσιους ηλιακούς πόρους για να συνεργαστούν προς το σκοπό της αυξανόμενης χρήσης και ποιότητας της ηλιακής ενέργειας για να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες κατά τρόπο ασφαλή, βολικό, οικονομικά ανεκτό και βιώσιμο.

12 Ιουλίου 2021:

Μνημόνιο
Συνεννόησης
Ελλάδας και
Αραβικού Συνδέσμου

Ο ΥΠΕΞ Δένδιας και ο Γενικός Γραμματέας του Αραβικού Συνδέσμου υπέγραψαν Μνημόνιο Συνεννόησης, που θεωρείται βάση για την ενίσχυση των πολιτικών διαβουλεύσεων και σχέσεων των δύο πλευρών, που μάλλον έρχεται ως συνέχεια των καλών σχέσεων με τις χώρες του αραβικού κόσμου. Εκφράζονται ανη-

συχίες, γιατί χώρες στην ευρύτερη περιοχή, που δεν ανήκουν στον Αραβικό Σύνδεσμο, μέσω των ενεργειών τους, συνιστούν σοβαρή απειλή για την περιφερειακή σταθερότητα, την ειρήνη και την ασφάλεια, με την παρέμβαση σε στρατιωτικό επίπεδο, είτε απευθείας είτε δι' αντιπροσώπων, με σκοπό την δημιουργία σφαιρών επιρροής και πυροδοτώντας θρησκευτικές εξάρσεις. Κοινή απάντηση θα πρέπει να βασίζεται στον σεβασμό της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας και εν γένει στο Διεθνές Δίκαιο. Συνεπώς, καθίσταται αναγκαία η απόσυρση ξένων στρατευμάτων από γειτονικές χώρες. Η συμφωνία αυτή αναμένεται να ενισχύσει τον διάλογο ΕΕ-Αραβικού Συνδέσμου, αλλά και την συνεργασία σε ευρύτερα σχήματα και Οργανισμούς (όπως τα ΗΕ).

26 Αυγούστου 2021:

Συμφωνία
ανανέωσης
αδελφοποίησης
και συνεργασίας
Βηθλεέμ και
Αθήνας

Υπογράφηκε στην Αθήνα Συμφωνία ανανέωσης της αδελφοποίησης και συνεργασίας μεταξύ της Βηθλεέμ και της Αθήνας. Οι δυο πόλεις για πρώτη φορά υπέγραψαν Μνημόνιο Κατανόησης το 1986. Σύμφωνα με τη Συμφωνία η συνεργασία των δυο πόλεων θα αρθρώνεται στους τομείς του πολιτισμού, των τεχνών και του τουρισμού, την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, της δημόσιας διοίκησης και των δημόσιων υπηρεσιών, την εμπορική συνεργασία, που συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της ιστορικής φιλίας μεταξύ των δύο λαών. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη που αναδεικνύει το διεθνοποιημένο ρόλο των δρώντων δημοσίου χαρακτήρα (πόλεις, περιφέρειες, κρατίδια) και διευρύνει το φάσμα των χρηστών του διεθνούς δικαίου.

7 Οκτωβρίου 2021:

Ελληνο-γαλλική
Αμυντική Συμφωνία

Κυρώθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων η Ελληνο-Γαλλική Αμυντική Συμφωνία που υπογράφηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 2021. Η Συμφωνία προβλέπει αμοιβαία στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση αμοιβαία αποδεκτής απειλής στο *territorium* ενός εκ των δυο συμβαλλομένων μερών. Επίσης, προβλέπει μια προχωρημένη συνεργασία σε διάφορους τομείς ασφάλειας. Την ελληνο-γαλλική αμυντική συμφωνία έσπευσε να χαιρετίσει και το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών

επισημαίνοντας ότι η Ουάσιγκτον προσβλέπει και στην επικαιροποίηση της ελληνο-αμερικανικής συμφωνίας αμυντικής συνεργασίας (MDCA) για χρονικό ορίζοντα πέντε ετών. Στις 29 Οκτωβρίου 2021, το Γαλλικό ΥΠΕΞ ενημέρωσε την Ελλάδα ότι οι εσωτερικές διαδικασίες για την κύρωση της Συμφωνίας ολοκληρώθηκαν.

8 Οκτωβρίου 2021:

Δια-Δημοτικό
Σύμφωνο Φιλίας
Δήμου Βύρωνα και
Δήμου Νότιγχαμ

Υπογράφηκε Δια-Δημοτικό Σύμφωνο Φιλίας μεταξύ του Δήμου Βύρωνα και του Δήμου Νότιγχαμ, όπου βρίσκεται το προγονικό σπίτι του Λόρδου Μπάιρον και λειτουργεί μουσείο μεγάλης επισκεψιμότητας. Το Μνημόνιο προβλέπει την ανταλλαγή πληροφοριών και την συνεργασία σε ζητήματα πολιτισμού και την ενθάρρυνση θεσμικής συνεργασίας των δημοτικών αρχών και των κοινωνικών φορέων των δυο πόλεων. Ακόμη, έπειτα από πρόταση του αθηναϊκού δήμου προβλέπεται η συνεργασία του Μουσείου Ιστορίας του Βύρωνα με το περίφημο Μουσείο του Newstead Abbey, ενώ από την πλευρά της βρετανικής πόλης προτάθηκε να γίνουν 1824 κοινές δράσεις για τα 200 χρόνια από τον θάνατο του μεγάλου ποιητή και φιλέλληνα.

14 Οκτωβρίου 2021:

Μνημόνιο
Κατανόησης
Ελλάδας-Αιγύπτου
για την Ηλεκτρική
Διασύνδεση των
δυο χωρών

Υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου Μνημόνιο Κατανόησης για την Ηλεκτρική Διασύνδεση των δυο χωρών μέσω της πόντισης υποθαλασσίου καλωδίου. Σημειώνεται ότι το Μνημόνιο βαδίζει στα χνάρια της συμφωνίας οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αίγυπτο, η οποία υπεγράφη στις 6 Αυγούστου του 2020. Θα πρόκειται για την πρώτη διασύνδεση της Ευρώπης με την Αφρική στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, και η Ελλάδα φιλοδοξεί να αποτελέσει σημαντικό κόμβο πράσινης ενέργειας και να βελτιώσει την ασφάλεια εφοδιασμού της περιοχής, αυξάνοντας τις διασυννοριακές ανταλλαγές ενέργειας, ενώ θα επιτρέψει την περαιτέρω ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

15 Οκτωβρίου 2021:

Ανανέωση Ελληνο-
Αμερικανικής
Αμυντικής
Συμφωνίας

Ανανέωση της Ελληνο-Αμερικανικής Αμυντικής Συμφωνίας για περίοδο 5 ετών. Με την αναφορά σε αμοιβαία προστασία της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας κατά ενεργειών που απειλούν την ειρήνη

περιλαμβανομένης της ένοπλης επίθεσης, καθώς και τη δέσμευση των δυο πλευρών να αποτρέψουν τέτοιες ενέργειες, αλλά και να αντιταχθούν σε αυτές, για πρώτη φορά αποτυπώνεται σε συμβατικό κείμενο με τις ΗΠΑ η ουσιαστική απόρριψη της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής, του λεγόμενου *casus belli*. Παράλληλα, προβλέπεται και η χρήση στρατιωτικών βάσεων σε Αλεξανδρούπολη και Σούδα. Είναι η τρίτη κατά σειρά αμυντική Συμφωνία που υπέγραψε η Ελλάδα (με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το Νοέμβριο του 2020 και με τη Γαλλία τον Οκτώβριο 2021).

25 Οκτωβρίου 2021:

Ελλάδα -
Ηνωμένο Βασίλειο:
υπογραφή διμερούς
Συμφωνίας-πλαίσου

Υπογράφηκε διμερής Συμφωνία-πλαίσιο μεταξύ Ελλάδας και Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία καλύπτει έναν μεγάλο αριθμό τομέων, συμπεριλαμβανομένης της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Ο Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Δένδιας υπογράμμισε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είναι «*μία χώρα, η οποία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ελληνική ανεξαρτησία, μία χώρα με την οποία πολεμήσαμε στο ίδιο πλευρό σε δύο Παγκοσμίους Πολέμους, μια πυρηνική δύναμη, μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας και εγγυήτρια δύναμη στην Κύπρο ...θέτουμε τις βάσεις για την εμβάθυνση της σχέσης αυτής σε ένα νέο πλαίσιο, μετά την αποχώρησή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση*».

26 Οκτωβρίου 2021:

Διακυβερνητική
συνεργασία
Ελλάδας -
Σαουδικής Αραβίας

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας και ο Διάδοχος του θρόνου της Σαουδικής Αραβίας, Πρίγκιπας Mohammed bin Salman bin Abdulaziz Al Saud αποφάσισαν τη θεσμοθέτηση Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας των δύο χωρών, το οποίο θα συνεδριάζει για πρώτη φορά εντός του πρώτου εξαμήνου του 2022 προκειμένου να εδραιώσει και να προωθήσει περαιτέρω τη διμερή συνεργασία. Επίσης, υπογραμμίστηκε η σημασία του νεοϊδρυθέντος Επιχειρηματικού Συμβουλίου Ελλάδος - Σαουδικής Αραβίας για την ενίσχυση των δεσμών των επιχειρηματικών κοινοτήτων των δύο χωρών και εξετάστηκαν βήματα για την προαγωγή επενδυτικών πρωτοβουλιών και έργων συνδεσιμότητας.

Εκλογές Ελλήνων/Ελληνίδων
σε διεθνή όργανα
την περίοδο
Δεκέμβριος 2020- Οκτώβριος 2021

10

7 Σεπτεμβρίου 2020:

Εκλογή Μ. Τσίρλη ως Γραμματέα του Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Καθίσκοντα Γραμματέα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ανέλαβε για πρώτη φορά γυναίκα και δή Ελληνίδα, η Μαριαλένα Τσίρλη. Στέλεχος της Γραμματείας του ΕυρΔΔΑ, διετέλεσε γραμματέας τμήματος του δικαστηρίου. Η θητεία της είναι 5ετής και ξεκίνησε τον Δεκέμβριο 2020.

4 Δεκεμβρίου 2020:

Εκλογή Ταξιάρχου ε.α. Γ. Βανικιώτη στην Ομάδα Δράσης
κατά της Εμπορίας Ανθρώπων του ΣοΕ

Τον Δεκέμβριο 2021, κατά την 27η Σύνοδο της Επιτροπής των Μερών της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, [εξελέγη](#) ως μέλος της οικείας Ομάδας ο Ταξίαρχος ε.α. Γ. Βανικιώτης. Η θητεία του αρχίζει τον Ιανουάριο 2021.

8 Δεκεμβρίου 2020:

Εκλογή Επίκουρου Καθηγητή Γ. Θεοδόση στην
Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του ΣοΕ

Στις 8 Δεκεμβρίου 2020, η Επιτροπή Υπουργών του ΣοΕ [εξέλεξε](#) πέντε νέα μέλη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, οργάνου του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, μεταξύ των οποίων και τον Επίκουρο Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΔΠΘ Γ. Θεοδόση, με την θητεία να εκκινεί τον Ιανουάριο 2021.

26 Ιανουαρίου 2021:

Εκλογή Δ. Χατζηβασιλείου-Τσοβίλη ως Γενικής Γραμματέως της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Για πρώτη φορά στην ιστορία -72 χρόνων- του Συμβουλίου της Ευρώπης [εκλέγεται](#) στη θέση του Γενικού Γραμματέα της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και με 5ετή θητεία, γυναίκα και δή Ελληνίδα, η Δ. Χατζηβασιλείου-Τσοβίλη. Ανέλαβε καθήκοντα την 1η Μαρτίου 2021.

1 Μαρτίου 2021:

Εκλογή Καθηγήτριας Φ. Παζαρτζή ως Προέδρου της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Κατά την 131η Σύνοδο της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, η Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών, Φ. Παζαρτζή [εκλέχθηκε](#) Πρόεδρος του οργάνου για την επόμενη διετία.

8 Μαρτίου 2021:

Ανάληψη καθηκόντων Δικαστή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από τον Γ. Κτιστάκι

Ο Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ, Γ. Κτιστάκης, [ανέλαβε](#) τα καθήκοντά του ως Έλληνας Δικαστής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, διαδεχόμενος τον Καθηγητή Λ.Α. Σισιλιάνο, διατελέσαντα Πρόεδρο του ΕυρΔΔΑ.

24 Ιουνίου 2021:

Εκλογή Α. Κωστοπούλου ως Β' Αντιπροέδρου στην GREVIO

Η Δρ Μαρία-Ανδριανή Κωστοπούλου εκλέχθηκε Β' Αντιπρόεδρος της GEEVIO, Οργάνου Εμπειρογνομώνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της βίας εναντίον γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας.

11 Οκτωβρίου 2021:

Διορισμός Καθηγήτριας Α. Ξανθάκη ως Ειδικής Εισηγήτριας για τα πολιτιστικά δικαιώματα

Το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των ΗΕ, κατά την 48η Τακτική Σύνοδό του, δημιούργησε τρεις νέες θέσεις Εντολοδόχων των Ειδικών Διαδικασιών (Special Procedures), σε μία εκ των οποίων [διορίστηκε](#) η Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Brunel (Λονδίνο), Α. Ξανθάκη. Συγκεκριμένα, η Καθηγήτρια Α. Ξανθάκη, με ιδιαίτερη ενασχόληση στο συγκεκριμένο πεδίο, ανέλαβε την θεματική εντολή της Ειδικής Εισηγήτριας για τα πολιτιστικά δικαιώματα για μία αρχική τριετή θητεία.

11 Οκτωβρίου 2021:

Διορισμός Αναπληρωτή Καθηγητή Β. Τζεβελέκου στην Συμβουλευτική Επιτροπή του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατά την 48η Τακτική Σύνοδό του, όρισε τέσσερα νέα μέλη στη Συμβουλευτική Επιτροπή του. Για την Ομάδα Δυτικής Ευρώπης και άλλων κρατών, [επιλέχθηκε](#) -με τριετή θητεία- ο Αναπληρωτής Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Liverpool, Β. Τζεβελέκος.

Διεθνείς Ημέρες και Εβδομάδας

11

Ιούνιος

- **4 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα αθών παιδιών θυμάτων επίθεσης
- **5 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα Περιβάλλοντος
- **8 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα Ωκεανών
- **12 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα κατά της παιδικής εργασίας
- **15 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα ευαισθητοποίησης για την κακοποίηση ηλικιωμένων
- **17 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα για την αντιμετώπιση της ερημοποίησης και της ξηρασίας
- **19 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα για την εξάλειψη της σεξουαλικής βίας σε περιόδους ενόπλων συρράξεων
- **20 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα Προσφύγων
- **26 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα κατά της κατάχρησης και διακίνησης ναρκωτικών
- **26 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα για την υποστήριξη θυμάτων βασανιστηρίων
- **30 Ιουνίου:** Διεθνής Ημέρα Κοινοβουλευτισμού

Ιούλιος

- **11 Ιουλίου:** Διεθνής Ημέρα Πληθυσμού
- **15 Ιουλίου:** Παγκόσμια Ημέρα Δεξιοτήτων των Νέων
- **18 Ιουλίου:** Διεθνής Ημέρα Νέλσον Μαντέλα
- **22 Ιουλίου:** Ευρωπαϊκή Ημέρα για τα Θύματα των Εγκλημάτων Μίσους
- **30 Ιουλίου:** Διεθνής Ημέρα για την αντιμετώπιση της διακίνησης ανθρώπων

Αύγουστος

- **9 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα για τους αυτόχθονες λαούς
- **12 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Νεότητας
- **19 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα ανθρωπιστικής βοήθειας
- **21 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Μνήμης των θυμάτων τρομοκρατίας
- **21 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Μνήμης και Φόρου Τιμής στα θύματα της Τρομοκρατίας
- **22 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Μνήμης των Θυμάτων της Βίας για Λόγους Θρησκείας και άλλων Πεποιθήσεων
- **23 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Μνήμης του Εμπορίου Σκλάβων και της Απαγόρευσής του
- **29 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα κατά των πυρηνικών δοκιμών

- **30 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα των θυμάτων εξαναγκαστικών εξαφανίσεων
- **31 Αυγούστου:** Διεθνής Ημέρα Ατόμων με Αφρικανική Καταγωγή

Σεπτέμβριος

- **1-9 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Εβδομάδα για την Επιστήμη και την Ειρήνη
- **5 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Φιλανθρωπίας
- **8 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Αλφαριθμητισμού
- **9 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Προστασίας της Εκπαίδευσης από Επιθέσεις
- **12 Σεπτεμβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα ΗΕ για τη Συνεργασία Νότου-Νότου
- **15 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Δημοκρατίας
- **18 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Ίσων Αμοιβών
- **21 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Ειρήνης
- **26 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για την Ολική Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων
- **26 Σεπτεμβρίου:** Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών
- **28 Σεπτεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για την Οικουμενική Πρόσβαση σε Πληροφορίες

Οκτώβριος

- **4-10 Οκτωβρίου:** Διεθνής Εβδομάδα Διαστήματος
- **24-30 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Εβδομάδα Αφοπλισμού
- **1 Οκτωβρίου:** Διεθνής Ημέρα για τους Ηλικιωμένους
- **2 Οκτωβρίου:** Διεθνής Ημέρα Μη Βίας
- **4 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Οικοτόπων
- **5 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Εκπαιδευτικών
- **10 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Ψυχικής Υγείας
- **11 Οκτωβρίου:** Διεθνής Ημέρα Μικρών Κοριτσιών
- **13 Οκτωβρίου:** Διεθνής Ημέρα Μείωσης Φυσικών Καταστροφών
- **16 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Τροφίμων
- **17 Οκτωβρίου:** Διεθνής Ημέρα Εξάλειψης της Φτώχειας
- **24 Οκτωβρίου:** Ημέρα ΟΗΕ
- **27 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Οπτικοακουστικής Κληρονομιάς
- **31 Οκτωβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Πόλεων

Νοέμβριος

- **2 Νοεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για τον Τερματισμό της Ατιμωρησίας για Εγκλήματα Κατά των Δημοσιογράφων
- **6 Νοεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για την Αποτροπή της Εκμετάλλευσης του Περιβάλλοντος κατά τη Διάρκεια Πολέμων & Ενόπλων Συγκρούσεων
- **10 Νοεμβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Επιστήμης για την Ειρήνη και την Ανάπτυξη
- **20 Νοεμβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού
- **21 Νοεμβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα Φιλοσοφίας
- **25 Νοεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών
- **29 Νοεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Αλληλεγγύης προς τον Παλαιστινιακό Λαό
- **30 Νοεμβρίου:** Ημέρα Μνήμης των Θυμάτων του Χημικού Πολέμου

Δεκέμβριος

- **1 Δεκεμβρίου:** Παγκόσμια Ημέρα κατά του AIDS
- **2 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για την Κατάργηση της Δουλείας
- **9 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Μνήμης και Αξιοπρέπειας των Θυμάτων Εγκλημάτων Γενοκτονίας και της Αποτροπής του Εγκλήματος
- **9 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα κατά της Διαφθοράς
- **10 Δεκεμβρίου:** Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- **11 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Βουνών
- **12 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Ουδετερότητας
- **18 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα για τους Μετανάστες
- **20 Δεκεμβρίου:** Διεθνής Ημέρα Ανθρώπινης Αλληλεγγύης
- **27 Δεκεμβρίου:** Παγκόσμια ημέρα Επιδημιολογικής Ετοιμότητας

VII. Νομοθεσία και Νομοθετική Πολιτική

Νομοθεσία

1

Ιανουάριος

- Ν. 4767 της 20ης Ιανουαρίου 2021 για τον Καθορισμό του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου (Υπουργείο Εξωτερικών)
- Ν. 4769 της 19ης Ιανουαρίου 2021 για την Κύρωση της Διακυβερνητικής Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας σχετικά με τον αγωγό διασύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB Project)” και την Κύρωση του Καταστατικού του Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου (EMGF) (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας)

Φεβρουάριος

- Ν. 4773 της 3ης Φεβρουαρίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας της Σιγκαπούρης, αφετέρου (Υπουργείο Εξωτερικών)
- Ν. 4774 της 3ης Φεβρουαρίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας του Βιετνάμ, αφετέρου (Υπουργείο Εξωτερικών)
- Ν. 4775 της 3ης Φεβρουαρίου 2021 για Κύρωση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Γκάνας, αφενός, και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών - μελών της, αφετέρου (Υπουργείο Εξωτερικών)

- Ν. 4776 της 3ης Φεβρουαρίου 2021 Κύρωση της Συμφωνίας Προστασίας των Επενδύσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών - μελών της, αφενός, και των Κρατών ΣΟΕΣ της ΚΑΜΑ, αφετέρου (Υπουργείο Εξωτερικών)

Μάρτιος

- Ν. 4788 της 24^{ης} Μαρτίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, αφενός, και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, αφετέρου, για τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Δορυφορικής Πλοήγησης (Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης)
- Ν. 4789 της 24^{ης} Μαρτίου 2021 για την Κύρωση της Σύμβασης για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Γραφείου Επικοινωνιών (ECO) [Χάγη, 23 Ιουνίου 1993], όπως τροποποιήθηκε στην Κοπεγχάγη στις 9 Απριλίου 2002 και στην Κοπεγχάγη στις 23 Νοεμβρίου 2011 (Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης)

Απρίλιος

- Ν. 4793 της 8^{ης} Απριλίου 2021 για Κύρωση του Πρωτοκόλλου Συνεργασίας μεταξύ του Πυροσβεστικού Σώματος Ελλάδος και της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Κύπρου, κατ' εφαρμογήν της Συμφωνίας της 4ης Ιουνίου 2003 μεταξύ του Υπουργείου Δημόσιας Τάξεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξεως της Κυπριακής Δημοκρατίας για συνεργασία των Πυροσβεστικών Σωμάτων των δύο χωρών σε θέματα αρμοδιότητάς τους (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη)
- Ν. 4794 της 8^{ης} Απριλίου 2021 για Κύρωση του Μνημονίου Κατανόησης μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Τυνησίας στον τομέα της υγείας (Υπουργείο Υγείας)

Ιούνιος

- Ν. 4803 της 3^{ης} Ιουνίου 2021 για Κύρωση του Παραρτήματος XVIII της Διεθνούς Συμβάσεως για τα Προνόμια και τις Ασυλίες των Ειδικευμένων Οργανισμών, αναφορικά με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (Υπουργείο Τουρισμού)

- Ν. 4805 της 3^{ης} Ιουνίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιστήμης και Τεχνολογίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και Κύρωση του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Οικονομικής, Επιστημονικής και Τεχνολογικής, Εκπαιδευτικής και Μορφωτικής Συνεργασίας μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων)

Ιούλιος

- Ν. 4814 της 6^{ης} Ιουλίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας για την τροποποίηση της Συμφωνίας για τη μεταφορά και την αμοιβαιοποίηση των εισφορών στο Ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, της Τσεχικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Δανίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Ιρλανδίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Κροατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Ρουμανίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Φινλανδίας (Υπουργείο Οικονομικών)
- Ν. 4815 της 6^{ης} Ιουλίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας για την τροποποίηση της Συνθήκης για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας μεταξύ του Βασιλείου του Βελγίου, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Ιρλανδίας, της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Βασιλείου της Ισπανίας, της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ιταλικής Δημοκρατίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, της Δημοκρατίας της Μάλτας, του Βασιλείου των

Κάτω Χωρών, της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Φινλανδίας (Υπουργείο Οικονομικών)

- Ν. 4822 της 30^{ης} Ιουλίου 2021 για Κύρωση της Σύμβασης Χρηματοδότησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Δανειακής Σύμβασης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ελληνικής Δημοκρατίας και των παραρτημάτων τους (Υπουργείο Οικονομικών)

Σεπτέμβριος

- Ν. 4827 της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας για τη λήξη ισχύος των Διμερών Επενδυτικών Συμφωνιών μεταξύ των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Υπουργείο Εξωτερικών)
- Ν. 4828 της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση του Πρωτοκόλλου Τροποποίησης της Συμφωνίας για το Πρόγραμμα Συνεργασίας Διμερούς Αναπτυξιακής Βοήθειας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Αλβανίας, που υπογράφηκε στην Αθήνα, στις 20 Δεκεμβρίου 2001 (Υπουργείο Εξωτερικών)
- Ν. 4833 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση του Μνημονίου Κατανόησης μεταξύ του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Υπουργείου Άμυνας της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, του Υπουργείου Άμυνας της Τσεχικής Δημοκρατίας, του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ρουμανίας και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Τουρκικής Δημοκρατίας (ενεργούντος δια λογαριασμό της Κυβέρνησης της Τουρκικής Δημοκρατίας) σε σχέση με τη σύσταση, διοίκηση και λειτουργία του Κέντρου Αριστείας για Ολοκληρωμένη Αντιαεροπορική και Αντιπυραυλική Άμυνα (IAMD COE Operational MoU) (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας)
- Ν. 4834 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση του Μνημονίου Κατανόησης μεταξύ του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Υπουργείου Άμυνας της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, του Υπουργείου Άμυνας της Τσεχικής

Δημοκρατίας, του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Ρουμανίας και του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας της Τουρκικής Δημοκρατίας (ενεργούντος δια λογαριασμό της Κυβέρνησης της Τουρκικής Δημοκρατίας) καθώς επίσης και του Στρατηγείου του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή Μετασχηματισμού του NATO αναφορικά με τη λειτουργική σχέση όσον αφορά το Κέντρο Αριστείας για Ολοκληρωμένη Αντιαεροπορική και Αντιπυραυλική Άμυνα (IAMD COE Functional Relationship MoU) (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας)

- Ν. 4835 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης του Βασιλείου του Μαρόκου στον Τομέα της Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων)
- Ν. 4836 της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 για Κύρωση της Συμφωνίας Κοινοπραξίας ELIXIR για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ερευνητικής Υποδομής Βιολογικών Δεδομένων στον τομέα της βιοεπιστήμης (ELIXIR) (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων)

Πηγή: *Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων*

Εθνική Στρατηγική για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+

2

Στις 17 Μαρτίου του 2021, με απόφαση του Πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη συστήθηκε Εθνική Επιτροπή, με σκοπό την κατάρτιση Εθνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+. Μεταξύ άλλων, στην Επιτροπή συμμετέχουν ο ο Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ και πρώην Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), κ. Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος ως Πρόεδρος, ως εκπρόσωποι της ακαδημαϊκή κοινότητας οι κ.κ. Κατερίνα Φουντεδάκη, Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ, και Λίνα Παπαδοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ, μέλη της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως οργανώσεων για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, αλλά και υψηλά πολιτικά στελέχη. Τέλος, συμβουλευτικό ρόλο παρέσχε ο κ. Silvan Agius, συνεργάτης της Επιτροπής Ισότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδιος για θέματα ΛΟΑΤΚΙ+.

29 Ιουνίου 2021

Η Επιτροπή μελέτησε τόσο την -πενταετούς διάρκειας (2020-2025)- Στρατηγική για την Ισότητα ΛΟΑΤΚΙ της ΕΕ, που δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 2020 και διαρθρώνεται σε τέσσερις θεματικούς τομείς*, καθώς και την σχετική εμπειρία ή/και πρακτική και άλλων χωρών, ζητώντας την θέση -μέσω υπομνημάτων- και φορέων της κοινωνίας των πολιτών, με ιδιαίτερη δράση στην προστασία των μελών της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Ακόμα, συμμετείχε σε συζητήσεις και ακροάσεις με συναρμόδιους διεθνείς και εθνικούς φορείς και θεσμούς, όπως για παράδειγμα το Τμήμα Σεξουαλι-

κού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου του Συμβουλίου της Ευρώπης (COE-SOGI), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI), τον Συνήγορο του Πολίτη, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και τον Εθνικό Εισηγητή για την καταπολέμηση Εμπορίας Ανθρώπων. Ακόμα, προχώρησε σε συζητήσεις και ανταλλαγή απόψεων και πρακτικών με κορυφαία διοικητικά στελέχη συναρμόδιων Υπουργείων, στο πλαίσιο της προσπάθειας επιμόρφωσης της δημόσιας Διοίκησης.

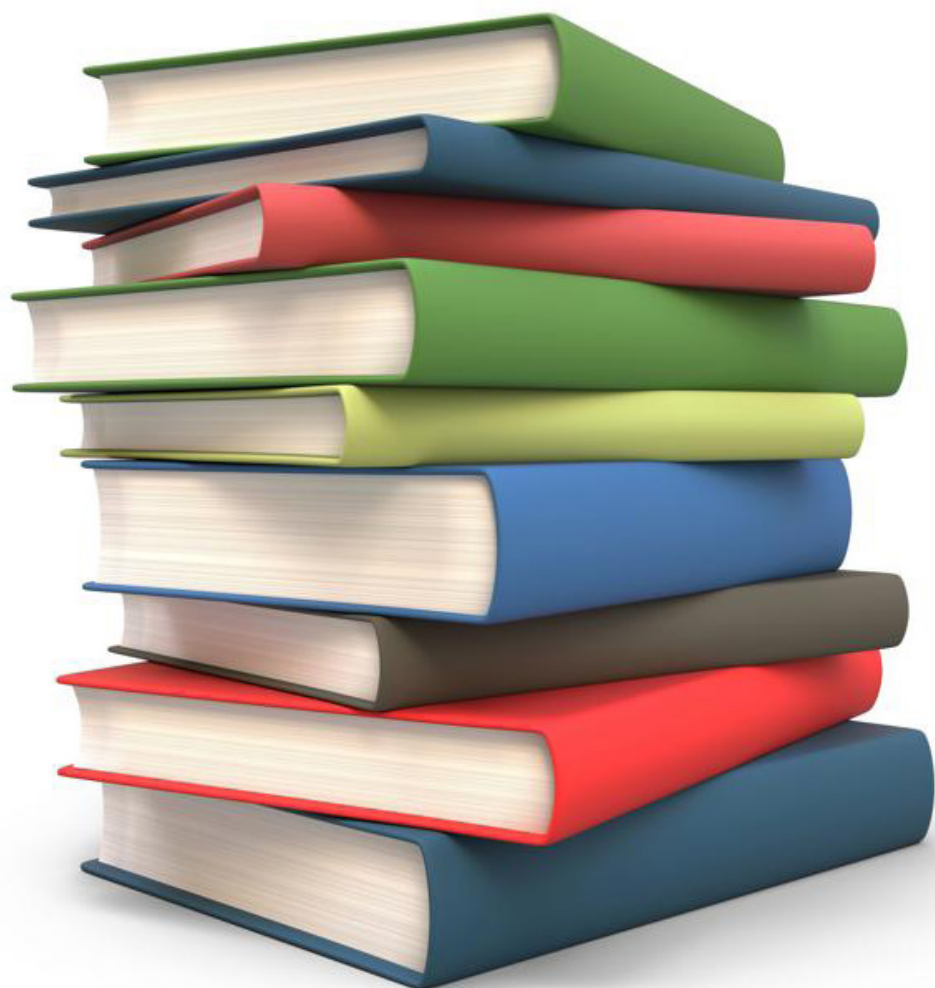
Κατέληξε, έτσι, σε μία σειρά κατευθυντηρίων γραμμών και συστάσεων, στη βάση των αρχών της ισότητας και της απαγόρευσης διακρίνουσας μεταχείρισης βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού, χαρακτηριστικών και ταυτότητας φύλου (βλ. άρθρο 4 Σ, ΕυρΣΔΑ, ενωσιακό δίκαιο, ICCPR). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής, η οποία απευθύνεται σε κάθε εμπλεκόμενο μέρος/θεσμό/φορέα -εθνικό ή υπερεθνικό- και αγγίζει διάφορες θεματικές, όπως π.χ. η υγεία, το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα, η καταπολέμηση της ρητορικής μίσους, η προαγωγή της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ διεθνώς κ.λπ., κυρίως μέσω διατομεακής/διεπιστημονικής προσέγγισης, αλλά και με έμφαση στις πλέον ευάλωτες ομάδες ΛΟΑΤΚΙ+. Προτείνεται

-μεταξύ άλλων- η πλήρης εφαρμογή ενωσιακής Οδηγίας για την ισότητα στην απασχόληση, η συμπερίληψη της ρητορικής μίσους σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ στον κατάλογο του άρθρου 83 ΣΛΕΕ, η διασφάλιση και η πρόταξη της στήριξής τους στο πλαίσιο του Μηχανισμού Γειτονίας Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας. Συγχρόνως, επισημαίνονται και πρωτοβουλίες για την προστασία και προώθηση των δι-

καιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ, για την βελτίωση της νομικής προστασίας των οικογενειών στο πλαίσιο του προσφυγικού/μεταναστευτικού, αλλά και για την αμοιβαία αναγνώριση των οικογενειακών δεσμών σε κράτη-μέλη της ΕΕ (πρωτοβουλία που αναμένεται να παρουσιαστεί το 2022). Φυσικά, η Επιτροπή σκοπεύει να εξετάσει και την πιθανότητα αμοιβαίας αναγνώρισης του καθεστώτος ομοφύλων συζύγων ή συντρόφων στο πλαίσιο του προσφυγικού/μεταναστευτικού.

* Πρόκειται για τους εξής: 1) αντιμετώπιση διακρίσεων κατά των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, 2) διασφάλιση της προστασίας τους, 3) οικοδόμηση κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και 4) αναγνώριση ηγετικού ρόλου -κυρίως της ΕΕ- στο αίτημα υπέρ της ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ διεθνώς.

Χ. Η Βιβλιοθήκη των Τετραδίων

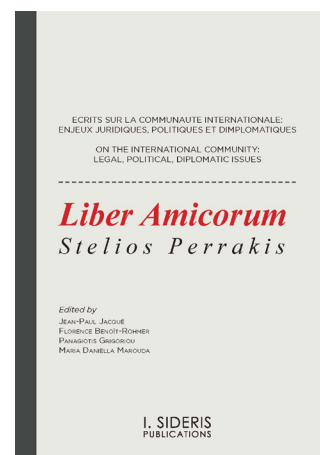

Βιβλιοπαρουσιάσεις/ Βιβλιοκριτικές

1

του Ακαδημαϊκού
Εμμανουήλ Ρούκουνα

Jean-Paul Jaqué, Florence Benoît-Rohmer, Panagiotis Grigoriou, Maria Daniella Marouda (eds), *Liber Amicorum*. Stelios Perrakis. *Écrits sur la communauté internationale: enjeux juridiques, politiques et diplomatiques*. On the international community: legal, political, diplomatic issues, I. Sideris Publications, Athens, 2017, σελ. 717.

Με λαμπρή εξαίρεση τον Στέλιο Περράκη, δεν γνωρίζω άλλον πανεπιστημιακό δάσκαλο ο οποίος, εκτός από τις πολλές υποχρεώσεις έρευνας και διδασκαλίας, έχει αφιερωθεί με τόσο πάθος και αποτελεσματικότητα στην ευρύτερη διάδοση του διεθνούς δικαίου στη χώρα του. Πραγματοποιεί αλληπάλληλα συνέδρια, ημερίδες, Συναντήσεις Διεθνούς Δικαίου στο Ναύπλιο, συναντήσεις

και εκδόσεις με την Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, με τους συνεργάτες του και προσελκύει πολλούς νέους.

Με αυτές τις σκέψεις διαβάζω τον Τιμητικό Τόμο που του προσέφεραν πενήντα-πέντε ομότεχνοί του. Τα περιεχόμενα καλύπτουν βασικά κεφάλαια του σύγχρονου διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, εξετάζονται η εν κινήσει έννοια της διεθνούς κοινότητας, καίρια ζητήματα της διεθνούς δικαιοσύνης, οι σχέσεις δικαίου και πολιτικής στην ευρωπαϊκή συσσωμάτωση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και τέλος οι θεσμοί και η πολιτική δράση των διεθνών οργανισμών.

Είναι φυσικά δυσχερέστατο να αναφερθούν εξαντλητικά καθεμιά από τις μελέτες των συγγραφέων που πλαισιώνουν τον Τιμητικό Τόμο. Θα σημειωθούν μόνο ενδεικτικά. Περισσότερη μνεία θα γίνει στα κεφάλαια του διεθνούς δικαίου για τα οποία ο Στέλιος Περράκης έχει επιδείξει ιδιαίτερη επιμέλεια, τόσο με

τα γραπτά όσο και με τις δραστηριότητές του για την προαγωγή της νομιμότητας στις διεθνείς σχέσεις.

Αυτά τα κεφάλαια αφορούν στην *ετεροδικία του κράτους*, τη *δράση διεθνών επιτροπών έρευνας*, και στο *διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο*, σε συνδυασμό προς την εν γένει διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι Α.Α. Cançado Trindade, P. Coutuveur, E. David, E. Decaux, P. De Stefani, A. Pellet, W. Schabas, Α.Α. Σισιλιάνος, P. Tavernier και N. Τσαγκούριας εξετάζουν πτυχές της εντυπωσιακής εξελίξεως των οργάνων της διεθνούς δικαιοσύνης που σκοπούν στην κατοχύρωση της αποτελεσματικότητας του διεθνούς δικαίου. Η ποικιλία διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων στοχεύει στην καλύτερη αντιμετώπιση των σταθερών αξιών του διεθνούς συμβατικού δικαίου, την εξασφάλιση των διεθνών δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των κρατών καθώς και στη δημιουργία νέων θεσμών της διεθνούς κοινότητας. Ως προς τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, που ο αριθμός τους έχει τελευταίως αυξηθεί εντυπωσιακά (υπό στενή έννοια είναι σήμερα περισσότερα από 46) ενώ πληθαίνουν τα κράτη που επιδεικνύουν εμπιστοσύνη και προσφεύγουν στην διεθνή δικαιοσύνη για την επίλυση των μεταξύ τους διαφορών. Επίσης, ειδικευμένα διεθνή δικαστικά και οιονεί δικαστικά όργανα διευκολύνουν την πρόσβαση του ατόμου στη διεθνή δικαιοσύνη για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτό το το γενικό κλίμα διαγράφονται όμως και *τα όρια* της δικαιοδοτικής διαδικασίας. Λόγου χάρη, χρειάστηκαν αρκετές δεκαετίες για να γίνει δεκτή η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, του ICC, σε ζητήματα τρομοκρατίας. Επίσης σοβαρή συζήτηση έχει προκαλέσει η δικαστική ασυλία, *η ετεροδικία των κρατών* για ορισμένες πράξεις για τις οποίες επιζητείται η δικαστική αντιμετώπιση πέρα από την κλασική διάκριση πράξεων *de jure imperii* και *de jure gestionis*. Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην υπόθεση *Jurisdictional Immunities of States Germany/Italy, Greece: Intervening* (2011), ακολούθησε την παραδοσιακή γραμμή. Η απόφαση εκείνη αμφισβητήθηκε από την Corte Costituzionale της Ιταλίας, αλλά το άρθρο 95 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών ορίζει τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αποφάσεων του Διεθνούς Δικαστηρίου. Το ζήτημα προέκυψε από την *επιταγή δικαιώσεως των θυμάτων της κτηνωδίας των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής* στην Ελλάδα και την Ιταλία κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Η *ατομική ευθύνη* των δραστών ειδικών εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας απέκτησε διεθνή αναφορά με την ίδρυση περιφερειακών Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και για τη Ρουάντα. Και από το 2002 η γενική δικαιοδοσία για *ατομική ευθύνη* επί σειράς διεθνούς φύσεως εγκλημάτων έχει υπαχθεί στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της Χάγης. Όμως, πολύ πριν από αυτές τις εξελίξεις έχουν αναφερθεί και τα ζητήματα *διεθνούς ευθύνης των κρατών* επί παρόμοιων εγκλημάτων. Ο Στέλιος Περράκης έγραψε και δραστηριοποιήθηκε για *τις συνέπειες της διεθνούς ευθύνης των κρατών*, όργανα των οποίων διέπραξαν ειδικά εγκλήματα. Ως προς την ευθύνη των κρατών για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αναγνωρίζεται ότι τα προβλήματα είναι εξόχως πολιτικά και όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα απόφαση του 2012 του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, θα μπορούσαν να επιλύονται με διαπραγματεύσεις με-

ταξύ των ενδιαφερομένων κρατών. Τον τιμώμενο απασχόλησαν και οι πολεμικές αποζημιώσεις, ένα ακόμη κεφάλαιο που δεν έχει κλείσει.

Άλλο σημαντικό μέρος του Τιμητικού Τόμου είναι αφιερωμένο στα όργανα παρακολουθήσεως του σεβασμού και της πρακτικής εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα κράτη. Γράφουν οι Α. Μπρεδήμας, Χ. Δίπλα, R. De Gouttes, Σ. Σταύρος, Μ. Ντ. Μαρούδα, F. Benoît-Rohmer, Σ. Κύρκος, Β. Σαράντη, Π. Εμμανουηλίδου, Κ. Χατζηκωνσταντίνου, Γ. Κυριακόπουλος, Γ. Ανεψιού, Μ. Παπαϊωάννου αντίστοιχα, για την κρίση των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, την πρόληψη των βασανιστηρίων, τη σύγκριση μεταξύ οργάνων καταπολεμήσεως των φυλετικών διακρίσεων και για τους μετανάστες. Ακολουθούν μελέτες για τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως στην κατεχόμενη Κύπρο, τους κανόνες ιπποτισμού στο σύγχρονο δίκαιο του πολέμου, τις κυβερνοεπιθέσεις, τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών και τα Διεθνή Όργανα Έρευνας.

Αυτός είναι άλλος ένας κύκλος δραστηριοτήτων, στον οποίο έχει διαπρέψει ο Στέλιος Περράκης. Πέρα από τη διπλωματική δραστηριότητα ο Περράκης έχει μετάσχει σε πολλές μόνιμες Επιτροπές Εμπειρογνομητών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Οι Επιτροπές αυτές επεξεργάζονται διεθνείς κανόνες και παρακολουθούν τη συμμόρφωση των κρατών μελών σε ευρύ φάσμα δικαιωμάτων του ανθρώπου, δημοκρατίας και διεθνούς συνεργασίας, με στόχο την εδραίωση του κράτους δικαίου. Επισημαίνεται ειδικότερα ότι ο Περράκης επί δεκαετία χρόνια μετέσχε με αναγνωρισμένη ικανότητα στην European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), ένα όργανο που χειρίζεται ευαίσθητες πτυχές της πολιτικής των κρατών.

Εξάλλου, η προσφορά του στη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και στην εν γένει προαγωγή του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου εκτιμάται και από την συμμετοχή στην International Humanitarian Fact-Finding Commission. Διακρίθηκε μάλιστα και «στο πεδίο της μάχης» ως μέλος της Επιτροπής Έρευνας για το Λίβανο. Η Επιτροπή εκείνη συγκροτήθηκε το 2006 από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών για να εξετάσει τις παραβιάσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικού Δικαίου κατά τη σύγκρουση Ισραήλ - Λιβάνου. Ο Περράκης και οι συνάδελφοί του χειρίστηκαν με αντικειμενικότητα προβλήματα που δεν έχουν ακόμη λυθεί στην ταραγμένη Μέση Ανατολή.

Σε άλλο μέρος του Τιμητικού Τόμου οι Χ. Ροζάκης, Ι. Κασουλίδης, D. Thüner, Π. Γρηγορίου, Κ. Αντωνόπουλος, Μ. Σαρηνγιαννίδης, Χ. Β. Γκόρτσος, Κ. Χρυσοστομίδης, Γ. Τσάλτας, Α. Συρίγος, Π. Λιάκουρας, J. Irigoien Barrenne, Χ. Καραμπαρμπούνης, Σ. Βαρουξάκης, Κ. Υφαντής ασχολούνται με τους Διεθνείς Οργανισμούς, τόσο επί θεμάτων ουσίας όπως είναι οι κοινωνικές πτυχές του νέου δικαίου της θάλασσας, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, το κοινό συμφέρον κατά το διεθνές δίκαιο, τα μικρο-κράτη, η στρατιωτική δράση με εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, το άρθρο 2 παρ.6 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, τα νομισματικά θέματα, το Κυπριακό Ζήτημα, η Εξωτερική Πολιτική και οι Διεθνείς Σχέσεις.

Τέλος, στον Τιμητικό Τόμο εξετάζουν την εν κινήσει διεθνή κοινότητα οι Α. Ι. Μεταξάς, Δ. Ακριβούλης, Γ. Κοντογιώργης, J. P. Lehnens, N. Muiznieks. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση από νομική και πολιτική σκοπιά αποτελεί αντικείμενο προβληματι-

σμών για τους P. Leuprecht, Δ. Χρυσόχου, Κ. Κεντρωτής, J.P. Jaqué, F. Marrella, Η. Νικολοπούλου-Στεφάνου, Ε. Κουτσουράκη, Θ. Αντωνίου και Μ. Ανάγνου. Επανέρχομαι στην πρώτη μου παρατήρηση σχετικά με τις πρωτοβουλίες του τιμωμένου για την διάδοση του διεθνούς δικαίου στη χώρα μας. Άλλη μια απόδειξη αποτελούν τα νεοπαγή *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής*, των οποίων είναι εμπνευστής και τους αφιερώνει πολλή φροντίδα.

του Κώστα Χατζηκωνσταντίνου
Ομότιμου Καθηγητή, Νομικής Σχολής, ΑΠΘ

Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης: Σύνορα, Κυριαρχία, Γραμματόσημα. Οι μεταβολές του Ελληνικού εδάφους, 1830-1947, Ιδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη, Αθήνα, 2021, σ.336

Σε έναν εξαιρετικά καλαίσθητο τόμο ο Κ. Τσιτσελίκης παρουσιάζει την εξέλιξη των Ελληνικών συνόρων και της Ελληνικής Κυριαρχίας, τις εδαφικές μεταβολές και τη διεκδίκηση του εθνικού εδάφους, με μεγάλους σταθμούς το 1864, 1881, 1913, 1919, 1923 και 1947, μέσα από τα γεγονότα και τα γραμματόσημα, σαν ένδειξη και μέσο άσκησης της πολιτικής εξουσίας, αλλά και σύμβολο της εθνικής κυριαρχίας.

Το έργο αρθρώνεται σε εισαγωγή και επτά κεφάλαια, με τα συμπεράσματα να προκειπτον αβίαστα και αναπόφευκτα. Στην εισαγωγή παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες που θα απασχολήσουν τον σ. σε όλο το έργο. Η κρατογέννεση και τα στοιχεία του κράτους (πληθυσμός, έδαφος και εξουσία) αναλύονται με τρόπο πλήρως κατανοητό και προσιτό ακόμη και για τους αμήπτους να καταλάβουν τη δημιουργία του Ελληνικού κράτους. Έτσι ο νομικός δεσμός της ιθαγένειας (ανεξάρτητα από τη γλώσσα, τη θρησκεία και την εθνική συνείδηση) συνδιάζεται με την κυριαρχία που συνεπάγεται άσκηση απόλυτης εξουσίας και αρμοδιοτήτων από το κράτος. Ο σ. εξετάζει τις μορφές διαφοροποιημένης κυριαρχίας, διακρίνει μεταξύ εθνικής και κρατικής κυριαρχίας και τις μεταβολές επικράτειας που μπορεί να επέλθουν κατά το Διεθνές Δίκαιο με νόμιμους ή μη νόμιμους τρόπους, ενώ προσάρτηση πριν την οριστική διευθέτηση της κατάστασης πολέμου αποτελεί μη αποτελεσματικό τρόπο απόκτησης εδάφους και απαγορεύεται από το Διεθνές Δίκαιο.

Ιστορικά τα σύνορα, υποστηρίζει και αποδεικνύει ο σ., είναι συνήθως προϊόν αιματηρής βίας. Εξετάζονται το έδαφος εντός των συνόρων, η παραβίαση των συνόρων και οι επιθετικές ενέργειες προς αλοίωση τους. Τα σύνορα είναι συνδεδεμένα με τις αντιθέσεις και τις πολιτικές που αναπτύσσονται σε μια κοινωνία.

Μετά την παράθεση και την ανάλυση των προβλημάτων ο σ. αναρωτιέται αν υπάρχουν καλά και κακά, δίκαια και άδικα σύνορα και προσφέρει την άποψη του για την έννοια του έθνους ως τον πληθυσμό που μοιράζεται κοινούς μύθους, ιστορικές μνήμες, εθνικά χαρακτηριστικά, όπως η γλώσσα, η θρησκεία και η εθνική συνείδηση. Η υποχώρηση των πολυεθνικών αυτοκρατοριών, υποστηρίζει ο σ., συσχετίζεται με την ανάδυση των εθνικών κρατών και το φαινόμενο του εθνικισμού. Τα Βαλκάνια και η Ελλάδα, στο σημείο επαφής της Οθωμανικής, Αυστροουγκρικής και Ρωσικής αυτοκρατορίας, ακολουθούν κοινή μοίρα και μοιράζονται κοινά προβλήματα.

Ο Κ. Τσιτσελίκης προσπαθεί, και το καταφέρνει με εξαιρετικά ευρυστατικό τρόπο, να στηρίξει τις απόψεις του μέσα από τα γραμματόσημα, που ως σύμβολο του κράτους, της βούλησης για κυριαρχία και πολιτική εξουσία, αποτελούν ζωντανή έκφραση πολιτισμού, ιδεών, ιδανικών και πολιτικής ταυτότητας της κυβέρνησης, παρακολουθώντας τις δαιδαλώδεις διακυμάνσεις των συνόρων.

Στο πρώτο κεφάλαιο ο σ. παρουσιάζει την ελληνική κυριαρχία, όπως ασκήθηκε με την ίδρυση του κράτους και τη διεύρυνση των συνόρων. Προσωπικότητες όπως ο Ρήγας και ο Κόραης συμπλέκονται με τα γρανάζια της ιστορίας και τα ιστορικά γεγονότα, όπως η ναυμαχία στο Ναυαρίνο και το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1832. Τα «πορώδη» σύνορα του κράτους διαμορφώνονται με το πρωτόκολλο Βενιζέλου-Πασίτς το 1913, με τη Σερβία και με τη συνθήκη του Νειγύ το 1919, με τη Βουλγαρία. Η προσάρτηση της Δωδεκανήσου, η διαμόρφωση της εθνικής ομοιογένειας – μέσα από την αλλαγή σύνθεσης πληθυσμού αλλά και την καλλιέργεια εθνικών χαρακτηριστικών στους ανομοίους – η καλλιέργεια εθνικής συνείδησης και την ενσωμάτωση των μαζών στον εθνικό κορμό, αποτελούν αντικείμενο της μελέτης, μαζί με την ανταλλαγή των πληθυσμών, τους Βαλκανικούς πολέμους και τον περιορισμό των μαζών στον εθνικό σκοπό, της εδαφικής κυριαρχίας (απώλεια εδάφους, αλλοίωση και υποβάθμιση της άσκησης της κυριαρχίας αποτελούν αντικείμενο σημαντικής και προσεκτικής μελέτης. Ένα ερώτημα που τίθεται πολλές φορές σε δύσκολες στιγμές της Ιστορίας είναι κατά πόσο μπορεί να συρικνωθεί η κυριαρχία ενός κράτους – με αποστρατικοποίηση, επιβολή λογοκρισίας και με διεθνή δάνεια – χωρίς το κράτος να χάνει την κρατική του υπόσταση:

Με την προσάρτηση, την οποία ο σ. θεωρεί την επιτυχέστερη και ασφαλέστερη κατάληξη για τον πληθυσμό και την οικονομία, ασχολείται το δεύτερο κεφάλαιο, εξερευνώντας τις περιπτώσεις των Ιονίων νήσων και της Θεσσαλίας, ενώ με το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι διευρύνσεις των συνόρων στις νέες χώρες, τη Μακεδονία την Ήπειρο και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Στο τέταρτο κεφάλαιο ο σ. εξετάζει τις περιπτώσεις της Σάμου, της Κρητικής πολιτείας, του Αγίου Όρους και των Δωδεκανήσων, καθώς και την ιδιαίτερη περίπτωση του Καστελλορίζου, με την ένταξη του στα Δωδεκάνησα, την κτήση του από την Ιταλία και την ένωση, με κίνηση του τοπικού πληθυσμού, μονομερώς με την Ελλάδα το 1912. Η αυτόνομη κυβέρνηση της Δυτικής Θράκης και κατόπιν η Βουλγαρική κυριαρχία και η διασυμμαχική διοίκηση, ολοκληρώνουν την έρευνα, πριν ο σ. ασχοληθεί – στο πέμπτο κεφάλαιο – με τις αλυτρωτικές βλέψεις και την τραυματισμένη συλλογική μνήμη με τις περιπτώσεις της Β. Ηπείρου, της Ανατολικής Θράκης της Ιμβρου, της Τενέδου και της Σμύρνης.

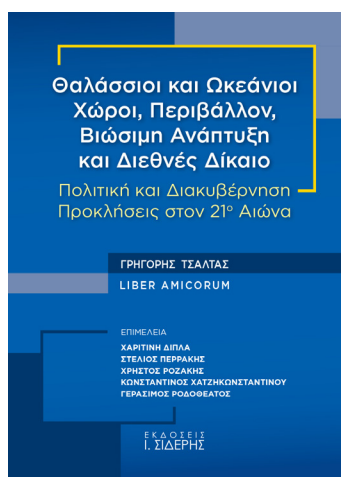
Το έκτο κεφάλαιο ασχολείται με την στρατιωτική παρουσία στο εξωτερικό, στη Βουλγαρία (1919-20), στην Κωνσταντινούπολη (1920-22) και την ελληνική Δύ-

ναμη Κύπρου από το 1960 μέχρι τις μέρες μας. Η εθνική κυριαρχία περιορίζεται και από την παρουσία ξένων συμμαχικών στρατευμάτων μετά από πρόσκληση, σύμφωνα ή και άνευ της συναινέσεως, προκαλώντας αλοίωση της κυριαρχίας. Έτσι ο ρόλος της Αντάντ, η παρουσία των Βρετανικών και Γαλλικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη, οι Βρετανικές δυνάμεις πριν και κατά τον εμφύλιο, αλλά και ψυχρός πόλεμος και οι ξένες βάσεις στην Ελλάδα αποτυπώνονται τόσο στην Ιστορία όσο και στα γραμμάτισμα.

Με την εχθρική κατοχή (προσωρινή ή μόνιμη) ως άρση της κρατικής κυριαρχίας, ασχολείται το όγδοο κεφάλαιο του πονήματος, εξετάζοντας τη Βουλγαρική προσάρτηση της Δυτικής Θράκης και την Ιταλική κατοχή στην Κέρκυρα και με την πρόσκαιρη άσκηση πολιτικής εξουσίας, ολοκληρώνεται η εργασία στο ένατο κεφάλαιο, με την εξέταση της επανάστασης στο Θέρισο, τον διχασμό και το κράτος της Θεσσαλονίκης, την κυβέρνηση στο Κάιρο και τη κυβέρνηση του βουνού. Το έργο του Κ. Τσιτσελίκη χαρακτηρίζουν η ποικιλία, η πρωτοτυπία και η επικαιρότητα των θεμάτων που επεξεργάζεται, η κριτική προσέγγιση και η εμπειριστική ανάλυση των νομικών ζητημάτων. Ο σ. δεισδύει στους επιμέρους κλάδους του Διεθνούς Δικαίου, προσεγγίζοντας τα νομικά προβλήματα υπό το φως του και του πολιτισμικού τους περίγυρου και η προσπάθεια της επιβεβαίωσης των συμπερασμάτων του μέσα από τη λειτουργία του γραμματισμού καλύπτει επαρκώς και επιτυχώς το αντικείμενο του και είναι πρωτότυπη, τόσο στον τομέα των ιδεών και της παρουσίαισής τους, όσο και στη θεωρητική προσέγγιση που ακολουθείται. Ο Κ. Τσιτσελίκης κινείται με άνεση σε λεπτά και ευαίσθητα, τόσο από νομική όσο και από πολιτική άποψη ζητήματα και τα πορίσματα του σίγουρα αξίζει τον κόπο να συζητηθούν.

του Πάνου Γρηγορίου
Καθηγητή Πανεπιστημίου Αιγαίου

LIBER AMICORUM ΓΡΗΓΟΡΗ ΤΣΑΛΤΑ, Θαλάσσιοι και Ωκεάνιοι Χώροι, Περιβάλλον, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διεθνές Δίκαιο. Πολιτική και Διακυβέρνηση Προκλήσεις στον 21ο Αιώνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2021, σελίδες 942

Η Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων σε συνεργασία με τον Εκδοτικό Οίκο Ι. Σιδέρη (που γιορτάζει τα 130 χρόνια από την ίδρυση του) προχώρησαν στην έκδοση τιμητικού τόμου (Liber Amicorum) στον Ομ. Καθηγητή και πρ. Πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου Γρηγόρη Τσάλτα (2021). Έναν συνάδελφο που τίμησε επί τριάντα πέντε χρόνια την ελληνική ακαδημα-

ϊκή κοινότητα και συνεχίζει να προσφέρει την πολύτιμη εμπειρία αλλά και εξειδικευμένη γνώση του στην περί το διεθνές δίκαιο έρευνα.

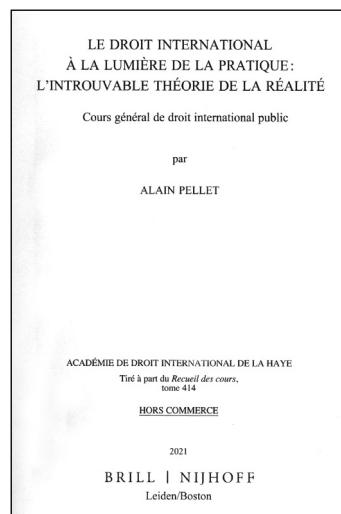
Ο εν λόγω Τόμος έχει ως τίτλο *Θαλάσσιοι και Ωκεάνιοι Χώροι, Περιβάλλον. Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διεθνές Δίκαιο, Πολιτική και Διακυβέρνηση: Προκλήσεις στον 21ο αιώνα*.

Η ευθύνη επιμέλειας του Τόμου αναλήφθηκε από τους συναδέλφους Χαριτίνη Δίπλα, Στέλιο Περράκη, Χρήστο Ροζάκη, Κώστα Χατζηκωνσταντίνου και Γεράσιμο Ροδοθεάτο. Τη σχετική εκδοτική δραστηριότητα υποστήριξε και Ειδική Τιμητική Επιτροπή αποτελούμενη από σημαντικές μορφές της ελληνικής νομικής επιστήμης, όπως οι Ιωάννης Μεταξάς, Φυλακτός Μόσχος Μορφούδης, Παναγιώτης Πικραμμένος και Εμμανουήλ Ρούκουνας.

Ο Τόμος διαιρέθηκε σε επτά ενότητες. Στην *πρώτη ενότητα* συναντώνται κείμενα δέκα διακεκριμένων φίλων του τιμωμένου, αφιερωμένα στην ανθρωπινή αλλά και επαγγελματική διάσταση της προσωπικότητάς του. Στην *δεύτερη ενότητα*, που τιτλοφορείται *Δίκαιο της Θάλασσας*, υπάρχουν δεκατρείς συμβολές με κύριες αναφορές στις ελληνοτουρκικές διαφορές και σχέσεις, στις τουρκικές διεκδικήσεις στην θάλασσα, στην σχέση της Τουρκίας με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας έτσι όπως αυτό διαμορφώθηκε στο Montego Bay (1982), σε κρίσιμα ζητήματα της ελληνοτουρκικής διαφοράς στον θαλάσσιο χώρο έτσι όπως αυτά προσεγγίσθηκαν από τη διεθνή νομολογία στο πλαίσιο αναλόγων υποθέσεων που έχουν απασχολήσει διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, στις ιδιαιτερότητες του παράκτιου χώρου και της οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών στη Μεσόγειο, στη μελέτη εθνικών θεμάτων και συμφερόντων υπό το πρίσμα της εφαρμογής του δικαίου της θάλασσας, στην ενδεχόμενη διαχρονική απειλή και στους υφιστάμενους κινδύνους για την θαλασσοπλοΐα και, τέλος, στην εν γένει διαχείριση των θαλάσσιων γενετικών πόρων. Στην *τρίτη ενότητα*, που πραγματεύεται το θέμα Θαλάσσιοι και Ωκεάνιοι Χώροι : Διατήρηση και Διαχείριση, καταγράφονται επτά συμβολές περί την διαχείριση της ενέργειας στη Μεσόγειο, την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών στην ίδια περιοχή, τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και την ανάπτυξη των λιμενικών εγκαταστάσεων. Στην *τέταρτη ενότητα*, όπου το βασικό θεματικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο Δίκαιο και στις Πολιτικές για το Περιβάλλον, περιλαμβάνονται δεκατρία άρθρα περί την κλιματική αλλαγή και κρίση, το δίκαιο και τους θεσμούς περί την προστασία του περιβάλλοντος, την περιβαλλοντική ασφάλεια και υποβάθμιση καθώς επίσης και τη νομολογία του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου στην Ελλάδα περί το περιβάλλον. Στην *πέμπτη ενότητα* συμπεριλαμβάνονται έξι άρθρα περί την βιώσιμη ανάπτυξη, την πολιτιστική κληρονομιά, την ενεργειακή ασφάλεια και την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου επί των παγκοσμίων κοινών. Η *έκτη ενότητα* με τίτλο Διεθνείς σχέσεις και Διπλωματία περιέχει δέκα συμβολές περί τους διεθνείς θεσμούς, την θέση της Τουρκίας στο διεθνές γίγνεσθαι, τις υπάρχουσες προκλήσεις για την ελληνική εξωτερική πολιτική μέσα στο σύγχρονο διπλωματικό περιβάλλον, την πρόληψη συγκρούσεων σε συνάρτηση με την βιώσιμη ειρήνη, το παλαιστινιακό ζήτημα καθώς επίσης και με το υπό διαμόρφωση πεδίο σχέσεων μεταξύ άμυνας, ασφάλειας και ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της *τελευταίας (εβδομης) ενότητας* (Διεθνής Πολιτική, Ιστορία και Φιλοσοφία) έχουν κατατεθεί πέντε άρθρα που εστιάζονται στην Δημοκρατία, στην ατλαντική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στη διάρκεια του 18ου αιώνα, στην σχέση Ανθρώπου και Περιβάλλοντος

υπό το πρίσμα της νεωτερικότητας και τέλος στις ελληνoturκικές σχέσεις έτσι όπως αυτές αναλύονται στο έργο του Λαμαρτίνου.

Ο ογκώδης Τιμητικός αυτός Τόμος καταγράφει τον σεβασμό και τις θερμές ευχαριστίες της ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας στο πρόσωπο του σημαντικού πανεπιστημιακού δασκάλου, του Γρηγόρη Τσάλλα.

του Καθηγητή Στέλιου Περράκη

Allen Pellet, *Le droit international à la lumière de la pratique: l'introuvable théorie de la réalité. Cours général de droit international public, Académie de Droit International de la Haye, Tiré à part du Recueil des cours, tome 414, 2021, Brill/Nijhoff, Leiden/Boston, pp. 547.*

Ο Alain Pellet είναι ένας από τους «maestri» του Διεθνούς Δικαίου. Μοναδικός στην διδασκαλία, δεινός αγορητής, επιδέξιος σύμβουλος, αξιόπιστος εμπειρογνώμονας, ικανός και αποτελεσματικός Διεθνής Δικηγόρος ενώπιον Διεθνών Δικαιοδοτικών οργάνων εκλεκτό μέλος Διεθνών Οργάνων (International Law Commission), Institut de Droit International, «παλαίμαχος» νομικός

παραστάτης στην Χάγη σε περισσότερες από 60 υποθέσεις ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου και πολυγραφότατος.

Ευρηματικός στην σύλληψη και έγερση θεμάτων, ερωτημάτων αλλά και με κριτική θεώρηση στις εφαρμογές του Διεθνούς Δικαίου, ένας από τους πλέον προβεβλημένους Διεθνολόγους του 20^{ου} αιώνα με επιρροή σε θεωρία και πρακτική, αφού ανήκει σε αυτούς που έχουν τύχει «de Faire du Droit».

Δεν είναι επομένως τυχαίο ότι ξεκινάει τα προλεγόμενα του εντυπωσιακού Cours général «*Le droit international à la lumière de la pratique: l'introuvable théorie de la réalité*» με το ερωτηματικό τι μπορεί να κάνει κάποιος μετά από 96 «διδασκαλίες» Cours Généraux του Διεθνούς Δικαίου στην Ακαδημία της Χάγης, προερχόμενες μάλιστα από διάσημους Διεθνολόγους, την Αριστεία του Διεθνούς Δικαίου. Και τούτο παρόλη την εμπειρία παραδόσεων Γενικών Μαθημάτων Διεθνούς Δικαίου σε σημαντικές συνόδους μαθημάτων με διεθνή διάκριση Castellion, Belo Horizonte, Xiamen.

Γνωρίζει όμως άριστα το πεδίο στο προσέρχεται για τη δική του συνεισφορά και επιδίδεται σε αυτό που γνωρίζει άριστα όσο λίγοι. Είναι σαφής και ρεαλιστής. «Γνωρίζει» το Διεθνές Δίκαιο αλλά ιδίως το «ζει». Στα μαθήματα που δίδαξε το

2018 στη Χάγη, το Διεθνές Δίκαιο είναι ένα μέσο στην υπηρεσία της διεθνούς κοινότητας.

Με απολαυστική γραφή, τόσο στο θεωρητικό Πρώτο Μέρος (31επ.), όσο και στην πρακτική (δόμηση και η εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου) στο Δεύτερο Μέρος (111 επ.), σε ένα τρίτο μέρος (295 επ.) αναπτύσσει το Διεθνές δίκαιο μέσα στην πολυμορφία του όπου και ο «εξανθρωπισμός» του Διεθνούς Δικαίου και τα όρια του (370επ.). Εδώ και η εξέλιξη των δικαιωμάτων δράσης που διατίθενται για τους αλλοδαπούς και με ερωτήματα ως προς την «ευθύνη προστασίας».

Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη σημασία αποδίδει στην ανάλυση της «κοινοτικοποίησης» του Διεθνούς Δικαίου και των ορίων της. Οι εννοιολογικές προσεγγίσεις και ως προς το «περιεχόμενο» Ratione Materiae της «διεθνούς κοινότητας»/«ανθρωπότητας» ακόμη και η «συνταγματοποίηση» της διεθνούς κοινότητας με τους κανόνες *Ius Cogens*.

Στο ίδιο πεδίο η έννοια των σοβαρών παραβιάσεων των υποχρεώσεων που απορρέουν από κανόνες Διεθνούς Δικαίου *imperatives* αλλά και αναφορές στο δίκαιο των «Κοινών Αγαθών». Μπροστά στη νομικά ετερογενή διεθνή κοινότητα και με το ζήτημα της προστασίας των «συμφερόντων» της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της, συζητά για την αποτελεσματικότητα του κράτους δικαίου στο διεθνές πεδίο. Εδώ ο Alain Pellet καταγράφει τα «θύματα» της τρέχουσας υποχώρησης τους Διεθνούς Δικαίου, ενώ γύρω από την «κυριαρχία» δομεί ένα σκεπτικό για τη διατήρηση μιας ισορροπίας στη Διεθνή έννομη τάξη.

Όσο για τις «ελπίδες» για ένα καλύτερο μέλλον της Διεθνούς δικαιοταξίας ο Alain Pellet, τις αναζητά στην κρίση/κρίσεις και στην αντιμετώπισή τους και σε αυτό είναι πάλι σαφής ως προς τη δέσμευση του απέναντι στις αξίες του δικαίου, για αυτόν πέρα από απογοητεύσεις που φέρνει η τρέχουσα περίοδος, η νομική έχουν ένα ρόλο να διαδραματίζουν για να αποφευχθεί η καταστροφή «s'ils font preuve non seulement de rigueur, mais aussi de courage et de fermeté dans la dénonciation des violations ou de regression du droit tout en demeurant conscients du primat du politique»

Ανδρέας Θεοφάνους, *Η δεκαετία των κρίσεων και το αύριο. Οι προκλήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας και η αναζήτηση της προοπτικής. Επιλεγμένες παρεμβάσεις. Ιανουάριος 2011 - Ιούνιος 2021, Πρόλογος Π. Κιτρομηλίδης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2021, σελίδες 473*

Ο Α. Θεοφάνους είναι μια μετριοπαθής, ιδιότυπη φωνή –ίσως και μοναχική– που εξαντλεί το «πάθος» για την Κύπρο στην αγωνία για το αύριο μιας διαδικασίας μετασχηματισμού ονείρων και ιδεών. Πανεπιστημιακός, ερευνητής με εμπεδωμένη πολιτική άποψη / θέση για τα δρώμενα στην Ευρώπη και επείκενα στην διεθνή κοινότητα, που ασφαλώς επηρεάζουν, αν όχι καθοδηγούν, στην πρόσληψη και τις θέσεις του για την επίλυση του Κυπριακού. Ή, όπως αναφέρει στον πρόλογό

του ο Ακαδημαϊκός Π. Κιτρομυλίδης, μια φωνή ηθικού ρεαλισμού και πολιτικής κριτικής στον δημόσιο βίο.

Το βιβλίο συγκεντρώνει κείμενα μιας δεκαετίας, περίοδο που θεωρείται και χαρακτηρίζεται των κρίσεων (δημοσιονομική/οικονομική, μεταναστευτική, υγειονομική). Τα κείμενα παρατίθενται σε τρεις ενότητες: 1. Κυπριακό, Τουρκικό αναθεωρητισμός ως υπαρξιακή απειλή· 2. Περιφερειακά, ευρωπαϊκά, διεθνή προβλήματα· 3. Κύπρος και κρίσεις (οικονομία, πανδημία). Πρόκειται για κείμενα δημοσιευμένα στον ημερήσιο/περιοδικό τύπο, με χρονική απόσταση αλλά μιας αένανης (αόρατης) συνέχειας γύρω από το υπαρξιακό ζήτημα της Κύπρου, της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια κριτική θεώρηση σε εξελισσόμενη κατάσταση, αφού ουσιαστικά και τυπικά από την εποχή των «5 εκδοχών» του σχεδίου Ανάν, το αφήγημα, το σχέδιο είναι ένας μετασχηματισμός της πάλαι ποτέ Κυπριακής Δημοκρατίας –όπως αναδύθηκε στην διεθνή δικαιοταξία το 1960– σε μία (εν τοις πράγμασι) (συν)ομοσπονδία.

Συνέπεια της εισβολής και κατοχής, της μετακίνησης πληθυσμών/ εξοστρακισμό από την πατρίδα, τις ζωές και περιουσίες, με αναφορές σε «τεθνεούσα» Δημοκρατία και παρουσία της «ΤΔΒΚ» αλλά και τις αναιμικές «θέσεις» για αποκατάσταση ενός status quo ante της διεθνούς νομιμότητας, αφού θα είναι η πρώτη φορά που η ένοπλη βία θα καταλήξει σε μεταβολή/αλλοίωση στην κυριαρχία και ακεραιότητα κράτους μέλους των Ηνωμένων Εθνών. Η υπενθύμιση μιας διαδρομής με κριτική, αλλά και προτάσεις στην εξέλιξη της πορείας.

Ασφαλώς μία ενδιαφέρουσα έκδοση, συμβολή στις προσεγγίσεις για το Κυπριακό, στην παρούσα δύσκολη συγκυρία για το νησί

Γιαννάκης Ομήρου, Καταγραφή, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2021, σελ. 333.

Ο Κύπριος πολιτικός Γιαννάκης Ομήρου είναι μια ξεχωριστή προσωπικότητα με μια πολυκύμαντη διαδρομή στο δημόσιο χώρο στο Νησί. Ενεργός και μέτοχος ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια στην Αθήνα και τον αντιδικτατορικό αγώνα στην Αντίσταση στο πραξικόπημα κατά του Μακαρίου το 1974 και, ακολούθως, με συνεπή, νηφάλιο, ισορροπημένο λόγο και θέσεις ευθύνης για το εθνικό θέμα, υπηρέτησε το δημόσιο βίο της Κυπριακής Δημοκρατίας από διάφορες θέσεις, με κορυφαία εκείνη του Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων.

Στην παρούσα έκδοση ο Παφίτης πολιτικός θυμάται, σημειώνει και επιχειρεί να υλοποιήσει αυτό που θεωρεί υποχρέωση εκ της συμμετοχής του στα δημόσια πράγματα. Να αποτυπώσει δηλαδή γεγονότα, εμπειρίες, επιτεύγματα, λάθη και παραλείψεις. Μια προσωπική αντίληψη της πορείας του, κυρίως και της ίδιας της Κυπριακής Δημοκρατίας, με μόνη φιλοδοξία να κινητοποιήσει τον δημιουργικό προβληματισμό. Χωρίς όμως "καθοδήγηση" του ειδικού ιστορικού.

Οι 333 σελίδες ροής λόγου, αφήγησης και τεκμηρίωσης, δεν αποτελούν ένα

ημερολόγιο. Πρακτικά, παρακολουθούν τα βήματα της προσωπικής ζωής του συγγραφέα και την ανάπτυξη της Κύπρου, τον δαίδαλο της εξηντάχρονης ζωής της, που με ευαισθησία καταγράφει τις εξελίξεις, συχνά με αναφορές και σε σημαντικά κείμενα ή/και στον λόγο (επιστημονικό/πολιτικό/θεσμικό) προσώπων, αφού "παρελαύνουν" όλα τα πρόσωπα του Κυπριακού Δράματος και, βέβαια, Έλληνες πολιτικοί, την κρίσιμη εικοσαετία μετά το Ελσίνκι, στο Σχέδιο Ανάν και μετά τις διπλωματικές "πιρουέτες" στις διαπραγματεύσεις σε διαφορετικές πόλεις της Ελβετίας. Χαρακτηριστική η αναφορά στο ζήτημα των S-300 (σελ. 95 κ.ε.π.), όπου και διάλογος Κ. Σημίτη και Γλαύκου Κληρίδη για "πόλεμο" (σελ. 128-132). Μια σημαντική συμβολή στην νεότερη Ιστορία της Κύπρου και τις εξελίξεις του Κυπριακού, αλλά και της ίδιας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ακόμα και οι μνημένοι στους "μαϊνάνδρους" του Κυπριακού, θα βρουν ενδιαφέροντα στοιχεία, αναφορές και τεκμήρια, αλλά και σημειώσεις, είτε για το ζήτημα της κατάστασης ανάγκης το 1964 και την έκδοση της περίφημης απόφασης "Ibrahim" από τους δικαστές Μ. Τριανταφυλλίδη, Ι. Ιωσηφίδη και Γ. Βασιλειάδη, με συνδρομή του τότε Γενικού Εισαγγελέα Κ. Τορναρίτη, είτε για τα περί "διζωνικής", όπου υπενθυμίζει την γνώμη των κορυφαίων συνταγματολόγων Α. Μάνεση, Δ. Τσάτσου, Γ. Παπαδημητρίου για το Σχέδιο Ντεκουεγιάρ (υπόμνημα της 22ας Αυγούστου 1991), αλλά και αποκαλυπτικό στις αρνητικές συνέπειες για την ελληνοκυπριακή πλευρά έγγραφο του Τούρκου Υφυπουργού Γιουβουζάλτ, το 1984. Ακόμη, ζητήματα κύρους και νομικής ισχύος των Συνθηκών Εγγυήσεως και Συμμαχίας και την ανάγκη (ή δυνατότητα) κατάργησής τους. Στο ίδιο πλαίσιο, σημειώσεις από "εσωτερικές γνωματεύσεις" για ζητήματα που αφορούν τις βρετανικές βάσεις, καθώς και υπενθύμιση απόψεων του Χ. Κέλσεν ως προς την ερμηνεία της Συνθήκης Εγγυήσεως. Εδώ ενδιαφέρουσα είναι η κατάθεση εσωτερικού σημειώματος του Γεν. Εισαγγελέα Τορναρίτη (1964) με ισχυρά επιχειρήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Η σημασία της δικαιοκτικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση "πολιτικών" ζητημάτων.

Η Δέλτος, Τεύχος 8, Ιανουάριος - Ιούνιος 2021, Λευκωσία, σελ. 268

Ενδιαφέρουσα - κυπριακής - πρωτοβουλίας ποιητική περιοδική έκδοση που τα τελευταία πέντε χρόνια σηματοδοτεί / αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την παρουσίαση / συζήτηση θεμάτων της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και της Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Σε αυτή συμπράττουν και σημαντικοί Ελλαδίτες ιστορικοί.

Το τελευταίο όγδοο τεύχος περιλαμβάνει ένα αφιέρωμα στα 200 χρόνια της Παλιγεννεσίας, με δεκάξι ενδιαφέρουσες συμβολές που υπογράφουν ακαδημαϊκοί και άλλοι εκλεκτοί συγγραφείς, μεταξύ των οποίων οι Καθηγητές Γ. Γεωργής, Β. Καρ-

δάσης, Ι. Μιχαηλίδης, ο πρώην Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Καθηγητής Πρ. Παυλόπουλος, ο Π. Βουτουρής και άλλοι.

Υπεύθυνος της Επιθεώρησης, που κυκλοφορεί δύο φορές τον χρόνο, είναι ο Καθηγητής Γιώργος Γεωργής, Κοσμήτορας, Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας, Πολιτικής και Διεθνών Σπουδών και Διευθυντής των Μεταπτυχιακών προγραμμάτων ιστορίας του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος.

Σ.Π.

Επιλογή Βιβλιογραφίας & Αρθρογραφίας

2

- Abdullahi Ahmed An-Naim, *Decolonizing Human Rights*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Abbott K., Snidal D.J., *The Spectrum of International Institutions An Interdisciplinary Collaboration on Global Governance*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Almeida D.F., Bastos A.T., Arouca G.S., Do Nascimento Moraes G., *Future Challenges of International Law: Internet- Space-Trade-Human Rights*, Lawinter Editions, 2021.
- Bachman J., *Cultural Genocide. Law, Politics, and Global Manifestations*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Bellier I., Hays J., *Scales of Governance and Indigenous Peoples' Rights*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Belov M., *Territorial Politics and Secession: Constitutional and International Law Dimensions*, Palgrave Macmillan, 2021.
- Berkes A., *International Human Rights Law beyond state territorial control*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Besson S., *La due diligence en droit international*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Bishop M.L., Payne A., *Reglobalization*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Blair R., *Peacekeeping, policing and the rule of law after civil war*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020.
- Born G., *International Commercial Arbitration, Third Edition*, Kluwer Law International, 2020.
- Bradley A.S., *Human Choice in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Buchan R. & Tsagourias N., *Regulating the Use of Force in International Law Stability and Change*, Elgar Publishing, 2021.
- Chalmers S., Pahuja S., *Routledge Handbook of International Law and the Humanities*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Choukroune L., Nedumpara J.J., *International Economic Law Text, Cases and Materials*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Chrysoschoou D., Gortsos C., Hatzopoulos V., Passas A (eds), *European Governance in times of uncertainty*, Athens, Nomiki Vivliothiki, 2021.
- Clapham A., *War*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Cottier T., *The Prospects of Common Concern of Humankind in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.

- Cropp J., *The Humanitarian Fix Navigating Civilian Protection in Contemporary Wars*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- de Baere Ph., du Parc C. & van Damme I., *The WTO Anti-dumping Agreement. A detailed commentary*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- de la Rasilla I., *International Law and History Modern Interfaces*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- de Minico G., Pollicino O., *Virtual Freedoms, Terrorism and the Law*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- de Villiers B., Marko J., Palermo F. & Constantin S., *Litigating the Rights of Minorities and Indigenous Peoples in Domestic and International Courts*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Delerue F., *Cyber operations in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Devetzi S. & Stergiou A., *Social security in times of corona*, Athens-Thessaloniki, Sakkoulas, 2021.
- Drew Ph., Oswald B., McLaughlin R. & Jeremy Farrall, *Rwanda Revisited. Genocide, Civil War, and the Transformation of International Law*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Dupret B., *Positive Law from the Muslim World. Jurisprudence, history, practice*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Edkins J., *Routledge Handbook of Critical International Relations*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Ekanayake C., *Regulating the Use of Force by United Nations Peace Support Operations. Balancing Promises and Outcomes*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Emon A. & Khaliq U., *Jurisdictional exceptionalisms. Islamic Law, International Law and parental child abduction*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Evans M., *Blackstone's International Law Documents*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Geiß R., Melzer N., *The Oxford Handbook of the International Law of Global Security*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Geva B., Peari S., *International Negotiable Instruments*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Giupponi B.O., *International Environmental Law Compliance in Context Mechanisms and Case Studies*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Gostin L.A., *Global Health Security. A Blueprint for the Future*, Harvard University Press, 2021.
- Gow J., Dijkhoorn E., Kerr R., Verdirame G., *Routledge Handbook of War, Law and Technology*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Gozzi G., *Humanitarian Intervention, Colonialism, Islam and Democracy An Analysis through the Human-Nonhuman Distinction*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Grover S., *Peremptory International Legal Norms and the Democratic Rule of Law*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Harrington A.R., *International Law and Global Governance Treaty Regimes and Sustainable Development Goals Implementation*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.

- Harutyunyan A., "The Future of the European Court of Human Rights in the Era of Radical Democracy", *European Convention on Human Rights Law Review*, vol. 2/2021, pp. 20-26.
- Hehir A., Sheremeti F., *Kosovo and Transitional Justice. The Pursuit of Justice After Large Scale-Conflict*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Henriksen A., *International Law*, 3rd ed., Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Herrera-Sobe, M., Lomeli F., Kirschner L.A., *Human Rights in the Americas*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Hufnagel S.M., *Policing Global Regions. The Legal Context of Transnational Law Enforcement Cooperation*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Hwang Y.J., Frettingham E., *Maritime and Territorial Disputes in the South China Sea. Faces of Power and Law in the Age of China's rise*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Ilbiz E., Kaunert C., *EU, Turkey and Counter-Terrorism. Fighting the PKK and ISIS. European Security and Justice Critiques series*, UK, Edward Elgar Publishing, 2021.
- Jeßberger F. & Geneuss J. (eds), *Why punish perpetrators of mass atrocities? Purposes of punishment in International Criminal Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Joensen T. & Taylor I., *Small States and the European migration crisis. Politics and Governance*, Palgrave Macmillan, 2021.
- Kakar N., Popovski V., Robinson N.A., *Fulfilling the Sustainable Development Goals. On a Quest for a Sustainable World*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Kammerhofer J., *International Investment Law and Legal Theory Expropriation and the Fragmentation of Sources*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Karlsrud J., Reykers, Y.F., *Multinational Rapid Response Mechanisms From Institutional Proliferation to Institutional Exploitation*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Keyuan Z., *Routledge Handbook of the South China Sea*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Kittichaisaree K., *The International Tribunal for the Law of the Sea*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Klinkner M., Davis H., *The Right to The Truth in International Law: Victims' Rights in Human Rights and International Criminal Law*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Lim C.L., *The Cambridge Companion to International Arbitration*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Lott A., *The (In)applicability of the Right of Innocent Passage in the Gulf of Finland - Russia's Return to a Mare Clausum?*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Mahmud B., *Emotions and belonging in forced migration. Syrian refugees and asylum seekers*, Routledge, 2021.
- Mariniello T., *Judge Pinto de Albuquerque and the Progressive Development of International Human Rights Law*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Mavroidis P. & Sopir A., *China and the WTO. Why multilateralism still matters*, Princeton University Press, 2021.

- McGaughey F., *Non-Governmental Organisations and the United Nations Human Rights System*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Meierhenrich J., *The Cambridge Companion to the Rule of Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Meron T., *Standing Up for Justice: The Challenges of Trying Atrocity Crimes*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Micinski N.R., *UN Global Compacts Governing Migrants and Refugees*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Morana M., *Liquid Borders Migration as Resistance*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Moore C., *Freedom of Navigation and the Law of the Sea Warships. States and the Use of Force*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- O'Connell R., *Law, Democracy and the European Court of Human Rights*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020. Ó Néill C., Foster C., Herring J., Tingle J., *Routledge Handbook of Global Health Rights*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Odon D.I., *Armed Conflict and Human Rights Law Protecting Civilians and International Humanitarian Law*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Ordon A., *International Law and the Politics of History*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Pecorella G., *The United States of America and the Crime of Aggression*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Pegg S., *International Society and the De Facto State*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Peters A., de Hemptinne J. & Kolb R. (eds), *Animals in the International Law of Armed Conflicts*, Cambridge, Cambridge University Press, (forthcoming).
- Plowright W., *Armed Groups and International Legitimacy Child Soldiers in Intra-State Conflict*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Ponte S., Gereffi G., Raj-Reichert G., *Handbook on Global Value Chains*, UK, Edward Elgar Publishing, 2021.
- Rabinovych M., *EU Regional Trade Agreements An Instrument of Promoting the Rule of Law to Third States*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Radović R., *Beyond Consent. Revisiting Jurisdiction in Investment Treaty Arbitration*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Rajamani L., Peel J., *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Ramburuth Jayasuriya R., *Children, Human Rights and Temporary Labour Migration Protecting the Child-Parent Relationship*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Redaelli C., *Intervention in Civil Wars: Effectiveness, Legitimacy, and Human Rights*, Hart Publishing, 2021.
- Rojas-Orozco C., *International Law and Transition to Peace in Colombia. Assessing Jus Post Bellum in Practice*, Boston, Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Samadi M., *Advancing the Legal Status of Women in Islamic Law*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Schwöbel-Patel C., *Marketing Global Justice: The Political Economy of International Criminal Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.

- Scicluna N., *The Politics of International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Shahabuddin M., *Minorities and the Making of Postcolonial States in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Shaw M., *International Law, 9th edition*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Sonders I., *General principles as a source of International Law. Art. 38(1)(c) of the Statute of the International Court of Justice*, Hart Publishing, 2021.
- Stangos P. & Deliyanni-Dimitrakou Ch., *Hommage à Jean-Michel Belorgey. Parcours en Europe sociale, à bord du Comité européen des droits sociaux/ Tribute to Jean-Michel Belorgey. Journeys in Social Europe, on board of the European Committee of Social Rights*, Athens-Thessaloniki, Sakkoulas Publications, 2021.
- Stolk S., *The Opening Statement of the Prosecution in International Criminal Trials. A Solemn Tale of Horror*, Abingdon, New York, Routledge, 2021. Svejnar J., Lin J.Y., *China and the West*, UK, Edward Elgar Publishing, 2021.
- Swatek-Evenstein M., *A history of humanitarian intervention*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Tan Y., *The Rome Statute as Evidence of Customary International Law*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Taylor M., *War economies and International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Thiel M., *The European Union's International Promotion of LGBTI Rights Promises and Pitfalls*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Tladi D., *Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens). Disquisitions and Disputations*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2021.
- Tomuschat C. & Kohen M., *Flexibility in International Dispute Settlement. Conciliation Revisited*, Boston-Leiden, Brill|Nijhoff, 2020.
- Traczykowski L., *Ethics, Law and Natural Hazards. The Moral Imperative for International Intervention Post-Disaster*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Tziampiris A. & Asderaki F. (eds.), *The New Eastern Mediterranean Transformed Emerging Issues and New Actors*, Springer, 2021.
- Vijayarasa R., *International Women's Rights Law and Gender Equality. Making the Law Work for Women*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Watson N., Douglas H., *Indigenous Legal Judgments Bringing Indigenous Voices into Judicial Decision Making*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Weller M., Retter M., Varga A., *International Law and Peace Settlements*, Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- Young S., *Indigenous Peoples, Consent and Rights. Troubling Subjects*, Abingdon, New York, Routledge, 2021.
- Zumbansen P., *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford, Oxford University Press, 2021.
- Αδαμίδης Π., *Η αρχή της μέσης γραμμής στο Δίκαιο της Θάλασσας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Αρβανίτης Δ., *Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας. Συστηματική προσέγγιση του θεσμού της συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διαχρονική του διάσταση*, Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία, 2021.

- Δαγκλής Η., *Ο θεσμός της ευρωπαϊκής εισαγγελίας. Ουσιαστικό-Δικονομικό Δίκαιο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Δούση Ε., *Διεθνές Δίκαιο και διπλωματία της κλιματικής αλλαγής*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Καϊλής Α., *Η παραγωγή των νομοθετικών προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μέσα και Διαδικασίες*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Κιζλάρη Δ. & Σιεχατέ Μ., *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία. Σύγχρονες προσεγγίσεις-μελλοντικές προκλήσεις*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2021.
- Κιλτίδου Δ., *Οι διεθνείς, υπερεθνικές και διεθνικές ρυθμίσεις του χρόνου ναυτικής εργασίας και οι επιπτώσεις του στη ναυτική ασφάλεια*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021. Κούρτης Ι., *Η Ισότητα ως νέα Αυτόνομη Πολιτικής της Ένωσης*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Μαργαρίτης Μ., *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Μία συνοπτική ερμηνεία και των Πρωτοκόλλων υπ' αριθμ. 1, 6, 7 & 13*, Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία, 2021.
- Μπότσιου Κ. & Ριζάς Σ. (επιμ.), *1821. Από την Επανάσταση στο κράτος*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2021.
- Μουσταϊρά Ε., *Συγκριτικό Δίκαιο. 2η έκδοση*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Περράκης Σ. (επιμ.), *Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο*, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2021.
- Ροδόπουλος Μ. & Χριστιανός Β., *Πρακτικά Θέματα Δικαίου Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Σαρμάς Ι., Κοντιάδης Ξ. & Ανθόπουλος Χ., *ΕΣΔΑ. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021.
- Σισιλιάνος Λ. Α. (επιμ.), *Η εκτέλεση των Αποφάσεων του ΕΔΔΑ από την Ελλάδα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Τζανετής Α., *Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου στην ευρωπαϊκή ποινική συνεργασία*, Αθήνα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο & Οικονομία, 2021.
- Τσαδήρας Α., *Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021.
- Φανάκη Α., *Η Αντιμετώπιση των Φυσικών Καταστροφών στο Διεθνές Δίκαιο*, Σειρά Δημόσιου Διεθνούς Δικαίου, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Φαρμακίδης-Μάρκου Κ., *Προσφυγικό Δίκαιο. Ερμηνευτική προσέγγιση και πρακτική διάσταση*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Αρθρογραφία

- Çali B., "Autocratic Strategies and the European Convention on Human Rights", *European Convention on Human Rights Law Review*, vol. 2/2021, pp. 11-19.
- Cannone A., "L'interpretazione della espressione "altri incidenti di navigazione" di cui all'art. 97 della Convenzione sul diritto del mare nella Sentenza arbitrale del 21 maggio 2020 relativa alla vicenda della Enrica Lexie (Italia c. India)", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 283-291.

- Casiglia S., "Il contributo del soft law alla tutela dei lavoratori: una prospettiva di diritto internazionale ed europeo", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 385-399.
- Hauksdóttir E., "Restricting Freedom of Expression for Religious Peace: On the ECHR's Approach to Blasphemy", *European Convention on Human Rights Law Review*, vol. 2/2021, pp. 75-118.
- Leach Ph., "On Inter-State Litigation and Armed Conflict Cases in Strasbourg", *European Convention on Human Rights Law Review*, vol. 2/2021, pp. 27-74.
- Leonardi A., "Local Governments on the Global Stage. Territorial non-state actors, city diplomacy and international legal order(s)", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 400-421.
- Letwin J., "Why Completeness and Coherence Matter for the European Court of Human Rights", *European Convention on Human Rights Law Review*, vol. 2/2021, pp. 119-154.
- Levinger T., "Denying the right of return as a crime against humanity", *Israel Law Review*, vol. 54, no 2, 2021.
- Marchesi D., "The war crime of denying judicial guarantees and the uncertainties surrounding their material elements", *Israel Law Review*, vol. 54, no 2, 2021.
- Moulin T., "Doctors playing Gods? The legal challenges in regulating the experimental stage of cybernetic human enhancement", *Israel Law Review*, vol. 54, no 2, 2021.
- Newton M., "Absolutist admissibility at the ICC: revalidating authentic domestic investigations", *Israel Law Review*, vol. 54, no 2, 2021.
- Nino M., "La competenza consultiva della Corte Europea dei Diritti Umani alla luce dei pareri adottati in base al Protocollo n. 16 della CEDU: bilanci e prospettive", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 322-348.
- Palladino R., "Equilibrio istituzionale e modelli di partecipazione democratica. Considerazioni in vista della Conferenza sul futuro dell'Europa", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 363-384.
- Perrakis, S., *La protection internationale au profit des personnes vulnérables en droit international des droits de l'homme*, Boston, Leiden, Brill/Nijhoff, 2021, pp.
- Perrini F., "Il riconoscimento della protezione umanitaria in caso di disastri ambientali nel recente orientamento della Corte di Cassazione", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 349-362.
- Ruggeri A., "La CEDU et il gioco degli specchi deformanti alla consulta", *Rivista Ordine Internazionale e diritti umani*, n. 2/2021, 15 maggio 2021, pp. 263-282.
- Tziarras Z., "International Competition and Cooperation in the New Eastern Mediterranean", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2021, pp.
- Βηλαράς Μ., «Η προώθηση και εμπέδωση του δικαστικού διαλόγου στην ΕΕ», *Lex & Forum*, 1/2021.

ΧΙ. Νέα από την Επιστημονική Κίνηση Συνέδρια /εκδηλώσεις

Διεθνολογικό Συμπόσιο για «τα
Σύνορα» της Ελληνικής Εταιρείας
Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών
Σχέσεων στη Ρόδο και το
Καστελόριζο
(11-13 Σεπτεμβρίου 2021)

1

Το Συμπόσιο στη Ρόδο

Στο τριήμερο 11-13 Σεπτεμβρίου 2021 πραγματοποιήθηκε στη Ρόδο και στο ακριτικό Καστελόριζο το τρίτο Συμπόσιο Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων (ΕΕΔΔΔΣ), υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών. Η εκδήλωση - καθιερωμένος θεσμός πλέον - αποτελεί συνέχεια της σειράς Συμποσίων πάνω σε θέματα εφαρμογής Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής στο Αιγαίο και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, που διοργανώθηκαν το 2014 και το 2018 αρχικά στη Ρόδο και στη συνέχεια και στο Καστελόριζο.

Η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα θεματική του φετινού Συμποσίου ήταν αφιερωμένη στα: «*Σύνορα: Διεθνείς, Ευρωπαϊκές και Εθνικές Διαστάσεις*». Μια σφαιρική προσέγγιση σε ζητήματα που σχετίζονται με τα χερσαία, θαλάσσια και εναέρια σύνορα, καθώς και συναφή ζητήματα κυριαρχίας και αρμοδιοτήτων. Επίσης, ζητήματα μέσα από την οπτική Διεθνών Οργανισμών και ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Schengen, Τελωνιακό Έδαφος, Μεταναστευτική Πολιτική και Πολιτική Ασύλου κλπ), ακόμη και ζητήματα διεθνών διαφορών και επίλυση τους, όπως και όψεις Διεθνούς Πολιτικής για τα ζητήματα αυτά.

Η επιστημονική εκδήλωση -η οποία τέθηκε υπό την

αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών πραγματοποιήθηκε -κατά τρόπο υβριδικό- σε συνεδριακό χώρο του Ξενοδοχείου Rodos Palace και συγκέντρωσε περί τους 60 συνέδρους από τον ακαδημαϊκό και όχι μόνο χώρο. Ειδικότερα, στο Συμπόσιο συμμετείχαν μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας από Πανεπιστήμια της Ελλάδας και της Κύπρου, διπλωμάτες, πολιτικοί και υψηλόβαθμα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων.

Την έναρξη του Συμποσίου κήρυξε στις 11 Σεπτεμβρίου ο Πρόεδρος της ΕΕΔΔΔΣ Καθηγητής Στ. Περράκης και την εκδήλωση χαιρέτισαν με βιντεοσκοπημένο μήνυμα ο Υπουργός Εξωτερικών Ν. Δένδιας, -ο οποίος υπογράμμισε ότι η φετινή θεματική του Συμποσίου αφορά *«κρίσιμα ζητήματα που απασχολούν τη χώρα μας, την Ευρώπη, τον Κόσμο»*. Επίσης, τους συνέδρους χαιρέτισαν ο Αντιπεριφερειάρχης Δωδεκανήσου Χρ. Ευστρατίου και ο Δήμαρχος Ρόδου Α. Καμπουράκης.

Ακολούθησαν οι εργασίες του Συνεδρίου (11 - 12 Σεπτεμβρίου) με εισηγήσεις πάνω στη θεματική των συνόρων χωρισμένες σε θεματικές ενότητες, σχετικά με **τα ελληνικά σύνορα** (ενσωμάτωση Δωδεκανήσων, αναθεωρητική ρητορική Τουρκίας, μεταβαλλόμενη γεωγραφία των συνόρων στον 19° και 20° αιώνα), με ζητήματα για τις **ευρωπαϊκές διαστάσεις των συνόρων** (η εξέλιξη της έννοιας των ευρωπαϊκών συνόρων, η λειτουργική φύση της οριοθέτησής τους, η δημοσιονομική τους διάσταση, η θαλάσσια χωροταξία τους), **ζητήματα που άπτονται των θαλασσιών και εναέριων οριοθετήσεων** (η εφαρμογή της αρχής *uti possidetis* στην περίοδο μετά την αποαποικιοποίηση, η σημασία της χαρτογραφίας στην χάραξη θαλασσιών συνόρων, η ελληνοτουρκική ορο-

θητική γραμμή στο Αιγαίο και το Καστελόριζο και ευρύτερα στην Ανατολική Μεσόγειο, το πρόσφατο φαινόμενο των σιωπηρών συμφωνιών θαλάσσιας οριοθέτησης, η ελληνο-ιταλική συμφωνία θαλάσσιας οριοθέτησης, οι (μη) οριοθετήσεις στον εναέριο και διαστημικό χώρο, η οριοθέτηση των περιοχών FIRs στο πλαίσιο του ICAO). Επίσης, ζητήματα που αφορούν **δραστηριότητες επέκεινα των συνόρων σε χώρους και τομείς που βαίνουν πέραν της κυριαρχίας** (παράτυπη μετανάστευση, προστασία της βιοποικιλότητας πέραν των ορίων εθνικής κυριαρχίας, αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής, ρύθμιση του κυβερνοχώρου, προστασία των παγκοσμίων κοινών/global commons, αναδυόμενα σύνορα στον Αρκτικό κύκλο, διασυνοριακή δράση του ΠΟΥ για την αντιμετώπιση της πανδημίας Covid-19, φορολογικά και δασμολογικά σύνορα). Ακόμη, **ζητήματα ασύλου και μεταναστευτικής πολιτικής** (προσφυγική/μεταναστευτική κρίση 2015-2016, Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου στη Νέα Στρατηγική Schengen, η Τουρκία ως «ασφαλές» τρίτο κράτος, η φιλελεύθερη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, η προστασία των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, η συνεργασία ΕΕ και τρίτων χωρών για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Τέλος, **όψεις της Διεθνούς Πολιτικής στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου** (εξελιξείς σε Ιόνιο και Νότια της Κρήτης, διαχείριση των κρίσεων στην Ανατολική Μεσόγειο, η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας της ΕΕ στην περίπτωση της Αιγύπτου, η πολιτική του ΝΑΤΟ ενώπιον των τουρκικών επεμβάσεων εκτός του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, προκλήσεις και προοπτικές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας).

... στο Καστελόριζο

Στις 13 Σεπτεμβρίου 2021 οι σύνεδροι μετέβησαν στο Καστελόριζο, όπου παρέστησαν στις τελετές για την Επέτειο της Απελευθέρωσης του Ακριτικού Νησιού. Ο Πρόεδρος και μέλη του ΔΣ της Εταιρείας κατέθεσαν στεφάνι στο Ηρώο. Οι εργασίες του Συμποσίου ολοκληρώθηκαν με την παρουσίαση του συλλογικού τόμου *«Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο»*, που περιέχει τα Πρακτικά του 2ου Συμποσίου Ρόδου - Καστελόριζου, της ΕΕΔΔΔΣ το οποίο έλαβε χώρα το Σεπτέμβριο του 2018 και κυκλοφόρησε τον Ιούνιο του 2021 από τον εκδοτικό οίκο Ι. Σιδέρη με την επιμέλεια του Καθηγητή Στ. Περράκη. Η παρουσίαση του τόμου από τον επιμελητή και τους Καθηγητές Γ. Τσάλτα και Π. Λιάκουρα έγινε στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Μεγίστης με το συντονισμό του επίτιμου Αντιπροέδρου του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου κ. Αθανάσιο Κοσιώρη, παρουσία του Υπουργού Εθνικής Άμυνας Ν. Παναγιωτόπουλου, του Α/ΓΕ-

ΕΘΑ Κ. Φλώρου και του πρώην Υφυπουργού Εθνικής Αμύνης Α. Στεφανή. Από όλους τονίστηκε η σημασία του εν λόγω επιστημονικού εγχειρήματος, καθώς και η *«συμβολική σημασία της επιλογής του Καστελόριζου ως τόπου παρουσίασής του»*.

Στην πραγματοποίηση της εκδήλωσης σημαντικός αρωγός υπήρξαν -για μια ακόμη φορά- ο Δήμος Ρόδου, ο Δήμος Μεγίστης και βέβαια μέγας χορηγός το Ξενοδοχείο Rodos Palace.

Τιμητική εκδήλωση για τον Μάνο Γούναρη

Στο πλαίσιο του Συμποσίου, σε κλίμα ιδιαίτερης συγκίνησης, έλαβε χώρα Ειδική Τιμητική Εκδήλωση για τον Μάνο Γούναρη, πρώην Εμπειρογνώμονα, Πρεσβευτή Σύμβουλο του Υπουργείου των Εξωτερικών που άφησε ένα έντονο αποτύπωμα συνεπούς εθνικής στάσης στις διεθνείς εκπροσωπήσεις της χώρας και γενικότερα σε κεφάλαια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στα οποία είχε

συμμετοχή. Στον πρώην στέλεχος του ΥπΕΞ απονεμήθηκε από την Εταιρεία, τιμητικό δίπλωμα, για την πλούσια διεθνή δραστηριότητα και προσφορά του και μίλησαν γι' αυτόν οι Σ. Περράκης, Γ. Τσάλτας, Α. Κοσσιώρης, Α. Μαλλιάς και Α. Στρατή, ο έπαινος της οποίας παρατίθεται παρακάτω.

Μάνος Γούναρης
πρώην Εμπειρογνώμονας,
Πρεσβευτής Σύμβουλος
Υπουργείου Εξωτερικών

ΜΑΝΟΣ

Τον Μάνο τον γνώρισα πριν από 32 περίπου χρόνια σε ένα συνέδριο για το Δίκαιο της Θάλασσας στη Μόσχα (*Pacem in Maribus XVII*). Αποτέλεσε την αφετηρία μιας πολύχρονης φιλίας και αργότερα και επαγγελματικής συνεργασίας, εφόσον για αρκετά χρόνια μοιραζόματαν το ίδιο γραφείο στην αρμόδια για θέματα δικαίου της θάλασσας διεύθυνση του Υπουργείου Εξωτερικών, την Δ1 Δ/νση, στην οποία υπηρέτησε όλα τα χρόνια της σταδιοδρομίας του στο Υπουργείο.

Είναι δύσκολο να περιγράψεις μια τόσο **πολυσχιδή προσωπικότητα**, όπως ο Μάνος: ευπατρίδης, με πάθος για τη ζωή και την Ελλάδα και την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων, πληθωρικός, συγκρουσιακός, ρομαντικός, αλλά και αλληλεγγυός στους συνανθρώπους του/φιλόνητος-προσέφερε και προσφέρει απλόχερα

έμπρακτη και ουσιαστική βοήθεια σε όσους έχουν ανάγκη, ακόμα και σε αγνώστους.

Τα στοιχεία αυτά της προσωπικότητας του αντανakλώνται και στις **σπουδές του**- σπούδασε πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και νομικές επιστήμες στη Βιέννη, στο Gottingen, στη Θεσσαλονίκη και στο Βερολίνο. Πέραν του Δικαίου της Θάλασσας, στο Υπουργείο ασχολήθηκε εκτενώς με τα Γεωγραφικά Ονόματα, συμμετέχοντας ενεργά στις εργασίες της αρμόδιας Ομάδας Εμπειρογνομόνων των ΗΕ, το Σκοπιανό, το Κυπριακό και τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις.

Όσον αφορά ειδικότερα το **Δίκαιο της Θάλασσας**, ο Μάνος είναι η ιστορική μνήμη του Υπουργείου - από το 1976 μέχρι το 2009 που συνταξιοδοτήθηκε, είχε την τύχη να συμμετάσχει σε όλες τις μεγάλες διεθνείς διασκέψεις που διαμόρφωσαν το σύγχρονο δίκαιο της θάλασσας, συμπεριλαμβανομένης της Τρίτης Συνδιάσκεψης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας που κατέληξε στην υιοθέτηση της Σύμβασης των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, της Προπαρασκευαστικής Επιτροπής για την Διεθνή Αρχή Θαλάσσιου Βυθού και το Διεθνές Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας, της Συμφωνίας των ΗΕ για τα Αλληλοεπικαλυπτόμενα Ιχθυοποθέματα, της Διάσκεψης του Ρίο για το Περιβάλλον και της υιοθέτησης της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο, στη Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου και τα Πρωτόκολλα της, συμπεριλαμβανομένου του Πρωτοκόλλου για τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές και τη Βιοποικιλότητα στη Μεσόγειο, καθώς και στο Πρωτόκολλο για την Προστασία του Περιβάλλοντος της Ανταρκτικής. Υπήρξε ο πρώτος (και ενδεχομένως ο μόνος) Έλληνας διεθνολόγος που

επισκέφθηκε τον Αμερικανικό σταθμό στην Ανταρκτική.

Συμμετείχε επίσης ενεργά στις συνόδους των Συμβαλλομένων Μερών στη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, της Διεθνούς Αρχής Θαλάσσιου Βυθού, του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (ΙΜΟ), του Διεθνούς Υδρογραφικού Οργανισμού (ΙΗΟ), της Διακυβερνητικής Επιτροπής για τους Ωκεανούς (ΙΟΚ) και της Συμβουλευτικής Ομάδας Εμπειρογνομόνων για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΑΒΕΛΟΣ), της Διεθνούς Επιτροπής για την Επιστημονική Εξερεύνηση της Μεσογείου (CIESM), της Συμφωνίας για τη διατήρηση των κητώδων στην Μαύρη Θάλασσα, την Μεσόγειο και την Παρακείμενη Ζώνη του Ατλαντικού (ΑC-COBAMS), της Ομάδας Εργασίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Δικαίου της Θάλασσας (COMAR), αλλά και σε διμερείς συναντήσεις, όπως στις (ανα διετία) ελληνο-ρωσικές συνομιλίες για την αποφυγή επεισοδίων μεταξύ πολεμικών πλοίων στην ανοικτή θάλασσα. Τέλος, είχε στενή συνεργασία με το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, την Υδρογραφική Υπηρεσία και το Λιμενικό και ήταν Πρόεδρος της Διυπουργικής Επιτροπής Χορηγήσεως Αδειών Ερευνών Θαλάσσης (Ε.Χ.Α.Ε.Θ.).

Στο εξαιρετικά ενδιαφέρον και πλούσιο **προσωπικό του αρχείο** μπορεί κανείς να ανακαλύψει αντίγραφα ξεχασμένων ρηματικών διακοινώσεων, σημειώματα και πρακτικά συσκέψεων με εναλλακτικά σενάρια για τη χάραξη ευθειών γραμμών βάσης στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο και τη χάραξη διαύλων ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο, διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών με γειτονικά κράτη, ερμηνευτικές δηλώσεις κατά την υπογραφή συμφωνιών και πολλά άλλα. Στις περισσότερες δε από αυ-

τές τις συναντήσεις συμμετείχε από κοινού με τον αείμνηστο Θεόδωρο Χαλκιδόπουλο, με τον οποίο τον συνέδεε μακροχρόνια και βαθιά φιλία και αμοιβαία εκτίμηση.

Τόσο από το συγγραφικό του έργο όσο και από την ενασχόλησή του στο Υπουργείο και τη συμμετοχή του σε συναφείς διεθνείς διασκέψεις **διαφαίνεται η προσέγγιση του στο Δίκαιο της Θάλασσας: κυρίως επιστημονική και τεχνική**. Είναι από τους πρώτους που έγραψαν για το νομικό καθεστώς της Αρκτικής και της Ανταρκτικής, το νομικό καθεστώς της υφαλοκρηπίδας, το καθεστώς αλιείας και την θαλάσσια επιστημονική έρευνα, ενώ εξακολουθούν να τον σαγηνεύουν θέματα όπως τα θαλάσσια, τα εναέρια και τα «υπόγεια» σύνορα των κρατών σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Το θέμα της διδακτορικής του διατριβής ήταν ο θεσμός της υφαλοκρηπίδας από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου και της εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, ενώ από πολύ νωρίς είχε εκπονήσει και επιμελώς επικαιροποιούσε κατάλογο με τις διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και τις θέσεις των κρατών επί της εφαρμοστέας μεθόδου οριοθέτησης. Περαιτέρω, εξέδωσε βιβλία για το Βορειοπαιωνικό στα πλαίσια της ελληνικής διπλωματίας, το εδαφικό καθεστώς της Ελλάδος, το διεθνές δίκαιο αλιείας, αλλά και για επίκαιρα θέματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Από την αρχή σχεδόν της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας αρθρογραφεί τακτικά στον τύπο (Καθημερινή και αργότερα στο ΠΑΡΟΝ), ενώ δίδαξε δίκαιο της θάλασσας, διεθνές δίκαιο και διπλωματική ιστορία στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, στο Πάντειο Πα-

νεπιστήμιο, αλλά και στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο, στο οποίο είναι Συντονιστής για θέματα διεθνούς δικαίου, εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας.

Έχει ταξιδέψει σε πολλά μέρη του κόσμου και έχει συναντήσει σημαντικές προσωπικότητες της εποχής του[- Οι φωτογραφίες αποδεικνύουν του λόγου το αληθές.]

Στην **επαγγελματική του πορεία**, ο Μάνος βίωσε μια εποχή, όπου οι θέσεις των κρατών ήταν περισσότερο σαφείς και αποκρυσταλλωμένες απ' ό,τι σήμερα και οι διαπραγματεύσεις είχαν έντονο πολιτικό άρωμα και στίγμα, το οποίο αντανακλώνταν και στους εκπροσώπους των κρατών με τα γνωστά στερεότυπα - μια εποχή, όπου η αποαποικιοποίηση και η ισότητα των κρατών και η εγκαθίδρυση μιας νέας διεθνούς οικονομικής τάξης ήταν το μείζον ζήτημα. Πλέον, στο πεδίο τουλάχιστον του δικαίου της θάλασσας, οι διαπραγματεύσεις είναι κατά κάποιο τρόπο αποστειρωμένες, κυριαρχούν τα οικονομικά συμφέροντα, ενώ σχεδόν στο σύνολό τους οι νεώτεροι διπλωμάτες έχουν δυτική παιδεία και συμπεριφορά, αποτέλεσμα και αυτό της παγκοσμιοποίησης.

Αυτό, όμως, που ανέβαζε την αδρεναλίνη στον Μάνο ήταν οι επικές αντιπαράθεσεις του με την τουρκική αντιπροσωπεία. Ως εκ τούτου, είναι κατανοητή η δυσκολία του να προσαρμοσθεί/αυτοπεριορισθεί σύμφωνα με τις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου πλέον, με ελάχιστες εξαιρέσεις, στις διεθνείς διαπραγματεύσεις και *fora* δεν παίρνουν τον λόγο τα κράτη μέλη, αλλά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η εκάστοτε Προεδρία εκπροσωπώντας την Ένωση και τα κράτη μέλη της.

Δεν εκπλήσσει, λοιπόν, το γεγονός ότι υπήρξαν παράπονα για εθνικές παρεμβάσεις της χώρας μας σε περιβαλλοντικές διασκέψεις που δεν

εναρμονίζονταν με τις κοινοτικές θέσεις. Ο Μάνος, ωστόσο, γιατί αυτός ήταν ο εκπρόσωπος της Ελλάδας στις εν λόγω συναντήσεις, θεωρούσε ότι εάν δεν έπαιρνε τον λόγο, οι τουρκικές αιτιάσεις θα παρέμεναν επί της ουσίας αναπάντητες.

Ο Μάνος έχει αστείρευτη ενέργεια και ψυχικό σθένος, αντιμετωπίζει με αισιοδοξία και δύναμη όλες τις αντιξοότητες- εξακολουθεί να γράφει βιβλία, να αρθρογραφεί και να συμμετέχει ενεργά στον δημόσιο διάλογο. Πραγματικά τον θαυμάζω για αυτό όσο και εκτιμώ και αγαπώ!

ΑΣ

Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου 16η Περίοδος, 24-27 Σεπτεμβρίου 2021

2

Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου 2021

1. Στις 24-27 Σεπτεμβρίου 2021 πραγματοποιήθηκε η 16η Περίοδος των «Διεθνολογικών Συναντήσεων Ναυπλίου», επιστημονική συνάντηση που διοργανώνει στ'Ανάπλι από το 2004, ο Καθηγητής Στέλιος Περράκης με την υποστήριξη και ενίσχυση του Δήμου Ναυπλίων. Η εκδήλωση, που γνώρισε ξεχωριστή επιτυχία από πλευράς συμμετοχής και ποιοτικών εισηγήσεων, έλαβε χώρα στον ιστορικό χώρο του «Βουλευτικού» και στο συνεδριακό πολυχώρο Fougaro Art Center, σε υβριδική μορφή, κάτι που περιόρισε -όπως ήταν φυσικό- στη δια ζώσης παρουσία πολλών νέων ερευνητών/φοιτητών συγκριτικά με το παρελθόν.

Στις “Συναντήσεις” συνέπραξαν η Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης και οι Rencontres Interdisciplinaires Francohelléniques.

2. Η φετινή 16η Περίοδος αυτών των Συναντήσεων Δι-

εθνούς Δικαίου, προσέλαβε έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, λόγω της επετείου των 200 χρόνων από την Εθνεγερσία του 1821. Συγκέντρωσε περί τους 60 συνέδρους/εισηγητές από τον ακαδημαϊκό και όχι μόνο χώρο. Ειδικότερα συμμετείχαν εκλεκτά μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας από Πανεπιστήμια της Ελλάδας και της Κύπρου, διπλωμάτες, εμπειρογνώμονες και άλλοι. Το τριήμερο παρακολούθησαν -διά ζώσης και διαδικτυακά- περί τα 700 άτομα.

3. Οι εργασίες των «Συναντήσεων» ξεκίνησαν στις 24 Σεπτεμβρίου με το παραδοσιακό *“Forum Νέων Ερευνητών”*. Σε αυτό, 16 μεταπτυχιακοί φοιτητές, 6 διδακτορικοί και 3 μεταδιδακτορικοί ερευνητές παρουσίασαν την πορεία του ερευνητικού τους έργου ενώπιον 12μελούς Ακαδημαϊκής Επιτροπής Αξιολόγησης. Άκουσαν τις παρατηρήσεις της και δέχθηκαν συμβουλές και συστάσεις για την πορεία της έρευνάς τους πάνω σε μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και επίκαιρη θεματολογία Διεθνούς Δικαίου, Ευρωπαϊκού Δικαίου και Πολιτικών.

4. Ακολούθησαν τα συνεδριακά μέρη των «Συναντήσεων». Αρχικά, στις 25 Σεπτεμβρίου, η Ενότητα για ζητήματα Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής με αναφορές στο “1821”, τις ιστορικές διαστάσεις τους και προβολές στο σήμερα. Ακολούθησε η Ενότητα των σχέσεων Ελλάδας και Ευρώπης, με έμφαση στην 40χρονη πορεία της Ελλάδας στην ΕΕ και τις προκλήσεις για το Μέλλον της Ευρώπης, στην οποία παρενέβη και ο ΑΝΥΠΕΞ Μ. Βαρβιτσιώτης με ουσιαστικό βιντεοσκοπημένο μήνυμα. Επίσης, στις 25 Σεπτεμβρίου, έλαβε χώρα η Ενότητα Εισηγήσεων με δικαιιοπολιτικές προσεγγίσεις για τα “200 χρόνια από την Εθνεγερσία -Η Ελλάδα σε κίνηση στον ιστορικό χρόνο και χώρο”.

Στις 26 Σεπτεμβρίου, πραγματοποιήθηκε Ειδική Εκδήλωση στην Μνήμη του Πρώτου Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια

με τον συμβολικό τίτλο «Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως υπόσχεση για το μέλλον». Η Ενότητα αυτή συγκέντρωσε μια πλειάδα ειδικών εισηγητών, με εξαιρετικό επίπεδο λόγου, που συμμετείχαν σε αυτή την άσκηση ιστορικής μνήμης και αξιολόγησης. Η εν λόγω Ενότητα ολοκληρώθηκε με Κεντρική Ομιλία του Καθηγητή Γ. Μεταξά, παρουσία της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου.

5. Στο πλαίσιο των «Διεθνολογικών Συναντήσεων Ναυπλίου 2021» έλαβαν χώρα δύο Τιμητικές Εκδηλώσεις. Η πρώτη, με την ευθύνη της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, το Σάββατο 25 Σεπτεμβρίου αφορούσε στην παρουσίαση και επίδοση του Τιμητικού Τόμου/Liber Amicorum στον Καθηγητή Γ. Τσάλτα, με τίτλο «Θαλάσσιοι και Ωκεάνιοι Χώροι, Περιβάλλον, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διεθνές Δίκαιο. Πολιτική και Διακυβέρνηση. Προκλήσεις στον 21ο αιώνα». Μία ογκώδης (950 σελίδων) έκδοση από τον Εκδοτικό Οίκο Ι. Σιδέρης, που επιμελήθηκαν πέντε συνάδελφοι και φίλοι του τιμώμενου, με σημαντικές συμβολές 75 εισηγητών πάνω στην θεματολογία που απασχόλησε τον Τιμώμενο Καθηγητή (Δίκαιο θάλασσας, ανάπτυξη, περιβάλλον κ.λπ.).

6. Την Κυριακή 26 Σεπτεμβρίου, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη Τιμητική Εκδήλωση, με την απονομή Αριστίων και Βραβείων σε προσωπικότητες για την προσφορά τους στην επιστήμη, στα γράμματα και στις τέχνες, καθώς και στην δικαιοσύνη και το δίκαιο. Η βράβευση έγινε από την Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κατερίνα Σακελλαροπούλου. Συγκεκριμένα, η Πρόεδρος της Δημοκρατίας, παρουσία του Δημάρχου Ναυπλίων Δ. Κωστούρου, του Περιφερειάρχη Πελοποννήσου Π. Νίκα, του Αντιπεριφερειάρχη Αργολίδας Γ. Μαλτέζου, βουλευτών, στελεχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και κοινωνίας, απένειμε:

τα Αριστεία *“Ιωάννης Καποδίστριας για τις Επιστήμες, τα Γράμματα και τις Τέχνες”* στους:

- Μαριέττα Γιαννάκου, Βουλευτή Επικρατείας, πρώην Υπουργό και πρώην Ευρωβουλευτή,
- Κωνσταντίνο Τσουκαλά, Ομότιμο Καθηγητή ΕΚΠΑ, Επισκέπτη Καθηγητή Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών Πανεπιστημίων, πρώην βουλευτή Επικρατείας και πρώην Πρόεδρο του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού, και
- Δρ. Σωτήρη Μουσούρη, πρώην Επίκουρο Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών.

Επίσης, απένειμε τα Βραβεία *“Αναστάσιος Πολυζωίδης-Γεώργιος Τερτσέτης για την Δικαιοσύνη και το Δίκαιο”* στους:

- Εμμανουήλ Ρούκουνα, Ομότιμο Καθηγητή ΕΚΠΑ, Ακαδημαϊκό, Μέλος και Πρώην Πρόεδρο του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου, Δικαστή Ad Hoc στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης,
- Emmanuel Decaux, Ομότιμο Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Panthéon-Assas - Paris II, Πρόεδρο του Δι-

καστηρίου Συνδιαλλαγής και Διαιτησίας του ΟΑΣΕ, Πρόεδρο της Fondation René Cassin και πρώην Πρόεδρο της Επιτροπής Ηνωμένων Εθνών για τις Εξαναγκαστικές Εξαφανίσεις, καθώς και

- Νικηφόρο Διαμαντούρο, Ακαδημαϊκό, Πρώτο Συνήγορο του Πολίτη στην Ελλάδα, πρώην Ευρωπαίο Διμεσολαβητή στην Ε.Ε.

Τους τιμηθέντες παρουσίασε ο Καθηγητής Σ. Περράκης μαζί και με το σκεπτικό της βράβευσής τους. Στην τελετή παρέστησαν επίσης οι ήδη βραβευμένοι με Αριστείο Ιωάννης Καποδίστριας Καθηγητές Γ. Μεταξάς και Γ. Πανούσης και με Βραβείο Α. Πολυζωίδης-Γ. Τερτσέτης Καθηγητής Χ. Ροζάκης.

7. Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με τον καταληκτικό λόγο του Σ. Περράκη, που συνοψισε τις τριήμερες «Συναντήσεις», αλλά και με την προβολή βίντεο για την 16χρονη διαδρομή των «Συναντήσεων Διεθνούς Δικαίου Ναυπλίου» (Σεμινάριο Διεθνούς Δικαίου, Ημερίδες, Διασκέψεις, Διεθνείς Διασκέψεις κ.λπ.) με παρουσίαση της “ανθρωπογεωγραφίας”, των συμμετεχόντων Καθηγητών και λοιπών εισηγητών σε Συνέδρια, της θεματολογίας και των δράσεων, καθώς και τους εντυπωσιακούς αριθμούς συμμετεχόντων, φοιτητών, νέων ερευνητών, διεθνολόγων.

Ανανεώθηκε το ραντεβού για το 2022, χρονιά, μάλιστα, ξεχωριστά επετειακή για τ’Ανάπλι που θα γιορτάσει τα 200 χρόνια από την απελευθέρωσή του.

8. Στις 27 Σεπτεμβρίου, σύνεδροι και συμμετέχοντες παρακολούθησαν τις Εκδηλώσεις Μνήμης για τον Ι. Καποδίστρια, που διοργανώθηκαν από τον Δήμο Ναυπλίων με την παρουσία και συμμετοχή της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σακελλαροπούλου, η οποία εκφώνησε και επετειακή ομιλία στο «Βουλευτικό» (Βλ. το κείμενο σελ. 171 αυτού του τεύχους).

Αριστεία «Ιωάννης Καποδίστριας» και Βραβείο «Αναστάσιος Πολυζωίδης-Γεώργιος Τερτσέτης» για τη Δικαιοσύνη και το Δίκαιο

Τα Αριστεία Ιωάννης Καποδίστριας και το Βραβείο Α. Πολυζωίδης-Γ. Τερτσέτης θεσμοθετήθηκαν στο πλαίσιο των Συναντήσεων του Διεθνούς Δικαίου, το 2016, και απονέμονται σε προσωπικότητες για το σύνολο του έργου τους και την προσφορά τους.

Μέχρι σήμερα έχουν απονεμηθεί:

Βραβείο «Α. Πολυζωίδης-Γ. Τερτσέτης για την Δικαιοσύνη και το Δίκαιο»

- Καθηγητή Χ. Ροζάκη, πρώην Αντιπρόεδρο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και πρώην Πρόεδρο του Διοικητικού Δικαστηρίου του ΣοΕ (2017)
- G. Raimondi, Πρόεδρο Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2017)
- G. Buquicchio, Πρόεδρο της Επιτροπής Βενετίας για την δημοκρατία μέσω του Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης (2018)
- Καθηγητή Α.Α. Cancado Trindade, Δικαστή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και πρώην Πρόεδρο του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2018)
- Καθηγητή Λ.Α. Σισιλιάνο, Πρόεδρο Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2019)

Αριστεία «Ιωάννης Καποδίστριας Πολιτειακής Αξίας»

Πρόεδρο της Δημοκρατίας Π. Παυλόπουλος (2018)

Αριστεία «Ιωάννης Καποδίστριας για τις Επιστήμες, τα Γράμματα και τις Τέχνες»

- Καθηγητή Γ. Μεταξά, Επίτιμο Καθηγητή Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, Τακτικό Μέλος της Académie Européenne Interdisciplinaire des Sciences (2019)
- Ακαδημαϊκό Δ. Νανόπουλο, Διακεκριμένο Καθηγητή Πανεπιστημίου Τέξας (2019)
- Καθηγητή Γ. Πανούση, πρώην Πρύτανη, πρώην Υπουργό, πρώην Βουλευτή (2019)

Νέα από την Επιστημονική Κίνηση -
Συνέδρια/εκδηλώσεις

THE HAGUE ACADEMY OF INTERNATIONAL LAW

2022

Curatorium:
 Prof. Yves Daudet (President)
 Dr. Beat W. Hess (Vice-President)
 Judge Mohamed Bennouna
 Prof. Katharina Boele-Woelki
 Prof. Hannah L. Buxbaum
 Judge Antônio A. Cançado Trindade
 Prof. Hilary Charlesworth
 Prof. Giuditta Cordero-Moss
 Prof. Diego P. Fernández Arroyo
 Prof. Bing Bing Jia
 Prof. Maurice Kamto
 Prof. Makane Moise Mbengue
 Prof. Djamchid Momtaz
 Prof. Yuko Nishitani
 Prof. Nico J. Schrijver
 Prof. Linos-Alexander Sicilianos
 Judge Peter Tomka
 Prof. Tullio Treves

Secretary-General:
 Prof. Jean-Marc Thouvenin

WINTER COURSES ON INTERNATIONAL LAW

ON-SITE and ONLINE

10 - 28 January 2022

* Inaugural Lecture
Arbitrator or Judge in Investor-State Dispute Settlement –
Challenges to Impartiality

General Course
On War, Peace, and Global Justice. The Paramount Role of
International Law

* The Responsibility of Business Enterprises in International Law

Powers in International Arbitration between Party Autonomy,
Arbitral Authority and State Sovereignty

* Outsourcing in International Migration: Legal Aspects

* The Statute of the International Court of Justice: Review and
Prospects

Forfeiture of Rights in International Law

Deference by International Courts and Tribunals to National Organs

Gabrielle KAUFMANN-KOHLER
Professor Emerita at the University of Geneva

Nico J. SCHRIJVER
State Councillor at the Netherlands Council of State,
Emeritus Professor at Leiden University

Hervé ASCENSIO
Professor at Paris 1 University Panthéon-Sorbonne

Massimo BENEDETTELLI
Professor at the University of Bari Aldo Moro

Sabine CORNELOUP
Professor at Paris II University Panthéon-Assas

Philippe COUVREUR
Judge ad hoc at the International Court of Justice

Stefan TALMON
Professor at the University of Bonn

Geir ULFSTEIN
Professor at the University of Oslo

* Lecture delivered in French, simultaneously interpreted into English

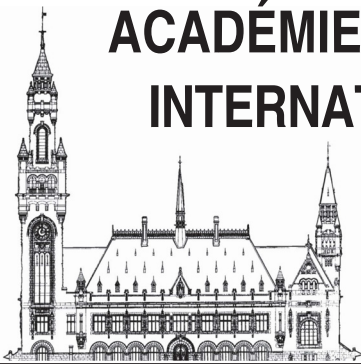
REGISTRATION

Registration is online only.

- Application deadline for the on-site courses: 29 September 2021
- Registration period for the online courses: 15 October 2021 – 2 January 2022

The Hague Academy of International Law, Peace Palace, Carnegieplein 2, 2517 KJ THE HAGUE, The Netherlands

For all information, please visit the website: <http://www.hagueacademy.nl>

ACADÉMIE DE DROIT INTERNATIONAL DE LA HAYE 2022

Curatorium :
 Prof. Yves Dautet (Président)
 Dr. Beat W. Hess (Vice-Président)
 Juge Mohamed Bennouna
 Prof. Katharina Boele-Woelki
 Prof. Hannah L. Buxbaum
 Juge Antônio A. Cançado Trindade
 Prof. Hilary Charlesworth
 Prof. Giuditta Cordero-Moss
 Prof. Diego P. Fernández Arroyo
 Prof. Bing Bing Jia
 Prof. Maurice Kamto
 Prof. Makane Moïse Mbengue
 Prof. Djamchid Momtaz
 Prof. Yuko Nishitani
 Prof. Nico J. Schrijver
 Prof. Lino-Alexander Sicilianos
 Juge Peter Tomka
 Prof. Tullio Treves

Secrétaire général :
 Prof. Jean-Marc Thouvenin

COURS D'ÉTÉ

Première période : 11 – 29 juillet 2022
DROIT INTERNATIONAL PUBLIC

Conférence inaugurale La justice procédurale en droit international * Cours général La démocratisation du système juridique international La Cour Interaméricaine des droits de l'homme et le droit international général La contribution des juridictions internationales au développement du droit de la mer Islam et droit international * Place et fonction des principes généraux du droit dans l'ordre juridique international * Colonialisme : une brève histoire du droit international en cinq actes * Les 70 ans de la Convention de 1951 sur les réfugiés : défis actuels et évolutions éventuelles Événement spécial en mémoire de S.E. le juge James Crawford : Avec la participation de Eyal BENVENISTI, Yves DAUDET, Philippe SANDS	Hélène RUIZ FABRI Professeure et Directrice à l'Institut Max Planck Luxembourg pour le droit procédural Lori FISLER DAMROSCH Hamilton Fish Professor à l'Université de Columbia, New York Ricardo ABELLO-GALVIS Professeur à la Universidad del Rosario, Colombie Rafael CASADO RAIGÓN Professeur à l'Université de Cordoue Slim LAGHMANI Professeur à l'Université de Carthage Catherine REDGWELL Professeure à l'Université d'Oxford Philippe SANDS Professeur à l'University College London Andreas ZIMMERMANN Professeur à l'Université de Potsdam
---	--

Deuxième période : 1 – 19 août 2022
DROIT INTERNATIONAL PRIVÉ

Conférence inaugurale Le rôle du droit international dans le contrôle des sentences Cours général La cohérence mondiale du droit * Nouvelles tendances dans le droit international privé relatif aux contrats d'assurance L'application des conventions internationales par l'arbitre des différends en matière de commerce international * Les lois de police dans le droit international du travail * Le Third Restatement of Conflict of Laws * La Common Law, l'équité et la loi écrite : l'impact des sources juridiques sur la méthodologie du choix de la loi applicable Le for des cyber-délits	Dominique HASCHER Conseiller à la Cour de cassation de France Louis d'AVOUT Professeur à l'Université Paris II (Panthéon-Assas) Marco FRIGESSI di RATTALMA Professeur à l'Université de Brescia João BOSCO LEE Professeur à l'Universidade Positivo, Brésil Ulla LIUKKUNEN Professeure à l'Université d'Helsinki Kermit ROOSEVELT III Professeur à l'Université de Pennsylvanie Carey Law School Tiong Min YEO Yong Pung How Chair Professor à la Singapore Management University Arnaud NUYS Professeur à l'Université Libre de Bruxelles
---	--

Conférences spéciales en hommage au professeur Emmanuel Gaillard :
 Par Yas BANIFATEMI, Diego P. FERNÁNDEZ ARROYO, Dominique HASCHER, Horatia MUIR WATT, Luca RADICATI di BROZIOLO

* Cours donné en anglais, interprété simultanément en français

DIRECTIONS D'ÉTUDES DESTINÉES AUX CANDIDATS AU DIPLOME ET AUX ÉTUDIANTS DE HAUT NIVEAU

Directeurs d'études :

Section de langue anglaise :
 Gleider HERNÁNDEZ, Professeure à l'Université de Leuven

Section de langue française :
 Guillaume LE FLOCH, Professeur à l'Université de Rennes 1

Section de langue anglaise :
 Marie LINTON, Professeure à l'Université d'Uppsala

Section de langue française :
 Luciana Beatriz SCOTTI, Professeure à l'Université de Buenos Aires

INSCRIPTIONS

Tous les candidats sont invités à s'inscrire en ligne. Un nombre limité de bourses est disponible.
 Période d'inscription : du 1er novembre 2021 au 31 janvier 2022.

Les auditeurs des cours d'été pourront également participer aux rencontres doctorales coordonnées par le prof. Giulio Bartolini (Université de Roma Tre) et la Dr. Alexia Pato (Université de Gérone), à des conférences de l'après-midi, visites d'ambassades et autres activités sociales.

Académie de droit international de La Haye, Palais de la Paix, Carnegieplein 2, 2517 KJ LA HAYE, Pays-Bas

Pour toutes informations, prière de consulter le site web : <http://www.hagueacademy.nl>

Συμβολές*

Ανεψιού Γιώργος

Σχολος (Ι) ΠΑ,
 Δρ. Διεθνούς Δικαίου, Ερευνητής
 ΕΚΕΚΔΑΑΔ/Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Διδάσκων Σχολής Ικάρων

Βαρβιτσιώτης Μιλτιάδης

Αναπληρωτής
 Υπουργός Εξωτερικών

Βενιζέλος Ευάγγελος

Πρώην Αντιπρόεδρος
 της Κυβέρνησης και Υπουργός
 Εξωτερικών, Καθηγητής
 Συνταγματικού Δικαίου
 Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Γαβρινλίδης Λεωνίδας

Απόφοιτος ΠΜΣ Διεθνής
 Διακυβέρνηση & Πολιτική, ΕΚΠΑ

Δένδιας Νίκος

Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος

Δημάκας Μιχαήλ Εμμανουήλ

Υποψήφιος διδάκτωρ Παντείου
 Πανεπιστημίου. Δόκιμος ερευνητής
 Ε.Κε.Π.Ε.Κ..

Ευαγόρου Ευαγόρας Λ.

Επίκουρος Καθηγητής
 Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών
 Σπουδών Σχολή Οικονομικών,
 Επιχειρηματικών και Διεθνών
 Σπουδών Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ζιώγας Χρήστος

Διδάσκων Διεθνείς Σχέσεις,
 Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών
 Πανεπιστήμιο Αιγαίου
 Εντεταλμένος Λέκτορας στη
 Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Ήφαιστος Παναγιώτης

Ομότιμος Καθηγητής
 Διεθνών Σχέσεων - Στρατηγικών
 Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά

Ιωαννίδης Νικόλας Α.

Διδάσκων, Πανεπιστήμιο
 Λευκωσίας/Ελληνικό Ανοικτό
 Πανεπιστήμιο

Κεντρωτής Κυριάκος Δ.

Καθηγητής, Τμήμα Βαλκανικών,
 Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών,
 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

* Παράθεση με αλφαβητική σειρά

Κουτσουράκη Ελένη

Δικηγόρος Δ.Ν., Ερευνήτρια
ΕΚΕΚΔΑΑΔ/Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μέρκου Χριστίνα

ΜΔΕ Διεθνούς Δικαίου &
Διπλωματικών Σπουδών
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πανούσης Γιάννης

Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ,
πρώην Υπουργός
πρώην Πρύτανης ΔΠΘ

Παπαπαναγιώτου Μαρία

Καθηγήτρια, Διευθύντρια
Γυμνασίου Μούδρου

Παρράς Ευάγγελος

ΜΔΑ Διεθνούς Δικαίου &
Διπλωματικών Σπουδών Πάντειο
Πανεπιστήμιο
Υποψήφιος Διδάκτωρ ΕΚΠΑ

Παυλόπουλος Προκόπιος

τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας
Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής
Σχολής του Εθνικού και
Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Περράκης Στέλιος

Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου,
Κοσμήτορας Νομικής Σχολής
Νεάπολις Πάφου.
Ομοτ. Καθηγητής και πρώην
Αντιπρύτανης Παντείου
Πανεπιστημίου.
Πρώην Πρέσβης της Ελλάδας

στο Συμβούλιο της Ευρώπης
Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας
Διεθνούς Δικαίου &
Διεθνών Σχέσεων

Πισιμίσση Κέλλυ

Ασκούμενη Δικηγόρος, ΜΔΕ
Διεθνές Δίκαιο & Διπλωματικές
Σπουδές Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πλιάτσικας Χρήστος Αν.

Διεθνολόγος, Msc Περιβαλλοντική
Διακυβέρνηση και Βιώσιμη
Ανάπτυξη, υποψήφιος διδάκτορας
Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και
Περιφερειακών Σπουδών Παντείου
Παν/μίου, ερευνητής Ευρωπαϊκού
Κέντρου Περιβαλλοντικής Έρευνας
και Κατάρτισης

Σαββαΐδης Γιώργος

Πρέσβυς ε.τ., πρώην. Γ.Γ. ΥΠΕΞ

Σακελλαροπούλου Κατερίνα

Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Στρατή Αναστασία

Εμπειρογνώμων Πρεσβευτής
Σύμβουλος Α', Υπουργείο
Εξωτερικών

Τσάκα Ντίβις

Διεθνολόγος, ΜΔΕ "Διεθνές
Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές"
Παντείου Πανεπιστημίου

Τσάλας Γρηγόρης Ι.

Ομότιμος Καθηγητής Διεθνούς
Δικαίου και πρώην Πρύτανης
Παντείου Πανεπιστημίου,
πρώην υπηρεσιακός Υπουργός
Περιβάλλοντος, Ενέργειας και
Κλιματικής Αλλαγής

Τούντα-Φεργάδη Αρετή

Ομότιμη Καθηγήτρια
Ελληνικής Διπλωματικής Ιστορίας
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τσιριγώτης Διονύσης

Επίκουρος Καθηγητής, Σύγχρονης
Ελληνικής Ιστορίας, Διεθνών
Σχέσεων & Διπλωματίας.
Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών
Σπουδών, Πανεπιστημίου Πειραιώς

Χατζηκωνσταντίνου Κωνσταντίνος

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής
Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

Χρυσόχοου Δημήτρης Ν.

Καθηγητής Θεωρίας και Θεσμών
της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης
Τμήμα Πολιτικής
Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης
του Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

